

Leaf 42

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΝ΄ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΤΟΥ

ΠΡΟΦΗΤΑΝΑΚΤΟΣ ΔΑΒΙΔ

ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΑΝΘΙΜΟΥ.

ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΤΑΚΤΑΙ

Βιογραφία τοῦ Συγγραφέως, καὶ Εἰσαγωγή εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν,

ἀμφοτέρωτα συγγραφέντα

ΥΠΟ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΛΕΟΠΑ

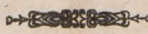
Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ τῶν Ἱεροσολύμων.

Τόμος Δεύτερος.

ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ,

Διευθυνομένης ὑπὸ Ἰ. ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

1855.

Πράξις Τυπογραφείου, Αριθ. 13.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΝ΄ ΨΑΛΜΟΥΣ.

ΤΟΥ

ΠΡΟΦΗΤΑΝΑΚΤΟΣ ΔΑΒΙΔ.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΑ΄.

Τῷ Δαβίδ εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν συνέθετο μὲν ὁ Δαβίδ, δέδωκε δὲ τῷ ἀρχηγῷ τῶν ψαλτῶν ᾄσαι αὐτόν. Προμηνύει δὲ τὰ παρὰ τῶν ἀρχιστρατῆγων τοῦ Ἀντιόχου γενησόμενα, καὶ διδάσκει ὑπομονὴν, καὶ καταπαύει τὴν ἔξαψιν τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀμβλύνει τὴν ἀκμὴν τῆς ὑπερηφανίας.

Ὁὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ' αὐτῷ γὰρ τὸ σωτήριόν μου.

Καστος τῶν τληπαθούντων πρὸς ἑαυτὸν λέγει· καί τοι, ὦ ψυχὴ μου, ἐταράχθης, καὶ ἐσαλεύθη ὁ νοῦς σου ἀπὸ τῆς ἐν ἀρετῇ στάσεως διὰ τὰς ἐπηρείας τῶν δυσμενῶν, ὡς οἱ Ἑβραῖοι διὰ τὰς κακώσεις τῶν Μακεδόνων καὶ τὴν τυραννίδα τοῦ Ἀντιόχου τοῦ ἀναγκάσαντος τὴν παράβασιν τῶν θείων νόμων, καὶ βιάσαντος φαγεῖν ὕεια κρέα, ἀλλὰ νῦν μεταβαλοῦσα, ὑποτάγητι τῷ Θεῷ· παρ' αὐτῷ γὰρ τὸ σωτήριόν μου, τῷ δυναμένῳ ἀπαλλά-

ξαι· ὁ γὰρ δημιουργὸς πρόνοιαν ἔχει συντηρεῖν καὶ ἀσφαλίζειν καὶ σώζειν τὸ πλάσμα αὐτοῦ. Καὶ ἄλλως· εἵθισται τῇ Γραφῇ σωτήριοι ὀνομάζειν τὸν Χριστόν· ὅθεν καὶ Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος εἶπεν· «Οἱ ὀφθαλμοί μου εἶδον τὸ σωτήριόν σου» (1). Κάνταῦθα τοιγαροῦν καὶ ὁ Προφῆτης φησὶν, ὑποτάγητι, ὦ ψυχὴ μου, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῷ κηδομένῳ σου, ὃς οὐκ ἐφείσατο τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Κατὰ δὲ τὸν Ὠριγένην τοῦτο λέγεται παρὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ πέμπτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους· «Ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς

(1) Λουκ. β', 30.

ὁ Υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα». Διδάσκει δὲ ἡμᾶς τὴν εἰς Θεὸν ὑποταγὴν δι' ἑαυτοῦ. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν ἔννοιαν εἰρημένον ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστὶ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, οὐ κατὰ τὴν θεότητα.

2 **Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου καὶ σωτήρ μου, ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον.**

Τοῦ σώσαντος τὸ ἀνθρώπινον γένος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὴν ἀντίληψιν ζητεῖ ὁ Προφήτης, ἵνα μὴ σαλευθῇ ἐπὶ πλεῖον, τουτέστιν, ἵνα μὴ παραχθῇ ἐπέκεινα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι ἀνένδεκτον μὲν ἐστὶ τὸν ἄνθρωπον μὴ σαλευθῆναι, κατὰ τὸ μέτρον μὲν τοῦ τῆς ἁμαρτίας γίνεται ὁ σάλος. Ἐὰν δηλαδὴ αἱ ἁμαρτίαι εἰσὶ μικραὶ καὶ ἐλαφραί, σαλεύεται ὁ ἄνθρωπος, ὡς τὰ δένδρα ὑπὸ αὔρας λεπτῆς σειόμενα· ἐὰν δὲ πολλαὶ καὶ μεγάλαι, σαλεύεται ἐπὶ πλεῖον, ὡς ὑπὸ καταιγίδος σφοδρᾶς· εἰ δὲ ἀντιλάβοιτο ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, οὐ σαλεύεται ἐπὶ πλεῖον. Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῷ καιρῷ τῶν παθημάτων ἐταράχθη, καὶ ἐσαλεύθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πλεῖον· οὐ γὰρ ἐτράπη οὐδὲ ἐξέστη τῆς θείας φύσεως, οὐδὲ ἐδέξατο τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας σάλον.

3 **Εὼς πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον; φονεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τείχῳ κεκλιμένῳ, καὶ φραγμῷ ὠσμένῳ;**

Ἔμεῖς, ὧ φονεῖς, φησί, πάντες, ἕως πότε προσ-

τίθετε βάρος ἐπηρειῶν καὶ κακώσεων κατὰ ἀνθρώπου, μὴ ἀναλογιζόμενοι, ὅτι ἐστὶν ὁμοφυῆς καὶ συγγενῆς ὑμῶν ἄνθρωπος; ἢ ὅτι ἐστὶν ἀσθενοῦς φύσεως; καὶ βούλεσθε καθελεῖν αὐτὸν ὡς τοῖχον κλίνοντα πρὸς πτώσιν, καὶ φραγμὸν ὠσμένον; Τοῦτο συνάδει τῷ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰρημένῳ τοῖς Ἰουδαίοις· «Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα καὶ τὰ ἐξῆς» (1). Ὁ δὲ Βασίλειος καὶ Εὐσέβιος καὶ Ἀνώνυμός φασιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁμοίωται τοίχῳ καὶ φραγμῷ· ὥσπερ γὰρ ταῦτα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ ἄλλων τοιούτων συντέθεται, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος σύγκεται ἐκ φύσεων διαφόρων. Τοῦτον σαλεύουσι πρῶτον οἱ πονηροὶ λογισμοί, οἷς ἐὰν προστεθῶσι πράξεις ὅμοιαι, παραλύεται καὶ πίπτει. Δεῖ οὖν, ἐνσκήψαντος τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ, προσέχειν καὶ φυλάττεσθαι ἀπὸ τῆς πράξεως τῆς πονηρᾶς, ἀνθιστάμενον τῷ πονηρῷ λογισμῷ, καὶ ἐπερειδόμενον τῇ τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψει, ἵνα μὴ σαλευθῇ ἐπὶ πλεῖον, καὶ ἐπομένως πέσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις κωλύει τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτιῶν, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον βαρύνασαι, κατὰπτωσιν προξενήσωσιν. Ὁ δὲ θεμελιωμένος ἐν ἀγάπῃ, οὗτός ἐστιν ὡς τοῖχος στερεός, αὐτὸς καὶ ἀμπελὼν τοῦ Χριστοῦ ὀχυρῶς περιπεφραγμένος, οὗ τινος τοὺς πνευματικούς καρπούς οὐ δύνανται ἀφελεῖν οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν, περιφρουρουμένου καὶ περιπεφραγμένου ἀγίοις ἀγγέλοις καὶ ὀρθοῖς δόγμασι καὶ πράξεσιν εὐκλεέσι. Τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον καταλιμπάνει ὁ Θεός, καὶ καταβάλλει τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ καθαιρεῖ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ τότε γίνεται εἰς διαρπαγὴν, καθὰ ἔφη ὁ Θεός διὰ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου (2).

(1) Ἰωαν. 8, 40. (2) Ἠσ. 1, 8.

Τοίχῳ παρεικάζεται καὶ ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος, σεισθεῖσα ὑπὸ τῆς προσβολῆς τῆς ἁμαρτίας, καὶ κλίνασα εἰς πτώσιν, ἥς ἡ ἐπανόρθωσις οὐκ ἄλλως ἐγίγνετο, εἰμὴ διὰ καθαιρέσεως καὶ διαλύσεως τῆς οἰκοδομῆς. Διὰ τοῦτο συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὸν αἰσθητὸν θάνατον εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα διὰ τούτου καταπεσὼν ὁ σαλευθεὶς τοῖχος, αὖθις ἀνοικοδομηθῇ ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, καὶ λάβῃ στερέωσιν ὀχυρὰν καὶ ἰδρυσιν ἀκλόνητον.

4 Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι, ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο.

Τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἡ εἰς Θεὸν εὐσέβεια καὶ ἡ τήρησις τοῦ νόμου αὐτοῦ, ὡς γέγραπται, τιμὴ τοῦ σοφοῦ ἐστὶν ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἐνάρετος πολιτεία· φησὶ γάρ ὁ Ἀπόστολος· «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν» (1). Ἄλλ' αἱ πονηραὶ δυνάμεις, ἧτοι ὁ διάβολος καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ καὶ οἱ τούτοις ἐπόμενοι πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔδραμον ἐν δίψει ἀπώσασθαι. Οὗτοι οὐκ ἰσχύουσι μὲν κατὰ τῶν γενναίως ἀνθισταμένων αὐτοῖς, βουλεύονται μὲν τοι καὶ ποικίλους δόλους σκευωροῦσι, τῇ τε χρηστότητι τῶν λόγων χρώμενοι, καὶ κολακείαις μηχανώμενοι καταρρίψαι τὸν ἄνθρωπον εἰς βόθρον, ὃν σκάπτουσι, καὶ ἀπώσασθαι τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ διασεῖσαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς εὐσεβείας, ἣτις ἐστὶν ἡ τιμὴ αὐτοῦ, καὶ ἀπαγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἀσέβειαν καὶ εἰς πράξεις ἐναντιουμένας τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ νομοθετηθεῖσιν, ἅτινα ὁ παραβαίνων,

ἀπόλλυσι τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐν πολλῇ δίψει καὶ ἐπιθυμίᾳ. Περὶ τούτων γέγραπται καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ ἔκτῳ τῶν παροιμιῶν· «Χεῖλη δὲ δόλια καρδίαν καλύπτει πονηράν· χεῖλεσι πάντα ἀπονεύει ἀποκλαιόμενος ἐχθρὸς, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τεκταίνεται δόλους· ἐάν σου δέηται ὁ ἐχθρὸς μεγάλη τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῇς· ἐπτα γάρ εἰσι πονηρίαὶ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ». Ὁ δὲ γε μέγας Βασιλείος φησι, κλέος τοῦ πιστοῦ καὶ τιμὴ αὐτοῦ ἐν ᾗ ἡγοράσθη ἐστὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ταύτην δὲ τὴν τιμὴν σπουδάζουσιν ἀχρεῖῶσαι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ διαβόλου, ἐπιβουλεύοντες παραφθεῖραι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, καὶ ἐπαναγαγεῖν εἰς τὴν δουλείαν.

5 Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγητι ἡ ψυχὴ μου, ὅτι παρ' αὐτῷ ἡ ὑπομονή μου.

6 Ὅτι αὐτὸς Θεός μου καὶ σωτὴρ μου, ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μὴ μεταστεύσω.

7 Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου, ὁ Θεὸς τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ.

Τῆς ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίας καὶ ἀταραξίας ἡ δύναμις δίδεται παρὰ Θεοῦ τοῦ μὴ ἐὼντος ἡμᾶς πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα. Μὴ οὖν μεταθῶμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ὑποταγὴν ἐτέραν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ σώζων καὶ δοξάζων ἡμᾶς, καὶ ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν, ὅθεν καὶ ἐπ' αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἀνατείνωμεν.

(1) Ῥωμ. β', 10.

8 **Ε**λπίζατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν, ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν.

Τοῦτο προμηνύει τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν ἐν τῷ λέγειν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν. Τὸ δὲ, ἐκχέατε ἀντὶ τοῦ, ἐξάξατε καὶ ἀποστήσατε ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν τοὺς πονηροὺς διαλογισμοὺς, καὶ καθάρισατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ὀρέξεων· οὐ γὰρ δυνάμεθα εἰσδέξασθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ καθαρὸν, ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἐν ταῖς καρδίαις τοὺς μολυσμούς· ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἄσχος εἰσδέχεται τὸ ἐγχεόμενον ὕγρον, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐκπνευματωθῇ καὶ ἐκχέῃ ὅλον τὸν ἐνυπάρχοντα ἀέρα. Καὶ ἄλλως· τὸ, ἐκχέατε τὰς καρδίας ἡμῶν ἀντὶ τοῦ, ἀγαπήσατε τὸν Θεὸν ἀδόλως καὶ εἰλικρινῶς ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ὑμῶν, πιστεύοντες καὶ μὴδ' ὅλως ἀμφιβάλλοντες, ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν. Καὶ ἄλλως· τὸ, ἐκχέατε τὰς καρδίας ἡμῶν ἀντὶ τοῦ, πᾶσαν προθυμίαν καταβάλετε, καὶ πᾶσαν ἐγκάρδιον σπουδὴν ἐκκενώσατε εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἰκεσίαν. Καὶ ἄλλως· ἡ ἔκχυσις σημαίνει τὴν ἀφθονίαν καὶ δαψίλειαν, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν» (1).

9 **Π**λὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι, αὐτοὶ ἐκ ματαιότητος ἐπὶ τὸ αὐτό.

Πάντα, φησὶ, τὰ τοῦ ἀνθρώπου μάταια, εἴτε πλοῦτος, εἴτε ἀξίας ὑπεροχὴ, εἴτε δόξα· πάντες γὰρ τοῖς ματαίοις προστετήκασιν καὶ οἱ ζυγοὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἀμφιῤῥεπεῖς εἰσι, μὴ πρὸς ἰσότητα ἰστάμενοι, ἀλλὰ κλίνοντες πρὸς τὸ ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειός φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς προὔθηκεν ἐνώπιον ἡμῶν τὰ ἀντικείμενα, τὴν ζωὴν δηλαδὴ καὶ τὸν θάνατον, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Ἐνέθηκε δὲ καὶ τῷ νῷ ἡμῶν ζυγόν, δι' οὗ σταθμώμεθα καὶ ῥέπομεν πρὸς τὸ θελητόν. Ὁ οὖν τὴν ἀδικίαν προτιμήσας τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸ σκότος ἀντὶ τοῦ φωτός, καὶ τὸ κακόν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οὗτος ψευδὴς καὶ μάταιός ἐστι, καὶ ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι. Σύμμαχος δὲ ἡρμήνευσε, ματαιοῦνται ὁμοῦ· τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰουδαίων ὑπεκρίνοντο μὲν φιλαλήθειαν, μὴ πιστεύσαντες δὲ εἰς Χριστόν, ἐματαιώθησαν. Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιός φησιν, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐν ζυγοῖς καὶ σταθμοῖς ἐμηχανῶντο ἐπιβουλὰς κατὰ τοῦ Χριστοῦ, συναγόμενοι καὶ συμβουλευόμενοι ἐπὶ τὸ ἀπωλέσαι αὐτόν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν αἱ μηχαναὶ καὶ τὰ βουλευόμενα αὐτῶν.

10 **Μ**ὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε· πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν.

Οὐ μόνον μὴ ἀρπάζετε, φησὶ, καὶ μὴ ἀδικεῖτε, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος αὐθόρμητος ῥέῃ πρὸς ὑμᾶς ὡς ποταμὸς, μὴ ἀσχολεῖτε τὸν λογισμόν ἐπ' αὐτόν· ῥευστός γάρ ἐστι καὶ ἄστατος. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, τούτῳ ὑπεμφαίνει τοὺς ἀρχηγούς

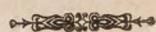
(1) Ῥωμ. ι', 5.

τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐπλούτουν ἀπὸ προσφορῶν καὶ δωρημάτων τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ διὰ τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλοκέρδειαν ἐνεχότουν τῷ Χριστῷ, ἐλέγχοντι αὐτούς.

II **Α**παξ ἐλάλησεν ὁ Θεός· δύο ταῦτα ἤκουσα, ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ Κύριε τὸ ἔλεος, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Τὸ, ἀπαξ ἀντὶ τοῦ, ἀληθῶς καὶ ἀναμφιβόλως ἀπεφάνητο ὁ Θεός. Σημαίνει οὖν τὸ ῥητὸν, ὅτι δύο τινὰ ἤκουσεν ὁ Δαβὶδ ἀποφασιστικῶς λαληθέντα παρὰ τοῦ Θεοῦ· τὸ μὲν, ὅτι ἔχει ὁ Θεός κράτος, τουτέστι, δύναμιν καὶ ἀποτομίαν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀμαρτανόντων· τὸ δὲ, ὅτι ἔχει ἔλεος

πρὸς τὸ ἐλεεῖν τοὺς μετανοοῦντας. Τοῦτο δὲ ἀπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ τῆς Ἑξόδου· «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεός ζηλωτής, ἀποδίδους ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με· καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰ προστάγματά μου». Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου λέγει· «Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν». Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἑκτῷ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς. «Ὁ ἐὰν σπεῖρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει». Οὗτος ὁ λόγος εἰς μὲν ἐστὶ, δύο δὲ ἐμπεριέχει· τιμωρίαν φημί τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ἀντιμισθίαν τῶν δικαίων.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΒ΄.

Τῷ Δαβὶδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ δείκνυσιν ὁ Δαβὶδ οὐ μόνον ὃν ἔχει πόθον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἔτι προμηνύει καὶ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος τῶν αἰχμαλώτων ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ζοροβάβελ, καὶ ὅτι πᾶσα ψυχὴ πτωχεύουσα καὶ ἐστερημένη καλοῦ, ὅταν ἐπιστραφῇ πρὸς τὸν Χριστὸν, πληροῦται πάσης χάριτος.

I **Ο** Θεός ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω.

Τῷ διπλασιασμῷ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πρὸς αὐτὸν πόθου ἐνδείκνυσι. Διὰ δὲ τῆς, μου, ἀντωνυμίας ἐμφαίνει, ὅτι ὁ τῶν πάντων Θεός κατ' ἐξοχὴν ἐστὶ Θεός τῶν δικαίων. Τὸ δὲ, πρὸς σὲ ὀρθρίζω, ἀντὶ τοῦ, ὁ πρὸς σέ μου

πόθος, Δέσποτα, ἐξεγείρει με ὀρθρου βαθέως, καὶ πρὸ πάσης σωματικῆς ἐργασίας πρὸς σὲ γίγνομαι διὰ τῆς προσευχῆς.

2 **Ε**δίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ποσά-
πλῶς σοι ἡ σὰρξ μου.

Αὐ, φησί, προσκαλεῖς τοὺς διψῶντας, ἵνα ποτίσῃς αὐτούς, καὶ οἱ διψῶντες πρὸς σὲ ἔρχονται.

Ἰδοὺ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἐμὴ διψῶσα καὶ ἐπιθυμοῦσά σε, προσέρχεται σοι διὰ προσευχῆς. Σημαίνει προσέτι καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα οἱ τύποι τῆς θείας ἐπιφανείας ἐγένοντο. Τὸ δὲ, ποσαπλῶς σοι ἡ σὰρξ μου, δίδωσιν ἡμῖν γινῶναι, ὅτι πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἄρκει ἡ τῆς ψυχῆς εὐσέβεια μόνη, ἀλλὰ δεῖται καὶ τῆς πολυειδοῦς συνεργείας τῆς σαρκὸς, νηστείας δηλονότι καὶ προσευχῆς καὶ κακουχίας καὶ καθαρότητος καὶ κόπων, ἐκτάσεώς τε χειρῶν πρὸς εὐποιεῖαν τῶν δεομένων καὶ ὅσα ἄλλα ἔργα τελοῦνται διὰ σώματος καὶ θελήσεως ψυχῆς. Λέγει οὖν ὁ ψαλμωδὸς, ποσαπλῶς σοι ἡ σὰρξ μου, τουτέστι, πολυειδέσιν ἀρεταῖς ἀνατίθεται σοι καὶ τὸ σῶμά μου.

3 **Ε**ν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἄβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ· οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὥφθην σοι τοῦ ἰδεῖν τὴν δυνάμιν σου καὶ τὴν δόξαν σου.

Ὡσπερ ἡ γῆ ἡ ἔρημος, ἡ ἄβατος καὶ ἡ ἀνυδρος διψῇ καὶ ἐπιποθεῖ ὕδατος, οὕτω καὶ ὁ ἐν Βαβυλῶνι αἰχμάλωτος λαὸς, διψῶ καὶ ἐπιθυμῶ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα ἡ σκηνὴ τοῦ ἁγίου σου, τοῦ ἰδεῖν τὴν δυνάμιν σου καὶ τὴν δόξαν σου. Καὶ ἄλλως· ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ ἡ ἔρημος ἡ ἄβατος ἔσχυσεν παραλύσαι καὶ χαυνῶσαι τὸν τόνον τοῦ πρὸς σὲ πόθου μου, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ αἰνῶ σε τὸν Θεόν, ἐξαιτούμενος παραστήναί σοι, καὶ ἰδεῖν τὰ θαυμάσιά σου τὰ ἐμφαίνοντα τὴν δυνάμιν σου καὶ τὴν δόξαν σου. Δύναμις δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ἐστὶ καὶ ὁ Υἱός, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς

πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς· « Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν ». Ὁ αὐτός ἐστι καὶ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἄλλως· δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ· γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἔατο πάντας » (1). Καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ πάλιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· « Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός (2). Ἐπιθυμεῖ τοιγαροῦν ὁ Προφήτης τοῦ ἰδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Καὶ ἄλλως· ὁ διὰ σωφροσύνης καὶ ἀγνείας ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, οὗτος σώζει τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡς ἐν ἐρήμῳ, ἀμέτοχον δηλαδὴ ὕλικῆς προσπαθείας, ἄβατόν τε πονηροῖς λογισμοῖς καὶ φθαρτικῆς ὑγρότητος ἀνυδρὸν· οὗτος ὁπτάνεται τῷ Θεῷ τῷ ἁγίῳ, καὶ βλέπει τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ, ἥτοι ἐν ἀγιότητι ψυχῆς.

4 **Ὅ**τι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωᾶς, τὰ χεῖλη μου ἐπαινέσουσί σε.

Ζωὰς λέγει τὰς ἀβρὰς καὶ τρυφηλὰς βιωτεύσεις, οἷά ἐστιν αἱ τῶν πλουσίων καὶ ἐνδόξων καὶ βασιλέων ἐν ἀνέσει καὶ εὐθηνίᾳ διαγόντων. Ὁ οὖν αἰχμάλωτος λαὸς λέγει, ὅτι τὸ ἐπανακάμψαι εἰς τὰς πατρίδας ἡμῶν διὰ τοῦ θείου σου ἐλέους καὶ τὸ ἐπαινεῖν καὶ ἀνυμνεῖν σε, ὦ Θεέ, τοῖς χεῖλεσιν ἡμῶν κρεῖσσόν ἐστι τῆς τῶν τρυφηλῶν ποικίλης διαγωγῆς τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν ὑπισχνουμένων ἡμῖν ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος καὶ Θεοδώρητος τὸ, πληθυντικῶς εἰπεῖν τὰς ζωὰς, μακροβιότητα ἐνόησαν καὶ πλῆθος ζωῆς. Καὶ πᾶς ὁ προσευχόμενος τῷ Χριστῷ, κρεῖσσον ἡγεῖται τὸ

(1) Δουκ. ζ', 19. (2) Ἰωαν. α', 14.

ἐλεος αὐτοῦ ὑπὲρ πολυχρόνιον ζωὴν. Ὁ δὲ Ἀνώ-
νυμος ζωᾶς ἐννοεῖ τὴν τε παροῦσαν καὶ τὴν μέλ-
λουσαν· ἀμφοτέραι δὲ γίνονται διὰ τοῦ θείου ἐ-
λέους· οὐ γὰρ ἐξ ἔργων ἡμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θείου
ἐλέους ταύτας ἔχομεν. Ὅθεν ὥσπερ τὸ αἷτιον κρεῖτ-
τον τοῦ αἰτιατοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἐλεος τοῦ Θεοῦ
κρεῖττον ὑπὲρ ζωᾶς· διὰ τοῦτό φησι, τὰ χεῖλη μου
ἐπαινέσουσί σε.

5 Οὕτως εὐλογήσω σε ἐν τῇ ζωῇ
μου, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἄρῶ τὰς
χεῖράς μου.

Περὶ Θεὸν ὀρθὰ καὶ εὐσεβῆ ἔχων φρονή-
ματα, οὗτος αἶρει τὰς χεῖρας, ἥτοι τὰς πρακτικὰς
αὐτοῦ δυνάμεις ἀπὸ τῶν χθονίων ἐπὶ τὰ οὐράνια
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπαινεῖ αὐτὸν τοῖς
χεῖλεσι, καὶ ὑμνεῖ τῷ στόματι, καὶ φάλλει αὐτῷ
τῷ τε πνεύματι καὶ τῷ νοῒ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ
αὐτοῦ τῇ σωματικῇ.

6 Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμ-
πλησθεῖν ἡ ψυχὴ μου, καὶ χεῖλη ἀ-
γαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου.

Ὡσπερ τὸ λίπος καὶ τὸ στέαρ ἡδύνει καὶ παι-
νει τὸ σῶμα, οὕτως ὁ ἐπαινὸς σου, φησί, Κύριε,
καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν θείων λόγων σου τέρπει τὰ
χεῖλη, καὶ ἡδύνει τὴν ψυχὴν, καὶ κινεῖ τὸ στόμα
πρὸς αἰνεσίαν σου· διὸ δέομαί σε, ἐμπλησόν με ταύτης
τῆς πνευματικῆς τροφῆς. Ἡ στέαρ καὶ πιότητα
λέγει τὴν ἀνετον καὶ ἡσυχον διαγωγὴν, ἣν περ ζητεῖ

παρὰ Θεοῦ, ἵνα εἴῃ ἐν ἀνέσει καὶ ἡρεμίᾳ αἰνῶν ἐν
χεῖλεσι καὶ στόματι ἀγαλλομένοις τὸν παρασχόν-
τα. Νοεῖται δὲ ταῦτα καὶ περὶ τῶν αἰδίων ἀγαθῶν,
καὶ τῆς αἰωνίου τρυφῆς τῶν τοῖς δικαίοις ἀποκει-
μένων ἀγαθῶν, περὶ ὧν εἴρηται, ὅτι ἡ σοφία ἐ-
σφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, καὶ ἐκέρασε τὸν ἑαυτῆς
οἶνον ἐπὶ κρατῆρα, καὶ ἡτοίμασε τὴν ἑαυτῆς τρά-
πεζαν, καὶ συγκαλεῖ τοὺς πάντας εἰς ἐστίαν (1).
Τοῦτ' αὐτὸ σημαίνει καὶ ὁ τυθεὶς ὑπὲρ τῶν μετα-
νοούντων σιτευτὸς μόσχος, ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὸ
λέγει ὁ ψαλμωδὸς, ἐμπλησθεῖν ἡ ψυχὴ μου· ἡ γὰρ
ἐν τῷ μέλλοντι βρωσίς καὶ πόσις οὐκ εἰσὶ σωμα-
τικὰ καὶ αἰσθητὰ, ἀλλὰ νοερά καὶ πνευματικὰ, τὴν
ψυχὴν ἐμπιπλῶντα. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις
τοῦ φωτὸς τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ αἰώνιος χαρά.

7 Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς ἐρω-
μνῆς μου, ἐν τοῖς ὀρθοῖς ἐμελέτων εἰς
σέ, ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου.

Εν νυκτί τε, φησί, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μέμνημαί
σε τοῦ Θεοῦ μου, ἀναλογιζόμενος διὰ παντὸς τὴν εἰς
ἐμέ σου βοήθειαν. Διδάσκει ἅμα διὰ τούτου, ὅτι ἐν
παντὶ καιρῷ δέον μεμνησθαι τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργετη-
μάτων, ἵνα μὴ χώραν σχῶσιν οἱ πονηροὶ λογισμοί.

8 Καὶ ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων
σου ἀγαλλιάσομαι.

Πτέρυγες τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἡ πρόνοια καὶ τὸ
ἐλεος αὐτοῦ, ὡσαύτως καὶ αἱ ἱεραὶ βίβλοι, ἃς ὁ
ἀναγινώσκων καὶ μελετῶν, καὶ δι' ἔργων ἐκτελῶν,

(1) Παροιμ. θ', 2.

ὑψοῦται εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ νοῦν καὶ διάνοιαν.

9 **Ε**κολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου.

Τοῦτο ὅμοιον ἐστὶ τῷ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐβδόμῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου εἰρημένῳ· « Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα, κατακολουθῶν ὀπίσω »· καὶ ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ τοῦ Ὡσηέ· « Ὁπίσω τοῦ Κυρίου πορεύσομαι »· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ ἕκτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους· « Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνεῦμα ἐστίν ». Ὁ τοίνυν ἀποστυγὼν τὸ πονηρὸν, καὶ κολλώμενος τῷ ἀγαθῷ, τῷ Κυρίῳ κολλᾶται, ὁ δὲ Κύριος ἀντιλαμβάνεται αὐτοῦ τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός.

10 **Α**ὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου, εἰσελεύσονται εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς.

11 **Π**αραδοθήσονται εἰς χεῖρας ῥομφαίας, μερίδες ἄλωπέκων ἔσονται.

Οἱ ἐπιβουλεύοντές μοι καὶ ζητοῦντες θανάτωσαί με ἀνευθύνως, βάρος πονηρίας κατεργάζονται. Κατὰ τὸ βάρος οὖν αὐτῶν καταδύτωσαν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς, παραδεδομένοι εἰς χεῖρας ῥομφαίας, τουτέστιν, εἰς φονευτάς. Τὸ δὲ μερίδες ἄλωπέκων, λέγομεν, ὅτι ὁ λέων μετὰ τὸ ροφῆσαι τὸ αἷμα τῆς ἄγρας αὐτοῦ, καὶ φαγεῖν τὰ ἐξαίρετα

τῶν μελῶν, ρίπτει τὰ περισσεύματα ταῖς ἀλώπεξι. Τοῦτο σημαίνων ὁ Προφήτης λέγει, ὅτι τῶν πονηρῶν τὰ συντρίμματα παραλαβέτωσαν οἱ ἀσθενέστεροι παρὰ τῶν δυνατωτέρων. Καὶ προσέτι αἱ ἀλώπεκες συνεχῇ μὲν τὴν ἐπιδρομὴν, ταχεῖαν δὲ τὴν φυγὴν ποιοῦσι· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ συνορεύοντες τοῖς Ἰσδαίοις. Φησὶν οὖν· οἱ ἄλωπέκων ἦθη ἔχοντες συνορῶνται καταδιωξάτωσαν τὰς πονηρὰς, καὶ καταδιελέτωσαν τούτους. Ἐστὶ δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ ἀποκτανθήτωσαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ μὴ ταφήτωσαν, ἀλλὰ βρῶμα τῶν θηρίων καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἄλωπέκων γεννηθήτωσαν. Ἐτι δὲ αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἀλώπεκές εἰσι νοηταί, ἀπατηλαὶ καὶ δόλιναι τὰς ψυχὰς τῶν ἀφρόνων δελεάζουσαι καὶ καταδιανεμόμεναι αὐτὰς εἰς μερίδας.

12 **Ο** δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ, ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα.

Βασιλέα ἑαυτὸν ὀνομάζει, ὡς παρὰ Θεοῦ προκεχειρισμένον· προμηνύει δὲ καὶ τὸν Ζοροβάβελ, τὸν βασιλεύσαντα ἐπὶ τοὺς Ἰσδαίους μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος μετοικεσίαν. Ἀμφότεροι οὖν οὗτοι σωθέντες, εὐφράνθησαν ἐπὶ τῷ Θεῷ, καὶ ἐπηνέθησαν παρὰ τῶν ὀμνούντων εἰς τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ ἐπεστόμισαν τοὺς λαλήσαντας κατ' αὐτῶν ἄδικα.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΓ'.

Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβίδ.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμός τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει. Διηγείται δὲ τὰς ὑπὸ Σαούλ γεγεννημένας ἐπιβουλὰς, καὶ προλέγει τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν.

1 **Ε**ἰσάκουσον ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σέ· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου.

Ο φόβος διττός ἐστίν, ὁ μὲν τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁ μὲν τοῦ Θεοῦ φίλος ἐστὶ καὶ εὐεργέτης· ὁ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐχθρὸς καὶ ἐπιζήμιος. Διὰ τοῦτο ζητεῖ ὁ Προφήτης παρὰ Θεοῦ ἐξελεσθαι αὐτὸν ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ βλαβεροῦ καὶ ἐπιζημίου τῇ ψυχῇ, λέγων· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου· τῇ γὰρ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ ῥύεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ φόβου τῶν ἐχθρῶν. Περὶ τούτου λέγει καὶ Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ ὀγδόῳ· «Τὸν δὲ φόβον αὐτοῦ οὐ μὴ φοβηθῆτε οὐδὲ μὴ ταραχθῆτε. Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἀγιάσατε, καὶ αὐτὸς ἔσται ὑμῖν φόβος. Κὰν ἐπ' αὐτῷ πεποιθῶς ᾦς, ἔσται σοι εἰς ἁγιασμόν».

2 **Σ**κέπασόν με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων, ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν.

3 **Ο**ἵτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλῶσσας αὐτῶν, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν, πρᾶγμα πικρόν.

4 **Τ**οῦ κατατοξεῦσαι ἐν ἀποκρύφοις
(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

ἄμωμον, ἐξάπινα κατατοξεύουσιν αὐτὸν, καὶ οὐ φοβηθήσονται· ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν.

Συστροφή πονηρευομένων ἐστὶν ἡ σύναξις καὶ συνάθροισις αὐτῶν ἐν βελῇ πονηρᾷ, οἷαι ἦσαν αἱ συστροφαὶ καὶ τὰ συνέδρια τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἰουδαίων, ἐν οἷς ἐβουλεύοντο περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀδικίαν οἱ μὲν τὸ φρόνημα φθείρουσι τοῖς πονηροῖς δόγμασιν, οἱ δὲ τὰ ἔργα, διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς πάντων βλάβης σκεπασθῆναι ζητεῖ ὁ ψαλμωδὸς, ὧν τὰς γλῶσσας ἢ καταλαλιά καὶ κατάκρισις, ὡς μὲν ῥομφαίας ἀκονίζει εἰς τὸ φονεῦν τοὺς ἐγγιστα, ὡς δὲ τόξα ἐντείνει εἰς τὸ κατατοξεῦν τοὺς πόρρω. Καὶ τοῦτο ὀνομάζει πρᾶγμα πικρὸν καὶ ἀνιαρόν· ποῖον; τὸ κατατοξεῦσαι ἐν ἀποκρύφοις καὶ ἐξάπινα, τουτέστιν, ἐν δόλῳ κεκρυμμένῳ καὶ ἀπροσδοκῆτως τὸν ἄμωμον, ἥτοι τὸν μηδὲν βλάψαντα αὐτούς. Ποιοῦσι δὲ τοῦτο οἱ ἀδικοί, ὅτι οὐ φοβοῦνται τὸν Θεόν, οὐδὲ αἰδοῦνται τοὺς ἀνθρώπους· διὸ ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν, ἥτοι ἐκύρωσαν ἀπόφασιν καὶ σκοπὸν κακόν.

5 **Δ**ιηγῆσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα· εἶπον, τίς ὀψεται αὐτούς;

Τουτέστιν, ἀπεφάσισαν βουλὴν πονηράν, ἵνα ῥίψωσιν εἰς παγίδα θανάτου ἀποκρύφου, ὃν κατα-

κρίνουσιν, οἰόμενοι, ὅτι οὐκ οἶδεν ὁ Θεὸς τὰ κρύφια τῶν βλεψμάτων αὐτῶν, καὶ λέγοντες· τίς ὄφεται;

6 **Ε**ξηρεύνησαν ἀνομίαν, ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις.

7 **Π**ροσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα, καὶ ὑψωθήσεται ὁ Θεός.

Κατὰ πάντα τρόπον ἐβουλεύσαντο κακοποιῆσαι, καὶ πάσας τὰς μηχανὰς ἐξεκένωσαν, ἐν δὲ καρδίᾳ βαθεῖα κρύπτουσι τὴν κακοβουλίαν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὑπόθεν πάντα τὰ ἐν βάθεσιν αὐτῶν ἐφορᾷ. Τοῦτο δὲ ὁ Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν οὕτω· διάνοιαν ἀνδρὸς καὶ καρδίαν βαθεῖαν κατατοξεύσει ὁ Θεός. Τοῦτο ἐξηγῶν ὁ Δίδυμος, λέγει· δέον ἐξερευνᾶν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, οὔτοι ὡς πονηροὶ ἐξηρεύνησαν ἀνομίαν, βλεψάμενοι ἀποκτεῖναι τὸν Κύριον ἡμῶν· ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ οὖν ἐξερευνήσει ἐξέλιπον καὶ ἀπώλονται. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ διατηρῶν τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ᾧ δεδημιούργηται, οὗτος προσελεύσεται τῷ Θεῷ καρδίᾳ βαθεῖα, τουτέστιν, ἐννοῶν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ τηρῶν αὐτὸ ἐν βάθει τῆς καρδίας, οὗτος καὶ ὑποὶ τὸν Θεόν, δοξάζων ἐν ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις.

8 **Β**έλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν.

9 **Ε**ταράχθησαν πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος.

10 **Κ**αὶ ἀνήγγειλαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ συνῆκαν.

11 **Ε**ὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιδεῖ ἐπ' αὐτόν· καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

Τοῦτο περὶ τῶν Ἀποστόλων πρόρρησίς ἐστι, καθ' ὧν ἐκινήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πολυτρόπως αὐτοὺς ἐκάκωσαν. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἀπόστολοι μᾶλλον ἐνεδυναμοῦντο κακοποιοῦμενοι, ἐκείνοι δὲ ἡτόνησαν καὶ ἐξησθένησαν, καὶ αἱ πληγαὶ αὐτῶν ἐλογίσθησαν ὡς πληγαὶ βελῶν τοξευομένων ὑπὸ νηπίων, ἀμβλείας τὰς ἀκωχὰς ἐχόντων· καὶ αἱ ἀπειλοῦσαι γλῶσσαι αὐτῶν ἐξησθένησαν καὶ ἥργησαν. Καὶ αἱ μὲν γλῶσσαι αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων οὕτως ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς, πάντες δὲ οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς διεσπαρμένους καὶ ταλαιπωρουμένους ὑπὸ δουλείαν, ἐταράχθησαν καὶ ἐφοβήθησαν τὸν Θεὸν πᾶς ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ συνετός, καὶ ἀνήγγειλαν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῆκαν, ὅτι ταῦτά ἐστιν ἀνταποδόσεις αὐτοῦ, ὅστις καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς πόλεως αὐτῶν προεδήλωσεν, εἰπὼν· ὅτι «Οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθον» (1)· εἰς Χριστὸν γὰρ ἀσεδήσαντες, ἀφηρέθησαν ἃ εἶχον αὐχήματα, καὶ συμφοραῖς ποικίλαις ἐνέπεσον, καὶ ταῦτα ἔπαθον, δι' ἣν ἐτόλμησαν χριστοκτονίαν. Ἐπὶ τούτοις οὖν εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν Κυρίῳ δικαιοσύνην ποιήσαντι, καὶ ἐλπιδεῖ ἐπ' αὐτόν, ὅτι ὥσπερ παιδεύει τοὺς ἀδίκους, οὕτως εὐεργετεῖ τοὺς δικαίους· καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, τουτέστιν, οἱ ὀρθῶς πιστεύσαντες.

(1) Ματθ. κδ' 2.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΔ'.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς ὠδῆς τῷ Δαβίδ. Ὠδὴ Ἰερεμίου καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι.

Φασι ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν μὴ εἶναι ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Ἑβδομήκοντα, μηδὲ ἀρμόττειν κατὰ πάντα τῇ περιλήψει τοῦ ψαλμοῦ· οὐδὲ Ἰερεμίας ὁ Πρόφήτης συναπλήχθη εἰς Βαβυλῶνα, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν Ἱερουσαλήμ. Δύναται δὲ νοεῖσθαι ὡς καὶ ἀπὸ προσώπου ἐκείνων λελεγμένοι. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος φησι, ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὸν ψαλμὸν προμηνύειν τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας καὶ εὐχαριστοῦντας αὐτῷ ἐπὶ τῇ ὁδηγίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐξιλεοῦντας αὐτὸν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ αὐτῶν εἰδωλολατρείᾳ.

Ι Σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ Θεὸς ἐν Σιών, καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως οὐκ ἐφεῖτο τοῖς Ἑβραίοις ὑμνεῖν τὸν Θεὸν ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ· διὸ καὶ τῶν ἀπαγόντων αὐτὲς εἰς Βαβυλῶνα παρακινούντων αὐτοὺς ἄσαι ἐκ τῶν ὠδῶν Σιών, ἀπεκρίναντο, πῶς ἄσωμεν τὴν ὠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίᾳ; Οὐδ' ἄλλο τι τῶν νομίμων ἐκτελεῖν συγκεχώρητο αὐτοῖς ἐν ἀλλοδαπῇ· ὅθεν οἰονεῖ παρακαλοῦντες διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ οἱ ἐν αἰχμαλωσίᾳ Ἑβραῖοι, λέγουσιν· ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, εἰς Ἱερουσαλήμ· ἐκεῖ γάρ σοι πρέπει ὕμνος. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι Σιών ἐρμηνεύεται σκοπία, τουτέστι, τόπος ὑψηλός, ἀφ' οὗ ἐπιβλέπῃσι τὰ κάτω καὶ τὰ πόρρω. Τύπος οὖν ὑπῆρχεν ἡ Σιών τῆς τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίας, ὡς ὑψηλῆς ἐν δόξῃ θείᾳ οὔσης καὶ μεταρσίου, ἀφ' ἧς ὁράται τὰ βαθέα μυστήρια καὶ τὰ πόρρω αἰσθήσεως· οἱ δὲ ἔξω ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, οὐ δύνανται ὑμνεῖν, ὡς πρέπει τὸν Θεόν, οὐδὲ ἀποδιδόναι αὐτῷ εὐχάς. Προσέτι Σιών νοητέον τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐν ἣ

ὕμνοῦσι τὸν Θεόν, ὡς πρέπει, οἳ τε ἄγγελοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν δικαίων. Σιών προσέτι νοεῖται καὶ πᾶς πιστὸς καὶ ἐνάρετος, ὁ τὰ γῆνα καταλιπὼν, καὶ μετάρσιον τὸν νοῦν πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνας, οὗτος ἀπερισπάσως, ὡς πρέπει, ὑμνεῖ τὸν Θεόν. Δύναται τοῦτο νοεῖσθαι εἰρημένον καὶ παρὰ τῶν ἐξ ἐθνῶν πιστευσάντων, ὡσανεὶ λεγόντων· πρότερον μὲν προσήγομεν ὕμνους καὶ εὐχὰς λίθοις τε καὶ ξύλοις καὶ δαίμοσι, νῦν δὲ πληροφορηθέντες διὰ τῆς πίστεως ἔγνωμεν, ὅτι σοὶ μόνῳ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ πρέπει ὕμνος· καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ μετεώρῳ Ἐκκλησίᾳ σου.

2 Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἡΐξει.

Οἱ ἐπίγνωσιν Θεοῦ μὴ ἔχοντες, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἐγκαλινδούμενοι, σάρκες ὀνομάζονται, ὡς ἔφη ὁ Θεὸς περὶ τῶν ἐπὶ Νῶε· οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῆς ἀνθρώπους τούτης διὰ τὸ εἶναι αὐτὲς σάρκες. Πρότερον μὲν οὖν τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ, σαρχικοί· ὕστερον δὲ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν τὸν Θεόν, ἐγένοντο πνευματικοί, προσδραμόντες τῷ Θεῷ, τῷ εἰπόντι ἐν κεφαλαίῳ

δευτέρῳ Ἰωὴλ τοῦ Προφήτου· «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»· πᾶς μὲν γὰρ ἁμαρτωλὸς σὰρξ ἐστὶ, διὰ δὲ τῆς μετανοίας προσερχόμενος τῷ Θεῷ, γίνεται πνευματικός.

3 **Λόγοι** ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς, καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν σὺ ἰλάση.

Ανόμους ὀνομάζει τοὺς ἀπίστους ἐθνικοὺς καὶ τοὺς σοφοὺς αὐτῶν, οἵτινες τῇ δυνάμει τῶν λόγων κραταιούμενοι καὶ ὑπερισχύοντες, συνώθουν ἡμᾶς τοὺς τέως ἀμυήτας εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Νῦν δὲ προσελθόντες σοὶ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πίστει, ζητοῦμεν παρὰ σοῦ συγχώρησιν ἐπὶ ταῖς προλαβούσαις ἡμῶν ἀσεβείαις.

4 **Μακάριος**, ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου, κατασκηνώσει ἐν ταῖς αὐλαῖς σου. Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου.

5 **Ἅγιος** ὁ ναός σου, θαυμαστός ἐν δικαιοσύνῃ.

Τὸν ἔχοντα ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον καὶ ἔφεισιν, τοῦτον ἐκλέγεται καὶ ἐνισχύει πρὸς ἀπαρτισμὸν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ δρόμου τοῦ πρὸς τὰ βραβεῖα φέροντος, καὶ αὐτὸν προσλαμβάνεται ὁ Θεός. Οὗτος δὲ ὁ δι' ἐπιτηδειότητα ἐκλεχθεὶς καὶ ἐνισχυθεὶς, κατασκηνώσει ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ταῖς οὐρανίαις, ἥτοι ἐν ταῖς μο-

ναῖς τῶν δικαίων. Δίκαιοι οὖν γενόμενοι καὶ ἡμεῖς, πλησθησόμεθα τῶν ἀγαθῶν τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἥτοι ἀπὸ τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος, τῶν διδομένων τοῖς οἰκείοις, τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, ὅς ἐστιν ἅγιος καὶ θαυμαστός, καὶ διδάσκων τοὺς ἐνοίκους αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐθύτητα τῶν κριμάτων αὐτοῦ.

6 **Επάκουσον** ἡμῶν ὁ Θεός ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακράν.

Θεὸν σωτῆρα ὀνομάζει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ σώσας ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἀλλοτρίου· ὁ αὐτός ἐστι καὶ ἡ ἐλπίς καὶ προσδοκία πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, ἥτοι τῶν τὰ πέρατα οἰκούντων ἐθνῶν, ὡς προεῖπεν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ· «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται, καὶ οὗτος προσδοκία ἐθνῶν» (1)· τὰ γὰρ ἔθνη ὑπῆρχον κατοικοῦντα εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ ἐν θαλάσῃ μακράν, τουτέστιν, ἐν ταῖς νήσοις. Ταῦτα κατ' ἄλλον τρόπον ἦσαν ἐν θαλάσῃ μακράν, τουτέστιν, ἐν τῇ πολυκυμάντῃ καὶ ἄλμυρᾳ θαλάσῃ τῆς ἀσεβείας καὶ μακράν ἀπὸ Θεοῦ· πιστεύσαντα δὲ, διασωθέντα ἀπὸ τοῦ σάλου τῆς πονηρίας, ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ Θεοῦ.

7 **Ετοιμάζων** ὄρη ἐν τῇ ἰσχυρί αὐτοῦ, περιέζωσμένος ἐν δυναστείᾳ, ὁ συνταράσσων τὸ κῦτος τῆς θαλάσσης,

(1) Γεν. μθ', 10.

ἤχους κυμάτων αὐτῆς τίς ὑποστήσεται;

Επάκουσον, φησί, καὶ δὸς ἡμῖν τὰ αἰτήματα, σὺ ὁ ἐδράζων τὰ ὄρη τῇ δυνάμει σου, καὶ πάντα ποιῶν κούφως τε καὶ ῥαδίως καὶ εὐσταλῶς, ὡς ὁ περιεζωσμένος ἐνεργεῖ προχείρως καὶ ἀνδρείως τὰ ἔργα αὐτοῦ. Σὸν δὲ, ὦ Κύριε, περίζωμά ἐστιν ἡ δυναστεία καὶ τὸ κράτος, καὶ τῷ προστάγματί σου συνταράσσεις τὴν θάλασσαν, ἥς τῶν κυμάτων ὁ ἦχος ἀνύποιστός ἐστι ταῖς ἀκοαῖς. Τροπικώτερον δὲ θάλασσαν νοητέον τὰ ἔθνη, ἅτινα συνετάραξεν ὁ Θεὸς καὶ ἐξέπληξε, δι' ὧν εἰργάσατο ἐξαισίων θαυμάτων, καὶ μετεκίνησεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀσεβείας πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ ἔθνη ἐν πολλαῖς διαλέκτοις δοξολογοῦντα τὸν Θεὸν διὰ τῶν φωνῶν αὐτῶν, ἤχον ἀποτελοῦσιν ὡς κυμάτων ἤχον, ὃν τίς δύναται ἐκφράσαι καὶ περιγράψαι;

8 **Τ**αραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα ἀπὸ τῶν σημείων σου· ἐξόδους πρωΐας, καὶ ἐσπέρας τέρψεις.

Τὰ σημεία, φησὶν, ἃ ἐποίησας πρότερον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ καὶ Χαναάν, καὶ ἃ μέλλεις ποιῆσαι ἐν τῇ ἐνσάρκῳ ἐπὶ γῆς παρουσία σου, φοβήσουσι τοὺς κατοικοῦντας τὰ πέρατα ἐθνικοὺς, καὶ ταῦτα τὰ ἔθνη ἀπὸ τῶν σημείων σου ταραχθήσονται, ἐπιγνόντα, ὅτι τῷ προστάγματί σου ἐπιφώσκουσιν αἱ πρωΐαι, καὶ δύνουσιν αἱ ἐσπεραί, ἐξ ὧν γίνονται εὐφροσύνη καὶ τέρψεις. Καὶ ἄλλως· ὅταν ἴδωσι τὰ θαυμάσιά σου τὰ ἐν πρωΐαις καὶ ἐσπεραῖς τελούμενα, πάντες οἱ ἐν ἀνατολαῖς καὶ δύσεσι κατοικοῦντες, αἰνέσουσί σε ἐν εὐφροσύνῃ καὶ τέρψει.

9 **Ε**πεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν, ἐπλήθυνας τοῦ πλουτίσαι αὐτήν.

10 **Ο** ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων, ἡτοίμασας τὴν τροφήν αὐτῶν ὅτι οὕτως ἡ ἐτοιμασία.

11 **Τ**ὰς αὐλακὰς αὐτῆς μέθυσον πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς· ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα.

Οταν ἐπισκέπτῃ τὴν γῆν, μεθύσκεις καὶ ἐμπιπλᾷς ταύτην ταῖς ἐπομβρίαις, καὶ πληθύνεις τὸν πλοῦτον αὐτῆς, καὶ τὰ ῥεύματα τῶν ὑετῶν πλημμυροῦντα δίκην ποταμοῦ ἀρδεύουσιν αὐτήν, καὶ ταύτῃ τῇ ἀρδεΐᾳ παρασκευάζεις τὴν τροφήν πᾶσι τοῖς ζώοις, ὅτι οὕτως ἡ ἐτοιμασία, τουτέστιν, οὕτως οἰκονομεῖς καὶ παρασκευάζεις τὴν τροφήν. Καὶ ἄλλως· τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διδόμενα ἀγαθὰ, ἀεννάως καὶ ἀσφιλῶς χορηγούμενα, ποταμῷ παρεικάζεται. Ποταμὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ Ἰορδάνης ὁ ποταμὸς, ὁ ποτίζων τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ τοῦτο μὲν ἱστορικώτερον. Ἀναγωγικώτερον δὲ, γῆν νοητέον τοὺς γηγενεῖς, οὓς ἐπισκέψατο ὁ Θεὸς τῷ ἐλέει αὐτοῦ καὶ ἐμέθυσεν, ἐμφορήσας καὶ ἐκστήσας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πονηρῶν αὐτῶν διαθέσεων, καὶ μετέβαλεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ ἐπλούτισεν αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ποταμὸν δὲ τοῦ Θεοῦ νοητέον καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὡς πεπληρωμένον ἀγαθῶν ἐπαγγελιῶν· ἔτι δὲ καὶ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου

Πνεύματος τὴν νεμομένην τοῖς πιστοῖς κατὰ πολ-
λὰς διαιρέσεις, καὶ ἐτοιμάσασαν αὐτοῖς τροφὴν
τὸν ζωοποιὸν ἄρτον, τὸν καταβάντα ἀπὸ τοῦ οὐ-
ρανοῦ, ὃς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς,
ὁ προητοιμασμένος πρὸ καταβολῆς κόσμου· τὸ γὰρ
μυστήριον τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως προέγνωστο
καὶ προώριστο τῇ θείᾳ βουλῇ πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων. Καὶ ἄλλως· παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ ὁ μὲν
Πατὴρ λέγεται πηγὴ, τὸ δὲ Πνεῦμα ὕδωρ, ὁ δὲ
Υἱὸς ποταμός. Οὗτος οὖν ὁ ποταμός τοῦ Θεοῦ πο-
τίζει πᾶσαν τὴν κτίσιν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
Χριστὸς, ὁ πλήρης ὢν χάριτος καὶ ἀληθείας, ὡς
φησιν ὁ ἡγαπημένος Εὐαγγελιστής· « Ἐν ᾧ κατοι-
κεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς »,
κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1). Καὶ αὐτὸς ἀρδεύει τὰς
νοητὰς αὐλακας, ἥτοι τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, τὰ
νεωθέντα καὶ καλλιεργηθέντα ὑπὸ τῆς παιδείας καὶ
χρηστοθείας πρὸς τὸ δέξασθαι τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ, ὡς γῆ ἀγαθὴ τὸν σπόρον, καὶ καρποφορῆσαι
καρποὺς εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τούτου τοῦ ποταμοῦ
ρεῖθρα καὶ ποτιστήριά εἰσιν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι,
δι' ὧν ὁ Κύριος ἡμῶν ἤρδευσε τοὺς ἀνθρώπους τὴν
διδασκαλίαν τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως· περὶ ὧν φησιν
αὐτὸς ὁ Κύριος· « Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποτα-
μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶν-
τος » (2). Καὶ τὴν πρώην ἄκαρπον οἰκουμένην
εὐφορον ἐποίησε καρπῶν ἀρετῶν. Σταγόνας δὲ νοη-
τέον τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ
καταβάντος ἐν τῇ Σιών, καὶ ποτίσαντος τὰς αὐ-
λακας, ἥτοι τὰ βάθη τῶν καρδιῶν. Ἔστι δὲ κατὰ
πρῶτον λόγον σταγὼν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ
τό· « Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ
σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν » (3).

12 Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ
ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου, καὶ τὰ
πεδία σου πλησθήσονται πιότητος.

Ο εὐκαρπος χρόνος λέγεται ἐνιαυτὸς τῆς
τοῦ Θεοῦ χρηστότητος· διὰ ταύτης γὰρ εὐλογεῖται
ὁ στέφανος τοῦ ἐνιαυτοῦ, τουτέστιν, ὁ κύκλος, καὶ
πληροῦται τὰ πεδία πιότητος. Ὁ δὲ Ὁριγένης
καὶ ὁ Ἀνώνυμος φατὸν, ὅπερ γέγραπται ἐν τῇ
βίβλῳ Ἑσαίου τοῦ Προφήτου· « Πνεῦμα Κυρίου
ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι
πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμ-
μένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν,
καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν
ἀφέσει, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν » (4). Καὶ
τοῦτο ἀναγνούς ὁ Κύριος, καὶ πτύξας τὸ βιβλίον,
ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε καὶ ἤρξατο λέγειν
πρὸς αὐτούς· « Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὐ-
τῇ ἐν τοῖς ὡσὶν ὑμῶν » (5). Ἐνιαυτὸν τοιγαροῦν
λέγει τὸν καιρὸν ὅλον τῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ σώ-
ματος ἐν τῷ κόσμῳ διατριβῆς, οὗ τὸν στέφανον
εὐλόγησεν ὁ Κύριος, ἐνδειξάμενος τοῖς ἀνθρώποις
τὴν χρηστότητα αὐτοῦ, θεραπεύσας τὰ ἀσθενήματα
τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, καὶ λυτρωσάμενος τὰς
αἰχμαλώτους ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου, καὶ
λύσας τοὺς ταῖς σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν πεπεδημέ-
νους, καὶ δωρησάμενος πᾶσι τὰ ἀτελεύτητα ἀγαθὰ,
καὶ ἐμπλήσας πιότητος πνευματικῆς τὰ πεδία,
ἥτοι τὰς καρδίας τὰς ὑποταγείσας αὐτῷ. Ὁ δὲ
μέγας Ἀθανάσιος ἐνιαυτὸν τῆς χρηστότητος λέγει
τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐν ᾗ ἔσται τοῖς δικαίοις τὰ
ἔπαθλα καὶ ἡ εὐλογία καὶ οἱ στέφανοι· ταῦτα δὲ
πάντα δῶρά ἐστι τῆς χρηστότητος αὐτοῦ.

(1) Κολ. β', 9. (2) Ἰωαν. ζ', 38. (3) Ψαλμ. οά, 6. (4) Ἠσ. ξα, 1. (5) Λουκ. δ', 21.

13 Πιανθήσονται τὰ ὠραῖα τῆς ἐρήμου, καὶ ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται.

14 Ενεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων, καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσι σῖτον· κεκράζονται, καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν.

Ερημον λέγει τὴν Ἱερουσαλήμ ἐρημωθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων· ὠραῖα δὲ ταύτης τοὺς λειμῶνας καὶ τὰς ἀρούρας αὐτῆς. Λέγει οὖν ὁ ψαλμὸς ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν αἰχμαλώτων, ἐπίστροφον ἡμᾶς, Κύριε, εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ, ἵνα πάλιν αὕτη ἀναλάβῃ τὴν εὐθάλειαν καὶ ὠραιότητα τῶν λειμῶνων καὶ πεδιάδων αὐτῆς, καὶ αἱ μὲν κοιλάδες αὐτοῖς πληθύνωσι σίτου, οἱ δὲ κριοὶ τῶν προβάτων καὶ τὰ κτήνη ταύτης ἀπὸ τῆς πολλῆς χλόης καὶ νομῆς πυκνώσωσι τὰ ἔρια αὐτῶν· μετὰ γὰρ τὴν ἐπιστροφήν τῶν αἰχμαλώτων ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐγένετο ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ μεγάλη εὐφορία καὶ πολλὴ καρποφορία, ἥ τε πλημμύρα τοῦ Ἰορδάνου ἠϋξήσε· καὶ ταῦτα μὲν καθ' ἱστορίαν. Ἀναγωγικώτερον δὲ νοητέον ἔρημον τὸ ἄθροισμα τῶν ἐθνῶν, ὅπερ πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑπῆρχεν ἐστερημένον καὶ ἔρημον τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ ἄνυδρον, μὴ ἔχον ὕδωρ βαπτίσματος, ἀλλὰ μετὰ τὸ πιστεῦσαι εἰς Χριστὸν ἐβλάστησε καὶ ἔκαρ-

ποφόρησε θεαρέστες καρπούς. Ταύτης δὲ τῆς νοητῆς ἐρήμου βουνοὶ εἰσιν οἱ ἐν ἀξιώμασι καὶ οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν, οἵτινες πρότερον μὲν ἔθουον τοῖς εἰδώλοις ἐπὶ τοὺς βουνούς καὶ τοὺς λόφους, ὡς ἔφη ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ τετάρτῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου· «Διеспάρη τὰ πρόβατά μου ἐν παντὶ ὄρει, καὶ ἐπὶ πάντα βουνὸν ὑψηλόν, καὶ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς». Μετὰ δὲ τὸ πιστεῦσαι εἰς Χριστὸν πολλοὶ τούτων ἐξελέξαντο πολιτεῖαν ἀγγελικὴν, καὶ διήνυσαν τὸν βίον αὐτῶν ἀσκητικῶς ἐν ὄρεσι καὶ ἐν ἐρήμοις, καὶ περιζωσάμενοι τὴν θεῖαν δύναμιν, ὠράϊσαν τὴν ἔρημον πολίσαντες, καὶ ἀγαλλίασιν αὐτῇ προεξένησαν διὰ τῆς κατοικήσεως. Κριοὺς δὲ τῶν προβάτων νόει τοὺς προεστώτας καὶ ἡγουμένους αὐτῶν, οἵτινες ἐνεδύσαντο τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πεδία δὲ τὰς ψυχὰς τὰς χαμαιζήλους, τὰς μὴ ἐχούσας ὑψηλὰ φρονήματα. Αὗται διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐπλήσθησαν πιότητος ἀγαθῶν ἔργων, ὥστε πάντας ὁμοῦ ὑμνεῖν ἐν κραυγῇ μεγαλοφώνως τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Προσέτι βουνούς καὶ κριοὺς νοητέον τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προέδρους· κοιλάδας δὲ καὶ σῖτον πληθυνθέντα ἐπ' αὐτῆς τὰς ἐν τῷ ἅδῃ ψυχὰς, αἷς καταβάς παρέσχεν ὁ σωτὴρ ζωὴν αἰώνιον, καθά φησιν αὐτός· «Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πλείονα καρπὸν φέρει» (1).

(1) Ἰωαν. ιε', 24.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΞ'.

Εἰς τὸ τέλος, ὡδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς προμηνύει τὴν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν καὶ ζωοποίησιν τῶν ψυχῶν, ὡς φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· προσέτι καὶ ἅς ἐπισυμβῆναι ἔμελλον τοῖς Ἀποστόλοις θλίψεις τε καὶ κακώσεις, κηρύττουσι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον. Διδάσκει ἅμα καὶ ὅτι αἱ θλίψεις τοῦ παρόντος κόσμου φέρουσι πρὸς τὴν αἰώνιαν ἀνάπαυσιν. Περιέχει καὶ τὴν ἀποβολὴν τῶν Ἰουδαίων.

Ι **Α**λαλάξατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, δότε δόξαν ἐν αἰνέσει αὐτοῦ.

Αλαλαγμός ἐστι φωνὴ χαρᾶς ἐπὶ γενομένη νίκη· ψαλμός δέ ἐστι φωνὴ ἐναρμόνιος ἤχων τελομένων, ἐστὶ ὅτε καὶ ἐν ὀργάνοις μουσικοῖς. Ὀνομα δὲ καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ λέγεται ὁ Υἱός. Ὡσαύτως καὶ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ· ὡς περ γὰρ τοὺς ἀνθρώπους ἐπιγινώσκομεν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων, οὕτως ἐγνώκαμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸν Υἱὸν διὰ τοῦ Πατρός· ὅθεν καὶ ἔλεγεν ὁ Κύριος· «Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου» (1). ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς τὸν Πατέρα· «Ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς» (2). Καὶ ὁ Προφῆτης Μωϋσῆς ἐπεκαλέσατο τὸν Κύριον ἐν ὀνόματι Κυρίου τῶν στρατευμάτων. Προσηκόντως οὖν ὁ Προφητάναξ λέγει· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτων συγκαλεῖται πᾶσαν τὴν γῆν, ἥτοι πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, συνευφρανθῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ· ἐκείνων γὰρ ἡ ἀπολύτρωσις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς πτώσεως ἀνάστασις

προτύπωσις ἦν τῆς ἀναστάσεως πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ βόθρου τῶν ἁμαρτημάτων· καὶ προεμῆνυεν ἔτι τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου δουλαγωγίας καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἁμαρτίας, ἥτις καὶ ἐγένετο διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο συγκαλεῖ ἅπαντας ὅπως ἐν ἀλαλαγμῷ καὶ ἐν ψαλμῷ γιγνομένῳ τῇ συμφωνίᾳ ψυχῆς τε καὶ σώματος αἰνέσωσι καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἕνα Θεόν. Προσέτι ἡ διὰ τῆς μετανοίας ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἀνάστασις πάσῃ ψυχῇ παρεσκευάζεται κατὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων· «Ἀνάστα δεῦρο ἐλθὲ ἡ πλησίον μου» (3). Ἀντὶ τοῦ, ὃ ψυχὴ καταπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν ἁμαρτιῶν ἐγείρου διὰ τῆς μετανοίας, καὶ ἀποσαμένη τὰς αἰσχροτήτας, δεῦρο ἐλθὲ καὶ πλησίον διὰ τῶν ἀρετῶν, ὅτι πλησίον μου εἶ, πλασθεῖσα κατ' εἰκόνα μου. Ἐπεὶ τοιγαροῦν ἡ μετάνοια πᾶσι πρόκειται, καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν προσκαλεῖ ὁ Κύριος ἡμῶν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ παρὼν ψαλμός πάντας προσκαλῶν, λέγει, ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ.

(1) Ἰωαν. ἑ, 43. (2) Ἰωαν. ιζ', 4. (3) Ἄσμ. ἑ', 10.

2 Εἶπατε τῷ Θεῷ, ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου· ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου.

 ἔννοια, φησί, τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν αἰνέσεων ὑμῶν τοῦτο δηλούτω, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου λίαν φοβερὰ, ὅς ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κατέστησε Κύρον τὸν βασιλέα, τὸν καὶ ἀπολύσαντα τὸν Ἑβραϊκὸν λαὸν τῆς δουλείας, τοὺς τε ἡγεμόνας τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τοὶ ἐθνικοὺς ὄντας, πειθομένους τῷ τοῦ βασιλέως προστάγματι τιμᾶν τοὺς Ἑβραίους, καὶ ἐκτελεῖν ἐτοίμως τὰ ἐκεῖνων θελήματα, καὶ προσποιεῖσθαι, ὅτι σέβονται τὸν ἀληθῆ Θεόν· καὶ τοῦτό ἐστίν ὃ λέγει, τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου. Καὶ ἄλλως· πολλὰ λίαν, φησί, τὰ θαυμάσια τῆς δυνάμεώς σου πάντα νοῦν ὑπερέχοντα, ὥστε τοὺς ἀσέβεις ψευδίζειν ταῦτα καὶ ἀπαρνεῖσθαι, ὥσπερ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπαρνούμενοι τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ψευδῇ ταύτην ἀποφῆναι ἡβουλήθησαν, λέγοντες, ὅτι οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτόν. Καὶ πρὸ τούτου ὀρώντες αὐτὸν φυγαδεύοντα τοὺς δαίμονας, ἐσυκοφάντην, ὅτι ἐκβάλλει αὐτοὺς ἐν τῷ Βεελζεβούλ. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι εἰ καὶ ἐψεύσαντο αὐτόν, ἀνθρωπὸν ψιλὸν λέγοντες, πᾶσα μὲν τοι ἡ γῆ, τουτέστι, τὰ ἔθνη τὰ κατοικοῦντα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, πιστεύσαντα εἰς αὐτόν, ἀνυμνεῖ διηνεκῶς, καὶ λέγει· ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου, ἃ ἐποίησας καὶ ποιεῖς διαπαντός· ὡς καὶ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Κύριος· «Κὰν ἐμοὶ μὴ πισεύητε, τοῖς ἔργοις τοῖς ἐμοῖς πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» (1). Τὸ,

ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου, καὶ ἄλλως νοητέον, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ ἰδόντες τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, τότε μὲν ἐπίστευσαν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὕστερον δὲ πάλιν ἐπέστρεψαν πρὸς τὴν προτέραν ἀσέβειαν αὐτῶν, ψευσάμενοι τὸν Θεόν. Τὸ δ' αὐτὸ γέγονε καὶ ἐν τῇ ἀπ' Αἰγύπτου ἐξόδῳ τοῦ Ἰσραήλ· πολλοὶ γὰρ τῶν Αἰγυπτίων ἰδόντες τὰς πληγὰς τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὸν σύλλογον τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ συναπῆλθον αὐτοῖς εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλ' ὕστερον μετεστράφη ἡ καρδιά αὐτῶν, εἰς ἃ ἀνετράφησαν, οἵτινες καὶ πολλοὺς τοῦ λαοῦ ἐξέκλιναν εἰς λατρείαν τοῦ Βεελφεγῶρ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει Σούση, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Περσῶν, καταστάντος ἡγεμόνος τοῦ Μαρδοχαίου ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, πολλοὶ τῶν Περσῶν φιλοδοξοῦντες, περιετμήθησαν Ἰουδαϊκῶς, ὡς γράφει ὁ Ἰώσηπος. Καὶ ἄλλως· τὸ, ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου, ἀντὶ τοῦ, ἐματαιώθησαν τὰ διανοήματα καὶ αἱ ἐλπίδες αὐτῶν. Ὡσπερ ὁ Φαραὼ διανοησάμενος, ἔλεγε· «Διώξας καταλήψομαι, καὶ ἀνελῶ τῇ μαχαίρᾳ μου» (2)· ἀλλ' ἐψεύσατο καὶ ἡστόχησε τῆς ἐλπίδος. Οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐβουλεύσαντο ἀποκτεῖναι τὸν Χριστὸν καὶ ἀφανίσαι, ἀλλ' ἐματαιώθη ἡ ἐλπίς αὐτῶν, ὡς γέγραπται ἐν τῷ Ὠσηέ· «Ἄλως καὶ ληνὸς ἐψεύσαντο αὐτοῖς» (3), ἀντὶ οὐκ ἐκαρποφόρησαν κατὰ τὴν ἐλπίδα τῶν κυρίων αὐτῶν.

3 Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι, καὶ ψαλάτωσάν σοι, ψαλάτωσαν δὴ τῷ ὀνόματί σου, Ὑψιστε.

(1) Ἰωαν. ι', 38. (2) Ἐξοδ. ιε', 9. (3) Ὠσ. θ', 2.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

Πᾶσαν γῆν λέγει τὰ ἔθνη, τὰ πληροῦντα τῷ πλήθει αὐτῶν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Προτάττει δὲ τοῦ ψάλλειν τὸ προσκυνεῖν· πρῶτον γὰρ δεῖ πιστεῦσαι εἰς τὸν Θεόν, καὶ μετὰ τοῦτο ἔσται τὸ ψάλλειν καὶ προσεύχεσθαι πρὸς τὸν πιστευόμενον. Τὸ δὲ, Ὑψιστε, λέγει, σημαίνων ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ ὑπέρκειται τῶν ἐναντίων, καὶ ποιεῖ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν ἀνωτέρους πάντων τῶν δυσχερῶν.

4 **Δ**εῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς φοβερός ἐν βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν Ἀποστόλων συγκαλεῖ τὰ ἔθνη, καὶ συνετίζει ταῦτα διὰ τῆς εὐσεβείας κατανοῆσαι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἄπιστοι πόρρω Θεοῦ εἰσι, καὶ οὐ δύνανται μακρόθεν κατανοῆσαι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· ὅστις γὰρ μὴ ἀναγεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο προσκαλεῖ πρῶτον τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν διὰ τοῦ εἰπεῖν, δεῦτε· μετὰ δὲ τὸ προσκαλέσαι, καὶ ἀπὸ τῶν γηίνων φρονημάτων ταῦτα ἀπαλλάξαι καὶ δοῦναι δύναμιν γνώσεως, λέγει, τὸ, ἴδετε· ὁ γὰρ πιστεύων εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀναλογιζόμενος τὰ θαυμάσια ἔργα αὐτοῦ, οὗτος γινώσκει, ὅτι ὁ Θεός ἐστι φοβερός ἐν βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

5 **Ο** μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν, ἐν ποταμῷ διαλεύσονται ποδὶ· ἐκεῖ εὐφρανθήσόμεθα ἐπ' αὐτῷ.

Οὗτός ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός,

ὁ ποιῶν θαυμάσια ἐξαίσια τά τε ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐμπεριεχόμενα. Αὐτός ἐστι Θεὸς αἰώνιος, ὁ γαιώσας τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ διαβιβάσας ἀβρόχοις ποσὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ὑπὸ Μωϋσέως τοῦ Προφήτου δημαγωγούμενους μετὰ τὸ ἀπαλλάξαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς τυραννίδος καὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Αἰγυπτίων· ὁ καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ αὐτῶν ἀναστείλας τὰ ρέματα τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, καὶ διαγαγὼν αὐτοὺς μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ὡς ἡ μὲν πρώτη διάβασις διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς ἦν τύπος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας προεμήνυε τὴν διὰ Ἰησοῦ εἰσέλευσιν εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς πιστοῖς. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμῳδὸς οὐκ εἶπε, διήλθον ἐν ποταμῷ, κατὰ τὸν παρωχήμενον, ἀλλὰ, διελεύσονται, κατὰ τὸ μέλλον. Τίνι δὲ ποδὶ διελεύσονται; δῆλον ὅτι τῷ σωματικῷ, ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει ἀπαφθαρτισθέντων τῶν σωμάτων· κακεῖ εὐφρανθήσόμεθα ἐν αὐτῷ, ὁρῶντες ἐναργέστερον τὴν δόξαν αὐτοῦ.

6 **Τ**ῷ δεσπόζοντι ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσιν· οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς.

Ο δεσπόζων τοῦ αἰῶνος, δεσπόζει καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ· διὸ ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ δύναται σώζειν καὶ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῶν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι κακῶν, καθά φησι καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «Ὅπως ἐξέλθῃται ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος τοῦ πονηροῦ» (1). Αὐτὸς δεσπόζει καὶ τοῦ μέλλοντος αἰδίου αἰῶνος, ὡς κύριος βασιλεύων

(1) Γαλατ. α', 4.

τῶν αἰώνων. Τὸ δὲ, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσιν, ἀντὶ τοῦ, οὐ μόνον τὸν Ἰσραὴλ ἐπιβλέπει, ἀλλὰ καὶ πάντας ἀνθρώπους, ὡς πάντων προνοητής. Ἡ ὅτι ἐπεὶ ἀπέστησαν οἱ Ἰσραηλῖται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπέστησε καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐποίησε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐπιβλέποντας ἐπὶ τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ, οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑφούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς, σημαίνει τοὺς Ἰσραηλίτας, οἵτινες καὶ πρότερον παρεπίκραναν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὕστερον, ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, παρώργισαν καὶ παρεπίκραναν αὐτὸν ἔργοις τε καὶ λόγοις. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σταυρῷ διψήσαντα τὸν Χριστὸν παρεπίκραναν, ὅξος καὶ χολὴν ποτίσαντες· ὅθεν προμηνύων ὁ Θεὸς, εἶπεν ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐβδόμῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου· «Υἱὲ ἀνθρώπου πορεύθητι ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ τὸν παραπικράναντά με». Ἐπιτιμᾷ οὖν αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ λέγων, μὴ ὑφούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς.

7 **Εὐλογεῖτε ἔθνη τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἀκουτίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ.**

8 **Τοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν, καὶ μὴ δόντος εἰς σάλον τοὺς πόδας μου.**

Κατανοήσαντες, φησὶν, ὧ ἔθνηκοι, τά τε πρότερα καὶ ὕστερα θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, δοξάσατε αὐτὸν, καὶ ἀναγγεῖλαντες ταῦτα τοῖς ἀπογόνους ὑμῶν, ποιήσατε καὶ αὐτοὺς ὕμνωδους αὐτοῦ, ὥστε

καὶ ἀκουστὴν ποιεῖν τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ, τοῦ θεμένου τὰς ψυχὰς ἡμῶν εἰς ζωὴν, οὐ μόνον ὅτι ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πνοὴν ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ἐντολὴν εἰς ζωὴν, ἣν εἰ μὲν ἐφύλαττεν, ἦν ἂν ἐν ζωῇ διηνεκεῖ, καὶ οὐκ ἂν ἐγίγνοντο οἱ πόδες αὐτοῦ εἰς σάλον· παραβάς μὲν τοι ταύτην, ἐγένετο εἰς σάλον. Ὡςπερ γὰρ ὁ ΚΑΙΝ παραβάς τὸν τῆς φύσεως νόμον, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν, πορευθεὶς κατώκησεν εἰς πόλιν Ναϊθ, ἣτις ἐρμηνεύεται σάλος καὶ ὀλίσθημα, οὕτω καὶ πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ ἐξερχόμενος ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἀρεσκείας αὐτοῦ, οὗτος τίθησι τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς σάλον καὶ ὀλίσθημα, ἐν οἷς οὐ γίνεται ὁ ἐστηριγμένος εἰς τὸ θεῖον πρόσταγμα. Τοῦτο δηλῶν ὁ Θεός, ἔλεγε τῷ Μωϋσῇ· σὺ δὲ στήθι μετ' ἐμοῦ. Τῶν ἐθνῶν τοιγαροῦν τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, αἱ μὲν ψυχαὶ ἐγένοντο εἰς ζωὴν, ἐμμένουσαι αὐτῷ, ὅστις ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ αἰώνιος ζωὴ· οἱ δὲ πόδες αὐτῶν στηριχθέντες ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς εἰς αὐτὸν πίσεως, οὐ γίγνονται εἰς σάλον· περὶ ὧν γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τοῦ Ἀσματος τῶν ᾠσμάτων· «Κνήμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμάρινοι τεθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσεις χρυσαῖς, εἶδος αὐτοῦ ὡς λίβανος, ἐκλεκτὸς, ὡς κέδροι» (1).

9 **Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον.**

10 **Εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν.**

ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.

11 Διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν.

Εν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ δευτέρῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Υἱὲ ἀνθρώπου, ἰδοὺ γεγόνασί μοι ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, ἀναμεμιγμένοι πάντες χαλκῷ καὶ κασσιτέρῳ καὶ σιδήρῳ καὶ μολύβδῳ ἐν μέσῳ καμίνης ἀργυρίου ἀναμεμιγμένοι εἰσὶ». Διὰ τούτων δηλοῦται, ὅτι ὥσπερ τὸ ἀργύριον καθαίρεται ἐν χωνευτηρίῳ ὑπὸ πυρὸς, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καθαίρεται τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι. Διὸ καὶ ὁ ψαλμὸς λέγει· ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρσας ἡμᾶς, δηλῶν διὰ τούτου τὰ δεινὰ καὶ τὰς κακώσεις, αἷς ὑπέστησαν οἱ Ἰσραηλῖται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῆς Βαβυλῶνος. Τὴν κάμινον, φημί, τῶν τριῶν παίδων, τὸν λάκκον τῶν λεόντων, ἐν ᾧ ἐβλήθη ὁ Δανιήλ καὶ τὰ ἄλλα τῶν δεινῶν, ἅτινα διὰ πείρας ἐνέφηναν τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἄδολον καὶ στερρόν τῆς πίστεως· ἡγάρευν γὰρ αὐτὲς νωτοφορεῖν. Ὁ δὲ Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν, ἔθου τὰς θλίψεις πρὸς νῶτον ἡμῶν, τούτέστι, φυγεῖν ἡμᾶς καὶ καταλιπεῖν ἐξόπισθεν τὰς θλίψεις πεποίηκας, ὡς μὴ κατισχύσαι ἡμῶν. Τὸ δὲ ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ, ἐπέστησας αὐτὰς ἐφ' ἡμᾶς δυναστεύοντας πράττειν, ἃ οὐ βεβλήμεθα. Πῦρ δὲ ὀνομάζει τὰς θλίψεις, ὡς τὴν καρδίαν δίκην πυρὸς καταπρηθούσας· ὕδωρ δὲ τὴν τυραννίδα, τὴν ἀκατασχέτως ἀναπηδῶσαν. Ταύτην τὴν τυραννίδα ὕδατι παρεικάζει ὁ Θεός ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ τρίτῳ τοῦ Ἡσαΐα, λέγων· «Ἐὰν διαβαίνης δι' ὕδατος μετὰ σοῦ εἰμι, καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσί σε· καὶ ἐὰν διέλθῃς διὰ πυρὸς,

οὐ μὴ κατακαυθῇς, φλόξ οὐ κατακαύσει σε, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ, ὁ σώζων σε». Ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ἄλλως νοῆσαι, εἰποῦσιν, ἀπὴλλαξας ἡμᾶς ὁ Θεός ὡς ἀπὸ καύσεως καὶ καταποντισμοῦ. Τοῦτο δὲ ἀρμόττει τοῖς τε ἁγίοις Ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν· εἰσῆχθησαν γὰρ εἰς παγίδας, τούτέστιν, εἰς φυλακὰς καὶ εἰς πῦρ καὶ εἰς ὕδωρ, ὡς ἀναγινώσκουμεν ἐν ταῖς ἱστορίαις, ἀλλὰ μετὰ πάντα ταῦτα ἐξήγαγεν αὐτοὺς ὁ Θεός εἰς ἀναψυχὴν καὶ ἀνάπαυσιν αἰωνίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς ἐπηγγείλατο, ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

12 Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὀλοκαυτώμασιν· ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου, αἷς διέστειλε τὰ χεῖλή μου, καὶ ἐλάλησε τὸ στόμα μου ἐν τῇ θλίψει μου.

13 Ὀλοκαυτώματα μεμυελωμένα ἀνοίσω σοι μετὰ θυμιάματος καὶ κριῶν, ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων.

Οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγέντες, καὶ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανελθόντες, εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ προσήνεγκαν ὀλοκαυτώματα αἰσθητὰ, ἃ ἀνοίσειν ὑπέσχοντο, ἐν θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ὑπάρχοντες· οἱ δὲ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντες οἱ εὐσεβεῖς εἰσελθόντες εἰς τὸν νοητὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστιν ἡ ἁγία ἐκκλησία, ἡ ὁμήγουρις δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν, ἐν ᾗ κατοικεῖ ὁ Θεός, προσήνεγκαν ἑαυτοὺς ὡς θύματα καὶ ὀλοκαυτώματα καθαρὰ καὶ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν θλίψεων ὀλοκαυτωθέντα. Ὡσαύ-

τως καὶ οἱ παρθενίαν καὶ σωφροσύνην ἀσχοῦντες, προσφέρουσιν ἑαυτοὺς ὀλοκλήρους θυσίαν εὐπρόσδεκτον. Ἄ δὲ διέθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ προσφέρειν εἰς θυσίαν, ταῦτα προσέταξεν εἶναι ὑγιῆ ὀλόκληρα καὶ ἄμωμα. Τοὺς δὲ προσφέροντας εἰς θυσίαν ζῶα ἑλλιπῆ, πεπηρωμένα καὶ παράσημα ἐλέγχει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Μαλαχίᾳ τοῦ Προφήτου, λέγων· « Ἐὰν προσάγητε τυφλὸν εἰς θυσίαν, οὐ κακόν; καὶ ἐὰν προσάγητε χωλὸν ἢ ἄρρωστον, οὐ κακόν; προσάγαγε δὴ αὐτὸ τῷ ἡγουμένῳ σου, εἰ προσδέξεται σε, εἰ λήφεται τὸ πρόσωπόν σου; λέγει ὁ Κύριος Παντοκράτωρ ». Ὡσαύτως ἀπηνήναντο καὶ τὴν θυσίαν τοῦ Κάϊν ὡς εὐτελεῖ. Ἐκ τούτων μαθητόμεν, ὅτι χρὴ εὐπροαιρέτως προσφέρειν τῷ Θεῷ τὰ ἐξάίρετα καὶ ἐκλεκτὰ τῶν ὑπαρχόντων ὡσαύτως καὶ τὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Διὰ τοῦτο λέγει κἀνταῦθα ὁ ψαλμὸς, ὀλοκαυτώματα μεμυελωμένα. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι προσέφερον τῷ Θεῷ πρόβατα, βόας, κριοὺς καὶ ἐρίφια, οἱ δὲ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ μετὰ τούτους οἱ Μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ ἑαυτοὺς προσήνεγκαν τῷ Θεῷ θυσίας διὰ τῆς θεαρέστου πράξεως μαρτυρήσαντες τὴν ἀληθῆ πίσιν, καὶ ὁμολογήσαντες. Ἀντὶ δὲ κριῶν καὶ ἐρίφων, ἃ προσῆγον πάλαι πρὸς ἀθώωσιν ἁμαρτιῶν, οὗτοι προσῆξαν πράξεις καὶ πόνους τῆς μετανοίας.

14 Δεῦτε, ἀκούσατε, καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν, πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ὅσα ἐποίησε τῇ ψυχῇ μου.

Διὰ τούτου τοῦ ῥητοῦ προσκαλεῖ τοὺς Πατριάρχας καὶ τοὺς Προφῆτας καὶ τοὺς δικαίους τοὺς πρὸ Χριστοῦ, ἵνα συνευφρανθῶσιν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν Χριστιανῶν· ἅμα δὲ διδάσκει ἡμᾶς μὴ

ἀποκαλύπτειν τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια τοῖς ἀσεβέσι, μηδὲ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ ρίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἐνώπιον τῶν χοίρων, ἀλλὰ διηγεῖσθαι ταῦτα τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεόν. Τὸ δὲ εἰπεῖν, ὅσα ἐποίησε τῇ ψυχῇ μου, οὐ διαστέλλει ταύτην ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ σενεκδοχικῶς ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον ἐμφαίνει.

15 Πρὸς αὐτὸν τῷ στόματί μου ἐκέκραξα, καὶ ὑψωσα ὑπὸ τὴν γλῶσάν μου.

Τοῦτο ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν οὕτως· αὐτὸν τῷ στόματί μου ἐπεκαλεσάμην, καὶ ὑψώθη παραχρῆμα ἡ γλῶσσά μου, ὅπερ ἐστίν, ἀντὶ τοῦ, ἅμα τῷ προσεύξασθαι με, ἔτυχον τοῦ ἐφετοῦ. Τὸ δὲ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα εἰρημένον, ἐκέκραξα, οὐ δηλοῖ μεγαλοφωνίαν, ἀλλ' ὥσπερ ἡ κραυγὴ γίνεταί μετὰ σφοδροῦ τόνου καὶ κινήσεως τῶν δυνάμεων, οὕτω καὶ ἡ ἀληθὴς ἱκεσία ὀφείλει γίνεσθαι ἐν συντόνῳ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ τῆς καρδίας, ἵνα, ὥσπερ ἡ κραυγὴ γίνεται ἀκυστῇ, οὕτω καὶ αὕτη ἡ ἱκεσία εὐήκοος τῷ Θεῷ γένηται· κἀν γὰρ ἄνευ φωνῆς τελῆται ἡ προσευχή, ὅμως μετὰ προθυμίας καὶ κατανύξεως τελουμένη, εὐπρόσδεκτος καὶ ἀκυστῇ γίνεται τῷ Θεῷ· ἡ γὰρ ἀλείψασα τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου μῦρον, ἀφώνως προσήξατο· καὶ ἡ Προφῆτις Ἄννα τὰ χεῖλη μόνον κινουσα ἐν τῷ προσεύξασθαι γέγραπται. Ἀμφότεραι μὲν τοι ἔτυχον τῶν ζητουμένων, ἡ μὲν λαβοῦσα ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἡ δὲ καρπὸν κοιλίας εὐλογημένον.

16 Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος.

Τούτο ὡς ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτων εἴρηται, ὡσανεὶ λέγοντος· τὸ ζητεῖν μετὴν ἀπολύτρωσιν, εἰ μὲν ἐστὶ πρὸς ἀδίκησίν τινος, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος, εἰ δὲ μὴ πρὸς ἀδίκησιν, εἰσακουσάτω. Διὰ τούτου διδάσκει καὶ ἡμᾶς, ὅτι τῆς προσευχῆς, εἴτε μετὰ φωνῆς γενομένης, εἴτε μετὰ ἁφωνίας, οὐκ εἰσακούει ταύτης ὁ Θεός, ἐὰν μὴ ἀποσχῶμεν τῆς ἀδικίας.

17 **Δ**ιὰ τοῦτο εἰσήκουσέ μου ὁ Θεός, προσέσχε τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.

Επειδὴ, φησὶν, ἡ προσευχή μου γίνεται μετ' εὐλαθείας, προσοχῆς τε καὶ κατανύξεως, καὶ οὐ

πρὸς βλάβην τινός, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός προσέσχε καὶ εἰσήκουσέ μου.

18 **Ε**ὐλογητὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἀπέστησε τὴν προσευχήν μου, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ.

Διὰ τούτου διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐν μὲν ταῖς θλίψεσι δεῖ ζητεῖν παρὰ Θεοῦ τὴν ἄνεσιν, μετὰ δὲ τὸ τυχεῖν τοῦ ζητουμένου μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ ἀμνημονεῖν, ἀλλ' εὐχαριστεῖν καὶ ἐξαγγέλλειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀποστήσαντος τὴν προσευχήν, ἀλλ' εἰσακούσαντος καὶ παρασχόντος τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, Ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ.

Εν κεφαλαίῳ ἑκτῷ τῶν Ἀριθμῶν γέγραπται ὅτι προσέταξεν ὁ Κύριος τῷ Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ εὐλογεῖν τὸν λαόν, καὶ λέγειν· «Εὐλογῆσαι σε Κύριος καὶ φυλάξαι σε, ἐπιφάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ ἐλεῆσαι σε, ἐπάραι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ δώῃ σοι εἰρήνην καὶ ἐπιθήσουσι τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τὰς υἱὰς Ἰσραὴλ». Τούτων μεμνημένος ὁ ψαλμωδὸς, προκατιδὼν δὲ καὶ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τὴν τε μετοικεσίαν τοῦ λαοῦ εἰς Βαβυλῶνα καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐλάλησε τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς ταύτης.

1 **Ο** Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς, καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς, ἐπιφάναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Πρόσωπον μὲν Θεοῦ, ἐννοεῖ ὡς φησὶν ὁ ἱερὸς Κύριλλος, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός·

αὐτὸς γάρ ἐστιν εἰκὼν καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος (1)· καὶ ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν· «Ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα» (2)· καὶ ἀλλαχοῦ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν» (3). Ἐπιφάνειαν δὲ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐννοεῖ τὴν ἐξ ὕψους ἀνατολήν

(1) Ἑβρ. α, 3. (2) Ἰωαν. ιδ', 9. (3) Ἰωαν. ι, 30.

αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐξ ἧς γέγονεν ἡμῖν οἰκτιρμός καὶ ἔλεος.

2 Τοῦ γινῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδόν σου, ἐν πᾶσιν ἔθνεσι τὸ σωτήριόν σου.

Ὁ δὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις Ἀστέριόν ἐστιν ὁ νόμος καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἅτινα πρότερον μὲν ἦν γνωστὰ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, ὕστερον δὲ, ἐπιφανέντος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνανθρωπήσαντος δηλαδή τοῦ Κυρίου ἡμῶν, αὕτη ἡ ὁδὸς ἐγένετο γνωστὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος καὶ Θεοδώρητος λέγουσιν ὁδὸν Θεοῦ φέρσαν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον. Ὁ δὲ Ἡσύχιος λέγει· ὁδὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ Υἱὸς ὁ εἰπών· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ» (1). ὡς καὶ ὁ Πατὴρ ἐστιν ὁδὸς φέρσα πρὸς τὸν Υἱόν· φησὶ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις· «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν» (2). Οὗτος ὁ Υἱὸς ἐστὶ καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· γέγραπται γάρ· «Ὁψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ» (3), ὡς δι' αὐτοῦ γενομένης τῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας.

3 Εξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες.

4 Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιᾶσθωσαν ἔθνη, ὅτι κρινεῖς λαοὺς ἐν εὐθύτητι, καὶ ἔθνη ἐν τῇ γῇ ὁδηγήσεις.

Τῷ διπλασιασμῷ τοῦ ἐξομολογησάσθωσάν σοι, αὖξει τὴν προθυμίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ παροτρύνει αὐτοὺς πρὸς εὐχαρίστησιν καὶ ὁμολογίαν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. Λέγει δὲ, καὶ ὅτι μετὰ τὸ φανῆναι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ γνωσθῆναι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἐγένετο ἀγαλλιώμενα καὶ εὐφραινόμενα τὰ ἔθνη τὰ πιστεύσαντα εἰς Χριστόν, καὶ βεβαιωθέντα, ὅτι αὐτὸς ὡς δίκαιος Θεός, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι· διὸ καὶ αἰνοῦσιν αὐτὸν εὐχαριστοῦντα, ὅτι ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῶν πράξεων, ἅπερ ἐστὶ τὰ οὐράνια σκηνώματα τῶν δικαίων.

5 Εξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες· γῇ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς.

Ἄντας τοὺς ἀνθρώπους προσκαλεῖται εἰς μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, λαοὶ πάντες, προφητεύει, ὅτι οὐ μόνον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ μέλλον ἦν προσφέρεσθαι τῷ Θεῷ θυσία αἰνέσεως καὶ προσευχή. Γῆν οὖν ὀνομάζει τοὺς γηγενεῖς ἀνθρώπους· πρὸς γὰρ τὸν ἄνθρωπον εἶπεν ὁ Θεός· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ» (4). Αὕτη τοίνυν ἡ γῆ, ἥτοι ἡ ἀνθρωπότης ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς, τὴν ὁρθὴν δηλαδή πίσιν καὶ τὰ ἔργα τὰ καθήκοντα τῇ πίσει· διὸ καὶ ἀξιούται εὐλογίας παρὰ Θεοῦ, ὡς προσκομίζουσα τὰ αὐτῷ ἀρεστά.

6 Εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός, ὁ Θεός ἡμῶν, εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ

(1) Ἰωαν. ιδ', 6. (2) Ἰωαν. σ', 44. (3) Λουκ. γ', 6. (4) Γεν. γ', 19.

φοβηθήτωσαν αὐτὸν πάντα τὰ πέρατα
τῆς γῆς.

Ο ἀναλογιζόμενος τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ποιεῖ
ἔργα ἀγαθὰ, καὶ ἀξιοῦται τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΖ΄.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Ορῶν ὁ θεῖος Δαβὶδ τὴν πολιτευομένην παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀσέβειαν καὶ τοῦ διαβόλου τὴν ἐπικράτειαν, διδαχθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐπιφάνειαν, ἰκυσίαν προσφέρει ταύτην ὡς τάχιστα γενέσθαι παρακαλῶν, καὶ δέχεται παραυτίκα τῶν γεννησομένων τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ διδάσκεται κατὰ ταῦτόν καὶ διδάσκει τῆς τε ἀνθρωπείας φύσεως τὴν σωτηρίαν καὶ τῶν πολεμίων τὸν ὄλεθρον, καὶ ἀπαξαπλῶς τὴν παράδοξον τῶν πραγμάτων μεταβολήν.

Ι **Α**ναστήτω ὁ Θεὸς, καὶ δια-
σκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, καὶ
φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ
μισοῦντες αὐτόν.

Εν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τῆς βίβλου τῶν Ἀριθμῶν γέγραπται, ὅτι Μωϋσῆς ὁ Προφῆτης ἐν τῷ ἐξαίρειν τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου ἔλεγεν· « Ἐξεγέρθητι Κύριε, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί σου, καὶ φυγέτωσαν πάντες οἱ μισοῦντές σε »· ἐν δὲ τῇ καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ ἔλεγεν· « Ἐπίσρεφε Κύριε χιλιάδας μυριάδας ἐν τῷ Ἰσραὴλ ». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφητὰναξ, ἡνίκα ἐξῆρε τὴν κιβωτὸν ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἀβιδαρᾶ εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ἡτοίμασεν αὐτῇ, εἶπεν, ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ λοιπά. Ταύτης δὲ προπορευομένης ἤλλετο σκιρτῶν, καὶ μουσικοῖς ὄργανοις ᾄδων καὶ ἀναμέλπων, ἠγάλλετο.

Τὸ οὖν, ἀναστήτω, τοῦ Δαβίδ, καὶ τὸ, ἐξεγέρθητι, τοῦ Μωϋσέως, ἐρεθιζόντων ἐστὶ τὸν Θεόν, παραλιπόντα τὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν ἀμύνασθαι τῆς ἀνθεστηκότας αὐτῷ ἀσεβεῖς τε καὶ δαίμονας. Ἐχθροὶ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ σταυρώσαντες τὸν Κύριον, ὡς μισήσαντες τὸν Θεόν καὶ ἀμετανόητοι διαμείναντες, οὓς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, διεσκορπίσε καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν στήναι ἐνώπιον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔφυγον ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, μηκέτι ἔχοντες στήναι ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ναοῦ, ὅπου ἐν τύποις καὶ συμβόλοις πρότερον ἐπεφαίνετο αὐτοῖς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ.

2 **Ω**ς ἐκλείπει καπνὸς, ἐκλιπέτωσαν, ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, οὕτως ἀπολοῦνται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

Εχθροὶ μισοῦντες καὶ ἁμαρτωλοὶ λέγονται,

καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες, ὡς ἐχθραίνοντες τῷ τε Θεῷ καὶ τῷ πλάσματι τοῦ Θεοῦ· οὗτοι ὡς ἄχυρα καὶ φρύγανα ὑπὸ τοῦ, ὡς πῦρ καταναλίσκοντος, Θεοῦ κατακαίόμενοι, καὶ διὰ τὸ ἐκπεσεῖν τοῦ ἀγγελικοῦ φωτὸς σκότος γινόμενοι, καπνὸς σκοτεινὸς ἐχρημάτισαν· ὅθεν καὶ ταχυδιάλυτον τὴν δύναμιν ἔχοντες, ὡς εὐτηκτος κηρὸς ὑπάρχουσι, μὴ στέγοντες τὴν δύναμιν τοῦ πυρός. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῷ πυρὶ τῆς γεέννης, ὧν ἡ μὲν σκληρότης τῆς κακίας ἐν τῷ πυρὶ τῆς κολάσεως διαλύεται ὡς ἡ τοῦ κηροῦ, μὴ δυναμένων τοῦ λοιποῦ ἁμαρτάνειν· ἡ δὲ οὐσία αὐτῶν διασώζεται καταφλεγόμενη ἀτελευτήτως. Τούτῃς καὶ καπνῷ παρεικάζει· λέγει γὰρ ἡ παροιμία· «Ὡσπερ ὄμφαξ τοῖς ὁδοῦσι πολέμιον, καὶ καπνὸς τοῖς ὄμμασιν» (1), οὕτω καὶ ἡ ἀμετάβλητος πονηρία, ταῖς μὲν μασσητικαῖς δυνάμεσιν ὁδοῦσι παρεικαζομέναις, ὡς ὄμφαξ αἰμωδίαν ποιεῖ, ταῖς δὲ διανοητικαῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, ὡς καπνὸς ἀμβλύτητα αἰτιᾶται.

3 Καὶ οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν, ἀγαλλιάσθωσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τερφθήτωσαν ἐν εὐφροσύνῃ.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἁμαρτωλῶν οὐχ ἀπλῶς εἶπε τὸ, ἀπολοῦνται, ἀλλὰ προσέθηκε τὸ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρήσουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποψίας τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἀποστήσονται. Περὶ δὲ τῶν δικαίων λέγει, εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὀρῶντες καὶ ἀπολαύοντες τῆς ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ χαρήσονται· ὁ γὰρ ἐν αὐτοῖς καρπὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, κτλ.

Φησὶ δὲ καὶ Ἡσαίας, ὅτι «Εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν» (2).

4 Ἀσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν, Κύριος ὄνομα αὐτῷ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἄδει τῷ Θεῷ καὶ ψάλλει τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὁ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ψυχοβλαβὴ ὑπεροπτικῶς διακείμενος· οὗτος γὰρ προσφέρει τῷ Θεῷ δοξολογίαν ἐκ ψυχῆς ἀμερίμνου καὶ καθαρᾶς καρδίας, εἰς ἣν ὁδοποιεῖ τῷ Θεῷ, ἵνα κατοικίαν ἐτοιμάσῃ αὐτῷ ἐν αὐτῇ, ὡς κατῶκει πάλαι ἐν τῇ Κιβωτῷ τῆς διαθήκης αὐτοῦ. Ἐπιβεβηκέναι δὲ λέγει τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἐπὶ τῇ Κιβωτῷ τῆς διαθήκης, ὡς βασιλεὺς ἐπὶ δίφρῳ ἐπιβεβηκῶς καὶ πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐκστρατεύων. Τὸ δὲ, ἐπὶ δυσμῶν, ἔχει ἔννοιαν τοιαύτην, ὡς φησι Θεόδωρος· ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἐξελθόντες τῆς Αἰγύπτου, ἦλθον εἰς Παλαιστίνην μετὰ τῆς Κιβωτοῦ, οὐ κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ διὰ μέσου ἐθνῶν ἀνθισταμένων καὶ καταθλιβόντων· τὴν τοιαύτην οὖν ἐπίπονον καὶ πολὺς-ροφον ὁδοιπορίαν ὀνομάζει ὁ ψαλμῶδὸς δυσμᾶς. Ἐτι δὲ ὁ τόπος, ἐνθα κατέθετο ὁ Δαβὶδ τὴν Κιβωτὸν, πρὸς δυσμᾶς ἔκειτο οὐ ἐξῆρεν αὐτὴν οἴκου· καὶ ταῦτα μὲν ἱστορικῶς. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι ἐν κεφαλαίῳ ἑκτῷ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου, λέγεται ὁ Χριστὸς ἀνατολῇ, εἰπόντος· «Ἴδου ἀνὴρ ἀνατολῇ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον Κυρίου»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ

(1) Παροιμ. ι, 26. (2) Ἠσ. λγ, 10.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

Μαλαχίου· « Ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἱσὺς ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ ». Ὁ οὖν Χριστὸς διὰ μὲν τὸ λαμπρὸν τῆς αὐτοῦ καθαρότητος λέγεται ἥλιος καὶ ἀνατολή· ἐπὶ δυσμῶν δὲ ἐπιβέβηκε, τουτέστιν, ἐπὶ τῶν ἀμαρτωλῶν τῶν μετανοούντων καὶ μακρυνομένων ὑπὸ τοῦ διαβόλου, τοῦ σχηματιζομένου ὡς ἄγγελος φωτός, περὶ οὗ γέγραπται, ὅτι « Φῶς ἀσεβῶν σβέννυται » (1). Ὅθεν οἱ ἀπὸ τοιοῦτου πονηροῦ φωτός ἀφιστάμενοι διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν κακῶν, καὶ δεχόμενοι ἐπαυχέ- νιον τὸν χρηστὸν τοῦ Σωτῆρος ζυγόν, καὶ ἀναλαβόντες ἐπ' ὤμων τὸ ἐλαφρὸν αὐτοῦ φορτίον, οὗτοι γίνονται ὁχήματα, ἐφ' οἷς ἐπιβαίνει ὁ Θεός· διὸ καὶ τούτῳ τῷ ψαλμικῷ ῥητῷ παρεγγυᾶται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις διὰ Δαβὶδ, ὥσανεὶ λέγων· μετὰ τὸ μαθεῖν ὑμᾶς ἅδειν τῷ Θεῷ καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, διδάξατε καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ὁδοποιήσατε αὐτοῖς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν φέρουσαν ὁδόν, καὶ ὁδηγήσατε τούτους πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, κατὰ τὸ ἐν κεφαλαίῳ τεσσα- ρακοστῷ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου γεγραμμένον· « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σχολιά εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. Καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε ». Λέγονται τοίνυν οἱ ἀμαρτωλοὶ δυσμαῖ, οὐ μόνον καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, ἀλλὰ καὶ ὡς μακρυνοθέντες τοῦ κατὰ ἀνατολὰς φυτευθέντος Παραδείσου τῆς τρυφῆς, καὶ καταστάντες σκοτεινοί· ἀλλ' ἀποστραφέν-

τες τὰ ἔργα τοῦ σκότους, γίνονται αὖθις ἐπιβατή- ρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁδοποιεῖται αὐτοῖς ἡ τοῦ Παραδείσου πορεία, κατὰ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰρημένον τῷ πιστεύσαντι ληστῇ· « Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ » (2). Ἀγαλλίασιν δὲ καὶ τέρψιν λέγει τὴν γιγνομένην ἀπὸ τῆς κατανοήσεως τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μακρυσμοῦ ἀπὸ τῆς κο- σμικῆς καὶ ἐπιβλαβοῦς τέρψεως. Ὁ δὲ μέγας Ἀ- θανάσιος ἐπὶ δυσμῶν ἐπίβασιν τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν κρύψιν τοῦ φωτός τῆς αὐτοῦ θεότητος, διὰ τὸ ἐν- δυθῆναι δούλου μορφὴν, καὶ γενέσθαι αὐτὸν ἐν βίῳ ἀνθρωπίνῳ, σκότος ὀνομαζομένῳ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου.

5 **Ταραχθήτωσαν** ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν.

Εταράχθησαν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας καὶ παρου- σίας τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ δαίμονες, οἱ λέγοντες· « Τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς » (3); Πατέρα δὲ ὀρφανῶν καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν λέγει τὸν Θεόν, ἵνα ἐμφάνῃ τὸ πλούσιον τῆς αὐτοῦ κη- δεμονίας, ἅτε τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν χηρῶν πλεί- ονος χρηζόντων τῆς κηδεμονίας, καὶ ἵνα παραστήσῃ τὴν δικαιοσύνην τῆς αὐτοῦ προνοίας· ὀρφανὸν δὲ καὶ χήραν λέγει καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας, ὡς πλείο- νος κηδεμονίας τετυχηκότας. Δείκνυσι δὲ διὰ τού- των τῶν λέξεων καὶ ὅτι οἱ παρὰ ἀνθρώπων μὴ προστατεύομενοι, ἔχουσι τὸν Θεὸν προστατεύοντα καὶ μᾶλλον προνοούμενον αὐτῶν. Καὶ ἄλλως· ἐ-

(1) Περικ. ιγ', 9. (2) Λουκ. κγ', 43. (3) Ματθ. ι', 29.

πειδὴ ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται γέννησιν πονηράν, καὶ τοῦτον ἔσχηκε πατέρα, τὸν αὐτὸν ἐκτήσατο καὶ ἄνδρα τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, συνεργοῦ γιγνομένης καὶ συναιτίου τῆς ἁμαρτίας. Πάντως ὁ μεταγνοὺς καὶ ἀποσχόμενος τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ τῆς κακίας πατρὸς στερηθεὶς, αὐτὸς μὲν ὀρφανὸς, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ τὸν ὀλέθριον σύζυγον ἀπολέσασα, χήρα καθίσταται· τῶν τοιούτων τοιγαροῦν ὀρφανῶν πατὴρ καὶ χηρῶν ἔκδικος ὁ Θεὸς ἐστι. Καὶ ἄλλως· τὸ, κριτοῦ τῶν χηρῶν, νοητέον ὅτι ὁ Θεός, ὁ δίκαιος κριτὴς, οὗτος κρινεῖ καὶ τὰς ψυχὰς τὰς διὰ τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποστάσας αὐτοῦ, καὶ χηρευούσας τῆς αὐτοῦ οἰκειότητος.

6 **Ο** Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, ὁ Θεὸς κατοικίξει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ, ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ.

7 **Ο**μοίως τοὺς παραπικραίνοντας, τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις.

Επειδὴ προλαβὼν εἶπεν, ἀναστήτω ὁ Θεός, εἴτα ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν, ἵνα μὴ ὑπολάβωσιν οἱ ἀκούοντες μετάβασιν τοπικὴν ἐπὶ Θεοῦ, ἐπάγει νῦν λέγων· ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, διὰ τούτου σημαίνων τὸ ἔμμονον αὐτοῦ, ἑδραῖον τε καὶ ἀδιάστατον. Τοῦτο δὲ ὅμοιον τῷ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένῳ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννου Εὐαγγελίου· «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰμὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ». Δηλοῦντος διὰ τούτου, ὅτι ὁ Θεὸς οὐ περιγράφεται ἐν

τόπῳ, οὐδὲ μεταβαίνει ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ἡδρασται ἐν τῇ ἁγιότητι αὐτοῦ, καὶ περ ἐνανθρωπήσας ἐπεφάνη εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἀδιάστατος ἔμεινε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἄλλως· τόπος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ· λέγει οὖν ὁ ψαλμωδὸς· ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐφάνη τὸ πάλας τοῖς Ἰσραηλίταις διὰ στόλου πυρὸς καὶ γνόφου καὶ νεφέλης καὶ ἐν Σινᾶ τῷ ὄρει, ἐν καπνῷ καὶ πυρὶ, ἐκδειματῶν τοὺς Ἑβραίους, ἵνα φοβηθέντες φυλάξωσι τὰ προστάγματα αὐτοῦ, οὕτω καὶ νῦν τε καὶ διαπαντὸς ἐπιφαίνεται τοῖς ἀνθρώποις ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἥτοι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ ἔργοις, ἅτινά εἰσιν ὡς τόπος ἅγιος αὐτοῦ· ἐν τούτοις γὰρ γνωρίζεται ὡς ἐν τόπῳ, καθάπερ καὶ ὁ τεχνίτης ἐν τῷ τεχνητῷ αὐτοῦ. Τόπος ἅγιος Θεοῦ λέγεται καὶ ὁ οὐρανός, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Μιχαίου τοῦ Προφήτου· «Ἴδου Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται, καὶ ἐπιθήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς. Καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες ταχέσονται, ὡσεὶ κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός». Προσέτι τόπος ἅγιος αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ· πάλας μὲν γὰρ ἐκεῖ ἦν ἡ νομικὴ λατρεία, ὕστερον δὲ καὶ ἡ διὰ σαρκὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιδημία, ἐνθα καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ σωτήριος οἰκονομία. Τόπος ἅγιος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ἡ σὰρξ ἡ ἔμψυχος καὶ λογικὴ, ἣν προσείληφεν ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ συνῆψε τῇ αὐτοῦ θεότητι, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν ναὸν Θεοῦ. Ἔτι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν λέγεται τόπος Θεοῦ, ἐν ᾗ οἰκεῖ αὐτὸς τῇ ἀοράτῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, τῇ τε χάριτι καὶ τῇ δυνάμει, ὡς ἐπηγγείλατο εἰπὼν· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω»(1). Ἀλλὰ καὶ πᾶς εὐσεβὴς, ἀγνίσας ἑαυ-

(1) Β' Κορ. ζ', 16.

τὸν ἀπὸ τῶν ψυχικῶν ρύπων, τόπος ἅγιος καὶ κατοικητήριον γίνεται Θεοῦ. Ὁ δὲ μέγας Βασιλεὺς τὸ, ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἡρμήνευσεν, ὅτι καὶ περ κατέβη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ βάθη τοῦ ἄδου, ἵνα σώσῃ τοὺς πεπεδημένους, ὅμως ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐνθα ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν γνωρίζεται ὡς ἐν τόπῳ· πάντες γὰρ οἱ προσευχόμενοι πρὸς οὐρανὸν αἵρουσι τὰς χεῖρας. Μονότροπους δὲ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους· ὑπῆρχε γὰρ αὐτοῖς νόμιμα καὶ ἔθιμα διαστέλλοντα καὶ ἐξαίρουντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν· τούτους κατῴκισεν ἐν οἴκῳ, τουτέστιν, ἐν Ἱερουσαλήμ. Μονότροποι προσέτι λέγονται καὶ οἱ ἀποστάντες τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἀσχήσαντες παρθενίαν ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, ἐξιδιωθέντες τῷ Θεῷ, καὶ ἀπαλλαγέντες ἀπὸ δισταγμάτων καὶ ἀμφιβολιῶν· τοὺς τοιούτους ὁ Θεὸς κατοικίζει ἐν οἴκῳ, τουτέστιν, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, κατοικίσιον αἰδίου καὶ ἀμετάστατον. Προσέτι καὶ οἱ τὴν μοναδικὴν πολιτείαν ἑαυτοῖς ἐκλεξάμενοι, οἵ τε ἀπλοῖχοι τὰ ἥθη καὶ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, ἄδολοι καὶ ἀπηλλαγμένοι τῶν πονηρῶν μηχανευμάτων ὑπάρχοντες, οὗτοι πάντες μονότροποι λέγονται. Οἱ δὲ ἐν ἀνδρείᾳ παρὰ Θεοῦ ἐξαχθέντες πεπεδημένοι, οἱ καὶ παραπικραίνοντες καὶ ἐν τάφοις οἰκοῦντες, λέγονται οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ δουλείᾳ πεπεδημένοι ὄντες, οὗτοι καὶ τοὶ ζῶντες νεκροὶ ὡς ἐν τάφοις μὲν τοὶ οἰκοῦντες ἦσαν, οὗς ἐν ἀνδρείᾳ καὶ πανσθενεῖ δυνάμει ἐξήγαγε, τῆς δουλείας ἀπαλλάξας, καὶ περ εἰδὼς αὐτοὺς τοῖς γογγυσμοῖς παραπικραίνοντας αὐτόν τε καὶ τοὺς Προφῆτας αὐτοῦ. Ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοὺς πεπεδημένους ἐν τῷ ἄδη διακαίους ἔλυσε καὶ ἐξήγαγεν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν ἀν-

δρείᾳ, τουτέστιν, ἀνδρὸς μορφήν ἀναλαβὼν, καὶ ἐν δυνάμει τὸν θάνατον πατήσας. Ἔτι δὲ καὶ οἱ πεπεδημένοι ταῖς σειραῖς τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, αἷς παραπικραίνουσι τὸν Θεόν, οὗτοι ἀποστάντες ἀπὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς, νεκροὶ καὶ κατοικοῦντες ἐν τῇ ἀναισθησίᾳ τοῦ νοὸς ὡς ἐν τάφῳ ἐγένοντο, τούτους μετανοοῦντας λύει ὁ Κύριος ἐν ἀνδρείᾳ. Ἔτι δὲ καὶ οἱ τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντες πεπεδημένοι εἰσὶν, ὡς γέγραπται περὶ αὐτῶν ἐν τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου, τοῦ Θεοῦ λέγοντος· τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύπτεσθε· καὶ ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἀνθρωπίνως εἰρημένον ἐν τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ τοῦ αὐτοῦ Ἡσαίου· «Ἐδωκά σε εἰς διαθήκην γένεος, εἰς φῶς ἐθνῶν, Ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς τοὺς ἐν σκότει καθημένους». Ὁ δὲ Σύμμαχος ἡρμήνευσε τοῦτο οὕτως· οἱ δὲ ἀπειθεῖς κατοικήσουσι καύσωνος ξηρότητα. Ὁ δὲ Ἀκύλας· οἱ ἀφιστάμενοι ἐσκήνωσαν λεοπετρίαν. Κατὰ τὰς ἐρμηνείας οὖν ἀμφοτέρων σημαίνει ὁ λόγος, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν δι' ἄφατον αὐτοῦ ἔλεος βούλεται ἀπολύσαι τῶν δεσμῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς παραπικραίνοντας· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπειθεῖς καὶ σκληροκάρδιοι μέιναντες, κατοικοῦσιν ἐν τάφοις τῆς ἀναλγησίας· διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις· «Ἄφες, λέγει, τοὺς νεκροὺς, θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς» (1). Οὗτοι κατοικοῦσιν ἐν τοῖς δυσώδεσι σώμασιν αὐτῶν ὡς ἐν τάφοις, καὶ πορεύονται εἰς ξηρότητα καύσωνος, τουτέστιν, εἰς πῦρ τὸ τῆς γεέννης τὸ ἀνικμον καὶ ἄσβεστον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ, καὶ εἰς λεοπετρίαν, ἥτοι

(1) Ματθ. 23, 22.

γενήσονται ἐπιλελησμένοι, ὡς οἱ ὑπὸ πέτραι λή-
θης ὑποκείμενοι λαοί, ἐξ ὧν οἱ ἀκούσαντες τῆς τοῦ
Κυρίου διδασκαλίας καὶ ἀνανήψαντες ἐν τῇ προσ-
καίρῳ ζωῇ, ἐλεηθήσονται, περὶ ὧν γέγραπται· « Ἀ-
ναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς
μνημείοις· ἡ γὰρ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ, ἴαμα αὐτοῖς
ἔσται » (1). Ἐτι γέγραπται, ὅτι « Ἐρχεται ὥρα ἐν ἣ
πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς
αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες
εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς
ἀνάστασιν κρίσεως » (2).

8 **Ο** Θεὸς ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι σε
ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαβαί-
νειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, γῇ ἐσείσθῃ.

9 **Κ**αὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν ἀπὸ
προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ, ἀπὸ προ-
σώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ.

Ενίκα, φησὶν, ὦ Θεέ, προηγῆσω τοῦ λαοῦ σε
Ἰσραὴλ, ἐξαγαγὼν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ
διήγαγες αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον Σινᾶ, τηνικαῦτα
ἐγένετο λαίλαψ σφοδρὸς καὶ γνόφος καὶ φωναὶ σαλ-
πίγγων, ἐξ ὧν καὶ ἐκ πάντων ὧν ἑτερατούργησας
σημείων, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐταρά-
χθησαν ἀπὸ τοῦ φόβου, ὧν ἤκουσαν μεγαλείων σου·
τότε καὶ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν τὸ μάννα ἀπὸ προσώ-
που τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ, τουτέστιν, ἀπὸ προστάγ-
ματός σε, ἐπιφανέντος ἐν Σινᾶ, ὦ Θεέ, τοῦ Ἰσραὴλ.
Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκπόρευσις καὶ ἐξέλευσις λεγόμε-
να σημαίνουνσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἐγκατά-

λειψιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, τὴν ἐπενεχθεῖσαν
διὰ τὴν κυριοκτονίαν, ὡς προέφη αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν κε-
φαλαίῳ δωδεκάτῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου· « Ἐγ-
καταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομί-
αν μου, ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας
ἐχθρῶν αὐτῆς »· καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις· « Ἴδὲ
ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος » (3). Ταῦτα δὲ γέγο-
νεν ἐν τῷ διαβαίνειν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τιτέσιν,
ὅτε μετέβη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη, ἅπερ
ἦσαν ὡς ἔρημος ἐσερημένη παντός ἀγαθοῦ, μετελ-
θόντα ἔμπης εἰς εὐπισίαν, ἐδέξαντο ἐν ἑαυτοῖς Χρι-
στὸν τὸν Θεόν, τὸν ἐξεληθόντα καὶ καταλιπόντα τὸν
Ἰσραηλιτικὸν λαὸν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ. Τότε
καὶ ἡ γῇ ἐσείσθη, τουτέστι, τὸ νομικὸν γράμμα καὶ
ἡ τυπικὴ σχιὰ ἢ τὰ γήϊνα ἐπαγγελιομένη μετε-
κινήθη· οἱ δὲ οὐρανοί, ἥτοι οἱ θεῖοι Προφῆται, ἔ-
σταξαν τὰς κατὰ τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα θεϊκὰς ἐν-
νοίας, ἐνεργεῖα πληρωθείσας· περὶ ὧν προεῖρηται
καὶ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ Ἡσαΐου τοῦ
Προφήτου· « Εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ
αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην ». Προσέτι γέ-
γονε τοῦτο, καὶ ὅτε ἐσαυρώθη ὁ Κύριος ἡμῶν· τότε
γὰρ ἐσείσθη ἡ γῇ καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, ἵνα
γνωσθῇ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ πάλαι συσείσας τὴν γῆν,
ἐπιφανείς ἐν Σινᾶ. Προσέτι ἔσταξεν ὁ Κύριος οὐρα-
νόθεν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τὴν χάριν τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, δι' οὗ καὶ αὐτοὶ μετάρσιοι ὡς οὐρανοὶ
γενόμενοι, ἐστάλαξαν τὴν δρόσον τῆς διδασκαλίας
αὐτῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Προσέτι σεισμὸν μὲν τῆς
γῆς νοητέον καὶ τὴν μετακίνησιν τῶν ἐθνῶν ἀπὸ
τῆς εἰδωλολατρείας εἰς τὴν εὐσέβειαν, σταλαγ-
μὸν δὲ τῶν οὐρανῶν νόει τὰς διδαχὰς καὶ παραι-
νέσεις τῶν διδασκάλων.

(1) Ἡσ. κς', 19. (2) Ἰωαν. ε', 28. (3) Λουκ. ιγ', 35.

10 Βροχὴν ἐκούσιον ἀφοριεῖς ὁ Θεὸς
τῇ κληρονομίᾳ σου· καὶ ἡσθένησε, σὺ
δὲ κατηρτίσω αὐτήν.

Βροχὴν καθ' ἓνα τρόπον νοητέον τὸ μάννα τὸ
ἐπομβρίσαν ἐπὶ τὰς Ἰσραηλίτας ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ,
ὅπερ ἐκούσιον λέγεται, ἢ διὰ τὸ αὐταρκες εἶναι καὶ
ἡμερούσιον, ἢ διότι ἔτρεφεν αὐτοὺς κατὰ τὴν θέλη-
σιν ἐκάστου αὐτῶν, ἢ ὅτι ἡ κατάβασις αὐτοῦ οὐκ
ἦν ἀναγκαζομένη ὑπὸ πνευμάτων, ὥς οὐδὲ νόμῳ
φύσεως, ἀλλὰ θαυμασίως καὶ κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ
κατεγίνετο. Τὸ δὲ, ἀφοριεῖς τῇ κληρονομίᾳ σου,
εἴρηται ὅτι ἡ βροχὴ τοῦ μάννα οὐχ ὑπῆρχε παντὶ
τῷ κόσμῳ, ὥσπερ ἡ βροχὴ τοῦ ὕετοῦ, ἀλλὰ μό-
νον τοῖς Ἰσραηλίταις ἀποκεκλήρωτο, τοῖς κατ' ἐ-
κεῖνο καιροῦ κληρονομία ἐξαίρετος τοῦ Θεοῦ
ὑπάρχουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Εὐ-
αγγελίου βροχὴ ἐκούσιός ἐστιν, ἀψοφητὶ κατα-
βαίνουσα ὥς ὕετος ἐπὶ πόκον, καὶ τῷ Θεῷ ἀνδά-
νουσα, καὶ οὐ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τὴν παλαιὰν
ἀπαρέσκουσα· περὶ γὰρ ἐκείνης εἶπεν ὁ Θεός· τίς
ταῦτα ἐξεζήτησεν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; καὶ ἀλλα-
χοῦ· αἱ θυσίαι καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν, οὐχ
ἡδύνουσί με· καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις· «Πρὸς
τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἔγραψεν ὑμῖν Μωσῆς»
(1). Ἡ δὲ κατάβασις τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου ἦν
κατὰ θέλησιν καὶ ἐκουσιότητα τοῦ Θεοῦ, προορι-
σθέντος πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἀφορισθέντος τοῖς εἰς
αὐτὸν πιστεύουσιν, καὶ κληρονομία αὐτοῦ γεγονό-
σι. Καὶ ὥσπερ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐξησθένησε καὶ
ἐχαύνωσεν ὁ κόπος ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἡ πείνα ἐν τῇ
ἐρήμῳ, εἴτα ὁ Θεὸς κατήρτισεν αὐτοὺς καὶ ἐνί-

σχυσεν, ἐπιβρέξας αὐτοῖς τὸ μάννα, οὕτω καὶ
ἡ ἀφροσύνη καὶ ἡ περὶ τὴν ἀνομίαν καὶ ἀσέβειαν
ἀσχολία καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ θεοῦ λόγου τοῦ τρέ-
φοντος τὰς ψυχὰς ἦν χαυνοῦσα καὶ ἀσθενοποιούσα
τὰ ἔθνη πρότερον, ἀλλ' ὁ Θεὸς κατήρτισεν αὐτὰ
τῷ ἐλέει αὐτοῦ, ἐνίσχυσέ τε καὶ ἐκραταίωσεν αὐ-
τὰ τῇ θεῖᾳ διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει, αἴτι-
νές εἰσι τοῦ τε μάννα καὶ πασῶν τῶν σωματικῶν
τροφῶν βελτίονες.

11 **Τ**ὰ ζῷά σου κατοικοῦσιν ἐν
αὐτῇ, ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί
σου τῷ πτωχῷ ὁ Θεός.

Ζῷα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς Ἰσραηλίτας,
ἢ ὥς παρ' αὐτοῦ ἔχοντας τὴν ζωὴν καθὼς καὶ πάν-
τες οἱ ἄνθρωποι, ἢ διὰ τὸ ζωοποιῆσαι καὶ θρέψαι αὐ-
τοὺς ὥς νεκροὺς γεγονότας. Τούτους καὶ πτωχοὺς
ὀνομάζει δι' ἣν εἶχον ἔνδειαν, ἢ ὅτι ὥς πτωχοὶ
καὶ ὥς ζῷα διέτριβον ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, εἴτα δι'
αὐτοῦ κατώκησαν τὴν γῆν τὴν ἐπηγγελημένην τοῖς
πατράσιν αὐτῶν, καὶ ἡδράσθησαν ἐν αὐτῇ, καὶ
ὠκοδόμησαν ναὸν, καὶ ἐπλούτησαν καὶ ἐνεδυνα-
μώθησαν ἀπὸ πτωχείας καὶ ἀσθενείας. Ζῷα τοῦ
Θεοῦ λέγονται καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, περὶ τού-
των γέγραπται καὶ ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ Ἀββακούμ
τοῦ Προφήτου· «Ἐπεβίβασας εἰς θάλασσαν τοὺς
ἵππους σου, ταράσσοντας ὕδατα πολλὰ». Καὶ ἵπ-
ποι μὲν λέγονται οἱ Ἀπόστολοι διὰ τὸ γενέσθαι
αὐτοὺς ἐπιβατήρια τοῦ Θεοῦ, διαδραμόντα τὴν
οἰκουμένην· ζῷα δὲ τοῦ Θεοῦ ὥς ζωὴν τὴν αἰώνιον
διδάξαντες τὸν κόσμον. Ζῷα τοῦ Θεοῦ λέγονται καὶ
οἱ χριστιανοί, ὥς μετασχόντες τῆς ζωοποιῶς καὶ οὐ-

(1) Μαρκ. ι, 5.

ρανίου τροφῆς, οἱ καὶ κατώκησαν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ κτησάμενοι θεϊκὰ χαρίσματα ἐπλούτησαν, πτωχοὶ προϋπάρχοντες· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς ἐν τῇ χρηστότητι αὐτοῦ ἀγαθὰ τὰ ἀποκείμενα τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, περὶ ὧν λέγει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (1). Περὶ τούτων καὶ Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ πέμπτῳ λέγει· «Διὰ τοῦτο εὐλογῇ σε ὁ λαὸς ὁ πτωχός, καὶ πόλεις ἀνθρώπων ἀδικουμένων εὐλογήσουσί σε· ἐγένου γὰρ πάση πόλει ταπεινῇ βοηθός, καὶ τοῖς ἀθυμήσασι δι' ἔνδειαν σκέπη, ἀπὸ ἀνθρώπων πονηρῶν ῥύση αὐτούς· σκέπη διψώντων, καὶ πνεῦμα ἀνθρώπων ἀδικουμένων εὐλογήσουσί σε». Οὗτοι οὖν οἱ πτωχοὶ, περὶ ὧν ταῦτα εἴρηται, ἐγένοντο κληρονομία ἐξαίρετος τοῦ Θεοῦ· ἐπαναστάντων δὲ τῶν διωγμῶν ἀπὸ τῶν ἀσεβῶν κατ' αὐτῶν, ἡσθένησαν μὲν, ἐνεδυνάμωσε δὲ αὐτούς ὁ Θεὸς καὶ ἐκράτυεν, ὡς καὶ τῷ Παύλῳ ἔφη· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (2). ἐνδυναμοῖ γὰρ ὁ Κύριος τὸς ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἀγωνιζομένους. Καὶ ἄλλως· πτωχὸς λέγεται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς γράφει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ὀγδόῳ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας ἐπιστολῆς λέγων· «Γινώσκετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε». Τούτῳ τοίνυν τῷ πτωχεύσαντι ὁ ἀναρχος Πατὴρ καὶ Θεὸς ἡτοίμασεν ἃ ἡτήσατο ὑπὲρ ἡμῶν, οὗ ἡ ἀνθρωπότης ἡσθένησε καταδεξαμένου ἐπ' αὐτῇ τὸν σταυρόν καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ ταύτην ἡ θεότης

αὐτοῦ κατηρτίσατο, ἀναζώωσασα αὐτὴν καὶ ἀναστήσασα ἐκ τῶν νεκρῶν.

12 **Κ**ύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ.

13 **Ο** βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ, τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκῦλα.

Τοῦτο τὸ ἐδάφιον καὶ ὡς ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰρημένον καθ' ἱστορίαν νοεῖσθαι δύναται, λεγόντων, ὅτι τὰ εἰς ἡμᾶς γενόμενα ἀγαθὰ ἡμεῖς μὲν οὐ δυνάμεθα εὐαγγελίζεσθαι ἀλλήλοις, ὁ δὲ Θεὸς δώσει ἡμῖν ῥῆμα καὶ δύναμιν λόγου πρὸς τὸ ἐκφράσαι ταῦτα· αὐτὸς γὰρ βασιλεὺς ἐστὶ τῶν οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων δυνάμεων ὁ παντοδύναμος, ὅστις κήδεται καὶ προνοεῖται τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ λαοῦ, περὶ οὗ γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου· «Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι». Αὐτὸς οὖν ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων, ὁ παρασχὼν ἡμῖν ἀγαθὰ ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ εὐαγγελίζεσθαι δύναμιν, ὁ καὶ προνοούμενος τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ Ἰσραὴλ, οὗτος δύναται ἐνισχύσαι ἡμᾶς κατὰ τῶν λεηλατησάντων, ὥστε καὶ ἡμᾶς διελέσθαι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν σκῦλα, ὅπως δι' αὐτῶν ὡραίσωμεν καὶ κοσμήσωμεν τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ· ὡραιότης τοῦ οἴκου ὑπῆρχον τότε καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Ἀναγωγικώτερον δὲ, ἀγαπητὸν νοητέον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, περὶ οὗ ὁ Πατὴρ οὐρανόθεν ἐξεφώνησεν·

(1) Ματθ. ε', 3. (2) Β' Κοριν. ιε', 9.

« Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδό-
κησα » (1). Οὗτος ὡς βασιλεὺς τῶν δυνάμεων
ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ Ἀποστόλοις δύναμιν λό-
γου, εἰς τὸ εὐαγγελίσασθαι τῷ κόσμῳ τὴν σωτή-
ριον αὐτοῦ οἰκονομίαν, καὶ παρέσχε σοφίαν αὐτοῖς,
καὶ τοι ἰδιώταις καὶ ἀγραμμάτοις ὑπάρχουσι πρό-
τερον· πρὸς οὓς καὶ εἶρηκε, μὴ μεριμνᾶτε τί εἵποιτε·
δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ λόγος (2).
Τούτοις καὶ δύναμιν δέδωκε τοῦ διελέσθαι σκύλα,
τὰς χώρας τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἔθνη, καὶ προνομεῦσαι
αὐτὰς τῇ θείᾳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ πεισθέντας
προσαγαγεῖν τῷ ἀγαπητῷ. Οὗτοι οὖν οἱ Ἀπόστολοι
τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν σκύλων αὐτῶν ὠραίσαν καὶ
ἐκόσμησαν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τουτέστι, τὴν τοῦ
Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καταστήσαντες τάγματα καὶ
βαθμοὺς ἐκ τῶν δυναμένων ἐντελῆ ποιήσασθαι τὴν
ὠραιότητα τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, προχειρίσαντες ἀρ-
χιερεῖς καὶ διδασκάλους καὶ εὐαγγελιστὰς καὶ
μάρτυρας καὶ ἀσκητὰς καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα. Ὁ
δέ γε Σύμμαχος ἡρμήνευσε τοῦτο τὸ ῥητόν, ἔδωκε
ῥήσεις τοῖς εὐαγγελιζομένοις στρατιᾷ πολλῇ, βα-
σιλεῖς τῶν στρατιωτῶν ἡγαπήθησαν, ἀγαπητοὶ ἐγέ-
νοντο, καὶ ἡ διαίτα τοῦ οἴκου διανεμεῖ λάφυρα.
Κατὰ ταύτην οὖν τὴν ἐρμηνείαν στρατιὰν νοητέον
τοὺς εὐσεβεῖς, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κε-
φαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρώτης πρὸς Τιμόθεον ἐπιστο-
λῆς· « Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι,
τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σέ προ-
θυμίας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρα-
τείαν »· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς τὸν
αὐτὸν δευτέρας ἐπιστολῆς λέγει· « Οὐδεὶς στρα-
τευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις,
ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ ». Ἐπεὶ τοιγαροῦν

στρατιῶται εἰσιν οἱ εὐσεβεῖς, ἔσονται βασιλεῖς αὐ-
τῶν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διδάσκαλοι, οἵτινες ἡγα-
πήθησαν, κατὰ τὸν Σύμμαχον, καὶ ἀγαπητοὶ ἐγέ-
νοντο· φησὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ
ὀγδόῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· « Τίς ἡμᾶς χωρίσει
τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ »; καὶ πάλιν· « Ἡ ἀγάπη
τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς συνέχει ». Ἐτι οἶκος Θεοῦ λέγον-
ται οἱ πιστοὶ, ὠραιότης δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἡ χάρις
τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὠραίζουσα αὐτοὺς τοῖς
ποικίλοις χαρίσμασιν.

14 **Ε**ὰν κοιμηθῇτε ἀναμέσον τῶν
κλήρων, πτέρυγες περιστερᾶς περιηρ-
γυρωμένοι, καὶ τὰ μετὰφρενα αὐτῆς
ἐν χλωρότητι χρυσοῦ.

Κς πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ὁ Προφήτης λέγει,
ὅταν ἐπανακάμψαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀνακτῇ-
σεται ἐκάστη φυλὴ ὑμῶν τὰς κτήσεις καὶ περιου-
σίας αὐτῆς, καὶ καταπαύσητε ἀπηλλαγμένοι τῶν
φόβων, τότε πλησθήσεσθε πλούτου καὶ γενήσεσθε
ὡς περιστερὰ περιηργυρωμένη καὶ κεχρυσωμένη.
Ἡ ὅταν φθάσητε εἰς τὴν γῆν ὑμῶν, ἀνοικοδομήσατε
τὸν πεπτωκότα ναόν, κοσμήσαντες αὐτὸν ἀργυρίῳ
καὶ χρυσίῳ, καὶ ἀποκαταστήσαντες ὡς ἦν πρότερον.
Ἀναγωγικώτερον δὲ, ὡς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους
ἐστὶν εἰρημένον, καὶ φησιν, ὅταν κληρονομήσητε
τοὺς λαοὺς, καὶ δέξωνται ὑμᾶς οἱ κληρονομηθέντες
οἷτε ἐκ τῆς περιτομῆς καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν, καὶ ἀναπαυ-
θέντες πλατυχωρήσητε ἐν μέσῳ αὐτῶν τῶν δύο
κλήρων, τότε δὴ καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα τὸ
καταβάν ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐν εἵδει περιστερᾶς,

(1) Μκθ. γ', 17. (2) Μκθ. ι', 19.

ἐνοικήσει αὐτοῖς, καὶ τοῖς χαρίσμασιν αὐτοῦ τοῖς ὑπερτίμοις, ὡς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ κοσμήσει αὐτούς. Πτέρυγας δὲ τῆς νοητῆς περιστερᾶς, ἥτοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νοητέον καὶ τὰς δύο Διαθήκας, τὴν τε παλαιάν, φημί, καὶ τὴν νέαν, τὰς ἀναπτερούσας καὶ μετεωρίζουσας τοὺς ἐπιγνώμονας εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ. Ταύτας οὖν τὰς Διαθήκας ὁ ἀναγινώσκων μὲν, μὴ ἐμβατεύων δὲ εἰς τὰ βάθη τῶν νοημάτων, ἔχει ὡς ἐν πτέρυξιν ἀργυραῖς κεκαλυμμένας· τὰ γὰρ λόγια τοῦ Κυρίου λόγια ἁγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον· ὁ δὲ ἐγκύπτων εἰς τὰ βάθη τῶν νοημάτων, οὗτος ὁρᾷ τὰ μετὰ φρενα καὶ τὰς ρίζας τῶν πτερύγων, στιλβούσας ἐν χλωρότητι χρυσοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ τῆς γενέσεως κεφαλαίῳ γέγραπται, ὅτι ὁ Ἰσαάκ ὠνομάσθη ἀνὴρ γεωργός, ἀναπαυόμενος ἀναμέσον τῶν κλήρων, δηλοῦντος τοῦ λόγου κλήρους ἐνταῦθα τὰ ποτιστήρια τῶν ὑδάτων· ὅθεν καὶ κατὰ τοῦτο κληροὶ νοοῦνται αἱ δύο Διαθήκαι, καθὼς ποτίζει τὰς ψυχὰς τῶν ἐν αὐταῖς ἀναπαυομένων, τουτέστι, τῶν ἐνδιατριβόντων τῇ τούτων ἀναγνώσει καὶ θεωρίᾳ. Γέγραπται προσέτι καὶ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἕκτῳ τοῦ Λευϊτικοῦ, τὸν Θεὸν κελεῦσαι τὸν Ἀαρὼν καὶ εἰπεῖν· «Καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν ἐπὶ τοὺς δύο τράγους κλήρους· κληρον ἓνα τῷ Κυρίῳ καὶ κληρον ἓνα τῷ ἀποπομπαίῳ. Καὶ προσάξει Ἀαρὼν τὸν τράγον ἐφ' ὃν ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὸν ὁ κληρὸς τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσει περὶ ἁμαρτίας. Καὶ τὸν τράγον, ἐφ' ὃν ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὸν ὁ κληρὸς τοῦ ἀποπομπαίου, στήσει αὐτὸν ζῶντα καὶ τὰ ἐξῆς». Τοῦτο δὲ ἐστίν, ὅτι προσέφερον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου δύο τράγους, καὶ κλήρων βαλλομένων ἐπ' αὐτούς, ἐφ' ὃν ἄν ἐπιπτεν ὁ κλη-

ρὸς τῷ Κυρίῳ, οὗτος ἐθύετο τῷ Θεῷ, ὁ δ' ἕτερος ἐπέμπετο εἰς τὴν ἔρημον· ἐλέγοντο δὲ ἀμφότεροι οἱ τράγοι κληρὸς, ὅπερ ἦν σύμβολον διακρίσεως τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅστις οὖν γένηται ἐν τῇ τοιαύτῃ διακρίσει, καὶ κληρωθεὶς τῇ φρονήσει τὸ μὲν ἀγαθὸν προτιμήσει καὶ προσάξει αὐτὸ δι' ἐργασίας θυσίαν τῷ Θεῷ, τὸ δὲ μὴ καλὸν ἀποπέμψει εἰς τὸν πονηρὸν διάβολον, τὸν ἔρημον παντὸς ἀγαθοῦ, οὗτος κτήσεται τὰς πτέρυγας τὰς περιηργυρωμένας, τὰς μετεωρίζουσας αὐτὸν εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰσδέξεται εἰς τὰς φρένας αὐτοῦ τὸ καθαρὸν καὶ ἐντιμον χρυσοῖον τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπερλάμπρου χάριτος.

15 **Ε**ν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς, χιονωθήσονται ἐν Σελμών.

Σελμών λέγεται ἡ πόλις Ἱερουσαλὴμ, ἐν ἣ μετὰ τὸ ἀπολυθῆναι τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας κατέστησαν βασιλεῖς ἐπ' αὐτῶν ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα· ὅπερ προαγγέλλων ὁ Προφήτης λέγει· ἐπιστραφήσεσθε εἰς τὰς πατρίδας ὑμῶν, καὶ οὐ δουλεύσετε ἀλλοτρίοις βασιλεῦσιν, ἀλλ' οἷς καταστήσει ἐφ' ἡμῶν ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς Θεὸς ἐν Ἱερουσαλὴμ. ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν, καὶ λάμψετε καὶ λευκανθήσεσθε ὡς ἡ λευκότης τῆς χιόνος. Κατὰ ἀναγωγικώτερον δὲ τρόπον νοητέον ἐπουράνιον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃς κατέστησε βασιλεῖς ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοὺς ἁγίους αὐτοῦ Ἀποστόλους, περὶ ὧν γέγραπται καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ· «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν» (1).

(1) Ψάλμ. μδ'. 16.

Οὗτοι δὲ λέγονται βασιλεῖς διὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἐξουσίαν, καὶ διότι εἰσὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανίου βασιλείας, καὶ διότι διεμερίσθησαν ἐν ἑαυτοῖς τὰς βασιλείας τῆς γῆς πρὸς τὸ κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον. Οὗτοι καὶ ἐλευκάνθησαν ὡς χιών, ἐπιφοιτήσαντος αὐτοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν Σελμών, ἥτοι ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ἐλαμπρύνθησαν χιονηδόν. Ὁ δὲ ἱερὸς Κύριλλος Σελμών, λέγει, ἐρμηνεύεται ἀμοιβή· ἡ δὲ ἀμοιβὴ τῶν Ἀποστόλων ἐστὶν ἡ τοῦ Χριστοῦ οἰκειότης, ἥτις ἐστὶν ἡ λαμπρότης καὶ ἡ διαύγεια. Ὁ δὲ Δίδυμος λέγει ὅτι αἱ ἀρεταὶ τροπικῶς λέγονται χιών· ὅτι ὥσπερ ἡ χιών ποτίζει καὶ καρποφόρον ποιεῖ τὴν γῆν, οὕτως αἱ ἀρεταὶ ὡς ὕδωρ ποτίζουσαι τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, καρποφόρον αὐτὸν ἀπεργάζονται, ψυχουσί τε τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν πύρωσιν· καταπαύσασαι δὲ καὶ τὴν τούτων φλόγωσιν, στίλβουσί τε καὶ λευκαίνουναι τὰς ψυχὰς, ἀποκαθαίρουσαι τὰς ἐκ τῆς ἁμαρτίας κηλίδας αὐτῶν. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνονμενον τῆς χιόνος λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός «Πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι» (1). Κατὰ τοῦτό ἐστι καὶ τὸ ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου λέγοντος ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν ᾧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ». Οἱ οὖν Ἀπόστολοι ταῖς ἀρεταῖς αὐτῶν χιονωθέντες καὶ λευκανθέντες, ἐγένοντο ἐν Σελμών, ὃ κατὰ τινὰς ἐρμηνεύεται ἀπόλαυσις μερίδος σκηνῆς· τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐκκληρώσαντο μερίδα κατασκηνώσεως ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς γράφει καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς· «Εὐχαριστοῦντες τῷ Πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί». Ὡσαύτως καὶ

ἐν τῷ τρίτῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους· «Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν». Οἱ οὖν Ἀπόστολοι ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ διατρίβοντες, ἔτι ἐν Σελμών ἦτοι ἐν τῇ σκηνῇ τῆς μερίδος ἐτύγγαλλον. Τοῦτο ὑπαινιττόμενος ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τρίτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους λέγει· «Ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται». Προσέτι τοῦτο σημαίνει, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι οἱ καταξιωθέντες τῆς ἀπολαύσεως τῆς μερίδος ἐν οὐρανοῖς, ὑπῆρχον πρῶτον Ἰουδαῖοι θεραπεύοντες τὸν νόμον τὸν σκιάδην, ἥτοι τὸν Μωσαϊκόν. Καὶ ἄλλως· τὸ Σελμών, ἐρμηνεύεται εἰρήνη, καὶ κατὰ τοῦτο σημαίνει, ὅτι οἱ δεξάμενοι τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, ἐγένοντο βασιλεῖς, ὡς κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ καθαρθέντες ἀπὸ τῶν ῥύπων, ἐλευκάνθησαν ὡσεὶ χιών, καὶ ἐγένοντο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ· ἡ γὰρ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ Σελμών ἐστὶν ἥτοι οἶκος εἰρήνης.

16 Ὅρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον, ὄρος πῖον.

17 Ἴνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα;

18 Τὸ ὄρος ὃ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ· καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατασκηνώσει εἰς τέλος.

Ὁ Θεὸς λέγει τὸ ὄρος τῆς Ἱερουσαλὴμ,

(1) Ψαλμ. ν', 9.

ἐν ᾧ ὕστερον ὠκοδομήθη ὁ ναός, ἐν ᾧ κατὰ τὴν δόξαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατῴκει ὁ Θεός, ἐνθα καὶ ἐλάτρευον αὐτῷ. Ὅρος δὲ πῖον καὶ τετυρωμένον τοῦτο ὀνομάζει διὰ τε τὸ εὐφορον καὶ πολύκαρπον, καὶ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ γενομένας ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ τινες τῶν Ἰσραηλίων παραβαίνοντες τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, προσέφερον θυσίας ἐν ἐτέροις ὄρεσι, διὰ τοῦτο ἐλέγχων αὐτοὺς ὁ προφητικὸς λόγος, λέγει· τοῦτο τὸ ὄρος τῆς Ἱερουσαλήμ ἐστίν, ὃ ἐπηγγείλατο ὁ Θεός κατοικεῖν ἐν αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα, διὸ καὶ ἐπλούτισεν αὐτὸ ταῖς παρ' αὐτοῦ χάρισι, προσέταξέ τε ἐν αὐτῷ μόνῳ προσφέρειν τὰς θυσίας, καὶ οὐκ ἐν ἐτέρῳ. Διὰ τί οὖν ὑπολαμβάνοντες ἄλλα ὄρη ὡς τετυρωμένα, προσφέρετε ἐκεῖ τὰς θυσίας; Ὁ δὲ μέγας Βασιλεῖος καὶ ἱερός Κύριλλος καὶ ἄλλοι τῶν ἁγίων φασίν, ὅτι ἐν τοῖς κατ' ἐκεῖνο τὸ ὄρος τέως οὖσιν Ἑβραίοις προσκαίρως κατῴκει ὁ Θεός, ἀλλ' οὐ διέμεινε κατοικῶν ἐν αὐτοῖς εἰς τέλος· ἀφῆκε γὰρ τὸν οἶκον αὐτῶν ἔρημον, διὸ αἱ ἐκεῖ προσφερόμεναι θυσίαι ἀφηρέθησαν ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ παλαιοῦ νόμου κατήργηται· τῆς γὰρ χάριτος ἐλθούσης, ἐκεῖνα ὡς τύποι καὶ σύμβολα τῆς χριστιανικῆς νομοθεσίας ὑπάρχοντα ἀλυσιτελῆ ἐγένετο. Νῦν δὲ κατοικεῖ ὁ Θεός ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Χριστιανῶν, ἥτις ὄρος μὲν λέγεται διὰ τὸ μετάρσιον τῶν δογμάτων καὶ τὸ ἐπληρμένον αὐτῆς ἀπὸ τῶν γηίνων καὶ χαμαιζήλων· πῖον δὲ, διὰ τὸ καρπογόνον, πολυφόρον τε καὶ πολυῤῥοον, ἐν ᾗ κατοικῶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καλεῖ πρὸς ἑαυτὸν πάντας ἀνθρώπους λέγων· «Ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος» (1)· δηλῶν διὰ τούτων

τὰς δαφιλῶς ἐξ αὐτοῦ ῥεούσας ἀενάως χάριτας τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ. Ἀπὸ τούτου τοῦ ὄρους πολλάι ἀγέλαι λογικῶν προβάτων ποτιζόμεναι, πιαίνουσι καὶ τρέφουσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Τετυρωμένον δὲ λέγεται, ὡς πεπηγμένον καὶ εὐσταθὲς καὶ μὴ ἔχον τι ἐν αὐτῷ ἐκλυτον καὶ ὑποῤῥέον, καὶ διὰ τὸ ἔχειν πολὺ γάλα, περὶ οὗ γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν τρίτῳ κεφαλαίῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους· «Γάλα ἡμᾶς ἐπότισα», τουτέστιν, ἐδίδαξα ὑμᾶς λόγους θεϊκῆς, λιπαίνοντας καὶ πιαίνοντας τὰς ψυχὰς. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει εὐδόκησεν ὁ Θεός κατοικεῖν εἰς τέλος, ὡς καὶ αὐτὸς ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος, εἰπὼν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (2)· Τοῦτο τὸ ὄρος, ἡ ἁγία δηλαδὴ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία μία ἐστίν, οὐκ ἔχουσα δευτέραν· ὅθεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ γλῶττης τοῦ μακαρίου Προφήτου ἐλέγχει τοὺς πρὸς ἄλλας Ἐκκλησίας ἐκκλίνοντας, καὶ φησὶν· ἵνα τί συγκρίνητε τὰς ἄλλας συναθροίσεις τούτῳ τῷ ὄρει, ὑπολαμβάνοντες, ὅτι εἰσὶ κακεῖνα ὄρη τετυρωμένα, ὡς τὸ ὄρος τοῦτο; Ὁ δὲ Ἀνώνυμος λέγει ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὄρος λέγεται παρὰ τοῖς Προφήταις· ὁ γὰρ Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ λέγει· «Ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ἐν ἰσχύϊ ὑψωσον φωνὴν ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ»· τουτέστιν, ἀνάβηθι καὶ ὑψώθητι πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῶν βαθμίδων τῶν ἀρετῶν. Ὁ οὖν μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ λέγεται ὄρος πῖον, ὡς πιαίνων καὶ τρέφων τοὺς πιστοὺς ταῖς λιπαραῖς διδασκαλίαις αὐτοῦ· καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν τρέφει γάλακτι, ἥτοι εἰσαγωγικῇ διδασκαλίᾳ· τοὺς δὲ στερεῶν τροφῇ, ἥτοι τελειοτέρᾳ γνώσει. Ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ τετυρωμένον· ἔλαβε

(1) Ἰωαν. ζ', 37. (2) Ματθ. κζ', 20.

γὰρ ἀπὸ τῶν καθαρωτάτων αἱμάτων τῆς ἀειπαρθένου καὶ παναχράντου Μαρίας σάρκα συμπαγεῖσαν, ὡς πῆγνυται ὁ τυρός. Καὶ ὁ δίκαιος δὲ Ἰωβ τυρῷ παρεικάζει τὴν ἀνθρωπίνην σύμπληξιν ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ λέγων· «Μνήσθητι ὅτι πηλὸν με ἐπλασας, καὶ εἰς γῆν με πάλιν ἐπιστρέφεις. Ἦ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας, ἐπηξας δέ με ἴσα τυρῷ, δέρμα δὲ καὶ χρέας με ἐνέδυσας, νεύροις δὲ καὶ ὀστέοις ἐνεῖρας»; Κάνταυθα οὖν εἰπὼν τὸ ὅρος τοῦ Θεοῦ, ὅρος πῖον, ἐσήμανε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· εἰπὼν δὲ ὅρος τετυρωμένον, ὑπηνίξατο τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ λόγου τὴν συμπαγεῖσαν ὡς τυρός· εἶτα αὖθις ὅρος πῖον, ἐδήλωσε διὰ τούτου, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἡ θεότης αὐτοῦ ἄτρεπτος διέμεινεν. Ἀλλ' εἰ καὶ ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πολλοῖς οὖσιν, ὡς αὐτὸς ἐπηγγείλατο, τὸ ὅρος μὲν τοι ἐν ᾧ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ εἰς τέλος, ἐν ἐσί, καὶ οὐχ ἔχει ὅμοιον. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπότης, ἣν προσεῖληφεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἐν αὐτῇ γὰρ κατώκησε τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, καὶ ἐστὶν ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ ἡμῶν, ᾧ οὐκ ἐστὶν ὅμοιος· ὅτι Υἱὸς μονογενὴς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα· μὴ οὖν ὑπολαμβάνετε ἕτερα ὅρη ἴσα αὐτῷ εἶναι. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲ ὅρη λέγονται, ὡς αὐτὸς εἶπεν ὁ Κύριος· «Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη» (1)· πόλιν λέγων τὴν Ἐκκλησίαν, ὅρος δὲ, ἐν ᾧ τεθεμελίωται, ἐστὶν ἡ τῶν Ἀποστόλων ὁμήγυρις. Οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ ὅρη τετυρωμένα, ὡς πῖονες καὶ πεπηγμένοι καὶ σταθεροὶ καὶ ἀπηλλαγμένοι διὰ λύσεως καὶ φθορᾶς· ἀλλ' οὐχ ὑποληπτέον τούτους ἴσους τῷ Χριστῷ.

σιον, χιλιάδες εὐθυνούντων· Κύριος ἐν αὐτοῖς ἐν Σινᾷ ἐν τῷ ἁγίῳ.

Ἄρμα τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ δίκαιοι, οἱ τὸν ἀριθμὸν εἰσι μυριοπλάσιοι χιλιάδες· οὗτοι καὶ εὐθυνούντες, ἦτοι πλήρεις κατ' ἀρετὴν καὶ δύναμιν καὶ πλοῦτον πνευματικόν, οἷς κέχρηται ὡς ἄρματι ὁ ἐν θαυμασίοις καὶ ἁγιότητι φανείς ἐν Σινᾷ Θεός, ἐφ' ᾧ ἄρματι ὡς ἐποχούμενος, πολεμεῖ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Ἄρμα Θεοῦ εἰσι καὶ αἱ ἀγγελικαὶ οὐράναι δυνάμεις, περὶ ὧν γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ Δανιήλ τοῦ Προφήτου, ὅτι «Τῷ παλαιῷ τῶν ἡμερῶν χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ»· οὗτοι καὶ εὐθυνούντες εἰσιν ὡς ἀναμάρτητοι. Ἐτι ἄρμα τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, περὶ ὧν ἔγραψεν Ἀββακὺμ ὁ Προφήτης, ὅτι «Ἐπιβήσῃ ἐπὶ τοὺς ἵππους σου, καὶ ἡ ἵππασία σου σωτηρία»· ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῖς ἐποχούμενον, διέδραμεν εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα. Τοῦτο δὲ τὸ ἄρμα συμπληροῦσι χιλιάδες καὶ μυριάδες ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ταγμάτων· σὺν τούτοις καὶ τὰ ἀγγελικὰ τάγματα, ἐφ' ὧν ἀπάντων ἐπιβέβηκε καὶ ἀναπαύεται ὁ ὕψιστος Θεός, ὁ ἐν τῷ ἁγίῳ ὅρει Σινᾷ ἐνεργήσας τὰ θαυμάσια· Οὗτός ἐστιν ὁ πάλαι μὲν διὰ Μωσέως δὲς τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἐν ἐσχάτοις δὲ καιροῖς ἐνανθρωπήσας καὶ παρὰ σκῶν δι' ἑαυτοῦ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον· αὐτὸς ἐς αἰὶν ἡνιοχεῖ καὶ διοικεῖ τὸ ἄρμα αὐτοῦ.

19 Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλά-

20 Ἀνέβης εἰς ὕψος, ἠχμαλώτευ-

(1) Ματθ. ε', 14.

σας αἰχμαλωσίαν, ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις.

21 Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνώσαι· Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός.

22 Εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν, κατευοδώσαι ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν.

Ας ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγει ὁ ψαλμωδός· σὺ, ὦ Θεέ, ἀνέβης εἰς ὕψος, τουτέστι, γενόμενος τῇ δυνάμει ἀνώτερος τῆς δυνάμεως τῶν Αἰγυπτίων, ἡχμαλώτευσας ἡμᾶς τοὺς γεγονότας ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ αὐτῶν, καὶ ἐρρύσω τῆς δουλείας. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασας αὐτοὺς ἀποστεῖλαι καὶ προπέμψαι ἡμᾶς, δόντας ἡμῖν καὶ δόματα χρύσεια καὶ κόσμια, μεθ' ὧν ἐξήλθομεν, ἀντιμίσθια τῆς διακονίας ἡμῶν, ἧς τοὺς μισθοὺς ἀδίκως κατεῖχον· καὶ ἐποίησας ἡμῖν τηλικαύτας εὐεργεσίας, καὶ τοι ἀπειθοῦσι καὶ μὴ θέλουσι τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον, οὐδὲ τὸ κατασκηνώσαι ἐν ᾧ τόπῳ ἀφώρισας ἡμῖν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ εὐλογητός· ὅθεν εὐχαρισούντες δοξαζομέν σε ἡμέραν καθ' ἡμέραν, ὡς κηδεμόνα καὶ ῥαδίως ποιοῦντα τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, κατευοδούντά τε καὶ εὐμαρίζοντα ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπιστροφῆς. Καὶ ἄλλως· πάντες ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι προϋπήρχομεν αἰχμάλωτοι καὶ ὑποτεταγμένοι τῇ τοῦ διαβόλου δουλείᾳ, ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν ἀναβάς εἰς ὕψος, τουτέστιν, ἐπὶ σταυροῦ, καὶ τροπώσάμενος τὸν ἐχθρόν, ἡχμαλώτευσεν ἡμᾶς, ῥυσάμενος ἀπὸ τῆς δουλείας αὐτοῦ. Ἐλαβε δὲ καὶ δόματα ἐν ἀνθρώποις· αἰτήσαντι γὰρ τῷ Χριστῷ δέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ

Πατὴρ τὰ ἔθνη κληρονομίαν, καὶ πῆξας τὴν Ἐκκλησίαν, κατώκησεν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ τοὺς ἀπειθοῦντας καὶ μὴ βουλομένους κατασκηνώσαι· λαβὼν δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ὡς δόματα τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν πίσιν, ἀντεδωρήσατο τὰ θεῖα χαρίσματα. Ἐτι λέγομεν ὅτι ἡ ἀνάβασις συνεννοεῖ καὶ τὴν κατάβασιν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίους λέγων· «Τὸ δὲ ἀνέβη, τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρότερον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; ὁ καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφῆτας, τοὺς δὲ Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ Ποιμένας καὶ Διδασκάλους». Τὸ οὖν, κατευοδώσαι ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν, ἐστίν ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν Ἀποστόλων εἰρημένον, ὡσανεὶ λεγόντων, κατευοδώσον Κύριε τὸν λόγον ἡμῶν, καὶ εὐμάρισον τοῖς ἀνθρώποις τὴν ὑποδοχὴν αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν.

23 Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν· καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου.

Αὐτὸς ὁ Θεὸς σωτὴρ ὢν, δύνασαι σώζειν τε ἐκ τῶν δεινῶν ἡμᾶς καὶ τοῦ θανάτου ἐξαιρεῖν· ὅτε γὰρ ἠθέλησας, κατεδέξω τὸν ἐπὶ σταυροῦ θάνατον, καὶ ὅτε ἠθέλησας, ἀνέστης ἐκ νεκρῶν, ὅτι ἐν τῇ χειρί σου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου. Δέδωκας δὲ ἡμῖν καὶ τὸ διὰ μετανοίας σώζεσθαι ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ θανάτου, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπικρατείας τοῦ διαβόλου, ὅστις λέγεται θάνατος, ὡς αἴτιος τοῦ θανάτου.

24 Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς

ἐχθρῶν αὐτοῦ, κορυφὴν τριχὸς διαπο-
ρευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.

Θεὸς τῆς σωτηρίας, οὗ ἐν τῇ χειρὶ αἱ
διέξοδοι τοῦ θανάτου, οὗτος συνθλάσει κεφαλὰς
ἐχθρῶν, τουτέστι, τοὺς κορυφαίους καὶ προεστῶτας
καὶ ἀρχηγούς αὐτῶν, ποινηλατεῖ δὲ καὶ τὴς πταίον-
τας μέχρι τῶν βραχυτέρων πλημμελημάτων, τῶν
ὡς κορυφὴ τριχὸς ὑπαρχόντων, ὡς καὶ ὁ Κύριος ἐν
πέμπτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου
λέγει· « Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς τῆς φυ-
λακῆς, ἕως ἂν ἀποδῷς καὶ τὸν ἔσχατον κοδράντην ».

25 **Εἶπε Κύριος· ἐκ Βασάν ἐπιστρέψω,**
ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Βασάν ἰσχυροὶ ἦσαν
καὶ πολεμικοὶ καὶ πλούσιοι, τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν,
ὡς βυθοὶ θαλάσσης· ἀλλ' ὁ Θεὸς τῇ παναλκεῖ αὐτοῦ
δυναστείᾳ διεβίβασεν ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ τοὶ ἐναν-
τιουμένων, τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπιστρέφοντας ἀπὸ
τοῦ Σινᾶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καταγω-
νισάμενος τὴς ὑπεναντίους καὶ θανατώσας τὸν Ὁγ
βασιλέα τῆς Βασάν.

26 **Ὅπως ἂν βαφῇ ὁ ποὺς σου ἐν**
αἵματι, ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ
ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ.

Τοσοῦτος, φησὶν, ἐγένετο ὁ φόνος τῶν κα-
τοίκων τῆς Βασάν, κωλύόντων τὴν διάβασιν τοῦ
Ἰσραὴλ, ὥστε τὸ αἷμα αὐτῶν ποταμηδὸν πλημ-
μυρῆσαι, καὶ τοὺς πόδας τῶν Ἰσραηλιτῶν βαφῆναι
τῷ αἵματι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς γλῶσσας

τῶν λαφάντων κυνῶν φοινηχθῆναι. Ἀναγωγικώτε-
ρον δὲ, Βασάν ἐρμηνεύεται παραπικραίνων· φησὶν
οὖν ὁ Προφῆτης ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐπι-
στρέψω πρὸς με διὰ τῆς πίστεως ἐκ τῶν παραπι-
κραινόντων τὸν Θεόν, τουτέστι, τῶν Ἰουδαίων καὶ
ἐκ τῶν ἐθνῶν, τῶν εἰς τὰ βάθη τῆς ἀσεβείας καὶ
κακουργίας βεβυθισμένων, καὶ πιεεύσουσιν εἰς ἐμέ
τὸν φονεύσαντα τὰς πονηρὰς δυνάμεις. Τὸ δὲ αἷμα
ἐνταῦθα μετήνεκται καθ' ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ αἵματος
τοῦ ἐκχυθέντος πάλαι ἐν Βασάν, ὡς γέγραπται ἐν
τριακοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ Ἡσαίου τοῦ Προ-
φήτου· « Σφαγὴ μεγάλη ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ, καὶ συμ-
πεσοῦνται οἱ ἄρνοι μετ' αὐτῶν καὶ οἱ κριοὶ καὶ οἱ
ταῦροι, καὶ μεθυσθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος ». **Καὶ ἄλλως·** Βασάν ἐρμηνεύεται καταφρόνησις· ὁ
δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατεδέξατο ταύτην, γενόμενος ἄν-
θρωπος, ἵνα ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν ἁμαρτη-
μάτων καταφρονήσεως καὶ ἐπιστρέψῃ πρὸς ἑαυτόν.
Ἐβάφη δὲ ἐν αἵματι ὁ ποὺς αὐτοῦ, τουτέστιν, ἡ
ἀνθρωπότης αὐτοῦ, ἥτις λέγεται ποὺς, ὅτι ἐν αὐτῇ
ὡς ἐν ποδὶ περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς γῆς· περὶ οὗ φησὶ
καὶ Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ τρίτῳ· « Ληρὸν
ἐπάτησα μονώτατος, καὶ τῶν ἐθνῶν οὐκ ἔστιν ἀνὴρ
μετ' ἐμοῦ, καὶ κατεπάτησα αὐτοὺς ἐν θυμῷ μου,
καὶ κατέθλασα αὐτοὺς ὡς γῆν, καὶ κατήγαγον τὸ
αἷμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐνδύματά μου
ἐμόλυνα ». Ταῦτα δὲ προφητικῶς εἴρηται περὶ ὧν ἔ-
μελλον συμβῆναι τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τὴν χριστοκτονίαν.

27 **Εθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου ὁ**
Θεός, αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου τοῦ
βασιλέως τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ.

Οτε ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ

Ἀαρὼν καὶ Ναβὰδ καὶ Ἀβιοὺδ καὶ ἐβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ μετ' αὐτοῦ, ἐωράκασιν πάντες τὸν τόπον, οὗ εἰσῆκει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὡσεὶ πλίνθον σαπφείρου, καὶ ὡσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῇ καθαρότητι, τοῦτο ὑπομιμνήσκων ὁ ψαλμὸς λέγει· ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαι καὶ τὰ ἔχνη σου τοῦ Θεοῦ τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁφθέντος ἐν τῷ ἁγίῳ, δηλαδὴ τῷ ὄρει Σινᾶ. Ἀναγωγικώτερον δὲ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ εἰσι τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ τὰ εἶδη τῶν οἰκονομιῶν τῆς προνοίας αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἐθεωρήθησαν τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἐγνώσθησαν διὰ τῶν σωτηρίων ἔργων, ἃ ἐποίησεν ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ, τετέστιν, ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ. Ἐς δὲ ταῦτα ἡ ἐκ Παρθένου γέννησις αὐτοῦ, αἱ θαυματουργίαι, ἡ σταύρωσις, ἡ ταφή, ἡ Ἀνάστασις καὶ ἡ Ἀνάληψις. Ταῦτα πάντα οἱ μὲν Προφῆται ἐθεάσαντο πνευματικοῖς μόνον ὄμμασιν, οἱ δὲ Ἀπόστολοι καὶ σωματικῶς ἐωράκασιν αὐτὰ, διὸ καὶ μακαρίζει αὐτοὺς ὁ Κύριος ὡς ἐωρακότας ἃ ἐκεῖνοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς.

28 Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων, ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν.

Ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς ὑπομιμνήσκει τὰ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ γεγονότα, καταποντισθέντων τῶν Αἰγυπτίων, ὅτε οἱ ἄρχοντες τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἦσαν ἐχόμενοι ψαλλόντων, καὶ Μαριάμ ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως μετὰ νεανίδων κρουσῶν τὰ τύμπανα, καὶ ἔψαλλον· « Ἀσώμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ δεδό-

ξασται, καὶ τὰ ἐξῆς ». Ταύτην τὴν ᾠδὴν παρελάβομεν καὶ ἡμεῖς ψάλλειν τῷ Κυρίῳ, ἃ τε καταποντίσαντι τοὺς δαίμονας καὶ ἀπαλλάξαντι ἡμᾶς τῆς ἐκείνων δουλείας ἐν τῷ διαβῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος. Νεάνιδας τυμπανιστρίας νοητέον καὶ τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων· ὡσπερ γὰρ αἱ ἄνθητοι νεάνιδες οὐδὲν ἴσασιν, εἰμὴ τὸ κρούειν ἐν τυμπάνοις, οὕτω καὶ αἱ συναγωγαὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνεπιστήμονες οὔσαι τῶν τοῦ Θεοῦ νοημάτων ἀντεῖχοντο τῶν κατὰ σάρκα ἐνταλμάτων, ἅτινα ὡς κρούσει νεκρῶν δερμάτων ἐνήχουν κρότῳ τὰς ἀκοὰς τῶν συνηγμένων μόνον· τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, οὗτοι προέφθασαν, προέλαβον κατὰ χρόνον τοὺς Ἀποστόλους. Προσέτι νεανιδές εἰσιν αἱ ψυχαὶ τῶν εὐσεβῶν, αἵτινες πρότερον μὲν ὑπῆρχον γεγηρακυῖαι τῇ παλαιότητι τῆς ἀνομίας, ὕστερον δὲ πιστεύσασαι εἰς Χριστὸν, νεανικαὶ καὶ ἰσχυραὶ ἐγένοντο τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀνακαινισθείσης τῆς αὐτῶν νεότητος· ἀναδεξάμεναι δὲ τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἐνέκρωσαν τὰ μέλη αὐτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος (1), καὶ διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν μελῶν αἰνοῦσι τὸν Θεὸν ὡς διὰ τυμπάνων. Οἱ δὲ ἄρχοντες, οἵτινές εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τῶν ψαλλόντων, τευτέστι, τῶν κατ' ἔχνος αὐτῶν ἐλθόντων, προέλαβον δια τῆς νεκρώσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν, καὶ οὗτοί εἰσιν ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἵνα τούτους ὀρῶντες, ζηλῶσι τὴν σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν αὐτῶν.

29 Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ.

(1) Κολ. γ', β.

Κηγὰς τοῦ Ἰσραὴλ ὀνομάζει τὰς φυλάς αὐτῶν· ἐκάστη γὰρ φυλὴ ὡς πηγὴ ἐκπορεύει δαψιλῶς τὰ ἔκγονα, ὡς ρεύματα ὑδάτων· ἐκ τούτων τῶν πηγῶν ἦσαν καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ἐκκλησίας ἐν πληθυντικῷ ἀριθμῷ, δίδωσιν ἀναγωγικώτερον νοεῖν, ὅτι προμηνύει τῆς μὲν νομικῆς λατρείας κατάπαυσιν καὶ ἀργίαν, τῆς δὲ εὐαγγελικῆς νομοθεσίας ἀντισταγωγίην· ἡ γὰρ παλαιὰ μίαν εἶχε συναγωγὴν· τῆς δὲ νέας πολλαί εἰσιν αἱ ἐκκλησίαι, ἐν αἷς εὐλογεῖται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Ἰσραὴλ, τουτέστιν, ἐξ ὧν ποτισθέντες ἐδιδάχθημεν παρὰ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων.

30 **Ε**κεῖ Βενιαμὶν νεώτερος ἐν ἐκστάσει. Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν, ἄρχοντες Ζαβουλῶν, ἄρχοντες Νεφθαλείμ.

Ο μὲν Ἰούδας καὶ Βενιαμὶν κατώκην τὰ μέρη τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ δὲ Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ ἀπέναντι ἐκείνων· ὅθεν ὁ ψαλμωδὸς τῇ ἐρμηνείᾳ τούτων πάντας τοὺς Πατριάρχας συνέλαβε, δηλῶν ὅτι πᾶσαι τούτων αἱ φυλαὶ τότε ἐν τῇ διαβάσει τῆς Ἐρυθρᾶς ἀνύμνησαν τὸν Θεόν, ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων, καὶ ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. Τὸν δὲ Βενιαμὶν ὠνόμασε νεώτερον ἐν ἐκστάσει, ὅτι νεώτερος μὲν τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ φυλὴ δυνατωτέρα ὑπῆρχε τῶν ἄλλων. Περιέχει δὲ ὁ λόγος καὶ προφητείαν περὶ τῶν Ἀποστόλων, οὓς ὁ Κύριος κατέστησεν ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· οὗτοι γὰρ ἦσαν ἐκ τῶν φυλῶν Ἰούδα, Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ. Βενιαμὶν δὲ ἐννοεῖ Παῦλον τὸν θεῖον Ἀπόστολον,

ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὶν ἦν, ὃν καὶ νεώτερον λέγει, ὅτι ὕστερον μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἐπὶ χρόνον πιεύσας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἀποστόλων· καὶ διότι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ, νεανίας ὀνομάζεται· «Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαύλου». Ἐν ἐκστάσει δὲ, διότι ἐξέστη ἰδὼν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκθαμβος ἐγένετο, καὶ ὅτι ἐξέστη ἀπὸ τῆς διαθέσεως, ἣν εἶχε πρότερον, ἀπὸ διώκτου Ἀπόστολος Χριστοῦ γενόμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τῆς πίστεως μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἀποστόλων κοπιάσας. Ἄρχοντας Ἰούδα νοητέον καὶ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου· ἐκ γὰρ φυλῆς Ἰούδα ἦσαν. Πέτρος δὲ καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ὑπῆρχον ἐκ Βηθσαιᾶ, Ματθαῖος δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαίου ἐκ τῆς Καπερναοῦμ· ὁ δὲ Σίμων ὁ ζηλωτὴς ἀπὸ τῆς Κανᾶ. Αὗται δὲ αἱ πόλεις πᾶσαι ἦσαν ἐν γῇ Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ. Καὶ τοῦτο προεδήλωκεν ὁ Προφήτης Ἡσαίας εἰπὼν· «Γῇ Ζαβουλῶν καὶ γῇ Νεφθαλείμ ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθεύμενος ἐν σκότει· εἶδε φῶς μέγα, καὶ τὰ ἐξῆς». Οὗτοι οὖν εἰσὶν οἱ ἄρχοντες πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς, καὶ οἱ ψάλλοντες ἐν μέσῳ τῶν συναγωγῶν καὶ διδάσκοντες ἡμᾶς τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀλήθειαν.

51 **Ε**ντειλὰι ὁ Θεὸς τῇ δυνάμει σου· δυνάμωσον ὁ Θεὸς τοῦτο, ὃ κατειργάσω ἐν ἡμῖν.

Τοῦτο τὸ ρητὸν, ὡς μὲν ἀπὸ προσώπου τῶν Ἑβραίων εἰρημένον, φησί· ἐπειδὴ ἐποίησας τὰ προῤῥηθέντα, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἱκετεύομέν σε, ἵνα

διεγείρης τὴν δυνάμιν σου, καὶ στερεώσης ὁ ὑπέσχου ἡμῖν· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἐπιστρέφαι ἡμᾶς εἰς γῆν τῆς Παλαιστίνης, καὶ ἀπολαβεῖν τοῦ τε ἐν Ἱερουσαλήμ ναοῦ καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἐθίμων καὶ νομίμων· τοῦτο δὲ κατειργάσω διατάξας ἡμῖν. Ὡς δὲ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων εἰρημένον λέγει· δυνάμωσον ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ ἀγίου σου Εὐαγγελίου, ὃ κατειργάσω ἐν ἡμῖν, ὡς ἐπέταξας ἡμῖν.

32 Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, σοὶ οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα.

Κἂν ἡμεῖς, φησί, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνάξιοι κατέστημεν τῶν εὐεργεσιῶν σου, ἀλλ' οὖν γε χάριν τοῦ ναοῦ σου τοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ ἀξιώσον ἡμᾶς τῆς χρηστότητός σου, ὅπως οἱ βασιλεῖς προσαγάγῳσί σοι δῶρα. Ναὸν δὲ εἰπὼν, προμηνύει καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Βασιλεῖς δὲ νοητέον τοὺς πιστοὺς, περὶ ὧν Πέτρος ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς λέγει· «Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν». Τούτους προσκαλεῖται ἡ Ἐκκλησία προσάξει τὰς ἀρετὰς αὐτῶ τῷ Θεῷ, ὡς δῶρα ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἄλλως· ναὸν τοῦ Θεοῦ νοητέον τὴν ἀνθρωπότητα, ἣν προσειληφώς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ συνῆψε τῇ αὐτοῦ θεότητι, καὶ εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ ταύτην ἀνεβίβασεν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Χάριν τούτου, φησί, τοῦ φυράματος καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς συγγενείας σου ἀξιώσον τὰς ἐν τῇ γῇ βασιλείας προσφέρειν σοι ἀρμόδια δῶρα εἰς τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν σου.

33 Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ κα-

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

λάμου· ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν, τοῦ ἐγκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ.

34 Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα· ἤξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου· Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ.

Τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ὃς ἐλέγετο κάλαμος, ἥτοι καλαμῶν, ἐν ᾧ κατόκουν θηρία ἄγρια, ἀδιάβατον ποιοῦντα τὴν ὁδὸν ἐκείνην. Τούτοις παρεικάζει ὁ ψαλμῳδὸς τοὺς πολεμίους ὡς ἐν λόχοις ἐνεδρεύοντας, καὶ φησιν· οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἱταμοὶ καὶ ἀνήμεροι ὡς θηρία, δυνατοὶ δὲ καὶ ὀρμητικοὶ ὡς ταῦροι, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτῶν ὡς δαμάλεις. Τούτοις ἐπιτίμησον, ὦ Θεέ, ἵνα μὴ ἐγκλείσωσι καὶ κωλύσωσιν ἀπὸ τῆς τοῦ σκοποῦ ἐπιτεύξεως ἡμᾶς, οὓς διὰ πολλῶν πειρατηρίων ἐδοκίμασας καὶ ἐποίησας ὡς ἀργύριον δεδοκιμασμένον. Τοῦτο ἐγένετο καὶ τοῖς χριστιανοῖς ὑπὸ τῶν διωκτῶν· ὅτι ὥσπερ τὰ ἐν τῷ καλᾷ θηρίῳ ἐκώλυον τὰς ἀναβαίνοντας εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ, οὕτω καὶ οἱ εἰδωολάτραι, ὡς θῆρες δρυμῶνι ἐμφωλεύοντες, ἐνέκοπτον καὶ ἐνεπόδιζον τὰς διὰ πίστεως εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ διαπορευομένους. Συναγωγὴν δὲ ταύρων νόει καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἰουδαίων, δαμάλεις δὲ τὸν κοινὸν λαόν, περὶ ὧν καὶ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ γέγραphen ὁ αὐτός· «Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοὶ, ταῦροι πίονες περιέσχον με»· καὶ οὗτοι γὰρ ἡγεῖραν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν λοιπῶν πιστῶν, κωλύσαι αὐτοὺς ἐπιχειρήσαντες ἀπὸ τῆς εἰς τὴν πίστιν εἰσόδου, ὡς εἴρηκεν

αὐτός ὁ Κύριος εἰπών· «Ἦρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε» (1)· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας γράφει· «Ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε». Παρακαλεῖ τοίνυν ὁ Προφήτης τὸν Θεὸν ἐπιτιμῆσαι τούτοις καὶ διασχορπίσαι αὐτούς, ὡς τοὺς πολέμους θέλοντας· τούτων δὲ ἐπιτιμηθέντων καὶ διασχορπισθέντων, καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον ἀσεβέσονται τὸ πρότερον ὑπάρχοντες Αἰγύπτιοι πιστεύουσιν εἰς Χριστόν· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ Αἰθίοπες. Πρῶτος δὲ τῶν εἰς Χριστόν πιστευσάντων Αἰθιόπων ἐστὶν ὁ εὐνοῦχος Κανδάκης τῆς βασιλείσης τῶν Αἰθιόπων, ὃν ἐβάπτισε Φίλιππος ὁ Ἀπόστολος.

35 Αἰ βασιλεῖαι τῆς γῆς ἄσατε τῷ Θεῷ, ψάλατε τῷ Κυρίῳ.

36 Τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολάς.

37 Ἴδου δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως.

Κᾶσαι, φησὶν, αἰ βασιλεῖαι τῆς γῆς ἄσατε τῷ Θεῷ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐν τοῖς ὑψίστοις, τῷ μὴ ἔχοντι ἀρχὴν μηδὲ τέλος, ὥσπερ αἱ ἀνατολαὶ οὐκ ἔχουσιν ἀρχὴν οὐδὲ τέλος· ἐν πάσῃ γὰρ τῇ περιφερείᾳ τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ᾧ ἂν ὑψωθῇ ὀρίζοντι ὁ ἥλιος, ἀνατολὴν ποιεῖ τοῖς ὑπὸ τὴν γραμμὴν αὐτοῦ οὔσι· τοῦ γὰρ κύκλου οὐκ ἔστιν ὠρισμένως ἀρχὴ καὶ τέλος. Ψάλατε οὖν, φησί, τῷ αἰδίῳ Θεῷ, τῷ παρέχοντι τὸ εἶναι πᾶσι τοῖς κτίσμασι τῇ φωνῇ αὐ-

τοῦ, τουτέστι, τῷ προστάγματι. Αὕτη ἡ τοῦ Θεοῦ φωνὴ ἀναστήσει καὶ τοὺς νεκροὺς, καὶ δώσει αὐτοῖς φωνητικὴν δύναμιν. Φωνὴ τοῦ Θεοῦ εἰσι καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, οἷς δέδοται τῇ ἐπικλήσει τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἐπισπᾶσθαι τὰ ἔθνη εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἐπιστομίζειν τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν, καὶ ποιεῖν δυνάμεις. Φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ὁ ἦχος ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, ὅτε ἐπεφοίτησεν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐνεδύσαντο τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, ἥτις ἔδωκε τῇ φωνῇ αὐτῶν δύναμιν θεϊκὴν.

38 Δότε δόξαν τῷ Θεῷ· ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις.

39 Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ· Εὐλογητὸς ὁ Θεός.

Τὸ, Ἰσραὴλ, καὶ τὸ, νεφέλαις, τό, τε ἅγιοι, καὶ τὸ, λαός, ταῦτά φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος δηλοῦν τὰτάγματα τῶν πιστῶν· τὸ δὲ, μεγαλοπρέπεια καὶ δύναμις καὶ θαυμαστός καὶ κραταίωσις δηλοῦσι τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰ βραβεῖα τὰ δοθησόμενα αὐτοῖς ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ. Ὁ δὲ γε Ἀνώνυμος λέγει τὸ, ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, σημαίνειν ὅτι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ γένος ἔχουσιν Ἀποστόλοις δέδοται ἡ διὰ τῶν θαυμασίων μεγαλοπρέπεια· οἱ δὲ διάδοχοι ἐκείνων οἱ εἰσάγοντες τοὺς ἀνθρώπους εἰς

(1) Λουκ. ιζ', 52.

τὴν πίστιν διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δύναμιν, ἵνα ἄρδωσι καὶ ζωογονῶσιν αὐτούς, ὥσπερ αἱ νεφέλαι τῇ ἐπομβρίᾳ αὐτῶν ζωογονοῦσι τὴν γῆν. Προσέτι λέγομεν, ὅτι Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Σὺ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτὴρ»· τίς γάρ ἐστιν ὁ Θεός, ὃν οὐκ ἤδει ὁ Ἰσραὴλ, εἰμὴ ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ κεκρυμμένος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ μὴ γνωριζόμε-

νος αὐτοῖς ὡς Θεός; Πάντως οὗτός ἐστιν ὁ Θεός καὶ σωτὴρ, οὗ ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ δύναμις ἐν ταῖς νεφέλαις, τουτέστιν, ὁ ποιῶν δυνάμεις διὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν ὑπεραρθέντων ἀπὸ τῶν γηγενῶν, ὥσπερ αἱ νεφέλαι ἀπὸ τῆς γῆς· ὁ Θεὸς ὁ θαυμαστός ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ διδοὺς δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, ὃν εὐλογεῖ καὶ δοξάζει πᾶς Ἰσραὴλ, τετέσι, πᾶς νοῦς καθαρῶς βλέπων τὸν Θεὸν τὸν εὐλογητόν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια εἰς τὰς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΗ'.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Αλλοιώσιν τινων πραγμάτων ὁ ψαλμὸς προσημαίνει· εἴρηται μὲν γὰρ εἰς τοὺς εἰς Βαβυλῶνα μετανάστας Ἰουδαίους, καὶ ὡς ἐξ ἐκείνων προσευχομένων καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αἰτούντων ἐσχημάτισται, προθεσπίζει δὲ ὅμως καὶ τὴν τῆς δουλείας ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν ἐπάνοδον καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τὴν οἰκοδομήν, καὶ ἀπαξιαπλῶς τῆς Ἰουδαίας τὴν προτέραν εὐημέριαν. Ἐχει δὲ καὶ προφητείαν τῶν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ τῆς διὰ ταῦτα καταληψομένης τοὺς Ἰουδαίους πανωλεθρίας.

Ι Σῶσόν με ὁ Θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου.

Ὅσπερ τὸ πολὺ ὕδωρ κατακλύζει τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ αἱ θλίψεις βυθίζουσι καὶ ἐπικλύζουσιν αὐτόν· οὕτω καὶ Ἰωνᾶς ὁ Προφήτης ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ λέγει· «Περιοχύθη μοι ὕδωρ ἕως ψυχῆς μου, ἄβυσσος ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη, ἔδω ἡ κεφαλὴ μου, καὶ τὰ ἑξῆς». Τοιγαροῦν καὶ ὁ ψαλμῶδὸς προορῶν τὰς θλίψεις καὶ τὰς κακώσεις τὰς

ἐσομένας τοῖς Ἑβραίοις ἐν τῇ μετοικεσίᾳ Βαβυλῶνος, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν διωγμῶν καὶ πολέμων τοῦ τε Ἀντιόχου καὶ τῶν ἄλλων δεινὰ, παρείκασε ταῦτα τοῖς ὕδασι τοῖς καταποντίζουσι τὴν ψυχὴν· καὶ δὴ τὰ ἐκείνων οἰκειούμενος λέγει, εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου. Τοῦτο λέγεται καὶ ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ ἀναλαβόντος τὰς ἀσθενείας ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ βαστάσαντος τὰς ἀλγηδόνας ἡμῶν, ὅς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἔλεγε· «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται» (1)· καὶ πάλιν· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου» (2)· ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς πειρά-

(1) Ἰωαν. 16', 27. (2) Ματθ. 26', 38.

ζουσιν αὐτόν καὶ ζητοῦσι σημεῖα παρ' αὐτοῦ· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰμὴ τὸ σημεῖον Ἰω-
να» (1)· προδηλῶν διὰ τούτου τὴν εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς κατὰβασιν αὐτοῦ. Περὶ ταύτης τῆς κατα-
βάσεως ἐν τριακοστῷ ὁ γδὼν κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωβ λέγει ὁ Θεός· «Ἦλθες ἐπὶ γῆν θαλάσσης ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ἄδῃ ἰδόντες σε ἔπτη-
ξαν»; Ὡς περ οὖν οἱ ἀγαπώμενοι ὑπὸ βασιλείας, μεσιτεύοντες πρὸς αὐτόν ὑπὲρ συγχωρήσεως πται-
όντων, οἰκειοῦνται τὰ ἐκείνων πλημμελήματα λέ-
γοντες, ἐγὼ σοι ἥμαρτον, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς Υἱὸς μὲν ὁμοούσιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
τρός, ἄνθρωπος δὲ γενόμενος, οἰκειοῦται τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας καὶ θλίψεις, ὡς ἐλθὼν ἄραι τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο λέγει, εἰσῆλ-
θοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου.

2 **Ε**νεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις· ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταιγὶς κατε-
πόντισέ με.

3 **Ε**κοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου· ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν Θεόν μου.

Καὶ τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον ἐστὶν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις ἐμπαγεῖ-

σα εἰς ἰλὺν βυθοῦ τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἔσχε ὑποστή-
ριγμα ἀντέχον, ἀλλὰ κατέβη εἰς τὰ βάθη τῶν κακῶν. Τὸ δὲ, ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου, τοῦτό ἐστι τοῦ Κυρίου, προσκλαιο-
μένου πρὸς τὸν Πατέρα καὶ καταμεμφομένου τῶν Ἰουδαίων, ὡς μὴ προσχόντων, μηδὲ πεισθέντων τοῖς διαπρυσίως λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε βραγ-
χιᾶσαι καὶ τοῖς διηνεκῶς παρ' αὐτοῦ διδασκο-
μένοις. Περὶ δὲ τοῦ, ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου, λέγομεν ὅτι ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τοῦ Ἀσματος τῶν ᾠσμάτων γέγραπται· «Ὁφθαλμοί αὐτοῦ ὡς περιστερὰ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων, λελουμένα ἐν γάλακτι, καθήμεναι ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων». Ἐνταῦθα περιστερὰς μὲν νοητέον τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, τὰς δεξαμένας τὴν χάριν τοῦ ἐν εἵδει περιστερᾶς φανέντος ἁγίου Πνεύματος, καὶ λελου-
μένας τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος, οὗ πληρώματα αἱ ἅγιοι κολυμβῆθραι, καὶ τρεφομένας τῷ γάλα-
κτι τῆς πίστεως, εἰς ἣν ἀνεγεννήθησαν. Ὁφθαλ-
μοὺς δὲ τοῦ Θεοῦ τοὺς Ἀποστόλους, οὓς ἀπέστειλε βαπτίζειν τὰ ἔθνη. Οὗτοι οὖν οἱ ὀφθαλμοί, τουτέ-
στιν, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἰδόντες τὸν Χριστὸν ἐπὶ σταυροῦ ἐλπίζοντα ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ κράζοντα, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; ἐξέλιπον, τουτέστιν, ἡ πίστις αὐτῶν ἐκλέλυται καὶ ὠλιγώθη, μὴ γνόντων ὅτι ταῦτα κατὰ συγχώρησιν αὐτοῦ ἐγένετο, ἵνα δῶ χῶραν τῷ θανάτῳ, δι' οὗ ἡ σωτηρία τοῖς ἀνθρώ-
ποις, καὶ ἵνα πιστώσῃται, ὅτι κατ' ἀλήθειαν ἄν-
θρωπος γέγονε. Καὶ τοῦτο ἐστὶν, ὃ λέγει ἐνταῦθα, ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν με ἐπὶ τὸν Θεόν.

4 **Ε**πληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας

(1) Ματθ. ιε', 30.

τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν. Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως· ἃ οὐχ ἤρπαζον τότε ἀπετίννουν.

Τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος μισοῦντες δωρεάν εἰσιν οἱ μισάνθρωποι δαίμονες, οἱ πολλοὶ καὶ πονηροὶ εἰσι. Τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐκδιώκοντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· τοῦτο δὲ ἀδίκως ποιοῦσι· τοὺς μὲν γὰρ διωκομένους βλάπτουσιν, ἑαυτοὺς δὲ μηδὲν ὠφελοῦσιν. Ἔστι δὲ τὸ ῥητὸν καὶ ὡς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ὀδυρομένων, ὅτι οἱ αἰχμαλωτίσαντες εἰσπράττονται παρ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ ἀδίκως ἀποτινῦσιν, ἃ ἐν πόνοις δικαίοις ἐκτήσαντο, καὶ ἃ παρ' ἄλλων οὐχ ἤρπασαν.

5 **Ο** Θεὸς σὺ ἔγνωνς τὴν ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειάί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν.

Καὶ τοῦτο ἀπὸ μέρους τοῦ δήμου τῶν ἀδικουμένων αἰχμαλώτων εἴρηται λέγοντος· σὺ ὁ πάντων γνώστης οἶδας, ὃ διὰ τὴν ἀφροσύνην μου σοὶ μὲν ὅτι ἥμαρτον ὁμολογῶ, τοὺς δὲ διώκοντάς με οὐδὲν ἔλυμηνάμην. Νοεῖται καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου λελεγμένον, ὅτι ἐγένετό μοι ἡ σταύρωσις, ᾧ Πάτερ, οὐδαμῶς τοὺς Ἰουδαίους βλάβησαν, ὡς σὺ ἔγνωνς. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Σωτὴρ, ὑπήκοος γενόμενος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ τὴν εἰς Θεὸν ὑπακοὴν καὶ εὐπειθειαν. Ἀφροσύνην δὲ αὐτοῦ κατηγορεῖ, οἰκειούμενος τὴν ἀφροσύνην τῶν σταυρωσάντων αὐτόν, περὶ ἧς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κοριν-

θίους λέγει, ὅτι ἡ σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο τοῖς μὲν Ἰουδαίοις σκάνδαλον, τοῖς δὲ Ἑλλήσι μωρία· καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἀσθενέστερον τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. Περὶ δὲ τῆς τοιαύτης ἀφροσύνης διδάσκει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Φίλιππησίους, λέγων· «Ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Τὸ κενῶσαι τοίνυν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἑαυτόν, καὶ λαβεῖν δούλου μορφὴν, καὶ γενέσθαι ἄνθρωπον καὶ ταπεινωθῆναι, ταῦτα τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία λέγεται καὶ ἀφροσύνη, παρὰ δὲ τῷ Θεῷ ταῦτα ἔργα σοφίας ὑπερβαινούσης τὴν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν ἐστί, καὶ ταῦτα ἔγνω ὁ Πατὴρ, καὶ οὐ λανθάνει αὐτόν· ἐγένετο γὰρ ταῦτα εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐπεὶ γὰρ τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος τὸν Θεὸν διὰ τῆς σοφίας, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς εἰς αὐτόν πιστεύοντας· διὰ τοῦτο λέγει, ὁ Θεὸς σὺ ἔγνωνς τὴν ἀφροσύνην μου. Καὶ αὕτη μὲν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστί, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἀξία τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως· ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀφροσύνη καὶ αἱ πλημμέλειαι οὐκ ἀξία ἔργα ἐστί τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· πάντα μὲν γὰρ γινώσκει ὁ Θεὸς τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ φαῦλα, ὡς πάντων γνώστης, καὶ οὐδὲν αὐτόν λέληθεν, ἀγνοεῖν δὲ λέγεται τὰ φαῦλα, δι' ἣν εἵπομεν αἰτίαν. Ἔτι ἀφροσύνην νοητέον καὶ τὴν συγκατάβασιν τὴν εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ καὶ προπαιδικὰ τῶν μυσταγωγουμένων· οἱ γὰρ διδάσκαλοι συγκαταβαίνοντες τῇ ἀμαθείᾳ

τῶν μουμένων, χρῶνται τοῖς προτελείοις καὶ εἰσαγωγικωτέροις τῶν κατηχήσεων, ἐπιτηδεύοντες τοῦτο, βουλόμενοι ἀναγαγεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ τελεώτερα. Ὡσαύτως καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν προσεποιήσατο ἄγνοιαν ἐν τῷ εἰπεῖν πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὅτι οὐκ οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος (1). Ἡμεῖς μέντοι ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγνοίας τῆς λεγομένης ἀφροσύνης ἐπλουτίσθημεν ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ σοφίᾳ. Πλημμελείας δὲ ἐπὶ τοῦ ἀναμαρτήτου Χριστοῦ, ἃς λέγει ὁ ψαλμὸς, νοητέον τὰς πλημμελείας ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων· αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

6 Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομένοντές σε Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων.

7 Μηδὲ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ζητοῦντές σε, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ.

8 Ὅτι ἕνεκά σου ὑπῆνεγκα ὄνειδισμὸν, ἐκάλυψεν ἐντροπὴ τὸ πρόσωπόν μου.

9 Ἀπηλλοτριωμένος ἐγεννήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου, καὶ ξένος τοῖς υἱοῖς τῆς μητρός μου.

10 Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με, καὶ οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.

11 Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐγενήθη εἰς ὄνειδισμοὺς ἐμοί.

12 Καὶ ἐθέμην τὸ ἐνδυμὰ μου σάκκον, καὶ ἐγενόμην αὐτοῖς εἰς παραβολήν.

13 Κατ' ἐμοῦ ἡδολέσχουν οἱ κατήμενοι ἐν πύλαις, καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες οἶνον.

Ταῦτα τὰ ῥήματα ὡς ἀπὸ μέρες τῶν Μακαβαίων ἐστίν, οἵτινες πολλοὺς τῶν Ἰουδαίων νηθετήσαντες, ἐκώλυσαν ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου καὶ ἀπὸ τῆς ἐδωδῆς τῶν υἱείων κρεῶν, ἥτις ἀθέμιτος ἦν ἐν τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ, καὶ φασὶ διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ, ὅτι ἡμεῖς τινὰς ἐπέισαμεν πεποιθέναι ἐπὶ σέ, καὶ αἰτεῖσθαι τὴν παρὰ σοῦ ἀρωγὴν καὶ ἐπικουρίαν, ὡς Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ παρὰ τῶν Ἰσραηλῖταις τὸν νόμον, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ὁ παντοδύναμος. Μὴ παρίδῃς οὖν ἡμᾶς, μηδὲ αἰσχυνθείημεν οἱ ὑπομένοντες τὸ ὄνομά σου, μηδὲ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμὲ τὸν διδάξαντα, μηδὲ διαφευσθείησαν οἱ διδαχθέντες ὑπομένειν σε καὶ ζητεῖν, καὶ οἱ ἀπεκδεχόμενοι τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, ὅτι ἕνεκά σε καὶ ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι τὰς νομοθεσίας σου ὑπῆνεγκαμεν ὄνειδισμὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐκάλυψεν ἐντροπὴ τὰ πρόσωπα ἡμῶν ἐν τῷ ὑβρίζεσθαι καὶ ἀτιμάζεσθαι ὑπὸ τινῶν παραβεβηκότων,

(1) Ματθ. ζ', 23.

οἱ ἐγένοντο ἀπηλλοτριωμένοι τε καὶ ξένοι ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν αὐτῶν· οὗτοι γὰρ πεισθέντες τοῖς κελεύσμασι τοῦ Ἀντιόχου, ἡλλοτρίωσαν ἡμᾶς τῆς συγγενείας, καὶ ἐπολέμουν ἡμῖν ὡς ἐχθροῖς. Ὑπεμείναμεν καὶ ὀνειδισμόν παρὰ τῶν ὀνειδιζόντων σε, Κύριε, καὶ ταῦτα ὑπέστημεν δι' ὃν εἶχομεν ζῆλον τοῦ οἴκου σου καὶ τοῦ ναοῦ σου, ὃν ἐτόλμησεν Ἀντίοχος μιᾶναι ταῖς βδελυραῖς καὶ μιαραῖς θυσίαις· ὃς ἐπηξέ καὶ θυσιαστήριον τῷ Διί. Ἐγὼ δέ, (ὁ ἱερεὺς Ματταθίας πατὴρ τῶν Μακκαβαίων) ὑπὸ τοῦ ζήλου πυρούμενος, ἔσφαξα ἐπάνω ἐκείνου τοῦ βωμοῦ τὸν Ἰουδαῖον, τὸν θύσαντα τῷ εἰδῶλι· προσέτι καὶ τὸν κελεύσαντα αὐτὸν εἰς τοῦτο ἐπιστάτην· καὶ ἐκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου, τὴν πείναν προτιμήσας τῆς ἀθεμίτου ἐκείνης βρώσεως, καὶ ἀποσχὼν πάσης παρανόμου πράξεως. Δι' αὐτὴν καὶ ἐγενήθη εἰς ὀνειδισμοὺς ἐμοὶ τὸ πρᾶγμα παρὰ τῶν ἀσεβῶν ὑβριζομένῳ, παρὰ τῶν τὰ μὲν εἰδῶλα τιμώντων, σὲ δὲ ἀτιμαζόντων, καὶ εἰλόμην ἐνδύσασθαι σάκκον, ὥσπερ οἱ πενθοῦντες. Γενομένου δέ μου εἰς παραβολὴν καὶ εἰς δυσφημίαν, ἡδολέσχουν καὶ κατελάλουν κατ' ἐμοῦ οἱ καθήμενοι ἐν πύλαις ἀνόητοι καὶ φλύαροι, οἵτινες καὶ ἐν ταῖς εὐωχίαις αὐτῶν πίνοντες οἶνον, κωμωδίας μου κατέψαλλον, ῥαψωδοῦντες καὶ ἐκτραγωδοῦντες τὰ κατ' ἐμέ. Ταῦτα δὲ καὶ ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν νοητέον οἶονεὶ λέγοντος, ὅτι οἱ σοφοὶ τούτου τοῦ αἰῶνος ἐξῆθενόσι τὴν διδασκαλίαν μὲν, μωρίαν δὲ καὶ ἀφροσύνην ἡγοῦνται τὴν σταύρωσίν μου. Ἀμα δὲ καὶ διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ, ὅτι οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ κακοπαθοῦντες, οὐκ αἰσχυνθήσονται, οὐδὲ ἐντραπήσονται ὡς ἀπώσαμενοι τὴν πρόξενον τῆς αἰωνίου αἰσχύνης παράβασιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς· διὰ γὰρ τὴν παράβασιν κατακυριεύσαντος

τοῦ θανάτου τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο αὐτοῖς αἰσχύνῃ· διὰ ταύτην γὰρ τὴν παράβασιν ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος, ὑπετάγη τῷ θανάτῳ. Ταύτην οὖν τὴν αἰσχύνην ἀποτρίψαι καὶ ἀποσεῖσαι τῶν ἀνθρώπων βεβλόμενος ὁ Κύριος, φησὶ, μὴ αἰσχυνθείησαν, μηδὲ ἐντραπείησαν, ὦ Πάτερ, διὰ τὴν καταδυναστείαν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει μου ταύτην τὴν αἰσχύνην ἀπόσεισον· οὐκ ἔτι γὰρ ἐλπίζουσιν, οὐδὲ ζητοῦσιν τὴν παρὰ τῶν εἰδώλων βοήθειαν, ἀλλὰ σὲ ὑπομένουσι, Κύριε τῶν δυνάμεων, καὶ σὲ ζητοῦσιν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπάκουσόν μου, ὅτι ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν, ἤτοι κατεδεξάμην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἐκάλυψεν ἐντροπὴ τὸ πρόσωπόν μου, τουτέστιν, ἡ ἀνθρωπότης παραπέτασμα γέγονε τῆς θεότητός μου· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ ἄνθρωπον πρόσωπόν μου ἐβράβισθην καὶ ἐμαστίχθην καὶ ἐνεπτύσθην. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπήνεγκα ἕνεκά σου, ἵνα φανερώσω τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν παθημάτων ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου· οἱ γὰρ μαθηταὶ μου, οὓς κατεδεξάμην ἀδελφοὺς καλέσαι, καὶ οὗτοι ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων ἀφέντες με ὡς ἀλλότριον, ἔφυγον· καὶ οἱ υἱοὶ τῆς μητρός μου καὶ συμφυλῆται μου Ἰουδαῖοι ξένον με ἔλεγον ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, ὀνομάζοντές με Σαμαρείτην καὶ λέγοντες, τοῦτον οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί. Καὶ ταῦτα πάντα ἐγένετο διὰ τὸν ζῆλον τοῦ οἴκου σου· τῆς γὰρ τιμῆς τοῦ ναοῦ σου ὑπερασπιζόμενος, ἐξέβαλον τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν αὐτῷ. Συλλυπούμενον δὲ ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν καὶ νηστεύοντα οὗτοί με ὀνειδίζον, ἐνδύσαντές με σάκκον κόκκινον πρὸς ἐμπαιγμόν, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν καθήμενοι ἐν ταῖς πύλαις τῆς πόλεως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, συνῆγον κατ'

ἔμοῦ κατηγοροῦν καὶ ψευδομάρτυρας· καὶ μετὰ τὸ σταυρωθῆναί με οὐ διέλιπον αὐτοῖ τε καὶ οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν, βλασφημοῦντες, οἱ καὶ χλευάζοντές με ἔλεγον· «Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· εἰ βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστὶ, καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν, σωσάτω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν» (1). καὶ ἄλλα χλεύης ῥήματα λέγοντες ἠδολέσχουν, καὶ ταῖς εὐωχίαις αὐτῶν καὶ ταῦτα ἐκωμῶδουν πίνοντες οἶνον.

14 **Ε**γὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σὲ Κύριε, καιρὸς εὐδοκίας.

15 **Ο** Θεὸς ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐπάκουσόν μου, ἐν ἀληθείᾳ τῆς σωτηρίας σου.

Ταῦτα πάντα, φησὶ, τὰ προῤῥηθέντα δεινὰ οὐκ ἀπήλπισάν με, οὐδὲ ἐνέκοψάν με ἀπὸ τοῦ προσκαρτερεῖν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ πρὸς σὲ ἰκεσίᾳ. Εὐδόκησον οὖν, Κύριε, τοῦ εἰσακοῦσαί με διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου, καὶ ἀπάλλαξόν με τῶν κακῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου σωτηρίᾳ· ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία ψευδής ἐστίν, ἡ δὲ παρὰ σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ σωτηρία ἀληθής ἐστι. Τοῦτο προμηνύει καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσευχὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰπόντος· «Πάτερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσι» (2). Καὶ αὕτη ἡ προσευχὴ ἐπληρώθη ἐπὶ τοὺς μετανοήσαντας Ἰουδαίους.

16 **Σ**ῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ

ἐμπαγῶ· ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων.

17 **Μ**ή με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός, μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ.

Πηλὸν καὶ ὕδατα καὶ βυθὸν καὶ φρέαρ μεταφορικῶς τὰς θλίψεις, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς συμφορὰς ὀνομάζει, ἐξ ὧν ῥυσθῆναι ἐκλιπαρεῖ· ταῦτα δὲ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεγόμενα, δηλοῖ τὴν διὰ τοῦ θανάτου διάλυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν ἄδην κατάβασιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Βυθὸν ὑδάτων νοητέον καὶ τὴν δολιότητα τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν πανουργίαν αὐτῶν, ἣν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἐνδομυχοῦσαν ἔτρεφον. Προσέτι καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς μέλλοντας ἐπισυμβῆσθαι τοῖς θεοκτόνοις, ἐξ ὧν τοὺς μαθητὰς ἀπαλλαγῆναι ἰκετεύει καὶ ῥυσθῆναι τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ. Προσέτι παρακαλεῖ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων τὰ αὐτῶν οἰκειούμενος, ἵνα μὴ ἐμπαγῶσιν εἰς τὸν πηλὸν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἵνα ῥυσθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἐχθρῶν βυσσοδομουμένων πονηριῶν, καὶ μὴ καταποντισθῶσιν ὑπὸ καταιγίδος πειρασμῶν, μηδὲ καταποθῶσιν ὑπὸ τοῦ βυθοῦ τοῦ ψυχικοῦ θανάτου, μηδὲ συσχεθῶσι ὑπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος τοῦ ἄδου.

18 **Ε**ἰσάκουσόν μου Κύριε, ὅτι χρηστόν τὸ ἔλεός σου, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ.

(1) Ματθ. κζ', 40. (2) Λουκ. κγ', 34.

Εἰπὼν, εἰσάκουσόν μου Κύριε, ἵνα μή τις ἔχη εἰπεῖν, εἰ ὁ Υἱὸς Ἰσος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, δύναμιν τε καὶ ἐξουσίαν, διατί ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰσακουσθῆναι ζητεῖ; διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· ἐπεὶ χρηστὸν ἐστὶ τὸ ἔλεός σου καὶ μέγα τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου, διὰ ταῦτα εὐδόκησας ἐνανθρωπῆσαί με καὶ γενέσθαι ἴσον βροτοῖς. Ἰδοὺ τοίνυν ἐγὼ οἰκειούμενος τὰ αὐτῶν, προσεύχομαι ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐνωθείσης μοι λέγω τὸ, ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ.

19 **Μ**ὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου, ὅτι θλίβομαι, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.

20 **Π**ρόσχεσ τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν, ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με.

21 **Σ**ὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὄνειδισμόν μου, καὶ τὴν αἰσχύνην μου, καὶ τὴν ἐντροπὴν μου.

22 **Ε**ναντίον σου πάντες οἱ θλίβοντές με, ὄνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου καὶ ταλαιπωρίαν.

23 **Κ**αὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὔρον.

Απέστρεψας, φησὶν, ὦ Πάτερ, τὸ πρόσωπόν (ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

σου καὶ τὴν ἐπίσκεψίν σου ἀπὸ τοῦ δούλου σου τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν παράβασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦν-τεῦθεν μηκέτι ἀποστρέψῃς· ἡ γὰρ ἀποστροφή σου πρόξενος γέγονεν αὐτῷ πολλῶν θλίψεων. Ταχὺ ἐπάκουσόν μου, καὶ πρόσχεσ τῇ ψυχῇ μου τῇ ἀνθρωπίνῃ, τῇ ἐνωθείσῃ μοι καὶ χρηματισάσῃ ψυχῇ τοῦ Θεοῦ, ἧς χάριν τάχυνον τοῦ ἐξελεῖσθαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ λύτρωσαι αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν διαβόλων. Σὺ ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ὃν ὑπῆνεγκα ὄνειδισμόν καὶ αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν διὰ τὴν παράβασιν αὐτῶν, σταυρόν καὶ πάθος καὶ πάντα τὰ φυσικὰ τῆς ἀνθρωπότητος καταδεξάμενος, καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν οὐχ ὑπῆρξε συλλυπούμενος, καὶ προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου παρακαλοῦντας, τουτέστι, κατανοοῦντας τὰς λόγους τῶν Προφητῶν, καὶ πιστεύοντας εἰς ἐμέ, καὶ διὰ τῆς πίστεως ἐπικουφίζοντας τοὺς πόνους μου, ἀλλ' οὐχ εὔρον ἐν αὐτοῖς τοῖς σκληροτραχήλοις Ἑβραίοις. Ταῦτα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προσεύχεται ὁ Κύριος ἡμῶν· οὐκ ἤλθε γὰρ ἵνα κρίνῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον.

24 **Κ**αὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.

Εγὼ ἐφύτευσα τὴν συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων ὡς ἄμπελον, ἵνα γλυκάνωσί με τοῖς θεαρέστοις αὐτῶν καρποῖς, αὐτοὶ δὲ ἀνταπέδωκάν μοι πικρίαν τῶν ἔργων αὐτῶν. Περὶ τούτου γέγραπται ἐν κεφαλῇ πέμπτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Τί ποιήσω τῷ ἄμπελῶνί μου, ὅτι ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας» ; καὶ ἐν κεφαλῇ δευτέρῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου· «Ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμ-

πελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινὴν· πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἢ ἄμπελος ἢ ἄλλοτρία» ; Ταῦτα περὶ τῶν Ἑβραίων προεῖρηται, οἳ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπότισαν τὸν Κύριον ἐπὶ σταυροῦ διψήσαντα χολὴν καὶ ὄξος.

25 Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα, καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον.

26 Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.

27 Ἐκχεον ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν σου, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς.

28 Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν.

Ταῦτα πάντα ἐνέσκηψε τοῖς σταυρώσασιν τὸν Χριστὸν καὶ μὴ μετανοήσασιν. Τούτων ἡ τράπεζα, τουτέστιν, ἡ τρυφή καὶ ἡ χαρὰ, ἣν ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ σταυρώσει τοῦ Χριστοῦ, ἐπήγαγεν αὐτοῖς τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων, οἷς ἐνέπεσον καὶ συνεσχέθησαν ὡς ἐν παγίδι· καὶ τοῦτο γέγονε πρὸς ἀνταπόδοσιν αὐτοῖς· ἐπεὶ γὰρ Ῥωμαίοις παρέδωκαν τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο Ῥωμαίοις παρεδόθησαν· καὶ ἐπεὶ ἐσκανδάλιζον καὶ ἡρέθιζον ἀλλήλους, ἵνα ὁμονοήσωσιν ἐπὶ τῇ κυριοκτονίᾳ, διὰ τοῦτο καὶ

σκανδάλοις ἡρεθίσθησαν κατ' αὐτῶν οἱ πολέμιοι· ἐγένετο οὖν αὐτοῖς ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν καὶ εἰς σκάνδαλον. Ἐπεὶ δὲ οὐ κατενόησαν τὸ γεγόμενον σκότος ἀπὸ ἑκτῆς ὥρας ἕως ἐννάτης, σταυρωθέντος τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο ἐπιπεσοῦσης αὐτοῖς τῆς ὁμίχλης τῶν πειρασμῶν, ἐσκοτίσθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν· καὶ ἐπεὶ οὐκ ἐδέξαντο ἐπ' ὧμων τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ τὸν χρηστὸν καὶ τὸ φορτίον αὐτοῦ τὸ ἐλαφρόν, οὐδὲ προσελθεῖν αὐτῷ ἠθέλησαν καλοῦντι ἐλαφρῦναι αὐτοῖς τὰ βάρη τῶν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο τὰ τῶν ἀναγκῶν βαρύτατα φορτία καὶ ἡ ἐπαχθεστάτη δουλεία συνέκαμψε τὸν νῶτον αὐτῶν ὃ, τε θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ κατέλαβεν αὐτούς, καὶ ἐγενήθη ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν, ἦτοι ἐν οἷς ἐκόμπαζον αὐχήμασιν, οὐδεὶς αὐτῶν ἔμεινε κατοικῶν καὶ διαμένων. Τράπεζα νοητὴ ἐστὶ τὰ λόγια τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν· τρέφουσι γὰρ τοὺς λογικοὺς διὰ τῆς συνέσεως καὶ κατανοήσεως τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δὲ ἡ τράπεζα ἐγένετο τοῖς Ἰουδαίοις παγὶς διὰ τὸ μὴ θελῆσαι αὐτοὺς ἐγκύψαι τοῖς βάθεσι τοῦ πνεύματος· τὸ δ' αὐτὸ γέγονεν αὐτοῖς καὶ σκάνδαλον ἀντερίζουσιν ἀλλήλοις καὶ λογομαχοῦσι. Προσέτι τράπεζά ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἡ λέγουσα· « Ἐλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν » (1). Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Εὐαγγελίοις· « Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου »· καὶ, « Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης » (2). Αὕτη δὲ ἡ τράπεζα, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐγένετο τοῖς μὲν Ἰουδαίοις σκάνδαλον, τοῖς δὲ Ἑλλήσι μωρία

(1) Περικ. θ', 5. (2) Ματθ. κς', 26.

29 **Ο**τι ὃν σὺ ἐπάταξας, αὐτοὶ κατέδωξαν, καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν.

30 **Π**ρόσθεσ ἀνομίαν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ αὐτῶν, καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου.

31 **Ε**ξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ λέγοντος πρὸς τὸν Πατέρα· σὺ περὶ ἐμοῦ, ὦ Πάτερ, εἶπας, πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι συνεχώρησας καὶ εὐδόκησας τὸ γενέσθαι με ἄνθρωπον, καὶ καταδέξασθαι σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ἐμὲ οὖν αὐτὸν, ὃν σὺ οὕτως ἐπάταξας, αὐτοὶ κατέδωξαν ἀπειθήσαντες, καὶ τὴν παρ' ἐμοῦ σωτηρίαν μὴ δεξάμενοι. Ἐπεὶ τοίνυν αὕτη ἡ τούτων ἀπειθεια προσέθηκεν ἄλγος ἐπὶ τῶν τραυμάτων τοῦ πάθους μου, διὰ τοῦτο καὶ σὺ πρόσθεσ ἀνομίαν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ αὐτῶν· αὐτοὶ γὰρ ἀντεχόμενοι τῆς σκιώδους καὶ τυπικῆς λατρείας, καὶ ἀπωθοῦντες τὴν ἀληθῆ νομοθεσίαν, ἠνόμησαν ὀλιγωρήσαντες τῆς ἀληθείας. Πρόσθεσ οὖν αὐτοῖς, καὶ σὺ Κύριε, ἑτέραν ἀνομίαν, ἣτις ἐς τὸ ἐκπεσεῖν καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς σκιώδους νομοθεσίας ὡς μηδὲ τὰ ἐκείνης ἐκτελεῖν δικαιώματα δύνασθαι, ἐκβληθέντας ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐνθα νεγόμεισται τελεῖσθαι, καὶ μὴ εἰσελθέ-

τωςαν ἐν δικαιοσύνῃ σου. Περὶ τούτου γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· «Ὅτι ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐκ ὑπετάγησαν· τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι εἰς αὐτόν». Καὶ ὡς μὴ δεξάμενοι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν, καὶ μὴ ἔσωσαν εἰς τὸν κλῆρον τῶν πατέρων αὐτῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν ἀξιωθέντων τῆς αἰωνίου ζωῆς· γέγραπται γὰρ ἐν τριακοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ Δευτερονομίου ὅτι· «Τὸ ἀγαπᾶν Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ εἰσακούειν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἔχεσθαι αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἡ ζωὴ σου καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου, τὸ κατοικεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς ὥμοσε Κύριος τοῖς πατράσι σου, τῷ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ δοῦναι αὐτοῖς». Περὶ τούτου καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις λέγει· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον» (1). Καὶ δὴ οἱ μὴ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν τὸν Θεόν, ὑστεροῦνται τῆς ζωῆς, καὶ οὐκ ἀξιοῦνται τῶν βραβείων τῶν ἀποκειμένων τοῖς πιστοῖς.

32 **Π**τωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ· ἡ σωτηρία σου ὁ Θεὸς ἀντιλάβοιτό μου.

33 **Αἰ**νέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ὠδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει.

34 **Κ**αὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλᾶς.

(1) Ἰωαν. ζ', 47.

35 **Ι**δέτωσαν πτωχοὶ, καὶ εὐφρανθή-
τωσαν· ἐκζητήσατε τὸν Θεὸν, καὶ
ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.

Τοῦτό ἐστιν εἰρημένον ὡς ἀπὸ τῶν πιςευσάν-
των εἰς Χριστὸν, τὸν δωρησάμενον τὴν σωτηρίαν
καὶ ἀντιλαμβανόμενον τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν
καὶ τῶν δι' ἀγάπην αὐτοῦ ἐκσίως καταδεξαμένων
πτωχείαν καὶ ἀλγηδόνα. Οὗτοι καὶ ἀξίως αἰνέσσει
τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετ' ὥδης, καὶ κηρύξουσιν τὰ με-
γαλεῖα αὐτοῦ ἐν αἰνέσει· ἡ μὲν γὰρ ἄψυχος καὶ ἄ-
λογος κτίσις ἀφώνως παρίστησι τὴν σοφίαν καὶ
παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καλλονῆς αὐτῆς·
οἱ δὲ πιστοὶ αἰνοῦσι τὸν Θεὸν μετ' ὥδης καὶ μεγα-
λύνουσιν αὐτὸν ἐν αἰνέσει, ὅπερ ἀρέσκει τῷ Θεῷ
ὑπὲρ μόσχον, ὃν ὑπὲρ ἀμαρτίας τοῦ ἀρχιερέως ἡ
τοῦ λαοῦ προσέφερον οἱ τῆς Μωσαϊκῆς λατρείας
θεράποντες· ἐκεῖνος γὰρ προετύπη τὸν μόσχον τὸν
σιτευτὸν, ἥτοι τὸν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου προωρι-
σμένον εἰς θυσίαν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ παντός, τὸν
Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τυθέντα ὑπὲρ
ἀρχιερέων καὶ ὑπὲρ παντός τοῦ λαοῦ. Προσέτι ὁ
Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πτωχὸς μὲν λέγεται,
ὡς ἀναλαβὼν τὴν πτωχείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως·
ἀλγῶν δὲ, ὡς παθὼν καὶ σταυρωθεὶς, δι' ὃ καὶ οἱ
εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες καὶ μιμησάμενοι αὐτὸν τῇ
ἐκουσίᾳ πτωχεῖα τε καὶ κακοπαθεία ὀφονται αὐτὸν,
καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν.

36 **Ο**τι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ
Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ
οὐκ ἐξουδένωσεν.

37 **Αἰ**νεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ
καὶ ἡ γῆ, θάλασσα καὶ πάντα τὰ
ἔρποντα ἐν αὐτῇ.

38 **Ο**τι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών,
καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς
Ἰουδαίας.

39 **Κ**αὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, καὶ
κληρονομήσουσιν αὐτήν.

40 **Κ**αὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων σου
καθέξουσιν αὐτήν· καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ
ὄνομά σου, κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ.

Πεπεδημένους ὀνομάζει ἐνταῦθα τοὺς δεδε-
μένους τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγκρατευσμένους
ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ. Τούτων τὴν δέσιν οὐκ
ἐξουδενοῖ ὁ Κύριος, ἀλλ' εἰσακούει, ὡς γέγραπται,
ὅτι θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιεῖ ὁ Κύριος.
Ταῦτα προμηνύει καὶ τοῖς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώ-
τοις τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπι-
στροφὴν, καὶ ὅτι οἰκοδομήσῃ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας
καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ ἐν ἀνέσει, καὶ κληροδοτή-
σῃ ταύτας τοῖς τέκνοις αὐτῶν. Ὡς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ
δὲ νοούμενα, πένητάς τε καὶ πεπεδημένους λέγει
τοὺς ἐθνικούς· πένητας μὲν ὡς τηνικαῦτα ἐστερη-
μένους ὄντας παντὸς πνευματικοῦ ἀγαθοῦ· πεπε-
δημένους δὲ, ὡς δεδεμένους ταῖς σειραῖς τοῦ νοη-
τοῦ τυράννου. Τούτων τὴν δέσιν μὴ ἐξουδένωσας
ἀλλ' ἐπακούσας ὁ Κύριος, ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῶν
δεσμῶν, δούς χαρὰν τοῖς τάγμασι τῶν οὐρανίων
ἀγγέλων, εὐφραινομένων ἐπὶ τε τῷ κηρύγματι τῆς

πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ τῶν ἁμαρτωλῶν· διὸ σὺν τοῖς ἀγγέλοις αἰνοῦσι τὸν Θεόν καὶ οἱ ἐν τῇ γῇ καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις τῆς θαλάσσης κατοικοῦντες, οἵτινες πρότερον μὲν ἦσαν ὡς ὄφεις ἔρποντες καὶ συρόμενοι ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατακλυζόμενοι ἐν τῇ ἄλμυρᾳ θαλάσῃ τῆς ἀσεβείας, νῦν δὲ οὗτοί τε καὶ οἱ ἐν τοῖς μεσογείοις πάντες αἰνοῦσι τὸν Θεόν, ὅτι ἔσωσε τὴν

Σιών, τοῦτέστι, τὴν τῶν ἐθνῶν ἄθροισιν γενομένην ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, αἵτινές εἰσιν αἱ ψυχαὶ αἱ πιστεύουσαι καρδίᾳ, καὶ ὁμολογοῦσαι σόματι ἓνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν· Ἰουδαία γὰρ ἐρμηνεύεται ἐξομολόγησις. Οἱ οὕτω πιστεύσαντες κατοικήσασιν ἐκεῖ εἰς τὴν οὐράνιον Σιών αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, μιμηταὶ γενόμενοι αὐτῶν κατὰ τὴν εὐσέβειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΘ΄.

Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν, εἰς τὸ σῶσαί με Κύριον.

Αἷτια τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας ἢ τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ ἀνάμνησις, καὶ ἡ τῶν ἡμαρτημένων ἐν μετανοίᾳ ἀναπόλησις, καὶ ἡ τῶν κακῶν ἀποστροφή.

1 **Ο** Θεὸς εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες· Κύριε, εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι σπεῦσον.

2 Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου.

3 Αποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ καταισχυνθήτωσαν οἱ βουλόμενοί μοι κακά.

4 Αποστραφήτωσαν παραυτίκα αἰσχυνόμενοι, οἱ λέγοντές μοι, εὗγε, εὗγε.

Ζητοῦντες τὴν ψυχὴν εἰσιν οἱ τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς ἐφιέμενοι δαίμονες, οἱ ἐρεθίζοντες τὰ δια-

βεβλημένα πάθη, καὶ οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ πρὸς πράξεις ἀπαλλοτριούσας τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παροτρύνοντες. Οὗτοι πάντες, ὅταν ἴδωσιν ἡμᾶς προσέχοντας καὶ ἐγκρατευσομένους, καταισχύνονται, ματαιουμένης τῆς κακομηχανίας αὐτῶν, καὶ ἀποστρέφονται εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὕτως ἀναχαιτίζεται ἡ καθ' ἡμῶν τούτων ἔφοδος. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἀπατῶντες ἡμᾶς, θωπείαις χρώμενοι, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀτοπίαις εὗγε εὗγε λέγοντες.

5 Αγαλλιάσθωσαν, καὶ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές σε, ὁ Θεός· καὶ λεγέτωσαν διαπαντὸς, μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος, οἱ ἀγαπῶντες τὸ σωτήριόν σου.

Ζητοῦσι τὸν Θεὸν οἱ προσαρμόζοντες ἑαυτὰς

τῇ ἐκεῖνου θελήσει· οὗτοι ἀγάλλονται καὶ εὐφραίνονται ἐπὶ τῷ Θεῷ. Σωτήριον δὲ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἐρμηνεύεται τὸ Ἰησοῦς ὄνομα, καὶ ὡς ὀνομάζει αὐτὸν καὶ Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος. Τοῦτο τὸ σωτήριον πᾶσα μὲν σὰρξ ὁφεται κατὰ τὸν Προφήτην· οἱ δὲ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν καὶ πιστεύοντες εἰς αὐτὸν, οὗτοι σὺν τῇ ἀπολαύσει τῆς γλυκείας αὐτοῦ ἐποψίας, χαίροντες μεγαλύνουσιν αὐτὸν, ἐξαγγέλλοντες τὰ μεγαλουγήματα αὐτοῦ.

6 **Ε**γὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης, ὁ Θεός, βοήθησόν μοι.

7 **Β**οηθός μου, καὶ ρύστης μου εἶ σὺ, Κύριε, μὴ χρονίσῃς.

Μέγας μὲν βασιλεὺς ὑπῆρχεν ὁ Δαβὶδ, μέγαλου τε ἔθνους ἐξουσίαν εἶχε, καὶ λίαν πλούσιος ἦν· μὴ ἐλπίζων δὲ ἐπὶ πλούτῳ ἡ βασιλεία ἡ δυνάμει συμμάχων τε καὶ στρατευμάτων, ἅμα δὲ καὶ ταπεινοφρονῶν, πένητα λέγει ἑαυτὸν καὶ πτωχόν, ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως εὖρη χάριν παρὰ Θεοῦ ἀρωγοῦσαν αὐτῷ, ἣν καὶ ζητῶν λέγει· ὁ Θεὸς βοήθησόν μοι καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο τὸ ῥητὸν καὶ ἅπας ὁ ψαλμὸς δύναται νοηθῆναι καὶ ὡς ἀπὸ τῆς τῶν ἐθνῶν ὁμηγύρεως· ὁ γὰρ σύλλογος τῶν ἐθνῶν ἦν πτωχὸς καὶ πένης, ὡς διὰ τὴν ἀθείαν ἐστερημένος παντὸς πνευματικοῦ ἀγαθοῦ, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν κατακαμπτόμενος, καὶ δουλαγωγούμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, οὗτος ἰκετεύει διὰ τῆς προφητικῆς γλώττης μὴ χρονοτριβῆσαι, ἀλλὰ ταχεῖαν γενέσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ παρουσίαν.

ΨΑΛΜΟΣ Ο'.

Τῷ Δαβὶδ, τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων·
ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Εν κεφαλαίῳ τριακοστῷ πέμπτῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου γέγραπται· ὅτι Ἰωναδὰβ υἱὸς Ῥηχὰβ ἐνετείλατο τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ λέγων· «Οὐ μὴ πίνετε οἶνον ὑμεῖς καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἕως αἰῶνος, καὶ οἰκίας οὐ μὴ οἰκοδομήσητε, καὶ σπέρμα οὐ μὴ σπεύρητε, καὶ ἀμαπελῶν οὐκ ἔσται ὑμῖν, ὅτι ἐν σκηναῖς κατοικήσετε πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὅπως ἂν ζήσητε ἡμέρας πολλὰς ἐπὶ τῆς γῆς». Τούτους τοὺς υἱοὺς Ἰωναδὰβ διὰ προστάγματος Θεοῦ ἤγαγεν Ἱερεμίας ὁ Προφήτης εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς οἶνον πιεῖν, καὶ οὐκ ἐδέξαντο, ἀπαράβατον τηρήσαντες τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τοῦτο ἀποδεξάμενος ὁ Θεός, παρέστησεν αὐτοὺς ὑπόδειγμα τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ, λέγων· «Οἱ υἱοὶ Ἰωναδὰβ υἱοῦ Ῥηχὰβ ἔστησαν ῥήματα τοῦ πατρὸς αὐτῶν πρὸς τὸ μὴ πιεῖν οἶνον, καὶ οὐκ ἔπιον, καὶ ἐγὼ ἐλάλησα, καὶ οὐκ εἰσηκούσατέ μου, καὶ ἀπέστειλα τοὺς παῖδάς μου τοὺς Προφῆτας, καὶ οὐκ ἐκλίνατε αὐτοῖς τὰ ῥήματα ὑμῶν· οἱ υἱοὶ Ἰωναδὰβ ἔξησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ὁ δὲ λαὸς μὲν οὐκ ἤκουσέ μου». Οὗτος οὖν ὁ ψαλμὸς παρὰ μὲν τοῖς Ἑβραίοις ἀνεπίγραφός ἐστιν, οἱ δὲ Ἑβδομήκοντα ταύτην

τὴν ἐπιγραφὴν ἐπέθηκαν, καὶ τοὶ υἱοὶ Ἰωναδὰβ οὐκ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, ἀλλὰ διετήρησαν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν Ἱερουσαλὴμ μετὰ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου.

1 **Ε**πὶ σοὶ Κύριε ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥυσαί με καὶ ἐξελοῦ με. Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου καὶ σῶσόν με.

2 **Γ**ενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστὴν καὶ εἰς τόπον ὄχυρόν τοῦ σῶσαί με· ὅτι στερέωμά μου καὶ καταφυγὴ μου εἶ σύ.

Ο μὲν ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον αἰσχύνεται, ματαιωθείσης τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐλπίζων οὐ καταισχύνεται εἰς τὸν αἰῶνα· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐβδόμῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου· «Τάδε λέγει Κύριος, ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίσει σὰρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῇ ἡ καρδία αὐτοῦ. Καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ὀψεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ, καὶ κατασκηνώσει ἐν ἀλίμοις, καὶ ἐν ἐρήμῳ, ἐν γῇ ἀλμυρᾷ, ἥτις οὐ κατοικεῖται. Καὶ εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ὁ πεποιθὼς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ». Αὕτη ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπίς ζωοποιεῖ τοὺς ἔχοντας, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καθολικῇ ἐπιστολῇ, λέγων· «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννή-

σας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν». Δικαιοσύνη δὲ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἢ εἰς Χριστὸν πίστις, ἐν ᾗ ῥύεται ὁ ἐλπίζων τὴν σωτηρίαν, καὶ δικαιούται οὐκ ἀπὸ τῶν διαταγμάτων τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, οὗ τὸ αἷμα ἐξαιρεῖ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας, ὡς γράφει ὁ ἡγαπημένος Μαθητής. Τὸ δὲ, κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί, ἀντὶ τοῦ, σὺ Κύριε ὁ Θεὸς ἐν ὑψίστοις εἶ, ἐμοῦ δὲ ἡ φωνὴ ὑφειμένη καὶ χθαμαλὴ, μὴ δυναμένη εἰς ὕψος ἀρθῆναι, αἰσχυνομένη διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου, διὸ τῆς σῆς δεῖται συγκαταβάσεως· κλῖνον οὖν τὸ οὖς σου εἰς τὸ ἐπακοῦσαι τῆς δεήσεώς μου καὶ ῥυσαί με. Ὑπερασπιστὴς δὲ καὶ τόπος ὄχυρός καὶ στερέωμα καὶ καταφυγὴ τῶν ἐλπίζόντων ἐπ' αὐτόν ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ πέτρα ἢ στερεὰ ἐφ' ἣ τεθεμελίωται ἡ οἰκοδομὴ ἡμῶν. Οὗτός ἐστιν ὁ δυνάμενος ῥύσασθαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κακώσεως, ὡς αὐτὸς ὑπέσχετο ἔσεσθαι ὡς τεῖχος πυρός, περιτειχίζον κύκλῳ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν.

3 **Ο** Θεός μου, ῥυσαί με ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, ἐκ χειρὸς παρανομοῦντος καὶ ἀδικοῦντος.

4 **Ο**τι σὺ εἶ ἡ ὑπομονή μου Κύριε, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου ἐκ νεότητός μου.

5 **Ε**πὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρὸς ἐκ κοιλίας μητρός μου σύ μου εἶ σκεπαστής.

6 **Ε**ν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διαπαντός·
ὥσει τέρας ἐγενήθην τοῖς πολλοῖς, καὶ
σὺ βοηθός μου κραταιός.

Αμαρτωλὸν καὶ παράνομον καὶ ἄδικον νοη-
τέον τὸν διάβολον, ὡς αἷτιον τῆς ἁμαρτίας, παρα-
νομίας τε καὶ ἀσεβείας· χεῖρα δὲ αὐτοῦ τὴν κακο-
μηχανίαν καὶ πανουργίαν, δι' ἣν ἔλκει τοὺς ἀνθρώ-
πους πρὸς ἁμαρτίαν. Προσέτι ἀμαρτωλὸν παρά-
νομον καὶ ἄδικον ὀνομάζει προφητικῶς τὸ ἔθνος
τῶν Βαβυλωνίων· χεῖρα δὲ αὐτῶν τὴν βίαν καὶ
δυναστείαν. Παρακαλοῦσι δὲ οἱ αἰχμάλωτοι διὰ
τοῦ Προφήτου ρυθθῆναι ἀπὸ τῆς χειρὸς τούτου
τοῦ ἔθνους τοῦ ἀμαρτωλοῦ, λέγοντες· Κύριε, σὺ εἶ
ἡ ὑπομονή μου, τουτέστιν, ὑπομένων ἀπεξεδεχόμεν
τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, ἣν προσεδόκων ἐκ νεότη-
τός μου, ἀφ' ἡμέρας δηλαδὴ τῆς ἀπὸ τῆς Αἰγυ-
πτιακῆς τοῦ Φαραῶ δουλείας, καὶ ἀφ' οὗ νεωστὶ
ἐγενόμην λαός σου. Ἡ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνανέωσάς
με καὶ ἀνεζώσας, ρυσάμενός με ἀπὸ τῆς παλαιω-
σάσης με δουλείας· τὴν γὰρ ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον
τοῦ Ἰσραὴλ γεννήσει παρεικάξει ὁ Θεὸς ἐν κεφα-
λαίῳ δεκάτῳ ἕκτῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου· «Τάδε
λέγει Ἄδωναι Κύριος τῇ Ἱερουσαλήμ· ἡ ρίζα σου
καὶ ἡ γένεσις σου ἐκ γῆς Χαναάν· ὁ πατήρ σου
Ἀμορραῖος καὶ ἡ μήτηρ σου Χετταία, καὶ ἡ γένε-
σις σου, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐτέχθης, ὁ ὀμφαλός σου οὐ
περιετμήθη, καὶ οὐκ ἔδησαν τοὺς μαστοὺς σου, καὶ
ἐν ὕδατι οὐκ ἐλούσθης, οὐδὲ ἀλὶ ἠλίσθης καὶ ἐν
σπαργάνοις οὐκ ἐσπαργανώθης καὶ τὰ ἐξῆς». Ταῦ-
τα δὲ πάντα λέγει ὁ Θεὸς περὶ τῶν Ἑβραίων, ὅτι
ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξῆλθον ἀπ' Αἰγύπτου οὐ διέλιπον
λατρεύειν τοῖς εἰδώλοις. Προσέτι τὸ, ἐκ νεότητός

μου, ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, ἐκ παιδός, ἡ ἐξ οὗ ἀνέφυ τὸ
γένος μου· τὸ δὲ, ἐπὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός,
καὶ τὸ, ἐκ κοιλίας μητρός μου, ἀντιλογεῖται· περὶ
γὰρ Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου, καὶ τοὶ ἀπὸ βρέφους
ἀφιερωθέντος τῷ Θεῷ, λέγει ἡ θεία Γραφή, πρὸ τοῦ
ἐπιγνῶναι τὸν Θεόν· ὁ δὲ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ
φησὶ, πάντα τὰ παιδία τὰ μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
ταύτῃ τὰ μὴ εἰδότα καλὸν καὶ πονηρὸν, εἰσελεύ-
σονται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ἐὰν οὖν τὰ
παιδία οὐ γινώσκουσι καλὸν καὶ πονηρὸν, καὶ εἰ
Σαμουὴλ ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ οὐκ ἐπεγίνω-
σκε τὸν Θεόν, τίνι τρόπῳ ὁ ψαλμὸς ἐνταῦθα λέγει
ἐπὶ σὲ ἐπεστηρίχθην ἀπὸ γαστρός; καὶ πῶς ὁ μὴ
γινώσκων τὸν Θεὸν στηρίζει τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ ἐπ'
αὐτὸν ἰδίᾳ προαιρέσει καὶ ἐκουσιότητι; ἀποκρινό-
μεθα ὅτι τὸ, ἐκ νεότητός μου, καὶ, ἀπὸ γαστρός καὶ
ἐκ κοιλίας μητρός μου, εἴρηται πρῶτον ἀντὶ τοῦ,
ἀπὸ καιροῦ τελειότητός μου, καὶ ἀφ' οὗ ἤρξατο ὁ
νοῦς μου προβάλλειν τὴν νόησιν καὶ τὰς ἐνεργείας
αὐτοῦ. Ἐμπεδοῖ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἐν κεφαλαίῳ
τριακοστῷ πρώτῳ τοῦ Ἰώβ εἰρημένον· «Εἰ δὲ καὶ
τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος, καὶ οὐ μὴ μετέδωκα
ὄρφανῷ ἐξ αὐτοῦ, ὅτι ἐκ νεότητός μου ἐξέτρεφον
ὥς πατήρ καὶ ἐκ γαστρός μητρός μου ὠδήγησα». Ἐκ
τούτου δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ δίκαιος οὗτος ἤρ-
ξατο ποιεῖν τὰς ἐλεημοσύνας ἀφ' οὗ ἡλικιώθη, καὶ
ἔφθασεν εἰς τελειότητα νοός. Δεύτερον ἀντὶ τοῦ,
γεγεννημένος εἰμὶ ἐκ γονέων ἐπιστηριζάντων τὰς
ἐλπίδας αὐτῶν ἐπὶ σὲ, καὶ σοὶ μόνῳ λατρευσάντων
καὶ οὐχ ἐτέρῳ. Τρίτον εἰ μὴ ἐδημιούργησε καὶ ὑ-
πέστησε καὶ ἐσκέπασεν ὁ Θεὸς τὰ βρέφη ἐν ταῖς
κοιλίαις τῶν μητέρων, οὐκ ἂν ὑπέστησαν, οὐδὲ ἐ-
γεννήθησαν. Ἐτι δὲ ἀρμόζει τοῦτο μᾶλλον τοῖς
τὴν πνευματικὴν γέννησιν γεγεννημένοις ἐξ ὕδα-

τός τε καὶ Πνεύματος, προδιατεθεῖσι τῇ θεῖᾳ διδασκαλίᾳ. Τούτοις μήτηρ μὲν ἡ ἁγία Ἐκκλησία, κοιλία δὲ ἡ κολυμβήθρα τοῦ θείου βαπτίσματος, ὧν ἡ ὕμνησις διαπαντός ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ ἐστὶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν, τουτέστιν, ἀφ' οὗ ἀπέθεντο τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθαρτὸν, καὶ τὸ πρῶτον αὐτῶν πολιτεύμα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἀνεκαινίσθησαν ἐν πνεύματι, καὶ ἐνεδύθησαν τὸν νέον ἄνθρωπον τὸν ἀθῶον, τὸν καθ' ὁμοιότητα Θεοῦ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐπιγνώσει ἀληθείας, καὶ ἐγένοντο καινὴ κτίσις. Τὸ δὲ, ὡσεὶ τέρας ἐγενήθη, ἀντὶ τοῦ, αἱ θλίψεις καὶ ταλαιπωρίαι ἰσχνὸν καὶ κατεσκληρότα με ποιησάμεναι, ἀποτρόπαιον τέρας ἔθεντό με, ὥστε φεύγειν ἀπ' ἐμοῦ τοὺς πολλούς, ἥτοι τοὺς ἀνοήτους, τοὺς μὴ εἰδότας τὰ κρίματά σου. Καὶ τοῦτο ὁμοίον ἐστὶ τῷ παρὰ τῶν Ἀποστόλων λεγομένῳ· «Ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτης ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θεάτρον ἐγενόμεθα τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστὸν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι»· εἶτα ἐπάγει τῷ λόγῳ· «Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίφημα ἕως ἄρτι» (1). Καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰκοσῷ τετάρτῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Καὶ ἔσται Ἰεζεκιήλ ὑμῖν εἰς τέρας· καὶ πάντα ὅσα ἐποίησε, ποιήσετε, ὅταν ἔλθῃ ταῦτα καὶ ἐπιγνώσεσθε· διότι ἐγὼ Ἀδωναὶ Κύριος». Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Θεός, ἐπεὶ προσέταξε τούτῳ τῷ Προφῆτῃ ἐν ἡμέραις ῥηταῖς καθεῦδειν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ, καὶ ἐν ἄλλαις ἴσαις ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ, καὶ ξυρίσαι τὰς τρίχας τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα σύμβολα καὶ τύπους τῶν συμβησομένων τοῖς Ἰσραηλίταις ὄντα. Ταῦτα ὁρῶντες, οἱ μὲν ἀνόητοι

ἐχλεύαζον, καὶ ὡσεὶ τέρας εἶχον τὸν Προφῆτην, μὴ εἰδότες κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τὰ δι' ἐκείνων δηλούμενα, οἱ δὲ συνετοὶ καὶ νουνεχεῖς κατενόουν καὶ διελογίζοντο ταῦτα. Ἀμέλειτοι κἀνταῦθα τὸ, ὡσεὶ τέρας ἐγενήθη τοῖς πολλοῖς, οὐ πάντας χλευάζοντας εἰσάγει, ἀλλὰ τοὺς πολλούς. Πολλοὶ δὲ ἐνάρθρως λέγονται οἱ ἰδιῶται καὶ ἀμαθεῖς· οἱ γὰρ συνετοὶ καὶ ἐχέφρονες σπάνιοι καὶ δλίγοι. Ὡσεὶ τέρας ἐγενήθη τοῖς πολλοῖς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, διότι ἄνευ συνουσίας ἀνδρὸς ἐγεννήθη, καὶ ἐνεπλήσθη σοφίας ἐκ παιδός, καὶ ἀδιδάκτως ἠπίστατο, ὥστε ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἀκούοντας τὴν διδαχὴν αὐτοῦ καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ταῦτα πάντα; Ἀλλὰ καὶ αἱ θαυματουργίαι καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ Ἀνάστασις καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μεγαλουργημάτων αὐτοῦ ὑπὲρ νοῦν καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἦσαν, ἀλλὰ πολλοὶ οὐκ ἐπίστευσαν βεβαίως. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποίησεν ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ θεότης ὑπῆρχεν αὐτῇ βοηθός.

7 Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν σου.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεως, ζητεῖ παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίας· αὐταὶ γὰρ ἐπάγουσι τὰς αἰνέσεις· ἅμα δὲ διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οὐ δυνάμεθα προσεύχεσθαι ἄνευ τῆς θείας ἀντιλήψεως. Ἔτι δὲ στόμα νοητέον τὸν λόγον τὸν ἐκ τοῦ στόματος προφερόμενον, καὶ κατὰ τοῦτο ζητεῖ δύναμιν λόγου, δι' οὗ δυνήσεται τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ διηγῆσασθαι καὶ εὐχαρίστως ὑμῆσαι ἐν ὅλῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Δόξαν δὲ Θεοῦ λέγει τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν· αὐτὸς γὰρ φανε-

(1) Κοριν δ', 9.

ρώσας ἐπὶ γῆς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἐδόξασεν αὐτόν· μεγαλοπρέπειαν δὲ, τὴν καθ' ἕκαστον τῶν κτισμάτων διοίκησιν καὶ οἰκονομίαν αὐτοῦ. Προσέτι δὲ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ ἐστὶ τὰ μεγαλουργῆ θαύματα καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἢ οἰκονομία, δι' ἧς ἐπλήσθη πᾶσα ἡ γῆ τῆς αἰνέσεως καὶ δοξολογίας αὐτοῦ. Ἔτι μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θεότης καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐγένετο τὰ θαυμάσια.

8 Μὴ ἀπορρίψης με εἰς καιρὸν γήρως, ἐν τῷ ἐκλείπειν τὴν ἰσχύν μου μὴ ἐγκαταλίπης με.

Ἐπεὶ νεότητα λέγει τὸν καιρὸν τῆς ἀπ' Αἰγύπτου ἐξόδου τοῦ Ἰσραὴλ, εἰκότως γῆρας ὀνομάζει τὴν εἰς Βαβυλῶνα μετοικεσίαν αὐτοῦ· πολὺς γὰρ ὁ μεταξὺ τούτων χρόνος. Φησὶν οὖν διὰ τοῦ Προφήτου ὁ Ἰσραὴλ, ὥσπερ οὐκ ἀπέρριψάς με τότε ἀπὸ τῆς κηδεμονίας σου, Κύριε, οὕτω καὶ νῦν μὴ ἀπορρίψης με γηράσαντα. Ἐκλείψιν δὲ ἰσχύος ὀνομάζει τὴν διὰ ἀσθένειαν φρενῶν εἰς ἁμαρτίαν ἔκπτωσιν. Ἐκλείπει προσέτι ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐκπεσόντος ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἐλπίδος, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς Σοφίας· «Γῆρας γὰρ τίμιον οὐ τὸ πολυχρόνιον, οὐδὲ ἀριθμῶ ἐτῶν μεμέτρηται· πολὺ δὲ ἐστὶ φρόνησις ἀνθρώποις καὶ ἡλικία γήρως βίος ἀκηλίδωτος». Τὸ δ' αὐτὸ οὖν καὶ ὁ Προφήτης λέγει, ὅτι ἔτι ἐν τῇ τοῦ καλοῦ προκοπῇ διατρίβοντά με μὴ ἀπορρίψης, ἀλλὰ βοήθησόν μοι, ἵνα καταντήσω εἰς τὴν τελειότητα αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν.

9 Ὅτι εἶπον οἱ ἐχθροί μου ἐμοί, καὶ οἱ φυλάσσοντες τὴν ψυχὴν μου ἐβουλεύσαντο ἐπὶ τὸ αὐτό.

10 Λέγοντες· ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν· καταδιώξατε, καὶ καταλάβετε αὐτόν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος.

11 Ὁ Θεός μου μὴ μακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ, ὁ Θεός μου εἰς τὴν βοήθειάν μου πρόσχες.

12 Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐκλιπέτωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντες τὴν ψυχὴν μου· περιβαλέσθωσαν αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.

Ἐχθροὶ καὶ φυλάσσοντες, ἤτοι ἐνεδρεύοντές εἰσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες, οἱ παρατηροῦντες τὸν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπομακρυσμὸν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἐγκαταλείπει ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἐπιτεθέντες κατακυριεύσωσιν αὐτοῦ, μὴ ὄντος ῥυομένου· καὶ λέγει· ὅτε βοηθήσεις μοι ὁ Θεός, τότε ψευδῇ ἀποδείξεις τὸν λόγον ὃν εἶπον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν, καὶ ματαιώσεις ἃ ἐβουλεύσαντο καταδιῶξαι καὶ καταλαβεῖν με, τότε καὶ αὐτοὶ αἰσχυνθήσονται καὶ ἐκλείψουσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὑπέλαβον τὸν Χριστὸν καταλελειφθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δι' ὃ καὶ ἔλεγον· «Ῥυσάσθω αὐτόν εἰ θέλει αὐτόν» (1)· καὶ

(1) Μκ:θ. κζ', 43.

ἐβουλεύσαντο ἀφανίσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· νῦν δὲ ὁ-
ρῶντες αὐτὸν μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν λατρευό-
μενον ὡς Θεόν, ἑαυτοὺς δὲ ἐστερημένους τῶν προ-
τέρων αὐχημάτων, καὶ τοὺς τόπους αὐτῶν ὑπ' ἐξου-
σίαν ἐτέρων γενομένους, περιβάλλονται αἰσχύνῃν
καὶ ἐντροπήν.

13 **Ε**γὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιῶ ἐπὶ
σέ, καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴ-
νεσίν σου.

14 **Τ**ὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν
δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν
σωτηρίαν σου.

15 **Ο**τι οὐκ ἔγνων γραμματείας, εἰ-
σελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου. Κύ-
ριε, μνησθήσομαι τῆς δικαιοσύνης σου
μόνου.

Εγὼ, φησί, καὶ τοι διαπαντὸς ἐλπίζων ἐπὶ
σέ, προστίθηναι ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου, καὶ τὸ
στόμα μου ἀναγγέλλει τὴν δικαιοσύνην σου, οὐκ ἔ-
γνων μὲν τοι γραμματείας, τουτέστιν, οὐκ ἔμαθον
οὐδὲ δύναμαι γράφειν καὶ ἀριθμεῖν τὰ πλήθη τῶν
εὐεργεσιῶν σου, ὥσπερ οἱ γραμματεῖς ψηφίζουσι
τοὺς ἀριθμούς· αἱ γὰρ εὐεργεσίαι σου ὑπερβαίνουσι
πάντα ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ διανοίᾳ μου ἀνα-
λογίζομαι καὶ ἐν τῇ μνήμῃ μου ἀνατυπῶ ταῦτα
ἀνεπιλήσως. Καὶ ἄλλως· ἐπεὶ τὰ διατάγματα, ἅπερ
ἐνομοθέτησεν ὁ Θεὸς τοῖς Ἰσραηλῶσι μόνοις, οὐκ ἤσαν
ἀναγκαῖα, ἀλλὰ τύποι καὶ εἰκόνες τῶν μελλόντων,
διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα ὁ Προφήτης τὰ τῆς πα-

λαιᾶς νομοθεσίας ἐγὼ οὐκ ἔγνων, τουτέστιν, οὐ
κατανοῶ, ἀλλὰ εἰσελεύσομαι ἐν δυναστείᾳ Κυρίου,
ἥτοι εἰσδύσω εἰς τὸ βάθος τοῦ γράμματος, καὶ
κατανοήσω τὴν προτυπωμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ,
ἐν ᾗ ἀνυμνήσω τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, ἐμφανῇ γε-
νησομένην διὰ τοῦ ποιῆσαι τὴν σωτηρίαν τῶν ἀν-
θρώπων. Ἡ δυναστείαν Θεοῦ ὀνομάζει αὐτὴν τὴν
Ἐκκλησίαν, ὡς τῇ δυναστείᾳ καὶ κραταιότητι τοῦ
Θεοῦ συγκροτηθεῖσαν. Δικαιοσύνην δὲ Θεοῦ λέγει
τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν πίστιν· αὕτη γὰρ δικαιοῖ
τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. Στόμα δὲ, τὸ ἀναγ-
γέλλον τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν
αὐτοῦ ἐστὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὅπερ ἀναγγέλλει
πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν
κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκην καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν γι-
γνομένην ἡμῖν ὅλην τὴν ἡμέραν, τουτέστιν, ἐν
πάσῃ τῇ παρούσῃ ζωῇ. Καὶ ἄλλως· τὸ, οὐκ ἔγνων
γραμματείας, ἀντὶ τοῦ, ἐγὼ οὐ προστίθηναι γινώσκιν
γραμματέων καὶ σοφῶν τούτου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ
προσθήσω κατανόησιν μόνων τῶν ἐν δυναστείᾳ τοῦ
Κυρίου γενομένων, εἰσελθὼν νοερῶς εἰς τὰ βαθύ-
τερα τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ, προσθήσω ἐπὶ
πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου, νοητέον περὶ τοῦ Χριστοῦ,
ὃς προσέθηκε τῇ αἰνέσει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ,
συνάψας τὴν νέαν Διαθήκην τῇ Παλαιᾷ. Οἱ δὲ ἑβ-
δομήκοντα ἀντὶ τοῦ, γραμματείας, πραγματείας
εἶπον· τοῦτο δὲ νοητέον ὅτι οἱ καταλιπόντες τὰς
τοῦ κόσμου πραγματείας καὶ μερίμνας, εἰσέρχονται
δι' ἡσυχίου νοὸς εἰς κατανόησιν τελειοτέραν τῆς
δυναστείας τοῦ Κυρίου, καὶ ἀναλογίζονται τὴν δι-
καιοσύνην αὐτοῦ μόνον, μηδὲν τῶν κοσμικῶν προσ-
λαμβάνοντες, καὶ συνωδᾷ τοῖς Ἀποστόλοις λέ-
γοντες, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολου-
θήσαμεν σοι.

16 **Ο** Θεός μου, ἃ ἐδίδαξάς με ἐκ νεότητός μου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπαγγελῶ τὰ θαυμάσιά σου.

17 **Καὶ** ἕως γήρως καὶ πρεσβείου ὁ Θεός μου μὴ ἐγκαταλίπῃς με.

18 **Εως** ἂν ἀπαγγελῶ τὸν βραχίονά σου τῇ γενεᾷ πάσῃ τῇ ἐρχομένη.

19 **Τὴν** δυναστείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου ὁ Θεός, ἕως τῶν ὑψίστων, ἃ ἐποίησάς μοι μεγαλεῖα, ὁ Θεός, τίς ὁμοίός σοι;

Ὡς ἀπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἑβραίων ἐστὶ τοῦτο εἰρημένον, λέγοντος· ἀφ' οὗ ἐξήγαγές με ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ἐδίδαξάς με τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ θαυμάσιά σου, ἃ ἐποίησας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, καὶ ὅτε εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ταῦτα πάντα ἀναγγελῶ καὶ διηγῆσομαι. Ἀλλὰ καὶ νῦν πολυχρονήσαντας καὶ οἰοῦναι εἰς γῆρας καὶ πρεσβείον ἐληλακότας ἡμᾶς μὴ ἐγκαταλίπῃς, ὦ Θεέ, μηδὲ ἐάσῃς ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἀνόμων ταλαιπωρουμένων, ἀλλὰ ῥῦσαι ἀπὸ τῆς καταδυναστείας αὐτῶν ἐμὲ τὸν λαόν σου, ἵνα ἀναγγεῖλω τῇ γενεᾷ πάσῃ τῇ ἐρχομένη, τοῖς μετεσομένοις δηλαδὴ διαδόχοις τοῦ γένους ἡμῶν, ἣν εἰργάσω ἡμῖν σωτηρίαν, καὶ τὸν βραχίονά σου, τρεῖς, τὴν δυνάμιν σου· ἃ γὰρ νῦν ποιήσεις μεγαλεῖα καὶ θαυμάσια οὐχ ἥττονα, ἀλλὰ μᾶλλον ὑψιστά τε καὶ ὑπερέχοντα λίαν, ὧν πρότερον πεποίηκας, ὅτι παν-

τοδύναμος εἶ, καὶ τίς ὁμοίός σοι; Τὸ, μέχρι γήρως καὶ πρεσβείου μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ἐννοεῖται λεγόμενον καὶ ὡς ἀπὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος· μὴ ἐγκαταλίπῃς με τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδὲ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου· περὶ γὰρ τούτου λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ὀγδόῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους· ὅτι «Τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγύς ἐστιν ἀφανισμοῦ». Βραχίονα τοῦ Θεοῦ νοητέον καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· τούτου ἐστὶ καὶ ἡ δυναστεία, καὶ δυνατὸς λέγεται· ἐν γὰρ κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι δυνατώτερός ἐστιν εἰς τὸ δεῖναι τὸν ἰσχυρόν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι· σκεύη λέγων τοὺς ὑπὸ τοῦ διαβόλου κατασχεθέντας, καὶ ὑπὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ κρατηθέντας, οὓς ἀπήλλαξε τῆς ἐκείνου δουλείας ἡ αὐτοῦ παντοδυναμία. Αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ δικαιοσύνη· ἐν γὰρ κρίσει δικαία ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ τυράννου. Τοῦτον οὖν τὸν βραχίονα τὴν τε δυναστείαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀναγγελεῖ, λέγει, τῇ γενεᾷ τῇ ἐρχομένη, ἥτοι τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσιν. Τὸ δὲ, ὁ Θεός ἕως τῶν ὑψίστων, ἃ ἐποίησάς μοι μεγαλεῖα, σημαίνει τὴν οὐράνιον στρατιάν τὴν ὀφθεῖσαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, αἰνοῦσάν τε τὸν Θεὸν καὶ λέγουσαν· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Καὶ δόξα μὲν ἐγένετο ἐν τοῖς ὑψίστοις, ὅτι ἡξιώθησαν οἱ γῆϊνοι διὰ τῆς πίστεως γενέσθαι οὐρανοπολῖται καὶ βλέπειν ἐν τῷ οὐρανῷ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτὸς ἡτήσατο παρὰ τοῦ Πατρὸς· εἰρήνη δὲ ἐπὶ γῆς· ἐν γὰρ τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως ἔπαυσαν οἱ τῆς πολυαρχίας πόλεμοι, μοναρχήσαντος Αὐγούστου.

20 **Ὅσας** ἐδειξάς μοι θλίψεις πολλὰς

καὶ κακὰς, καὶ ἐπιστρέψας ἐζωοποίησάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με.

21 **Ε**πλεόνασας ἐπ' ἐμὲ τὴν μεγαλωσύνην σου, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με.

Πολλάκις, φησὶν, ἐπανορθωσαί με βουλόμενος, ἐπαίδευσάς με ἐν θλίψεσιν, εἶτα εὐσπλαγχνισθεὶς, ἀνήγαγές με ἐκ τῶν σκοτεινῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. Τὸ δὲ, ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνήγαγές με, προμηνύει τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὅπερ ἀναγεννᾷ καὶ ζωοποιεῖ τὸν βαπτιζόμενον. Τὸ δὲ, καὶ ἐπιστρέψας παρεκάλεσάς με, καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήγαγές με, ὑπαινίττεται τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν ἐπὶ τοῖς μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἡμαρτημένοις· αὕτη γὰρ παραμυθεῖται τὴν ἁμαρτωλὴς μετανοήσαντας, καὶ ἀναγεί πάλιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀβύσσων τοῦ ᾄδου. Καὶ ἄλλως· τὸ μὲν πρότερον, ἀνήγαγές με, σημαίνει τὴν σωτηρίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων· τὸ δὲ δεύτερον, πάλιν ἀνήγαγές με, προμῆνυμα ἦν τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου. Αὕτη δὲ ἡ κοινὴ σωτηρία ἐγένετο διὰ τῆς ἐνσάρχου ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἥτις παρεκάλεσε τοὺς τεθλιμμένους, καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ αἰωνίου θανάτου. Καὶ αὖθις τὸ μὲν πρῶτον, ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς, σημαίνει τὰς θλίψεις τὰς καταγούσας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς διὰ τοῦ θανάτου· τούτων τῶν θλίψεων ἡ ἀπαλλαγὴ γίνεται

ἀνὰ ῥώσιν καὶ ἀνακαίνισιν τῆς ζωῆς τῆς αἰσθητῆς. Τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει τὴν κατάβασιν τῶν ψυχῶν εἰς τὸν ᾄδην, ὧν τὴν σωτηρίαν ἐποίησεν ἡ κατάβασις τῆς θείας ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ᾄδην, χωρισθείσης ἀπὸ τοῦ τεθωμένου σώματος διὰ τοῦ θανάτου ἐπὶ τὸν σταυρόν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐστὶν ὡς ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰρημένον, σωτηρίαν αἰσθητὴν ζητούντων· τὸ δὲ δεύτερον, ὡς ἀπὸ τῆς φύσεως πάσης τῆς ἀνθρωπίνης ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ψυχῶν δεδομένης. Μεγαλωσύνην δὲ ἦν ἐπλεόνασεν ὁ Θεός ἐστιν ἡ συγκατάβασις αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς τὴν ταπεινούς· μὴ ἐκστάς γὰρ τῆς θεϊκῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος, ἐπέστρεφεν ἡμᾶς πρὸς ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς πλάνης τῆς πρώτης, οὐκ ἀπειλῶν ἡμᾶς ὡς δούλους, ἀλλ' ἐλεῶν ὡς τέκνα.

22 **Κ**αὶ γὰρ ἐγὼ ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ἐν σκεύεσι ψαλμοῦ, τὴν ἀλήθειάν σου, ὁ Θεός, ψαλῶ σοι ἐν κιθάρᾳ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ.

23 **Α**γαλλιᾶσονται τὰ χεῖλη μου, ὅταν ψάλλω σοι, καὶ ἡ ψυχὴ μου, ἣν ἐλυτρώσω. Ἔτι δὲ καὶ ἡ γλῶσσά μου ὅλην τὴν ἡμέραν μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅταν αἰσχυθῶσι καὶ ἐντραπίῳσιν οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μοι.

Διὸ καὶ γὰρ, φησὶν, ὁ συγγραψας τὸ ψαλτήριον Δαβὶδ, ἐξομολογήσομαί σοι καὶ αἰνέσω τὰς εἰς ἡμᾶς γενομένας εὐεργεσίας σου, Κύριε, ἐν λαοῖς, μεταξὺ δηλαδὴ τῶν ἐθνῶν τῶν πιστευσόντων εἰς σέ, ἀνα-

γινωσκομένου τοῦ ψαλτῆρος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, καὶ διηγῆσομαι τὴν ἀλήθειάν σου καταστήσας καὶ ἑμαυτὸν σκεῦος μουσικῶν ὀργάνων, ὡς τὰ τῆς μουσικῆς τεύχη καὶ ὡς κιθάραν, καὶ ψαλῶ σοι, ὦ ἅγιε, τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ, ἥτοι τοῦ νοερῶς ὁρῶντός σε. Διὰ τοῦ εἰπεῖν σκεῦη ψαλμοῦ καὶ κιθάραν, συνέλαβε πάντα τὰ μουσικὰ ὄργανα, οἷς ἐχρῶντο οἱ πάλοι ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ὕμνωδιᾷ. Ταῦτα οὖν προειπὼν ἐπάγει τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ χεῖλη, ἅτινά εἰσιν ὄργανα ψαλμοῦ σωματικά. Ψυχὴν δὲ ἦν ἐλυτρώσω, λέγων, σημαίνει τὸν νοῦν καὶ τὴν διανοίαν καὶ τὸν λογισμόν· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι καταισχυνθέντος τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ματαιωθείσης τῆς αὐτοῦ βελῆς, ἣν ἐβηλεύσατο κατ' ἐμοῦ, ἐγὼ ψαλῶ σοι καὶ ἐξομολογήσομαι τὰ θαυμάσιά σου καὶ ἀνυμνήσω τὰ μεγαλεῖά σε οὐ μόνον ἀψύχοις ὀργάνοις τοῖς μουσικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς, ἥτοι χεῖλεσι καὶ νῶ καὶ γλώσση· ἀγαλλιάσονται γὰρ τὰ χεῖλη μου καὶ ἡ ψυχὴ μου ἦν ἐλυτρώσω, καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιός φησιν, ὥσπερ ὁ Ἀπόστολος

Παῦλος σκεῦος ἐκλογῆς ὠνόμασται διὰ τὸ ἐκλεγῆναι ὑπὸ Θεοῦ πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, οὕτω καὶ οἱ ψάλται ὀνομάζονται σκεῦη ψαλμοῦ καὶ ὄργανα αἰνέσεως, πρὸς ταῦτα κατηρτισμένοι. Ὁ δὲ ἱερὸς Ἡσύχιος λέγει τὰ ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ κρούσματά ἐστιν ἢ καθαρὰ καρδιά καὶ ἡ ἐγκρατὴς γλῶσσα, ἅπερ οὐδὲν ἀγινώσυνης ἀλλότριον λαλοῦσιν. Ὁ δὲ Εὐσέβιος λέγει ὅτι τὸ παρὸν ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένον ἐστίν, ὃς προσφέρει αἰνέσεις τῷ Πατρὶ αὐτοῦ οὐκ ἐν αἰσθητοῖς σκεύεσι ψαλμοῦ κατὰ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἀλλ' ἐν λαοῖς οὓσιν ἐν ἐκκλησίαις, οἵτινες τῇ συμφωνίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῶν καρδιῶν εἰς μίαν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας προσφέρουσι τὴν αἴνεσιν τῷ Κυρίῳ. Τούτων ψαλτήρια καὶ σκεῦη ψαλμοῦ εἰσιν οἱ διδάσκαλοι, οἱ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες, καὶ οὐχὶ τὰ ὄργανα τὰ μουσικὰ τῶν ἐθνῶν· ταῦτα γὰρ τῷ ὄντι ἐθνικά εἰσι· τούτοις γὰρ Ναβεχοδονόσωρ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βαβυλωνίου παρεκίνησε προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι αὐτοῦ τῇ χρυσῇ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΑ'.

Εἰς τὸ τέλος, εἰς Σολομῶν, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Επειδὴ ἐπηγγείλατο μὲν ὁ Θεὸς τῷ Δαβίδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἐλεύσεσθαι τὸν Χριστόν, οὐ μὲντοι ἐδήλωσε τὸ ὑποκείμενον, οὐδὲ τὸ ὄνομα, οὐδὲ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, διὰ τοῦτο πάντα τὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ περιβόητον καὶ λαμπρόν, οἷος ἦν ὁ σοφώτατος Σολομῶν καὶ ὁ ἁγιώτατος Ἐζεκίας καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, ὑπετόπαζον οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι τὸν Χριστόν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς εἰς Σολομῶντα ἐπιγέγραπται, ἐνόμισαν περὶ τούτου εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν· ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ πολλὰ τὰ μὴ ἀνήκοντα, μηδὲ ἀληθεύσαντα εἰς Σολομῶντα, ἐξ ὧν τὸ, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ διαμενοῦσιν ἕως συντελείας αἰῶνος· ὁ δὲ Σολομῶν βραχύβιος ἐγένετο, οὐδὲ κατέλιπε πλὴν ἐνὸς υἱοῦ, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ οὐ διετήρησε σῶν τὸ βασίλειον. Λείπεται ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος σημασίας εἰρηνικὸν δηλούσης, Σολο-

μῶντα λέγειν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐν τῇ γεννήσει γὰρ αὐτοῦ εἰρήνευσεν ὁ κόσμος ἀπὸ τῶν πολέμων, καὶ ἠνώθησαν αἱ βασιλεῖαι, ὥς καὶ αὐτὸς ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (1)· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους· «Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, καὶ τὸ μεσότειχον τοῦ φραγμοῦ λύσας· καὶ ἐλθὼν εὐηγγε-
λίσατο εἰρήνην ἡμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς» (2). Αὐτός ἐστιν ὁ λύσας τὴν ἔχθραν τὴν παρεμπε-
σοῦσαν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, καὶ συνάψας ἀμφοτέρους εἰς μίαν πίστιν· διὸ καὶ οἱ ἄγγελοι ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ ἔλεγον· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἄρα, εἰς Σολομῶν, νοητέον ὅτι τῶν ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ ἔνια μὲν ἀρμόττει τῷ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου· τὰ πάν-
τα δὲ εἴρηται περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ποιούντος καὶ παρέχοντος τὴν εἰρήνην, οὗ ἡ
ὀντότης αἰδίου καὶ ἡ βασιλεία αἰώνιος· Θεὸς γάρ ἐστιν ἀναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος.

1 **Θ**εὸς τῷ κρῖμά σου τῷ βα-
σιλεῖ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου
τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.

2 **Κ**ρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιο-
σύνη, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου ἐν κρίσει.

Τοῦτο ἀρμόττει τῷ τε Σολομῶντι υἱῷ τοῦ
Δαβὶδ ὄντι, καὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ·
ὁ μὲν γὰρ Σολομὼν λέγεται βασιλεὺς, ὥς βασι-
λεύσας ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, καὶ υἱὸς βασιλέως, ὅτι
ἔσχε πατέρα βασιλέα τὸν Δαβὶδ, καὶ ζητεῖ ὁ Δα-
βὶδ παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ σοφίαν καὶ
δικαιοσύνην, ἵνα κρίνῃ ἐν δικαιοσύνῃ τοὺς λαούς·
ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν ἐστὶ βασιλεὺς, ὥς Θεὸς αἰδίου,
ἔχων καὶ τὴν βασιλείαν αἰεὶ διαμένουσιν· λέγεται
καὶ υἱὸς βασιλέως· ὅτι κατὰ μὲν τὴν θεότητά ἐστιν
υἱὸς τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ ἡμῶν· κατὰ δὲ τὴν
ἀνθρωπότητα ἐγένετο ἐκ γένους Δαβὶδ τοῦ βασι-
λέως. Τοῦτον καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ ὠνόμασε
λέοντα καὶ σκύμνον λέοντος καὶ Ἰούδαν, ὅτι ἐστὶ
βασιλεὺς καὶ υἱὸς βασιλέως καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰού-

δα· καὶ Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἕκτῳ φησί·
«Διορθωθήσεται μετ' ἐλέους θρόνος, καὶ καθιεῖται
ἐπ' αὐτὸν μετ' ἀληθείας ἐν σκηνῇ Δαβὶδ, κρίνων
καὶ ἐκζητῶν κρῖμα καὶ σπεύδων δικαιοσύνην»·
καὶ Ἰερεμίας ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ· «Ἄλλ' ἐν τού-
τῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συνειὲν καὶ γινώ-
σκειν με, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος καὶ
κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ἐν τούτοις
τὸ θέλημά μου, λέγει Κύριος. Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχον-
ται λέγει Κύριος, καὶ ἐπισκέψομαι πάντας τοὺς
περιτετμημένους ἀκροβυστίας αὐτῶν. Ἐπ' Αἴγυπτον
καὶ ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ ἐπὶ Ἐδῶμ, καὶ ἐπὶ τὰς
υἱοὺς Ἀμὼν, καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Μωάβ, καὶ ἐπὶ
πάντα ἐπικειρόμενον τὰ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, τὰς
κατοικοῦντας ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ταῦτα δὲ γέγραπται
παρὰ τῶν Προφητῶν πολὺ ὕστερον τοῦ Σολομῶν-
τος, οὐδὲ συνείρει τῷ Σολομῶντι ἢ ἐτέρῳ τινί,
εἰ μὴ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. Τὸ οὖν, δός
τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου
τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, ἀντὶ τοῦ, ὃ Θεὸς Πάτερ,
τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐγνώρισέ μοι, ὅτι ἔκρινας
πέμψαι τὸν Υἱόν σου εἰς τὸν κόσμον πρὸς σωτη-
ρίαν τῶν ἀνθρώπων· δός τοιγαροῦν τὸ κρῖμά σου,

(1) Ἰωάν. ιδ', 27. (2) Ἐφ. β'. 14, 17.

καὶ πληρῶσον ὁ εὐδόκησας, καὶ πέμψον αὐτὸν, δοὺς αὐτῷ βασιλεῖ ὄντι καὶ υἱῷ βασιλέως τὸ κριμά σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου· ὁ γὰρ Χριστὸς καθὸ μὲν Θεός, αὐτοδικαιοσύνη καὶ κριτὴς ἐστὶ· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, λέγεται λαβεῖν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ κρίνειν παρὰ τοῦ Πατρός. Καὶ λαὸν μὲν ὀνομάζει ἐνταῦθα τοὺς Ἑβραίους, περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ Ἑσαΐα λέγει ὁ Θεός· οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ· πτωχοὺς δὲ ὀνομάζει τοὺς ἐθνικοὺς· ἦσαν γὰρ ἐστερημένοι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Νοητέον δὲ καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι· ἔσωσε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων, ἀπαλλάξας καὶ τοὺς ἀδικουμένους, καὶ συντρίψας τὸν διάβολον.

3 **Α**ναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην.

4 **Κ**ρινεῖ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ, καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων, καὶ ταπεινώσει συκοφάντην.

5 **Κ**αὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν.

Ορη καὶ βουνοὺς λέγει τὰ ἀγγελικὰ τάγματα, ὅτι ἐν αὐτοῖς ὡς ὄρη ὑπερβεβηκότες, καὶ ὡς βουνοὶ ὑποβεβηκότες εἰσὶν. Οὗτοι δὲ πάντες πρότερον μὲν οὐδεμίαν κοινωνίαν εἶχον μετὰ τῶν ἀνθρώπων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐφιλιώθησαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἔλαβεν ὁ λαὸς εἰρήνην· τὸ γὰρ αἷμα τοῦ ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφείλε τὴν ἁμαρτίαν τὴν παρεμφράττουσαν μεταξὺ ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων,

καὶ συνήφθησαν τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανίοις, γενομένης μιᾶς Ἐκκλησίας· ἀνέλαβον δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν μεγάλην ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἄλλως· τὸ ἅγιον Πνεῦμα κελεύει τοῖς ὄρεσι καὶ τοῖς βουνοῖς, τουτέστι, τοῖς μεταρσίοις κατ' ἀρετὴν, οἷος ἦν ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ λοιποὶ Προφῆται, διαλλαγῆναι ἐν εἰρήνῃ μετὰ τοῦ λαοῦ τῶν ἐξ ἐθνῶν πιστευσάντων. Καὶ ἄλλως· οἱ εἰδωλολάτραι ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν ἔθουον τοῖς ψευδωνύμοις αὐτῶν θεοῖς, ὅπερ παρώργιζε τὸν Θεόν, ὅτι καταλιπόντες τὸν κτίστην αὐτῶν, ἐλάτρευον τοῖς κτίσμασιν αὐτοῦ. Τούτων δὲ πιστευσάντων εἰς Χριστὸν τὸν Θεόν, καὶ τῶν μὲν εἰδωλικῶν βωμῶν ἐκλελοιπότην, τῶν δὲ θεοτερπῶν ναῶν δομηθέντων, ἀναπαυθέντα τὰ ὄρη ἀνέλαβεν εἰρήνην, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην. Πτωχοὺς δὲ τοῦ λαοῦ νοητέον καὶ τοὺς Ἑβραίους· οὗτοι γὰρ τῷ γράμματι τοῦ νόμου προσκείμενοι, ἐστερηντο τοῦ νοητοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἀληθοῦς περιουσίας, ἥτις ἐστὶ τὸ πνευματικὸν νόημα· υἱοὺς δὲ τῶν πενήτων τοὺς ἐθνικοὺς, ἧ βέλτιον ἀμφοτέρω νοεῖσθαι τὰ μέρη· ἀμφοτέροι γὰρ πιστεύσαντες ἐγένοντο υἱοὶ τῶν Ἀποστόλων, τῶν πτωχῶν τῷ πνεύματι· γράφει γὰρ καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίου· «Ἐὰν μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Τούτων ἀναγεννηθέντων τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, ἐταπεινώθη ὁ συκοφάντης, ἥτοι τὸ στίφος τῶν κατηγορούντων τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, μεθ' ὧν καὶ ὁ διάβολος. Τὸ δὲ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ καὶ τὰ λοιπὰ, ἐπὶ μὲν τοῦ Σολομῶντος ἀμυδρότερον οὕτω νοητέον, ὅτι τῆς σοφίας αὐτοῦ ἡ φήμη ἐκτανθήσεται ἐπὶ πᾶσαν τὴν

οικουμένην, ὥσπερ ἐφαπλοῦται ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Τὸ δὲ, πρὸ τῆς σελήνης, ἀντὶ τοῦ, κρεῖττον τῆς σελήνης· ἡ μὲν γὰρ σελήνη ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται, ἡ δὲ σοφία τοῦ Σολομῶντος, καθὸ ὑπῆρχε θεοδώρητος, εἶχε τὸ ἐπίμονον καὶ ἀμετάβλητον, ὥσπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη αὐτοῦ. Τὸ δὲ, γενεᾶς γενεῶν, ἀντὶ τοῦ, εἰς χρόνον παρατεταμένον. Ἀληθέστερον δὲ τοῦτο νοῆσαι ἐστὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ αἰδίου Θεοῦ, τοῦ ἐκ φυλῆς Δαβὶδ γεννηθέντος κατὰ σάρκα, περὶ οὗ τὸ, συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, ἐν παντὶ καιρῷ νοητέον. Καὶ ὁ μὲν ἥλιος τῶν κτιστῶν καιρῶν γεννήτωρ φαίνεται, μὴ εὐρών δὲ ὁ Προφήτης ἕτερόν τι τῶν αἰσθητῶν, ᾧ παρεικάσει τὴν τοῦ Θεοῦ αἰδιότητα, εἶπε τὸν ἥλιον, ὡς πάντων διαρκέστερον καὶ φωτοπάροχον καὶ τῆς ἡμέρας ποιητικόν, ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Χριστὸς καθὸ Θεός, οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχει, οὔτε ζωῆς τέλος· γεγεννημένος γὰρ ἐστὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Ἡ ὅτι ἐνανθρωπήσας ἐφώτισε τὸν κόσμον ὡς ἥλιος, καὶ ἀπήλασε τὸ σκότος τῆς νυκτὸς αὐτοῦ ὡς ἡ σελήνη, καὶ κατηύγασε τὰς ἐν τῇ ἀνομίᾳ ἐσκοτισμένας ψυχάς. Ὁ δὲ γε Σύμμαχος ἡρμήνευσε τὸ χωρίον τοῦτο οὕτως· φοβηθήσονται σε, ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος ἐμπροσθεν τῆς σελήνης. Τούτῳ συνάδει καὶ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὴν Παρθένον· «Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τὰς αἰώνας» (1)· καὶ τὸ, «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» (2). Καὶ ἄλλως· τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ὃ προσείληφεν ἐκ τῆς ὑπεραγίας Παρθένου, ἐμψυχον καὶ λογικόν καὶ ἔνουν ὑπάρχον, συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ

τῆς δικαιοσύνης, τουτέστιν, ἀχώριστον τῆς αὐτοῦ θεότητος, ὅπερ καὶ πρὸ τῆς σελήνης λέγεται, τουτέστι, πρὸ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας τῆς ἐπ' αὐτῷ οἰκοδομηθείσης· τὸ γὰρ θεμέλιον πρὸ τοῦ ἐποικοδομουμένου ἐστί. Τὴν δὲ Ἐκκλησίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὀνομάζει σελήνην ἐν κεφαλαίῳ ἔκτω τοῦ Ἀσματος τῶν ἀσμάτων· «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ἥλιος, θάμβος ὡς τεταγμένη»;

6 Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν.

Τοῦτο περὶ μὲν τοῦ Σολομῶντος νοούμενον σημαίνει, ὅτι ἦν ἀγαπητὸς, λυσιτελής τε καὶ εὐπρόσδεκτος τοῖς ὑπηκόοις, ὡς ὁ ὑετὸς ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἡ δρόσος ἐπὶ τὸν πόκον. Περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ (ὃ καὶ ἀληθέστερον) σημαίνει, ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς κατάβασις αὐτοῦ, ἐγένετο ἀσφορητὴ, ὥσπερ ἡ κατάβασις τοῦ ὑετοῦ ἐπὶ πόκον καὶ τῆς σταγόνος ἐπὶ τὴν γῆν· τουτέστι, τὸ μυστήριον ἦν ἀποκεκρυμμένον καὶ ἀνεπαίσθητον τοῖς τε ἀγγέλοις καὶ τοῖς ἀνθρώποις· ἦλθε γὰρ ἐν ταπεινώσει. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἀνεπίγνωστος ἐγένετο Ἰωσήφ, τῷ μνήστορι τῆς Δεσποίνης ἡμῶν. Προσέτι πόκος νοεῖται ἡ κυρία Θεοτόκος· οἱ γὰρ πρωτόπλαστοι μετὰ τὴν παράβασιν δέρματα ἐνεδύθησαν, ἐκ δὲ τῶν δερμάτων ἀναφύεται θρίξ, ἥτις πόκος λέγεται. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἡ κυρία Θεοτόκος ἀνέφυ ἐκ τῶν πρωτοπλάστων, ὡς ἡ θρίξ ἐκ τοῦ δέρματος, διά τοι τοῦτο καὶ πόκος αἰνιγματωδῶς νοεῖται. Εἰ δὲ φαίη τις, ὅτι κατὰ τοῦτο δυνατόν καὶ πάντας τοὺς ἐκ τῶν πρωτοπλάστων βλαστή-

(1) Λουκ. ἁ, 32. (2) Ψαλμ. ρθ', 5.

σαντας τῷ αὐτῷ κεκληθῆσαι ὀνόματι, λέγομεν ὅτι μόνῃ ἡ Θεοτόκος ἔχει τὴν κατὰ τὸν πόκον προτύπωσιν καὶ τὰ ἰδιώματα, δι' ἃ πόκος λέγεται, καὶ ἐπ' αὐτῆς μόνῃς τοῦτο ἰδίως ἀρμόττει, ὡς δειχθήσεται. Ὅτι δὲ ταύτης προτύποις ἦν ὁ τοῦ στρατάρχου Γεδεὼν πόκος, οὐδεὶς ἀντερεῖ· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ὁ πόκος μόνος εἶχε τὴν ἀπ' οὐρανοῦ ἐπιστάξασαν ἰκμάδα, ξηρασίας οὕσης ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἄλωνα, οὕτω καὶ ἡ δέσποινα Θεοτόκος μόνῃ ἐπλούτησε τὴν ἐκ τοῦ ὑψίστου δύναμιν καὶ χάριν, κεχαριτωμένη κληθεῖσα, ξηρασίας οὕσης ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ καὶ στερήσεως τῆς ἐξ ὕψους χάριτος. Καὶ ὥσπερ ὁ πόκος θάλπει καὶ ἀλεαίνει τοὺς ἐψυγμένους, οὕτω καὶ αὕτη τοὺς ἐψυγμένους ἐν ἀπάτῃ καὶ τῆς ἐστερημένους θείας θερμότητος, προσδραμόντας αὐτῇ, περιθάλπει καὶ ζωογονεῖ. Καὶ ἄλλως· ὁ πόκος ἐστὶν ἔριον προβάτων· πρόβατα δὲ ὀνομάζει ὁ Κύριος τοὺς Ἰσραηλίτας ἐν τῷ λέγειν· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ» (1). Κατέβη οὖν ὁ Κύριος ἡμῶν ὡς ὑετός, προηγουμένως μὲν ἐπὶ τοὺς Ἰσραηλίτας ὡς ἐπὶ πόκον, ἐπομένως δὲ ἔσταξε, καὶ ὡς σταγῶν ἐξεχύθη ἐπὶ τὴν γῆν, ἥτοι ἐπὶ τὰ γεόφρονα ἔθνη, καὶ ἐπεκάλυψε ταῦτα, καὶ ἐπότισεν ὡς ῥεῖθρον τὸ ἀπὸ τῆς σταγόνος τῆς σταζούσης ἐπὶ τὴν γῆν, ἵνα καρποφορήσωσι καρποὺς εὐαρέστους τῷ Θεῷ, καὶ εὐθηνήσωσιν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

7 **Α**νατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πληθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη.

8 **Κ**αὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποτα-

μῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης.

Ἡμέραι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ λέγονται αἱ ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος· «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (2). Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις ἀνέτειλεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ ἥλιος, ἡ δικαιοσύνη, ἥτοι ἡ διὰ μετανοίας δικαίωσις καὶ ἀθώωσις τῶν ἁμαρτιῶν, ἡ χορηγούμενη διὰ τῆς πίστεως, καὶ πληθος εἰρήνης, γιγνομένης διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφῆς. Αὕτη δὲ ἡ εἰρήνη διαμενεῖ ἕως οὗ ὁ ἥλιος σκοτισθῇ, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Τῆς εἰρήνης ταύτης σύμβολον αἰσθητὸν ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἡ διὰ τῆς μοναρχίας τοῦ Αὐγούστου ἐπιφαύσασα παῦσις τῶν πολέμων· παυσαμένου γὰρ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου, ὑπετάγησαν πάντες μιᾷ βασιλείᾳ τῇ τοῦ Καίσαρος. Προσέτι ἡ Ἐκκλησία, τουτέστι, τὸ σύνταγμα τῶν εὐσεβῶν ὀνομάζεται σελήνη ὡς προεῖρηται· τὸ γὰρ πρὸς γῆν μέρος αὐτῆς κέκρυπται ἐν συμβόλοις καὶ εἰκόσιν, ὥσπερ καὶ τῆς σελήνης ἡμιφώτου οὕσης. Λέγει οὖν ὁ Προφήτης ὅτι ἡ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη καὶ ἡ ἐκ μετανοίας εἰρήνη διαρχέσουσιν ἕως οὗ ὁλόφωτα γένηται τὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τελειότητα ἀφίκηται, καὶ μετατεθῇ ἐπὶ τὸ ἄμεινον, ὅτε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ ἱερός Κύριλλος λέγει, ὅτι ἡ σελήνη νύκτωρ φωτίζει νόθῳ φωτὶ, δανειζομένη τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τοῦτο λεγομένη ἄρχειν τῆς νυκτός· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου καταργεῖται τὸ σεληνιαῖον φῶς καὶ ἀφανίζεται. Διὸ καὶ ὁ διάβολος τῇ σε-

(1) Ματθ. ιε', 24. (2) Ματθ. κη', 20.

λήνῃ παρεικάζεται· ἐν τῇ νυκτὶ γὰρ καὶ τῷ σκότει
 τῆς ἀγνοίας ὄντας τοὺς ἀνθρώπους ἐπλάνα, καὶ διὰ
 κοσμικῆς σοφίας ὡς διὰ νόθου φωτὸς αὐτοὺς
 ἔστιλβε, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπέσρεφε, καὶ παρ' αὐτῶν
 ὡς ἥλιος ἐδοξάζετο· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ νοητοῦ
 τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἐπὶ τῆς γῆς, ἦτοι ἐπιφανέν-
 τος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῷ ἐπιγείῳ κόσμῳ, τότε
 κατήργηται καὶ ἡφάνισται ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ἡ λα-
 τρεία. Τὸ δὲ, ἀνταναιρεθῆ, σημαίνει ὅτι ὥσπερ
 ἀνῆρесе τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀνταναιρε-
 θήσεται, παθὼν ὅπερ ἔδρασε. Τὸ δὲ, κατακυριεύ-
 σει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ τὰ ἐξῆς,
 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀρμόττει· ἐκ γὰρ
 πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν κατοικούντων εἰς πάντα
 τὰ μέρη τῆς γῆς, ἦν περικυκλοῖ ὁ Ὁκεανός, (περὶ
 οὗ λέγει, ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης) καὶ ἀπὸ
 τῶν ἄκρων ἕως τῶν περάτων εἰσιν, οἱ ἐπιγόνοντες
 τὸν Χριστὸν ὅτι Θεός ἐστι καὶ βασιλεὺς, ἐπίστευ-
 σαν εἰς αὐτόν. Εἰ δὲ φαῖεν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ ἐξου-
 σία τοῦ Σολομῶντος ἐξετείνετο ἀπὸ θαλάσσης τῆς
 Παλαιστίνης καὶ Φοινίκης πρὸς βορρᾶν ἕως θα-
 λάσσης τῆς Ἐρυθρᾶς πρὸς νότον, καὶ ἕως τοῦ πο-
 ταμοῦ Εὐφράτου, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν Σολομῶντα
 πληροῦται τὸ, κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως
 θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων, ἀποκρι-
 νόμεθα ὅτι ὁ μὲν ψαλμὸς λέγει, ἕως περάτων τῆς
 οἰκουμένης, ἡ δὲ οἰκουμένη οὐ περιορίζεται ἐν τῇ
 περιοχῇ τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς βασιλείας τοῦ
 Σολομῶντος.

9 Ενώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθί-
 οπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν.

10 Βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ νῆσοι
 δῶρα προσοίσουσιν, βασιλεῖς Ἀράβων

καὶ Σαβᾶ δῶρα προσάξουσιν.

11 Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάν-
 τες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔ-
 θνη δουλεύσουσιν αὐτῷ.

12 Οτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνά-
 ζου, καὶ πένητα ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός.

13 Φείσεται πτωχοῦ καὶ πένητος,
 καὶ ψυχὰς πενήτων σώσει.

14 Ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας λυ-
 τρώσεται τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ ἔν-
 τιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτῶν.

Τοῦτο περὶ τοῦ Σολομῶντος ἐννοούμενον
 σημαίνει, ὅτι ὁ Δαβὶδ αἰτεῖται παρὰ Θεοῦ, ἵνα
 ὑποταγῶσι τῷ υἱῷ αὐτοῦ Σολομῶντι οἱ Αἰθίοπες,
 οἱ Ἀραβες καὶ πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς αὐ-
 τῶν καὶ αἱ νῆσοι διὰ τὴν δικαιοκρίσιαν αὐτοῦ,
 καὶ διὰ τὸ βοηθεῖν τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἐκδικεῖν αὐτὸς
 ἀπὸ τῶν ἀδικούντων. Τούτου τὴν σοφίαν ἀκούσασα
 καὶ ἡ βασίλισσα Σαβᾶ, ἦλθεν ἀπὸ τῶν περάτων
 τῆς γῆς, τῆς αὐτοψίας αὐτοῦ ἀπολαῦσαι ποθήσα-
 σα, καὶ προσέφερεν αὐτῷ δῶρα πολύτιμα. Ἀλλὰ
 ταῦτα πάντα μᾶλλον ἀρμόττει Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡ-
 μῶν· αὐτοῦ γὰρ γεννηθέντος, ἦλθον βασιλεῖς ἀπὸ
 ἀνατολῶν, καὶ προσεκύνησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ
 οἱ πρότερον ἐχθροὶ ὄντες διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν,
 καὶ οἱ χοῦν λείχοντες, οἱ περὶ τὰ γήϊνα δηλαδὴ
 σχολάζοντες, ὑποταγέντες προσεκύνησαν αὐτῷ.
 Ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς καὶ πάντα τὰ ἔ-

θνη· αὐτὸς γὰρ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, ὡς ἔφη ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ· διὸ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι διέδραμε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἐκ πάντων πολλοὶ ἐπίστευσαν, ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστός. Εἰ δὲ καὶ τινες τανῦν διαφωνοῦσι καὶ ἀντιλέγουσι, καὶ οὗτοι ὁμῶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πάντες ἐπιγνώσκονται αὐτὸν Θεὸν καὶ βασιλέα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους (1). Θαρσεῖς δὲ ἐρμηνεύεται προσδοκία χαρᾶς, καὶ δηλοῖ ὅτι οἱ τὰς ἀρετὰς ἐργαζόμενοι, προσδοκῶσι χαρὰν τὴν διαμένουσαν, ἧς τεύξονται, ὅταν ἀκούσῃ ἕκαστος αὐτῶν, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. Τὸ δὲ, Ἀραβες, κατὰ τινες ἐρμηνεύεται δύσις καὶ ἐσπέρας· τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι οἱ ἡπατημένοι ὑπετόπαζον ἥλιον τὸν διάβολον· σχηματίζεται γὰρ καὶ ὡς ἄγγελος φωτός, καὶ ἐρεθίζει πρὸς ἀτόπους πράξεις τοὺς αὐτῷ πειθομένους ὡς καὶ τοὺς Ἀραβας πρότερον· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἀληθινοῦ ἡλίου, ὃς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τῆνικαῦτα ἔδωκε παρ' αὐτῶν νομιζόμενος ἥλιος, ἔπαυσαν δὲ καὶ αὐτοὶ τῆς ἐργασίας τῶν θελημάτων αὐτοῦ, καὶ ἐκ τούτων ἐπίστευσαν εἰς Χριστὸν πολλοί. Σαβᾶ δὲ ἐρμηνεύεται ἐπιστροφή, καὶ σημαίνει, ὅτι προσδοκῶντες τὴν χαρὰν, καὶ ἀπογενόμενοι τῶν φαύλων ἔργων, καὶ διὰ μετανοίας ἐπιστραφέντες πρὸς τὸν Θεόν, καὶ χρηματίσαντες βασιλεῖς, κυριεύοντες τῶν παθῶν καὶ κρατοῦντες ἑαυτῶν, οὗτοι ὑπετάγησαν τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ,

καὶ προσῆξαν δῶρα τὰ τε σώματα ἑαυτῶν καὶ τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ, ὡς γέγραπται ἐν ἐξήκοστῳ κεφαλαίῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου περὶ τῆς ἐν ὀνόματι τῆς Ἱερουσαλὴμ νοουμένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· ὅτι «Μεταβαλεῖ εἰς σέ πλοῦτος θαλάσσης, καὶ ἐθνῶν καὶ λαῶν, καὶ ἤξουσί σοι ἀγγέλαι καμήλων, καὶ καλύψουσί σε κάμηλοι Μαδιάμ, καὶ Γαιφά· πάντες ἐκ Σαβᾶ ἤξουσι φέροντες χρυσίον, καὶ λίθον οἷσους, καὶ λίθον τίμιον, καὶ τὸ σωτήριον Κυρίου εὐαγγελιοῦνται»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Ἀγγαίου τοῦ Προφήτου· «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείσω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, καὶ συσείσω πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἤξει τὰ ἐκλεκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ πληρώσω τὸν οἶκον τοῦτον δόξης, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Αὗται δὲ αἱ προφητεῖαι παριστῶσι τὰ λόγια τούτου τοῦ ψαλμοῦ εἰρῆσθαι περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ περὶ τοῦ Σολομῶντος· αὗται γὰρ ἐρρέθησαν μετὰ τὸν Σολομῶντα ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ δὲ ἱερός Κύριλλος λέγει Αἰθίοπας τοὺς ἐσκοτισμένους τὸν νοῦν· ἐχθροὺς δὲ τοὺς ἀντιστάντας καὶ πολεμήσαντας ἐν ἀρχαῖς τῇ ἀληθεῖ πίστει. Τὸ δὲ, χοῦν λείξουσι, νοητέον, ὅτι ὁ ὄφις διὰ τὴν πρὸς τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἐπιβουλὴν καὶ ἐχθρὰν, προσετάγη παρὰ Θεοῦ ἔρπειν ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ, καὶ χοῦν λείχειν. Ὡσαύτως καὶ οἱ τὴν τούτου μοχθηρίαν μιμησάμενοι ἄπιστοι, ἐν ἐχθρᾷ καὶ ἐπιβουλῇ διατελοῦντες, καὶ πολεμοῦντες τὸν νέον Ἀδὰμ, τὸν Κύριον ἡμῶν, ριφήσονται κατὰ γῆς καὶ λείξουσι χοῦν· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ οἱ δαίμονες χοῦν λείχουσι, χαμαιῤῥοφεῖς καὶ ἐξουθενημένοι γενόμενοι, λαβόντων ἡμῶν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπὶ πᾶ-

(1) Φιλ. β', 10.

σαν τὴν ἐχθρικὴν δύναμιν αὐτῶν. Νήσους δὲ νοητέον τὰς ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ἀδιασείστως ἐστηριγμένας ψυχὰς, καὶ ἐν μὲν τῇ πολυταράχῃ καὶ ἀλμυρᾷ θαλάσῃ διατελούσας, μὴ ταραττομένας δὲ ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ βίου. Καὶ αὐταὶ σὺν τοῖς λοιποῖς ὑποταγέσονται Χριστῷ τῷ Θεῷ, καὶ προσοίσουσιν αὐτῷ δῶρα πνευματικά, ὅτι ἐρρύσατο αὐτὰς ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου. Ἰδὼν δὲ τὸν πρὶν πτωχεύοντα λαὸν τῶν ἐθνῶν ἐστερημένον τηνικαῦτα πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἐφείσατο αὐτοῦ καὶ ἔσωσε ψυχὰς πενήτων, τῶν πρότερον βωμολοχοῦντων καὶ ἀπορούντων τοῦ ἀληθινοῦ πλούτου, ὅς ἐστιν ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Προσέτι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ πάντες οἱ πιστοὶ λέγονται πτωχοὶ καὶ πένητες, ὅτι κατεδέξαντο ἐθελούσιον πτωχείαν δι' ἀγάπην τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκουσίως πτωχεύσαντος. Σὺν τούτοις οὖν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπάντων ἐλυτρώσατο ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας, ὑπερηφανίας δηλαδὴ καὶ πλεονεξίας, καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ποιεῖν ἔλεος καὶ εὐεργεσίαν. Ὅθεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο ἔντιμον, ἐξ οὗ καὶ τὸ καλεῖσθαι ἡμᾶς Χριστιανούς, καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀποστόλους, ἐστὶν ὄνομα ἔντιμον.

15 **Καὶ** ζήσεται καὶ δοθήσεται αὐτῷ ἐκ τοῦ χρυσίου τῆς Ἀραβίας, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διαπαντός, ὅλην τὴν ἡμέραν εὐλογήσουσιν αὐτόν.

16 **Ε**σται στήριγμα ἐν τῇ γῇ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων· ὑπεραρθήσεται ὑπὲρ τὸν Λίβανον ὁ καρπὸς αὐτοῦ, καὶ ἐ-

ξανθήσουσιν ἐκ πόλεως ὥσεί χορτος τῆς γῆς.

Περὶ μὲν τοῦ Σολομῶντος τούτου νοουμένου λέγομεν, ὅτι ὁ Δαβὶδ ἐξαίτεται αὐτῷ παρὰ Θεοῦ διαμονὴν ζωῆς, καὶ ἵνα οἱ Ἀραβες καὶ Μωαβίται καὶ πάντες οἱ ὄμοροι προσοίσωσιν αὐτῷ φόρον ὡς βασιλεῖ, καὶ προσεύξωνται περὶ αὐτοῦ ὡς Κυρίου αὐτῶν, καὶ ἵνα αὐτὸς μὲν στήριγμα ᾖ ἐν τῇ γῇ τῆς Παλαιστίνης, περικρατῶν καὶ τὰ κύκλω ὄρη, ὁ δὲ καρπὸς αὐτοῦ, ἦτοι τὰ ἔγγονα, δόξη καὶ τιμὴ ὑπεραρθῶσι πάντων τῶν βασιλείων τῆς γῆς, τὸ δὲ ποίμνιον αὐτοῦ πληθυνθῇ κατ' ἀριθμόν. Περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὸ μὲν, ζήσεται, τὴν αἰδιότητα αὐτοῦ ὑπαινίττεται· τὸ δὲ, χρυσίον τῆς Ἀραβίας, τὸ προσφερόμενον αὐτῷ, ἐστὶν ὁ νοῦς ὁ εἰλικρινῆς καὶ ἄδολος. Οἱ οὖν ἀρχαῖοι Προφῆται καὶ δίκαιοι διὰ καθαρότητα νοῶς προγόντες τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δι' αὐτῆς σωτηρίαν ἐπιποθοῦντες, προσηύχοντο ἰκετεύοντες τὸν Θεὸν καὶ λέγοντες· δεῖξον ἡμῖν Κύριε τὸ ἔλεός σου, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς. Οὕτω καὶ τὸ, ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ φώτισον ἡμᾶς καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐπιδημήσαντος δὲ τοῦ Κυρίου, καὶ ἐργασαμένου τὴν σωτηρίαν, πεπλήρωται τὰ προφητευόμενα· διὸ νῦν εὐλογοῦσιν αὐτὸν μεθ' ἡμῶν, καὶ δοξολογοῦσιν εὐχαριστοῦντες ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ἔσται στήριγμα ἐπὶ τῆς γῆς, σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν ἐπ' αὐτῷ ἐστήρικται, καὶ αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται ταύτης, καὶ ὑψοῖ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς, ἀνωτέρους ποιῶν αὐτοὺς τῶν γηγένων καὶ ὑπερέρκης τῶν ὀρέων, τῆς γῆς, τῶν πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ δικαίων, καὶ στηρίζει αὐτοὺς ἀκλόνητους καθιστῶν, ὅτι καρπὸς τῆς ἑαυτοῦ διδασκα-

λίας εἰσί. Λίβανον δὲ λέγει τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἧς ὑπερτέραν πεποίηκε τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ὁ Κύριος· τὰ δὲ ταύτης τέκνα ἐξανθήσουσι καὶ πληθυνθήσονται κατὰ τε εὐπρέπειαν καὶ μεγαλειότητα ἐκ πόλεως, τουτέστιν, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν.

17 **Ε**σται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογη-
μένον εἰς τοὺς αἰῶνας, πρὸ τοῦ ἡλίου
διαμενεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

18 **Κ**αὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ
πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς· πάντα τὰ
ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.

Τοῦτο ἐναργῶς ἐμφαίνει τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ
αἰδιότητα, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος· τὸ μυ-
στήριον τὸ ἀπὸ χρόνων αἰώνιων ἀποκεκρυμμένον
νυνὶ δὲ φανερωθὲν ἐν γραφαῖς Προφητῶν προστάγ-
ματι Θεοῦ τοῦ αἰωνίᾳ ἐγνωσμένον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι
(1). Πᾶσαι οὖν φυλαὶ καὶ γλῶσσαι αἱ ἐπὶ τῆς γῆς
συμφώνως καὶ ἰσονόμως ἔλαβον τὴν εὐλογίαν· διὸ
καὶ μακαρίζουσιν αὐτόν λέγοντες· «Μακαρία ἡ κοιλία
ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας» (2).

19 **Ε**ὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ
Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

20 **Κ**αὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς
δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

21 **Κ**αὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης

αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ. **Γ**ένοιτο, **γ**ένοιτο.

Τὰ ἐν τῷ παρόντι οὐδαμῶς προσαρμόζει τῷ
ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου Σολομώντι· οὐ γὰρ ἦν τὸ ὄνομα
αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἡλίου, οὐδὲ συμπαρέμεινε τῷ ἡλίῳ
καὶ τῇ σελήνῃ, οὐδὲ ἐδοῦλευσαν αὐτῷ πάντα τὰ
ἔθνη. Δῆλον οὖν ὅτι ταῦτα προφητικῶς εἴρηται περὶ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι Θεὸς τοῦ
Ἰσραὴλ, τουτέστι, τῶν νοεροῖς ὄμμασιν ὁρώντων
τὸν Θεόν, καὶ πιστευόντων εἰς αὐτόν, καὶ ὁμολο-
γούντων τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ὃν καὶ δοξάσκει
πᾶσαι αἱ γενεαὶ ἐν ποικίλαις διαλέκτοις, καὶ πᾶσα
ἡ γῆ ἐπληρώθη τῆς δόξης αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ φήμη
τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, ὃν δόξαν ἑαυτοῦ ἔλεγεν, καὶ ἡ
ἀγγελία τῆς πίστεως αὐτοῦ, δι' ἧς ἀξιούμεθα τῆς
αἰωνίᾳ δόξης. Τὸ δὲ, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος, ἀντι-
λογεῖται· δοκεῖ γὰρ ἀντικεῖσθαι τῷ εἰρημένῳ παρὰ
τοῦ Κυρίου ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τοῦ κατὰ Ἰωάν-
νην Εὐαγγελίου· «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύνα-
ται ὁ Υἱὸς ποιεῖν οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ τι βλέπη
τὸν πατέρα ποιούντα». Εἰ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ ποιεῖ
θαυμάσια, ἃ βλέπων ποιεῖ καὶ ὁ Υἱός, πῶς οὖν ἐν-
ταῦθα ὁ Προφῆτης λέγει, ὅτι ποιεῖ θαυμάσια μόνος;
Ἀποκρινόμεθα ὅτι τὸ μόνος ἐνταῦθα οὐ διαστέλλει
τὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ σημαίνει τὴν κοινὴν
φύσιν τῆς θεότητος τὴν ἐν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ
καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἄνευ διαφορᾶς καὶ διαστο-
λῆς, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ
πέμπτῳ Ἠσαίου· «Οὕτω λέγει Κύριος Σαβαώθ·
ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ ἐμπορία Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ
Σαβαεῖμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ σοὶ
ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σε ἀκολουθήσουσι, δεδε-
μένοι χειροπέδαις, καὶ διαβήσονται πρὸς σὲ καὶ

(1) Κολ. α', 26. (2) Λουκ. ια', 27.

προσκυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται· ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σου· σὺ γὰρ εἶ Θεὸς καὶ οὐκ ἤδειμεν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτὴρ». Ἴδου προφανῶς οὗτος ὁ λόγος εἰρημένος ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ καὶ Θεὸν, τὸν κρύψαντα τὴν Θεότητα ὑπὸ ἀνθρωπίνην σάρκα· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν τὴν προφητείαν, ὅτι ὁ λαλῶν ἐστὶ Κύριος Σαβαώθ, ἐπάγει τὸν αὐτὸν λέγοντα, πρὸς ὃν λαλεῖ, οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν

σοῦ, οἷον εἰ ὑπεξαιροῦντα ἑαυτὸν τῆς Θεότητος· ὅμως οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ διὰ τούτου τοῦ λόγου σημαίνει τὴν κοινὴν φύσιν, ἥτις μόνη ἐστὶ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς ἄλλη φύσις πλὴν ταύτης. Τὸ δὲ ἐν Εὐαγγελίῳ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου, ἐμφαίνει τὴν ταυτότητα τῆς θελήσεως καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, καὶ σημαίνει ὅτι πανθ' ὅσα τῶν φυσικῶν ποιεῖ ὁ Πατήρ, ταῦτα ποιεῖ καὶ ὁ Υἱός.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΒ'.

Ἐξέλιπον οἱ ὕμνοι Δαβὶδ υἱοῦ Ἰεσσαί. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ. Ὡδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.

Τινὲς λέγουσιν ὅτι πάντες οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ εἰσι, καὶ πάντας αὐτὸς συνέγραψεν. Ὁ δὲ Ἀσάφ καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐπιγραφόμενοι ἀρχιψάλται ἦσαν, οἵτινες προσήρμοζον τὰς ψαλμὰς τοῖς μουσικοῖς ὄργανοις.

Ι **Ω**ς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.

Ο μὲν Ἰσραὴλ ἀχάριστος ἦν καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν ἐπιλήσμων, ὁ δὲ Θεὸς οὐ διέλειπε τούτου προνοούμενος καὶ εὐεργετῶν. Προφανῶς οὖν ἐκ τούτου δηλοῦται, ὅτι λίαν ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἴσασιν, εἰμὴ οἱ ἀναλογιζόμενοι καὶ κατανοοῦντες τὰ πράγματα ἐν ὀρθῷ λογισμῷ καὶ εὐθεῖ φρονήματι. Καὶ ἄλλως· ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.

2 **Ε**μοῦ δὲ παραμικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου.

Πόδας καὶ διαβήματα μεταφορικῶς λέγει τὰς διαλογισμούς· ὥσπερ γὰρ οἱ πόδες συμπλεκόμενοι ὀλισθαίνουσι, προσπταίνοντες εἰς ὁδοὺς τραχείας, οὕτω καὶ οἱ λογισμοὶ παραφέρονται ἐν τῷ κωρῷ τῶν θλίψεων, καὶ προσπταίνουσιν εἰς ἃ μὴ δεῖ. Προσέτι τοῦ τὴν πολιτείαν διανύσαντος ἐν ἀγαθαῖς πράξεσιν, εἴτα περιπεσόντος πλημμελήματι, λέγεται ἐκχυθῆναι τὰ διαβήματα αὐτοῦ, καὶ σαλευθῆναι τὰς πόδας. Λέγει οὖν ὁ Προφῆτης ὅτι προσέκοψε μὲν, οὐκ ὠλίσθησε δὲ διὰ στερεότητα γνώμης. Τοῦτο σημαίνει τὸ, παρ' ὀλίγον, ἀντὶ τοῦ σχεδόν, ὃ σημαίνει, ὅτι οὐκ ὠλίσθησεν οὐδὲ ἔπεσεν.

3 **Ο**τι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν θεωρῶν.

4 **Ο**τι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν.

Τὸ αἴτιον, φησί, τοῦ κινδυνεῦσαι τὸν ὀλισθόν ἐστιν ὅτι ἐξήλωσεν, ὁρῶν τὸς μὲν δικαιопραγοῦντας ἐν στενότητι καὶ κακουχίᾳ διαχειμένους· τοὺς δὲ πονηροὺς καὶ φαύλους ἐν ἀνέσει καὶ εὐθηνίᾳ, ὥστε μὴδὲ τὸν θάνατον αὐτῶν ἐπίπονον γίγνεσθαι, ἀλλ' ἄπονον καὶ ἀστύγητον, μὴ ἔχοντα ἀνάνευσιν, καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν ἀμάστιγον καὶ ἐλαφράν, οἷα οὐ γίγνεται τοῖς τὴν ἀρετὴν ἐργαζομένοις.

5 **Ε**ν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται.

Ανθρώπους ἐνταῦθα ὀνομάζει ὁ ψαλμὸς τὸς τὰς φρένας σώας διατηροῦντας, καὶ τὸ λογικὸν ἀνεπιθόλωτον σώζοντας, ἐξ ὧν τινὲς μὲν κατατρώχουσι καὶ ὑπωπιάζουσιν ἑαυτοὺς, ἵνα ἀπολαύσωσι τὸν μισθὸν τοῦ κόπου αὐτῶν· τινὲς δὲ εἰς πλημμέλειαν ἐμπίπτοντες, μαστιγοῦνται ὡφελίμως παρὰ Θεοῦ, ἵνα ἐπὶ τὸ βέλτιον μετέλθωσιν ὡς ἀγαπώμενοι παρ' αὐτοῦ· γέγραπται γὰρ ὅτι, «Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παρὰδέχεται» (1). Οἱ δὲ ἄδικοι καὶ πονηροὶ οὐδὲν τούτων πάσχουσιν· οὐδὲ γὰρ ἐν κόποις τῶν δι' ἀντιμισθίαν κοπιῶντων ἀνθρώπων εἰσὶν, οὐδὲ μετὰ τῶν δι' ἁμαρτίας παιδευομένων μαστιγοῦνται ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Καὶ ἄλλως· τὸ, μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται, νοητέον ὅτι οὐδὲ αἰ κοινῇ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἐπισυμβαίνουσαι νόσοι, ἄπτονται

τούτων, οὐδὲ συμφοραὶ μαστιγοῦσιν αὐτούς. Καὶ ἄλλως· τὸ, ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ, νοητέον ὅτι οὐ γεωργοῦσιν, οὐδὲ σπεύρουν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ κοπιῶσιν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν, ὡς προσέταξεν ὁ Θεός, πρὸς μάστιγα καὶ παιδείαν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν παράβασιν τοῦ προπάτορος εἰπών· «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου» (2)· ἀλλὰ πλουτοῦσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας· καὶ ἐπειδὴ οὐ μαστίζονται ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, μαστιγωθήσονται αἰωνίως ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ κολάσει εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μετὰ τῶν δαιμόνων.

6 **Δ**ιὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία αὐτῶν εἰς τέλος· περιεβάλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἑαυτῶν.

7 **Ε**ξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν· διήλθουσαν εἰς διάθεσιν καρδίας.

Ο μὲν Θεὸς δι' ἄφατον αὐτοῦ χρηστότητα μακροθυμεῖ, τὴν μετάνοιαν αὐτῶν βουλόμενος· οὗτοι δὲ μᾶλλον προβαίνουσιν εἰς ἀλαζονείαν, ὥς κρατεῖσθαι ὑπ' αὐτῆς. Τὴν δὲ ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν περιβολὴν σφίσιν αὐτοῖς ποιούμενοι, ὁλοσχερῶς ταύταις ὡς περιβλήματι σκέπονται· καὶ ἐπληθύνθη ἡ ἀδικία αὐτῶν, πλημμυροῦσα καὶ ὑπερχειλίζουσα, ὃν τρόπον ὑπερχειλεῖ τὸ λίπος τὸ ἐν τῷ στέατι. Καὶ εἰς τοσοῦτον πονηρίας προήχθησαν, ὥστε τὴν ἀδικίαν αὐτῶν γενέσθαι εἰς διάθεσιν καρδίας, τούτεστιν, εἰς ἕξιν καὶ φυσικὴν ιδιότητα. Ὁ δὲ γε μέγας Ἀθανάσιος τὸ, ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος

(1) Ἑβρ. ιε', 1. (2) Γεν. γ', 19.

ἡ ἀδικία αὐτῶν, ἐρμηνεύει ὅτι ἡ ἀβρότης καὶ μαλακότης τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐπληθύνθη ὥς στέαρ λιπαρὸν, πέραν τοῦ ἱκανοῦ ἐξελθοῦσα· ὅθεν καὶ ἐστήρικται ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἡ κακία, ὥς ταύτην διάθεσιν καὶ συνήθειαν αὐτοῖς γενέσθαι.

8 Διενόηθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ, ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.

Οἱ τε λόγοι καὶ αἱ διάνοιαι αὐτῶν ἐν πονηρίᾳ ἐγένοντο, ὥστε τολμῆσαι αὐτοὺς καὶ κατὰ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ λαλεῖν βλασφημίας, περιάπτοντας αὐτῷ ἀδικίαν διὰ τοῦ λέγειν, ὅτι οὐδένα λόγον ποιεῖται τῶν ἐν ἀνθρώποις πονηριῶν, οὐδὲ ἐκδικεῖ.

9 Εθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐξέτειναν τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν, καὶ τοὶ γῆινοι ὑπάρχοντες, καὶ τὰς γλῶσσας αὐτῶν εἰς τὴν γῆν φθαρησομένας ἔχοντες. Ὁ δὲ Δύδιμος ἐρμηνεύων τοῦτο λέγει, ὅτι οἱ μὲν ἀστρολόγοι, τὰ προαιρετικὰ ἡμῶν ἔργα πρὸς τὰ οὐράνια ἀναφέρουσι σώματα, καὶ ταῦτα αἷτια τῶν ἡμετέρων πράξεων φάσκουσιν· οἱ δὲ σοφοὶ καὶ συνετοὶ, τὸ τῶν ἀστρολόγων δόγμα μάταιον ἀποδεικνύουσι καὶ πονηρὸν, καὶ ὅτι αἱ γλῶσσαι αὐτῶν διῆλθον ἐπὶ τῆς γῆς, λαλούντων δόγματα ἐπίγεια κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρώπων χαμαιζήλων. Ὁ δὲ Ἀνώνυμος λέγει, ὅτι οἱ ἄδικοι εἴθισαν τὰς γλῶσσας αὐτῶν βλασφημεῖν τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑπάρχοντα Θεόν.

10 Διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός
(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.)

μου ἐνταῦθα, καὶ ἡμέραι πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς.

Ἐκ τούτου πρόδηλον γίνεται, ὅτι τὰ προβ-
ρηθέντα μὲν ἦσαν κατὰ τῶν Βαβυλωνίων, οἱ ἐν
δυναστείᾳ καὶ ἀδικίᾳ κατεῖχον τοὺς Ἰσραηλίτας
ὑπὸ τὴν χεῖρωσιν, καὶ διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν
κατεβάρυνον τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας ταῖς ἐπ' αὐ-
τοὺς κακώσεσι· τὰ νῦν δὲ ὥς ἀπὸ μέρους τῶν κα-
κουμένων λέγει, ὅτι ὁ ἐλεήμων Θεός, ἰδὼν τὴν τε
τῶν Βαβυλωνίων τυραννίδα καὶ τὴν ὑπομονὴν
ἡμῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὥρισεν ἵνα ἐπιστρέψωμεν
ἡμεῖς ὁ λαὸς αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν, πλη-
ρωθῶσί τε καὶ λήξωσιν αἱ ἡμέραι τῆς διὰ τὰς προ-
λαβούσας ἁμαρτίας ποινῆς καὶ ἱκανοποιήσεως
ἡμῶν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, τὸ, ἡμέραι
πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ, πειρα-
θεῖς ὁ λαὸς τῆς κακώσεως τῶν ἀδίκων, εἴτα θεα-
σάμενος ὁποῖον τὸ τέλος ἐκείνων, τότε ἐπαληθεύ-
σει ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖται καὶ ἐπιβλέπει, οὐκ ὀλι-
γῶρων, οὐδὲ παραβλέπων τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα·
οὗ γενομένου, διανύσει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν ἡμέραις
πεπληρωμέναις τῶν θείων ἀγαθῶν. Καὶ ἄλλως·
ὁ Θεὸς προγινώσκει μὲν τὸ μέτρον τῆς ζωῆς
ἐκάστου, οὐ προορίζει δὲ τὴν ποσότητα, ὥσπερ καὶ
ἡμεῖς ἐπιστάμεθα, ὅτι τὸ βρέφος, ἐὰν ἄψῃται πυ-
ρὸς, καυθήσεται, ἀλλ' αὕτη ἡ γινῶσις οὐδὲ τῆς
ἀφῆς τοῦ πυρὸς, οὐδὲ τῆς καύσεως γίγνεται αἰτία·
οὕτω καὶ τὸ μέτρον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου προ-
γινώσκει μὲν ὁ Θεὸς ὡς πάντων προγνώστης,
ἀλλ' οὐ προορίζει· δῆλον γὰρ ὅτι οἱ λιμοὶ καὶ αἱ
ἀσθένειαι καὶ οἱ πόνοι καὶ ἀφυλαξίαι καὶ μυρία
τινὰ διακόπτουσι τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐὰν προσέχη καὶ
εὖ διαιτᾶται ὁ ἄνθρωπος, καὶ φυλάττηται ἀπὸ τῶν

φθαρτικῶν, ὡς ἐφικτὸν, δύναται ἐπὶ πλεόν ζῆσαι· διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμός, ὅτι οἱ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιοῦντες, ζήσονται ἐπὶ πλεόν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, ἡμέραι πλήρεις εὐρεθήσονται ἐν αὐτοῖς, μηδενὸς συμβεβηκότος δυναμένου διακόψαι τὴν ζωὴν.

11 **Καὶ** εἶπον· πῶς ἔγνω ὁ Θεός; καὶ εἰ ἔστι γνῶσις ἐν τῷ ὑψίστῳ.

12 **Ἰδοὺ** οὗτοι οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα, κατέσχον πλούτου.

13 **Καὶ** εἶπα· ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου; καὶ ἐνιψάμην ἐν ἁθώοις τὰς χεῖράς μου;

14 **Καὶ** ἐγενόμην μεμαστιγωμένος ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὁ ἔλεγχός μου εἰς τὰς πρωίας;

Ἰδὼν ἐγὼ, φησί, τὴν ἀνετον καὶ εὐθηνουμένην ζωὴν τῶν ἁμαρτωλῶν, διελογιζόμεν ἐν ἑμαυτῷ, ὅτι πᾶσα γνῶσις γίνεται δι' ὁδηγίας τεκμηρίων· ἐν δὲ τῷ ὑψίστῳ πῶς ἔγνω ὁ Θεός; Εἰ ἐγίνωσκεν ὁ Θεὸς τὰ ἐγκάρδια, οὐκ ἂν ἠυπόρουν οἱ ἄδικοι, οὐδ' ἂν ἦσαν εὐθηνούμενοι ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐδαιμονοῦντες, οὐδὲ ἐγένοντο ἂν ἐγκρατεῖς περιουσίας καὶ πλήθους πλούτου· καὶ εἰ τοῦτο, ἄρα ἐγὼ ματαίως ἐκοπίασα καὶ ἐταλαιπωρήθην, σπουδάζων διὰ κακοπαθείας, μόνῳ Θεῷ ἐγνωσμένης, δικαιῶσαι τὴν καρδίαν μου, καὶ ἀγνίσαι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἄρα τὸ

νίφεσθαι καὶ ἁθῶσαι τὰς χεῖράς μου, ἤτοι τὰς πρακτικὰς μου δυνάμεις, καὶ καθαρίσαι τὰ ἔργα μου εἰς μάτην ἐγένετο. Τοιαῦτα δὲ διαλογιζόμενος, ἐγενόμην ὅλην τὴν ἡμέραν μεμαστιγωμένος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἐλεγχούσης με εἰς τὰς πρωίας, τριτέστιν, ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ διαλογίζεσθαι ταῦτα, Προσέτι ὁ ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, πλήττεται καὶ μαστίζεται ὅλην τὴν ἡμέραν, ὁ δὲ εἰς τὰς πρωίας γενόμενος ἔλεγχός ἐστι τὸ ὀρθρίζειν καὶ ἐνασχολεῖσθαι ταῖς προσευχαῖς. Ἡ μαστίγῳσιν λέγει τὴν ἀπὸ τῶν λογισμῶν γενομένην ταραχὴν. Ἰστέον δὲ, ὅτι οὗτος ὁ θεοπάτωρ καὶ ἅγιος Προφήτης, ὁ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεὶς, οὐχ ὑπέπεσε τοιούτοις λογισμοῖς, ἀλλὰ ταῦτα λέγει, παραινῶν καὶ παραμυθούμενος τοὺς τὰ τοιαῦτα ἀναλογιζομένους· πολλοὺς γὰρ οἶδε τὰ τοιαῦτα κατὰ διάνοιαν ἀναπολοῦντας, ὅταν βλέπωσι τοὺς μὲν ἁμαρτωλοὺς ἐν εὐδαιμονίᾳ, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἐν ταλαιπωρίᾳ. Ταῦτα δὲ συμβαίνει διὰ τὸ μὴ διορᾶν ὅτι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ἄβυσσος ἀνεξιχνίαστος, μηδὲ κατανοεῖν τὴν μένουσαν αὐτοὺς ἀνταπόδοσιν.

15 **Εἰ** ἔλεγον· διηγήσομαι οὕτως, ἰδοὺ τῇ γενεᾷ τῶν υἱῶν σου ἡσυνθέτηκα.

Μεταβάλλοντι, φησί, τοῦτον τὸν λογισμόν, καὶ διανοομένῳ ὅτι μακροθυμεῖς μὲν, ὦ Θεέ, ἀλλ' οὐ παραβλέπεις, ἐπέρχεται μοι τῇ διανοίᾳ ἄλλος λογισμός, ὅτι τοῖς μὲν υἱοῖς σου Ἀβραάμ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐπηγγείλω κατοικίσαι αὐτοὺς εἰς ταύτην τὴν γῆν ἀσφαλεῖς καὶ ἀνενοχλήτους, ὅπερ καὶ ἐπλήρωσας τοῖς δικαίοις· δέδια δὲ μὴ διὰ τὰς ἀ-

μαρτίας ἡμῶν ἡσυνθέτηκας, καὶ κατήργησας τὴν ἐπαγγελίαν ἐν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων γεγεννημένοις, ὡς ἀναξίοις γεγονόσι ταύτης τῆς ἐπαγγελίας. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος οὕτως ἐρμηνεύει τὸ ῥητὸν τοῦτο· ὅταν βουλευθῶ διηγήσασθαι καὶ ἀνακαλύψαι τοὺς λογισμοὺς μου τοῖς υἱοῖς σου, τουτέστι, τοῖς γνησίοις σου δούλοις, ἕτερος λογισμὸς ἀντιστρατεύει μοι λέγων· ἰδοὺ ἡσυνθέτηκας καὶ παρέβης τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ τὴν λέγουσαν, μὴ σκανδαλίσῃς τὸν ἀδελφόν σου.

16 Καὶ ὑπέλαβον τοῦ γινῶναι, τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου.

17 Ἐως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῶ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν.

Μετὰ τὸ διανοηθῆναί φησι καὶ ταῦτα, ἔγων ὅτι αὕτη μὲν ἡ αἰχμαλωσία καὶ δουλεία ἐγένετό μοι κατὰ συγχώρησιν σοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡ κόπος ἐνώπιόν μου, τουτέστι, ποινὴ πρόσκαιρος ἀνθ' ὧν ἡμαρτον· μετὰ δὲ ταύτην ἐπιστρέψω πάλιν εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, συνήσω τε καὶ ἐπόψομαι τὴν καταστροφὴν τῶν Βαβυλωνίων. Καὶ ἄλλως· οὗτος ὁ κόπος καὶ ἡ ταλαιπωρία ἢ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ γενομένη μοι, εἰσάγει με εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, ἢτοι εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· διὰ πολλῶν γὰρ θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ οὕτως ταῖς τέλῃς τῶν ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ θλίψει διανυσόντων τὸν βίον, καὶ τῶν ἐν ἀνέσει καὶ εὐημερίᾳ ζησόντων· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ Ἱερεμίου· «Τάδε λέγει Κύριος, ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκα-

ταστήσω σε, καὶ πρὸ προσώπου μου στήσῃ». Λέγεται δὲ ἡ οὐράνιος βασιλεία πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὡς γράφει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῃ τῆς πρὸς Ἑβραίους· «Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὀφείτῃ τὸν Κύριον». Λέγεται ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κρίσις αὐτοῦ· ἐκεῖ γὰρ παρῶσιάζεται ἡ τῶν ἀρετῶν ἁγιωσύνη. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Συμμάχου μεταφράσει γέγραπται· ἐλογιζόμενην ἐπιγινῶναι, τοῦτο μόχθος ἐφαίνετο ἐμοί· ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὁσάκις ἐπεχείρησα κατανοῆσαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, εὖρον αὐτὸ ἐπίπονον, ὡς γέγραπται καὶ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, καὶ τίς αὐτοῦ σύμβουλος ἐγένετο ὡς συμβιβᾶσαι αὐτόν»; Λέγει οὖν ὁ ψαλμωδὸς· τὰ νῦν μὲν οὐ δύναμαι ἐπιγινῶναι, ὅταν δὲ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ κριτήριον δηλαδὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ, τότε συνήσω τὰ ἔσχατα τῶν τε πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν.

18 Πλὴν, διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν, ἔθου αὐτοῖς κακὰ· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι.

19 Πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν; ἐξάπινα ἐξέλιπον, ἀπώλονται διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

20 Ὡς ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου, Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

Επέστησα, φησί, καὶ ἐκύρωσα βουλὴν, ὅτι ἔσται ἀνταπόδοσις τῇ Βαβυλῶνι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ τῷ προφητικῷ ὄμματι ἐώρακα, ὅτι διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν καὶ κακομηχανίας καὶ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἐπαναστήσονται κατ' αὐτῶν **Μ**ηδαι καὶ Πέρσαι, καὶ καθελοῦσιν αὐτοὺς, εὐθύνας εἰσπράττοντες, ὧν ἠδίκησαν ἡμᾶς, καὶ καταβαλοῦσιν αὐτοὺς τῶν αὐχημάτων, οἷς φρυάττονται, τῆς τε βασιλείας δηλαδὴ καὶ τοῦ πλούτου, καὶ ὧν ἄλλων ἐθαύμαζον αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι. Γενήσεται δὲ αὐτῶν ἡ ἐρήμωσις καὶ ὁ ὄλεθρος ἐξάπινα, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν καὶ τὰ ἐγκαλλωπίσματα εὐδιάλυτα καὶ ἀνυπόστατα, ὥσπερ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου· ἡ γὰρ δόξα αὐτῶν εἰκὼν ἦν τοῦ πρωτοτύπου καὶ οὐκ ἀληθῆς. Ταύτην οὖν τὴν εἰκόνα ἐξουδενώσεις καὶ ἀφανίσεις ἐν τῇ πόλει σου, ἀντὶ τοῦ, διὰ Ἱερουσαλήμ τὴν πόλιν σου· μεταστάντος γὰρ τοῦ βασιλεῖς τῶν Βαβυλωνίων ἐπὶ Κῦρον τὸν Πέρσην, ἀπολυθεὶς ὁ λαὸς τῶν Ἑβραίων τῆς δουλείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ ἀνψοδόμησε τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐκόσμησεν αὐτὴν τῷ προστάγματι καὶ τῇ χορηγίᾳ τοῦ Κύρου, ὥς δῆλον γενέσθαι, ὅτι διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ κατεβλήθη ἡ εἰκὼν τῆς δόξης τῶν Βαβυλωνίων ἐξάπινα, ὥσπερ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου διαλυθεῖσα, ἐπαρθέντων καὶ δολιότησι χρησαμένων ἐκείνων, καὶ κακωσάντων τοὺς Ἑβραίους. Ἄλλως· πόλις τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ἡ οὐράνιος Ἱερουσαλήμ· τῶν οὖν ἐνδυσσάμενων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ μιμησαμένων τὸν Χριστὸν διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐκουσίου πτωχείας ἡ εἰκὼν τιμωμένη ἐστὶν ἐν τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ· τῶν δὲ φορεσάντων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιγείου, τούτων ἡ εἰκὼν ἐξουδενωθήσεται, ἀκουσάν-

των τὸ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας.

21 **Ο**τι ἐξεκαύθη ἡ καρδία μου, καὶ οἱ νεφροί μου ἠλλοιώθησαν· καὶ ἐγὼ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐκ ἔγνων.

22 **Κ**τηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, καὶ ἐγὼ διαπαντὸς μετὰ σοῦ.

Θου, φησὶν, ὦ Θεέ, τοῖς Βαβυλωνίοις κακὰ, καὶ ἀνταπέδωκας αὐτοῖς, καταβάλων ἐν τῷ ἐπαρθῆναι αὐτοὺς, καὶ ἐξουδενώσας τὴν εἰκόνα αὐτῶν. Ταῦτα δὲ πεποίηκας αὐτοῖς, ὅτι ἠρέθισαν τὸν ζήλόν μου, καὶ ἐξέκαυσαν τὴν καρδίαν μου, ἐξ ὧν καὶ οἱ νεφροί μου, τουτέστιν, οἱ διαλογισμοί μου ἠλλοιώθησαν, μετακινούμενοι ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα· ὅτε μὲν λογιζομένου, ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου, καὶ ὁ κόπος μου εἰς κενὸν ἐπορεύθη· ὅτε δὲ, ὅτι οὐ δύναμαι κατανοῆσαι τὰ κρίματά σου, καὶ ὅτι τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐναντίον μου, τουτέστι, ταῦτα πάσχω πρὸς ποινὴν καὶ παιδείαν ἐφ' οἷς ἡμαρτον· ὅτε δὲ, ὅτι συνήσω εἰς τὰ ἔσχατα τῶν ἀσεβῶν, ὅταν εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγίαστήριόν σου, ἥτοι ἐν τῷ κριτηρίῳ σου· καὶ διὰ ταύτας τὰς συνεχεῖς ἠλλοιώσεις τῶν λογισμῶν μου ἐξουδενωμένος ἐγενόμην, καὶ διὰ τὸ ἀστήρικτον τῶν λογισμῶν μου καὶ τὴν ἄγνοιαν τῆς αἰτίας κατέστην ὡς κτῆνος ἄλογον, καὶ τοι μετὰ σοῦ εἰμι διαπαντὸς κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ οὐκ ἀπέστην ἀπὸ σοῦ.

23 **Ε**κράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδή-

γησάς με, καὶ μετὰ δόξης προσε-
λάβου με.

Ιδὼν με εὐσπλαχνε τοιοῦτον γενόμενον ὡ-
κτειρας, καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς δεξιᾶς μου, τουτέστιν,
ἐπανορθώσας τὰς πρακτικὰς μου δυνάμεις καὶ ἐνι-
σχύσας, ὠδήγησάς με εἰς τὸ θέλημά σου τὸ ἅγιον.
Καὶ ἄλλως· ἰδὼν τὴν ἄδικον τυραννίαν τῶν Βα-
βυλωνίων καὶ τὰς κατ' ἐμοῦ δυναστείας αὐτῶν,
σπλαγχνισθεὶς ἐρρύσω με ἐξ αὐτῶν, καὶ χειραγω-
γήσας ἐπανήγαγές με εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ
εἰς τὴν ἀρχαίαν μου δόξαν· ταῦτα νοητέον λεγό-
μενα ὡς ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων. Ἔστι δὲ νοη-
σαι καὶ ἄλλως, ὡς ἀπὸ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ λέγοντος·
ιδὼν με ἐν τῇ ἀπορίᾳ κυματούμενον, συνετίσας με
ὠδήγησας εἰς τὴν βουλήν σου, καὶ ἐγνώρισάς μοι
διὰ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, ἃ ὥρισας γε-
νέσθαι.

24 **Τ**ίς γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ; καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ
τῆς γῆς;

25 **Ε**ξέλιπεν ἡ καρδία μου καὶ ἡ
σάρξ μου, ὁ Θεὸς τῆς καρδίας μου,
καὶ ἡ μερίς μου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.

Τουτέστιν, οὐδενὸς τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπε-
θύμησα, οὐδὲ τῶν ἐν τῇ γῇ, εἰμὴ τοῦ εἶναι μετὰ
σοῦ. Σὺ δὲ ὁ Θεός, ὁ δημιουργὸς καὶ γνώστης τῆς

καρδίας μου, οἶδας ὅτι ἐξέλιπεν ἡ καρδία μου καὶ
ἡ σάρξ μου, ἐπιποθοῦντος κτήσασθαι σε μερίδα
καὶ κληρονομίαν εἰς τὸν αἰῶνα.

26 **Ο**τι ἰδοὺ οἱ μακρύνοντες ἑαυ-
τοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπωλοῦνται· ἐξωλόθρευ-
σας πάντα τὸν πόρνεύοντα ἀπὸ σοῦ.

Ετάκη, φησὶν, ἡ καρδία μου, ποθοῦντος εἶναι
πάντοτε μετὰ σοῦ· οἱ γὰρ ταῖς αἰσχρουργίαις αὐ-
τῶν μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ
νυμφίου τῶν ψυχῶν, προσκολλῶνται τοῖς δαίμοσι·
διὸ καὶ πόρνους λογιζομένους ἐξολοθρεύεις.

27 **Ε**μοὶ δὲ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ
Θεῷ ἀγαθὸν ἐστὶ, τίθεσθαι ἐν τῷ Κυ-
ρίῳ τὴν ἐλπίδα μου, τοῦ ἐξαγγεῖλαί
με πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς
πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.

Θυγατέρα τῆς Σιών ὀνομάζει τὴν Ἱερουσα-
λήμ, ὡς κειμένην ὑπὸ τὸ ὄρος Σιών, ἔτι δὲ καὶ
τὴν τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίαν· πύλας δὲ ταύτης
τὰ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τεμένη τοῦ Θεοῦ,
ἐν οἷς ἐξαγγέλλει ὁ θεὸς Δαβὶδ διὰ τοῦ Ψαλτῆρος
τὰς αἰνέσεις τοῦ Θεοῦ. Πύλαι προσέτι τῆς Ἐκκλη-
σίας τοῦ Χριστοῦ εἰσιν αἱ δύο Διαθήκαι, ἥ τε
παλαιὰ φημι καὶ ἡ νέα, οἷ τε διδάσκαλοι καὶ ἱε-
ράρχαι· διὰ τούτων γὰρ ἡ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χρι-
στοῦ εἴσοδος γίνεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΓ΄.

Συνέσεως τῷ Ἀσάφ.

Ⓢ παρὼν ψαλμός προαγγέλλει τὰ ἐσόμενα, καὶ διέξεισιν ὡς ἤδη γεγονότα, ἢ ὡς παρόντα· ὁθεν δεῖται προσοχῆς καὶ συνέσεως πρὸς τὸ γινῶναι καὶ συνιέναι τὴν τῶν λεγομένων ἔννοιαν.

1 **Ι**να τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου.

Ⓢ οἱ Ἑβραῖοι ἐν μὲν τῇ δουλείᾳ τῆς Αἰγύπτου διετέλεσαν διακόσια ἔτη καὶ τι πρὸς· ἐν δὲ τῇ αἰχμαλωσίᾳ Βαβυλῶνος ἐβδομήκοντα· ὑπὸ δὲ τὴν τυραννίδα τοῦ Ἀντιόχου ἑπτὰ καὶ ἡμισυ, περὶ ὧν προεμήνυσεν αὐτοῖς ὁ Θεός, δηλώσας ἅμα καὶ τὸ μέτρον τῶν χρόνων. Εἶχον δὲ ἐν ταῖς δουλείαις ταύταις προφῆτας καὶ δικαίους προαγγέλλοντας τὴν ἀπολύτρωσιν· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τελευταίᾳ αἰχμαλωσίᾳ τῇ μετὰ τὴν κυριοκτονίαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων γενομένη, καὶ τῇ εἰς τὰς χώρας διασπορᾷ αὐτῶν, καὶ τῇ ἐπιχειμένῃ αὐτοῖς δεινῇ δουλείᾳ καὶ ἐξουδενώσει αὐτῶν, οὐδεὶς προήγγειλεν αὐτοῖς ἀπολύτρωσιν, ἀτελευτήτου οὔσης. Τοῦτο σημαίνων ὁ προφητικὸς λόγος, λέγει ἐνταῦθα ὡς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ἵνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος; Ἐπάγων δὲ καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, ὅτι ὠργίσθη καὶ ἐξεκαύθη ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς. Τὸ δὲ, ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου, λέγει ὅτι αἱ μὲν παρωχημέναι πληγαὶ αὐτῶν ὑπῆρχον ὡς ἀπὸ ποιμένος, πλήττοντος τὰ πρόβατα τῆς νομῆς αὐτοῦ ἡπίως, οὐχ ἵνα ἀπωλέσῃ, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπιστρέψῃ. Ἡ δὲ ἐνεστῶσα καὶ ἐπιχειμένη πληγὴ αὐτῶν οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ φέρει αὐτοὺς εἰς ἀπώλειαν· ἀπώσατο γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς τέλος, δι' ἣν ἐτόλμησαν χριστοκτονίαν.

2 **Μ**νήσθητι τῆς συναγωγῆς σου, ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς.

3 **Ε**λυτρώσω ράβδον κληρονομίας σου, ὅρος Σιών τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ.

Ⓢ διὰ τοῦ εἰπεῖν συναγωγὴν, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐκτήσω, διέστειλε τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν· τοὺς γὰρ ἐθνικοὺς οὐκ ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐκτήσατο ὁ Θεός, οἰκεῖον ἑαυτῷ καὶ περιούσιον λαὸν ποιησάμενος· τοὺς Ἰσραηλίτας δὲ ἀπ' ἀρχῆς. Διὸ καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἀπ' Αἰγύπτου, ὠδήγησέ τε ὡς πρόβατα καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ράβδον κληρονομίας αὐτοῦ, ἥτοι σκῆπτρον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξαίρετον ἑαυτῷ· εἶτα καὶ κατώκησεν αὐτὸς εἰς τὸ ὄρος Σιών, ἐνθα ἐμφανῶς ἐδείκνυνεν, ὅτι κατασκηνοῖ ἐν αὐτοῖς.

4 **Ε**παρον τὰς χειρὰς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος· ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ ἁγίῳ σου.

5 **Κ**αὶ ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἐορτῆς σου.

6 **Ε**θεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα,

καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω.

Ενταῦθα μὲν τοι προμηνύει, ἃ ἐμελλον ἐπισυμβῆσεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τελεσθῆναι ὑπὸ Ἀντιόχου καὶ τῶν ὑπερηφάνων στρατευμάτων αὐτοῦ. Εἶτα προχωρεῖ πρὸς τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα, ἵνα δείξῃ καὶ τοὺς θεοκτόνους τὰ αὐτὰ πεπραχότας, οἷα οἱ περὶ τὸν Ἀντίοχον ἀσεβεῖς περὶ τοὺς πρόγονους αὐτῶν. Ἔστι δὲ ὁ ψαλμὸς τὰ νῦν ὡς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων εἰρημένος, ζητούντων παρὰ Θεοῦ, ἵνα ἐπάρῃ τὴν χεῖρα τῆς ἐκδικήσεως ἀνώτερον τῆς ἐκείνων ὑπερηφανίας· κραταιοτέραν δηλαδὴ ταύτην ποιήσῃ, καὶ ἀπολέσῃ τοὺς πολεμίους εἰς τέλος, ὅτι ὁ ἐχθρὸς Ἀντίοχος ἐπονηρεύσατο ἐν τῷ ἁγίῳ ναῷ τοῦ Θεοῦ, εἰσαγαγὼν ἐν αὐτῷ εἰδωλα καὶ ἀγάλματα, καὶ θύσας αὐτοῖς χοίρους, ἐμίανε τὸν ναόν. Τὸ δὲ, ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου, προσημαίνει τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ Ἀντιόχου καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ· οὗτοι γὰρ δολίως ἀπεκοίμισαν τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἐν μέσῳ τῆς νενομοθετημένης παρὰ Θεοῦ ἑορτῆς τοῦ σαββάτου, ὅτε ἔγνωσαν αὐτοὺς ἑορτάζοντας καὶ μὴ συγχωρουμένους βαστάζειν ὅπλα, ἐπιδραμόντες ἐνίκησαν καὶ κατεκράτησαν αὐτῶν. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθέντες, ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν τὰ εἰδωλικά, στήσαντες ταῦτα ὡς τρόπαια καὶ σημεῖα ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω, ἐπάνω δηλαδὴ τῶν πυλῶν τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ ἀσύνητοι εἰδωλόλατραι, ὅτι ἡ νίκη αὕτη οὐκ ἦν ἔργον τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συγχωρήσεως. Τὸ δ' αὐτὸ νοητέον καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων· ἐπεὶ γὰρ οὗτοι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἑορταζομένου Πάσχα,

παρέδωκαν τὸν Χριστὸν τῷ Πιλάτῳ, ῥωμαϊκὴν ἡγεμονίαν ἔχοντι, καὶ κράζοντες ἐνεκαυχήσαντο ὅτι οὐκ ἔχουσι βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς παρέδωκεν αὐτὸς τοῖς Ῥωμαίοις αἰχμαλώτους δεσμίαις τῇ δυναστείᾳ τοῦ Καίσαρος κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν ἑορτάσιμον τοῦ αὐτοῦ Πάσχα αὐτῶν, ὅτε ἀπὸ πάσης χώρας ἐπισυνηγμένοι ἦσαν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἵνα ἑορτάσωσι τότε, καὶ συγχλειςθέντες ὑπὸ Οὐεσπεσιανοῦ, συνετρίβησαν, καὶ ἐπληρώθη ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρόβρῃσις. Τότε δὲ καὶ οἱ νενικηκότες ἔστησαν τρόπαια ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, καθελόντες τὸν ναόν καὶ πυρπολήσαντες αὐτόν. Ταῦτα δὲ ἐποίησαν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὡς ἐκδικοῦντες τῷ Χριστῷ· οὐ γὰρ ἦσαν Χριστιανοί, οὐδὲ ᾔδεισαν αὐτόν, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ κινηθέντες ὡς ὄργανα ἐκδικήσεως, εὐθύνας οἰονεὶ τῆς χριστοκτονίας εἰσπραξάμενοι. Τὸ δὲ μὴ εἶναι Χριστιανούς τοὺς καταπολεμήσαντας, τοῦτο μᾶλλον αὖξαι τὸ θαῦμα, ἵνα μὴ ἔχοιεν οἱ Ἰουδαῖοι πρόφασιν, ὅτι οὐκ ἀπὸ Θεοῦ ἡ τιμωρία, ἀλλ' ἀπὸ Χριστιανῶν μνησικακησάντων καὶ ἀδίκως ἀπολεσάντων αὐτοὺς, ὥσπερ καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ συκοφαντοῦντες ἔλεγον, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ προσπαθοῦντες, ἔκλεψαν νυκτὸς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τάφου. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην οἱ τῶν Ῥωμαίων Καίσαρες, ἔστησαν ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Ἱερουσαλήμ προτομάς χοίρων, ἵνα ἀποτρέπωσι τοὺς Ἑβραίους τῆς εἰσόδου. Ἔθεντο δὲ καὶ ξόανα ἐν τῷ ναῷ, καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ προεῖρηκεν ὁ Κύριος ἀπὸ τοῦ Δανιήλ· «Ὅταν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ» (1). Ὁ δὲ ἱερός Ἠσύχιος τὸ, οὐκ ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν ἔξοδον ὑπεράνω, ἐξηγεῖ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι

(1) Ματθ. κδ', 15.

οὐκ ἔγνωσαν τὰ ἐπελθόντα αὐτοῖς κακὰ, ὅτι ἐγένετο παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὑπεράνω τοῦ καιροῦ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου αὐτῶν ποιούντος ἐν αὐτοῖς σημεῖα καὶ τέρατα, κηρυττόμενα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς.

7 **Ω**ς ἐν ὀρυμῷ ξύλων, ἀξίναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέρῃραξαν αὐτήν. Ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου, εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματός σου.

Οὐ ταῦτα μόνον ἔδρασαν οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐξωγραφημένας καὶ κεκοσμημένας θύρας τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἀξίναις ἐξέκοψαν καὶ συνέτριψαν, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν Ἱερουσαλήμ ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέσκαψαν, καὶ τὸ ἁγιαστήριον, ἥτοι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ καὶ κατεπάτησαν. Καὶ ταῦτα πάντα ἔπαθον οἱ Ἑβραῖοι, ὅτι ἐποίησαν τὰς γλώσσας αὐτῶν ὡς πελέκεις καὶ λαξευτήρια, καταρῥάσσοντα τὰς θύρας τὰς εἰσαγούσας εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐξουθένησαν τὸν Χριστὸν, ὃς ἐς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὸν κηρύξαντα καὶ φανερῶσαντα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός τοῖς ἀνθρώποις, καὶ κατέσκαψαν τὸ ἁγιαστήριον αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ τὸ πανάγιον σῶμα, τὸ σκῆνωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ.

8 **Εἶ**πον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν αἱ συγγένειαι αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτό· δεῦτε καὶ καταπαύσωμεν πάσας τὰς ἑορτὰς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς γῆς.

Τὰ μετὰ καιρὸν γενησόμενα λέγει ὁ Προφήτης ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν πεισομένων Ἰουδαίων· μετὰ γὰρ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, κατέπαυσαν αἱ ἑορταὶ αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς λατρείας αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι, ὡς καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, ἦτοι οἱ ὁμόφρονες ἀσεβεῖς καὶ δαίμονες, ἐβουλεύσαντο ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ προεθυμήθησαν τὰς τε ἑορτὰς τοῦ Θεοῦ καταπαῦσαι καὶ ψευδίσαι τὰς ἰάσεις τῶν ἀσθενῶν, καὶ τὰς λοιπὰς εὐφροσύνους θαυματουργίας, ἃς ἐνήργει ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ οἱ ἐκείνου ὀπαδοί.

9 **Τ**ὰ σημεῖα αὐτῶν οὐκ εἶδομεν, οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, καὶ ἡμᾶς οὐ γνώσεται ἔτι.

Καὶ τοῦτο πάλιν ὡς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ὑπαινίττεται λεγόμενον, ὑποστησομένων τὰ ἀνήκεστα παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ὥστε διανοεῖσθαι ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς καὶ λέγειν, ὅτι ἐν μὲν τοῖς πάλαι χρόνοις, ὅτε περιεπίπτομεν συμφοραῖς τισι καὶ αἰχμαλωσίαις, ἐνήργει ὁ Θεὸς τέρατα τοῖς πατράσιν ἡμῶν. Τηνικαῦτα οὐ διέλειπον καὶ προφηται, παραμυθούμενοι καὶ προμηνύοντες τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ ἀποκαλύπτοντες τὰς βουλὰς τῶν ἐχθρῶν, οἷος ἦν Ἐλισσαῖος ὁ προφήτης, ἀποκαλύπτων τοῖς Ἰσραηλίταις τὰ βουλευματα τῶν βασιλέων τῆς Συρίας. Τὰ νῦν δὲ τηλικαύτῃ δουλείᾳ ἐμπεσόντες, τὰ σημεῖα αὐτῶν τῶν προγόνων οὐκ εἶδομεν, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι προφήτης, ὃς γνώσεται καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὰς κακομηχανίας τῶν ἐχθρῶν καὶ συνετίσει ἡμᾶς τὰ πρακτέα.

10 **Ε**ως πότε, ὁ Θεὸς, ὀνειδιεῖ ὁ

ἐχθρός; παροξυνεῖ ὁ ὑπεναντίος τὸ ὄνομά σου εἰς τέλος;

Τοῦτο δὲ νοητέον ὡς ἀπὸ τοῦ Προφήτου λέγοντος ἐχθρόν ὀνειδίζοντα τὸν εἰδωλολατρικὸν ὄχλον, τὸν ὀνειδίζοντα καὶ χλευάζοντα τοὺς πιστοὺς· ὑπεναντίον δὲ τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων τὸν παροξύνοντα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸν Χριστὸν δηλαδὴ τὸν φανερώσαντα τοῖς ἀνθρώποις τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

11 **Ἰ**να τί ἀποστρέφεις τὴν χειρὰ σου, καὶ τὴν δεξιάν σου ἐκ μέσου τοῦ κόλπου σου εἰς τέλος;

Χεῖρα καὶ δεξιάν τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ· χειρὰ μὲν, τὴν δύναμιν τὴν κωλύουσαν τοὺς ἀδίκους, καὶ παιδεύσαν τούτους· δεξιάν δὲ τὴν μεταδοτικὴν τῶν ἀγαθῶν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ καὶ ἀντιλαμβανομένην αὐτῶν. Κόλπος δὲ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἀγαθότης καὶ ὁ θησαυρὸς τῆς χρηστότητος, τὰ ἀχώριστα τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὡς περ ὁ κόλπος ἀχώριστός ἐστι τοῦ ἔχοντος αὐτόν. Λέγει οὖν ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς, ἵνα τί οὐκ ἀμύνη τοῖς πιστοῖς, παιδεύων τῇ χειρὶ σου τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν; καὶ διατί κωλύεις ἀπ' αὐτῶν τὴν χορηγίαν τῶν ἀγαθῶν σου καὶ τῆς ἀντιλήψεώς σε μέχρι τέλους; Ὑπαινίττεται δὲ τὸ, εἰς τέλος, καὶ τὰ παθήματα τῶν Ἰουδαίων· ὅτι αὐταὶ αἱ τελευταῖαι δυστυχίαι αὐτῶν ἀτελεύτητοί εἰσι, καὶ οὐχ ὡς αἱ προγεγονυῖαι, ὧν τὰς καταπαύσεις προεμήνυσον οἱ Προφῆται. Τὸ δὲ, ἵνα τί, μῦθον ἐρωτηματικὸν ὑπεμφαίνει αἰτίαν ἀγνοουμένην· τὰ γὰρ συμβάντα ὑστερον τοῖς Ἰουδαίοις δοκεῖ γεγονέναι πρὸς ἄμυ-

ναν καὶ ποινὴν ἀσεβείας οὐχ ὁμοίας ταῖς προγεγεστέραις ἀνομίαις, αἷς περιέπιπτον, ὅτε ἔθουον εἰδώλοις, καὶ ἀπέκτεινον προφήτας, καὶ παρέβαινον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, δι' ἃς ἐτιμώρει μὲν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐν βραχεὶ διαστήματι καιροῦ, εἴτα οἰκτεῖρων ἀπήλλαττεν αὐτοὺς τῶν θλίψεων. Ἄλλ' αὕτη ἡ ἀνομία αὐτῶν ὑπερβαίνει δὴπου πάσας τὰς προειρημένας, ἡτις ἐστὶν ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δεσπότου τῶν προφητῶν. Ὑπομιμνήσκων οὖν ὁ ψαλμωδὸς αὐτὸς, καὶ τὸ ἀδαές τῆς αἰτίας τῶν κακῶν ἐν αὐτοῖς ζωπυρῶν, καὶ ὑποφαίνων αὐτοῖς ὅτι ὑπερβαλλόντως ἠνόμησαν, καὶ βεβλόμενος διεγείρει αὐτὸς πρὸς μεταμέλειαν καὶ δεῖξαι τὸ ἀμετανόητον αὐτῶν, διὰ τοῦτο ὡς ἀπορῶν λέγει τὸ, ἵνα τί ἀποστρέφεις τὴν χειρὰ σε καὶ τὴν δεξιάν σε καὶ τὰ ἐξῆς.

12 **Ὁ** δὲ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων, εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς.

13 **Σὺ** ἐκραταίωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν, σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

14 **Σὺ** συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος, ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι.

Ἡμεῖς, φησὶ, γινώσκουμεν, ὦ Θεέ, ὅτι σὺ εἶ, ὦν προαιώνιος, καὶ διεξάγεις τὸν κόσμον βασιλικῶς· ἀρχῆθεν γὰρ οὐκ ἐπαύσω ἐργαζόμενος σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς, τουτέστιν, ἐμφανῶς ὡς ἐν μέσῳ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Σὺ ἐγαίωσας τὴν

θάλασσαν ἐν τῇ δυνάμει σου, κραταιάν τε καὶ ἀντί-
τυπον ταύτην ἐποίησας, καὶ διεβίβασας τὸν λαόν
σου πεζοποροῦντα, συντρίψας καὶ τοὺς ὄντας κε-
φαλάς, ἀρχηγούς τε καὶ ἡγεμόνας τῶν ἀγρίων καὶ
δρακοντοειδῶν Αἰγυπτίων, καὶ βυθίσας αὐτοὺς ἐν
τῇ Ἐρυθρᾷ. Σὺ εἶ ὁ συνθλάσας τὸν Φαραῶ, κε-
φαλὴν ὄντα τοῦ μεγάλου δράκοντος, ἦτοι τῆς βα-
σιλείας τῶν Αἰγυπτίων, καὶ μετὰ τὸν ὄλεθρον
αὐτοῦ τε καὶ τοῦ στρατοῦ ποιήσας ἐλθεῖν καὶ ἐξ-
σιᾶσαι τῆς Αἰγύπτου τοὺς ὁμόρους αὐτῶν Αἰθίο-
πας. Ἀναγωγικώτερον δὲ ἐννοοῦντες τὸ ῥητὸν,
λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶ βασιλεὺς πρὸ
αἰώνων, ὡς Θεὸς ἴσος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι κατὰ τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν αἰδιότητα.
Οὗτος ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐνανθρωπήσας, εἰργά-
σατο τὴν σωτηρίαν παντὸς τοῦ κόσμου ἐν τῇ Ἱε-
ρουσαλὴμ, ἥτις λέγεται μέσον τῆς γῆς. Ἐτι ἡ
ἀνθρωπίνη ζωὴ λέγεται θάλασσα, διὰ τὸ πολυτά-
ραχον καὶ πολυκύμαντον τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων.
ταύτην κατεστόρεσεν ὁ Θεὸς τῇ δυνάμει αὐτοῦ.
Δράκοντας δὲ νοητέον τὰ τῆς πονηρίας πνεύματα
καὶ τὰς ἀποστατικὰς δυνάμεις, ὧν κεφαλαὶ οἱ ἀρ-
χηγοὶ αὐτῶν. Ἡ κεφαλὰ αὐτῶν εἰσιν αἱ ἁμαρτίαι
καὶ τὰ χρηστήρια καὶ τὰ εἰδωλεῖα καὶ τὰ τούτοις ὅ-
μοια. Οὗτοι οἱ δράκοντες ἐτάραττον τὴν θάλατταν
τοῦ κόσμου ταῖς εἰρημέναις κεφαλαῖς αὐτῶν· συνέ-
τριψε δὲ ταύτας ὁ Κύριος ἐν τοῖς ὕδασι, βαπτισθεὶς
ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ παρασχὼν ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ
δι' ὕδατος βαπτισμοῦ. Ὁ δὲ μέγας δράκων ἐστὶν ὁ
ἀρχέκακος ὄφις, ὁ ἐρπύσας καὶ εἰσδὺς εἰς τὸν Πα-
ράδεισον, καὶ ἀπατήσας τοὺς προπάτορας· καὶ τούτῃ
τὴν κεφαλὴν συνθλάσας ὁ Κύριος καὶ νεκρώσας
αὐτόν, εἶασε καὶ παρέθηκεν αὐτόν βρῶμα γενέσθαι
λαοῖς τοῖς Αἰθίοφι, τοῖς ἐξοφωμένοις δηλαδὴ καὶ

ἡμαυρωμένοις τὰ πρόσωπα ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, δι'
ἣν ἔχουσιν σκοτεινὴν καρδίαν. Ἐσθίεισι δὲ τὰ κρέατα
αὐτοῦ οἱ ἀπαξιωθέντες τρώγειν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπολαύειν τῆς δόξης αὐτοῦ.
Ὁ δὲ Ἀπολινάριος ἐξηγῶν τοῦτο, λέγει ὅτι οἱ ἐ-
θνικοὶ πρότερον μὲν ἦσαν μέλανεσ οὐ κατὰ τὸν
χρῶτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ψυχὴν, ὡς δυσσεβοῦντες
πιστεύσαντες μέντοι εἰς Χριστόν, καὶ λουσθέντες τῷ
ὕδατι τοῦ βαπτίσματος ἐλευκάνθησαν. Τούτοις ἐ-
δόθη ἡ ἐξουσία καὶ δύναμις τοῦ σπαράττειν τὰς σάρ-
κας τοῦ ἀρχεκάκου δράκοντος, καὶ συντρίβειν τὴν
κάραν αὐτοῦ καὶ ἀφανίζειν.

15 Σὺ διέρρηξας πηγὰς καὶ χει-
μάρρους, σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθὰμ.

Ἐνταῦθα ἀναμιμνήσκει τὰ ἐκ τῆς πέτρας ἐν
τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ διαβράγέντα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ὕ-
δατα, καὶ κορέσαντα τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Τινὲς
δὲ λέγουσιν, ὅτι ποταμός τις εἰσέβρεεν εἰς τὸν Ἰορ-
δάνην, Ἡθὰμ λεγόμενος, καὶ διὰ τοῦτο τὸν Ἰορ-
δάνην ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου λαβόντα τὴν προ-
σωνυμίαν λέγεσθαι Ἡθὰμ· διὰ τούτου οὖν τοῦ ῥητοῦ
λέγουσι τὸν ψαλμῶδὸν ὑπομιμνήσκειν τὴν περικτὴν
διάβασιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου. Ἄλλοι δὲ
λέγουσιν Ἡθὰμ ὀνομάζεσθαι δρυμῶνά τινα πολύ-
δενδρον καὶ ὕδατῶδη, εἰς ὃν ἐξερχόμενος Σολο-
μὼν ὁ βασιλεὺς, εὐωχούμενος ἐθήρευεν· οὗτος δὲ
ἐξηράνθη, ἐλθόντων τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων,
ὡς γράφει Ἰώσηπος ὁ Ἑβραῖος, ὅτι ἐξηράνθησαν
οἱ ποταμοὶ Ἡθὰμ ἀπὸ ὀργῆς Θεοῦ τῆς κατὰ τῶν
Ἑβραίων. Ἡθὰμ δὲ ἐρμηνεύεται αἷμα καὶ ἄκανθα.
Κατὰ τοῦτο τοιγαροῦν τὸ σημαινόμενον νοεῖται τὸ
ῥητὸν, σὺ ἐξήρανας καὶ ἠφάνισας τὸ αἷμα τῶν ἐι-

δωλικῶν θυσιῶν τῶν ἀκανθωδῶν. Τροπικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι οἱ λόγοι τῶν ἀγίων προφητῶν ἦσαν ὡς ποταμοὶ καὶ χειμάρροι ῥέοντες, καὶ τὰς καρδίας ἀρδεύοντες, ἐξ ὧν οἱ Ἑβραῖοι εὐσεβοῦντες μὲν ὠφελοῦντο, ἀσεβήσαντες δὲ τῆς ἀρδείας ταύτης ἐστερηνται· ἐξήρανε γὰρ ὁ Θεὸς ἣν ἐλάμβανον ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν, ὥσπερ ἐξήρανε τοὺς ποταμοὺς Ἡθαμ· τοῖς δὲ ἐθνικοῖς, ὡς ἔρημος ἀνὺδρος οὐσι πρότερον, πιστεύσασιν εἰς Χριστόν, ἐξέβλυσεν ὕδατα τῶν θεϊκῶν χαρισμάτων, ποταμηδὸν ῥέοντα. Ἔτι ὁ Θεὸς τοῖς μὲν πιστοῖς πλημμυρεῖ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα ποταμῶν δίκην καὶ χειμάρρων· τῆς δὲ διαβολικῆς ἀπάτης τοὺς ποταμοὺς ξηραίνει.

16 Σὴ ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ἐστὶν ἡ νύξ· σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον.

17 Σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὠραῖα τῆς γῆς· θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἐπλάσας αὐτά.

Διεξιθὼν τὰς πρὸς μόνους τοὺς Ἑβραίους δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, νυνὶ καταλέγει καὶ τὰς πρὸς πάντα τὰ κτίσματα εὐεργεσίας αὐτοῦ, εἰπὼν ἡμέραν καὶ νύκτα, φαῦσιν καὶ ἥλιον καὶ τὰς τροπὰς. Διὰ τί δὲ ἐκ τῶν τροπῶν μόνον τοῦ θέρους μέμνηται καὶ τοῦ ἔαρος; ὅτι ἐν μὲν τῷ ἔαρι ἀποτελεῖται ἡ γέννησις, ἐν δὲ τῷ θέρει ἡ αὐξησις· καὶ ὅτι ταῦτα πέρατά εἰσι τοῦ τε χρόνου καὶ τῶν κρᾶσεων.

18 Μνήσθητι ταύτης· ἐχθρὸς ὠνεΐδισε τὸν Κύριον, καὶ λαὸς ἄφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου.

Ενταῦθα ἐχθρὸν λέγει τὸν διάβολον, καὶ προ-

φητικῶς τὸν Καϊάφαν, τὸν ὀνειδίσαντα τὸν Χριστόν· λαὸν δὲ ἄφρονα τὸν δῆμον τὸν Ἑβραίων.

19 Μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι· τῶν ψυχῶν τῶν πενήτων σου μὴ ἐπιλάβῃ εἰς τέλος.

Παρὰ τῶν εἰς Χριστόν πιστευσάντων Ἑβραίων τοῦτο λέγεσθαί φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· ὅτι οἱ μὲν ἐχθροὶ ἡμῶν ἄγριοί εἰσιν ὡς θῆρες, ἡμεῖς δὲ, καίτοι ἡμάρτομεν καὶ ἐπτωχεύσαμεν, τὸν πατρικὸν πλοῦτον δαπανήσαντες, καὶ τῆς σῆς χάριτος πενητεύσαντες, καὶ τὰ δωρήματά σου ἀπολέσαντες, οὐκ ἀρνούμεθα μὲν τοι, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν τὰς ἀρχαίας πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας σου.

20 Εἰβλέψον εἰς τὴν διαθήκην σου, ὅτι ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἴκων ἀνομιῶν.

Εἰβλέψον καὶ μνήσθητι, φησὶ, τῆς διαθήκης, ἣν διέθου τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ ἴδε, ὅτι οἱ περὶ τὰ γῆινα ἐνασχολούμενοι, καὶ οἱ ἐν τῷ ζόφῳ τῆς εἰδωλολατρείας ἐσκοτισμένοι ὑπάρχοντες, ἐπλήρωσαν τὰς οἰκὰς αὐτῶν, ἐξ ὧν ἐπρονόμεισαν ἡμᾶς ἀδίκως. Καὶ ἄλλως· ἐσκοτισμένους νοητέον τοὺς ζοφεροὺς δαίμονας, οἵτινες πρὸ Χριστοῦ ἐσυλαγώγησαν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Μνήσθητι οὖν, φησὶ, Κύριε, ὧν ἐπηγγείλω διὰ τῶν Προφητῶν σου, ὅτι σώσεις τὰς ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ἄδου, ἐνθα οἱ οἴκοι τῶν ἀνόμων διαβόλων.

21 Μὴ ἀποστραφήτω τεταπεινωμένος καὶ κατησχυμένος· πτωχὸς

καὶ πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου.

22 **Α**νάστα ὁ Θεός, δίκασον τὴν δίκην σου, μνήσθητι τοῦ ὄνειδισμοῦ σου τοῦ ὑπὸ ἄφρονος ὄλην τὴν ἡμέραν.

23 **Μ**ὴ ἐπιλάβῃ τῆς φωνῆς τῶν ἰκε-

τῶν σου. Ἡ ὑπερηφανία τῶν μισούντων σε ἀνέβη διαπαντός.

Εν τῷ εἰπεῖν δίκασον τὴν δίκην σε, καὶ μνήσθητι τοῦ ὄνειδισμοῦ σου, δείκνυσιν ὅτι, ὅσα γίνεται κατὰ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πενήτων, κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γιγνόμενα λογίζεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ'.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης· ψαλμὸς ὠδῆς τῷ Ἀσάφ.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς διαλαμβάνει τὴν εἰς τὸ τέλος δοθησομένην τοῖς ἁγίοις ἀφθαρσίαν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ πέμπτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους· «Εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, τότε ἀπολαύσουσι τῆς ἀφθαρσίας οἱ καλῶς ἀθλήσαντες». Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἕκτῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἀφθαρσίαν ὀνομάζει τὴν ἀρετὴν, λέγων· «Ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀμὴν». Λέγει τοίνυν ὁ ψαλμωδὸς, μὴ διαφθείρης, τουτέστιν, ἐπιβαλὼν ἐργάζεσθαι τὴν ἀρετὴν, μὴ ἀποκάμῃς ἕως οὗ εἰς τὸ τέλος καταντήσης, καὶ τότε ἀπολαύσεις τῆς ἀφθαρσίας. Οὗτος δὲ λέγεται καὶ ψαλμὸς καὶ αἴνεσις· ψαλμὸς μὲν, ὅτι προμηνύει τὰ ἐσόμενα· αἴνεσις δὲ, ὡς εὐχαριστίαν προσφέρων τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν εἰς τοὺς ἁγίους εὐεργεσιῶν. Καὶ ὁ μὲν μέγας Ἀθανάσιος λέγει εἰρῆσθαι τοῦτον ὡς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, διδασκόντων καταλιπεῖν τὴν ἀσέβειαν· ἄλλοι δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν Ἑβραίων, βοηθηθέντων κατὰ τῶν Ἀσσυρίων ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως.

Ι **Ε**ξομολογησόμεθά σοι, ὁ Θεός, ἐξομολογησόμεθά σοι, καὶ ἐπικαλεσόμεθα τὸ ὄνομά σου.

Αιπλάσιάζει τὸ ἐξομολογησόμεθά σοι, ἵνα ἐμφάνῃ τὸ περιὸν ἧς ἔχει ἐπιθυμίας πρὸς τὸ ἐξομολογεῖσθαι καὶ εὐχαρισεῖν τῷ Θεῷ, δεικνύων ἅμα, ὅτι τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Θεῷ δεῖ γίγνεσθαι διὰ λόγων αἰνέσεως καὶ δι' ἔργων θεαρέστων. Ἐτι δὲ

τὸ ἐξομολογεῖσθαι διττόν ἐστι, τὸ μὲν ὁμολογία καὶ ἐξαγόρευσις τῶν πεπλημμελημένων· τὸ δὲ ὁμολογία χάριτος πρὸς τὸν Θεόν, ἐφ' οἷς εὐηργέτησεν ἡμᾶς· σημαίνει προσέτι καὶ τὸ διηνεκὲς τῆς ἐξομολογήσεως. Τὸ δὲ, ἐπικαλεσόμεθα τὸ ὄνομά σε, εἴρηται, ἐπεὶ οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι πάντες ἐβλασφήμουν τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐβλασφήμουν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς· ἐπικαλού-

μεθα, Κύριε, τὸ ὄνομά σε τὸ ἅγιον, ὃ βλασφημοῦσιν οἱ ἐχθροί. Ἐπικεκλήμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς Χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ τὸ μὲν Ἰησοῦς, δηλοῖ μόνην τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ· τὸ δὲ Χριστὸς, σημαίνει μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ· συνεκλαμβάνεται γὰρ ἐν τῷ Χριστὸς ὄνοματι, ὃ, τε χρισθεὶς, ἦτοι ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ χρίσας, ὁ Θεὸς δηλαδή καὶ πατὴρ, καὶ τὸ χρίσμα, ὃ ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

2 Διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου· ὅταν λάβω καιρὸν, ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ.

Εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ πληθυντικῶς εἶρηκε τὸ, ἐξομολογησόμεθά σοι ὁ Θεός· ἐνταῦθα δὲ ἐνικῶς λέγει τὸ, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου, δεικνὺς διὰ τούτου πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ ἐξομολογεῖσθαι καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις καὶ τοῖς θαυμασίοις πᾶσα ἡ κτίσις ὀφείλει, παντὶ τε καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ χρέος ἐστί. Δεύτερον δὲ, ὅτι οἱ τῷ Θεῷ εὐχαριστοῦντες, καὶ τοι πολλοὶ εἰσι, χρὴ μὲν τοι αὐτοὺς συνάπτεσθαι εἰς ἐνότητα διὰ τῆς ὁμοφροσύνης καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης. Αὕτη δὲ ἡ εὐχαριστία ὡς ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων ἐν Βαβυλῶνι προσφέρεται, ὡσανεὶ λεγόντων· νῦν μὲν ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγοντες, οὐ δυνάμεθα ἄδειν, ὡς δεῖ, τὰς αἰνέσεις σου, Κύριε· ὅταν δὲ ἀνακάμψαντες εἰς τὰς πατρίδας λάβωμεν καιρὸν, τότε κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ ἐξομολογησόμεθά σοι, καὶ διηγησόμεθα τὰ θαυμάσιά σου, καὶ ἀναγγελοῦμεν ὅτι εἶπας, ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ, καὶ ἀμυνοῦμαι τοὺς ἀδικήσαντας, καὶ ἀπαλλάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῶν κακούντων· οὕτω νοητέον τὸ

ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ, ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον· οὐ γὰρ τολμᾷ ἄνθρωπος τοῦτο εἰπεῖν. Δύναται τοῦτο νοεῖσθαι καὶ ὡς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων εἰρημένον, ἀπαλλαγέντων τοῦ διωγμοῦ τῶν τυράννων· καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα αὐτοῦ· ὅταν φθάσῃ ἡ προθεσμία, ἣν προώρισας περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεώς μου, τότε διηγῆσομαι τὰ θαυμάσιά σου οὐ μόνον τοῖς Ἰσραηλίταις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐπίσης τοῖς ἀνθρώποις· ἐγὼ γὰρ εὐθύτητας κρινῶ. Τοῦτο πιεσθῆναι ἀπὸ τοῦ ἐν κεφαλῇ δεκάτῳ τῶν Πράξεων γεγραμμένου· «Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα εἶπεν· ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομεν, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν». Ὁ δὲ Ἡσυχίος καιρὸν καὶ προθεσμίαν λέγει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι αἰῶνι οὐκ ἔχει ἡ κρίσις καιρὸν, ἐν δὲ τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, τροπῆς μὴ οὔσης, εὐθύτητας κρινεῖ ὁ Θεός.

3 Ἐτάκη ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς.

Ὅσπερ οἱ ἑαυτοῖς κακὰ συνειδότες, προσδοκώμενης τῆς κρίσεως, τήκονται ἀπὸ τοῦ φόβου, οὕτω καὶ σοῦ, Κύριε, εἰπόντος, ἐγὼ εὐθύτητας κρινῶ, ἐτάκη ἡ γῆ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ σὺν ἀνομίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ κατοικοῦντες· σὺ γὰρ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ἐθεμελίωσας τὴν γῆν ὡς ἐπὶ στύλων, καὶ μόνῃ τῇ ἀπειλῇ σου τρέμει, καὶ τῷ προστάγματί σου τήκεται καὶ διαλύεται αὕτη τε ἡ γῆ καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. Τοῦτο προμηνύει καὶ τὴν ὑπό

Τίτου καὶ Ουεσπεσιανοῦ καθαίρεσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἣν ὀνομάζει γῆν, καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν Ἰουδαίων, τῶν μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ σταυρώσει τοῦ Χριστοῦ. Στύλοι δὲ οἱ ἐξελθόντες ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰσιν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, οὓς ἐστερέωσεν ὁ Θεὸς καὶ ἐνίσχυσε, παρασχὼν αὐτοῖς δύναμιν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Προσέτι γῆν καὶ κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ νόησον τοὺς περὶ τὰ γῆϊνα ἀσχολουμένους, καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐπιμελουμένους, καὶ πληθύνοντας τὸ λίπος καὶ τὸ στέαρ αὐτῶν, τούτους ὁ Κύριος ἡμῶν ἔτηξε καὶ διέλυσε τῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ὃ λέγει ὅτι ἤλθε βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς.

4 Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι, μὴ παρανομεῖτε· καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, μὴ ὑψοῦτε κέρας.

5 Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν, καὶ μὴ λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν.

6 Ὅτι οὔτε ἐξ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων, ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστι.

7 Τοῦτον ταπεινοῖ, καὶ τοῦτον ὑψοῖ· ὅτι ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλήρες κεράσματος.

8 Καὶ ἐκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη·

πίονται πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς γῆς.

Ἐγὼ, ὁ Θεός φησι, διὰ τὸ πολὺ ἔλεός μου προεῖπον καὶ παρήνεσα πάντας, ὅτι οἱ παρανομοῦντες μηκέτι παρανομεῖτωσαν, οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ ἐπαιρόμενοι ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, ὡς οἱ ταῦροι ἐπὶ τοῖς κέρασι, μὴ ἐπαιρέσθωσαν, μηδὲ λαλείτωσαν κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Ταῦτα ἐνουθέτησα αὐτούς, προσθεὶς ὅτι οὐδεὶς ἀποκρυβῆναι ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀράσεως δυνήσεται, οὐδὲ φυγεῖν ἀπὸ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔσται ὑμῖν φυγαδευτήριον, οὔτε ἐν ταῖς ἀνατολαῖς τῆς γῆς, οὔτε ἐν ταῖς δυσμαῖς αὐτῆς, ὡς τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ παρόντος, οὐδὲ ἐν τοῖς ἐρήμοις ὄρεσι τοῦ νότου καὶ τῆς μεσημβρίας, τοῖς διὰ ψυχρότητα καὶ θερμότητα ἀοικήτοις. Ἡ καὶ ἄλλως· μὴ νομίζετε τὴν διοίκησιν καὶ διεξαγωγὴν τοῦ κόσμου τελεῖσθαι δι' ἀνατολῶν ἢ δυσμῶν ἡλίου, σελήνης καὶ ἀστέρων, μηδὲ πεποιθατε ἐπὶ τοῖς δαίμοσι τοῖς ἀλαζονευομένοις, καὶ ὡς ὄρη μετέωρα ἐπαιρομένοις, τοῖς ἐρήμοις καὶ ἐστερημένοις παντὸς ἀγαθοῦ, οἷς οἱ ἄφρονες προσφέρουσι θυσίας ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀποτρεπόμενοι καὶ ἀποδιοπομπούμενοι τὸ ὑπερβάλλον τῆς κακίας αὐτῶν· ἀλλ' ἴστε, ὅτι ὁ Θεὸς ταπεινοῖ καὶ ἐξουθενεῖ τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀδικον, ὑψοῖ δὲ καὶ δοξάζει τὸν δίκαιον καὶ ταπεινόφρονα ἀπορρήτοις κρίμασιν, ὥσπερ ἐταπείνωσε τοὺς Ἀσσυρίους διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτῶν, καὶ ὕψωσε τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. Ὡσαύτως τοὺς μὲν ἐν περιτομῇ κομπάζοντας, τοὺς δι' ὑπερηφάνειαν δηλαδὴ ἀπειθήσαντας, καὶ μὴ πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν ἐταπείνωσε· τοὺς δὲ ἐθνικοὺς διὰ τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν ὕψωσεν ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχόν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πέννητα τοῦ καθίσαι αὐτὸν εἰς θρόνον, κατὰ τὸ,

«Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινούς»· αὐτὸς γάρ ἐστι κριτὴς δίκαιος, ἀνάγων καὶ κατὰγων βασιλεῖς τῇ δυνάμει αὐτοῦ. Τὴν δὲ κρίσιν τοῦ Θεοῦ παρείκασεν ὁ ψαλμῶδὸς ποτηρίῳ πλήρει οἴνου ἀκράτου· ὡς γὰρ ὁ ἄκρατος ζαλίζει καὶ σκοτίζει, συνταράττων τὸν πίνοντα, καὶ καταβάλλει αὐτόν, οὕτω καὶ ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ζαλίζει καὶ ἐπισκοτίζει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ καταβαλεῖ αὐτούς. Πῶς δὲ πρῶτον εἰπὼν οἴνου ἀκράτου, εἶτα ἐπήγαγε κεράσματος, ὅπου τὸ ἄκρατον ἀντίκειται τῷ κεράσματι; λέγομεν ὅτι τὸ μὲν ἄκρατον ἐνταῦθα σημαίνει τὴν δριμύτητα καὶ αὐστηρότητα τῶν βασάνων· τὸ δὲ κέρασμα σημαίνει τὴν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τούτου μετάδοσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐκ τούτου τῶν χολαστηρίων οἰνοχόησις καὶ μετοχέτευσις. Πλήρες δὲ λέγει τὸ ποτήριον, ὅτι, εἰ καὶ πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ ποτηρίου πληροῦνται, καὶ μεθύσκονται ζωρότερον, ἀκένωτον μὲν τοι καὶ ἀνεξάντλητον μένει· ἀτελεύτητοι γὰρ αἱ βάσανοι καὶ τιμωρίαι τῶν ἁμαρτωλῶν. Τρυγίαν δὲ λέγει τὴν εἰς αὔξησιν τῶν πόνων προχώρησιν, ὡσπερ τοῦ οἴνου τὸ ἐγγύτερον τοῦ τρυγίου δηκτικώτερον καὶ αὐστηρότερόν ἐστι. Τὸ δὲ, ἐκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο, σημαίνει τὴν ἐπαλληλίαν τῶν ἀλγεινῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Τανῦν δὲ, ποτήριον θυμοῦ ἐν χειρὶ Κυρίου λέγεται, ὅτι καὶ κριτὴς δίκαιός ἐστι καὶ Πατὴρ ἐλεήμων· ποτίζει γὰρ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀπὸ τοῦ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ποτηρίου ὡς ἱατρός, ἵνα θεραπεύσῃ τὰ πάθη τῆς κακίας, συγκιρνῶν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ τῷ ἐλέει, καὶ ἐπάγει αὐτοῖς τὰς παιδείας κουφοτέρας, μὴ ἐκκενῶν τὸν τρυγίαν, ὅστις ἐστὶ τὸ πέρας τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, μὴ βουλόμενος ἀπολέσαι αὐτούς,

ἀλλ' ἐπανορθῶσαι. Ἐὰν δὲ μείνωσιν ἀμετανόητοι, τῆνικαῦτα ἐπάγει αὐτοῖς τὸν παντελῆ ὀλεθρον, ὡσπερ τὸν Φαραῶ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀρχόμενος μὲν ἐμάστιζε κουφοτέραις πληγαῖς, ἵνα φοβηθέντες ἀπολύσωσιν τὸν λαὸν αὐτοῦ· προΐων δὲ αὐστηρότεραις, ὡς ἐγγυτέραις τῷ τρυγίᾳ, ὅτι τῶν προτέρων ὀλιγωροῦντες, εἰς αὔξησιν προέβαινον τοῦ κακοῦ, ἕως οὗ ἐξεκένωσεν ἐπ' αὐτοὺς τὸν τρυγίαν, καὶ ἀπώλεσεν αὐτούς. Οὕτω καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποτίζων ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ ποτηρίου οἴνον τοῦ θυμοῦ σύγκρατον τῷ ἐλέει, ἵνα ἐπανορθώσῃ αὐτούς, καὶ μεταστήσῃ ἀπὸ τῆς κακίας, παρέδωκεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους τοῖς Βαβυλωνίοις, εἶτα μετὰ χρόνον τῆς δουλείας αὐτῶν ταπεινωθέντας καὶ μετανοήσαντας ἐν κατανύξει ἐλεήσας, αὐτοὺς μὲν ἔσωσε, τοὺς δὲ Βαβυλωνίους, ἀνιλεῶς χρησαμένους τοῖς αἰχμαλώτοις, ἐπότισεν ἀπὸ τοῦ ποτηρίου τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, ἐκλινεν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Ὡσαύτως καὶ τοὺς σταυρώσαντας τὸν Χριστὸν ἐπότισεν ἀπὸ τοῦ κεράσματος τοῦ ποτηρίου τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ πάντες ἔπιον· πάντες γὰρ ἔκραξαν, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέχνα ἡμῶν· ἀλλ' οὕτω ἐξεκενώθη ὁ τρυγίας τοῦ ποτηρίου, ἕως ὅτου πίωσιν αὐτὸ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι, ἐὰν μὴ μετανοήσωσι. Ποτήριον δὲ ὀνομάζει τὰς βασάνους ὁ Προφῆτης, προσσημαίνων διὰ τούτου, ὃ ἐμελλεν ἐρεῖν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους· «Πάτερ εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο» (1). Καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ αὐτὸς ἔλεγε περὶ τοῦ πάθους· «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω» (2); Λέγομεν οὖν, ὅτι τὸ ποτήριον τῶν τιμωριῶν ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ δύναται παρελθεῖν ἀπὸ τῶν

(1) Ματθ. κς', 39. (2) Ματθ. κ', 12.

μετανοησάντων, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι οὐ δύναται παρελθεῖν ἀπὸ τῶν μὴ μετανοησάντων.

9 **Ε**γὼ δὲ ἀγαλλιάσομαι εἰς τὸν αἰῶνα, ψαλῶ τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

10 **Κ**αὶ πάντα τὰ κέρατα τῶν ἁμαρτωλῶν συνθλάσω, καὶ ὑψωθήσεται τὸ κέρας τοῦ δικαίου.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν ἀπαλλαγέντων Ἰσραηλιτῶν λέγεται, εὐχαριστούντων τῷ Θεῷ, τῷ λυτρωσαμένῳ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Βαβυλωνίων. Ἀναγωγικώτερον δὲ νοεῖται, ὡς ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν

συνθλασάντων τὰ κέρατα τῶν αἰτίων τῆς ἁμαρτίας δαιμόνων. Καὶ τούτων μὲν κέρα εἰσὶν αἱ δυνάμεις αὐτῶν· τῶν δὲ δικαίων τὸ κέρας ἐστὶν ἡ δόξα, ἥτις ὑψωθήσεται ἐν τῇ ἡτοιμασμένῃ αὐτοῖς βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐνθα συμβασιλεύσουσι τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Διατί δὲ τῶν μὲν ἁμαρτωλῶν κέρατα εἶπε πληθυντικῶς, τῶν δὲ δικαίων κέρας ἐνικῶς, ὥσπερ καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς πληθυντικῶς, τοὺς δὲ δικαίους ἐνικῶς; τοῦτο πεποίηκεν, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἡ μὲν ἁμαρτία καταμερίζει εἰς πλῆθος, καὶ σκορπίζει εἰς πολλὰ, ἡ δὲ ἀρετὴ συνάγει τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν εἰς ἐνότητα, καὶ ἐνοποεῖ τοὺς δικαίους ἀλλήλοις καὶ τῷ Θεῷ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΕ'.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις· Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ, ὠδὴ πρὸς τὸν Ἀσσύριον.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς περιέχει τὰ κατὰ τὸν Σεναχειρίμ βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἀναγγέλλει τὴν κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ γενομένην νίκην παρὰ τῶν δικαίων. Ἔστι δὲ οὗτος καὶ ψαλμὸς καὶ ὠδὴ.

1 **Γ**νωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς, ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ιουδαίαν ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς. Ἰσραὴλ δὲ τὴν Σαμάρειαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν αὐτῆς· ἐπὶ γὰρ τῆς βασιλείας Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σολομῶντος, διαιρεθείσης τῆς βασιλείας τῶν Ἑβραίων, αἱ μὲν δέκα φυλαὶ τούτων ἐγένοντο ἐν Σαμαρείᾳ, καὶ ὠνομάσθησαν Ἰσραὴλ· αἱ δὲ λοιπαὶ δύο ἔμειναν ἐν Ἱερουσαλήμ, ὀνομαζόμεναι Ἰούδας. Ἐπεὶ δὲ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος

ἦν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ νόμου ἐκεῖ ἐτελεῖτο, καὶ ἐν ταύτῃ πλείονα κηδεμονίαν ἐνεδείξατο ὁ Θεός· ἐκεῖ γὰρ ἀπέστειλεν ἄγγελον ἐν ἡμέραις τοῦ μακαρίου Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως, καὶ ἀνεῖλεν ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας, ἐξ ὧν ἀπέστειλε Σεναχειρίμ βασιλεὺς Ἀσσυρίων πορθῆσαι τὴν Ἱερουσαλήμ· διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς, γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, εἶτα ἐπιφέρει ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐγένετο γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μέγα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, τουτέστιν, ἐν τῇ Σαμα-

ρεία, ὅτι ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν. Τροπικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους γράφει· «Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐν σαρκὶ περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομή καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι· οὐδ' ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους λέγει· «Οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα· τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Κατὰ τὸν λόγον οὖν τοῦ Ἀποστόλου οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες εἰσιν Ἰούδας, οἱ ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, καὶ οἱ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν ὁμολογίαν καὶ γινώσκοντες τοῦ Θεοῦ, οὗτοι ἔχουσι καὶ τὴν πνευματικὴν περιτομήν, ἥτις ἐστὶ τὸ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἅγιον βάπτισμα· οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ Ἰσραὴλ, ὡς πνευματικοὶς ὀφθαλμοῖς ὁρῶντες τὸν Θεόν. Γνωστός τοιγαροῦν αὐτοῖς ἐστὶν ὁ Θεός· ἐν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ μέγα, τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστόν. Ταύτης δὲ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀξίας οἱ Ἑβραῖοι ἐξέπεσον· εἰ δὲ ἀπειθοῦντες οὗτοι οὐ παραδέχονται τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, λέγομεν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου λέγει περὶ αὐτῶν· «Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι, ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ»· καὶ ἐν τῷ αὐτῷ πάλιν λέγει· «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων· προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρας». Οἱ τὸν Κύριον οὖν ἐγκαταλιπόντες,

πῶς ἔσονται Ἰούδας; καὶ οἱ παρωργίσαντες τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ, πῶς ἔσονται Ἰσραὴλ; καὶ πῶς ἔσται ὁ Θεὸς γνωστός, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μέγα ἐν τοῖς καταλιποῦσιν αὐτόν; καὶ ἐὰν αὐτοὺς λέγῃ ὁ Θεὸς υἱοὺς ἀνόμους, πῶς ἀξιωθήσονται ὀνομάζεσθαι υἱοὶ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ; καὶ εἰ περὶ τῆς Ἰουδαίας ἐν κεφαλαίῳ ἐνδεκάτῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Κατ' ἀριθμὸν τῶν πόλεων σου ἦσαν θεοὶ σου Ἰούδα, καὶ κατ' ἀριθμὸν ἐξόδων τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐτάξατε βωμοὺς θυμιάων τῇ Βάαλ»· πῶς ὑπῆρχεν ὁ Θεὸς γνωστός ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; ἰδοὺ οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ἀποτίθενται ἀπὸ τῶν Ἑβραίων ταῦτα τὰ ἀξιώματα, καὶ μετατιθέασιν αὐτὰ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστεύουσιν· διότι αὐτὸς ὁ ὕψιστος εἶπεν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν δοξασθήσεται τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τοῖς ἔθνεσι· καὶ πάλιν, ἔσται τὸ ὄνομά μου μέγα ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐννάτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου περὶ τῶν Αἰγυπτίων λέγει· «Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγυπτίων, καὶ στήλη πρὸς τὸ ὄριον αὐτῆς τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἔσται εἰς σημεῖον εἰς τὸν αἰῶνα Κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγύπτου· ὅτι κεκράζονται πρὸς Κύριον διὰ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς, καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτοὺς, κρίνων σώσει αὐτούς. Καὶ γνωστός ἔσται Κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ γινώσκονται οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὐξονται εὐχὰς τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποδώσουσι, καὶ τὰ λοιπά». Δέδεικται διὰ τούτων ὅτι Ἰούδας καὶ Ἰσραὴλ λέγονται οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες ἐκ τῶν ἐθνῶν, ὅτι τὰ πιστεύσαντα ἔθνη ἔστησαν θυσιαστήρια τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔπηξαν στήλας ἁγίας ἐν τε τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, δεξάμενα τὸν Κύριον ἡμῶν

Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ῥυσάμενον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θλίβοντος διαβόλου· οἱ καὶ λατρεύσαντες τῷ ἀληθεῖ Θεῷ, προσφέρομεν δῶρα τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, ἔχοντες ἐν ἡμῖν αὐτοῖς γνωστὸν τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ ὄνομα.

2 **Κ**αὶ ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ ἐν Σιών.

3 **Ε**κεῖ συνέτριψε τὰ κράτη τῶν τόξων, ὄπλον καὶ ῥομφαίαν καὶ πόλεμον·

Μετά τὴν ἤτταν τῶν στρατευμάτων Σεναχειρίμ καὶ δραπέτευσιν αὐτῶν, Ἱερουσαλήμ ὁ τόπος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ ἐν Σιών ναὸς τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ, ἐγένετο ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ, συντριβεισῶν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων· ἀπώλοντο σὺν αὐταῖς καὶ τὰ κράτη τῶν τόξων καὶ τῶν ὀπλῶν· καὶ ταῦτα μὲν καθ' ἱστορίαν. Λέγομεν δὲ, ὅτι κατὰ τῆς ἐπιγείου Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῶν αἰσθητῶν ἐπέδραμον μετὰ καιρὸν τὰ ἔθνη, καὶ τὰς μὲν πόλεις ἐπόρθησαν καὶ κατηδάφισαν, τὰ δὲ κτήματα ἐλεηλάτησαν, τοὺς δὲ Ἰσραηλίτας ἠχμαλώτευσαν, καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνάπαυσιν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀξιωματῶν ἀπολέσαι αὐτοὺς ἐποίησαν. Ὅθεν μᾶλλον ἀληθεύει ὁ λόγος οὗτος ἐπὶ τῆς οὐρανοῦ Ἱερουσαλήμ· ἡ μὲν γὰρ ἐπίγειος Ἱερουσαλήμ

μικρὸν κατοικητήριον ἀνθρώπων ἐστίν· ἡ δὲ οὐρανίος, ἣτις ἐστίν ἡ λαμπρότης καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐστὶ κατοικητήριον χιλιάδων καὶ μυριάδων ἀγγελικῶν ταγμάτων, καὶ δικαίων πνευμάτων. Καὶ αὐτῇ ἀληθέστερον λεχθήσεται κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ καὶ σκηνώμα ἀγιάσματος αὐτοῦ· ἐκεῖ γὰρ ἡ ἐπιφάνεια τῆς δόξης αὐτοῦ τῆς τὰ πάντα ὑπερχούσης, καὶ ἐν μηδενὶ τόπῳ χωρητῆς οὔσης· ἐκεῖ ἐστὶ τόπος εἰρήνης καὶ ἀναπαύσεως καὶ χαρᾶς, ὡς γράφει περὶ αὐτῆς Ἡσαίας ὁ Προφήτης ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ πέμπτῳ· «Ὅτι πορεύσονται ἐν αὐτῇ λελυτρωμένοι καὶ συνηγμένοι διὰ Κύριον, καὶ ἀποστραφήσονται, καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών μετ' εὐφροσύνης, καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν· ἐπὶ γὰρ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν αἶνεσις καὶ ἀγαλλίαμα, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς· ἀπέδρα ὁδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός». Καὶ ἄλλως· Σιών ἐρμηνεύεται τόπος ὑψηλός· τοιοῦτος δὲ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν· ἄρα ἡ Ἐκκλησία ἐστὶ Σιών· Ὅτι δὲ ἡ Ἐκκλησία ὑψηλὴ ἐστὶ καὶ μετάρσιος, προφανές· ἐν αὐτῇ γὰρ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων κατώρθωσε τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα ἀριστεύματα, τροπώσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ συντρίψας τὰ κράτη τῶν τόξων αὐτῶν, ὄπλον τε καὶ ῥομφαίαν καὶ πόλεμον. Προσέτι καὶ πᾶσα ψυχὴ εὐσεβῆς καὶ καθαρὰ Σιών λέγεσθαι δίκαιον, ὡς ὑψοῦσα καὶ ἀνατείνουσα τὰς πνευματικὰς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν ἀληθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην· αὕτη καὶ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ γίγνεται, ὡς ὑπέσχετο ὁ Θεὸς περὶ τῶν πιστῶν, ὅτι «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεός, καὶ τὰ ἔξῃς» (1).

4 **Φ**ωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὁ-

(1) Β'. Κοριν. ζ', 16.

ρέων αἰωνίων· ἐταράχθησαν πάντες οἱ
ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ.

5 Ὑπνωσαν ὕπνον αὐτῶν, καὶ οὐχ
εὔρον οὐδέν, πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πλού-
του ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

Οσπερ τὰ λυπηρὰ σκότος ὀνομάζει, οὕτως
ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ εὐφρόσυνα φῶς λέγει. Καὶ φησι·
σὺ ὁ Θεὸς ἐδειξας τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ ἀντι-
λήψεώς σου ἀπὸ τῶν ὀρέων, ἐφ' οἷς ἔκτισται ἡ Ἱε-
ρουσαλὴμ τὸ κατοικητήριόν σου θαυμασίῳ τρό-
πῳ, ἀνελπίστως τε καὶ ἀκαταλήπτως· τῶν γὰρ
Ἀσσυρίων ἡ θραῦσις θαυμασίως γέγονεν ἄνευ πολέ-
μων καὶ ὀπλῶν καὶ συμμαχικῶν δυνάμεων διὰ μόνης
παρυσίας ἀγγέλου οὐρανίου. Τὸ δ' ἀληθέστερον, ὅρη
αἰώνια νοητέον τοὺς οὐρανοὺς, ἀφ' ὧν ἐλθοῦσα ἡ
χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους,
ἐφώτισεν αὐτοὺς, καὶ δι' αὐτῶν πᾶσαν τὴν οἰκου-
μένην, φωτισμὸν θαυμάσιον καὶ ἀκατανόητον.
Προσέτι ὅρη αἰωνία εἰσι καὶ οἱ ἅγιοι, ὡς Μωϋσῆς
καὶ οἱ λοιποὶ Προφῆται, οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ
Κυρίου, καὶ οἱ μετὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ Ἀπό-
στολοι καὶ διδάσκαλοι, δι' ὧν φωτίζει ὁ Θεὸς τὰς
ψυχὰς τῶν πιστῶν θαυμαστῶς ἐν ὁπτασίαις καὶ
ἀποκαλύψεσιν. Ἐτι ὅρη αἰωνία εἰσι καὶ τὰ ὑψηλὰ
δόγματα τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἀφ' ὧν ὁ Θεὸς φω-
τίζει πᾶσαν ψυχὴν ἐρχομένην εἰς τὴν πίστιν. Ἐπὶ
τούτοις πᾶσι ταρασσονται οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ,
ὡς ἐταράχθησαν καὶ οἱ Ἀσσύριοι, οἰόμενοι ὑπερι-
σχύσειν τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὕπνωσαν ὕπνον αὐ-
τῶν κύκλῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ, σκοποῦντες πρωΐας
καθελεῖν τὴν πόλιν, καὶ πλουτίσαι ἀπὸ τῆς λεηλα-
σίας καὶ προνομῆς τῶν ἐν αὐτῇ· ἐπιφασάσης δὲ

τῆς ἡμέρας, οἱ μὲν εὐρέθησαν νεκροὶ, καὶ ὡς οὐδὲν
γεγονότες, οἱ δὲ κενὰς ἔχοντες τὰς χεῖρας, ἐξ ὧν
ἤλπιζον, καὶ ὡς μηδὲν ἔχοντες χλεύη ἐγένοντο.

6 Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου ὁ Θεὸς Ἰα-
κώβ, ἐνύσταξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς
ἵπποις.

Απὸ τῆς ὀργῆς, φησὶ, καὶ τοῦ θυμοῦ σου, ὁ
Θεός, ἐγένετο ὁ τῶν ἵππέων θάνατος ταχύτατος,
ὡς νυσταγμός. Τοῦτο ἀρμόσσει καὶ πρὸς τοὺς
καταπιστεύσαντας τὴν ζωὴν αὐτῶν τῇ ἀμελείᾳ τε
καὶ ῥαθυμίᾳ, καὶ πρὸς τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τῇ δυ-
νάμει τοῦ πλούτου αὐτῶν, καὶ ἐναθρυνομένους
ἐπ' αὐτῷ, καὶ πρὸς τοὺς ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις
ἐκδεδομένους· οὗτοι γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως,
ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς ἐν ὀργῇ τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ,
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὴν κρίσιν παρὰ
τοῦ Πατρὸς εἰληφότος, γνώσονται τὴν ἐλπίδα αὐ-
τῶν ματαιωθεῖσαν, καὶ ταραχθήσονται, ὡς γεγο-
νότες ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ, ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν
οὐδέν, ὧν ἐκτήσαντο ἐν τῇ κοσμικῇ αὐτῶν ζωῇ, εὐ-
ρίσκοντες.

7 Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστή-
σεται σοι; ἀπὸ τότε ἡ ὀργή σου.

Καὶ οὐ μόνον ἄρτι φοβερός εἶ, ἀλλὰ καὶ
ἀπὸ τότε, τουτέστιν, ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ἤρξω παιδεύειν
τοὺς τῇ μοχθηρίᾳ ἐμμένοντας. Καὶ ἄλλως· τοῦτο
νοητέον ὅτι σὺ Κύριε τοὺς πονηροὺς παρασκευάζεις
πρὸς τιμωρίαν οὐ μόνον ἐν τῷ ἁμαρτάνειν αὐτοὺς,
ἀλλὰ καὶ ἀφ' οὗ τῇ προγνώσει σου οἶδας αὐτοὺς
ἀμετανοήτως ἁμαρτήσαντας.

8 **Ε**κ τοῦ οὐρανοῦ ἠκούτισας κρί-
σιν· γῇ ἐφοβήθη καὶ ἠσύχασεν.

9 **Ε**ν τῷ ἀναστῆναι εἰς κρίσιν τὸν
Θεόν, τοῦ σῶσαι πάντας τοὺς πρᾶεῖς
τῆς γῆς.

Επειδὴ σὺ, φησὶν, ὕψιστος, καὶ ἐν οὐρανῷ
κατοικῶν δείκνυσαι, διὰ τοῦτο, ὡς ἀφ' ὕψους ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ ἀκουσθείσης τῆς ἐνδίκου κρίσεώς
σου, ἡ γῇ, ἦτοι οἱ γῆινοι ἄνθρωποι φοβηθέντες,
ἠσύχασαν, ἀπογινόμενοι τῶν πονηριῶν. Ἡ λέγει
τὸν ὀλεθρον τῶν Ἀσσυρίων πᾶσιν ἀκουστὸν γε-
νέσθαι, ὡσπερ ἡ ἀπ' οὐρανοῦ ἠκουσμένη βροντὴ,
ἐξ ἧς φοβηθέντες οἱ πονηροὶ, ἐπαύσαντο καὶ ἠσύ-
χασαν. Ἐν δὲ τῷ ἀναστῆναι τὸν Θεὸν εἰς κρίσιν,
ἐπιγινώσκονται αὐτὸν κριτὴν καὶ σωτῆρα ὄντα· ὅταν
γὰρ ἀναστῇ, καὶ κινηθῇ ὁ Θεὸς ποιῆσαι κρίσιν δι-
καίαν, καὶ τοὺς μὲν ἀδίκους παιδεύσῃ, τοὺς δὲ δι-
καίους σώσῃ, τότε πεισθήσονται ἅπαντες, ὅτι ἐστὶ
Θεὸς καὶ κριτὴς δίκαιος.

10 **Ο**τι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολο-
γήσεται σοι, καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυ-
μίου ἐορτάσει σοι.

Εν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἀποκαλυ-
φθέντων τῶν κεκρυμμένων, τότε φανερωθήσεται
πᾶς λόγος, ἐννοιά τε καὶ ἐνθύμημα, οἷον ἐξομο-
λογούμενα ταῦτα τῷ Θεῷ, καὶ ἀνακηρύττοντα αὐ-
τῷ τὰ ἔργα αὐτῶν. Τότε δὲ, καὶ ὁ ἀπὸ ἁμαρτιῶν
καθαρὸς τὸν λογισμὸν ἄνθρωπος, ἐορτάσει τῷ
Θεῷ οὐκ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν

ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας κατὰ τὴν τοῦ
Παύλου διαγόρευσιν (1). Καὶ ἄλλως· νοητέον τοῦτο
ὡς ἀπὸ τῶν λυτρωθέντων ὡσανεὶ λεγόντων· ἡμεῖς
οἱ ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τῆς τῶν Ἀσσυρίων δουλείας,
καὶ ἐπιζήσαντες πρὸς τὸ μνημονεύειν τῶν εὐεργε-
σιῶν σου καὶ εὐχαριστεῖν σοι, ἰδοὺ ἀφοσιούμεν
πάντα λογισμὸν ἡμῶν τῇ ὁμολογίᾳ τῶν εἰς ἡμᾶς
εὐεργεσιῶν σου, καὶ οὐδὲ βραχὺ ἐγκατάλειμμα
λογισμοῦ περισπῶμεν ἄλλῳ τῷ φρονήματι, ἀλλ'
ἐν τῇ σῇ δοξολογίᾳ καὶ αἰνέσει τοῦτον ἀνατιθέμεθα.

11 **Ε**ὕξασθε, καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ
τῷ Θεῷ ἡμῶν· πάντες οἱ κύκλῳ αὐ-
τοῦ οἴσουσι δῶρα. Τῷ φοβερῷ καὶ ἀφαι-
ρουμένῳ πνεύματα ἀρχόντων, φοδεῖ
παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

Εὔτε, φησὶ, καὶ προσκομίσατε τὰς αἰνέσεις
τῷ Θεῷ, καθάπερ ἐπηγγείλασθε αὐτῷ ἐν ταῖς
θλίψεσι διατελοῦντες, καὶ εὐχαριστεῖτε ὅτι ἐρρύ-
σατο ὑμᾶς. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ὑμεῖς, ἀλλ' ἤξει
καιρὸς, ὅτε προσοίσουσιν αὐτῷ δῶρα καὶ πάντες
οἱ κύκλῳ αὐτοῦ· διὰ τούτου προμηνύει ὅτι τὰ κύ-
κλῳ ἔθνη πιστεύσουσιν εἰς Χριστὸν, καὶ πάντες
γινώσκονται, ὅτι αὐτός ἐστιν ἐξουσιαστικώτερος παρὰ
πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, ὅς διὰ τοῦ θανάτου
ἀφαιρεῖται πνεύματα ἀρχόντων. Καὶ ἄλλως· ἐν τῇ
ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως καθεζομένῳ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν
ἐπὶ θρόνου δίκης, τηνικαῦτα παραστήσονται οἱ διὰ
τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν ἀξιωθέντες κύκλῳ τε καὶ
πλησίον αὐτοῦ γενέσθαι· οὗτοι οἴσουσιν ὡς δῶρα,
ἃς εἰργάσαντο ἀγαθοεργίας ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι.
Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν πολλῶν χριστιανῶν ἐν ἀμε-

(1) Ἀ. Κορ ἐ, 8.

τανοησία τελευτησάντων ἀφαιρήσεται χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δοθέντα αὐτοῖς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ βαλεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, ὡς τοὺς ἀβαπτίστους καὶ τοὺς ἀπίστους· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ Κύριος ἡμῶν εἶρηκεν ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου· «Ἦξει ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ᾧ ἡ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει». (Ῥύσαιτο ἡμᾶς Κύριος τῆς ὀργῆς ταύτης τῷ ἐλέει αὐτοῦ). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀφαιρεῖται ὁ Θεὸς χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύ-

ματος ἀπὸ τῶν ἀναξίων, ὡς ἀφείλετο τὴν χάριν τοῦ πνεύματος ἀπὸ τοῦ Σαῦλ, ἐξουθενήσαντος Σαμουὴλ τὸν Προφῆτην, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἑκτῷ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν· «Καὶ πνεῦμα Κυρίου ἀπέσῃ ἀπὸ Σαοῦλ, καὶ ἐπνιγεν αὐτόν πνεῦμα πονηρὸν παρὰ Κυρίου». Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀφῆρητο τὸ πνεῦμα τῆς βουλῆς, καὶ ἐποίησεν αὐτόν συνεῖναι τοῖς θηρίοις, ὁ Θεὸς ὁ καταποντίσας τὸν Φαραῶ· φοβερὸς γὰρ ὁ Θεὸς παρὰ πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Ἰδιθούμ. Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ·

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ὁ, τε Δαβὶδ καὶ Ἀσάφ ὁ πρωτοψάλτης συνέθεντο, παραμυθούμενοι τὸν Ἰδιθούμ, δυσανασχετοῦντα ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ τῶν πονηρῶν καὶ δυστυχίᾳ τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐκ τούτου ἀπρονοησίαν Θεοῦ οἰόμενον.

¹ **Φ**ωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ προσέσχε μοι.

Εν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάγκης μου, φησὶν, εὐτόνως ἰκέτευσά τὸν Θεόν, ζητήσας παρ' αὐτοῦ αἰνεσιν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν προσευχὴν μου ἀξίαν ἀποδοχῆς εἰσήκουσέ μου, καὶ ἐρρύσατό με ἀπὸ τῶν ἀναγκῶν. Ταῦτα λέγει ὁ ψαλμὸς πρὸς τὸν Ἰδιθούμ, ἵνα διὰ τοῦ οἰκείου παραδείγματος δείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς

εὐήκοος ὑπάρχει τοῖς τὰ καθήκοντα αἰτοῦσι. Φωνὴν δὲ καὶ κραυγὴν λέγων, ὑπεμφαίνει ὅτι ὁ διὰ τὰς ἁμαρτίας πόρρῳ Θεοῦ γενόμενος, δυσάκουστος ὢν, ἀναγκάζεται ἐπιτεῖναι τὴν προθυμίαν τοῦ νοός αὐτοῦ ἐν τῇ προσευχῇ, ὥσπερ καὶ ὁ πόρρῳ ἀφιστάμενος κατὰ διάστασιν τοπικὴν, συντονώτερον ἐκφωνεῖ, ἵνα ἀκούσῃ ὁ πρὸς ὃν ὁ λόγος. Κύριον δὲ ὀνομάζει τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἱερῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως λέγομεν, εἰς ἓνα Κύριον, Ἰησοῦν Χριστόν. Θεὸν δὲ τὸν Πατέρα, πρὸς ὃν διὰ τοῦ Υἱοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχέκαμεν.

2 **Ε**ν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα, ταῖς χερσί μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠπατήθην.

Τὸ, ἐξεζήτησα τὸν Θεὸν καὶ ταῖς χερσί μου νυκτὸς ἐναντίον αὐτοῦ, εἶρηται ἀντὶ τοῦ, ὕψωσα πρὸς αὐτὸν τὰς χεῖράς μου, ἱκετεύων οὐ μόνον ἐν ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ οὐκ ἠπατήθην, ἀλλ' ἐπέτυχον τοῦ ζητουμένου. Καὶ ἄλλως· ἀπέσχον τοῦ ὕπνου, καὶ διήνυον ὅλην τὴν νύκτα προσευχόμενος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου, καὶ οὐκ ἠπατήθην, οὐδὲ ἐματαιώθη ἡ ἐλπίς μου, ἀλλ' ἔτυχον τοῦ ζητουμένου. Τὸ δέ, ταῖς χερσί μου, νοεῖται καὶ ἄλλως· ὅτι οὐ μόνον τῇ γλώσσῃ προσευχόμενος γέγονα, ἀλλὰ καὶ ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν διετέλεσα.

3 **Α**πηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην· ἠδολέσχῃσα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου.

Απέγνωσται, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τῆς θλίψεως, καὶ ἀνεπίδεκτος παρακλήσεως καὶ παραμυθίας ἐγένετο, καὶ οὐδὲν ἦν τὸ παραμυθῆσάί με δυνάμενον, εἰ μὴ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, τὸ διανοηθῆναί με δηλαδὴ, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς μεταβαλεῖν τὰ λυπηρὰ εἰς χαρμόσυνα· καὶ αὕτη μόνῃ ἡ μνήμη παρακλήσεως καὶ εὐφροσύνης μοι αἴτιον ἐγένετο. Ἀδολεσχούντος δὲ πάλιν ἐν ἑμαυτῷ, καὶ ἀναλογιζόμενος τὰς κακώσεις με ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά με.

4 **Π**ροκατελάβοντο φυλακὰς οἱ ὀ-

φθαλμοί μου, ἐταράχθην, καὶ οὐκ ἐλάλησα.

Πρὸ τοῦ διεγερθῆναι τοὺς ἀμοιβαδὸν γρηγοροῦντας νυκτοφύλακας, ἐγὼ ἐξηγειρόμην, προκαταλαμβάνοντων αὐτοὺς τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεωγμένων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαί με ὑπνῶσαι ἀπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν θορυβούντων με διαλογισμῶν· καὶ ἐν τούτοις περικλυζόμενος, ἐταράχθην μὲν, οὐκ ἐλάλησα δέ. Εὐρηται δὲ ἐν ἐτέρῳ ἀντιγράφῳ, προκατέλαβον πάντες οἱ ἐχθροί μου, καὶ προέλαβον τὰς φυλακὰς με. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν μετάφρασιν νοητέον οὕτως· ἐγὼ ἐπέστησα ἑμαυτῷ φυλακὰς τοὺς θείους λογισμοὺς, ἀλλ' οἱ ἀόρατοι ἐχθροί μου προκατέλαβον καὶ ἔφθειραν τοὺς ἀγαθὰς λογισμοὺς με ταῖς πονηραῖς ἐννοίαις καὶ ἐνθυμήσεσι.

5 **Δ**ιελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας, καὶ ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην.

6 **Κ**αὶ ἐμελέτησα, νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου.

7 **Μ**ὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπίωσεται Κύριος; καὶ οὐ προσθήσει τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι;

8 **Η** εἰς τέλος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει; συνετέλεσε ῥῆμα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

9 **Μ**ὴ ἐπιλήσεται τοῦ οἰκτειρῆσαι

ὁ Θεός; ἢ συνέξει ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ; Καὶ εἶπα, νῦν ἡρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου.

Ανεπόλησα κατὰ διάνοιαν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, τὰ γενόμενα ἐν τῇ ἀπ' αὐτῆς ἐξόδῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, καὶ τὰ ἐν τῇ Χαναναίᾳ γῇ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα σημεῖα αὐτοῦ, τὰ γεγονότα ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις· καὶ ταῦτα ἐμελέτησα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἀδολεσχῶν νυκτός, ἐν τῷ παρόντι δηλαδὴ σκοτεινῷ βίῳ, μὴ κοιμώμενος τὸν τῆς ῥαθυμίας ὕπνον. Αὕτη δὲ ἡ ἀναπόλησις ἐσχάλλευσεν καὶ ἀνίχνευεν, ἐπιφέρουσα ἐτέρους λογισμούς. Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνες ἀπώσεται Κύριος ἡμᾶς; μὴ οὐκέτι εὐδοκήσας οἰκτείρει; ἢ ἀπέκοψεν εἰς τέλος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν; Μὴ τῇ προγνώσει αὐτοῦ ἔκρινεν καὶ ἐψήφισεν τὰ ἐκάστη γενεᾷ προσήκοντα, καὶ σπουδάζει ἐκτελέσαι τὰ προορισθέντα; μὴ ἐπιλήσεται τῶν συνήθων αὐτῷ οἰκτιρμῶν; μὴ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ ἐπικρατήσῃ καὶ ὑπερισχύσῃ εἰς τὸ συστεῖλαι τοὺς πλουσίους αὐτοῦ οἰκτιρμούς; Ταῦτα διανοούμενος εἶπον, νῦν ἡρξάμην, αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου· εἶπα, φησὶν, ἐν τῷ λογισμῷ μου, αὕτη ἡ ἐνεστώσα ἀνάγκη ἀρχὴ ἐστὶν ἄλλων ἐπιουσῶν ἀναγκῶν, καὶ νῦν ἡρξάμην τοῦ κακουχεῖσθαι· ἡ γὰρ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου ἡλλοίωσε τὰς ἐνεργείας αὐτῆς· πρότερον μὲν γὰρ ἐπλούτιζεν ἡμᾶς ποικίλοις ἀγαθοῖς, νῦν δὲ οἶονεὶ ἀλλοιωθεῖσα περιπίρει ἡμᾶς πολυτρόποις περιστάσεσι· καὶ τούτῳ δοκεῖ, ὅτι ἀλλοίωσις μὲν τῆς εὐεργετικῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἐγένετο, ἐναρξίς δὲ ἡμῖν κακοπαθειῶν. Προσέτι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς λέγεται ὁ μονογενὴς

αὐτοῦ Υἱός· δι' αὐτοῦ γὰρ ἐποίησεν καὶ συνέχει τὰ πάντα. Λέγει οὖν ὁ Προφήτης ὅτι νῦν ἡρξάτο ἐπιφέρεισθαι τὰ κακὰ κατὰ τῶν Ἑβραίων, ὅπερ ἐστὶν ἔργον ἄλλοιον τῆς τοῦ Θεοῦ εὐσπλάγχνου συνηθείας. Ταύτης δὲ τῆς ἀλλοιώσεως αἰτίον ἐστὶν ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου, ἥτοι ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ὅτι αὐτὸν ἐξουδένωσαν, καὶ διὰ τοῦτο ἡλλοιώθη τὰ κατ' αὐτούς· πρότερον γὰρ βασιλεύοντες καὶ ἐπιφανεῖς ὑπάρχοντες, ὕστερον γεγόναντι χλεῦθ τῶν ἀνθρώπων καὶ αἰχμάλωτοι τοῖς ἔθνεσιν. Αὕτη ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου ἡλλοίωσε καὶ τὰ ἔθνη, μεταβαλοῦσα ταῦτα ἀπὸ τοῦ χειρόνος ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ ἀπὸ ἀπιστίας εἰς θεοσέβειαν· δι' ὃ, ὅταν ἴδωμεν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ καλὸν μεταβαλόντα, λέγομεν· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.

10 **Ε**μνήσθην τῶν ἔργων Κυρίου, ὅτι μνησθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν θαυμασίων σου.

11 **Κ**αὶ μελετήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, καὶ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασί σου ἀδολεσχήσω.

Εργα μὲν τοῦ Κυρίου ἐνταῦθα λέγει τὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθέντα δημιουργήματα αὐτοῦ, τὰ καθ' ὃν διετάξατο φυσικὸν νόμον διοικούμενα· θαυμάσια δὲ τὰ ὑπερφυῶς τελούμενα ὧν θαυμασίων τὰ μὲν ἐστὶ κοινὰ καὶ καθόλου, τὰ δὲ ἴδια καὶ καθ' ἕκαστα. Καὶ κοινὰ μὲν λέγομεν τὰ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἐπίσης τερατουργήματα, οἷόν ἐστι τὸ πλάσαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ χορᾶς ζῶον λογικόν καὶ ἔμφυχον καὶ τὸ θαυμασιώτερον, τὸ ποιῆσαι αὐτὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἄρχον-

τα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα θαυμάσια. Ἰδια δὲ τὰ κατὰ μέρος, οἷά ἐστι τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Σινᾶ καὶ ἐν ἄλλοις τερατουργηθέντα. Ἐπιτηδεύματα δὲ αὐτοῦ ἐστὶ τὰ ποικίλα τῆς προνοίας αὐτοῦ εἶδη, ὅσα πρὸς καταρτισμὸν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου γίνεται, οἷαί εἰσιν αἱ ἐπαγόμεναι παιδεῖαι, αἱ πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν γιγνόμεναι, καὶ αἱ διαταγαὶ τῶν νόμων, τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ. Καὶ ἀπλῶς, ἔργα τοῦ Θεοῦ λέγεται, ὅσα ἀνήκει πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ὧν καὶ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ ἐν τῇ γῇ διατριβὴ αὐτοῦ. Ἡ τούτων οὖν τῶν ἔργων καὶ τῶν θαυμασίων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ Θεοῦ μνήμη καὶ μελέτη καὶ ἀναπόλησις παραμυθεῖται τοὺς τεθλιμμένους.

12 **Ο** Θεὸς ἐν τῷ ἁγίῳ ἡ ὁδός σου· τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια.

13 **Ε**γνώρισας ἐν τοῖς λαοῖς τὴν δύναμίν σου· ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου τὸν λαόν σου, τοὺς υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ.

Αγιον λέγει τὸ ὄρος Σινᾶ, ὁδὸν δὲ τὸν νόμον τὸν ἐκεῖσε δοθέντα· διὰ γὰρ τοῦ νόμου διδάσκεται τὰ πρὸς σωτηρίαν φέροντα, ἅτινα λέγεται ὁδός καὶ πολίτευμα. Λέγει οὖν σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἐν τῷ ἁγίῳ Σινᾶ δούς τὸν νόμον, μέγας εἶ, καὶ οὐδεὶς θεὸς ἄλλος πλὴν σου. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας θαυμάσια, ἐξ

ῶν ἐγνώσαν τὴν δύναμίν σου οἱ λαοὶ, ὃ, τε τῶν Αἰγυπτίων καὶ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Προσέτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ ποιεῖν τὰς ἰάσεις καὶ τὰ λοιπὰ θαύματα ἐν τῇ γῇ ἐγνώρισε πᾶσι τοῖς λαοῖς τὴν θείαν αὐτοῦ δύναμιν, τουτέστι, τὰς ἐνεργείας τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· «Δύναμις γὰρ ἐξήρχετο παρ' αὐτοῦ καὶ ἰᾶτο πάντας»· καὶ «Δύναμις αὐτῷ ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς»· ὡς φησι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (1)· ὡς καὶ τοὺς ἀνθισταμένους αὐτῷ ἐκπλήττεσθαι καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ αἱ δυνάμεις αὐταί; Πᾶσι δὲ τοῖς λαοῖς ἐγνώρισε τὴν δύναμιν αὐτοῦ ὁ Κύριος, καὶ ὑπὲρ πάντων ἐγεύσατο θανάτου, ἵνα πάντας λυτρώσῃ τε καὶ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τῆς ματαίας αὐτῶν ἀναστροφῆς τῆς πατροπαραδότου, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος (2). Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν λέγεται καὶ βραχίων τοῦ Πατρὸς, καθὰ δὴ καὶ δεξιὰ αὐτοῦ· ἐν αὐτῷ τῷ βραχίονι καὶ τῇ δυνάμει πρότερον μὲν ἐλυτρώθη ἐξ Αἰγύπτου ὁ λαός, οἱ υἱοὶ Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ· ὕστερον δὲ ἐνανθρωπήσαντι, πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἑβραίων· τὸ γὰρ Ἰωσήφ ἐρμηνεύεται προσθήκη Θεοῦ, καὶ σημαίνει τοὺς ἐξ ἐθνῶν προστεθέντας τῇ πίστει, καὶ συναφθέντας τοῖς υἱοῖς Ἰακώβ, ἥτοι τοῖς ἐκ περιτομῆς, οἵτινές εἰσιν υἱοὶ Ἰακώβ τοῦ καὶ Ἰσραήλ. Ὅτι δὲ ἐμὲλλον οἱ ἐθνικοὶ προστεθήσεσθαι τοῖς ἐκ περιτομῆς, προδεδήλωκεν ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ Ἡσαΐα τοῦ Προφήτου εἰπών· «Ταχὺ ἔρχεται καὶ οὐ χρονιεῖ, καὶ αἱ ἡμέραι αὐτῶν οὐ μὴ ἐφελκυσθῶσι, καὶ ἐλεήσῃ Κύριος τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐκλέξεται ἐτι τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἀναπαύσονται ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ ὁ γειώρας προστεθήσεται πρὸς αὐτῆς καὶ προστεθήσεται πρὸς τὸν οἶκον Ἰακώβ». καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ τῶν Ἀριθμῶν, ὅτε ἐνε-

(1) Λουκ. ζ', 19. ε, 17. (2) Α' Πέτρ. α, 18.

τείλατο Κύριος ποιῆσαι τὸ Πάσχα τοῖς τε Ἰσραηλίταις καὶ τοῖς προσηλύτοις λέγων· «Νόμος εἷς ἔσται ὑμῖν, καὶ τῷ προσηλύτῳ, καὶ τῷ αὐτόχθονι τῆς γῆς». Ἐκ τούτων τῶν θείων λόγων προδηλῶται ἡ συνάφεια τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τῶν ἐθνικῶν εἰς μίαν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν, ὃς ἐστὶν ὁ βραχίων τοῦ Θεοῦ, ὁ λυτρωσάμενος τοὺς ἐπιγνόντας αὐτὸν υἱοὺς Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ.

14 **Εἶδοσάν σε ὕδατα ὁ Θεὸς, εἶδοσάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν, ἐταράχθησαν ἄβυσσοι.**

15 **Πλῆθος ἡχοῦς ὑδάτων, φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι.**

Τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐξελθόντων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπ' Αἰγύπτου, καὶ τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου, διαβαινόντων αὐτῶν πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀνέστειλαν τὰ ρεύματα αὐτῶν, τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ταῦτα κατασχούσης. Ταῦτα εἰσάγων ὁ ψαλμῳδὸς, ὡς ψυχὴν καὶ αἴσθησιν καὶ γνῶσιν Θεοῦ τοῦ προηγουμένου τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἔχοντα, λέγει· εἶδοσάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν, καὶ οἰονεῖ ἀπὸ τοῦ φόβου ἐπάγησαν καὶ συνεστάλησαν· τὰ δὲ πελάγη αὐτῶν ἐταράχθησαν, πνεύσαντος νότου βιαίᾳ, καὶ ὁ ἦχος τῶν ὑδάτων συνήνωται τῇ ἐκ τῶν νεφελῶν καταρράξασθι βροντῇ. Καὶ ταῦτα ἐγένετο προσημαίνοντα τὴν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βάπτισιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τοῦ γὰρ Κυρίου ἡμῶν βαπτιζομένου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, τὰ ὕδατα οἰονεῖ ἐπτηξαν, καὶ ἐκπλαγέντα ὑπεστάλησαν, ἰδόντα

προορατικῶς τὸν δημιουργὸν αὐτῶν, ἐν αὐτοῖς βαπτιζόμενον· καὶ αἱ ἄβυσσοι τῶν ὑδάτων, τουτέστιν, αἱ ἐν τοῖς βυθοῖς τῶν ὑδάτων ταραχώδεις καὶ πονηραὶ δυνάμεις ἐταράχθησαν. Προσέτι ἡνίκα, τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὑπὸ λαίλαπος κλυδωνιζομένῳ πλοίῳ φοβηθέντων, ἐπετίμησεν ὁ Κύριος τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, τῇνικαῦτα τὰ τε ὕδατα καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ἰδόντα καὶ φοβηθέντα τὸν δεσπότην ἐκόπασαν. Τότε καὶ αἱ ἄβυσσοι ἐταράχθησαν, τουτέστιν, οἱ τέως ὡς ἐν ἀβύσσοις τῆς ἀγνοσίας βεβυθισμένοι, ἰδόντες τὸ θαῦμα ἦλθον καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ, ὁμολογοῦντες αὐτὸν εἶναι Υἱὸν Θεοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται. Ἀλλὰ καὶ ἐν κεφαλαίῳ τρισκαίδεκάτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου παρεικάζει ὁ Θεὸς τὰ πολλὰ ἔθνη ὕδασι πολλοῖς. Ταῦτα οὖν τὰ ἔθνη τὰ ὕδασι πολλοῖς ὁμοιούμενα, εἶδοσαν τὸν Θεὸν τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον σωτήριον, ὃς ἐστὶν ἀρχὴ σωτηρίας· καὶ ἐταράχθησαν τὰ ἐμβύθια αὐτῶν. Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων, τὰ καταδιώξαντα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐταράχθησαν καὶ ἐξεπλάγησαν, θεασάμενα τὰ θαύματα τῆς πίστεως. Νεφέλας δὲ, αἵτινες ἔδωκαν φωνὴν αὐτῶν, λέγει τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· αὐτοὶ ἔδωκαν φωνὴν αὐτῶν, κηρύξαντες τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, περὶ ὧν γέγραπται, ὅτι ὁ φθόγγος αὐτῶν ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν (1).

16 **Καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται· φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ·**

(1) Ψαλμ. ιγ', 5.

17 Εφαναν αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ οἰκουμένη· ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.

18 Ἐν τῇ θαλάσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἵχνη σου οὐ γνωσθήσονται.

19 Ὡδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου, ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών.

Βέλη διαπορευόμενα ἱστορικῶς μὲν ὀνομάζει τὰς μάστιγας, ἃς ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς κατὰ τῶν Αἰγυπτίων· φωνὴν τε τῆς βροντῆς αὐτοῦ ἐν τῷ τροχῷ λέγει τὸν γενόμενον πάταγον καὶ βροντώδη θόρυβον ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, ὅτε τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ συνεστράφησαν οἱ τροχοί, καὶ περιεπλάκησαν ἀλλήλοις οἱ ἄξονες τῶν ἀρμάτων τοῦ Φαραῶ, καὶ συνεδέθησαν ἵνα μὴ δυνηθῶσι φυγεῖν, καὶ ῥυσθῆναι οἱ ἐπιβάται αὐτῶν Αἰγύπτιοι, ὥστε καταβυθισθῆναι ἅπαντας ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ. Αὗται δὲ αἱ πληγαὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ὁ καταποντισμὸς αὐτῶν, ὡς τηλαυγεῖς ἀστραπαὶ ἔφαναν, καὶ ἐγνώσθησαν τοῖς τε ἐγγύς καὶ τοῖς πόρρω τῶν οἰκούντων ἐν ὅλῳ τῷ τροχῷ τοῦ κόσμου, ὥστε ἐκ τούτων τῶν θαυμασίων πάντας τοὺς τὴν γῆν κατοικοῦντας ταραχθῆναι καὶ τρομάξαι. Λέγει οὖν ὁ ψαλμὸς ὅτι κατενόησαν ἅπαντες, ὅτι σὺ Κύριε συνώδευσας τῷ λαῷ σου, καὶ συνέπλευσας αὐτοῖς ἐν τῇ θαλάσῃ ἀοράτῳ ὁδοπορίᾳ σου, μὴ γινωσκομένων τῶν ἐν ὕδασι πολλοῖς τρίβων καὶ ἱχνῶν σου· ταῦτα δὲ τότε ἐποίη-

σας, ὅτι ὠδήγησας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου ἐν χειρὶ Μωϋσῆ καὶ Ἀαρών. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι ἡ σφαῖρα τοῦ παρόντος κόσμου διὰ τὸ κυκλοφερὲς αὐτοῦ τροχῷ ὁμοιώθη· γέγραπται γάρ καὶ ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου· «Καθὼς ἂν εἴη τροχὸς ἐν τροχῷ». Ἐννοοῦντος διὰ τούτου ἔξω μὲν τροχὸν τὸν παρόντα κόσμον, ἕτερον δὲ ἐν αὐτῷ τροχόν, τὸν κύκλον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Λέγει οὖν ὁ ψαλμὸς ἐνταῦθα, ὅτι τὰ θαυμάσιά σου, Κύριε, ἀκουστὰ ἐγένοντο ἐν τῷ τροχῷ τοῦ κόσμου, ὡς φωνὴ βροντῆς, καὶ αὐτοφανῆ τῇ οἰκουμένῃ ὡς τηλαυγεία ἀστραπῶν. Προσέτι ἀστραπαὶ τηλαυγεῖς εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἴρηται· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (1). Βρονταὶ δὲ τὸ κήρυγμα τῶν τε υἱῶν τῆς βροντῆς Ἰωάννου καὶ Ἰακώβου, καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, οἵτινες ἐξήχησαν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας εἰς ὅλον τὸν γύρον τοῦ κόσμου, καὶ ὡς ἀστραπαὶ ἐφυγάδευσαν τὸ ἐν ἀνθρώποις σκότος τῆς ἀγνοίας. Οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ βέλη διαπορευόμενα τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ λέγεται βέλος καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· γέγραπται γάρ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ Ἡσαίου, ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Λόγου· «Ἐθῆκέ με ὡς βέλος ἐκλεχτόν, καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέ με». Τοιγαροῦν βέλος μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστὶν ὁ Χριστὸς, τούτου δὲ βέλη εἰσὶν οἱ τε λόγοι αὐτοῦ καὶ οἱ Ἀπόστολοι· ὡς βέλη γὰρ πεμφθέντες, ἐκέντησαν τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔτρωσαν ταύτας πρὸς ἀγάπην Θεοῦ καὶ πόθον τῆς ἀπολαύσεως αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτῶν ἐσαλεύθη ἡ γῆ, οἱ τὰ γῆινα δηλαδὴ φρονοῦντες μετέστησαν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας

(1) Ματθ. ε', 14.

αὐτῶν πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν, φοβηθέντες τὸν Θεόν, καὶ ἔντρομοι γινόμενοι. Θάλασσαν δὲ τοῦ κόσμου νοητέον καὶ τὰ πολύτροπα ἔθνη· ταύτην τὴν θάλασσαν μετεκίνησαν οἱ Ἀπόστολοι κατὰ τὴν πρόρρησιν Ἀβακούμ τοῦ Προφήτου· κηρυττομένης γὰρ τῆς πίστεως, θόρυβος πολὺς καὶ ταραχὴ ἐγένετο ἐν φυλαῖς καὶ λαοῖς καὶ χώραις. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς πολλοῖς ὕδασι τῶν ἐθνῶν ἐγένοντο αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, τοῖς Ἀποστόλοις πορευομένοις συνυπάρχοντος τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ συνοδεύοντος, καὶ ἐνισχύοντος αὐτοῦς, ὡς ἐπηγγείλατο λέγων· «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (1). Ἀλλ' αἱ τρίβοι αὐτοῦ κεκρυμμέναι οὔσαι ἐν ὕδασι πολλοῖς, οὐκ ἐγνώσθησαν πῶς συνεπορεύετο τοῖς Ἀποστόλοις ὁ Κύριος· ἀόρατος γὰρ ἦν τοῖς

σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς. Τὸ δὲ, ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου, προαγγέλλει τὸν λόγον τοῦ Κυρίου λέγοντος· ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι (2). Μωϋσέως δὲ καὶ Ἀαρὼν ἐμνήσθη ὁ ψαλμός, ὅτι ὁ μὲν Μωϋσῆς εἶχεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ποιμαντορίαν βασιλικήν, ὁ δὲ Ἀαρὼν ἀρχιερατικὴν δηλῶν διὰ τούτου, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὡς μὲν Θεὸς βασιλεὺς ἐστὶ, καὶ βασιλικῶς διέπει τὸν πνευματικὸν Ἰσραὴλ· ὡς δὲ ἄνθρωπος, καὶ ὡς θῦμα ἑαυτὸν προσάξας, ἀρχιερεὺς ἐστίν· ὡς δὲ ἀμφότεροι ἐποίμαινον τὸν Ἰσραὴλ ἐν ῥάβδῳ, τοὺς μὲν ἐχθροὺς πληττούσῃ, τὸ δὲ ποίμνιον περιφρουρούσῃ, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ τιμίῳ αὐτοῦ σταυρῷ, τοὺς μὲν δαίμονας πλήττει, ἡμᾶς δὲ, τὰ λογικὰ αὐτοῦ πρόβατα, περιέπει καὶ διιθύνει.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΖ'.

Ἀρμονίης ἱερῆς μελιηδέα ᾠσματα Δαβίδ. Συνέσεως τῷ Ἀσάφ.

Ⓢ ἀναγινώσκων τὸν παρόντα ψαλμὸν δεῖται προσοχῆς καὶ ἐπιστασίας καὶ σκέψεως πρὸς τὸ συνιέναι, ἀπὸ τίνος καὶ πρὸς τίνα εἴρηται, ποῖος δὲ καὶ ὁ λαὸς πρὸς ὃν λαλεῖ, καὶ τίς ὁ νόμος ὁ παρὰ τὸν δοθέντα τῷ Μωϋσεῖ νόμον.

1 **Π**ροσέχετε, λαός μου, τῷ νόμῳ μου, κλίνετε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. || μα μου, φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς.

2 **Α**νοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς. || 3 **Ο**σα ἠκούσαμεν, καὶ ἐγνώμεν αὐτὰ, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν.

(1) Ματθ. κη', 20. (2) Ἰωανν. ι', 3.

4 Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἑτέραν. Ἀπαγγέλλοντες τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου, καὶ τὰς δυναστείας αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε.

 προσκαλῶν τὸν λαὸν εἰς προσοχὴν καὶ λέγων, προσέχετε λαός μου, ἐστὶν ὁ Δαβὶδ, ὡς βασιλεύων λαοῦ. Νόμον δὲ ὀνομάζει τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὡς ἐντάλματα βασιλικά, ἀξιοπειθῆ τε καὶ ἀξιοτέλεστα. Ταῦτα δὲ προφητικά τέ ἐστι καὶ πληρωτέα, ἅπερ παραβολὰς καὶ προβλήματα ἀποκαλεῖ· παραβολὰς μὲν, ἵνα παραβληθέντες τοῖς λεγομένοις, ἐξομοιώσωσιν ἑαυτοὺς οἱ ἀκούοντες· προβλήματα δὲ, ἵνα ἐξερευνήσωσι τὰ λεγόμενα, ὡς πρὸς ζήτησιν προβαλλόμενα ἐν συνέσει. Ἀναγωγικώτερον δὲ, ταῦτα μὲν λέγοντα νοητέον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· (αὐτοῦ γὰρ τὰ λόγια νόμος ἐστὶ, καὶ αὐτὸς δὴ πού ὁ τοῦ νόμου δοτὴρ)· οἱ δὲ πρὸς οὓς οἱ λόγοι, εἰσὶν οἱ ἐθνικοὶ, οὓς καὶ λαὸν ἑαυτοῦ ὀνομάζει, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου· «Τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσονται ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ». καὶ ἐν τῷ Προφῆτῃ Ὡσηὲ λέγει· καλέσω τὸν μὴ λαόν μου λαόν. Τούτῳ προσέτι συνάδει καὶ τὸ ἐν Εὐαγγελίῳ εἰρημένον, ὅτι ὁ Κύριος ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκε τοὺς μαθη-

τάς, καὶ ἐν παραβολαῖς ἐλάλει τοῖς λαοῖς (1). Περὶ δὲ τοῦ μετὰ τῆς αὐτοπροσώπου ἀντωνυμίας λέγειν, λαός μου, καὶ, τῷ νόμῳ μου, καὶ ἐνικῶς προσφέρειν τὸν λόγον, εἶτα μετάγειν αὐτὸν ἐπὶ τὸν πληθυντικὸν ἐν τῷ λέγειν, ἤκούσαμεν καὶ ἔγνωμεν, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν, λέγομεν, ὅτι τὸ μὲν ἐνικὸν νοητέον ὡς ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ τῆς οἰκείας καὶ αὐτῷ μόνῳ ἐξηρημένης· τὸ δὲ πληθυντικὸν ὡς ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἣτις συνάπτεται πολλοῖς, οὓς προσλαμβάνεται καὶ συνηγορεῖ. Ἀλλὰ φαίης, ὅσα ἤκουσται καὶ ἔγνωσται, καὶ οἱ Πατέρες διηγήσαντο· τίσι λοιπὸν προσλαλεῖ, καὶ πρὸς τίνας διηγεῖται, καὶ παρὰ τίνων ζητεῖ τὸ προσέχειν καὶ κλίνειν τὸ οὖς πρὸς ἀκρόασιν τῶν ῥημάτων τοῦ στόματος αὐτοῦ; Ἀποκρινόμεθα, ὅτι ταῦτα τὰ ῥήματα ἤκουσται καὶ ἔγνωσται τοῖς Ἑβραίοις μόνοις, οὐχὶ δὲ καὶ τοῖς ἐθνικοῖς. Ἐκ τούτου πρόδηλον γίνεται, ὅτι ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἐθνικούς ἐστι, καὶ ἐπομένως τούτους ὀνομάζει, καὶ λαὸν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ ἐν τοῖς Προφήταις γέγραπται. Τούτοις καὶ ἀπαγγέλλει ὅσα οἱ Πατέρες, προσάξαντος τοῦ Θεοῦ, ἐδίδαξαν τὰ τέκνα αὐτῶν, μηδὲν ἀποκρύψαντες ἀπ' αὐτῶν τε καὶ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἀπογόνων, τῶν ἐρχομένων εἰς γενεὰν ἑτέραν. Τι δὲ ἀπήγγειλαν; ὅσα ἐποίησεν ὁ Κύριος θαυμάσια, βεβλόμενος διεγείραι πρὸς αἰνεσιν διηνεκὴ καὶ δοξολογίαν αὐτοῦ.

5 Καὶ ἀνέστησε μαρτύριον ἐν Ἰακώβ, καὶ νόμον ἔθετο ἐν Ἰσραὴλ.

6 Ὅσα ἐνετείλατο τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῦ γνωρίσαι αὐτὰ τοῖς υἱοῖς

(1) Ματθ. ε', 2. ιγ', 34.

αὐτῶν· ὅπως ἂν γνῶ γενεὰ ἑτέρα.

7 Υἱοὶ οἱ τεχθησόμενοι, καὶ ἀναστῇ-
σονται, καὶ ἀπαγγελοῦσιν αὐτὰ τοῖς
υἱοῖς αὐτῶν.

Τὸ, ἀνέστησε καὶ ἔθετο μαρτύριον τῷ Ἰακώβ, ἀντὶ τοῦ, διετάξατο νόμον ταῖς ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ φυλαῖς, καὶ ἐνομοθέτησεν αὐταῖς ἔθιμα, αἷς καὶ ἐνετείλατο γνωρίσαι τοῖς υἱοῖς αὐτῶν τὰ προσάγματα τοῦ Θεοῦ. Προσέτι μαρτύριόν ἐστὶν ἡ σκηνὴ καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ, τό τε ἱλαστήριον καὶ τὰ ἐπισκιάζοντα τοῦτο Χερουβίμ· ταῦτα ὡς μαρτύριον ἀνέστησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς υἱοῖς καὶ ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, διαμαρτυρόμενα αὐτοῖς, ἵνα φυλάσσωσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ. Παραβάντων δὲ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὴν Διαθήκην, ἐκεῖνα μὲν τὰ μαρτύρια κατήργηται, ἄλλο δὲ μαρτύριον ἔδωκεν ὁ Θεός· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὅπως ἂν γνῶ τὸ μυστήριον ἡ γενεὰ ἡ ἑτέρα ἡ ἐπερχομένη, ἡ τῶν ἐθνικῶν δηλαδή, οὓς λέγει ὁ Προφήτης υἱὸς τεχθησομένους· ἔμελλον γὰρ τεχθήσεσθαι γεννησιν πνευματικὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Οὗτοι οὖν, ἀναστάντες ἐκ τοῦ πτώματος αὐτῶν, οὐ διαλείψουσιν ἀπαγγέλλοντες τὰς νόμους τοῦ Θεοῦ τοῖς υἱοῖς καὶ διαδόχοις αὐτῶν εἰς γενεὰν μετὰ γενεάν. Προσέτι υἱοὺς τεχθησομένους νόει μοι τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, οἵτινες ἔμελλον τεχθήσεσθαι μετὰ καιρὸν ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν· καὶ οὗτοι δὲ οὐδὲν τῶν θαυμασίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπέκρυψαν ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν, τῶν πιστῶν δηλαδή, οὓς ἐγέννησαν ἀναγέννησιν πνευματικὴν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας λέγων· «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἕως οὗ μορφωθῇ

Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Τούτοις ἀπήγγειλαν οἱ Ἀπόστολοι πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ πάντα τὰ ἔργα τῆς σωτηρίου οἰκονομίας.

8 Ἴνα θῶνται ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν ἐλπίδα αὐτῶν, καὶ μὴ ἐπιλάβωνται τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκζητήσωσιν.

9 Ἴνα μὴ γένωνται ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν, γενεὰ σχολιὰ καὶ παραπικραίνουσα.

10 Γενεὰ, ἣτις οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

Πρὸς τί δὲ ἐνετείλατο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῦ γνωρίσαι τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν; φησὶν, ἵνα ἐκ τῶν παρελθόντων πληροφορίαν πίσεως λαβόντες, ἐλπίσωσι καὶ περὶ τῶν μελλόντων, καὶ μὴ γένωνται ὡς οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου πατέρες αὐτῶν, οἱ διὰ βρῶσιν καὶ πόσιν γογγύσαντες παρεπύκρναν τὸν τε Θεὸν καὶ τὸν Προφήτην αὐτοῦ Μωϋσῆν, καὶ ἐπὶ τῷ γογγυσμῷ προσέθεντο καὶ τὸ λατρεῦσαι τῷ μόσχῳ, καὶ τὸ παρακοῦσαι εἰς τὸ εἰσελθεῖν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, δεδιότες τὴν σκληρότητα τῶν Χανααίων· καὶ συντόμως εἰπεῖν, παρέξυναν τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ, ὥστε πάντες ἀπολεσθῆναι ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ διασκορπισθῆναι ἐν αὐτῇ τὰ ὁσᾶ αὐτῶν, ὅτι γενεὰ σχολιὰ καὶ παραπικραίνουσα ὑπάρχουσα, οὐ κατεύθυνε τὴν καρδίαν ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠβουλήθη οὐδὲ ἐπιστώθη τὸ πνεῦμα αὐτῆς μετὰ

τοῦ Θεοῦ. Πνεῦμα δὲ ἐνταῦθα λέγει τὴν γνώμην καὶ διάθεσιν, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ περὶ παρθένου λέγει, ὅτι δεῖ ἐνοῦσθαι τῷ Θεῷ ἐν σώματι καὶ πνεύματι (1).

11 Υἱοὶ Ἐφραὶμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις, ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

Ἐνταῦθα ἄρχεται ὁ ψαλμῶδὸς διηγεῖσθαι τὰ τε γεγονότα τοῖς Ἰσραηλίταις παρὰ Θεοῦ εὐεργετήματα, καὶ ἃς ἀντεμείψαντο αὐτῷ ἀχαριστίας καὶ πονηρίας, δι' ἃς καὶ ἐτιμωρήθησαν παρὰ Θεοῦ, καὶ φησιν, ὅτι οἱ υἱοὶ Ἐφραὶμ ἰσχυρότεροι μὲν τῶν ἄλλων καὶ εὐστοχώτεροι τοξοτόνοι ὑπῆρχον καὶ γενναϊότεροι, διὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν ἐνδυναμοῦντα Θεὸν ἀχαρισίαν ἡττόνησαν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐστράφησαν φυγόντες, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἀπὸ Σαμαρείας ἡχμαλωτεύθησαν· ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσιν ἡ εἰδωλολατρεία ἐπληθύνθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν λοιποὺς Ἰσραηλίτας εἰς ἀσέβειαν κατηνάγκαζον· πρὸ δὲ τούτων ἡ φυλὴ τοῦ Ἐφραὶμ τῶν ἄλλων φυλῶν προκατήρξατο τῆς διαστάσεως. Ἦν δὲ καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης πρότερον ἐν Σιλῶμ, χώρα τοῦ Ἐφραὶμ, ἀλλ' οὐδὲν ταύτης ἀπώναντο· πολλάκις γὰρ ἡσέβησαν, ὡς γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιός φησιν, ὅτι ὁ Προφήτης τῷ τοῦ Ἐφραὶμ ὀνόματι συμπεριείληφε πάντας τοὺς Ἰσραηλίτας, οὓς ὁ μὲν Θεὸς ἐνέτεινεν ὡς τόξα βολιῶντα τοὺς δαίμονας· οὗτοι δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κατὰ τῶν δαιμόνων πολέμου ἀποστάντες ἀπὸ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ἐστράφησαν καὶ ἠυτομόλησαν

πρὸς τὸν διάβολον, τὸν μὲν Χριστὸν ἀπωσάμενοι, τὸν δὲ Βαραβᾶν αἰτησάμενοι. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, ἐστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

12 Οὐκ ἐφύλαξαν τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἤβουλήθησαν πορεύεσθαι.

13 Καὶ ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ὧν ἔδειξεν αὐτοῖς.

14 Ἐναντίον τῶν πατέρων αὐτῶν, ἃ ἐποίησε θαυμάσια ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἐν πεδίῳ Τάνεως.

15 Διέρρηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτοὺς, παρέστησεν ὕδατα ὡσεὶ ἄσχον. Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ ἡμέρας, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρός.

Ὁ μὲν Θεὸς διέθετο τοῖς Ἰσραηλίταις λέγων· «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐξ Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας, καὶ οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ» (2)· οὗτοι δὲ ταύτην τὴν διαθήκην μὴ φυλάξαντες, ἐχώνευσαν μόσχον, καὶ ἐλάτρευσαν αὐτῷ λέγοντες· οὗτοι οἱ θεοί σου Ἰσραὴλ, οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου εἶπεν· «Ἴδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ

(1) Ἀ Κοριν. ζ', 34. (2) Ἐξοδ. κ', 2.

τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθή-
κην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς
πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἀντελαβόμην τῆς χει-
ρὸς αὐτῶν, καὶ ἐξήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου,
ὅτι οὐκ ἐνέμειναν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἡμέ-
λησα αὐτῶν, λέγει Κύριος, καὶ τὰ ἐξῆς». Αὕτη
δὲ ἡ καινὴ διαθήκη, ἣν λέγει ὁ Θεός, ἐστὶ τὸ ἱερὸν
Εὐαγγέλιον· ὅμως οὐδὲ ταύτην ἐφύλαξαν, ἀλλ' ἀ-
πεστράφησαν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. Καὶ ὥσπερ τῶν ἐν
ἐκείνῃ ἐπελάθοντο, οὕτω καὶ ὧν ἔδειξεν αὐτοῖς θαυ-
μασίων ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐν
τῇ Παλαιστίνῃ. Τὸ δὲ, παρέστησεν ὕδατα ὡσεὶ ἄ-
σχόν, σημαίνει ὅτι, διαρρήξαντος τοῦ Μωϋσέως τὴν
θάλασσαν, τὰ ὕδατα ταύτης οὐκ ἔτι ἔρρεον, ἀλλὰ
ἐπισυμβιβαζόμενα ὡς ἐν ἄσκαῳ συνείχετο καὶ συν-
εστέλλετο.

16 Διέρρηξε πέτραν ἐν ἐρήμῳ, καὶ
ἐπότισεν αὐτοὺς ὡς ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ.

17 Καὶ ἐξήγαγεν ὕδωρ ἐκ πέτρας,
καὶ κατήγαγεν ὡς ποταμοὺς ὕδατα.

Τὸ ἐκ τῆς διαρραγείσης πέτρας ὕδωρ ἐστὶ
τὸ πρότερον ἐν Χωρῇ τερατουργηθὲν ὑπὸ τοῦ Μωϋ-
σέως. Ὁ δὲ λέγει, κατήγαγεν ὡς ποταμοὺς ὕδατα,
τοῦτο δεύτερον ὕδωρ ἐστὶ, τὸ ἐν Κάδδης, ἐνθα ἐ-
τελεύτησε Μαριάμ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ καὶ ἐτάφη.

18 Καὶ προσέθεντο ἔτι τοῦ ἁμαρ-
τάνειν αὐτῷ· παρεπίκραναν τὸν ὕψι-
στον ἐν ἀνδρῳ.

19 Καὶ ἐξεπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ταῖς
καρδίαις αὐτῶν, τοῦ αἰτῆσαι βρώματα
ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν.

Αἱ ψυχαὶ αἱ σώζουσαι τὸ ἐφ' ὃ ἐδημιουργήθη-
σαν κατ' εἰκόνα Θεοῦ, οὐ χρήξαι τροφῆς αἰσθητῆς·
ἀλλ' αἱ ἀπολέσασαι τὸ κλέος, καὶ γενόμεναι σαρ-
κικαὶ καὶ περὶ τὰ γήϊνα ἀσχολούμεναι, αὗται ἐφίεν-
ται τροφῆς, οἷα ἦν ἡ ψυχὴ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγ-
γελίῳ πλουσίου τοῦ εἰπόντος· «Ψυχὴ ἔχεις πολ-
λὰ ἀγαθὰ ἀποκείμενα, φάγε, πίε, εὐφραίνου» (1).
Τοιοῦτοι ἐγένοντο καὶ οἱ ἐκπειράσαντες τὸν Θεὸν
τοῦ δοῦναι τροφήν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν.

20 Καὶ κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
εἶπον· μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμά-
σαι τράπεζαν ἐν ἐρήμῳ;

21 Ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραν, καὶ ἐρ-
ρύησαν ὕδατα, καὶ χεῖμαρροι κατεκλύ-
σθησαν.

22 Μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι, ἢ
ἐτοιμάσαι τράπεζαν τῷ λαῷ αὐτοῦ;

Κατελάλησαν, φησὶ, τοῦ Θεοῦ, λέγοντες ἐν
ἑαυτοῖς· ἡ μὲν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐξαγωγή
τοῦ ἐνδομυχοῦντος ὕδατος εὐχερὴς καὶ ῥαδίᾳ ἐστὶ·
τὸ δὲ βρῶσιν ἐν ὠρισμένῳ καιρῷ ἐψημένην παρα-
γαγεῖν ἀδύνατόν ἐστι. Πῶς οὖν δύναται ὁ Θεὸς δοῦ-
ναι ταύτην αὐτομάτως, καὶ ἐτοιμάσαι τράπεζαν
τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ;

(1) Λουκ. ιε', 19.

23 **Δ**ιὰ τοῦτο ἤκουσε Κύριος, καὶ ἀνεβάλετο, καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακώβ, καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.

24 **Ο**τι οὐκ ἐπίστευσαν ἐν τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἠλπισαν ἐπὶ τὸ σωτήριον αὐτοῦ.

Σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐφ' ᾧ μὴ ἐλπίσαντες οἱ Ἑβραῖοι οὐκ ἔτυχον σωτηρίας.

25 **Κ**αὶ ἐνετείλατο νεφέλαις ὑπεράνωθεν, καὶ θύρας οὐρανοῦ ἀνέωξε.

Νεφέλας μεταρσίς καὶ θύρας οὐρανίους ἐνοεῖ ὁ Θεοδότης ἀγγελικὰς δυνάμεις κελεύσθεις ἐκτελέσαι τὰ θαυμάσια. Ἡ οὐρανὸν λέγων ὁ Προφήτης, σημαίνει ὅτι τὰ γενόμενα τεράστια, θεῖά τε καὶ ὑψηλὰ ὑπῆρχεν. Ἡ οὐρανὸν λέγει τὰ μετέωρα, ὡς περ γέγραπται, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἀέρος. Ὁ δὲ Ἡσύχιος νεφέλας μὲν ὀνομάζει τὰ κατώτερα νέφη, θύρας δὲ οὐρανοῦ τὰ ἀνώτερα.

26 **Κ**αὶ ἔβρεξεν αὐτοῖς μάννα φαγεῖν, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς.

27 **Α**ρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος, ἐπισιτισμὸν ἀπέστειλεν αὐτοῖς εἰς πλησμονήν.

Αρτον οὐρανοῦ καὶ ἄρτον ἀγγέλων τὸ μάννα

λέγει διὰ τὸ κατενεχθῆναι ἄνωθεν δι' ἀγγέλων, προστάγματι τοῦ Θεοῦ ὑπηρετούντων. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος λέγει δηλοῦν τὸν Προφήτην διὰ τούτου, ὅτι ὁ Θεὸς ἔτρεφεν οὐ μόνον τὰ σώματα αὐτῶν αἰσθηταῖς τροφαῖς, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς πνευματικαῖς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· «Βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον» (1), καὶ τοῦτό ἐστιν ἄρτος ἀγγέλων.

28 **Α**πῆρε νότον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ Λίβα.

29 **Κ**αὶ ἔβρεξεν ἐπ' αὐτοὺς ὡσεὶ χνοῦν σάρκας, καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτά.

30 **Κ**αὶ ἐπέπεσον ἐν μέσῳ τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν, κύκλῳ τῶν σκηνωμάτων αὐτῶν.

31 **Κ**αὶ ἔφαγον, καὶ ἐνεπλήσθησαν σφόδρα, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἤνεγκεν αὐτοῖς· οὐκ ἐστερήθησαν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν.

32 **Ε**τι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀνέβη ἐπ' αὐτούς.

Βλασαν οἱ ῥηθέντες ἄνεμοι πλῆθος πολὺ ὀρυγομήτρας τοσοῦτον, ὥστε χορέσαι ἀπληστίαν λαοῦ πολυαρίθμου· ἀναβῆναι δὲ λέγει τὴν ὀργὴν

(1) Ἀ Κοριν. ι, 3.

ἐπ' αὐτοὺς, ὅτι ἡ μὲν ἐπὶ τοὺς δικαίους γενομένη παιδεία ὑφειμένη ἐστίν, ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὑπερβεβηκυῖα καὶ ὀργὴ λεγομένη. Τὸ δὲ, ἐνεπλήσθησαν σφόδρα, σημαίνει ὅτι ἀπονητὶ συλλέξαντες, καὶ ἀπλήστως φαγόντες ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς ὀρυγομήτρας, ἐβαρυστομάχησαν καὶ ἀπώλοντο, ἔτι τῆς βρώσεως οὐσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Καὶ τοῦτο ἦν ἔργον τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς διὰ τὴν πρὸς τὸν τροφέα ἀχαριστίαν αὐτῶν.

33 Καὶ ἀπέκτεινεν ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Ἰσραὴλ συνεπόδισεν.

34 Ἐν πᾶσι τούτοις ἤμαρτον ἔτι, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ. Καὶ ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι αὐτῶν, καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν μετὰ σπουδῆς.

Τῶν ἐν ματαιότητι καταναλισκόντων τὴν ζωὴν αὐτῶν αἱ ἡμέραι καὶ τὰ ἔτη ἐκλείπῃσι μετὰ σπουδῆς· τῶν δὲ εἰς τὰ ἀγαθὰ διημερευόντων αἱ ἡμέραι πλήρεις εἰσίν.

35 Ὄταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτὸν, καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὠρθρίζον πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἐμνήσθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, λυτρωτὴς αὐτῶν ἐστίν.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι αἱ παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεῖαι οὐκ εἰκὴ οὐδὲ ματαίως ἐπάγονται, ἀλλὰ πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ ἀποχὴν τῶν κακῶν, καὶ ἵνα ζητοῦντες τὸν Θεὸν ὑπομιμνησκώμεθα τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπιγινώσκωμεν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ζητῶμεν τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν· οἱ γὰρ Ἰσραηλῖται πληγέντες παρὰ Θεοῦ, ἠναγκάσθησαν προσδραμεῖν αὐτῷ, καὶ ζητῆσαι τὴν ἀπαλλαγὴν· ὅταν γὰρ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτὸν, καὶ ἐπέστρεφον, καὶ τὰ ἐξῆς.

36 Καὶ ἠγάπησαν αὐτὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτῷ.

37 Ἡ δὲ καρδία αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστῶθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ.

Ταῦτα καὶ διὰ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου εἶπεν ὁ Θεὸς περὶ αὐτῶν· οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ καρδία δὲ αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι ἡ καρδία αὐτῶν οὐκ ἦν εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ.

38 Αὐτὸς δὲ ἐστὶν οἰκτίρμων, καὶ ἰλάσκεται ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν, καὶ οὐ διαφθερεῖ. Καὶ πληθυνεῖ τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Καὶ ἐμνήσθη ὅτι σὰρξ εἰσι, πνεῦμα πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον.

Τουτέστιν, ἔγνωσαν ὅτι οὐ κατὰ τὴν ἀχαριστίαν αὐτῶν ἐχρήσατο αὐτοῖς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ ποιῶν, οὐκ ἀπώλεσεν αὐτοὺς κατ' ἀξίαν. Ὅτι γινώσκει, φησὶν, αὐτοὺς ὄντας σαρκικοὺς, καὶ πρὸς τὰ σωματικά θελήματα ρέποντας, καὶ ὅτι τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων ἐξελθόντα τῶν σωμάτων, οὐκ ἔτι εἰσέρχονται εἰς αὐτὰ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἡ ὅτι τὰ πνεύματα τῶν φιλοσάρκων πρὸς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας πορευόμενα καὶ μακρυνόμενα, οὐκ ἐπιστρέφουσι διὰ μετανοίας πρὸς τὸν Θεόν.

39 Ποσάκις παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ; παρώργισαν αὐτὸν ἐν γῇ ἀνύδρῳ; Καὶ ἐπέστρεψαν, καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ παρώξυναν.

40 Καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἡμέρας ἧς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς θλίβοντος.

Χεὶρ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός. δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα ἐποίησεν. Οἱ δὲ Ἰσραηλῖται οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, οὐδὲ μετὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντα.

41 Ὡς ἔθετο ἐν Αἰγύπτῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ ἐν πεδίῳ Τάνεως. Καὶ μετέστρεψεν εἰς αἷμα τοὺς ποταμοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ὀμβρήματα αὐτῶν, ὅπως μὴ πίωσιν.

42 Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυϊαν, καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς, καὶ βάρτραχον, καὶ διέφθειρεν αὐτούς. Καὶ ἔδωκε τῇ ἐρυσίβῃ τοὺς καρποὺς αὐτῶν, καὶ τοὺς πόνους αὐτῶν τῇ ἀκρίδι.

43 Ἀπέκτεινεν ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχυνῃ. Καὶ παρέδωκεν εἰς χάλαζαν τὰ κτήνη αὐτῶν, καὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν τῷ πυρί.

44 Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλίψιν, ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν.

Τοὺς ἐπαγαγόντας θάνατον κατὰ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων ἀγγέλους ὀνομάζει πονηροὺς, οὐχ ὅτι εἰσὶ πονηροὶ τῇ φύσει ἢ τῇ προαιρέσει, ἀλλ' ὅτι ἐπάγουσι τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν πονηρῶν ὥσπερ ὁ αὐτὸς Προφῆτης ὀνομάζει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἡμέραν πονηρὰν, ὡς προξενούσαν τοῖς ἀμετανοήτοις τὰς ἀξίας κολάσεις. Διὸ καὶ ὁ Σύμμαχος ἐν τῇ μεταφράσει τούτου λέγει· δι' ἀγγέλων κακούντων, τουτέστι, τιμωρούντων.

45 Ὁδοποίησε τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐφείσατο ἀπὸ θανάτου τῶν

ψυχῶν αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν
εἰς θάνατον συνέκλεισεν.

Πολλῷ ἐλέει κέχρηται ὁ Θεὸς πρὸς οὓς παι-
δεύει· ἄρχεται γὰρ ἀπὸ τῶν κουφοτέρων πληγῶν,
ἵνα φοβηθέντες καὶ τῆς κακίας ἀποσχόντες, κερ-
δήσωσι τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιουσῶν ἀπαλλαγὴν. Διὰ
τοῦτο ἐπανορθῶσαι τοὺς Αἰγυπτίους βουλόμενος,
ἀνείλε πρῶτον τὰ κτήνη αὐτῶν· μὴ ἐπανορθωθέν-
των δὲ, ἀπέκτεινεν ὕστερον τὰ πρωτότοκα αὐτῶν,
ὅπερ οὐκ ἂν ἐγίγνετο, εἰ ἐν τῇ πρώτῃ πληγῇ με-
τεποιοῦντο.

46 **Κ**αὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν
γῇ Αἰγύπτῳ, ἀπαρχὴν παντὸς πόνου
αὐτῶν, ἐν τοῖς σκηνώμασι Χάμ.

Απαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ,
τὰ πρωτότοκα τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ
τὰ πρωτογενῆ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Ἐν τοῖς σκηνώ-
μασι δὲ Χάμ λέγων, σημαίνει τὴν Αἰγυπτίῳ
χώραν· ἡ γὰρ Αἴγυπτος μερὶς καὶ κληρονομία
τοῦ Χάμ ἐστι.

47 **Κ**αὶ ἀπῆρεν ὡς πρόβατα τὸν
λαὸν αὐτοῦ· καὶ ἀνήγαγεν αὐτοὺς ὡσεὶ
ποίμνιον ἐν ἐρήμῳ. Καὶ ὠδήγησεν αὐ-
τοὺς ἐπ' ἐλπίδι, καὶ οὐκ ἐδειλίασαν, καὶ
τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐκάλυψε θάλασσα.

Εγγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ πέμπτῳ τῆς
Γενέσεως, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐρρέθη πρὸς Ἀβραάμ·
«Γινώσκων γνῶσθι ὅτι πάροιχοι ἐσται τὸ σπέρ-

μα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ· καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς,
καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς
τετρακόσια ἔτη· τὸ δὲ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι,
κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὥδε μετὰ
ἀποσκευῆς πολλῆς». Αὕτη ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελ-
λία ἔδωκε τοῖς Ἰσραηλίταις ἐλπίδα τῆς τε ἑαυτῶν
σωτηρίας καὶ τῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀμύνης. Αὐ-
τῇ δὲ ἡ ἐλπίς οἶονεὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς, καὶ οὐκ
ἐδειλίασαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν θάλασσαν περὶ· καὶ
δὴ, οὗτοι μὲν ἐσώθησαν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν
ἐκάλυψε θάλασσα.

48 **Κ**αὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς ὄρος
ἀγιάσματος αὐτοῦ, ὄρος τοῦτο, ὃ ἐκτῆ-
σατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ.

Ορος ἀγιάσματος τοῦ Θεοῦ λέγεται ἡ Ἱε-
ρουσαλήμ, ἣν μετὰ χρόνον πολὺν εἶλεν ὁ Δαβὶδ,
ἐξαγαγὼν τὰς Ἰεβουσαίους· διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα,
ὄρος τοῦτο, ὃ ἐκτῆσατο ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, ἀναγρά-
φῳ τὴν κατάσχεσιν τῇ βοηθείᾳ τῆς δεξιᾶς τοῦ
Ὑψίστου.

49 **Κ**αὶ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου
αὐτῶν ἔθνη, καὶ ἐκληροδότησεν αὐτοὺς
ἐν σχοινίῳ κληροδοσίας.

50 **Κ**αὶ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς σκη-
νώμασιν αὐτῶν τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραήλ.
Καὶ ἐπείρασαν καὶ παρεπίκραναν τὸν
Θεὸν τὸν Ὑψιστον, καὶ τὰ μαρτύρια
αὐτοῦ οὐκ ἐφυλάξαντο.

51 **Κ**αὶ ἀπέστρεψαν καὶ ἠθέτησαν,

καθώς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν μετεστράφησαν εἰς τόξον στρεβλόν. Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐν τοῖς βουνοῖς αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν παρεζήλωσαν αὐτόν.

Οἱ ἐξεληθόντες ὁμῶς ἐξ Αἰγύπτου, ἐζήλωσαν ὕστερον τοὺς πατέρας αὐτῶν, ἀγνωμονήσαντες ταῖς εὐεργεσίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ κλίναντες πρὸς εἰδωλολατρείας, ὥστε θύειν τοῖς εἰδώλοις ἐπὶ πάντα βουνὸν καὶ λόφον, ὡς γράφει Ὡσηὲς ὁ Προφήτης· διὸ ἀπὸ τοῦ εἶναι τόξον εὐθὺ, ἀκοντίζον τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, οὗτοι ἐγένοντο τόξον στρεβλόν, κατακεντοῦν ἑαυτούς.

52 **Η**κουσεν ὁ Θεὸς καὶ ὑπερεῖδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα τὸν Ἰσραήλ. Καὶ ἀπώσατο τὴν σκηνὴν Σιλὼμ, σκηνώμα, ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις.

Τὸ, ἤκουσεν ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενον ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἔτι ἐμακροθύμησέν ἐστιν, ἀλλ' ἐκινήθη εἰς θυμόν· τὸ δὲ μέγιστον ἀποτέλεσμα τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ παριδεῖν τὸν ἄξιον ὀργῆς· τοῦτο γὰρ αἷτιον γίνεται αὐτῷ παντὸς κακοῦ. Ὅρα δὲ πῶς καταλιμπάνει ὁ Θεὸς τὰ ἅγια αὐτοῦ σκηνώματα, καὶ παραδίδεται τοῖς ἀσεβέσι διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν λεγομένων εὐσεβῶν· ἰδοὺ γὰρ καὶ τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης σκηνώμα οὖσαν αὐτοῦ ἐν Σιλὼμ, ὃ κατεσκήνωσεν ἐν ἀνθρώποις, ἀπώσατο διὰ τὰς παρανομίας τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐλήφθη ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων Φιλισταίων ἐπὶ Ἡλὶ τοῦ ἀρχιερέως.

53 **Κ**αὶ παρέδωκεν εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, καὶ τὴν καλλονὴν αὐτῶν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Καὶ συνέκλεισεν ἐν ῥομφαίᾳ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ ὑπερεῖδε.

54 **Τ**οὺς νεανίσκους αὐτῶν κατέφαγε πῦρ, καὶ αἱ παρθένοι αὐτῶν οὐκ ἐπενθήθησαν.

55 **Ο**ἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον, καὶ αἱ χῆραι αὐτῶν οὐ κλαυθήσονται.

Αὕτη ἡ κιβωτὸς ἦν ἰσχὺς τῶν Ἰσραηλιτῶν· ἐνίσχυσε γὰρ αὐτούς, καὶ ἐνίκων τοὺς ἐχθρούς. Ἡ αὕτη καὶ καλλονὴ ἦν αὐτῶν, ὅτι ταύτη ἐνεκαλλωπίζοντο· ἀλλὰ παρεδόθη εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκαλλωπιζόμενοι συνεκλείσθησαν ἐν ῥομφαίᾳ, παραδοθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοι λαὸς καὶ κληρονομία αὐτοῦ ὄντες. Καὶ τοσούτοις κακοῖς καὶ θλίψεσι συνεσχέθησαν ἅπαντες, ὥστε μὴ εὐκαιρεῖν πενθῆσαι ἐπὶ τοῖς φονευθεῖσιν ἐν πολέμῳ· καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ υἱοὶ Ἡλὶ τοῦ ἀρχιερέως ἐν ῥομφαίᾳ ἔπεσον, καὶ αἱ χηρεύσασαι γυναῖκες αὐτῶν οὐκ ἐπέζησαν, ἵνα πενθήσωσι τοὺς ἀναιρεθέντας ἀνδρας αὐτῶν.

56 **Κ**αὶ ἐξηγέρθη ὡς ὁ ὑπνῶν Κύριος, ὡς δυνατὸς καὶ κεκραিপαληκῶς ἐξ οἴνου.

Υπνος ἐπὶ Θεοῦ λέγεται ἡ ἀνοχή καὶ μακροθυμία αὐτοῦ· ἐξέγερσις δὲ ἡ πρὸς εὐεργεσίαν ἡ ἄμυναν κίνησις αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ὡς κεκραίπαλῃκώς ἐξ οἴνου, τὴν πρὸς τὸ ἔργον σπουδὴν σημαίνει.

57 **Κ**αὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, ὄνειδος αἰώνιον ἔδωκεν αὐτοῖς.

Εἴτα φησί, καὶ τοὺς Φιλισταίους, τοὺς κοινοῦντας εἰς Γάζαν καὶ Ἀζωτον καὶ Ἀσκάλωνα, τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, οὐκ εἶσεν ἀτιμωρήτους, ἀλλ' ἐπάταξεν εἰς τὰ ὀπίσω, τουτέστιν, εἰς τὰς ἐδρας αὐτῶν, πληγὰς ἀλγεινὰς καὶ ὀδυνηράς, ὥστε δι' αἰσχροτήτα καὶ ἀσχημοσύνην τοῦ πληγέντος μέρους γενέσθαι αὐτοὺς ὄνειδος αἰώνιον, καὶ ἀπὸ τῶν πόνων βιαζομένους ἐπιστρέφαι τὴν Κιβωτὸν εἰς τὴν γῆν τῶν Ἑβραίων.

58 **Κ**αὶ ἀπώσατο τὸ σκῆνωμα Ἰωσήφ, καὶ τὴν φυλὴν Ἑφραὶμ οὐκ ἐξελέξατο. Καὶ ἐξελέξατο τὴν φυλὴν Ἰούδα, τὸ ὄρος τὸ Σιών, ὃ ἠγάπησε.

Σκῆνωμα Ἰωσήφ καὶ φυλὴ Ἑφραὶμ ἐκ παραλλήλου κεῖνται, καὶ ἀνθ' ἑνὸς νοοῦνται· ὁ γὰρ Ἑφραὶμ υἱὸς ἦν Ἰωσήφ. Ὁ οὖν ψαλμῳδὸς τῷ προφητικῷ χαρίσματι προγνοὺς τὴν διάρρηξιν τῆς βασιλείας, ἣ ἐμελλε γενέσθαι ἐν ἡμέραις Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σολομῶντος, καὶ τὴν εἰς βασιλεῖα ἀναγόρευσιν τοῦ ἐκ φυλῆς Ἑφραὶμ Ἱεροβοὰμ, καὶ ὅτι ἐμελλε βασιλεύσειν ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐν Σαμαρείᾳ, καὶ ἀποστῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ,

διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα, ὅτι ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸ σκῆνωμα Ἰωσήφ καὶ τὴν φυλὴν Ἑφραὶμ, ἀντὶ τοῦ, οὐ θέλει ὁ Θεὸς τὴν φυλὴν Ἑφραὶμ βασιλεῦσαι, ἀλλ' ἐξελέξατο εἰς βασιλείαν τὴν φυλὴν Ἰούδα. Τοῦτο προμηνύει Χριστὸν τὸν Θεόν, τὸν ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· καὶ κατέστησε βασιλεύουσιν τὴν Ἱερουσαλὴμ, τὸ ὄρος τὸ Σιών, ὃ ἠγάπησε.

59 **Κ**αὶ ὠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ ἐν τῇ γῇ, ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα.

Ομὲν Σολομῶν υἱὸς Δαβὶδ, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα ὠκοδόμησε τὸν ναὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ φυλαὶ ὑπετάγησαν καὶ ὑπεῖξαν αὐτῷ, ὡς ὑπεῖκει πάντα τὰ θηρία, καὶ ὑποχωρεῖ τῇ δυνάμει τοῦ μονοκέρωτος· τὸ δ' ἀληθέστερον, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὠκοδόμησε τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ, ἦτοι τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἐν τῇ γῇ τεθεμελιωμένην εἰς τὸν αἰῶνα, ἐν ᾗ ἐστὶν εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, ὥσπερ ὁ μονόκερως, ἔχει ἓν κέρας.

60 **Κ**αὶ ἐξελέξατο Δαβὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων· ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων ἔλαβεν αὐτόν.

Οὐ μόνον, φησὶν, ἐκ ποιμνίου με ἀνέλαβεν, ἀλλὰ καὶ ἐξόπισθεν τῶν λοχευομένων, τουτέστιν, οὐπὼ ποιμένα γεγονότα, ἀλλὰ φύλακα τῶν νεογνῶν ἀρνίων ὄντα· τὸ δ' ἀληθέστερον, ἐπὶ Χριστοῦ νοητέον, ὃς Δαβὶδ λέγεται διὰ τὸ εἶναι ἐκ φυλῆς

Δαβίδ. Ποιμνίων δὲ εἶπε πληθυντικῶς· ὁ γὰρ Χριστὸς ποιμὴν ἐστὶν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων· λοχευμένων δὲ, ὅτι οἱ ποιμαινόμενοι ὑπ' αὐτοῦ οὐκ εἰσὶν ἄγονοι, ἀλλ' ἐν γαστρὶ λαμβάνοντες τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τίκτοντες πνεῦμα σωτηρίας κατὰ τὸν Ἡσαΐαν (1).

61 **Π**οιμαίνειν Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ ἐποίμανεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκακίᾳ τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς.

Βουλόμενος ὁ Προφῆτης ἀναχαιτίσαι τὴν αὐ-

θάδειαν τοῦ Ἑφραΐμ καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν, λέγει ὅτι ἡ βασιλεία δέδοται τῇ φυλῇ τοῦ Ἰούδα, καὶ ταύτην ἐξελέξατο ὁ Θεός. Βασιλεύσαν δὲ ἡρετίσατο τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἄλλην χώραν. Ἀναγωγικώτερον δὲ Ἰακώβ νοητέον τῶς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν, ὅτι ἀπατηθέντων τῶν Ἑβραίων, ὡς ὁ Ἡσαΐ, ἔλαβον οἱ χριστιανοὶ τὰ πρωτοτόκια ἐκείνων, ὡς ὁ Ἰακώβ. Οἱ αὐτοὶ καὶ Ἰσραὴλ, ὡς τὸν Θεὸν ὁρῶντες νοεροῖς ὀφθαλμοῖς. Τούτους ποιμαίνει ὁ ἐκ φυλῆς Δαβὶδ γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ποιμαίνων ἐν τῇ ἀκακίᾳ τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ὁδηγῶν τὸν χριστῶνυμον καὶ περιούσιον αὐτῷ λαὸν, τὸν λέγοντα, Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν με ὑπερήσει.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΗ'.

Τῷ Ἀσάφ.

Αντιόχου τοῦ ἐπὶ κλην Ἐπιφανοῦς τὴν κατὰ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων μανίαν ὁ Προφητικὸς προθεσπίζει λόγος. Τὴν δὲ χρησμολογίαν εἰς εὐχὴν σχηματίζει, ὡς ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν τῶν ἐσομένων τῶν νικαῦτα προσφερομένην, οὐδέπω μὲν νενικηκότων, ἔτι δὲ περικλυζομένων ταῖς συμφοραῖς.

1 **Θ**εὸς ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου.

Κληρονομία τοῦ Θεοῦ ἐλέγετο ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ μάλιστα ἡ πόλις Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐν αὐτῇ Σολομὼν ὠκοδόμησε τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ ἐτελεῖτο τὰ ἔθιμα τοῦ νόμου. Ἐθνη δὲ

τὰ εἰσελθόντα ἐν ταύτῃ τῇ κληρονομίᾳ τοῦ Θεοῦ, προμηνύει ἐσεσθαι τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀντιόχου, ἅτινα μετὰ χρόνον πολὺν εἰσελθόντα, ἔστησαν εἰδωλα ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐμίαναν, ὀνομάσαντες αὐτὸν ναὸν τοῦ Διὸς. Προμηνύει προσέτι καὶ τὸν ὀλεθρον, ὃν μετὰ ταῦτα ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι τὸν κληρονόμον τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀπέκτειναν· διὸ καὶ ἀπώσάμενος αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ εἶναι κληρονομίαν αὐτοῦ,

παρεχώρησεν· ἐκ δὲ τῆς παραχώρησεως αὐτοῦ, χώ-
ραν λαβόντα τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα καὶ ἐπελ-
θόντα τῷ ναῶ, ἐμίαναν αὐτόν, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ
κατηδάφισαν, καὶ τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἐφόνευσαν
καὶ ἀπώλεσαν.

2 **Ε**θεντο Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφο-
λάκιον· ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δού-
λων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ
οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὀσίων σου
τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.

Τῶν ῥηθέντων στρατευμάτων καθελόντων τὰ
τείχη, κατέστη ἡ μὲν Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλά-
κιον, οἱ δὲ Ἑβραῖοι ὡς ὀπωροφύλακες· καταλιπόν-
τες γὰρ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀναγ-
καία τροφή, περιεποίησαντο μόνον τὸ γράμμα, ἐ-
δωδὴ ἐφήμερος ὑπάρχον, ρευστὴ τε καὶ ἀτρεφὴς
ὡς ὀπώρα. Ἀλλὰ καὶ τὸ φυλάσσειν αὐτὰς τὸ γράμ-
μα κατὰ συγχώρησιν τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, ἵνα ἡ ἡ
πίστις ἡμῶν ὁμολογουμένη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν
μισούντων αὐτήν. Πρὸ δὲ τούτου, ἔτι δούλων αὐ-
τῶν ὄντων τοῦ Θεοῦ καὶ ὀσίων αὐτοῦ, καὶ μὴ θε-
λησάντων θῆσαι τοῖς εἰδώλοις, πολλὰς τούτων ἀνεῖ-
λεν Ἀντίοχος, καὶ τὰ θνησιμαῖα αὐτῶν ἄταφα εἶα-
σεν, ὥς γε γενέσθαι ταῦτα κατάβρωμα τοῖς πετεινοῖς
τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῖς θηρίοις τοῖς γῆς. Τὰ αὐτὰ
πεποίηκεν αὐτοῖς καὶ Δημήτριος, ἀποστείλας τὸν
Βακχίδην, τὸν πολεμήσαντα τοῖς Μακκαβαίοις, καὶ
φονεύσαντα ἐξ αὐτῶν πολλούς (1).

3 **Ε**ξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕ-

δωρ κύκλῳ Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἦν
ὁ θάπτων.

Μερικώτερον μὲν ταῦτα ἐγένετο τοῖς Ῥου-
δαίοις τὸ πάλαι παρὰ τῶν εἰρημένων, Ἀντιόχου
τε καὶ Δημητρίου· τελεώτερον δὲ τοῦτο γέγονεν
αὐτοῖς μετὰ τὸ σταυρῶσαι τὸν Χριστὸν διὰ τὸ
εἰπεῖν· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέ-
κνα ἡμῶν» (2). Τούτους συνεκδοχικῶς ὁ Προφή-
της Ἱερουσαλὴμ ὀνομάζει· ἐκεῖ γὰρ ἦν ἡτε κατοι-
κία καὶ ἡ λατρεία αὐτῶν· αἵματα δὲ νοητὰ μὲν τὰς
ἁμαρτίας αὐτῶν λέγει, αἰσθητὰ δὲ εἰσιν, ἃ ἐξέχουν
τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ κύ-
κλῳ αὐτῆς· ταῦτα δὲ ἐκκέχυνται, ὡς ὕδωρ ἄχρη-
στον καὶ ἄτιμον, ἐκχυνόμενον καὶ μὴ συναγόμενον.
Τούτοις οὐδὲ θάπτων ὑπῆρξεν, ἥτοι οὐδὲ τὸν κα-
λύπτοντα τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἔσχον· ἀπωσάμενοι
γὰρ τὴν ὄντως ζωὴν, τὸν ζωοδότην Χριστὸν, καὶ
διὰ τοῦτο νεκροὶ καὶ ὑστερημένοι πάσης ἐνεργείας
γεγονότες, οὐ δύνανται ἐνέργειαν ταφῆς ποιῆσαι,
καὶ θάψαι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. Ἡ δὲ ἁγία Ἐκκλη-
σία τούτους οὐ καλύπτει, ἐντολὴν λαβοῦσα παρὰ
τοῦ εἰπόντος· «Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς
ἑαυτῶν νεκρούς» (3).

4 **Ε**γενήθημεν ὄνειδος τοῖς γείτοσιν
ἡμῶν, μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς
τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.

Εἵτονες καὶ περίοικοι τῶν τότε Ἑβραίων
ὑπῆρχον Μωαβῖται καὶ Ἀμανῖται· τούτοις συναπῆ-
χθησαν καὶ πολλοὶ τῶν Ἑβραίων· εἰδωλολατρήσαν-

(1) Ἡ Μακκαβ. ζ'. (2) Ματθ. κζ', 23. (3) Ματθ. ι', 22.

τες, οἱ σὺν ἐκείνοις ἐχλεύαζον τοὺς μὴ θέλοντας
θῦσαι τοῖς εἰδώλοις, καὶ ὠνειδίζον τοὺς ὁμογενεῖς
αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίᾳ καὶ ὑπο-
μονῇ αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδι, ὡς
καὶ νῦν ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς ὠνειδίζουσιν οἱ ἀσε-
βεῖς, καὶ μωρίαν ἡγοῦνται τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, καὶ
τὴν εἰς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα Χριστὸν πί-
στιν ἡμῶν.

5 Ἔως πότε, Κύριε, ὀργισθήσῃ εἰς
τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός σου;

6 Ἐκχεον τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔ-
θνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε, καὶ ἐπὶ βα-
σιλείας, αἱ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπεκα-
λέσαντο.

7 Ὅτι κατέφαγον τὸν Ἰακώβ, καὶ
τὸν τόπον αὐτοῦ ἠρήμωσαν.

Εὰν, φησὶν, ὦ Κύριε, παιδεύῃς ἡμᾶς διὰ τὸ
ὀλιγορῆσαι τῶν προσταγμάτων σου, σκοπῶν ἐπ-
ανορθῶσαι ἡμᾶς ταῖς παιδείαις, ἔκχεον μᾶλλον
δαψιλῶς τὴν ὀργὴν σε ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ παντελῶς μὴ
γινώσκοντά σε, καὶ ἐπὶ βασιλείας, αἱ τὸ ὄνομά σε
οὐκ ἐπεκαλέσαντο· τὸ μὲν, ὅτι ἀσεβεῖς εἰσι· τὸ δέ,
ὅτι κατηνάλωσαν ἡμᾶς ταῖς ἀσπλάγχνοις τιμωρίαις·
τὸ δέ, καὶ ὅτι ἠρήμωσαν τὸν τόπον σου τὸν ἅγιον,
ὦ Θεὲ Ἰακώβ.

8 Μὴ μνησθῇς ἡμῶν ἀνομιῶν ἀρ-
χαίων· ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς

οἱ οἰκτιρμοί σου Κύριε, ὅτι ἐπτωχεύ-
σαμεν σφόδρα.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ταχὺ προκαταλαβέτωσαν
ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σου, δείκνυσι τὴν σφοδρότητα
καὶ τὸ πλῆθος τῶν τιμωριῶν αὐτῶν, ὡς ἀνὴρ λεγόν-
των· ἐὰν μὴ ταχὺ ἀποστείλῃς τὴν βοήθειάν σε, οὐ
προσδοκώμενος, ἀλλ' ἤδη ἐπικείμενος ἡμῖν ἐστὶν
ὁ θάνατος. Τὸ δέ, ἐπτωχεύσαμεν, ἐμφαίνει ὅτι αἱ
ἁμαρτίαι μακρύνουσι τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον, ὅς ἐστιν
ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ τὸ, ἐπτωχεύσαμεν, ἀντὶ τοῦ
ἐστερηθήμεν πάσης ἀνθρωπίνης βοηθείας.

9 Βοήθησον ἡμῖν, ὁ Θεὸς ὁ σωτὴρ
ἡμῶν, ἕνεκεν τῆς δόξης τοῦ ὀνόματός
σου. Κύριε ῥῦσαι ἡμᾶς, καὶ ἰλάσθητι
ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνό-
ματός σου.

Σωτὴρ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός,
ὁ παραγενόμενος εἰς τὸν κόσμον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας
ἡμῶν· ὅθεν καὶ ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ σωτὴρα ὀ-
νομάζει αὐτὸν πρὸς τοὺς ποιμένας ὁ ἄγγελος. Ὁ
αὐτὸς λέγεται καὶ δόξα τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς,
ὡς αὐτὸς ἔφη· «Δόξασόν σου τὸ ὄνομα» (1). Διὰ
τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὀνομάζει αὐτὸν «Ἀ-
παύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς» (2). Ζητοῦμεν
οὖν ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ ἰλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ
ἀπαλλαγὴν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν δεινῶν διὰ
τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ,
λέγοντες· εἰ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν τοῦ ἐλέους σε διὰ
τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὦ Πάτερ ἐπουράνιε, ἀλλ' οὖν

(1) Ἰωαν. ιε', 28. (2) Ἑβρ. α', 3.

διὰ τὸν ἀγαπητόν σου Υἱόν, οὗ τῷ ὀνόματι ἐπικε-
κλήμεθα, ἐλέησον ἡμᾶς.

10 **Μ**ήποτε εἶπωσι τὰ ἔθνη· ποῦ ἐ-
στιν ὁ Θεὸς αὐτῶν; καὶ γνωσθήτω ἐν
τοῖς ἔθνεσιν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡ-
μῶν ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος τῶν
δούλων σου τοῦ ἐκκεχυμένου.

11 **Ε**ἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὁ στε-
ναγμός τῶν πεπεδημένων.

Εθνη τροπικῶς ὀνομάζει τοὺς δαίμονας, τὲς
ἀποκτείνοντας καὶ ἐκχέοντας τὰ νοερὰ αἵματα, τ-
τέστι, καταφέροντας τὰς ψυχὰς εἰς τὸν ἄδην διὰ
τῆς εἰδωλολατρείας, οἱ καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὐ δια-
λείπουσι πολυτρόπως τοῦτο ποιοῦντες πράξεις καὶ
λόγοις καὶ λογισμοῖς ὀλεθρίοις· οὗτοι ἐξεγείρουν
καὶ τοὺς ἀσεβεῖς εἰς τὸ ἐκχεῖν τὰ αἰσθητὰ αἵματα
τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Παρακαλεῖ τοίνυν ὁ Προφή-
της, ἵνα ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ γένηται ἡ
ἐκδίκησις ἡ κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀπογενομέ-
νων τῶν εἰδώλων, καὶ ἀφανισθείσης τῆς λατρείας
αὐτῶν, καὶ καθαιρεθέντων τῶν βωμῶν εἰς τὸν
αἰῶνα· ὁ καὶ ἐγένετο τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου καὶ
Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

12 **Κ**ατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βρα-
χίονός σου, περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν
τεθανατωμένων.

13 **Α**πόδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν ἑπτα-
πλασίονα εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν τὸν ὀ-

νειδισμόν αὐτῶν, ὃν ὠνειδίσάν σε Κύριε.

Περὶ μὲν ἀνθρώπων ἐχθρῶν ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ
ἐζήτει παρὰ Κυρίου ὁ ψαλμωδὸς τὴν ἄμυναν ἐ-
κάστου κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τουτέστιν, οὐ πλείω,
οὐδὲ ἐλάττω, ὧν ἔπραξαν· ἐνταῦθα δὲ ζητεῖ τὴν ἀν-
ταπόδοσιν γενέσθαι τοῖς γείτοσιν ἐχθροῖς ἑπτα-
πλασίονα. Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι οὐ περὶ ἀνθρώπων
ζητεῖ τὴν τοιαύτην ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐξ
οὐρανοῦ δι' ὑπερηφάνειαν πεπτωκότων δαιμόνων,
παροργισάντων τὸν Θεόν· οἵτινες οὐκ ἠρκέσθησαν
ταύτη, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν οὐ διαλείπουσι παρ-
οργίζοντες τὸν Θεὸν διὰ τοῦ πολεμεῖν ἡμῖν καὶ σπ-
δάξιν συνελαύνειν καὶ ἡμᾶς εἰς ἁμαρτίαν παρορ-
γίζουσιν τὸν Θεόν, τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ δημιρ-
γήσαντα. Γείτονας δὲ τούτους ὀνομάζει, ὅτι ὡς ἐπίβ-
λοι καὶ ἐχθροὶ γείτονες, μᾶλλον τῶν πόρρω ἀφεσώ-
των δυσμενῶν, ἐνεδρεύουσιν καὶ κακοῦσιν ἡμᾶς. Διὰ δὲ
τοῦ ζητεῖν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν δοθῆναι τὸν ὀνειδι-
σμόν, νοεῖ ἀχώρισον αὐτῶν γενέσθαι τὸν ὀνειδισμόν,
ὥσπερ ὁ κόλπος ἀχώρισός ἐστι τοῦ ἔχοντος αὐτόν.

14 **Η**μεῖς δὲ λαός σου καὶ πρόβα-
τα νομῆς σου, ἀνθομολογησόμεθά σοι
ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.

15 **Ε**ἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἐξαγγε-
λοῦμεν τὴν αἴνεσίν σου.

Τῷ, εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, ἐμφαίνει τοὺς εἰς
Χριστὸν πιστεύσαντας ἐκ τε τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐκ
τῶν ἐθνῶν. Προσέτι ὑποδηλοῖ τὸν τε παρόντα αἰῶνα
καὶ τὸν μέλλοντα, ἢ ἀπὸ βίου εἰς βίον, ἢ ἀπὸ
αἰῶνος εἰς αἰῶνα.

ΨΑΛΜΟΣ ΘΘ'.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων· μαρτύριον τῷ Ἀσάφ.

Ψαλμὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς προμηνύει ἦν εἰς τὸ τέλος ἔμελλε γενέσθαι τοῖς Ἀσσυρίοις ἀλλοίωσιν. Ἀσσύριον δὲ νοεῖ ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὸν διάβολον τὸν δουλαγωγήσαντα τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ.

Ι **Ο** ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσ-
σχες, ὁ ὁδηγῶν ὥσεί πρόβατον τὸν
Ἰωσήφ.

Τῇ ὑπομνήσει τοῦ Ἰσραὴλ πάσας συμπεριέ-
λαβε τὰς φυλάς τῶν Ἰσραηλιτῶν· τῷ δὲ ὀνόματι
τοῦ Ἰωσήφ δυσωπεῖ τὸν Θεόν, προβάλλων τὴν ἐ-
κείνου τοῦ μακαρίου σωφροσύνην, καὶ φησιν· ὥσπερ
τὸν Ἰωσήφ ἐλυτρώσω ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀδελ-
φῶν αὐτοῦ, καὶ ἐδόξασας αὐτόν, οὕτω ποιήσον καὶ
ἡμῖν. Ὀνομάζει δὲ τὸν μὲν Θεὸν ποιμένα, τὸν δὲ
Ἰσραὴλ πρόβατον, δεικνὺς διὰ τούτου, τοὺς μὲν
ἐχθροὺς αὐτῶν ἀνημέρους, καὶ δίκην λύκων ἀρπά-
ζοντας καὶ φθείροντας τὸ ποίμνιον· τὸν δὲ Θεόν,
ὥς ποιμένα φειδόμενον τῶν προβάτων. Ποιμὴν δὲ
καλὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἰ-
στέον δὲ ὅτι τὸ, Ἰωσήφ, προσθήκη Θεοῦ ἐρμηνεύε-
ται· διὸ σημαίνει ὁ λόγος, ὅτι οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύ-
σαντες προσετέθησαν τῷ Ἰσραὴλ, τουτέστι, τοῖς
τὸν Θεὸν νοεροῖς ὀφθαλμοῖς καθορῶσι, καὶ ὡμοιώ-
θησαν τῷ διὰ πίστεως καὶ ὑπομονῆς κληθέντι Ἰ-
σραὴλ· οὗτοι δὲ εἰσι τὰ ἔθνη, περὶ ὧν ἔφη ὁ Κύ-
ριος· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς
αὐλῆς ταύτης, καὶ ἐκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν» (1). Ταῦτα
οὖν ποιμαίνει ὁ Κύριος, ὥσπερ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ.

2 **Ο** καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ
ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραὶμ καὶ Βενια-
μὴν καὶ Μανασσῆ.

Μωϋσῆς ὁ Προφῆτης τῷ τοῦ Θεοῦ προσάγ-
ματι ἐποίησεν ἐκ χρυσοῦ χωνευτὰ Χερουβὶμ, του-
τέστι, μορφὰς ἀγγέλων· ἐρμηνεύεται δὲ Χερουβὶμ,
πλήρης γνώσεως. Ταῦτα δὲ ἐπεσχίαζον τὴν κιβω-
τὸν τῆς Διαθήκης, καὶ ἐνεφαίνετο αὐτοῖς ἡ δόξα
τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν καὶ Σολομὼν ὁ βασιλεὺς οἰκοδο-
μήσας τὸν ναὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ποιήσας Χε-
ρουβὶμ χρυσαῖ, ἔθετο τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης
ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῶν· καὶ Ἰεζεκιὴλ ὁ Προφῆτης
εἶδε τὸν Θεὸν καθήμενον ἐπὶ τὸν Χερουβὶμ. Δεί-
κνυται δὲ διὰ τούτου τό, τε ὕψος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ
ταχυκίνητον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Λέγει οὖν ὁ ψαλ-
μὸς διὰ μὲν τὸ ὕψος σε, ὦ Θεέ, τοῦ ἐχθροῦ
σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου· διὰ δὲ τὸ ὅξυ τῆς ἐ-
νεργείας σου σπεῦσον εἰς τὸ βοηθῆσαι ἡμῖν. Μέ-
μνηται δὲ Ἐφραὶμ καὶ Βενιαμὴν καὶ Μανασσῆ· ἡ
ὅτι οἱ τούτων τῶν τριῶν φυλῶν ἀρχηγοὶ ἡγοῦνται
ἀπὸ νῶτε τῆς κιβωτοῦ ὁδοιπορούσης· ἡ ὅτι ταύταις
ταῖς τρισὶ φυλαῖς αὐξήσει ἐπηγγείλατο ὁ Θεός, ὅ-
θεν ὑπομιμνήσκει τὴν ἐπαγγελίαν· ἡ ὅτι αὐταὶ αἱ
φυλαὶ συνεφώνησαν μετὰ τῶν Ἀσσυρίων πολεμῆσαι

(1) Ἰωάν. 1, 16.

τοῖς ἐξ Ἰούδα, ὡς ἔφη Ἡσαίας ὁ Προφήτης (1)¹· καὶ ζητεῖ ὁ ψαλμὸς παρὰ Θεοῦ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς τούτων κακώσεως λέγων· ἐμφάνηθι ἐναντίον Ἐφραὶμ καὶ Βενιαμὶν καὶ Μανασσῆ, καὶ κώλυσον τὴν ἑφοδὸν αὐτῶν.

3 **Ε**ξεγείρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθε εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς.

4 **Ο** Θεὸς ἐπίστρεψον ἡμᾶς, καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἔλθε εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς, παρίστησιν ἑαυτὸν προσδοκῶντα τὴν διὰ σαρκὸς ἐπὶ γῆς παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὴν σωτηρίαν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐπιστρέψαι ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν καὶ ἀνάπαυσιν. Τὸν αὐτὸν λέγει καὶ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰκόνα καὶ χαρακτηριστὴρα ὑπάρχοντα. Οὗτος ἐπιφανεῖς ἡμῖν διὰ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ ἐπιδημίας, ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νοητοῦ Ἀσσυρίου τοῦ διαβόλου, τοῦ διεγείροντος τὰ κακά.

5 **Κ**ύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἕως πότε ὀργίζῃ ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν δούλων σου;

6 **Ψ**ωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων, καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ.

7 **Ε**θου ἡμᾶς εἰς ἀντιλογίαν τοῖς

γείτοσιν ἡμῶν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐμυκτηρίσαν ἡμᾶς.

Τὸ, ἕως πότε ὀργίζῃ, ἀντὶ τοῦ, ἕως πότε ἐπτείνεις τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τοὺς προσευχομένους δούλους σου; Τὸ δὲ, ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων καὶ τὰ ἐξῆς, ἀντὶ τοῦ, τὸν ἄρτον ἡμῶν ἐσθίομεν μετὰ κλαυθμοῦ, καὶ τὸ ποτήριον ὃ πίνομεν πληροῦμεν δακρύων ὡς μέτρον. Ἡ τὸ, ἐν μέτρῳ, νοητέον οὕτω· κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἔθε ἡμᾶς εἰς ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν Ἰδουμαίοις, Μωαβίταις καὶ Ἀμανίταις, τουτέστι, κατέστησας ἡμᾶς ἀντιλογουμένους, μυκτηριζομένους καὶ πολεμουμένους ὑπ' ἐκείνων.

8 **Κ**ύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ἐπίστρεψον ἡμᾶς, καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Αἱ δυνάμεις, φησὶν, αἱ οὐράναι καὶ ἐπίγειαι τῇ σῇ δυναστείᾳ ὑποτάσσονται, Κύριε ὁ Θεός· διὸ καὶ ἡμεῖς ἐλπίζομεν μόνῃ τῇ ἐπιφανείᾳ σου σωθῆναί τε καὶ ἐπιστρέψαι εἰς ὃ ὑπῆρχομεν.

9 **Α**μπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας, ἐξέβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν.

Αρχεται διηγεῖσθαι τὰς παρὰ Θεοῦ γενομένας τοῖς Ἰσραηλίταις εὐεργεσίας ἐν παραβολῇ τινι, ἵνα ἀειμνημόνευτοι ἐν τῇ διανοίᾳ ἀποτεθεῖεν. Καὶ ἄμπελον μὲν ὀνομάζει τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὃν ἀπ' Αἰγύπτου μετήγαγε, καὶ μετὰ τὸ ἐξαγαγεῖν τὰ ἔθνη ἀπὸ τῆς Γῆς Χαναὰν ἐκεῖ αὐτὸν κατεφύτευσε,

(1) Ἡσ. θ', 10.

τουτέστιν, ἀφόβως καὶ ἐν ἀνέσει καὶ εὐρίζῳ ἀσφαλείᾳ αὐτὸς κατέστησε, καὶ ἄνευ κινδυνώδους μεταναστεύσεως αὐτὴν κατοικῆσαι πεποίηκεν. Ἀμπέλῳ δὲ παρεικάζει τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν, ὅτι τὴν ἄμπελον ὁ δεσπότης, εὐθυνοῦσαν μὲν ταύτην καὶ καρποφοροῦσαν, περιφράττει καὶ περιέπει, πλεῖον πάντων τῶν λειμῶνων ταύτης κηδόμενος· φθαρεῖσαν δὲ καὶ ἄκαρπον γεγонуῖαν καταλιμπάνει ἔρημον πάσης προστασίας, ὅπερ καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις συμβέβηκεν· εὐσεβοῦντας μὲν γὰρ περιεφρούρει αὐτοὺς, χριστοκτονήσαντας δὲ, ἐγκατέλιπε καὶ ἀπόσωτο.

10 Ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς, καὶ κατεφύτευσας τὰς ρίζας αὐτῆς, καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν.

11 Ἐκάλυψεν ὄρη ἢ σκιὰ αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ.

Ὡδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς, τινέστιν, οὐδένα ἀφῆκας κωλύσαι τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἐρχομένων εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλ' ἀκόπως καὶ δι' ἀνεμποδίστου ὁδοῦ ἐποίησας αὐτοὺς εἰσελθεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔνθα κατόκησαν ἐν ἀνέσει, καὶ ἐπληθύνθησαν· καὶ τῷ μὲν πλήθει αὐτῶν ἐπλήρωσαν πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην, τῇ δὲ ὑπεροχῇ ἐκάλυψαν ὄρη, ἥτοι τὰς δυνάμεις τῶν ὁμόρων ἐθνῶν, τῶν ὡς ὄρη ὑπερηρμένων πρὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ταῦτα τὰ ὄρη ἐκάλυψεν ἢ τῶν Ἰσραηλιτῶν σκιὰ, ἥτοι ἡ εὐκλεία ἢ γεγонуῖα αὐτοῖς ἀπὸ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων. Προσέτι ὄρη αἰσθητά εἰσι τὸ ὄρος Σιών, ἔνθα ἰδρύθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου. Ἔτι σκιὰν νοητέον

τὴν νομικὴν αὐτῶν λατρείαν· σκιὰ γὰρ καὶ τύπος ἦν τῆς χριστιανικῆς νομοθεσίας. Ἀναδενδράδες δὲ αὐτῆς ἦσαν οἱ ἅγιοι Προφῆται, οἱ τοῦ λαοῦ ὑπερ-αρθέντες, καὶ τῇ ἀγιότητι αὐτῶν μέχρι τῶν κέδρων τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τῶν οὐρανίων δυνάμεων, καταντήσαντες, καὶ ἐπ' αὐταῖς ἐπαναπαυθέντες. Ἡ κέδρος τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὰς ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας αὐτῶν, οὓς κέδρος τοῦ Θεοῦ λέγει· ὁ γὰρ Θεὸς ὁ ὕψιστος αὐτὸς ὑπερύψωσε, καὶ οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει.

12 Ἐξέτεινε τὰ κλήματα αὐτῆς ἕως θαλάσσης, καὶ ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας αὐτῆς.

Κλήματα ὀνομάζει τὰ ὄρια τῆς βασιλείας αὐτῶν, τὰ ἐκταθέντα ἕως θαλάσσης, καὶ ἕως ποταμῶν τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου. Ἡ ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τῆς βασιλείας αὐτῶν ὑπῆρχε θάλασσα καὶ ποταμοὶ καὶ παραλῖαι καὶ ὄρη, ἵνα ἐκ πάντων πορίζωνται τὰ προϊόντα ἀγαθά.

13 Ἴνα τί καθεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτὴν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν;

Φραγμὸς τῶν Ἑβραίων ὑπῆρχε πρῶτον ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἐπίσκεψις καὶ ἡ δι' ἀγγέλων αὐτοῦ περιφρούρησις· καὶ δεύτερον ὁ νόμος ὁ Μωσαϊκός. Τοῦτον τὸν φραγμὸν καθελόντες τοῦ Θεοῦ πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν πονηροὶ δαίμονες, τρυγῶσι καὶ ἀπογυμνοῦσιν αὐτὸς ἀπὸ παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ. Τὸδ' αὐτὸ ποιοῦσι καὶ οἱ ψευδοδιδάσκαλοι αὐτῶν, τοῖς ὀλεθρίοις αὐτῶν διδάγμασι φρενοκλοποῦντες αὐτὸς καὶ διαφθείροντες.

14 **Ε**λυμήνατο αὐτὴν ὡς ἐκ δρυμοῦ,
καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν.

Ὑς καὶ μονιὸς ἄγριος πρότερον μὲν ἐγένετο
αὐτοῖς ὁ Ναβουχοδονόσωρ καὶ ὁ Ἀντίοχος, νῦν δὲ
ὁ πονηρὸς καὶ βορβορώδης διάβολος.

15 **Ο** Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρε-
ψον δὴ, καὶ ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ
ἴδε, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην.

16 **Κ**αὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύ-
τευσεν ἡ δεξιὰ σου, καὶ ἐπὶ υἷὸν ἀνθρώ-
που, ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ.

Παρακαλεῖ ὁ Προφῆτης τὸν Θεὸν ἐπαναγα-
γεῖν ἐπ' αὐτοὺς τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ· αὕτη γὰρ ἡ
ἄμπελος, ὡς μὲν σαρκικὴ καὶ ἀσθενὴς, δεῖται ἐπι-
σκέψεως ἱατρικῆς εἰς τὸ ἰαθῆναι· ὡς δὲ φθαρεῖσα
χρήζει φυτοκόμου, ἵνα γεωργικῶς καταρτίσῃ αὐ-
τήν, ἀποκλαδεύσας τὸ ἄκαρπον, καὶ περιποιησά-
μενος τὸ ἔγκαρπον αὐτῆς, καὶ κτείνας τὸν σκώλη-
κα τὸν βιβρώσκοντα τὴν ῥίζαν ταύτης, ὅς ἐστιν ὁ
διάβολος, ὁ φθείρων τὴν πίστιν αὐτῶν. Διὰ δὲ τοῦ
εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ υἷὸν ἀνθρώπου, ἔδειξεν ὅτι ὁ λόγος
οὐ περὶ ἄμπελου ἀλόγου καὶ ἀψύχου, ἀλλὰ περὶ
ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσεν ὁ Θεὸς ταῖς αὐτοῦ δυνά-
μεσι πρὸς δόξαν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ Ἀθανάσιος νοεῖ
περὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ
κατηρτίσθημεν καὶ ἐσώθημεν οἱ εἰς αὐτὸν πι-
στεύσαντες.

17 **Ε**μπεπυρισμένη πυρὶ καὶ ἀνε-

σκαμμένη, ἀπὸ ἐπιτιμήσεως τοῦ προ-
σώπου σου ἀπωλοῦνται.

Ταύτης τῆς ἄμπελου, φησὶ, τῆς ὁμηγύρεως
δηλαδὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν, τὸν ναόν, ἀπὸ μὲν τοῦ
θυμοῦ σου ἐνέπρησεν ὁ Ναβουχοδονόσωρ, ἀνα-
σκάψας καὶ τὴν πόλιν· οἱ καὶ ἀπωλοῦνται ἀπὸ ἐπι-
τιμήσεως τοῦ προσώπου σου, ὅς ἐστιν ὁ μονογενὴς
σου Υἱός, ὁ ὢν χαρακτὴρ τῆς σῆς ὑποστάσεως.
Τοῦτο δὲ λέγει προμηνύων τὸν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων
ὄλεθρον, γενόμενον αὐτοῖς σαυρώσας τὸν Χριστόν.

18 **Γ**ενηθήτω ἡ χεὶρ σου ἐπ' ἄνδρα
δεξιᾶς σου, καὶ ἐπὶ υἷὸν ἀνθρώπου, ὃν
ἐκραταίωσας σεαυτῷ.

Γενηθήτω ἡ χεὶρ σου, ἀντὶ τοῦ, γενέσθω
ἡμῖν ἡ βοήθειά σου καὶ ἡ σωτηρία σου ἐπ' ἄνδρα
δεξιᾶς σου, δηλαδὴ διὰ τοῦ Υἱοῦ σου τοῦ λεγο-
μένου δεξιᾶς σου, καὶ γενομένου ἀνδρός, καὶ υἱοῦ
ἀνθρώπου, οὗ τὴν γέννησιν οὐκ ἐκραταίωσε σπέρ-
μα ἀνθρώπου, ἀλλὰ σὺ, ὦ Θεέ, ἐπηξας ταύτην.
Ἐκραταίωσας δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ σεαυτῷ,
τουτέστιν, ἐπληρώθη ἡ εὐδοκία σου.

19 **Κ**αὶ οὐμὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ·
ζωώσεις ἡμᾶς, καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπι-
καλεσόμεθα.

Πρότερον μὲν μακρυνθέντες, φησὶν, ἀπὸ σοῦ,
τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, ἀπεθάνομεν ταῖς ἀνομίαις ἡ-
μῶν· νῦν δὲ πρὸς σέ διὰ μετανοίας προστρέχοντας
ἡμᾶς ζωοποίησον, καὶ οὐ μὴ ἀποστῶμεν ὡς πρό-
τερον, οὐδ' οὐ μὴ ἐπικληθῶμεν τῷ ὀνόματι Ἰού-

δα ἢ ἄλλου ἀνθρώπου, ἀλλὰ τῷ ὀνόματί σου ἐπικληθησόμεθα, δηλονότι Χριστιανοί.

20 **Κ**ύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ἐπίστρεψον ἡμᾶς καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα.

Επαναλαμβάνει τὸν λόγον ἐπικυρῶν καὶ ἐπικρατύνων τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιφάνειαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπάντων.

ΨΑΛΜΟΣ Π΄.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ψαλμὸς ὠδῆς τῷ Ἀσάφ.

Ληνοὺς νοητέον τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην χριστιανικοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ· προμηνύει δὲ ὁ ψαλμὸς οὗτος τὴν ἀποβολὴν τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, καὶ ὅτι προσκομισθήσονται τῷ Θεῷ οἱ λαοὶ τῶν ἐθνῶν, ὡς βότρυες σταφυλῆς.

1 **Α**γαλλιᾶσθε τῷ Θεῷ τῷ βοηθῷ ὑμῶν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

Τοὺς ἀπαλλαγέντας ἀπὸ τῆς τῶν ἐθνῶν κακώσεως παραινεῖ ὁ Προφήτης εὐφρανθῆναι εὐφροσύνην πνευματικὴν, καὶ ἐν ἀγαλλιάσει προσκομίσαι αἰνεσιν εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ, τῷ βοηθήσαντι αὐτοῖς καὶ ἀπαλλάξαντι. Ὡσαύτως προτρέπεται καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, βοηθήσαντι καὶ ἀπαλλάξαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ διαβόλου, ὃν τρόπον ἀπήλλαξε καὶ τὸν Ἰακώβ ἀπὸ ποικίλων περιστάσεων.

2 **Λ**άβετε ψαλμὸν, καὶ δότε τύμπανον, ψαλτήριον τερπνὸν μετὰ κιθάρας.

Καρ' ἐμοῦ, φησὶ, τοῦ Δαβὶδ, τοῦ τὸ ψαλτήριον συνθέντος κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λάβετε ψαλμὸν, περιέχοντα θεῖαν διδασκαλίαν, καὶ

δότε τύμπανον, τουτέστιν, ὥσπερ τὸ τύμπανον ἐκ δερμάτων νεκρῶν ζῶων ἐσκευασμένον ἐστίν, οὕτω καὶ ὑμεῖς νεκρώσαντες τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ὑμῶν, δότε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, προσκομίσαντες τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Προσαρμόσαντες δὲ καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τοῖς σωματικοῖς μέλεσιν ὑμῶν, ὡς ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ, ποιήσατε ὑμᾶς αὐτοὺς, ὡς ψαλτήριον τερπνὸν καὶ κιθάραν, πρὸς αἰνεσιν τοῦ Θεοῦ.

3 **Σ**αλπίσσατε ἐν νεομηνίᾳ σάλπιγγι, ἐν εὐσήμεν ἡμέρᾳ ἑορτῆς ἡμῶν.

Τῶν τοῖς Ἰουδαίοις παρὰ Θεοῦ νομοθετηθεισῶν ἑορτῶν μία ὑπῆρχεν ἡ ἑορτὴ τῶν σαλπίγγων· ὁ δὲ Προφήτης τὰς λοιπὰς παρασιωπήσας, ταύτην μόνην ἀναφέρει. Τὸ δ' αἷτιον τούτου, λέγει ὁ Εὐσέβιος, ὅτι πρόρρησίς ἐστιν, ὧν ἔμελλε

γενέσθαι τοῖς χριστιανοῖς· τὸ γὰρ ἐν τῷ Δαβὶδ λαλήσαν ἅγιον Πνεῦμα οὐ βούλεται τοὺς χριστιανούς μιμητὰς γενέσθαι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς καὶ τὰ λοιπὰ μουσικὰ ὄργανα, ὡς ἐκείνων τύπων σκιωδῶν ὄντων, ὧν ἔμελλον ἔσεσθαι μετὰ καιρὸν, καὶ ὡς εἰκόνων συμβολικῶν παυσομένων, ἐπιφανέντος τοῦ προτυπουμένου. Ταύτην μέντοι τὴν ἑορτὴν ἀναφέρει ἐνταῦθα, ὅτι τὸ σαλπίζειν ἐν νεομηνίᾳ, σημαίνει τὸ κηρύττειν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ ὡς φωνὴν σάλπιγγος ἀκουστὸν ποιῆσαι τὸ θεῖον κήρυγμα ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ἐν τῇ νεομηνίᾳ, ὅταν δηλαδὴ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀνανεωθῇ τὰ φρονήματα ἡμῶν, καὶ γενώμεθα ἐν εὐσήμεναι ἡμέρᾳ ἑορτῆς. Καὶ ὥσπερ τῷ παλαιῷ Ἰσραὴλ προστέταχεν ὁ Θεὸς σαλπίζειν ἐν σάλπιγγιν αἰσθηταῖς εἰς μαρτύριον τῆς ἐκ τῶν δυσμενῶν δουλείας ἀπολυτρώσεως, οὕτω προσετάγη καὶ ὁ νέος Ἰσραὴλ σαλπίζειν ἐν σάλπιγγι πνευματικῇ τῇ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νεομηνίᾳ, τουτέστι, τῇ ἀνακαινίσσει τῶν φρενῶν ἡμῶν ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ.

4 **Ο**τι πρόσταγμα τῷ Ἰσραὴλ ἐστὶ, καὶ κρῖμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Μαρτύριον ἐν τῷ Ἰωσήφ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου· γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν.

Τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰωσήφ πάντα τὸν Ἰσραὴλ συμπεριέλαβε· πρῶτον μὲν, ὅτι πάντες δι' αὐτὸν κατήλθον εἰς Αἴγυπτον· καὶ δεύτερον, ὅτι ὥσπερ ὁ Ἰωσήφ καταβάς εἰς Αἴγυπτον, ἤκουσε γλῶσσαν τῶν Αἰγυπτίων, ἣν οὐκ ᾔδει πρότερον, οὕτω καὶ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἐξελθόντες εἰς τὴν ἔρημον, ἤκουσαν

ἐντάλματα τοῦ Θεοῦ, ἃ οὐκ ᾔσαν προακηρότεες.

5 **Α**πέστησεν ἀπὸ ἄρσεων τὸν νῶτον αὐτοῦ, αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν.

Εκ τῶν πολλῶν ταλαιπωριῶν, ὧν ὑφίσταντο οἱ Ἰσραηλῖται ἐν Αἰγύπτῳ, ἦν καὶ τὸ ἐπιτιθέναι ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτῶν βάρη ἐν κοφίνοις καὶ σαργάνοις· διὸ ἀπὸ τῶν πολλῶν πόνων βαρυνόμενοι, ἐκέκραξαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς, οὓς ὁ πολυεύσπλαγχνος ἐρρύσατο, καὶ ἀπέστησε τὸν νῶτον αὐτῶν ἀπὸ ἄρσεων, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀπὸ τοῦ δουλεύειν ἐν κοφίνοις τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθίας. Ὡσπερ οὖν ἐκείνους, οὕτω καὶ ἡμᾶς ἐρρύσατο ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν βαρέων φορτίων τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἀπὸ τῶν μόχθων τῆς ἐργασίας τῶν ὀλεθρίων πράξεων.

6 **Ε**ν θλίψει ἐπεκαλέσω με, καὶ ἐρρύσάμην σε, ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ καταιγίδος, ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας.

Τοῦτο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον ἐστὶ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, ὅτι σὺ μὲν ἐν θλίψει ἐπεκαλέσω με· ἐγὼ δὲ ἐπήκουσα καὶ ἐρρύσάμην σε, καὶ τοι οὐκ ἐμφανῶς ἐποφθεῖς σοι, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ ἀοράτως παριστάμενος διὰ τε ἄλλων πολλῶν θαυμασίων, καὶ διὰ τῆς τεραστίου ἐπαγωγῆς τῆς καταιγίδος, τῆς ξηρανάσης τὴν θάλασσαν, δι' ἧς ἐλυτρώσάμην σε ἀπὸ τῆς καταιγίδος τῶν θλίψεων· σὺ μὲν τοι δοκιμασθεὶς ἔδειξας τὴν ἀχαριστίαν σου, γογγύσας καὶ ἀντιλογήσας ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Μερρᾶς.

7 **Α**κουσον λαός μου, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· Ἰσραὴλ, ἐὰν ἀκούσης μου, οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος, οὐδὲ προσκυνήσεις Θεῷ ἄλλοτρίῳ.

8 **Ε**γὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἀναγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό.

Εγὼ, φησί, πρὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν ἐνετεῖ- λάμην σοι, μηδενὶ λατρεῦσαι κτίσματι, μηδὲ λαβεῖν Θεὸν ἕτερον πλὴν ἐμοῦ· καὶ ὑπεσχόμην σοι ὅτι, ἐὰν φυλάξης ταύτην τὴν ἐντολήν, πληρώσω τὰ αἰτήματά σου, εἰπὼν· ἄνοιξον μετὰ παρρησίας τὸ στόμα σου, καὶ αἴτησόν με, ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ ἐγὼ πληρώσω αὐτὸ πλεόν οὐ ἥτησας. Ἡ ἀνοιξον τὸ στόμα σου πρὸς εὐχαριστίαν τῶν εὐεργεσιῶν μου, καὶ ἐγὼ ἐμπλήσω σε χαρίτων καὶ δωρεῶν.

9 **Κ**αὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ λαός μου τῆς φωνῆς μου, καὶ Ἰσραὴλ οὐ προσέσχε μοι.

Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐν τῷ Προφῆτῃ Ἡσαΐα εἴρηται, ὅτι ἐβάρυναν τὰ ὦτα αὐτῶν τοῦ μὴ ἀκοῦσαι, καὶ ἐκάμμυσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν· ἤκουσαν γὰρ οἱ Ἑβραῖοι τῶν διδαγμάτων τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ἀλλ' οὐ προσέσχον, εἶδον δὲ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

10 **Κ**αὶ ἐξαπέστειλα αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν, πορεύονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

Τοῦτο συνέβη προφανέστατα τοῖς Ἰουδαίοις· ἐπιτηδεύσαντας γὰρ αὐτοὺς, καὶ οἶονεὶ εὐλόγῳ προφάσει βουλευσαμένους φονεῦσαι τὸν Χριστόν ἐν τῷ λέγειν· τί ποιῶμεν; ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος πολλὰ θαύματα ποιεῖ· ἐὰν ἀφῶμεν αὐτόν, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἔθνος (1)· ἀπέστειλεν αὐτοὺς ὁ Θεός κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, ἤτοι τὰ βουλεύματα αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ἐν οἷς ἐπιτηδεύσαντο βουλεύμασι· ἐλθόντες γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι εἶλον καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν.

11 **Εἰ** ὁ λαός μου ἤκουσέ μου, Ἰσραὴλ ταῖς ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη.

12 **Ε**ν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐταπείνωσα, καὶ ἐπὶ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς ἐπέβαλον ἂν τὴν χειρὰ μου.

Εἰ ἐφύλαττον, φησί, τὰς ἐντολάς μου, καὶ εἰ ἐπορεύθησαν ἐν αἷς ὠδήγησα αὐτοὺς ὁδοῖς, αὐτοὺς μὲν περιεποιήσαμην ἂν, τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν ἠφάνισα, ὥς καὶ πάλαι τοὺς Αἰγυπτίους ἀπώλεσα, οὐκ ἐν στρατεύμασιν, οὐδὲ ἐν ἄρμασιν ἢ ὅπλοις, ἀλλ' ἐν τῷ μηδενὶ, ἐν σκνηπὶ δηλαδή,

(1) Ἰωαν. 6', 47.

καὶ κυνομυῖα καὶ βατράχῳ καὶ ἐν ὕδασι ἀψύχοις,
καὶ ἐν εὐτελέσι πράγμασι τοῖς οὐδὲν λογιζομένοις.

13 Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο
αὐτῷ, καὶ ἔσται ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς
τὸν αἰῶνα.

Ἐψεύσαντο τῷ Θεῷ, τουτέστιν, ἡρνήσαντο
αὐτόν, καὶ ἐγένοντο ἐχθροὶ αὐτοῦ· ὅθεν ὁ καιρὸς
τῆς καταδίκης αὐτῶν καὶ τῆς κολάσεως ἔσται εἰς
τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα.

14 Καὶ ἐψώμισε αὐτοὺς ἐκ στέα-

τος πυροῦ, καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρ-
τασεν αὐτούς.

Διὰ τί δὲ ἡ κόλασις αὐτοῖς αἰώνιος; ὅτι
φησὶν, ἐψεύσαντο αὐτῷ, ἀρνησάμενοι τὰς εὐεργε-
σίας αὐτοῦ, καὶ ἐπιλαθόμενοι ὅτι ἐψώμισε αὐ-
τοὺς πεινῶντας, καὶ ἐπότισε διψῶντας ἐν τῇ ἐρή-
μῳ, ὅτε ἐκ τῆς σκληρᾶς πέτρας ἐξέβλυσε ὕδωρ
πότιμον καὶ γλυκὺ ὡς μέλι. Στέαρ δὲ πυροῦ,
ἀναγωγικώτερόν ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
Χριστός, ἡ νοερὰ τροφή, ἡ κρατύνουσα καὶ ῥωννύουσα
τὰς ψυχάς. Οὗτός ἐστι καὶ ἡ πέτρα ἡ στερεὰ, ἐξ ἧς
ἀναβλύζουσιν, ὥσπερ ὕδατα αἱ θεῖαι διδασκαλίαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΑ΄.

Τῷ Ἀσάφ.

Τὴν ἀποβολὴν εἰπὼν τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ, ἐνταῦθα καὶ τὰς αἰτίας σαφέστε-
ρον ἐκτίθησι, δι' ἃς αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀπεβάλλετο· διδάσκων πάντως, ὡς εἶγε ἐκείνους μιμησόμεθα, τοῖς
αὐτοῖς ἢ χεῖροσι περιπέσομεν.

1 Ο Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ
θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ.

Θεοὺς καὶ συναγωγὴν θεῶν, ὀνομάζει τοὺς
κριτὰς τῶν Ἰουδαίων· περὶ ὧν καὶ Μωϋσῆς ὁ Προ-
φήτης ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ δευτέρῳ τῆς Ἐξόδου
λέγει· «Θεοὺς οὐ κακολογήσεις»· τοὺς κριτὰς
δηλῶν καὶ ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ, ὡς μιμουμένους
τὸν Θεόν· ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς κρίνει τὸν κόσμον,
οὕτω καὶ οἱ δικασταὶ τὸν λαόν. Προσέτι ὀνομάζει
αὐτοὺς ἐνταῦθα θεοὺς, ὑπομιμνήσκων ἣν παρὰ

Θεοῦ λαχόντες ἦσαν ἐξουσίαν, ἐλέγχων ἅμα καὶ
ἐντρέπων αὐτοὺς διὰ τὴν προσωποληψίαν καὶ ἀδι-
κοχρισίαν αὐτῶν. Τούτων δὲ τῶν θεῶν ἐν μέσῳ
ἔστη ὁ ἀληθὴς καὶ φύσει Θεός, καὶ Θεοῦ Υἱός, ὁ
αἰὶ ὦν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος. Πότε δὲ οὗτος ἔστη; δῆλον ὅτι σαρκωθεὶς
καὶ γενόμενος ἄνθρωπος ὁμοούσιος καὶ συνδύαιτος
αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ κριτὴς τοῦ κόσμου ἐστὶ, διὰ τοῦτο
δικάζει πρῶτον τοὺς κριτὰς· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ
λέγει ὁ Προφήτης ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἀληθὴς καὶ φύ-
σει Θεὸς ἐνανθρωπήσας, ἔστη ἐν μέσῳ τῶν κατὰ

χάριν θεῶν, τῶν κατὰ μετοχὴν ἐχόντων δηλαδὴ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, δικάζων τε καὶ ἐρευνῶν τὰς κρίσεις αὐτῶν.

2 **Ε**ως πότε κρίνετε ἀδικίαν, καὶ πρόσωπα ἁμαρτωλῶν λαμβάνετε;

3 **Κ**ρίνατε ὀρφανῷ καὶ πτωχῷ, ταπεινὸν καὶ πέννητα δικαιώσατε.

Αμαρτωλοὺς ὀνομάζει τοὺς πλουσίους ὡς ἐνασχολουμένους περὶ κτήσιν πλούτου, ὅπερ ἐστὶν ἁμάρτημα. Οὐκ ἔστι δὲ τὸ ἐπικυροῦν τῷ πλούτῳ τὸ δίκαιον, ἐὰν ἡ κρίσις αὐτοῦ δικαία ᾖ, ἀλλὰ τὸ δικαιοῦν τὸ ἀδικόν τινι, καὶ πτωχὸς εἶη καὶ ὀρφανὸς ὁ κρινόμενος, καὶ πλούσιος· τοῦτο ἀδικία ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ δεχόμενος ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ δόλον, ἁμαρτωλὸς ἐστίν. Οὐκ εἶπε δὲ, κρίνατε δικαίῳ ἢ Προφῆτῃ ἢ ἱερεῖ· τοῖς γὰρ τοιούτοις ὑπομονῆς χρεία καὶ ἀνοχῆς, καὶ ἀδικῶνται· ἀλλὰ λέγει ὀρφανῷ καὶ πτωχῷ καὶ πέννητι· οὗτοι γὰρ ἄχθονται καὶ χαλεπαίνουσιν, ὑπὸ πτωχείας πιεζόμενοι, ἢ ἀπὸ ἀτελοῦς ἡλικίας ἀγνοοῦντες τὸ ἐκ τῆς ὑπομονῆς καλόν, ἢ δι' ἀσθένειαν φρενῶν μὴ δυνάμενοι διανοεῖσθαι τὸ ὄφελος.

4 **Ε**ξέλεσθε πέννητα καὶ πτωχόν, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ ρύσασθε αὐτόν.

Εξέλεσθε, φησὶν, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, ἥτοι ἐκ τῆς ἐπικρατείας καὶ καταδυναστείας τοῦ ἀδίκου, τὸν πτωχόν καὶ τὸν πέννητα, ὡς πρόβατον ἐκ χειρὸς ἀγρίου λέοντος.

5 **Ο**ὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ συνῆκαν, ἐν

σκότει διαπορεύονται· σαλευθήτωσαν πάντα τὰ θεμέλια τῆς γῆς.

Οἱ ἀδικοί, φησὶν, ἀρπάζουσιν ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας τῶν πτωχῶν, καὶ συνάπτουσι ταῦτα τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, μὴ γινώσκοντες, ὅτι ἡρπασαν τοῖς ἐχθροῖς καταλείψουσι, μηδὲ συνιέντες, ὅτι ἀνθ' ὧν ἐκτήσαντο ἐλασσόνων, ζημιωθήσονται τὰ μείζονα, καὶ ἀντὶ τῶν ἡττόνων τὰ κρείττονα, ὅτι ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας διαπορεύονται· οὗτοι δοκοῦσιν εἶναι θεμέλια τῆς γῆς, ἀλλὰ σεισθήσονται. Προσέτι θεμέλια τῆς γῆς λέγονται οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἁμαρτίας δαίμονες, οἱ καὶ τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστοκτονίαν διεγείραντες· οὗτοι ἐσεισθήσαν, ἥτοι εὐθύνας ἔτισαν. Ἡ τὸ, ἐσεισθήσαν, ἀντὶ τοῦ, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας, ἣν κατὰ τῶν ἀνθρώπων εἶχον, μετεκινήθησαν· διὸ καὶ ὁ Κύριος εἶπε· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω» (1).

6 **Ε**γὼ εἶπα· θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες.

Ασπερ εἶπον τῷ Μωϋσῇ, ἰδοὺ τέθεικά σε θεόν τῷ Φαραῶ, τὸν δὲ ἀδελφόν σου τὸν Ἀαρὼν εἰς Προφῆτην (2)· οὕτως ἔφην καὶ ὑμῖν τοῖς κριταῖς, θεοὶ ἐστέ, καὶ κρίνετε τοῖς ἀνθρώποις δικαίως, ὡς κρίνει ὁ Θεός· καὶ μιμησάμενοι τὴν αὐτοῦ δικαιοκρίσιαν, γίνεσθε υἱοὶ Ὑψίστου. Ὁ δὲ ἱερὸς Κύριλλος φησιν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ δεξάμενοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμολογήσαντες τὴν αὐτοῦ θεότητα, ἐγένοντο θεοὶ κατὰ χάριν καὶ υἱοὶ Ὑψίστου θέσει, οὐ φύσει· εἰς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ,

(1) Ἰωαν. ιβ', 31. (2) Ἐξοδ. γ', 1.

εἷς καὶ ὁ φύσει Υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ.

7 Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.

Εγὼ μὲν οὕτως ἐνετειλάμην, ὑμεῖς δὲ διαφθείροντες τὴν κρίσιν ἐν ἀδικίᾳ, ἢ ἄλλως πως ἁμαρτάνοντες, ἀποθνήσκετε τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας θάνατον, ὃν ἀποθνήσκουσιν οἱ τὰ γῆινα φρονούντες ἄνθρωποι, καὶ αὐθαιρέτως ἐκπίπτετε τῆς δοθείσης ὑμῖν δόξης, ὥσπερ ἐκπίπτει ἕκαστος τῶν ἐθνικῶν ἀρχόντων καὶ ἐξουσιαστῶν· καὶ ὥσπερ ἐξέπεσεν εἷς τῶν ἀρχόντων τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων, ὁ Βελιάρ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἀστραπὴ πεσών.

8 **Α**νάστα ὁ Θεὸς, κρίνων τὴν γῆν, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι.

Τοῦτο ἀρμόττει τῷ Χριστῷ· τούτῳ γὰρ ὁ Πατὴρ δέδωκε τὴν κρίσιν. Ζητεῖ οὖν ὁ Προφῆτης τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κρίνῃ τοὺς Ἰουδαίους, οὓς γῆν ὀνομάζει, ὡς χαμαιζήλους, καὶ περιλάβῃ εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ τὰ ἔθνη τὰ εἰς αὐτὸν πιστεύοντα, ὡς καὶ αὐτῷ εἴρηται παρὰ τοῦ Πατρὸς· « Αἶτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου » (1). Ἡ ζητεῖ τὴν διέγερσιν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ κρῖναι πᾶσαν τὴν γῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ κληροδοτῆσαι ἐκάστῳ κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΒ΄.

Ὡδὴ ψαλμοῦ τῷ Ἀσάφ.

Μετά τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον τὴν νεουργίαν τοῦ θεοῦ νεώ, καὶ τὴν τῶν Ἰσρααλίων περιφάνειαν οἱ ἀστυγείτονες θεασάμενοι, κατὰ ταυτὸν συνεγείρονται, καὶ ἕτερα βάρβαρα συναθροίσαντες ἔθνη, τὸν πρὸς Ἰσρααλῖτες ἐδέξαντο πόλεμον. Καὶ ταῦτα προλέγει μὲν οἱ θειότατοι Ἰωὴλ καὶ Ἐζεκιήλ, προλέγει δὲ Μιχαίας καὶ Ζαχαρίας, οἱ θαυμάσιοι Προφῆται· νικῶσι δὲ ὅμως ἅπαντας, στρατηγοῦντος μὲν τοῦ Ζοροβάβελ, ἄνωθεν δὲ τοῦ Θεοῦ συμμαχοῦντος, καὶ τὸ τῶν πολεμίων καταλύοντος θράσος. Ταῦτα οὗτος ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει· ἐσχημάτισται δὲ εἰς εὐχὴν ἢ προφητείαν τοῦ θεοῦ Πνεύματος, τοὺς τηνικαῦτα πολεμουμένους διδάσκοντος, πῶς δεῖ τὸν Θεὸν ἰλεώσασθαι.

1 **Ο** Θεὸς τίς ὁμοιωθήσεται σοι; μὴ σιγήσης, μηδὲ καταπραΰνης ὁ Θεός.

Ἡ ὁμοίωσις γίνεται ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ποσότητι καὶ τῇ ποιότητι· καὶ τὸ μὲν κατ' οὐσίαν

(1) Ψαλμ. 6', 8.

ἐμπερὲς λέγεται ταυτόν, τὸ δὲ κατὰ ποσότητα ἴσον· τὸ δὲ κατὰ ποιότητα ὅμοιον· ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ, τῷ Πατρὶ φημι καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, οὐδὲν τῶν κτισμάτων ἐστὶ ταυτόν ἢ ἴσον ἢ ὅμοιον· αὗται μὲν γὰρ αἱ θεαρχικαὶ τρεῖς ὑποστάσεις κατ' οὐδὲν τῶν οὐσιωδῶν διαφέρουσιν ἀλλήλων, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὔσης τῆς ἐν αὐταῖς θεότητος, εἰμὴ κατὰ τὰς προσωπικὰς ιδιότητας, καθ' ἃς γνωρίζεται τὸ τριαδικὸν τῶν ὑποστάσεων, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν ὁμοιοῦται αὐταῖς. Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἀνθρώποις δέδοται τὸ ὁμοιοῦσθαι τῷ Θεῷ, τοῦτο λέγεται κατὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν εὐσπλαγχνίαν, τὴν σοφίαν καὶ τὰ παραπλήσια. Ταῦτα ὅμως ἐν μὲν τῷ Θεῷ φυσικῶς, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχει κατὰ κτῆσιν καὶ χάριν καὶ μετοχήν, καὶ οὐ κυρίως, ὥς ἐπὶ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμωδὸς ἐνταῦθα· ὁ Θεὸς τίς ὁμοιωθήσεται σοι; τουτέστιν, οὐδεὶς, ὦ Θεέ, ἐστὶ σοι ὅμοιος, ἔχων φυσικῶς τὰς θείας σε προσωπομίας. Τὸ δὲ, μὴ παρασιωπήσης καὶ μὴ καταπραύνης, ἀντὶ τοῦ μηκέτι μακροθύμει ἐπὶ τοὺς πονηροὺς, ἀλλ' εἰσπραξὸν εὐθύνας.

2 **Ο**τι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου ἤχησαν, καὶ οἱ μισοῦντές σε ἦραν κεφαλὴν.

3 **Ε**πὶ τὸν λαόν σου κατεπανουρ-γεύσαντο γνώμην, καὶ ἐβουλεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου.

4 **Εἶ**πον, δεῦτε καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτοὺς ἐξ ἔθνους, καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἔτι.

5 **Ο**τι ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ

τὸ αὐτὸ, κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο.

Τῶν ἐχθραίνοντων καὶ μισούντων τοὺς ἁγίους, καὶ ἐν μηχαναῖς καὶ δολίοις τρόποις καταπανουρ-γευομένων ἢ πονηρία ἀναφέρεται τῷ Θεῷ καὶ Πα-τρὶ, τῷ ἀντιλήπτορι τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ· διὸ καὶ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσὶ τε καὶ λέγονται· διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ ψαλμωδὸς ἐνταῦθα πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου. Τὸ δὲ, ἤχησαν, ὑπεμφαίνει τὸ πλῆθος καὶ τὴν σφοδρότητα αὐτῶν· ὁ γὰρ θροῦς αὐτῶν ὁμοίος ἐστὶ τῷ ἤχῳ τῆς πολυταράχου καὶ κυματώδους θαλάσσης. Καὶ οἱ μὲν ἀσεβεῖς σπουδά-ζουσιν ἀφανίσαι ἀπὸ τοῦ κόσμου τὴν τοῦ Θεοῦ λα-τρείαν· ὁ δὲ Θεὸς μᾶλλον ἀνακηρύττει τὴν πίστιν καὶ ῥώννυσι τὸν λαὸν τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. Δεικνὺς δὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐχθραν αὐτῶν λέγει, ὅτι ὁ μὲν Θεὸς μετωνόμασε τὸν Ἰακώβ Ἰσραὴλ, οὗτοι δὲ εἶπον, δεῦτε καὶ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτοὺς ἐξ ἔθνους, καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα Ἰσραὴλ ἔτι· ὅπερ ἐστὶν ἀντίθεσις καὶ ἀντιφωνία πρὸς τὸν Θεόν.

6 **Τ**ὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων καὶ οἱ Ἰσμαηλῖται· Μωάβ, καὶ οἱ Ἀγα-ρηνοὶ, Γεβὰλ καὶ Ἀμμὼν καὶ Ἀμα-λὴκ, ἀλλόφυλοι μετὰ τῶν κατοικούντων Τύρον.

7 **Κ**αὶ γὰρ καὶ Ἀσσοὺρ συμπαρεγέ-νετο μετ' αὐτῶν, ἐγενήθησαν εἰς ἀντί-ληψιν τοῖς υἱοῖς Λώτ.

Τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπέλυσε τῆς αἰχμαλωσίας Κῦρος ὁ βασιλεὺς Περσῶν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν δόξῃ καὶ προπομπῇ μεγάλη.

Ἀρξαμένων δὲ αὐτῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ βασιλέως καὶ χορηγίαν οἰκοδομεῖν τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν, ἃ καθεῖλε Ναβυχοδονόσωρ, οἱ ἀγχιτέρμονες τούτων ὑπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς κακίας κινούμενοι, τοὺς τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων διεγείροντες αὐτοῖς, ἀνθίσταντο καὶ ἐκώλυνον τὸ ἔργον, οὓς ἅπαντας ὁ μακάριος Ζοροβάβελ κατηγωνίσαστο τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ. Ἦσαν δὲ οἱ πολεμοῦντες αὐτοῖς Ἰδουμαῖοι, οἱ ἀπόγονοι Ἡσαῦ, καὶ υἱοὶ Ἰσμαὴλ αἱ δώδεκα φυλαὶ τῶν Ἀράβων· καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Μωάβ καὶ Ἀμὼν, υἱῶν τοῦ Λῶτ, τῶν ἐκ τῆς συνουσίας τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀπὸ Γεβὰλ καὶ Ἀμαλῆκ, καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῶν Ἀράβων, τῶν ἐναπολειφθέντων ἐν Παλαιστίνῃ ἀπὸ τῶν Χανααναίων. Τούτοις συνεμάχησαν καὶ οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἀσσύριοι οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ εὐρεθέντες. Οὗτοι πάντες κατεπανουργήσαντο γνώμην, καὶ ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ διέθεντο πρὸς ἀλλήλους διαθήκην ἀφανίσαι αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν πολὺ ὕστερον ἐγένετο· προφητικῶς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προδεδήλωκε τῷ Δαβίδ.

8 Ποίησον αὐτοῖς ὡς τῇ Μαδιὰμ καὶ τῷ Σισάρα, ὡς τῷ Ἰαβεὶμ ἐν τῷ χειμάρρῳ Κισσῶν.

9 Εξωλοθρεύθησαν ἐν Ἀενδῶρ, ἐγενήθησαν ὡσεὶ κόπρος τῇ γῇ.

10 Θεοῦ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ὡς τὸν Ὠρήβ καὶ Ζήβ καὶ Ζεβεὲ καὶ Σαλμανᾶν.

11 Πάντας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν·

οἵτινες εἶπον, κληρονομήσωμεν ἑαυτοῖς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ.

Τοὺς ἐνταῦθα ὀνομαζομένους κατηγωνίσαντο, ὃ τε Βαράκ καὶ ἡ Δεβθῶρα, ὡς γέγραπται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν. Τούτους κατέστρεψε καὶ Γεδεὼν, ὡς γέγραπται ἐν τῇ αὐτῇ. Ἁγιαστήριον δὲ τοῦ Θεοῦ λέγει τὸν ναὸν τὸν ὕστερον οἰκοδομηθέντα.

12 Ὁ Θεός μου τοῦ αὐτοῦς ὡς τροχὸν, ὡς καλάμην κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.

Τουτέστι, ποιήσον τὴν τιμωρίαν αὐτῶν περιέχουσαν καὶ περικυκλοῦσαν αὐτοὺς ἀδιαστάτως καὶ κατὰ διέξοδον περιελίττουσαν, ὥσπερ ὁ τροχὸς τὸ κέντρον· ὅτι καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν ὡς τροχὸς ἐστὶν ἀστάτως κινουμένη, ὅτε μὲν ὑψουμένη, ὅτε δὲ ταπεινουμένη. Οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ ὡς κάλαμος, ὑπὸ ἀνέμου ῥιπιζόμενος.

13 Ὡσεὶ πῦρ, ὃ διαφλέξει δρυμόν· ὡσεὶ φλόξ, ἥ κατακαύσει ὄρη.

Ἐπειδὴ, φησὶν, οὗτοι οἱ πονηροὶ ἐξέκαυσαν ἐν ἑαυτοῖς τὸ πῦρ τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς, διὰ τοῦτο καταφλέξει καὶ κατακαύσει αὐτοὺς τὸ πῦρ, ὡς λέγει ὁ Κύριος ἐν κεφαλαίῳ πεντηκοστῷ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Ἰδοὺ πάντες ἡμεῖς πῦρ καίετε, καὶ κατισχύετε φλόγα, πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογί, ἥ ἐξεκαύσατε».

14 Οὕτω καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν τῇ

καταιγίδι σου, κεί ἐν τῇ ὀργῇ σου συν-
ταράξεις αὐτούς.

15 Πλήρωσον τὰ πρόσωπα αὐτῶν
ἀτιμίας, καὶ ζητήσουσι τὸ ὄνομά σου
Κύριε.

16 Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ταραχθήτω-
σαν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, καὶ ἐν-
τραπήτωσαν καὶ ἀπολέσθωσαν.

17 Καὶ γνώτωσαν, ὅτι ὄνομά σοι,
Κύριος· σὺ μόνος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν
τὴν γῆν.

Ταῦτα οὐκ εἰσὶν ἀραὶ κατευχομένους αὐτῶν, καὶ
ἐφέλκοντος τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτούς, ἀλλὰ
προφητεύοντος, ᾧ ἐμέλλε συμβῆσθαι τούτοις,
καὶ οὕτω συνέβη τοῖς πολεμήσασιν τοῖς Ἰσραηλίταις·
νυκτὸς γὰρ φαντάσματός τινος ἐκπλήξαντος αὐτὰς,
ἐγερθέντες ἔσφαξαν ἀλλήλους· ὅπερ εὐαγγελισθέν-
τες οἱ Ἰσραηλῖται, ἐξελθόντες ἐπρονόμεισαν τὰ
ὑπάρχοντα τῶν ἀναιρεθέντων, καὶ ἐδαπάνησαν αὐτὰ
εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως· τὰ δὲ
ὄπλα αὐτῶν κατέκαυσαν ὡς θυσίαν τῷ Θεῷ, εὐχα-

ριστοῦντες αὐτῷ ἐπὶ τῇ τερασίῳ βοηθείᾳ καὶ ἀντι-
λήφει αὐτοῦ. Προσέτι ὁ ψαλμὸς ζητεῖ παρὰ Θεοῦ
τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν παιδείαν γενέσθαι σφοδράν
ὡς καταιγίδα, οὐχ ὥστε ἀπολέσαι, ἀλλ' ὥστε συν-
ταράξαι καὶ μετακινήσαι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἐπὶ
τὸ βέλτιον, ἵνα αἰσχυνθέντες καὶ ταραχθέντες, ἐφ'
οἷς ἠνόμησαν, ζητήσωσι τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ γινῶ-
σιν, ὅτι αὐτὸς μόνος Κύριος καὶ ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν
τὴν γῆν, μηκέτι ὑπεραιρόμενοι. Προσέτι τὸ, γινώ-
τωσαν, ὅτι ὄνομά σοι Κύριος, νοητέον οὕτω· Μωϋ-
σῆς ὁ Προφήτης ἐζήτηε τέρας παρὰ Θεοῦ, ἵνα πι-
στεύσῃ καὶ βεβαιωθῇ, εἰ δύναται σῶσαι τὸν Ἰσραὴλ
ἐξ Αἰγύπτου· διὸ καὶ ὠνείδισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς εἰπὼν·
Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ οἱ ἐκλεκτοί μου ἐπί-
στευσαν εἰς ἐμέ, μὴ ζητήσαντες σημεῖα, καὶ εἶπον
αὐτοῖς, ἐγὼ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ,
τὸ δὲ ὄνομά μου, Κύριος, οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς. Ἐκ
τούτου προφανὲς γίνεται, ὅτι τὸ, Κύριος ὄνομα,
σημαίνει θαύματα, πείθοντα τοὺς ἀσθενεῖς περὶ τὴν
πίστιν. Ὅθεν λέγει ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς, ἐπειδὴ τὰ
ἔθνη πίστιν οὐκ ἔχουσι, γνώρισον αὐτοῖς, ὦ Θεέ,
διὰ τῶν θαυμάτων, ὅτι Κύριος εἶ σύ· ὅπερ καὶ ἐ-
γένετο· τὰ γὰρ ἔθνη ἐδέξαντο τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ
Εὐαγγελίου, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστό-
λων, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βε-
βαιοῦντος, διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων.
Ἀμήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν. Τοῖς υἱοῖς Κορέ.

Πρὸ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν μία ἦν ἡ ἄμπελος τοῦ Θεοῦ, ἡ συναγωγὴ τῶν Ἑβραίων· καὶ εἷς ὁ ληνός, ὁ ναός καὶ τὸ θυσιαστήριον ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ· νῦν δὲ ναοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ θυσιαστήριά εἰσι πολλὰ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· διὰ τοῦτο προφητικῶς ἐνταῦθα, πληθυντικῶ ἀριθμῶ ὑπὲρ τῶν ληνῶν ἐπιγέγραφεν ὁ ψαλμωδός. Τὸ δὲ, εἰς τὸ τέλος, σημαίνει ὅτι ἐν τῷ τέλει τοῦ προωρισμένου καιροῦ ἔμελλε ταῦτα ἔσεσθαι.

1 **Ω**ς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων, ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.

2 **Η** καρδίᾳ μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα.

Ταῦτα ἱστορικῶς μὲν νοούμενα δοκεῖ λέγεσθαι ὡς ἀπὸ τῶν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτων, ποθούντων τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπάνοδον, ἐνθα ἦν τὸ λατρευτήριον αὐτῶν· ἀναγωγικώτερον δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων, ὑπεραγαπώντων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ θυσιαστήρια, τὰ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκυμένην. Ταῦτα λέγει σκηνώματα καὶ αὐλὰς τοῦ Κυρίου, ἃς ἀγαπῶσιν οἱ Χριστιανοὶ ἐν καρδίᾳ καὶ σώματι ἀγαλλιώμενοι, ὅτι λατρεύουσιν οὐ νεκροῖς ξοάνοις, ἀλλὰ Θεῷ ζῶντι.

3 **Κ**αὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγῶν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς.

4 **Τ**ὰ θυσιαστήριά σου, Κύριε τῶν

δυνάμεων, ὁ βασιλεὺς μου, καὶ ὁ Θεός μου.

Καὶ φασιν οἱ ἐξ ἐθνῶν πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεώς σου, ὦ Κύριε, ἤμεν πεπλανημένοι ὡς στρουθίον μὴ ἔχον θεάρεστον οἰκίαν· οἱ τε φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες ἡμῶν, ὑπῆρχον μὲν εὐγλωττοι καὶ καλλικέλαδοι ὡς τρυγῶνες, οὐκ εἶχον δὲ νοσσιὰν ἀναπαύουσαν· ἀλλὰ νῦν εὗρομεν τὰ ἀγαπητὰ καὶ ὠραῖα σκηνώματά σου, ὡς νοσσιὰν ἡμῖν αὐτοῖς, ἐνθα θήσομεν καὶ τὰ νοσσία ἡμῶν, τουτέστι, τοὺς μαθητὰς ἡμῶν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν τοὺς κεχηνότας μεταλαβεῖν τῶν ἡδυτάτων καὶ θρεπτικῶν σελόγων, τῶν μεταδιδομένων παρὰ τῶν διδασκάλων, δίκην νεοσσῶν μεταλαμβάνόντων τροφῆς παρὰ τῶν στρουθίων καὶ τῶν τρυγόνων. Τὸ δὲ, ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὑπεμφαίνει τὰς ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεις, τῆς τε θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· ὥσπερ καὶ ὁ Θωμᾶς ψηλαφήσας τοὺς τύπους τῶν πληγῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστωθεὶς τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ὡμολόγησε τὴν τε θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ εἰπών· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» (1).

(1) ἰωαν. x', 28.

5 **Μακάριοι** οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσί σε.

Μακαρίζει ὁ ψαλμὸς οὐ τοὺς ἀντεχομένους τῶν Μωσαϊκῶν ἐθίμων, τῆς περιτομῆς δηλαδή, τῶν σαββάτων τε καὶ νομηνιῶν, οὐδὲ τοὺς προσφέροντας θυσίας καὶ ὀλοκαυτώματα, ἀλλὰ τὴν προσκαρτεροῦντας ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Θεοῦ, ἐν τοῖς ἱεροῖς δηλαδή ναοῖς τῶν χριστιανῶν, τῶν ὑπὸ τὴν μίαν Ἐκκλησίαν τελούντων, εἰς ἣν ἐλάλησε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν κηρύκων· ἐν ᾗ αἰνοῦντες τὸν Κύριον εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, εὐρίσκομεν θεραπείαν παντοίου ψυχικοῦ νοσήματος.

6 **Μακάριος** ἀνὴρ, ὃς ἐστὶν ἀντίληψις αὐτῷ παρὰ σοί· ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο· εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔθετο.

Μακαρίζει οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἀνδρᾶ, τέστιν, τὸν τέλειον ἐν φρονήσει, καὶ τὸν τηροῦντα τὴν ἀνδρείαν ἀνέκλυτον καὶ ἀρρεπῇ πρὸς τὰ χαμερπῇ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀνάγοντά τε τῆς καρδίας τὴν ἔφεσιν ἄνω πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀναλογιζόμενον τὸν μέλλοντα αἰῶνα· τῷ τοιούτῳ ἀνδρὶ ἡ ἀντίληψις δῆπου παρὰ τοῦ Θεοῦ γίνεται. Κοιλάδα δὲ κλαυθμῶνος εἰπὼν, ἀναμνησκει τὸ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν γεγραμμένον. Ἔστι δὲ τοιοῦτο· τοῖς Ἰσραηλίταις εἰσελθοῦσιν εἰς τὴν

γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐνετείλατο ὁ Θεὸς μηδὲνα τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων Χαναανίων ζωογονῆσαι, ἀλλὰ πάντας ἀποκτεῖναι· ἐκείνων δὲ ἀθετησάντων τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ διασωσάντων τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὠργίσθη ὁ Θεός· διὸ οἱ ἐπιμείναντες, πληθυνθέντες, κατίσχυσαν καὶ καταδυναστεύειν τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπεχείρησαν· βοήσασι δὲ τοῖς Ἰσραηλίταις πρὸς τὸν Θεόν, πυθομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀπέστειλεν αὐτοῖς ἄγγελον, δι' οὗ ἐμήνυσεν αὐτοῖς, ὅτι ταῦτα πάσχουσι διὰ τὸ παραβῆναι τὸ θεῖον πρόσταγμα, καὶ ζωογονῆσαι, οὗς αὐτὸς ἐκέλευσεν ἀποκτεῖναι· οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐθρήνησαν θρῆνον μέγαν τοσοῦτον, ὥστε ρεῦσαι τὰ δάκρυα αὐτῶν διὰ τοῦ χειμάρρου· διὸ ἐκλήθη ὁ χειμάρρος ἐκεῖνος κοιλάς τοῦ κλαυθμῶνος. Τούτῳ παρεικαζόμενος καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν βίος, κοιλάς τοῦ κλαυθμῶνος λέγεται· ἐντειλαμένου γὰρ ἡμῖν τοῦ Θεοῦ, μηδὲν τῶν ἐθνικῶν παθῶν ζωογονῆσαι, ἀλλὰ πάντα ἀνελεῖν καὶ ἀποκτεῖναι, ἡμεῖς ἀθετήσαντες τὸ θεῖον αὐτοῦ κέλευσμα, πολλὰ τούτων ἐζωογονήσαμεν, καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς διεσώσαμεν, ἅτινα πληθυνθέντα κατίσχυσαν ἡμῶν, καὶ καταδυναστεύουσι· διὰ τοῦτο συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ταλαιπωρεῖσθαι ἡμᾶς ἐν τῇ παρούσῃ προσκαίρῳ ζωῇ, καὶ κακουχεῖσθαι ἅπαντας πλουσίους τε καὶ πένητας, ἵνα ἐκ τούτου γένηται ἡμῖν ἄνεσις ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ. Χρὴ μὲν τοι ἡμᾶς ἀναλογιζομένους τὰ βιωμένα κλαίειν, καὶ ἐπιποθοῦντας ζητεῖν τὴν ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος ἐξοδόν· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει ἐνταῦθα, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν τόπον ὃν ἔθετο. Τὸ δὲ, ὃν ἔθετο, ἐρμηνεύει Σύμμαχος, διαβαίνων τὴν κοιλάδα ἐκλαίειν. Ὁ δὲ Ἀκύλας λέγει, θήσουσι πηγὴν· κατὰ ταύτας οὖν τὰς μεταφράσεις νοητέον, ὅτι τῷ διὰ

τὸ ἀναλογίζεσθαι τὰ οὐράνια ἀγαθὰ διανύοντι τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν κλαυθμῷ καὶ πένθει, ἢ ἀντίληψις ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ τοιοῦτός ἐστι καὶ μακάριος, ὡς καὶ ὁ Κύριος ἔφησε· «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες καὶ οἱ κλαίοντες» (1). Τοιοῦτος δὲ ἐστὶν ὅστις ἐν θεαίαις διδασκαλίαις διατελῶν, γράφει ταύτας ἐν βίβλοις, καὶ καταλείπει τοῖς μεταγενεστέροις, ὡς πηγὴν ὕδατος δροσίζουσαν τοὺς διανύοντας τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν κακουχίαις καὶ θλίψεσι.

7 Καὶ γὰρ εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν· πορεύσονται ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν, ὀφθήσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών.

Θεὸς τῶν θεῶν ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Θεός, ὁ φανείς σωματοφόρος ἐπὶ γῆς, καὶ ὁραθεὶς αἰσθητοῖς ὁμμασιν ἐν Σιών, οὗτος νομοθετήσει καὶ διατάξει νόμον, τοὺς δὲ φυλάσσοντας αὐτὸν ἀμείψει εὐλογίαις, ὧν ἀξιοθέντες προκόψουσι τελειούμενοι, καὶ ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν ἀναγόμενοι, ἀπὸ ἀρετῆς εἰς ἀρετὴν προβαίνοντες, καὶ ἀπὸ τῆς προσχαίρου ζωῆς εἰς τὴν αἰώνιον.

8 Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

9 Ὑπερασπιστὰ ἡμῶν, ἴδε ὁ Θεός, καὶ ἐπίβλεψον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου.

Θεὸν Ἰακώβ ὀνομάζει ὁ ψαλμὸς, ἵνα δείξῃ ὅτι

οἱ χριστιανοὶ οὐ λατρεύουσι Θεῷ νέῳ καὶ προσφάτῳ ὡς συκοφαντοῦσιν τινες, ἀλλ' ὃν ἐωράκασι νοεροῖς ὁμμασιν οἱ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καταυγασθέντες δίκαιοι, ὃν καὶ παρακαλεῖ ὁ ψαλμῶδός, ἵνα ἐπιβλέψῃ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ. Πρόσωπον δὲ τοῦ χριστοῦ λέγει τὸν Ζοροβάβελ, ὃς ἐβασίλευσε τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος, ὅτι εἰκὼν ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ, τοῦ βασιλεύοντος τῶν ἐξομολογουμένων μετὰ τὸ ἀπαλλάξαι αὐτοὺς τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας. Ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ σαρκὸς ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου ἡμῶν λέγεται πρόσωπον αὐτοῦ, δι' οὗ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐπισκεψάμενος, ἔσωσε τὸν κόσμον. Προσέτι καὶ ἕκαστος ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πρόσωπον καὶ μέλος Χριστοῦ λέγεται.

10 Ὅτι κρεῖσσον ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας. Ἐξελεξάμενην παραρρίπτεισθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν.

Λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅτι ἡ Μωσαϊκὴ λατρεία παρετάθη μέχρι χιλίων ἐτῶν ἀπὸ Σολομῶντος καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ· καὶ διὰ τοῦτο λέγειν τὸν Προφήτην, ὅτι ἡ Κυριακὴ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἧς τύπος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τῆς κοσμογονίας ἡμέρα, ἣν ὁ θεὸς Μωϋσῆς ἐν ἀρχῇ τῆς γενέσεως μίαν ὀνομάζει, ὡς ἀνόμοιον ταῖς λοιπαῖς, αὕτη ἡ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἡμέρα κρεῖσσον ἐστὶν

(1) Ματθ. ε', 4. Λουκ. ζ', 21.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

ὑπὲρ χίλια ἔτη τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας, ὅτι αὕτη ἡ Κυριακὴ λέγεται καὶ ἡμέρα ἡ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Κυρίου· ἐπ' αὐτῇ γὰρ ἀγάλλονται αἱ αὐλαὶ τοῦ Κυρίου, ἤτοι αἱ Ἐκκλησίαι. Καὶ ἄλλως· ἡμέρα μία τῆς ζωῆς ἐν θεογνωσίᾳ καὶ αἰνέσει τοῦ Θεοῦ κρείσσων ἐστὶ τῆς ἐκτεταμένης ζωῆς μετὰ ἀνθρώπων οὐκ εἰδόντων τὸν Θεόν. Ἔτι λέγει αἰρούμαι εἶναι ταπεινὸς καὶ εὐτελής, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ παρερρίμμενος, ἢ μεγαλύνεσθαι οἰκῶν μετὰ ἁμαρτωλοῦ· κρεῖττον γὰρ παραρρίπτεσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ συμβιωτεῦν μετὰ ἀσεβῶν.

11 **Ο**τι ἔλεος καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ Κύριος, ὁ Θεὸς χάριν καὶ δόξαν δώσει.

12 **Κ**ύριος οὐ στερήσει τὰ ἀγαθὰ

τοῖς πορευομένοις ἐν ἀκακίᾳ. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ.

Οὐκ εὐφραίνουσι τὸν Θεὸν αἱ νομικαὶ θυσίαι, ἀλλὰ τὸ ποιεῖν ἔλεος καὶ ἀγαπᾶν τὴν ἀλήθειαν, ἧτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ εἰπών· ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια. Τὸν οὖν ποιῶντα ἔλεος, καὶ ἀγαπῶντα τὴν ἀλήθειαν, τοῦτον πλουτίζει ὁ Θεὸς ἐν μὲν τῷ παρόντι τῇ χάριτι, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τῇ δόξῃ αὐτοῦ· καὶ οὐ στερήσει αὐτὸν τῶν ἀγαθῶν ἐν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅτι ἤλπισεν ἐπ' αὐτόν· μακάριος γὰρ ὁ ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Θεόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'.

Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ.

Καὶ τὴν σκιὰν κατὰ ταυτὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει· ἐσκιαγράφησε γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοῖς κατὰ τὸν Ἰσραὴλ πάντων ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν· καὶ γὰρ ἐκείνους ἠλευθέρωσε, ποτὲ μὲν τῆς Αἰγυπτίων, ποτὲ δὲ τῆς Βαβυλωνίων δουλείας, καὶ πάντων ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἐρρύσατο τῆς ἐπικρατοῦσης τοῦ διαβόλου τυραννίδος καὶ φθορᾶς. Προλέγει τοίνυν ὁ ψαλμὸς τὴν τε Ἰουδαίων ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὴν σωτηρίαν.

1 **Ε**ὐδόκησας Κύριε τὴν γῆν σου, ἀπέστρεψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ.

Διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἰουδαίων ἐπήνεγκεν ὀργὴν ὁ Θεὸς καὶ κατὰ τῆς γῆς, ἣν κατῴκουν ἐκκεῖνοι, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ Ὁσηε τοῦ Προφήτου· «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, διότι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὐδὲ ἔ-

λεος, οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄρα, καὶ ψεῦδος, καὶ φόνος, καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι. Διὰ τοῦτο πενθήσει ἡ γῆ, καὶ ἀσθενήσει πᾶς ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ». Ταῦτα δὲ προφητικῶς τότε εἴρηται περὶ ὧν ἔμελλον μετὰ καιρὸν συμβῆσθαι αὐτοῖς δεινῶν· ὅθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος ἐπανακάμψαντες ὕμνησαν τὸν Θεόν, ὡσανεὶ λέγοντες· εὐδόκησας Κύριε τὴν γῆν σε, μεταβαλὼν τὸν θυμόν

σου εἰς οἶκτον, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέστρεψας ἡμᾶς, ἵνα ἀνοικοδομήσαντες αὐτὴν κατοικήσωμεν ἐν αὐτῇ ὡς καὶ πρότερον. Οἰκειοποιεῖ δὲ τὴν γῆν τῷ Θεῷ ἐν τῷ λέγειν, τὴν γῆν σου· πρῶτον μὲν, ὅτι κτίσμα αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ γῆ, ὡς καὶ πάντα τὰ κτίσματα· δεύτερον δὲ, ὅτι ἐκείνη μόνη ἡ γῆ τῆς Παλαιστίνης κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἔσωζε τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν. Τροπολογικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι πᾶσα ἄδολος καρδιά δεχομένη ὡς σπέρμα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ καρποφοροῦσα τὰς ἀρετὰς, γῆ τοῦ Θεοῦ λέγεται, καὶ ταύτῃ εὐδοκεῖ ὁ Θεός. Καὶ ἄλλως· ὁ ἄνθρωπος λέγεται γῆ, καθ' ὅτι ἐρρέθη παρὰ Θεοῦ τῷ Ἀδὰμ· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Εὐδοκήσας τοιγαροῦν ὁ Θεὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀπέστειλε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἐνανθρωπήσαντα, ἵνα ἀγιάσῃ καὶ ἀπολυτρώσῃται ταύτην ἐκ τῆς δουλείας, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐξηκοστῷ πρώτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ τὰ ἐξῆς». Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, αἰχμαλωσίαν Ἰακώβ, ὑπέφηνεν ὅτι ὥσπερ πρὸ πάντων ἐπεμελήθη τῆς σωτηρίας τῶν ἐξ Ἰακώβ Ἑβραίων ὁ Θεός, οὕτω καὶ νῦν ὁ Σωτὴρ ἐπιμελεῖται τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐπιστρέφει τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν πολεμούντων καὶ νικούντων τὰ διαβεβλημένα πάθη, καὶ κυριεύοντων αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ Ἰακώβ πεποίηκεν.

2 **Α**φῆκας τὰς ἀνομίας τῷ λαῷ σου, ἐκάλυψας πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο τὰ ἔθνη, ὡς ἔφη ὁ Θεός ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου· «Τέρπει καὶ εὐφραίνε θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγώ

ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσῃ ἐν μέσῳ σε, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ». Τούτων τῶν ἐθνῶν, τὰς μὲν ἀνομίας ἀφῆκεν ὁ Θεός διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὰς δὲ ἁμαρτίας καλύπτει διὰ τῆς μετανοίας.

3 **Κ**ατέπαυσας πᾶσαν τὴν ὀργήν σου, ἀπέστρεψας ἀπὸ ὀργῆς θυμοῦ σου.

Αἰ μὲν γὰρ ἁμαρτίαι ἐφέλκονται τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν θυμὸν αὐτοῦ, ἡ δὲ εἰς Χριστὸν πίστις καὶ ἡ μετάνοια καταπαύει καὶ ἀποστρέφει τὸν τε θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ.

4 **Ε**πίστρεψον ἡμᾶς ὁ Θεός τῶν σωτηρίων ἡμῶν, καὶ ἀπόστρεψον τὸν θυμὸν σου ἀφ' ἡμῶν.

5 **Μ**ὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ὀργισθῇς ἡμῖν; ἢ διατενεῖς τὴν ὀργήν σου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν;

6 **Ο** Θεός σὺ ἐπιστρέψας, ζωώσεις ἡμᾶς, καὶ ὁ λαός σου εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοί.

7 **Δ**εῖξον ἡμῖν Κύριε τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου δώῃς ἡμῖν.

Προγνοὺς ὁ Προφήτης τὰ ἐσόμενα παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὴν τε ἀποστασίαν καὶ τὴν κατὰ τοῦ

Χριστοῦ τόλμην αὐτῶν, προσφέρει ἰκεσίαν πρὸς τὸν Θεόν, δεόμενος αὐτοῦ, ἵνα ἐπιστρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ μὴ παρατείνῃ ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, λέγων καὶ περὶ τῶν χριστιανῶν· ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν, ὁ πολλάκις καὶ ἀπὸ ποικίλων περιστάσεων ἡμᾶς τοὺς Ἑβραίους σώσας, ὁ αὐτὸς καὶ ὑπὲρ σωτηρίας πάντων ἐν τῷ κόσμῳ παραγεννησόμενος, δεόμεθά σου, ἀπόστρεψον καὶ ἀπὸ τῶν εἰς σὲ πιστευσόντων τὸν δίκαιον θυμόν σου· οὐ γὰρ εἴωθας διατείνειν τὴν ὀργὴν σου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐὰν δὲ ἐπιστρέψῃς, καὶ μεταμεληθεὶς ἀφῇς τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἁμαρτήματα, ζώσεις ἡμᾶς τὴς νεκρωθέντας διὰ τὸν μακρυσμὸν τὸν ἀπὸ σοῦ, τῆς ὄντος ζωῆς, καὶ γενησόμεθα λαὸς σου· δεῖξον ἡμῖν Κύριε καὶ τὰ συντελοῦντα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐλέους καὶ τοῦ σωτηρίου σου. Ταῦτα δὲ ἐστὶ προηγουμένως μὲν ἡ θεία ἐνανθρώπησις· ἐπομένως δὲ, τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

8 **Α**κούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν.

Λαλεῖ ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις Προφῆταις οὐ λόγῳ προφερομένῳ διὰ χειλέων, οὐδὲ ὥσὶ σωματικοῖς ἀκουομένῳ, ἀλλὰ κατ' ἐπίπνοιαν ἐντυποῦσαν τὰς κεκαθαρμένας αὐτῶν διανοίας, ὥς φησιν Ἀββακούμ ὁ Προφήτης ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ· «Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, καὶ ἐπιβήσομαι ἐπὶ πέτραν, καὶ ἀποσκοπεύσω τοῦ ἰδεῖν, τί λαλήσει ἐν ἐμοί, καὶ τί ἀποκριθῶ ἐπὶ τὸν ἐλεγχόν μου». Λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τρίτῳ τῆς δευτέ-

ρας πρὸς Κορινθίους· «Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Οὕτω λαλεῖ ὁ Θεὸς νοερῶς ἐν ταῖς κεκαθαρμέναις διανοίαις, ἀκούει δὲ ταῦτα ὁ μὴ ἐπάσכולων τὴν ἀκοήν καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς αἰσθήσεις ἐν τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι, καὶ ὁ μὴ μεριμνῶν μηδὲ τυρβάζων ἐπὶ πολλὰ, ἀλλὰ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐκλεγόμενος, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθῆσεται ἀπ' αὐτοῦ. Τί οὖν ἤκουσεν ὁ ψαλμῳδὸς λέγοντος τοῦ Κυρίου; εἰρήνην, φησί, ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. Αὕτη ἡ σωτηρία ἔσται καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, τοὺς πιστεύοντας δηλαδὴ εἰς αὐτόν, καὶ ἐπὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν.

9 **Π**λὴν ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτόν τὸ σωτήριο αὐτοῦ, τοῦ κατασκηνώσαι δόξαν ἐν τῇ γῇ ἡμῶν.

Απεκάλυψεν ἔτι τῷ Προφῆτῃ ὁ Θεός, ὅτι ἡ εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ σωτήριος ἐπιδημία ἐγγὺς τῶν φοβουμένων αὐτῶν ἔσται, καὶ ὅτι καταπαύσει τὴν βδελυρίαν τῶν εἰδώλων, καὶ κατασκηνώσει ἐν τῇ γῇ ἡμῶν δόξα, ἥτις ἐστὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ θαυμάσια τοῦ Χριστοῦ καὶ αἱ ἐκκλησίαι αἱ ἐν τῇ γῇ· ταῦτα γὰρ πάντα πρὸς δόξαν ἐς τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν δεχομένων αὐτά. Προσέτι αἱ καρδίαι τῶν πιστῶν λέγονται γῇ ἀγαθῇ, καρποφοροῦσα τὰ ἀγαθὰ ἔργα· ἐν ταύτῃ τῇ γῇ κατεσκήνωσεν ὁ Χριστὸς, ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς, ὥς γράφει ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κορινθίους· «Ὅτι ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

10 Ἐλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν,
δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν.

11 Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε,
καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε.

Ενταῦθα δύο συζυγίαι εἰσίν, ἔλεος καὶ ἀλήθεια, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη. Αὗται ἐν τοῖς ἀνθρώποις πρὸ χρόνων πολλῶν ὑπῆρχον διεzeugμένα καὶ ἀφιστάμεναι ἀλλήλων, ὡς ἔφη ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ Ὡσηὲ τοῦ Προφήτου· «Οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, οὐδὲ ἔλεος, οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄρὰ, καὶ ψεῦδος, καὶ φόνος, καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς». Ζητεῖ οὖν ὁ ψαλμῳδὸς ἐνταῦθα λέγων· πέμψον τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. Καὶ ἐπεὶ ἄνευ ἐλέους Θεοῦ οὐ δύναται ἄνθρωπος γινῶναι τὴν ἀλήθειαν, ἐλθέτωσαν δὴ ταῦτα ἵνα συνετίζωσιν ἡμᾶς διὰ παντός. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰρήνη συνῆπται τῇ δικαιοσύνῃ, ὡς παρ' αὐτῆς γεννωμένη, καὶ οὐ δύναται εἶναι θατέρα ἄνευ τῆς ἐτέρας, διὰ τοῦτο, ὅταν ἡμεῖς ἀναλάβωμεν τὴν δικαιοσύνην ἐν ἀληθείᾳ, τότε ληψόμεθα καὶ τὸ ἔλεος παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τηνικαῦτα γενήσεται ἡμῖν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἡσυχία ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων παθῶν. Τοιγαροῦν ἐν τῇ ἐπὶ γῆς μετὰ σαρκὸς παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αὗται αἱ εἰρημέναι δύο συζυγίαι συνήντησαν ἀλλήλαις καὶ συνήφθησαν· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ἐστὶν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ ἀγιασμός καὶ ἡ ἀπολύτρωσις, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· καὶ κατηξίωσεν ἡμᾶς ἀπολαύειν τούτων τῶν δωρημάτων, ἅτινα ἐν μὲν τῷ οὐρανῷ ὑπῆρχον, ἀπὸ δὲ τῆς γῆς ἀφίσταντο, τὸ ἔλεος, φημί, καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ δικαιο-

σύνη. Προσέτι νοητέον, ὅτι ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, τουτέστιν, ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς γῆς ἐστὶ· πᾶς μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένος ψεύστης ἐστίν· ὁ δὲ θεᾶνθρωπος Κύριος ἡμῶν οὐ γεγέννηται ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς, διὰ τοῦτο οὐ ψεύστης ἐστίν, ἀλλ' ἀληθὴς καὶ αὐτοαλήθεια καὶ ἀληθείας δοτὴρ, ὡς γέγραπται· ὅτι «Ὁ μὲν νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο» (1). Οὕτως οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλεν, ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἥτοι ἡ θεότης αὐτοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δηλαδὴ Θεοῦ καὶ Πατρός. Αὗται δὲ ἥτε ἐκ τῆς γῆς ἀνατείλασα ἀλήθεια καὶ ἡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διακύψασα δικαιοσύνη, ἡ ἐπίγειος δηλαδὴ ἀνθρωπότης καὶ ἡ οὐράνιος θεότης, ἅμα συνήντησαν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ἀσυγχύτων ἐν αὐτῷ μεινασῶν τῶν δύο φύσεων. Προσέτι ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ λέγεται ἀλήθεια, ὅτι οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἐνηνθρώπησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ μὲν τῶν ἐθνῶν κλήσις εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀθώωσις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ θείου ἐλέους ἐγένετο, καὶ ἔργον ἐλέους ἐστίν· οὐ γὰρ ἀπὸ προγεγονυῶν ἀρετῶν ἐπεγένετο ἡμῖν ταῦτα. Ἡ δὲ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων σωτηρία ἀληθείας ἔργον ἐστίν· ἐγένετο γὰρ ἵνα πιστώσῃται ὁ Θεὸς καὶ ἀληθεῖς ἀποφῆνῃ τὰς πρὸς τοὺς πατριάρχας ἐπαγγελίας αὐτοῦ. Καὶ κατὰ ταῦτα οὖν, ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν.

12 Καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρη-

(1) Ἰωαν. 4, 17.

στότητα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν δώσει τὸν καρπὸν αὐτῆς·

Δσπερ ἡ γῆ οὐκ ἀναδίδωσι τὸ βλάστημα ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ ὕετοῦ σταγόνης, οὕτως οὐδὲ αἱ ψυχαὶ ἡμῶν, ὡς καρποὺς προσφέρουσι τὰς ἀρετὰς ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος.

13 Δικαιοσύνη ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται, καὶ θήσει εἰς ὁδὸν τὰ διαβήματα αὐτοῦ.

Ενώπιον τοῦ ποιούντος τὸ ἀγαθὸν προπορεύεται ἡ δικαιοσύνη, καὶ κατευθύνει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Προσέτι ἡ

δικαιοσύνη τοῦ Χριστοῦ, ἡ κατὰ τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκὸν καὶ τοὺς Προφῆτας, ὧν ἐπισφράγισμα Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, αὕτη κατεύθυνε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς φέρουσαν, δι' ἧς ἐλθὼν ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ὡς ἔλεγεν ὁ Πρόδρομος· « Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ » (1). περὶ οὗ Ἰωάννου εἴρηται, ὅτι « Προελεύσεται ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἥλιου » (2). καὶ τὸ παρὰ τοῦ Προφήτου· « Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου » (3). Προσέτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν λέγεται ὁδὸς, φέρουσα πρὸς τὸν Πατέρα· ἡ δὲ δικαιοσύνη τίθησι τὰ διαβήματα ἡμῶν ἐν ταύτῃ τῇ ὁδῷ, ἵνα διαμένωσιν εὐθέα καὶ ἐστηριγμένα ἕως τέλους.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ'.

Προσευχὴ τῷ Δαβίδ.

1 μὲν μακάριος Δαβὶδ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν προσενήνοχε τὴν προσευχὴν τῷ Δεσπότη Θεῷ, ἐπικουρίας τινὸς ἀπολαῦσαι δεόμενος. Προθεσπίζει δὲ καὶ τὴν τῶν Ἀσσυρίων τὴν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ προσβολήν, καὶ τοῦ Ἐζεκίου δὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδα. Προαγορεύει δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων τὴν κλησὶν καὶ σωτηρίαν.

1 **Κ**λῖνον Κύριε τὸ οὖς σου, καὶ ἐπάκουσόν μου, ὅτι πτωχὸς καὶ πέννης εἰμὶ ἐγώ.

2 Φύλαξον τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ὀσιός εἰμι, σῶσον τὸν δοῦλόν σου ὁ Θεός μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σέ.

Αἱ ἁμαρτίαι μου, φησὶν, ἠτόνισαν τὴν ψυ-

χὴν μου, καὶ ἡ αἰσχὺν ἐξέλυσε καὶ ἐχαύνωσε τὴν φωνήν μου, καὶ ἀνήκουστον ταύτην πεποίηκε· σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν εὐδιάλλακτον, συγκατάβηθι εἰς τὴν ταπεινώσιν μου, καὶ κλῖνον τὴν ἀκοήν σου πρὸς με τὸν πόρρω σου γεγονότα, ὅτι πτωχός εἰμι παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ, πέννης τε καὶ ἐξηπορημένος πάσης ἀνθρωπίνης βοηθείας, ἧς ἀπολέγομαι διὰ τὸ μὴ πεποιθῆναι με ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπὶ σέ μόνον. Ἐτι δὲ πτωχός καὶ πέννης εὐρίσκομαι παρα-

(1) Λουκ. γ', 4. (2) Λουκ. α', 17. (3) Λουκ. 7, 27.

βαλλόμενος πρὸς τὸν σὸν πλοῦτον· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐμαυτὸν πτωχὸν ἐκσιῶς ποιῶ, ἵνα τύχω τοῦ μακαρισμοῦ, οὗ ἀξιωθήσονται οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· καὶ φύλαξον τὴν ψυχὴν μου ὅτι ὁσιός εἰμι· σῶσον τὸν δούλον σου ὁ Θεός μου. "Όσιον μὲν ἑαυτὸν ὀνομάζει, παραβαλλόμενον πρὸς τοὺς ἀδίκως αὐτῷ πολεμοῦντας· δούλον δὲ τοῦ Θεοῦ, σεμνυνόμενος ἐπὶ τῷ τοιῷδε ὀνόματι, ὡς καὶ οἱ θεηγόροι. Ἀπόστολοι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν προτάττουσι τὸ τῆς δουλείας τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ὅτι πᾶς ὁ μὴ δουλεύων τῇ ἁμαρτίᾳ, γίνεται τοῦ Θεοῦ δούλος διὰ τῆς ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν. "Ορα δὲ ὅτι οὐδεὶς τῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καλεῖ τὸν Θεὸν πατέρα αὐτοῦ· οὐπω γὰρ δέδοται τοῖς ἀνθρώποις ἡ υἰοθεσία τοῦ Θεοῦ.

3 **Ε**λέησόν με Κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κεκράζομαι ὅλην τὴν ἡμέραν· εὐφρανὸν τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου, ὅτι πρὸς σὲ ἤρα τὴν ψυχὴν μου.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, κεκράζομαι πρὸς σὲ ὅλην τὴν ἡμέραν, διδάσκει ἡμᾶς ἀδιαλείπτως τε καὶ ἀγογγύστως προσεύχεσθαι. Αἶρει δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ἀποστήσας ταύτην ἀπὸ τῶν γηίνων μεριμνῶν· καὶ ὁ ἀναστέλλων ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς κοσμικῆς χαρᾶς, ἀξιοῦται τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης.

4 **Ο**τι σὺ Κύριε χρηστὸς καὶ ἐπιεικής καὶ πολυέλεος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις σε.

5 **Ε**νώτισαι Κύριε τὴν προσευχὴν

μου, καὶ πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.

6 **Ε**ν ἡμέρᾳ θλίψεώς μου ἐκέκραξα πρὸς σὲ, ὅτι ἐπήκουσάς μου.

7 **Ο**ὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς Κύριε, καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου.

Ελθὼν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁ Ῥαψάκης μετὰ τῶν Ἀσσυρίων στρατευμάτων, καὶ πολιορκήσας ταύτην, ἐβλασφήμει ὁ ἀσεβὴς κατὰ τοῦ Θεοῦ λέγων· οἱ θεοὶ τῶν ἄλλων χωρῶν οὐκ ἠδυνήθησαν διατηρῆσαι τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ πῶς ὁ Θεὸς ὑμῶν δυνήθησεται σῶσαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐκ τῆς ἐπικρατείας τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων; Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας ἐπλήγη τὴν καρδίαν, καὶ σενάξας ἐβόησε πρὸς τὸν Θεόν. Ὡς ἀπ' ἐκείνου οὖν εἰρημένον ἐστὶ τὸ, ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς οὐκ ἔστιν, ὦ Κύριε, καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου. Τῷ δὲ εἰπεῖν, ἐν θεοῖς, οὐ πιστοῦται θεότητα τοῖς εἰδώλοις, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην Ῥαψάκου καὶ τῶν ἄλλων εἰδωλολατρῶν τοῦτο εἶρκεν. Ὁ δέ γε μέγας Ἀθανάσιος λέγει· θεοὺς ἐνταῦθα νοητέον τοὺς ἀγίους Προφῆτας, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο· καὶ φησιν ὁ ψαλμὸς, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς Προφῆταις ὁ δυνάμενος ποιῆσαι τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, οὐδὲ δύναται κατὰ τὰ ἔργα σου τοῦ ὄντος Θεοῦ, ὡς γέγραπται, οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς· ἐποίησαν μὲν γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι σημεῖα, οὐ μὲν τοι οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τὴν θείαν ἐπικαλούμενοι βοήθειαν· ὁ δὲ Χριστὸς ἐποίησε ταῦτα δυνάμει τῆς ἑαυτοῦ θεότητος· διὸ καὶ ἔλεγε· «Τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, ἐκεῖνα μαρτυρεῖ

περί ἐμοῦ » (1). Καὶ τοῦτο σημαίνει ὁ λέγει ὁ ψαλμὸς, οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου.

8 Πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησας, ἤξουσι, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε, καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου.

Τοῦτο προμηνύει τὴν τῶν ἐθνῶν εἰσέλευσιν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἐπιφανέντος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς γέγραπται· ὁ ἀνιστάμενος ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ἰεσσαί, ἄρξει τῶν ἐθνῶν. Καὶ Ἰερεμίας ὁ Προφήτης λέγει· « Πρὸς σέ ἔθνη ἤξουσιν ἀπ' ἐσχατοῦ τῆς γῆς » (2). Ἡ δὲ ἔλευσις αὐτῶν γέγονεν οὐ κατὰ μετástασιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ πάρεστιν, ἀλλὰ κατ' ἐγγύτητα τῶν καρδιῶν αὐτῶν διὰ τῆς πίστεως.

9 Ὅτι μέγας εἶ σὺ, καὶ ποιῶν θαυμάσια, σὺ εἶ Θεὸς μόνος.

Τὸ, σὺ εἶ Θεὸς μόνος, οὐ διαστέλλει τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐδὲ λέγει σὺ μόνῃ ἢ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ ἐποίησας τὰ θαυμάσια· ὥσπερ λέγομεν μόνῃ ἢ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ ἐννῆθρώπησε, μὴ μεθεξάντων τῆς ἐνανθρωπήσεως οὔτε τοῦ Πατρὸς, οὔτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατ' ἄλλο εἰμὴ κατ' εὐδοκίαν καὶ συνέργειαν· ἀλλὰ διαστέλλει αὐτὸν ἀπὸ τῶν κτισμάτων τῶν μὴ ὄντων θεῶν κατ' οὐσίαν. Οὕτω νοητέον καὶ τὸ ἐν τῷ Προφῆτῃ Ἠσαΐα· « Προσεύχονται πρὸς σέ, ὅτι ἐν σοὶ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σοῦ ». Τὸ γὰρ οὐκ ἔστι Θεός πλὴν σοῦ, εἰ διέστελλεν ὑπόστασιν, καὶ περιώριζε τὴν θεότητα ἐν μιᾷ ὑπο-

στάσει, πῶς ἂν εἴη Θεός ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ μόνῃ Θεός; καὶ ἐν τῷ Ἰωβ λέγει ὁ Θεός· « Ἐγὼ ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος » (3). πῶς οὖν ἡ σοφία, ὡς ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ λέγει· « Ἦνίκα ἠτοίμαζε τὸν οὐρανόν, ἐγὼ συμπαρήμην αὐτῷ » (4); Καὶ πῶς ἀληθεύσει τὸ, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν; Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι κἀνταῦθα ἐν τῷ λέγειν, σὺ εἶ Θεός μόνος, οὐ περιορίζει τὴν θεότητα ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει, ἀλλὰ διακρίνει καὶ διαστέλλει ὅλην τὴν δημιουργικὴν φύσιν τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἀπὸ τῶν κτισμάτων.

10 Ὁδήγησόν με Κύριε ἐν τῇ ὁδῷ σου, καὶ πορεύσομαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου. Εὐφρανθήτω ἡ καρδιά μου τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου.

Οδὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ ζητεῖ ὁδηγηθῆναι ἐστὶν ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν καὶ ἐργασία τῶν καλῶν. Αὕτη ἡ ὁδὸς φέρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐ δύναται ἄνθρωπος πορευθῆναι ἐν αὐτῇ, εἰμὴ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ὁδηγίας καὶ δυνάμεως. Ταύτην δὲ τὴν ὁδηγίαν οὐ δύναμεθα κτήσασθαι, εἰμὴ διὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ· ἀρχὴ γὰρ σοφίας φόβος Θεοῦ· παντὸς οὖν κτησαμένου τοῦτον τὸν φόβον τὸν προκαταρκτικὸν τῶν ἀρετῶν εὐφραίνεται ἡ καρδιά.

11 Εξομολογήσομαί σοι Κύριε ὁ Θεός μου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, καὶ δοξάσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα.

12 Ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ,

(1) Ἰωαν. ιε', 24. (2) Ἰερεμ. ις', 19. (3) Ἰωβ θ', 8. (4) Παροιμ. ι', 27.

καὶ ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐξ ἄδου κατωτάτου.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐξ ἄδου κατωτάτου ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου, ἔδειξεν ὅτι ἡ ἁμαρτία κατὰγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ βάθη τοῦ ἄδου, ὡς γέγραπται καὶ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τετάρτῳ τῶν Παροιμιῶν· «Ἔστιν ὁδὸς ἣ δοκεῖ ὀρθὴ εἶναι παρὰ ἀνθρώποις, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ἄδου». Τοῦτό ἐστι καὶ πρόρρησις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄδου σωτηρίας τῶν δικαίων πνευμάτων.

13 **Ο** Θεός, παράνομοι ἐπανάστησαν ἐπ' ἐμὲ, καὶ συναγωγὴ κραταιῶν ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου, καὶ οὐ προέθεντό σε ἐνώπιον αὐτῶν.

Παρανόμους λέγει τὰς πονηρὰς καὶ διαβολικὰς δυνάμεις· συναγωγὴν δὲ κραταιῶν, τοὺς ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, τῶν ἐπιχειρησάντων ἀνελεῖν Χριστὸν τὸν Θεόν· ὅτι οὐ προέθεντο αὐτὸν ἐνώπιον αὐτῶν, τουτέστιν, οὐκ ἔγνωσαν ἢ οὐκ ᾔδέσθησαν αὐτὸν ὡς Θεόν.

14 **Κ**αὶ σὺ Κύριε ὁ Θεός μου, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινός.

15 **Ε**πίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με· δὸς τὸ κράτος σου τῷ παιδί σου, καὶ σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδείας σου.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἐλεκίου ἐστὶ, ζητοῦντος τὸ κράτος καὶ τὴν συντήρησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ· προβάλλει δὲ μεσίτριαν τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐν τῷ λέγειν, τὸν υἱὸν τῆς παιδείας σου· αὕτη γὰρ ὑπῆρχεν εὐσεβεστέρα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀχαζ· ἥς ὄνομα Ἀβουθὰ, θυγάτηρ Ζαχαρίου. Ἔστι δὲ καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· κατὰ γὰρ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ οὐκ εἶχε πατέρα ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ μόνον μητέρα, τὴν ἀειπάρθενον Δέσποιναν ἡμῶν, ἥτις ἀπεκρίνατο τῷ εὐαγγελισαμένῳ αὐτῇ ἀρχαγγέλῳ ἑαυτὴν δούλην, ὃ ἐστὶ παιδίσκην, λέγουσα· ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου καὶ τὰ ἐξῆς.

16 **Π**οίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον εἰς ἀγαθόν, καὶ ιδέτωσαν οἱ μισοῦντές με, καὶ αἰσχυνθήτωσαν· ὅτι σὺ Κύριε ἐβοήθησάς μοι, καὶ παρεκάλεσάς με.

Εἰπὼν, ποίησον μετ' ἐμοῦ σημεῖον, προσέθηκε τὸ, εἰς ἀγαθόν· ὁ γὰρ Θεός καὶ τῷ Κάϊν ἔθετο σημεῖον τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὐρίσκοντα αὐτόν· τοῦτο μὲν τοι τὸ σημεῖον οὐκ ἦν εἰς ἀγαθόν, ἀλλ' ἵνα ὁρῶντες αὐτόν οἱ τὸν Θεὸν ἀγαπῶντες, οἰκτείρωσιν τὸν Κάϊν. Τοιγαροῦν οὐ τοιοῦτον σημεῖον ζητεῖ παρὰ Θεοῦ ὁ ψαλμῳδός, ἀλλὰ σημεῖον εἰς ἀγαθόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸ οἱ μισοῦντες αὐτόν αἰσχυνθῶσι, γνόντες ὅτι ὁ Κύριος ἐβοήθησεν αὐτῷ, καὶ παρεκάλεσεν αὐτόν, οἷον ἦν τὸ ἐν Αἰγύπτῳ σημεῖον ἐπὶ τῶν φλιῶν καὶ τῶν παραστάδων τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ προβάτου, ὅπερ ὁρῶν ὁ ὀλοθρευτῆς ἐφευγεν. Ἡ ζητεῖ σημεῖον εἰς ἀγαθόν ἐμπεδοῦν, ὅπερ προ-

φητικοῖς ἐώρακεν ὄμμασι· τοῦτο δὲ ἦν, ὅτι Παρθένος τέξεται καὶ μετὰ τὸν τόκον Παρθένος μενεῖ, || ὡς ἔφη καὶ Ἡσαίας ὁ Προφήτης, καὶ ὅπερ βοηθήσει καὶ παρακαλέσει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΣΤ'.

Τοῖς υἱοῖς Κορέ. Ψαλμὸς ὠδῆς.

Τῶν ἐθνῶν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς προαγορεύει τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν προλέγει, ἣν ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐνανθρωπήσας ἐδίδαξεν.

Ι Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις· ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιών, ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ.

Θεμελίους μὲν εἶπε, τίνος δὲ οἱ θεμέλιοι, καὶ τίς ὁ τούτους θεμελιώσας, οὐκ ἐδήλωσεν· ἡ γὰρ ἐπαγομένη αὐτοῦ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ζητεῖ τὸν πρὸς ὃν ἀναφέρεται ὅρον· τοῦτον δὲ παρήκεν ὁ ψαλμωδὸς, ἵνα ἀφ' ἐαυτῶν ἀνερευνήσαντες εὐρωμεν ἀπὸ τοῦ ἐπαγομένου, ὅτι ὁ θεμελιώσας ἐστὶν ὁ ὑψιστος. Τούτου δὲ θεμελίους ὀνομάζει τοὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ θεμελίους· ἅγια τε ἀποκαλεῖ τὰ ὄρη, ἐν οἷς τεθεμελιώται ἡ Ἱερουσαλὴμ, ὅτι ὁ ὑπεράγαθος Θεὸς ἐδειξεν οἰκειότητα αὐτοῦ καὶ προστασίαν τῆς πόλεως ταύτης· ἐν αὐτῇ γὰρ, οἷον ἐπιφανέντος τοῦ Θεοῦ, ἔμεινεν ἀπόρθητος ἀπὸ τῶν πολιορκησάντων αὐτὴν Ἀσσυρίων ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως· καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ γράμμα. Κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα, πόλιν Θεοῦ νοητέον τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν· ταύτης δὲ θεμελίους τὰς ἐνθέους καὶ ἁγίας διδασκαλίας, ὅρη δὲ ἐφ' ὧν ἡδραστὰι τοὺς

Ἀποστόλους καὶ Προφῆτας. Πρὸ δὲ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι θεμέλιος αὐτῆς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίου· «Ἐποικοδομηθέντες ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Αὐθις κατὰ τὸ γράμμα, τὴν αὐτὴν Ἱερουσαλὴμ ὀνομάζει ὁ ψαλμὸς καὶ Σιών, ἃ τε μητρόπολιν οὔσαν τῆς Ἰουδαίας, καὶ σεβασμίαν διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτῇ τὸν ναόν. Πύλας δὲ ταύτης λέγει τὰς εἰσαγωγὰς τῶν νομίμων τῆς Μωσαϊκῆς λατρείας, ἃς ἀγαπᾷ φησι τὸν Θεὸν ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ, ἐννοῶν διὰ τούτων τὰς δέκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, τὰς ἀποσχισθείσας ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἱερουσαλὴμ, καὶ καταστησάσας ἴδιον βασίλειον ἐν Σαμαρείᾳ. Ὑπὲρ ταύτας οὖν προετίμησεν ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ· ἐκεῖναι γὰρ κατὰ πρώτην ἐφοδὸν τῶν πολεμίων παρεδόθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν τῶν Βαβυλωνίων· ἡ δὲ Ἱερουσαλὴμ τέως μεμέννηκεν ἀνάλωτος. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους γράφει· «Προσεληλύθατε Σιών ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερου-

σαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων» Καὶ ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας λέγει ὁ αὐτός· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν». Κατὰ ταῦτα τοιγαροῦν ὁ Ἀπόστολος Σιών καὶ Ἱερουσαλήμ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἥς πύλαι εἰσὶν αἱ διδασκαλῖαι, ὡς εἰσάγουσαι εἰς τὴν πίστιν. Ταύτας δὲ τὰς πύλας ἀγαπᾷ Κύριος ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ, τὰ διατάγματα δηλαδὴ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐν οἷς ἠδράζοντο οἱ ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ γεγεννημένοι Ἑβραῖοι. Ταῦτα δὲ οὐκ οἰκήματα αἰεὶ διαμένοντα ὑπῆρχεν, ἀλλὰ σκηνώματα πρόσκαιρα ταχὺ μετατεθροσόμενα.

2 Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο οὐχ ἀρμόττει τῇ παλαιᾷ Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ τῇ νέᾳ, ἣτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· οὐδὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λαλουμένων εὐτελὲς καὶ ὑφειμένον, ἀλλὰ πάντα θεῖα καὶ δεδοξασμένα ἐστίν.

3 Μνησθήσομαι Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος τοῖς γινώσκουσί με.

4 Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι, καὶ Τύρος, καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπῶν, οὗτοι ἐγεννήθησαν ἐκεῖ.

Ραὰβ ἐρμηνεύεται εὐρυχωρία. Ὁ δὲ Σύμμαχος ἐρμηνεύει ταύτην ἀλαζονείαν. Βαβυλῶν δὲ

ἐρμηνεύεται σύγχυσις. Λέγει οὖν ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι τὰ ἔθνη, ἃ πρότερον ὑπῆρχον ἐν εὐρυχωρίᾳ τῆς ἀμαρτίας, ἐν τε ταραχῇ καὶ συγχύσει τῶν φρενῶν ἀλαζονευόμενά τε καὶ λατρεύοντα τοῖς εἰδώλοις, οἳ ἦσαν οἱ κατοικοῦντες Τύρον, καὶ οἱ μεμελαινόμενοι τὰς ψυχὰς, ὡς οἱ Αἰθίοπες τὰ σώματα, καὶ διὰ τοῦτο, τὸν μὲν ἀληθινὸν Θεὸν μὴ ἐπιγινώσκοντες, τοῖς δὲ μὴ θεοῖς λατρεύοντες, οὗτοι πάντες ἐγεννήθησαν ἐκεῖ· τουτέστι, πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐγένοντο ἐκεῖ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ τῇ νοερᾷ, ἐπιγινόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ ἐπιγνωσθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς γινόμενοι οἰκεῖοι αὐτοῦ καὶ ἄξιοι τοῦ γινώσκεισθαι ὑπ' αὐτοῦ.

5 Μήτηρ Σιών, ἐρεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ ὕψιστος.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὡς προῦφημεν, προσονομάζεται Σιών, καὶ ἡ αὐτὴ γίνεται μήτηρ πνευματικὴ παντός τοῦ εἰς Χριστὸν πιστεύοντος, ὅτι ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ ἄνθρωπος ὁ διδούς τὴν πνευματικὴν γέννησιν τοῖς εὐσεβέσι· τοῦτον δὲ ἐναργῶς ὁ ψαλμὸς παρίστησι μὴ εἶναι φιλὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν ὕψιστον, τὸν καὶ θεμελιώσαντα αὐτὴν ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ ὁμολογῶν τὴν θεότητα τοῦ γεννηθέντος ἐν Σιών ἀνθρώπου λέγεται καὶ οὗτος Σιών, ἅτε τέκνον γινόμενος πνευματικὸν τῆς μητρὸς Σιών, καθά φησι καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ὅτι μήτηρ πάντων ἡμῶν ἐστίν.

6 Κύριος διηγήσεται ἐν γραφῇ λα-

ων, καὶ ἀρχόντων τούτων τῶν γεγεννημένων ἐν αὐτῇ.

Η νοερὰ Σιών, ὡς ἔφημεν, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καθὰ καὶ αὐτὸς φησιν ὁ Κύριος· «Χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ἡμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (1). Γεγεννημένοι δὲ ἐν αὐτῇ πνευματικὴν γέννησιν εἰσιν οἱ εὐσεβεῖς λαοὶ, ἄρχοντες δὲ τούτων οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Διδάσκαλοι. Καὶ πλήθη πολλὰ ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, ὧν τὴν ποσότητα οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δύναται ἀριθμῆσαι ἐν γραφῇ, ἢ διηγήσασθαι τὸν ἀριθμὸν, εἰμὴ Κύριος ὁ κατὰ σάρκα ἐν αὐτῇ γεννηθεὶς· ὁ εἰπὼν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ἵμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμῆναι εἰσὶν» (2). Τρίχας τῆς κεφαλῆς τῶν Ἀποστόλων ἐννοῶν τὰ πλήθη τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων διὰ τῆς τῶν Ἀποστόλων διδασκαλίας· ταῦτα πάντα αὐτὸς οἶδεν, αὐτὸς καὶ διηγῆσεται, ἔχων ἐν τῇ γραφῇ τῆς πανσόφου αὐτοῦ γνώσεως. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Συμμάχου μεταφράσει γέγραπται· Κύριος ἀριθμήσει γράφων λαοὺς, οὗτος ἐτέχθη ἐκεῖ. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Θεοδοτίωνος· τῇ Σιών ἐδόθη ἀνὴρ, καὶ ἀνὴρ ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ ἔστιν ὁ ὕψιστος, ὁ θεμελιώσας αὐτήν· Κύριος διηγῆσεται ἐν γραφῇ λαῶν. Οὗτοι ἀμφότεροι σαφέστερον εἶπον, ὅτι γεννηθεὶς ἐν τῇ Σιών ἐστὶν ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς, καὶ ὅτι οἱ γεγραμμένοι λαοὶ εἰσιν οἱ πιστεύσαντες ἐκ τῶν ἐθνῶν, καὶ γεννηθέντες ἐν αὐτῇ

πνευματικὴν γέννησιν. Ἡ δὲ πέμπτη ἔκδοσις ἐρμηνεύει οὕτως· ἐν τῷ γράφεσθαι τοὺς λαοὺς αὐτὸς γεννηθήσεται ἐκεῖ, ὅπερ καὶ ἐγένετο· ἀπογεγραμμένων γὰρ τῶν λαῶν τῷ προστάγματι τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, τότε ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηναίου, ὡς γράφει ὁ θεηγόρος Λουκᾶς.

7 **Ω**ς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί.

Τοῦτο ὁ μὲν Σύμμαχος ἐρμηνεύει, καὶ ἄδοντες χοροὶ πᾶσαι αἱ πηγαὶ ἐν σοί. Ὁ δὲ Ἀκύλας, αἰνοῦντες, ὡς ψαλτήριον, πᾶσαι αἱ πηγαὶ ἐν σοί. Ταῦτα δὲ πάντα σημαίνουσιν, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἔσσονται χορεῖαι ἁδόντων καὶ αἰνούντων τὸν Θεὸν ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ, κατοικοῦντα ἐν τῇ προερμηνευθείσῃ χώρᾳ, ἧς οἱ θεμέλιοι ἐν τοῖς ὅρεσι τοῖς ἁγίοις, καθὰ καὶ ὁ Κύριος ἔφη, ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη. Ταύτης αἱ πύλαι καὶ αἱ εἰσοδοὶ παρ' ἡμῖν εἰσι, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς κατοικοῦσι πάντες οἱ εὐσεβεῖς κατὰ χορείας ἐναρμονίους, σώζοντες θεῖαν ἁρμονίαν, πεπληρωμένοι τε χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης πνευματικῆς. Ταύτην ἐθεμελίωσεν ὁ ὕψιστος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ἔφη ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ Ἡσαίου· «Ἐγὼ ἡγείρα αὐτὸν μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι· οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει».

(1) Λουκ. ι', 21. (2) Ματθ. ι', 30.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΖ΄.

Ὡδὴ ψαλμοῦ, τοῖς υἱοῖς Κορέ. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ Μαελέθ, τοῦ ἀποκριθῆναι λόγον συνέσεως Αἰθὰμ. τῷ Ἰσραηλίτῃ.

Λέγει Δίδυμος, Αἰθὰμ ἐρμηνεύεται φόβος Θεοῦ· τὸ δὲ Μαελέθ, ἐβραϊστὶ ἐρμηνεύεται χορός· Αἰθὰμ δὲ ἦν ἀρχηγὸς χοροῦ ψαλτῶν, καὶ ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ χορὸς τῶν υἱῶν Κορέ. Δεῖται δὲ συνέσεως, ὅτι προμηνύει τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ καιροῦ ἐσόμενα.

1 **Κ**ύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου ἡμέρας ἐκέκραξα, καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου.

2 **Εἰ**σελθέτω ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μου, κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν δέησίν μου.

Τὴν κραυγὴν τῆς προσευχῆς τοῦ εὐσεβοῦς χρὴ γίνεσθαι ἐν ἡμέρᾳ τε καὶ ἐν νυκτὶ, ἐν φαιδρῷ δηλαδὴ καιρῷ εὐθυμίας, καὶ ἐν σκοτεινῷ τῆς θλίψεως, καὶ ζητεῖν παρὰ τοῦ Κυρίου οὐ πράγματα κοσμικὰ, ἀλλὰ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ἐνοχῆς τῶν πταισμάτων. Τελεῖσθαι δὲ ταύτην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν, ἀνυποκρίτως καὶ οὐ φανητιᾶν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· τοιαύτη γὰρ προσευχή προχωρεῖ, καὶ εἰσέρχεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τοιαύτην δέησιν κλίνει ὁ Θεὸς τὸ οὖς αὐτοῦ, τουτέστιν, ἐπακούει καὶ ποιεῖ τὴν ἐκδίχῃσιν τῶν βωόντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, ὡς ἔφη ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις. Ἔστι δὲ καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου προσευχομένου ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ κόσμου· προμηνύει ὁ λόγος καὶ ἦν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ

πάθους προσηύξατο προσευχὴν, ἵνα δείξῃ ὅτι τέλειος ἀνθρωπὸς ἐστίν.

3 **Ο**τι ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ ἤγγισε.

Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ τῷ ἄδῃ ἤγγισε, καὶ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν θανάτου ἐγεύσατο· διὸ καὶ τὰ ἡμέτερα οἰκείουμενος λέγει· ἐπλήσθη κακῶν ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ ζωὴ μου τῷ ἄδῃ ἤγγισε.

4 **Π**ροσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον, ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

Καὶ ταῦτα ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένα νοητέον, ὅτι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον συνήριθμήθη μετὰ τῶν τελευτώντων καὶ καταβαινόντων διὰ τοῦ θανάτου εἰς ἄδην. Τὸ δὲ, ὡσεὶ ἄνθρωπος, οὐ νοητέον ὅτι ὁμοιότητα μὲν εἶχεν ἀνθρώπου, οὐκ ἐγένετο δὲ ἄνθρωπος τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ τὸ, ὡσεὶ, ὁμοιωτικὸν μόριον, συνάπτεται τῷ ἐπαγομένῳ ἀ-

βοήθητος, ἀντὶ τοῦ, ἐγὼ μὲν ἄνθρωπος ἐγενόμην τῇ ἀληθείᾳ, καὶ οὐ δεόμενος βοηθείας, οἱ δὲ λοιποὶ ὠήθησάν με, ὅτι παρεδόθην εἰς θάνατον ὡς ἄνθρωπος ἀβοήθητος, τουτέστι, μὴ ἔχων τὸν βοηθοῦντα, μὴ εἰδότες ὅτι εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκουσίῳ μου θελήματι ἀπέθανον. Περὶ δὲ τοῦ, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, λέγομεν ὅτι τῶν θνησκόντων ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς, ἃς μὲν λαβάνουσιν ἄγγελοι ἀγαθοί, ἃς δὲ δαίμονες πονηροὶ κατὰ τὰ ἔργα ἐκάστου αὐτῶν· περὶ μὲν γὰρ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου λέγει ὁ Κύριος· «Ἐγένετο ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆναι ὑπ' ἀγγέλων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ» (1)· περὶ δὲ τοῦ φειδωλοῦ λέγει· «Ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σε ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ» (2). Ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ὑπ' ἄλλων ἀπάγονται· ὅθεν προλέγει ὁ ψαλμωδός, ὅτι ἡ τοῦ Κυρίου ψυχὴ εἰς τὰ κατώτατα μὲν τῆς γῆς κατέβη, οὐκ ἀπαγομένη δὲ ὑπὸ τινος, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ θεϊκῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· «Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθηναι αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν» (3). Τοῦτο οὖν σημαίνει τὸ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

5 **Ω**σεὶ τραυματῖαι καθεύδοντες ἐν τάφῳ, ὧν οὐκ ἐμνήσθης ἔτι, καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς χειρὸς σου ἀπώσθησαν.

Σπομιμνήσκει διὰ τούτου τὰ τραύματα, ἃ κατεδέξατο ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ· τὴν νύξιν τῆς πλευρᾶς, τὰς τρήσεις τῶν ἥλων, τὰς ξέσεις τῶν ἀκαν-

θῶν, καὶ τὰ ὅμοια. Ἐγενήθη, φησὶ, νεκρὸς, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐκεῖνοι οἱ καθεύδοντες ἐν τάφῳ, οὐδὲ ὡς οἱ ἐπιλελησμένοι ἀπὸ σοῦ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ διεφθάρην εἰς χοῦν, ὡς οἱ λοιποὶ νεκροὶ, οὐδὲ ἀπωσμένος ἐγενόμην τῆς χειρὸς σου, ὡς οἱ ἁμαρτωλοί. Διὰ τούτων προμηνύει ὁ ψαλμός, ἃ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ ὑπέστη ὁ Κύριος, τὸν θάνατόν φημι καὶ τὴν ταφήν.

6 **Ε**θεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς, καὶ ἐν σκιά θανάτου.

Καὶ ταῦτα λέγει ὁ προφητικὸς λόγος, ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου· μέμνηται δὲ καὶ τῆς εἰς λάκκον καταθέσεως, ἵνα μὴ τοπάσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔμελλε θανεῖν θάνατον ἀληθινόν, ἀλλὰ μόνον παραγενέσθαι εἰς τὸν παρόντα κόσμον, ὃς λέγεται σκότος καὶ σκιά θανάτου. Ταῦτα μὲν τοι γὰρ πιστοῦται αὐτὸν ἀληθῶς θανόντα καὶ ἐν μνημείῳ ταφέντα καὶ τῇ θείᾳ αὐτοῦ ψυχῇ ἐν τοῖς κατωτάτοις τοῦ ἄδου κατελθόντα, ἵνα σώσῃ τὰς ψυχὰς ἐκ χειρὸς τοῦ ἄδου.

7 **Ε**π' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου, καὶ πάντας τοὺς μετεωρισμούς σου ἐπήγαγες ἐπ' ἐμέ.

Θυμὸν τοῦ Θεοῦ λέγει τὴν ἄρὰν, ἣν ὀργισθεὶς ὁ Θεὸς ἐπήνεγκε τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς· μετεωρισμούς δὲ, τὰς νόσους καὶ τὰς ἀλγηδόνας· ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκωθείς, καὶ γενόμενος τέλειος ἄνθρωπος, ἔλαβεν ἐφ' ἑαυτῷ τὴν ἄρὰν καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, ὡς γέ-

(1) Λουκ. ις', 22. (2) Λουκ. ιβ', 20. (3) Ἰωαν. ι', 17.

γραφται ἐν κεφαλαίῳ πεντηχοστῷ τρίτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· «Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάχισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν». Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενόν ἐστι, καὶ ὁ λέγει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας· ὅτι «Ὁ Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρᾳ· γέγραπται γὰρ ἐπικατάρματος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου». Τὸ δὲ, ἐγένετο ὑπὲρ ἡμῶν κατάρᾳ, οὕτω νοητέον, ὥσπερ τὸ περὶ ἁμαρτίας θυόμενον πρόβατον ἐλέγετο ἁμαρτία, περὶ οὗ εἶπεν ὁ Θεός· οἱ ἱερεῖς φάγονται ἁμαρτίας λαοῦ μου, τινέστι, φάγονται τὰ πρόβατα τὰ θυόμενα ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὠνομάσθη κατάρᾳ, ὡς λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας. Ὁ αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ ἄμνός ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενόν ἐστι καὶ τὸ ἐπ' ἐμὲ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου καὶ τὰ ἐξῆς.

8 **Ε**μάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ, ἔθεντό με βδέλυγμα ἑαυτοῖς· παρεδόθην, καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην.

Γνωστοὶ τοῦ Κυρίου ὑπῆρχον οἱ Ἰσραηλῖται, ὅτε ἐπεΐθοντο τοῖς λόγοις τῶν Προφητῶν, γινώσκοντες τὸν Θεόν, καὶ γινωσκόμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἐν γνώσει οἰκειότητος· ἀλλ' ὅτε ἔθεντο τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, βδέλυγμα ἑαυτοῖς παραδόντες αὐτὸν εἰς θάνατον, τότε ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ

Πατρός, καὶ ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ. Καί φησι διὰ τοῦ Προφήτου, παρεδόθην μὲν ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐ καὶ ἐξεπορευόμην, τουτέστιν, οὐ παντελῶς κεχώρισμαι ἀπ' αὐτῶν, ἄχρι καιροῦ προσδοκῶν τὴν μετάνοιαν αὐτῶν. Νοητέον τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων, τῶν γνωστῶν καὶ οἰκείων γενομένων τοῦ Ἰησοῦ, οἵτινες ἐν τῷ καιρῷ τῆς παραδόσεως ἐγκατέλιπον αὐτὸν καὶ ἐμακρύνθησαν ἀπ' αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Τὸ, παρεδόθην καὶ οὐκ ἐξεπορευόμην, ἔτι προμηνύει τὸ γεγονός ἐν τῇ νυκτὶ τῆς συλλαβῆς τοῦ Χριστοῦ· ἐν γὰρ τῇ αὐλῇ τοῦ ἀρχιερέως κατέσχον τὸν Χριστὸν οἱ κρίνοντες ἀνεκπόρευτον καὶ καθειργμένον, ἄχρις οὗ παρέδωκαν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

9 **Οἱ** ὀφθαλμοί μου ἡσθένησαν ἀπὸ πτωχείας.

10 **Ε**κέκραξα πρὸς σέ, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν, διεπέτασα πρὸς σέ τὰς χεῖράς μου.

Πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται ἐν μελέτῃ τῶν θείων βίβλων, διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἠγάπα, καὶ εἶχεν αὐτοὺς ὡς ὀφθαλμοὺς ὀξυδερχοῦντας· παραγενόμενον δὲ τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἐξουθενήσαντες, καὶ τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἐξευτελίσαντες, ἐγένοντο ἐν πτωχείᾳ καὶ στερήσει τῶν θείων ἀγαθῶν, καὶ διὰ ταύτην τὴν πτωχείαν ἡσθένησε τὸ διορατικόν, ὃ εἶχον πρότερον. Οἰκτερῶν οὖν αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ τὰ αὐτῶν οἰκειούμενος, κράζει, οἶον προσκλαιόμενος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ λέγων· οἱ ὀφθαλμοί μου, ἦτοι οἱ Ἰσραηλῖται ἡσθένησαν ἀπὸ πτωχείας·

ἐκέκραξα πρὸς σέ Κύριε. Τὸ δέ, διεπέτασα τὰς χεῖράς μου, προμηνύει τὴν ἐκπέτασιν τῶν παναγίων αὐτοῦ χειρῶν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ὁφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου νοητέον καὶ τοὺς Ἀποστόλους, περὶ ὧν προσηύχето πρὸς τὸν Πατέρα ἐν τῷ καιρῷ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπη ἡ πίστις αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ εἰσέλθωσιν εἰς πειρασμόν.

11 **Μ**ὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσης θαυμάσια; ἢ ἱατροὶ ἀναστήσουσι καὶ ἐξομολογήσονται σοι;

12 **Μ**ὴ διηγῆσεται τις ἐν τῷ τάφῳ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῇ ἀπωλείᾳ;

13 **Μ**ὴ γνωσθήσεται ἐν τῷ σκότει τὰ θαυμάσιά σου, καὶ ἡ δικαιοσύνη σου ἐν γῇ ἐπιλελησμένη;

Οἱ μακρυνθέντες, φησὶν, ἀπὸ σοῦ, ὦ Πάτερ, τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτῆρος τῆς ζωῆς, ἐγένοντο ὥσει νεκροὶ τεθαμμένοι ἐν μνημείοις τῆς ῥαθυμίας τε καὶ ἀγνωσίας, καὶ ἐν δυσωδίᾳ τῶν ἀσχημόνων καὶ βδελυρῶν πράξεων, καὶ ἐν ἐρήμοις ἀπωλείας· τούτους περιέσχε καὶ σκότος ἀσεβείας. Πῶς οὖν δυνατόν γενέσθαι αὐτοῖς τὴν ἀπὸ τοῦ νοεροῦ θανάτου ἀνάστασιν; πῶς δὲ καὶ γνώσονται τὰ θαυμάσιά σου, καὶ ἐξομολογήσονται σοι καὶ διηγῆσονται τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου; πῶς δὲ τοῖς καταντήσασιν ἐν σκότει, καὶ εἰς γῆν ἀπὸ τοῦ ἐλέους σου ἐπιλελησμένην, γνωσθήσεται τὰ θαυμάσιά σου; ταῦτα νοσήματά εἰσιν, ἅπερ τέχνη ἱατρικὴ οὐ δύναται θεραπεῦσαι· διὰ τοῦτο ἐμὲ τὸν ἀγαπη-

τόν σου Υἱὸν ἀπέστειλας, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου τῆς ἀνθρωπότητός μου καταβάς εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς, γνωρίσω αὐτοῖς τὰ θαυμάσιά σου, καὶ ποιήσω αὐτοὺς ὁμολογοῦντας τὸ ἔλεός σου, καὶ γινώσκοντας τὴν ἀλήθειάν σου· ἀπαλλάξας τε αὐτοὺς τοῦ θανάτου, ἀνάξω ἀπὸ τῶν μνημείων, καὶ σώσω τῆς ἀπωλείας, καὶ φωτίσω τὸ σκότος αὐτῶν. Ἐτι νεκροὶ ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἀναστῆναι μὴ δυνάμενοί εἰσιν οἱ μήτε ἀπὸ τῶν διδασκαλιῶν, μήτε ἀπὸ τῶν θαυμάτων ὠφελοῦμενοι, ἀλλ' ἐμμένοντες τῇ ἀσεβείᾳ καὶ τῇ ἀπάτῃ αὐτῶν· τοιοῦτοι ἐγένοντο πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν. Ἀλλὰ καὶ νῦν εἰσιν, οἱ οὐ πιστεύουσι τοῖς θαύμασιν, οὐδὲ ἐξομολογοῦνται τῷ Θεῷ, οὐδὲ ἀπαγγέλλουσι τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν βυθοῖς τῶν ἀσχημόνων πράξεων, ὡς ἐν μνήμασι κείμενοι, καὶ ἐν πλάνῃ καταβεβλημένοι, ἐν σκότει καὶ ἀπωλείᾳ διάγουσι. Οὗτοί εἰσιν ὡς γῆ ἐπιλελησμένη, τουτέστι, κεχερσωμένη καὶ ἄκαρπος καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἀποβεβλημένη. Νοητέον τοῦτο καὶ ὡς ἀφ' ἐκάστου ἡμῶν λεγόμενον, πρόφθασον Κύριε τὰς εὐεργεσίας σου καὶ τὸ ἔλεός σου πρὸ τοῦ με ἀποθανεῖν· τοὺς γὰρ θανόντας οὐ λυσιτελεῖ τὰ θαυμάσια, καὶ ἐν τῷ ἅδῃ οὐκ ἔστι μετάνοια.

14 **Κ**ἀγὼ πρὸς σέ, Κύριε, ἐκέκραξα, καὶ τῷ πρωτῇ ἢ προσευχῇ μου προφθάσει σε.

15 **Ι**να τί Κύριε ἀπωθῇ τὴν ψυχὴν μου; ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;

Τὸ πρωτῇ ἢ προσευχῇ μου προφθάσει σε, ἀντι τοῦ, σπεῦσον καὶ τάχυνον ἐπακοῦσαι τῆς προσευ-

χῆς μου, καὶ πληρῶσαι τὸ αἶτημά μου· ἔτι δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ, τὸ πρῶτὴ ὥρθρισα πρὸς σὲ προσευχόμενος. Προσέτι σημαίνει καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, γενομένην λίαν πρῶτὴ ὀρθρου βαθέως. Τὸ δὲ, ἵνα τί Κύριε ἀπωθῇ τὴν ψυχὴν μου, ὑπεμφαίνει ὅτι προσήχετο κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἰουδαίων, ἐκεῖνοι δὲ ἀμεταμελήτως τῇ κακίᾳ ἐπιμείναντες, ἀχρήστους σφᾶς αὐτοὺς ἐποίησαν πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν αἰτούμενα, μηδὲν ἀπονάμενοι τῆς ἐκεῖνου προσευχῆς· καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ, ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ. Ταῦτα δὲ λέγει ὀνειδίζων καὶ ἐντρέπων αὐτούς.

16 Πτωχός εἰμι ἐγώ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου· ὑψωθείς δὲ ἐταπεινώθην, καὶ ἐξηπορήθην.

Τοῦτο ὡς μὲν ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν νοούμενον ἔσται ἀντὶ τοῦ, οἶδας Κύριε, ὅτι ἐγὼ ὁ λαός σου ἐκ νεότητός μου, ἀπ' ἀρχῆς δηλαδὴ τῆς ὑπάρξεώς μου ἐγενόμην ἐν κόποις καὶ ταλαιπωρίαις, θλιβόμενος ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ κακουχούμενος ὑπὸ τὴν δουλείαν Φαραώ· εἶτα, σοῦ εὐεργετήσαντος, ὑψώθην μὲν τῇ χάριτί σου καὶ τοῖς θαυμασίοις σου, αὖθις δὲ ἀνολισθήσας, παραβάτης γεγονώς ἐπέπεσον ταραχῇ τῆς ἀπορίας· Ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Κυρίου ῥηθὲν νοούμενον, λέγομεν ὅτι πτωχὸς ὀνομάζεται ὁ Κύριος, ὡς συγκαταβάς ἀπὸ τοῦ πλούτου τῆς θεότητος, καὶ ἀναλαβὼν τὴν μορφήν τοῦ πτωχοῦ ἀνθρώπου, ἐγένετο δὲ καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητος αὐτοῦ· ἅμα γὰρ τῷ γεννηθῆναι ἤρξατο ἐπιβουλεύεσθαι καὶ φεύγειν, εἰς Αἴγυπτον μὲν, διωκώ-

μενος ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, εἰς Ναζαρέτ δὲ, φοβούμενος τὸν Ἀρχέλαον· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεβούλευον ἀποκτεῖναι αὐτὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐγένετο οὖν πτωχὸς καὶ ἐν κόποις οὐκ ἐκ χρόνων αἰδίων, ἀλλ' ἀφ' οὗ γενόμενος ἄνθρωπος εἰσῆλθεν εἰς ἡλικίας χρονικάς, ὥστε καὶ παιδίον καὶ νέος κληθῆναι· καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ, ἐκ νεότητός μου. Εἶτα ὑψωθείς ἐπὶ σταυροῦ ἐταπεινώθην, καταβάς εἰς τάφον, κακείθεν κατελθὼν ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς. Τὸ δὲ ἐξηπορήθην, ἀντὶ τοῦ, ἐγκατελείφθην ὑπὸ τῶν φίλων, καὶ οὐδὲ οἰκεῖον τάφον ἐκτησάμην, ἀλλ' ἐν ἀλλοτρίῳ ἐτάφην.

17 **Ε**π' ἐμὲ διήλθον αἱ ὀργαί σου, οἱ φοβερисμοί σου ἐξετάραξάν με.

Οργαί τοῦ Θεοῦ καὶ φοβερисμοὶ αὐτοῦ λέγονται αἱ πληγαί, αἱ δικαίως τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπαγόμεναι· τὰς δὲ τοιαύτας πληγὰς ὑπὲρ ἡμῶν κατεδέξατο ὁ Κύριος οὐχ ὡς ἁμαρτωλός, (ἅπαγε!) ἀλλ' ὡς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀναλαβὼν ἵνα ταύτας ἐξαλείψῃ. Αὗται μὲν τοι αἱ πληγαὶ καὶ οἱ φοβερисμοὶ οὐκ ἐπέμειναν ἐπ' αὐτὸν, ἀλλὰ διήλθον μηδὲν ἄλλο, εἰμὴ μόνον συνταράξασαι αὐτὸν, ὡς ἄραντα ἐφ' ἑαυτὸν τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, διὸ ἔλεγε· «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται» (1).

18 **Ε**κύκλωσάν με ὡσεὶ ὕδωρ, ὅλην τὴν ἡμέραν περιέσχον με ἅμα.

Τὴν περίσσειαν ὣν ἔπαθεν ὁ Κύριος ἡμῶν κακώσεων παρεικάζει ὕδατι πολλῷ, περικυκλώσαντι μὲν αὐτὸν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἥτοι ἐν πάσῃ

(1) Ἰωαν. ιε'. 22.

τῇ ζωῇ αὐτοῦ, οὐ μὲν τοι καταποντίσαντι αὐτόν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τῶν Ἀσμάτων εἰρημένον· « Ὑδωρ πολὺ, οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην, καὶ ποταμοὶ οὐ συγχλύσουσιν αὐτήν ».

19 **Ε**μάχρυνας ἀπ' ἐμοῦ φίλον καὶ πλησίον, καὶ τοὺς γνωστούς μου ἀπὸ ταλαιπωρίας.

Ταλαιπωρίαν ὀνομάζει ὁ Σωτὴρ τὴν ἡμέ-

ραν τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐμακρύνθη ἀπ' αὐτοῦ ὁ φίλος Πέτρος καὶ ὁ πλησίον Ἰούδας, ὁ μὲν ἀρνησάμενος, ὁ δὲ προδοὺς, οἷτε γνωστοὶ αὐτοῦ Ἰουδαῖοι· ταῦτα δὲ ὡς πρὸς τὸν Πατέρα λεγόμενα προσωποποιεῖται. Τὸ δὲ, ἐμάχρυνας καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκ ἀναφέροντός ἐστι ταῦτα τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ δείκνυσι διὰ τούτων, ὅτι ὑποτασσόμενος αὐτῷ κατὰ τὸ τέλειον τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος, συνεχωρήθη ὑπομεῖναι ὅσα αἷτια ἐγένετο τοῦ μακρυνθῆναι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστούς παθήματα.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΗ'.

Συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ

① μακάριος Δαβὶδ σηκοῖς τετιμημένους ὀρῶν τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς, μόνην δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν κιβωτὸν ἀγέραςτον διαμένουσιν, ὑπέσχετο τὸν θεῖον οἰκοδομήσειν νεών. Ταύτην αὐτοῦ τὴν γνώμην ἀποδεξάμενος ὁ Θεός, τὴν καλὴν ἐπαγγελίαν ἀμείβεται, καὶ ὑπισχνεῖται ἐκ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ λογικὸν ἑαυτῷ κατασκευάσαι νεών, καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπάντων ἀνθρώπων πραγματεύεσθαι σωτηρίαν, καὶ ἀτελεύτητον αὐτῷ παρέξειν τὴν βασιλείαν. Ταύτας δὲ τὰς ὑποσχέσεις διὰ τοῦ Προφήτου Νάθαν πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο· καὶ τοῦτο σαφῶς ἡ τῶν Παραλειπομένων ἱστορία διδάσκει. Καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν Νάθαν πρὸς αὐτὸν ἔφη, καὶ ἀπαγγελεῖ σοι Κύριος, ὅτι οἶκον οἰκοδομήσει ἑαυτῷ. Μέμνηται δὲ τούτων καὶ ἡ τῶν Πράξεων ἱστορία· ὁ γὰρ μακάριος Πέτρος ἐν Ἰουδαίοις δημηγορῶν, πρὸς ἄλλοις πολλοῖς καὶ ταῦτα διεξελέλυθεν. Προφήτης οὖν ὑπάρχων ὁ Δαβὶδ, καὶ εἰδὼς ὅτι ὄρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός ἐκ καρποῦ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ ἀναστήσειν τὸ κατὰ σάρκα τὸν Χριστὸν, καθίσει ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ· προϊδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐγκατελείφθη εἰς ᾄδου ἢ ψυχῇ αὐτοῦ, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν, ὁ δίχα ἁμαρτίας. Οὐκ ἔστι δὲ ἐν ἀνθρώποις τις δίχα ἁμαρτίας, εἰμὴ Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ἐκ Δαβὶδ σαρκωθεὶς Θεός λόγος. Ταύτας τὰς ὑποσχέσεις καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀβραὰμ ἐποίησατο· ἔφη γὰρ πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Ἑρμηνεύων δὲ τοῦτο ὁ θεσπέσιος Παῦλος οὕτως ἔφη· τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει καὶ τοῖς σπέρμασιν ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός. Εἰς ταύτας ἀφορῶντες τὰς ἐπαγγελίας οἱ τούτων ἀπόγονοι, καὶ

βλέποντες σφᾶς αὐτοὺς αἰχμαλώτους γεγεννημένους, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκεῖν ἡναγκασμένους, καὶ τὴν μὲν βασιλίδα πόλιν ἔρημον γεγεννημένην, ἐσβεσμένην δὲ τὴν βασιλείαν, ἀναμιμνήσκουσι τῶν ὑποσχέσεων τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Καὶ ποτὲ μὲν τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ εἰς μέσον προφέρουσι, καὶ τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου καὶ τὸν ἔκγονον, τῶν συνθηκῶν ἀναμιμνήσκοντες τὸν Θεόν· ποτὲ δὲ τὸν μακάριον Δαβίδ, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν γεγεννημένας ἐπαγγελίας. Οὕτως οἱ μακάριοι μάρτυρες, Ἀνανίας, Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ, τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῇ καμίνῳ τὸν Θεὸν ἀντιβολοῦντες ἐποίησαντο μνήμην. Καὶ τοῦτον τοιγαροῦν τὸν ψαλμὸν εἰς τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν ἢ προφητικῇ συνέγραψε χάρις, διδάσκουσα πῶς δεῖ τὸν Θεὸν ἐκμειλίξασθαι, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν καρπώσασθαι· διὰ τοῦτο καὶ συνέσεως ἐπιγέγραπται· ταύτης γὰρ δεῖ τοῖς παιδευομένοις διαφερόντως, ἵνα μὴδὲν ἀπηχῆς εἴπωσι σχετλιάζοντες, ἀλλὰ τὸν θεῖον προσμεινῶσιν ἔλεον. Ὁ δὲ Αἰθὰμ, χορὸν καὶ αὐτὸς ἐμπεπίστευτο ἁδόντων ἐν τῷ ναῷ, καὶ τὸν Θεὸν ἀνυμνούντων· οὐ γὰρ ὥς τινες ἔφασαν εἶναι τὸν ψαλμὸν τοῦ Αἰμάν· ἀλλ' ὥς ἔφαμεν, ἐξῆρχε χοροῦ τῶν ἁδόντων καὶ αὐτὸς οὗτος, παραλαμβάνων παρὰ τοῦ θειοτάτου Δαβίδ καὶ ἁδων μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν.

1 **Τ**ὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ἄσομαι.

2 **Εἰς** γενεὰν καὶ γενεὰν ἀπαγγελῶ τὴν ἀλήθειάν σου ἐν τῷ στόματί μου.

Μέλλων ἐξῆς ἐπενεγχεῖν ἐρωτηματικῶς, ἢ καὶ ἀπορηματικῶς, ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου Κύριε; διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ ὁ Προφήτης ἔφθη εἰπών· τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα ἄσομαι, ἵνα μὴ δόξη ἀρνούμενος τὸ θεῖον ἔλεος· διδάσκων ἅμα καὶ ἡμᾶς τοὺς εὐσεβεῖς, ὅτι ὀφείλομεν χάριτας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ὡς ῥυσαμένου ἡμᾶς ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ στόματι ἀπαγγέλλειν εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, ὡς τῇ ἐνανθρωπήσει καὶ τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ τροπωσαμένου τὸν δυσμενέστατον διάβολον, καὶ καταργήσαντος τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἀπήγγειλαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ τὰ

ἱερὰ Εὐαγγέλια, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Προφήτης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντι ψαλτηρίῳ ἀπαγγέλλει τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ εἰς γενεὰν τὴν τῶν περιτετμημένων, καὶ εἰς γενεὰν τὴν τῶν ἐθνῶν.

3 **Ο**τι εἶπας· εἰς τὸν αἰῶνα ἔλεος οἰκοδομηθήσεται, ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθειά σου.

Διέξεισιν ὁ ψαλμῳδὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν οὐχ ἵνα ὑπομνήσῃ ταύτην τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἵνα παρακαλέσῃ καὶ εἰς οἶκτον κάμψῃ αὐτὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπαγγελίας, ἣν ἐπηγγείλατο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθήσεται πάντα τὰ ἔθνη, ἣν καὶ ἀνεκαίνισε πρὸς τὸν Δαβίδ· ἐπηγγείλατο γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τῷ Δαβίδ, ὅτι τῷ σπέρματι αὐτοῦ διατηρήσει τὴν βασιλείαν. Τοῦτο οὖν, ὡς μὲν παρὰ τοῦ θείου ἐλέους ἐπαγγελθὲν ὀνομάζει ἔλεος, ὡς δὲ ἀπὸ Ἀβραάμ ἀρξάμενον, καὶ μέχρι Δαβίδ παραταθὲν, παρεικάζει οἰκοδομῇ, ἣτις εἴθε κάτωθεν μὲν ἄρχεσθαι, εἰς

ὑψος δὲ ἐπαίρεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀλήθεια ἀμαυρά ἐστιν ἐν τῇ γῇ καὶ πολυκίνδυνος, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐτοιμασθήσεται ἡ ἀλήθεια σου, τουτέστιν, ἐν τοῖς οὐρανόφροσι διατηρεῖται ἀδιάσειστος.

4 **Δ**ιεθέμην διαθήκην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, ὥμοσα Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου, ἕως τοῦ αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ σπέρμα σου.

5 **Κ**αὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὸν θρόνον σου.

Αὐ, φησὶ, Κύριε, εἶπας, διεθέμην διαθήκην, καὶ διεταξάμην τοῖς ἐκλεκτοῖς μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ Δαβὶδ διέθετο ὁ Θεός, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ τῆς δευτέρας τῶν Βασιλειῶν, ὅτι ὁ Θεός εἶπε πρὸς τὸν Δαβὶδ· «Καὶ ἔσται ἐὰν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἐτοιμάσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον τῷ ὀνόματί μου, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν». Φησὶν οὖν ὁ Δαβὶδ, ὥσπερ ὁ ὁμνῶν τῷ ὀνόματι τοῦ ἀναλλοιώτου Θεοῦ, οὐ παραβαίνει τὸν ὅρκον αὐτοῦ, οὕτω καὶ σὺ Κύριε, ἀνώτερον μὲν μὴ ἔχων, ἐφ' ᾧ ὁμόσης, πιστὸς δὲ ὢν, ἀπαράβατον τὴν υπόσχεσιν ἐποίησας καὶ μοι ὡς δι' ὅρκου. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ μακάριος Δαβὶδ οὐκ ἐφρόνει τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην ἔσεσθαι περὶ Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς Προφήτης ἠπίστατο δι' ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου

πνεύματος, ὅτι ταῦτα εἶρηται παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς περὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐμελλε γεννηθῆναι τὸ κατὰ σάρκα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ· τοῦ γὰρ Σολομῶντος, οὐδ' ὃν ᾠκοδόμησεν ναόν, διέμεινεν ἀδιάσειστος, οὐδ' ἡ βασιλεία αἰώνιος· ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ, ὃν ᾠκοδόμησεν οἶκον, ἐν ᾧ ὁ σύλλογος τῶν χριστιανῶν δοξάζει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διαρκέσει μέχρι τῆς συντελείας, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ διαμενεῖ εἰς αἰῶνας. Τὰς ἀπορίας μὲν τοι ταύτας τὰς ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ λέγει, ἵνα ὑπομνήσῃ τοὺς ἀκροατὰς, ὅτι τὰ πρὸς αὐτὸν εἰρημένα θεόθεν οὐκ εἰσὶ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου· προήδει γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Σολομῶντος μετὰ μικρὸν ἀναιρεθησομένην· καὶ ἵνα ποιήσῃ αὐτοὺς τὸ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίας κατανοήσαντας γινῶναι τὴν προφητείαν περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένην. Σχηματίζει δὲ ἑαυτὸν ἀποροῦντα, ἵνα μᾶλλον διεγείρῃ τοὺς ἀκροατὰς πρὸς ἐξέτασιν τῶν λεγομένων, καὶ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας· διὸ ἐπιγέγραπται τῷ ψαλμῷ συνέσεως. Ἐναργέστερον δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς ποιεῖται τοῦτο, λέγων.

6 **Ε**ξομολογήσονται οἱ οὐρανοὶ τὰ θαυμάσιά σου, Κύριε, καὶ τὴν ἀληθείαν σου ἐν ἐκκλησίᾳ ἁγίων.

Τουτέστι, τὰς θαυμασίας ταύτας ἐπαγγελίας σου, Κύριε, οὐδεὶς τῶν ἐπιγείων γινώσκει, οἱ οὐρανοὶ δὲ, ἥτοι οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι ἐξομολογῶνται ταύτας, ὧν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐναργῆ ἐκβασιν ὁφεται ἡ Ἐκκλησία τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν.

7 **Ο**τι τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ

Κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;

Ο μονογενὴς, φησὶν, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὶ συγκαταβάς περικεκάλυπται τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, οὐδεὶς μὲν τοι τῶν ἐν νεφέλαις, ἤτοι τῶν οὐρανίων ἀγγέλων, ἴσος κατ' ἀξίαν ἐστὶν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ· αὐτὸς μὲν γὰρ Κύριος τῶν δυνάμεων, οἱ δὲ οὐράνιοι ἄγγελοι λειτουργοὶ αὐτοῦ εἰσι. Προσέτι οἱ ἐν νεφέλαις εἰσὶν οἱ δίκαιοι, οἵτινες ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας ἀρπαγῆσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, τοῦ ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐρχομένου χρῆναι τὴν γῆν. Οὗτοι καὶ υἱοὶ Θεοῦ λέγονται, ἀλλ' οὐχ ὁμοιωθήσονται τῷ Κυρίῳ· αὐτοὶ μὲν γὰρ κατὰ χάριν εἰσὶν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Κύριος κατ' οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ὑπάρχει.

8 **Ο** Θεὸς ὁ ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλῇ ἁγίων, μέγας καὶ φοβερός ἐστὶν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλω αὐτοῦ.

Εν βουλῇ ἁγίων, τουτέστιν, ἐν συναγωγῇ αὐτῶν δοξάζεται ὁ Θεός· οὗτος καὶ μέγας καὶ φοβερός ἐστὶ τοῖς ἀγγέλοις, τοῖς περικυλοῦσι τὸν θρόνον αὐτοῦ.

9 **Κ**ύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, τίς ὁμοίός σοι; δυνατὸς εἶ, Κύριε, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σου.

Ἡ ἀλήθεια, ἐν μὲν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ κατὰ μετοχὴν καὶ κτῆσιν, ἐν δὲ τῷ Θεῷ, ἀπὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προβλύζουσα, ὡς τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ

ἡλίου, ἥτις καὶ ἀδιάστατος αὐτοῦ τυγχάνει· διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς, ἡ ἀλήθειά σου κύκλω σε.

10 **Σ**ὺ δεσπόζεις τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραύνεις.

Γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ ὀγδόῳ τοῦ Ἰώβ· « Ἐφραξα τὴν θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασεν ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη. Ἐθέμην δὲ αὐτῇ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλη δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα. Ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὄρια, περιθεὶς κλεῖθρα καὶ πύλας. Εἶπα δὲ αὐτῇ, μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβῆσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεται σου τὰ κύματα ». Τούτοις συνάδει καὶ τὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ. Ὑπομιμνήσκει προσέτι καὶ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἐπὶ τῆς ἐξόδου τοῦ Ἰσραήλ. Προαγγέλλει δὲ καὶ τὸ θαῦμα τοῦ Κυρίου, ὅτε ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, κλυδωνισθέντων τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκόπασεν ἀπ' αὐτῶν ἡ θάλασσα.

11 **Σ**ὺ ἐταπείνωσας ὡς τραυματίαν ὑπερήφανον, ἐν τῷ βραχίονι τῆς δυνάμεώς σου διεσκόρπισας τοὺς ἐχθρούς σου.

Ὑπερήφανον μὲν λέγει τὸν Φαραῶ, ἐχθρὸς δὲ τοὺς Αἰγυπτίους. Προλέγει δὲ, καὶ ὅτι ὁ Κύριος ἐμελλε καταβαλεῖν τὸν διάβολον καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καὶ δοῦναι δύναμιν τοῖς πιστοῖς πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ δὲ, ὡς τραυματίαν, ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ ἐβδόμῳ Ἡσαίου τοῦ

Προφήτου εἰρημένῳ· « Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπάξει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἁγίαν, καὶ τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἰσχυράν ἐπὶ τὸν δράκοντα ὄφιν φεύγοντα, ἐπὶ τὸν δράκοντα ὄφιν σκολιόν, καὶ ἀνελεῖ τὸν δράκοντα τὸν ἐν τῇ θαλάσῃ »· καὶ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ τοῦ Ἰώβ· « Ἄξεις δὲ δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ, περιθήσεις δὲ φορβαίαν περὶ ῥῖνα αὐτοῦ; Ἦ δῆσεις κρίκον ἐν τῷ मुखτῆρι αὐτοῦ; καὶ τὰ ἐξῆς ». Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμῳδὸς ἀλλαχοῦ λέγει· σὺ συν-έτριψας κεφαλὰς τῶν δρακόντων, καὶ τὰ ἐξῆς. Διὰ τούτων δὲ πάντων προμηνύει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐλεύσεται εἰς τὸν κόσμον καὶ τροπώσει τοὺς δαίμονας. Παρεικάζει δὲ τὸν κόσμον θαλάσῃ διὰ τὸ πολυτάραχον αὐτοῦ, καὶ διότι οὐδεὶς δύναται πεζεῦσαι καὶ πατῆσαι αὐτὸν ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, ὥσπερ καὶ ὁ Πέτρος οὐκ ἠδυνήθη περιπατῆσαι ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς θαλάσσης, εἰμὴ ὥρεξεν αὐτῷ ὁ Κύριος τὴν δεξιάν τὴν κραταίαν καὶ ἰσχυράν.

12 **Σοί** εἰσιν οἱ οὐρανοί, καὶ σὴ ἐσιν ἡ γῆ· τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας, τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας.

Οὐρανοὺς μὲν λέγει τοὺς οὐρανίους ἀγγέλους· γῆν δὲ τὰς καρδίας τὰς δεχομένας τὸν θεῖον σπόρον, ὅς ἐστιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως· οἰκουμένην δὲ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἐν ἣ οἰκεῖ ἡ παναγία Τριάς τῇ χάριτι αὐτῆς· πλήρωμα δὲ ταύτης λέγει τὰ εἶδη τῶν ἀρετῶν, καὶ ταῦτα πάντα διὰ τοῦ Θεοῦ εἰσι. Τὸ δὲ, τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας, ὁ

μὲν Ἀκύλας ἡρμήνευσε, βορρᾶν καὶ δεξιάν· ὁ δὲ Θεοδοτίων, βορρᾶν καὶ νότον. Σύμμαχος δὲ εἰς βορρᾶν καὶ δεξιάν. Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι θάλασσαν ὀνομάζει τὸν νότον, τὸν ἀντικείμενον τῷ βορρᾶ· τοῦτον δὲ λέγουσιν οἱ ἑρμηνεῖς καὶ δεξιάν. Σὺ τοίνυν ἐπίστησον, τίσιν ὁ νότος πρὸς δεξιάν ἐστίν; οὐκ ἄλλοις δηλονότι, εἰμὴ τοῖς χριστιανοῖς, τοῖς πρὸς ἀνατολὰς ὀρθοδόξως προσε-χομένοις, καὶ τὰς δυσμὰς ὀπισθεν καταλιμπάνου-σιν. Ὅρα ὅτι τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσεύχεσθαι, καὶ δεξιόθεν ἔχειν τὸν νότον, πιστοῦται καὶ ἐμπεδοῖ αὐτὸ τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Τοῦτο προσέτι καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως προσμαρτυρεῖται· ἐκ γὰρ ἀνατολῶν ὁ ἥλιος ἀνίσχει, διὸ ὁ πρὸς αὐτὸν τὰς ὄψεις ἐπι-στρέφων ἐν τῷ προσεύχεσθαι τὸν νοητὸν ἥλιον καταγγέλλει. Τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ἀπ' ἀνατολῶν Ἱερουσαλήμ ἀνελήφθη. Τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς πίστεως· ἐξ ἀνα-τολῶν γὰρ προσμένομεν τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου παρουσίαν, ὥς καὶ αὐτὸς πιστοῦται λέγων· « Ὡσπερ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρου-σία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου » (1). Ἐνταῦθα δὲ ὁ ψαλμῳδὸς διὰ τοῦ εἰπεῖν, τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θά-λασσαν, σημαίνει ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐτροπώ-σατο τοὺς Αἰγυπτίους, πρὸς νότον Ἱερουσαλήμ οἰκοῦντας, καὶ τοὺς Ἀσσυρίους πρὸς βορρᾶν αὐ-τῆς ὄντας.

13 **Θαβὼρ** καὶ Ἑρμῶν ἐν τῷ ὀ-νόματί σου ἀγαλλιάσονται· σὸς ὁ βρα-χίων μετὰ δυναστείας.

Τῶν ὄρων, Θαβὼρ καὶ Ἑρμῶν, μνησίαν ἐποίη-

(1) Ματθ. κδ', 27.

σατο ὁ Προφήτης, ὅτι ἐν ἐκείνοις τοῖς ὅρεσιν ἔμελλε διατρίβειν καὶ προσεύχεσθαι ὁ Κύριος, ὃν καὶ βραχίονα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει· μάλιστα δὲ ἐν τῷ Θαβώρ, ἐνθα καὶ μετεμορφώθη. Ὅτι δὲ βραχίων τοῦ Θεοῦ λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ πεντηχοστῷ τρίτῳ Ἡσαίου· «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη»; καὶ ἀλλαχοῦ· «Ὑψώθη ὁ βραχίων σου, καὶ οὐκ ἤδειμεν». Ὁ αὐτὸς μονογενὴς καὶ δεξιὰ Κυρίου λέγεται κατὰ τὸ, «Ἡ δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέ με»· ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοὶ ἐννηθρόνησεν, ἀλλ' οὐ διέλιπεν ἐνδεικνύμενος τὴν δυναστείαν, τὸ κράτος τε καὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ, δι' ὧν ἐνήργει θαυμάτων· ὃς καὶ τοὺς Ἀποστόλους δυνατοὺς ἀνέδειξε λόγῳ καὶ ἔργῳ. Ὁ αὐτὸς λέγεται συνεκδοχικῶς καὶ χεὶρ, ὥς δωρούμενος σωτηρίαν τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ· διὰ χειρὸς γὰρ γίνεται ἡ δόσις τῆς χάριτος ἐν ἡμῖν.

14 Κραταιωθήτω ἡ χεὶρ σου, ὕψωθήτω ἡ δεξιὰ σου, δικαιοσύνη καὶ κρῖμα ἐτοιμασία τοῦ θρόνου σου.

15 Ἐλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύονται πρὸ προσώπου σου, μακάριος ὁ λαὸς, ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν.

16 Κύριε ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑ-

ψωθήσονται.

Αλαλαγμός ἐστι φωνὴ εὐφραινομένων ἐπὶ τῇ ἡττῇ τῶν ἐχθρῶν· καὶ οἱ μὲν Ἰσραηλῖται ἠλάλαξαν, νικήσαντες αἰσθητοὺς ἐχθροὺς· ἡμεῖς δὲ οἱ χριστιανοὶ ἀλαλάζομεν ἐπὶ τῇ κραταιότητι καὶ τῇ δυναστείᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καταγωνισαμένου τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς ἡμῶν. Διὸ καὶ γεγόναμεν λαὸς μακάριος, γινώσκων ἀλαλαγμόν πνευματικόν, οἱ καὶ πορευόμεθα ἐν τῷ φωτὶ καὶ τῇ ὁδηγίᾳ αὐτοῦ, προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὑπάρχοντος, τοῦ καὶ χαρακτῆρος τῆς ὑποστάσεως τοῦ αὐτοῦ, ὄντος μονογενοῦς καὶ ὁμοουσίου Υἱοῦ αὐτοῦ· ἔφη γὰρ ὁ αὐτός· «ὁ ἐωρακὼς τὸν Υἱὸν ἐώρακε τὸν Πατέρα» (1), τὸν ἀχωρίστως μένοντα ἐν τῷ Υἱῷ. Ἡμεῖς καὶ ἀγαλλιώμεθα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὀνομαζόμενοι ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.

17 Ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ, καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν.

18 Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ ἀντίληψις, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ βασιλέως ἡμῶν.

Εν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ ὑψούμεθα, καὶ καύχημα τῆς δυνάμεως ἡμῶν τοῦτον ἔχομεν.

19 Τότε ἐλάλησας ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου, καὶ εἶπας, ἐθέμην βοήθειαν

(1) Ἰωαν. ιδ', 9.

ἐπὶ δυνατὸν, ὕψωσα ἐκλεκτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ μου.

20 **Ε**ὗρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου, ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν.

21 **Η** γὰρ χεὶρ μου συναντιλήφεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίων μου κατισχύσει αὐτόν.

22 **Ο**ὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν.

23 **Κ**αὶ συγκόψω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι.

24 **Κ**αὶ ἡ ἀλήθειά μου καὶ τὸ ἔλεός μου μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ ὄνοματί μου ὕψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ.

25 **Κ**αὶ θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ.

Ταῦτα ἐλάλησας, φησὶν, ἐν ὁράσει τοῖς υἱοῖς σου, υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζων τοὺς ἁγίους Προφήτας· τῷ γὰρ Νάθαν τῷ Προφῆτῃ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς ἐν ὁράσει, καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ εἰπὼν, ὅσα ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ τῆς δευτέρας τῶν Βασι-

λειῶν γέγραπται, ἅτινα καὶ τῷ παρόντι ψαλμῷ περιείληφε· καὶ ταῦτα ὁ μὲν Θεὸς τῷ Προφῆτῃ, ὁ δὲ Προφῆτης τῷ Δαβὶδ εἶρηκεν. Ὑπομινύσκει οὖν ἐνταῦθα ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι οὐ περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα εἶρηται, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ· τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἔθετο βοήθειαν δυνατὴν ἐν τῷ κόσμῳ, ὃς καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ λέγεται, ὕψωθῆναι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τέρασι καὶ σημείοις. Οὗτος καὶ ἐκλεκτὸς ἐκ τοῦ λαοῦ ἐστίν, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τῶν Ἀσμάτων περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐστὶν ἐκλεκτὸς ἀπὸ μυριάδων· οὐ μόνον γὰρ κατὰ τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἐστὶ καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ παντὸς μώμου, καὶ ὑπερηρμένος τῇ δικαιοσύνῃ πάντων τῶν ἄλλων δικαίων. Ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ Δαβὶδ μὲν, ὅτι ἐκ φυλῆς Δαβὶδ, καὶ ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ προῆλθε τὸ κατὰ σάρκα· δοῦλος δὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι μορφὴν δούλου ἀνέλαθεν· Χριστὸς δὲ, ὅτι ἔχρισεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ὡς ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ, καταστήσας αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χριστὸν, βασιλέα καὶ ἱερέα. Ἔτι δὲ καὶ ἡ χεὶρ, ἥτοι ἡ εὐδοκία τοῦ Πατρὸς ἀντελάβετο αὐτοῦ· οὐδέποτε γὰρ κεχώρισται ὁ Πατὴρ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος· ὅτι « Ὁ Πατὴρ ὁ μένων ἐν ἐμοί, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα » (1)· ἡ γὰρ ἐν αὐτῷ θεότης, ἡ αὐτὴ ἐστὶ τῇ τοῦ Πατρὸς, ὃς καὶ ἐνίσχυεν αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, ὥστε τὸν ἐχθρὸν διάβολον μὴ ἰσχύσαι κατ' αὐτοῦ, μηδὲ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἐπιχειρήσαντας διὰ τῆς ἀναιρέσεως ἀφανῆ αὐτὸν ποιῆσαι· ἀνέστη γὰρ ἐκ νεκρῶν τριήμερος, καὶ οὐδεὶς προσθήσει τοῦ κα-

(1) Ἰωάν. ιδ', 10.

κῶσαι αὐτόν· οὗτος καὶ συνέκοψεν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν ἐτροπώσατο, παραδούς τοῖς Ῥωμαῖκοῖς στρατεύμασιν. Ἡ δὲ ἀλήθεια αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ ὀρθὴ πίστις, ἀπεκαλύφθη τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτοις, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, καὶ ὑψώθη τὸ κέρας αὐτοῦ, ἥτοι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐξουσία· καὶ ἔθετο ἐν θαλάσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐν ποταμοῖς τὴν δεξιάν αὐτοῦ, ἥτοι τὴν ἐπικράτειαν καὶ κυριότητα αὐτοῦ· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὑπάρχων, κατὰ μὲν τὴν θεότητα αὐτοῦ αἰδίως βασιλεῦει ἀπάντων τῶν κτισμάτων· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἔδειξε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἣν ἔχει ἐξουσίαν, δι' ὧν ἐνήργησε θαυμάτων. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου· «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται· σοὶ δίκαιος καὶ σῶζων, αὐτὸς πρᾶς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. Καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἑφαῖμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πληθος καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν· καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς». Θάλασσαν δὲ νοητέον καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν κυμάτων τοῦ ἁλμυρωτάτου τούτου βίου· ἐν τοιαύτῃ θαλάσῃ ἔθετο τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἵνα συντρίψῃ τὴν δύναμιν τοῦ νοητοῦ δράκοντος τοῦ κατοικοῦντος ἐν αὐτῇ. Δεξιάν δὲ αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰς ἀγαθοδωρίας αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τὴν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ παράστασιν τῶν δικαίων καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἣν δωρεῖται τοῖς ἐν ποταμοῖς καθαιρομένοις, ἥτοι τοῖς

δι' ὕδατος βαπτιζομένοις, καὶ τοῖς ρείθροις τῶν δωρεῶν τοῦ παναγίου Πνεύματος καταρδομένοις.

26 Αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πατήρ μου εἰ σὺ, Θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου.

27 Καγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς πολ-
λάκις προῦφημεν, Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὁμοούσιος καὶ ἴσος τῷ Πατρὶ κατὰ τε τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ κατὰ πάντα τὰ φυσικὰ ἰδιώ-
ματα τῆς θεότητος· καθὼ καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο, ἐχρημάτισε καὶ θέσει υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος τὸν φύσει πατέρα ἔλεγε Θεὸν αὐτοῦ· μετὰ γὰρ τὴν Ἀνάστασιν εἶπε Μαρία τῇ Μαγδαλινῇ· «Πορεύου πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ἀναβαί-
νω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν» (1)· τουτέστιν, ἀνα-
βαίνω πρὸς τὸν Θεόν, ὅς ἐστιν ἐμὸς μὲν φύσει πατήρ, ὑμῶν δὲ θέσει πατήρ· καὶ ἐμοῦ μὲν θέσει Θεός, ὑμῶν δὲ φύσει Θεός. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐνταῦθα εἰρημένον· αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πα-
τήρ μου εἰ σὺ, Θεός μου, καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου· τῆς ἀπὸ τοῦ θανάτου δηλαδὴ. Ὁ αὐτὸς Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα λέγεται καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· τουτέστιν, ἐν τοῖς γεγονόσι θέσει υἱοῖς Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως.

(1) Ἰωαν. κ'. 17.

καὶ ὑψηλὸς παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς, ὅτι τοῖς ὁμολογοῦσι τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ Θεὸς ὑψιστος ὑπάρχων, ἀληθῶς πιστεύεται.

28 **Εἰς** τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ.

Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δέδοται τοῖς πιστοῖς διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ ὁ διέθετο ὁ Θεὸς τῷ Δαβὶδ, ἐν τούτῳ ἐπιστῶθη· διαθήκην γὰρ πιστὴν λέγει τὴν νέαν Διαθήκην, ἥτις ἐστὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὸ πιστευθὲν παρὰ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ πιστῶσαν τὴν αὐτοῦ παντοδύναμον θεότητα.

29 **Καὶ** θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ.

Σπέρμα τοῦ Ἰησοῦ εἰσιν οἱ πιστοὶ, οἵ τε ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ περιόντες καὶ οἱ μετῆλλαχότες καὶ οἱ ἐσόμενοι· οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ θρόνος αὐτοῦ λαμπρὸς καὶ διαυγής, ὥσπερ εἰσὶ λαμπραὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἡμέραι τῶν ἐν οὐρανῷ ἀγγέλων, τῶν διατελούντων ἐν φωτὶ ἀνεσπέρῳ. Περὶ τούτου τοῦ θρόνου γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ Ἑσαίου τοῦ Προφήτου· «Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὥμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βεληλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τῶν ἄρχοντα, καὶ ὑγίειαν αὐτῷ. Μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον· ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, κατορθῶσαι αὐτήν

καὶ ἀντιλαβέσθαι ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα».

30 **Ε**ὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν.

31 **Ε**ὰν τὰ δικαιώματά μου βεβηλώσωσι, καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν.

32 **Ε**πισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν.

33 **Τ**ὸ δὲ ἔλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ ἀδικήσω ἐν τῇ ἀληθείᾳ μου

34 **Ο**ὐδ' οὐ μὴ βεβηλώσω τὴν διαθήκην μου, καὶ τὰ ἐκπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων μου οὐ μὴ ἀθετήσω.

35 **Α**παξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι· τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ.

36 **Κ**αὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός.

Τὸ ἅπαξ ὤμοσα, ἐπὶ Θεοῦ ἀντὶ τῆς βεβαιώσεως καὶ πιστώσεως τῶν παρ' αὐτοῦ ὀρισθέντων νοητέον ἡμῖν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὴν σημασίαν λαμβάνουσι· διὰ γὰρ ὅρκου πιστοῦσιν οἱ ἄνθρωποι τοὺς λόγους αὐτῶν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἕκτῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους· « Ἵνα διὰ δύω πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· ἦν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος »· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἰὶ διαμενούντων καὶ ἀμεταθέτως ἐσομένων ὅρκον ἐπὶ Θεοῦ εἴωθε λέγειν ἡ θεία Γραφή. Δύω δὲ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος δηλῶν διὰ τούτου, ἐν μὲν, τὸ δοθῆναι ἱερωσύνην κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· δεύτερον δὲ, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν δοθεῖσαν τῷ Ἀβραάμ, ὅτι « Ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθήσεται πάντα τὰ ἔθνη » (1). Ἐπὶ δὲ τῶν μὴ διαμενούντων, ἀλλὰ μετατεθησομένων, μεταμέλειαν λέγει· κατὰ τοῦτο δὴ τὸ σημαίνονμενον λέγεται τὸ ἅπαξ « Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν » (2). Ποῖον δὲ τὸ σπέρμα Δαβὶδ ὃ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ; λέγομεν ὅτι σπέρμα Δαβὶδ ἐστὶ τὸ τοῦ ἐκ φυλῆς Δαβὶδ γεννηθέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ σπέρμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ καὶ ὁ χριστιανικὸς λαός· τούτῃ δὲ τοῦ Χριστοῦ θρόνος καὶ ἀνάπαυσις ἐστὶν ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὁμηγύρει τῶν πιστῶν ἱδρυσις καὶ μονὴ αὐτοῦ· ἐν ταύτῃ γὰρ ὡς ἥλιος τηλαυγέστατος ἱδρυμένος, εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον ἀκτινοβολεῖ, καὶ ὡς σελήνη κατηρτισμένη διαμένουσα, εἰς τὸν αἰῶνα φεγγεβολεῖ. Τὸ δὲ, ὥμοσεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ

ἀντὶ τοῦ, ἐπιστώσατο τὸν λόγον ἐν τῇ ἀγιότητι αὐτοῦ· μὴ ἔχων γὰρ ὑπέρτερον ἐφ' ᾧ ὁμόσῃ, ὥμοσεν ἐπὶ τῇ ἀγιότητι αὐτοῦ. Προσέτι τὸ, ἐν τῷ ἁγίῳ μου, νοητέον ἐν τῷ μονογενεῖ μου Υἱῷ, καὶ τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Πατρὸς εἰρημένον· ὥσπερ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κυροῦντες τοὺς λόγους αὐτῶν, ὁμνύουσιν ἐπὶ τῷ οἰκειτέρῳ καὶ μᾶλλον ἡγαπημένῳ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁμωμοκέναι λέγεται ἐπὶ τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ Υἱῷ. Τὸ δὲ, καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός, ὅμοιον μὲν ἐστὶ τῷ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἕκτῳ τοῦ Ἰωβ εἰρημένῳ· « Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐν οὐρανοῖς ὁ μάρτυς μου, ὃ δὲ συνίστωρ μου ἐν ὑψίστοις ». Δηλοῖ δὲ ὁ ψαλμωδὸς διὰ τούτου, ὅτι αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι ἀδιάψευστοι μὲν εἰσιν, οὐ μὲντοι περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων πισταὶ καὶ ἀμετάθετοί εἰσι· καὶ πιστός ὁ μάρτυς ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ.

37 **Σ**ὺ δὲ ἀπόσω, καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν χριστόν σου.

38 **Κ**ατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου, ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ.

39 **Κ**αθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ, ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν.

40 **Δ**ιήρπαζον αὐτὸν πάντες οἱ διόδεύοντες ὁδὸν, ἐγενήθη ὄνειδος τοῖς γείτοσιν αὐτοῦ.

(1) Γεν. ιη' 18. (2) Ψαλ. ελά, 11.

41 Ὑψώσας τὴν δεξιάν τῶν θλιβόντων αὐτὸν, εὐφράνας πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

42 Ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ ἐν πολέμῳ.

43 Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ, τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας.

44 Ἐσμίχρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ, κατέχεας αὐτοῦ αἰσχύνην.

Εντεῦθεν ἄρχεται ὁ ψαλμῶδὸς διεγείρειν τοὺς Ἰουδαίους πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτησιν περὶ τῶν δοθεισῶν ἐπαγγελιῶν, παραθεῖς τὰς ἀμεταθέτους ἐπαγγελίας τοῦ ἀψεύστου Θεοῦ, τῷ ἀνεκβάτῳ τῶν πραγμάτων εἰς ἑαυτὸν, ἵνα ἐκ τούτου γνῶσιν, ὅτι αὐταὶ ἐρρέθησαν οὐχ ὑπὲρ Δαβὶδ, οὐδὲ ὑπὲρ Σολομῶντος, οὐδέ τινος ἄλλου τῶν βασιλέων τῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενομένου. Καί φησι· σὺ μὲν, Κύριε, δι' ὅρκου ἐπηγγείλω τὰ προειρημένα, νῦν δὲ τάναντία γέγονε· συνεχώρησας γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀποικισθῆναι εἰς τὰς χώρας Βαβυλῶνος, καὶ δύο τῶν ἀπὸ φυλῆς Δαβὶδ βασιλέων ἀπαχθῆναι ἐκεῖσε αἰχμαλώτους, τὸν Σεδεκίαν, φημί, καὶ Ἰεχονίαν. Ἀφῆκας καὶ τὸν Ναβουχοδονόσορ καθελεῖν τὸ ἁγίαστήριόν σου, ἥτοι τὸν ναόν σου τὸν οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, ἐβιβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἀ-

γίασμα αὐτοῦ. Καὶ καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμὰς αὐτοῦ, ἥτοι τὸ βασίλειον καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ νόμου, καὶ ἔθου τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν, τουτέστιν, ἐποίησας, καθαιρεθέντων τῶν τειχέων, οἰκεῖν ἐν δειλίᾳ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι, δεδιότας τὴν ἐφοδὸν τῶν Μωαβιτῶν καὶ Ἀμανιτῶν· καὶ συνεχώρησας ὀνειδίζεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν γειτόνων, καὶ ἐδυνάμωσας κατ' αὐτῶν τοὺς ἐχθροὺς, ὑψώσας τὴν δεξιάν αὐτῶν, καὶ εὐφράνας αὐτοὺς ἐπ' αὐτοῖς· καὶ ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ, τουτέστιν, ἡμβλυνας τὴν πολεμικὴν καὶ τιμητικὴν αὐτῶν δύναμιν. Τὸ δὲ, κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἐμάχρυνας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ῥαντισμῶν καὶ τῶν ὀλοκαυτωμάτων, ἐν οἷς ἐκαθάίροντο κατὰ τὰ διατάγματα τοῦ νόμου. Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας, τουτέστι, κατήργησας τὸ βασίλειον αὐτῶν· μετὰ γὰρ τὸ ἐπιστρέψαι αὐτοὺς ἀπὸ Βαβυλῶνος οὐκ ἔτι βασιλεῖς διώκουν αὐτοὺς, ἀλλ' ἡγεμόνες· καὶ διὰ τὸ ἔασαι αὐτοὺς θλίβεσθαι καὶ κακῶχεῖσθαι ἐσμίχρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτῶν· σὺ οὖν ὁ πιστὸς ἐπηγγείλω ἃ προεῖπον, πῶς οὖν συνέβη τάναντία; Ἐκ τούτου ἄρα δηλον, ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι οὐκ ἦσαν ὑπὲρ οὗ οἱ μὴ εὖ φρονούντες οἶονται, ἀλλ' ὑπὲρ ἄλλου.

45 Ἐως πότε Κύριε ἀποσρέφη εἰς τέλος; ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου.

46 Μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις· μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;

Εν τῷ μεμνησθαι ὁ Θεὸς τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν ὑπεκκαίεται ὁ θυμὸς αὐτοῦ, ὥστε

ὕφάπτεται τοῖς ὑπεκκαύμασι τὸ αἰσθητὸν πῦρ. Φησὶν οὖν ὁ ψαλμωδός, ἕως πότε Κύριε μεμνημένος τῶν ἁμαρτιῶν μου, ἐκκαίεις τὸ πῦρ τῆς ὀργῆς σου; μηκέτι οὖν τούτων μέμνησο, ἀλλὰ μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόσασις, τουτέστι, πόσον ἐστὶ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς μου, ὅτι ὀλιγοχρόνιον· βραχείας δὲ οὐσης τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν μὴ τὰ ἁμαρτήματα παραβλέψῃς, ἐσόμεθα πάντες οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ματαίως κτισθέντες κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, ὡς μηδὲν ἐκ τούτου ὠφελούμενοι.

47 **Τ**ίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; ῥύσεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ἄδου.

Κᾶς ἄνθρωπος ταχυδρομεῖ πρὸς θάνατον· ἐὰν οὖν, Κύριε, μὴ παραβλέψῃς τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴ βοηθήσῃς αὐτοῖς, πῶς ῥύσεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ τῶν κολαστηρίων τῶν ἐν τῷ ἄδῃ;

48 **Π**οῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα, Κύριε, ἃ ὤμοσας τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου;

Ποῦ εἰσι τὰ ἐλέη σου, ἃ ὤρισας πρὸ αἰώνων ποιῆσαι σωτηρίαν τῷ κόσμῳ, ὡς καὶ τῷ Δαβὶδ ἐπηγγείλω ταύτην τὴν σωτηρίαν γενήσεσθαι διὰ τοῦ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ γεννηθησομένου; καὶ γὰρ πέπεισμαι ὅτι ἡ ἐπαγγελία σου ἀληθής, καὶ ἡ ἀπόφασίς σου ἀπαράτρεπτος.

49 **Μ**νήσθητι, Κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ

τῶν δούλων σου, οὗ ὑπέσχον ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἐθνῶν.

Τὰ ὀνειδῆ τῶν πιστῶν οἰκειούμενος λέγει, ὥσπερ ὁ κόλπος ἀχώριστός ἐστιν οὗ ἐστὶ κόλπος, οὕτω καὶ ὁ ὀνειδισμὸς ὃν ὑπέστην ὑπὸ πολλῶν ἐθνῶν, ἀχώριστος ἐμοῦ καὶ ἀδιάστατός ἐστι. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνονμενον λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόλπῳ εἶναι τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν, ἀχώριστος καὶ ἀδιάστατος.

50 **Ο**ὗ ὀνειδίσαν οἱ ἐχθροί σου, Κύριε, οὗ ὀνειδίσαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου.

51 **Ε**ὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο.

Τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου, ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτὶων τὰ ἔχνη τοῦ Χριστοῦ σου ἡρμήνευσαν· καὶ σημαίνει ὁ λόγος, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἐφ' ὧν ἐγένοντο οἱ πόλεμοι καὶ αἱ αἰχμαλωσίαι, ὑπῆρχον ἔχνη καὶ τύποι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὀνειδισθέντες, ὡς κακείνος ἐμελλεν ὀνειδίζεσθαι· διὸ καὶ τὸ κατ' αὐτῶν ὀνειδος τῶν ἐχθρῶν εἰς Χριστὸν ἀναφέρεται. Οἱ δὲ Ἑβδομήκοντα τὸ ἀντάλλαγμα ἐρμηνεύσαντες, σημαίνουν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ ὀνειδίσαν τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ μετὰπτωσιν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ βασιλείας εἰς δευλείαν. Προσέτι ἀντάλλαγμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπότης καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, ἅτινα διέδωκεν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀντίλυτρον καὶ ἀντάλλαγμα.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΘ'.

Προσευχὴ Μωϋσῆ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ.

Θ μὲν ἱερός Ἀθανάσιος λέγει τοῦτον τὸν ψαλμὸν συντεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Προφήτου Μωϋσέως, καὶ ἀποτεθεῖσθαι ἐν κρυφίοις διὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἐναντίωσιν τῶν Ἑβραίων· προλέγει δὲ, ἃ ἐμὲλλον συμβῆσεσθαι αὐτοῖς δεινὰ, καὶ ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῶν θλίψεων οὐ προσεύχονται. Ἄλλοι δὲ ἔφασαν τὸν Δαβὶδ συντεθεικέναι τὸν ψαλμὸν καὶ ἀναγεγραφέναι αὐτὸν τῷ Μωϋσεῖ, ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐδεὶς δύναται προσεγγίσει τῷ Θεῷ καὶ θεόπτης γενέσθαι, ὡς ὁ Μωϋσῆς, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀποτινάξῃ τὰς κοσμικὰς φροντίδας καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκός· ὡς καὶ οὗτος ὁ μακάριος Προφή-
τά ναξ καταλιπὼν τὰ γῆϊνα καὶ χαμαίζηλα, ἐξήρτησε τῷ Θεῷ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐφесιν.

1 **Κ**ύριε καταφυγὴ ἐγενήθης ἡ-
μῖν, ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

2 **Π**ρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι, καὶ πλα-
σθῆναι τὴν γῆν, καὶ τὴν οἰκουμένην,
καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰ-
ῶνος σὺ εἶ.

Αἰ εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίαι τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἤρξαντο γίνεσθαι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐν γὰρ τῇ γενεᾷ τοῦ Ἀδὰμ μετέ-
θηκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἐνὼχ· ἐν δὲ τῇ μετ' ἐκείνην διε-
τήρησε τὸν Νῶε, ὡς σπέρμα δευτέρου κόσμου· μετ' ἐκεῖνον δὲ ἐξελέξατο τὸν Ἀβραάμ πρὸς τὸ εὐλο-
γηθῆναι τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· εἴτα καὶ θαυμάσια ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ Φαραώ· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰησοῦ υἱοῦ τοῦ Ναβῆ ἐβρύσατο τὸν Ἰσ-
ραὴλ ἀπὸ τῶν Χαναναίων, εἴτα καὶ ἀπὸ τῶν Ἀσ-
συρίων· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἀπὸ τῶν Βαβυλωνίων· ὕστερον δὲ τούτων εἰργάσατο τὴν κοινὴν σωτηρίαν, ἐνανθρωπήσας καὶ παραγενόμενος εἰς τὸν κόσμον·

διὸ λέγει, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπιστοῦντες τῇ θεότητι τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον αὐτῷ, «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔ-
χεις, καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;» (1), διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ὁ Προφήτης λέγει· σὺ οὐ μόνον πρὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, σὺ εἶ. Ἵνα δὲ μὴ ἔχῃ ὁ κατὰ Ἀρειον ἀντι-
τασσόμενος λέγειν, ὅτι πρὸ τῶν λοιπῶν κτισμά-
των ἐπλάσθη ὁ Υἱός, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν ὁ Προφή-
της· καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.

3 **Μ**ὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς τα-
πείνωσιν, καὶ εἶπας· ἐπιστρέψατε υἱοὶ
τῶν ἀνθρώπων.

Δὲ, ὦ δέσποτα, φησὶν, ὥρισας μετάνοιαν, εἰπὼν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν· ἐπιστρέψατε πρὸς με μετανοήσαντες ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, καὶ ἐξομολογούμενοι τὰ συντρίμματα ὑμῶν (2), καὶ ἀνακουφίσας τὰ βάρη ὑμῶν, ἐπανάξω ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀρχαίαν δόξαν. Ἴδου τοίνυν ἐπιστρέφομεν πρὸς σέ, βοήθη-
σον ἡμῖν, καὶ μὴ ἐάσῃς ἡμᾶς εἰς ταπείνωσιν τὴν

(1) Ἰωαν. 4, 57. (2) ἱερ. 7, 22.

ἐκ τῆς ἀμαρτίας, μηδὲ ἐπαγάγῃς τὴν ταύτης ποινὴν.

4 **Ο**τι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύριε, ὡς ἡμέρα ἡ ἐχθές, ἣτις διήλθε, καὶ φυλακὴ ἐν νυκτί.

5 **Τ**ὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔ-
σονται.

Κὰν χίλια ἔτη ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, αὕτη ἡ χιλιετηρὶς παραβαλλομένη τῇ σῇ αἰδιότητι, Κύριε, ἔσται ὡς ἡμέρα μία, οὐ παροῦσα καὶ ἐνεστῶσα, ἀλλὰ ὡς ἡ ἐχθές, ἣτις διήλθεν· ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, ὡς φυλακὴ ἐν νυκτί, τρεῖς ἡμέρας, ὅσον τὸ τετράωρον τῆς νυκτός. Ὁ δὲ γε Νύσσης Γρηγόριός φησιν, ὅτι ἐὰν αἱ ἀμαρτίαι ἡμῶν ᾧσιν ὡς ἀμαρτίαι χιλίων ἐ-
τῶν, γενήσονται διὰ τῆς μετανοίας ὡς ἡ παρελθοῦ-
σα ἡμέρα. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ ἄλλοι φασὶν, ὅτι ἀπὸ
μὲν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος διέ-
μεινεν ἡ Ἰουδαϊκὴ λατρεία ἐν Ἱερουσαλὴμ ἕως
τῆς αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος καὶ τῆς καθαιρέσεως
τοῦ ναοῦ ἔτη τετρακόσια τριάκοντα δύο· ἀπὸ δὲ
τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τῆς σταυρώσεως
τοῦ Χριστοῦ πεντακόσια τεσσαράκοντα ὀκτώ· ἀπὸ
δὲ τότε ἕως τοῦ πολέμου Τίτου καὶ Οὐεσπεσινοῦ,
τῶν κατελόντων τὸν ναὸν (ὃν ἔκτισε Ζοροβάβελ
ἐπὶ Δαρείου βασιλείᾳ Περσῶν) καὶ τὴν πόλιν,
καὶ ἀπολεσάντων τοὺς Ἰουδαίους ἔτη τεσσαράκοντα·
ταῦτα τὰ ἔτη ἐπέκεινα τῶν χιλίων ὄντα, σημαίνει
ὅτι ἡ τῶν Ἑβραίων νομοθεσία ἐλογίσθη ὡς φυ-
λακὴ ἐν νυκτί, ἥτοι ὡς τριτημόριον νυκτός, κατ-
αυγαζόμενον τῇ νυκτὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν
ἀγίων Προφητῶν, ὡς ἀπὸ λύχνου φαίνοντος ἐν ἀ-
μυδρῷ τόπῳ· ταύτης δὲ τῆς νυκτός διελθούσης

καὶ εἰς πέρας γενομένης, ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς
δικαιοσύνης [Χριστὸς, καὶ ἐπέφαιεν ἡ φαιδρὰ καὶ
πάμφωτος τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡμέρα. Μετὰ
δὲ τὸ σταυρῶσαι αὐτοὺς τὸν Χριστὸν ἐξετάθη μὲν
ὁ καιρὸς αὐτῶν εἰς ἔτη πολλὰ, περιέχοντα ἡμέρας
πολλὰς ὁμοίας τῇ διελθούσῃ ἡμέρᾳ αὐτῶν, ἀλλὰ
ταῦτα τὰ ἔτη αὐτῶν ἐτύγγανον ἐξουδενώματα
αὐτοῖς. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἀριδὴλως προμηνύει
ἐνταῦθα ὁ Προφήτης.

6 **Τ**ὸ πρωτὶ ὡσεὶ χλόη παρέλθοι·
τὸ πρωτὶ ἀνθήσαι καὶ παρέλθοι· τὸ ἐ-
σπέρας ἀποπέσοι, σκληρυνθεῖ καὶ ξη-
ρανθεῖ.

Πρωτὶ ὀνομάζει τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐπεφάνη
τοῖς Ἑβραίοις ὁ Θεὸς ἐν Σινᾷ, ὅστις ἦν ὡς αὐγὴ
πρωτὶ ἐπιφώσκουσα, ἡοὺς ὑπολαμπούσης· ἐσπέραν
δὲ τὴν μωσαϊκὴν νομοθεσίαν, ἣτις ὡς ἄνθος πρόσ-
καιρον ἤνθισε, καὶ ὡς δέιλη ὀψία λυκαυγήςασα,
μικρὸν ὕστερον ἡμαύρωται καὶ παραλέλυθε. Προ-
σέτι ἐσπέραν νοητέον τὸν τελευταῖον καιρὸν, καθ'
ὃν οἱ Ἑβραῖοι ἀρνησάμενοι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-
σοῦν Χριστὸν, καὶ ὡς ἀποστάντες ἀπὸ τοῦ φωτός
τοῦ ἀληθινοῦ, μετέπεσον εἰς σκότος νυκτός, καὶ
τὸ ἄνθος αὐτὸ μαρανθὲν ἔπεσε καὶ ἐξηράνθη, καὶ
ἐπορεύθησαν εἰς ἀπώλειαν. Καὶ ἄλλως· πᾶς ἄν-
θρωπος ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἐστὶν ὡσεὶ χλόη ἀν-
θηρὰ, εἴτα εἰς νεανικὴν ἡλικίαν προχωρῶν ἀνθεῖ,
ἔπειτα γηράσας καὶ πρὸς ἐσπέραν καὶ τέλος τῆς
ζωῆς ἐλθὼν, μαραίνεται καὶ ἀποπίπτει τῷ θανάτῳ.

7 **Ο**τι ἐξελίπομεν ἐν τῇ ὀργῇ σου,
καὶ ἐν τῷ θυμῷ σου ἐταράχθημεν.

8 **Ε**θου τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐναντίον σου· ὁ αἰὼν ἡμῶν εἰς φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου.

Ταῦτα, φησί, τὰ δεινὰ ἐπήνεκται ἐφ' ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· πάντα γὰρ τὰ ἔργα ἡμῶν ἐνώπιόν σε, καὶ ὁ αἰὼν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἅπας ἐνώπιον τοῦ φωτὸς τοῦ προσώπου σε, τιτέσι, φανερὸς τῇ ὁράσει σε, μηδενὸς ἀποκρυπτομένου ἀπὸ σοῦ, ἀλλ' ἀποκαλυπτομένου, ὡς ἀποκαλύπτεται τὰ κρύφια τῷ φωτί.

9 **Ο**τι πᾶσαι αἱ ἡμέραι ἡμῶν ἐξέλιπον, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου ἐξελίπομεν.

10 **Τ**ὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων, αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἐβδομήκοντα ἔτη.

11 **Ε**ὰν δὲ ἐν δυναστείαις ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος.

12 **Ο**τι ἐπῆλθε πραότης ἐφ' ἡμᾶς, καὶ παιδευθησόμεθα.

Απὸ τῆς σφοδρᾶς ὀργῆς σου, ὦ Κύριε, ὠλιγώθη ἡ ζωὴ ἡμῶν, καὶ ἐσμικρύνθησαν αἱ ἡμέραι ἡμῶν, ἐξέλιπόν τε καὶ διελύθησαν δίχην εὐδιαλύτου ἀράχνης. Προσέτι παρεικάζει ἀράχνη τοὺς σταυρωτὰς τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ πεντηχοστῷ ἐννάτῳ λέγει· «Αἱ χεῖρες ὑμῶν μεμολυσμέναι αἵματι, καὶ οἱ δάκτυλοι ὑμῶν ἐν ἀ-

μαρτίαις· τὰ δὲ χεῖλη ὑμῶν ἐλάλησαν ἀνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν μελετᾷ. Οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδὲ ἔστι κρίσις ἀληθινή. Πειποίθασιν ἐπὶ ματαίοις, καὶ λαλοῦσι κενὰ, ὅτι κύουσι πόνον, καὶ τίχτουςιν ἀνομίαν. Ὡὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, καὶ ἰσὼν ἀράχνης ὑφαίνουσι, καὶ ὁ μέλλων τῶν ὠν αὐτῶν φαγεῖν, συντρίψας οὖριον, εὔρε καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκον. Ὁ ἰστὸς αὐτῶν οὐκ ἔσται εἰς ἱμάτιον, οὐδ' οὐ μὴ περιβάλονται ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν· τὰ γὰρ ἔργα αὐτῶν, ἔργα ἀνομίας κτλ.». Τοῦτο δὲ τὸ προφητικὸν λόγιον σημαίνει ἐν βραχεῖ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι πρότερον ὑφαίνον στολὰς ἐνδόξους τοῖς ἀρχιερεῦσιν αὐτῶν, χράναντες δὲ τὰς χεῖρας τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ, ἐστερήθησαν παντὸς ἀγαθοῦ, μηδενὸς τῶν καλῶν ἀπολειφθέντος αὐτοῖς, εἰμὴ τοῦ ἀναγινώσκειν τὰς δευτερώσεις καὶ τὰς ὀλεθρίους διδασκαλίας τῶν ραββίνων μελετῶντας, συμπλέκειν καὶ ὑφαίνειν ἀντιλογίας εὐδιαλύτης, ὡς ἰστὸν ἀράχνης. Καὶ αἱ μὲν ἡμέραι τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν εἰσιν ἐβδομήκοντα ἢ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη, ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι καὶ τούτῳ τῷ βραχεῖ διασημάτι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς διάγουσιν ἐν πλείονι κόπῳ καὶ πόνῳ· καὶ πάντες μὲν οἱ ἄνθρωποι τὸ πλεῖον τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἐν κόπῳ διαβιβάζουσι, τοῖς δὲ Ἑβραίοις πλεῖον ἐπιτίθεται τὰ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, καί τοι ἡ παρὰ Θεοῦ γενομένη αὐτοῖς παιδεία ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτοὺς ἐν πραότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ, εἴπως παιδευθέντες καὶ μετανοήσαντές ποτε, συγχωρήσεως τύχωσιν.

13 **Τ**ίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ὀργῆς σου, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου τὸν θυμὸν σου ἐξαριθμήσασθαι;

Εάν ἡ παιδευσίς σε, Κύριε, ἡ γιγνομένη ἐν πραότῃ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, τηλικαύτῃ ἐστὶ, τίς ὑποίσει, ἢ τίς δύναται ἐξαριθμῆσαι τὸ κράτος καὶ τὴν σφοδρότητα τῆς ὀργῆς σου καὶ τοῦ θυμοῦ σε τῶν ἐσομένων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀσεβέσι καὶ τοῖς ἀμετανοήτοις; τῆτέστιν, ἐάν ἡ ἐν πραότῃ παιδεῖα σε τηλικαύτῃ ἐστὶ, τίς δύναται ἐκφράσαι τὴν μετὰ ἀποτομίας ἐσομένην δικαίαν σε τιμωρίαν;

14 **Τ**ὴν δεξιάν σου οὕτω γνώρισόν μοι, καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ.

Αἰομαί σου, Κύριε, ἵνα γνωρίσῃς μοι τὴν δεξιάν σου οὕτω· τουτέστι, παρακαλῶ ἵνα ἀποστείλῃς ἐμφανῶς καὶ γνωρίμῳ τρόπῳ εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱόν σε, ὅς ἐστιν ἡ δεξιὰ σε, οὕτω πραότητος ἔχοντα, καὶ ἐν τοιαύτῃ πραότῃ γενέσθαι τὴν παρουσίαν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο συνάδει ᾧ ὁ Κύριος ἔφη· οὐκ ἤλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον ἐν ἀποτομίᾳ, ἀλλ' ἵνα σώσω αὐτὸν ἐν πραότῃ (1). Τὸ δὲ, καὶ τὸς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ, ἀντὶ τοῦ, κύρωσον καὶ βεβαίωσον τὸς λόγους τῶν Προφητῶν σε, οὓς φωτίσας τῇ σοφίᾳ σε, προεγνώρισας αὐτοῖς τὴν παρουσίαν τῆς δεξιᾶς σε· ἢ ἅμα τῇ γνωρίσει τῆς δεξιᾶς σε γνώρισόν μοι καὶ τὸς Ἀποστόλους σε, οὓς ἐπαίδευσας ἐν σοφίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

15 **Ε**πίστρεψον Κύριε, ἕως πότε; καὶ παρακληθήτι ἐπὶ τοῖς δούλοις σου.

16 **Ε**νεπλήσθημεν τὸ πρῶτ' τοῦ ἐλέ-

ους σου, Κύριε, καὶ ἡγαλλιασάμεθα, καὶ εὐφρανθήμεν ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.

17 **Ε**ὐφρανθήμεν, ἀνθ' ὧν ἡμερῶν ἐταπείνωσας ἡμᾶς, ἐτῶν ὧν εἶδομεν κακά.

18 **Κ**αὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα σου, καὶ ὁδήγησον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον.

Τῆτέστιν, ἰδοὺ ἡμεῖς ἐπιστρέφομεν ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, καὶ σὺ οὖν Κύριε, ἐπίστρεψον ἐφ' ἡμᾶς, δεξόμενος τὰς ὑπὲρ ἡμῶν παρακλήσεις τῶν δούλων σου τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ ἐμπλησον ἡμᾶς τὸ πρῶτ', ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπιφανείας τοῦ Υἱοῦ σε μετὰ σαρκὸς ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἡγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, ἀνθ' ὧν ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐτῶν, ὧν εἶδομεν κακά. Καὶ ἴδε ἐπὶ τοὺς δούλους σε, οὓς ἐπλασας, καὶ ὁδήγησον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν πρὸς γινῶσίν σου, ἵνα εἴῃ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς· καὶ κατεύθυνον τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν σου. Ταῦτα ὑπαινίττεται, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι μέλλουσιν ὀψέποτε πιστεύσειν εἰς Χριστὸν καὶ τεύξασθαι σωτηρίας.

(1) ἰωαν. ιβ', 47.

ΨΑΛΜΟΣ η'.

Αἶνος ὠδῆς τῷ Δαβίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Ἀνεπίγραφος μὲν ὁ ψαλμὸς, διδάσκει δὲ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος τὸ ἄμαχον· ὁ γὰρ μακάριος Δαβὶδ πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ κατὰ τὸν μακάριον Ἐξεκίαν πόρρωθεν θεασάμενος, καὶ ἰδὼν ὅπως εἰς Θεὸν ἐλπίσας τὴν Ἀσσυρίων κατέλυσε στρατείαν, τοῦτον εἶρηκε τὸν ψαλμὸν, πάντας διδάσκων ἀνθρώπους, ὅσων ἀγαθὼν ἔχει φορὰν τὸ πεποιθέναι Θεῷ· ἦν ἕκαστος διὰ ταύτης ποδηγούμενος τῆς ὠδῆς τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀσφαλιζόμενος καὶ τὴν ἑαυτοῦ πεποίθησιν ἔχων πρὸς τὸν Σωτῆρα ἀντιβολεῖ.

Ι **Ο** κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀύλισθήσεται.

2 **Ε**ρεῖ τῷ Κυρίῳ, ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου, ὁ Θεός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν.

Ο ἀναθεὶς ὅλον ἑαυτὸν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, οὗτος ἀύλισθήσεται καὶ διαμενεῖ ἐν σκέπῃ τοῦ οὐρανοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου λέγει τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὡς δοθέντας πρὸς βοήθειαν ἡμῶν κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ βοηθείᾳ κατοικεῖ καὶ ἀυλίζεται ὁ κατὰ τὰ νομοθετηθέντα πολιτευόμενος· ὁ τοιοῦτος καὶ λέγειν τολμᾷ, ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου καὶ τὰ ἐξῆς.

3 **Ο**τι αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παγίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους.

4 **Ε**ν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς.

Παγίδα τῶν θηρευτῶν, λέγει τὰς ἐνέδρας τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς ἐπιβουλάς αὐτῶν, ὧν ὁ λόγος ταραχώδης ἐστίν· ἡ γὰρ καταλαλιά καὶ ἡ συκοφαντία τὴν καρδίαν ταραττούσιν. Οὕτως ἔχουσι καὶ οἱ λόγοι τῶν αἵρετικῶν, οἱ ὡς παγίδες θηρευτῶν ἀγρεύουσι τοὺς ἀφελεστέρους, καὶ ταραττούσι τὰς καρδίας. Τὸ δὲ, ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι καὶ τὰ ἐξῆς, ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἐν κεφαλαίῳ τριακοσῷ δευτέρῳ τοῦ Δευτερονομίου· «Ὡς αὐτὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· καὶ διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ».

5 **Ο**πλῶ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ.

6 **Α**πὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ.

Οπλον τοῦ Θεοῦ τὸ μαχόμενον τῷ ψεύδει καὶ ἀπειργον τοὺς ἐχθρούς ἐσιν ἡ ἀλήθεια· αὐτοαλήθεια δὲ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Προσέτι ὄπλον ἀκαταμάχητόν ἐστιν ὁ τίμιος Σταυρός αὐτοῦ· τοῦτο τὸ ὄπλον περιέπει καὶ περιφρουρεῖ τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσει αὐτὸν ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ τῶν πεφυρωμένων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ὁ τούτῳ βοηθούμενος οὐ φοβηθήσεται ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, τουτέστιν, ἀπὸ ἐπιβουλῆς κρυφίας καὶ κακομηχανίας ἀγνώστου, τῆς, ὥς ἐν σκότει νυκτὸς ἀοράτως ῥαδιουργημένης· ἢ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς τῶν ἐν νυκτὶ μᾶλλον ἐρεθιζομένων· οὐδὲ ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, τουτέστιν, ἀπὸ τῶν φανερῶν ἀντιστάσεων· οὐδὲ ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, τουτέστιν, ἀπὸ πονηρῶν καὶ ἀντικειμένων δυνάμεων· ἢ ἀπὸ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπάτῃ συμβαινόντων ἁμαρτημάτων, τῶν σκοτεινῶν καὶ μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχόντων πρὸς τὸ φῶς· ἢ ἀπὸ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν κρυφῇ γενομένων σφαλμάτων· οὐδὲ ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς χαυνώσεως τοῦ νοός, τῆς γιγνομένης ἀπὸ πλησμονῆς καὶ ἀσωτίας, καὶ τῆς ἐκπτώσεως εἰς ἃ μὴ δεῖ, καὶ τῆς ῥαθυμίας περὶ τὰ θεάρεστα ἔργα, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ Βελίαρ καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, τῶν σχηματιζομένων εἰς ἄγγελον φωτὸς καὶ ἡμέρας, ἵνα ἀπατήσῃ τοὺς ἀπερισκέπτους· ἢ ἀπὸ τῶν αἵρετικῶν τῶν συλαγωγούντων τὰς καρδίας, ταῖς ὁλεθρίοις αὐτῶν διδασκαλίαις· περὶ ὧν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς γράφει· «Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν».

7 **Π**εσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χι-

λιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου, πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἐγγιεῖ.

8 **Π**λὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις, καὶ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτωλῶν ὄψει.

Τοὺς φοβουμένους τὸν Θεὸν πολλοὶ ἐπιβουλεύονται, καὶ τοῖς ἐν μελέτῃ θεωρίας καὶ πράξεως πολλοὶ ἀνθίστανται, ἀλλ' ὁ παναλκίστατος Θεὸς αὐτοὺς μὲν θωρακίζει ὄπλῳ ἀληθείας, τοῖς δὲ πονηροῖς ἀντιταξάμενος ἀνταπόδοσιν δώσει, ὥς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐβδόμῳ τῆς Ἐξόδου· «Ὅτι ὁ Θεὸς ἐν κρυφίᾳ χειρὶ πολεμήσει τὸν Ἀμαλήκ ἐκ γενεᾶς εἰς γενεάν»· ὅπερ καὶ γέγονεν ἐν ἡμέραις Ἰωσαφάτ τοῦ βασιλέως, ὃς οὐκ ἐν ὀπλοῖς, ἀλλ' ἐν προσευχῇ ἐτροπώσατο τοὺς υἱοὺς Μωάβ καὶ Ἀμών, ὥς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ τῆς δευτέρας τῶν Παραλειπομένων· ὅτι συνέδραμον οἱ πολέμιοι καὶ ἐφόνευσαν ἀλλήλους, καὶ ἀνέβη Ἰούδας εἰς σκοπὴν πρὸς τὴν ἔρημον, καὶ εἶδε πᾶσαν τὴν γῆν πεπληρωμένην θνησιμαίων αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς ἐναπελείφθη. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως, ἀναιρεθέντων ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδων. Τὸ δὲ, πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου, δίδωσιν ἡμᾶς γινῶναι, ὅτι χιλιάδες καὶ μυριάδες τῶν ἐναντίων δυνάμεων πολεμοῦσι τὰ δεξιὰ καὶ θεάρεστα ἔργα. Ὁ δὲ ἱερός Ἠσύχιος λέγει, ὅτι πλείονες ἀπόλλυνται ἀπὸ πραγμάτων δοκούντων αὐτοῖς δεξιῶν, ἢ τοις ἀρεσῶν· δικαιολογούμενοι γὰρ καὶ τὸ ἀρέσκον σφίσι δι´σχυριζόμενοι κρατύναι, περιπίπτουσιν εἰς βάραθρον ἀπωλείας. Ὁ δὲ παρὰ Θεοῦ βοηθούμενος, ὁρᾷ μὲν

τοῖς ὀφθαλμοῖς ἁμαρτωλῶν ἀνταπόδοσιν, πρὸς αὐ-
τὸν δὲ οὐδὲν τῶν κακῶν ἐγγιεῖ.

9 **Ο**τι σὺ, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου, τὸν
Ἰψιστον ἔθου καταφυγὴν σου.

10 **Ο**ὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ,
καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῷ σκηνώ-
ματί σου.

Τοῖς μὲν δικαίοις αἱ γενόμεναι κακώσεις πρὸς
δοκιμὴν γίνονται, καὶ λέγονται παιδεῖα, ὡς τῷ
δικαίῳ Ἰώβ· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς πρὸς τιμωρίαν,
καὶ λέγονται μάστιξ.

11 **Ο**τι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντε-
λεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν
πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου.

12 **Ε**πὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή ποτε
προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

Μάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς φύλαξιν τέ-
ταχεν ὁ Θεὸς τοὺς φωτεινοὺς ἀγγέλους, μᾶλλον δὲ
τῶν δικαίων, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ
πρώτῳ τοῖς πρὸς Ἑβραίους, περὶ τῶν ἀγγέλων
λέγων· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα,
εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας
κληρονομεῖν σωτηρίαν;» Οὗτοι οὖν οἱ ἄγγελοι
αἵρουσι τοὺς δικαίους εἰς ὕψος θεωρίας καὶ πράξε-
ως, ἵνα μὴ προσκόψῃ ἢ εἰς ἀρετὴν αὐτῶν πορεία
πρὸς λίθον πταίσματος καὶ πλημμελείας. Προσέτι
καὶ τοὺς ἀσθενεῖας κατὰ διάνοιαν πορευομένους ἐν

ταλαιπωρίᾳ καὶ κακοπαθείᾳ αἵρουσι τῇ βοθείᾳ
αὐτῶν, ἵνα μὴ, προσκόψαντος τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν,
ἐκπέσωσι καὶ γένωνται καταπάτημα τῶν διαβόλων.

13 **Ε**πὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπι-
θήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ
δράκοντα.

Ταῦτα τὰ τέσσαρα ἀσπίδα, βασιλίσκον, λέ-
οντα καὶ δράκοντα ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἑκτῷ
τῆς πρὸς Ἐφεσίους παρίστησι διὰ τοῦ ἐξῆς ῥητοῦ·
«Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα,
ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς
τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου,
πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπου-
ρανίοις». Ταῦτα δὲ πάντα δηλοῦσι τὸν διάβολον
καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καθ' ὧν δέδωκεν ἡμῖν ὁ
Κύριος ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορ-
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ (1).
Ὅστις οὖν κρατεῖ θυμοῦ, καταπατεῖ τὸν δράκοντα·
ὅστις δὲ διὰ τῆς ταπεινώσεως συντρίβει τὴν ὑπε-
ρηφάνειαν, πατεῖ τὸν λέοντα· ὅστις δὲ ἀπορρίπτει
ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν πικρίαν, καὶ ἀπὸ τῶν
ὀμμάτων αὐτοῦ τὸν φθόνον, ἐπέβη ἐπὶ βασιλίσκον
τὸν ἔχοντα φθόνον καὶ σφοδρότητα ἰοῦ, ὥστε διὰ
τῆς ὀράσεως φονεύειν τὰς ὀρωμένους· ὁ δὲ ἐγκρα-
τευόμενος ἀπὸ τῆς ἀσελγείας καὶ σωφρονῶν, οὗτος
καταπατεῖ καὶ συντρίβει τὰς κεφαλὰς τῶν ὄψεων,
τῶν εἰς τὴν γῆν ἐρπόντων.

14 **Ο**τι ἐπ' ἐμὲ ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι
αὐτὸν, σκεπάσω αὐτὸν, ὅτι ἔγνω τὸ
ὄνομά μου.

(1) Λουκ. ι, 19.

15 **Κ**εκράζεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ εἶμι ἐν θλίψει· ἐξελοῦμαι αὐτόν, καὶ δοξάσω αὐτόν.

16 **Μ**ακρότητα ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν, καὶ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου.

Ονομα τοῦ Θεοῦ λέγεται ἡ δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ τοῦτο τὸ ὄνομα, ὁ τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ καὶ ὄντως ἀληθινῷ Θεῷ προσκείμενος μετὰ πίστεως ὀρθῆς, ἥτοι ἀπηλλαγμένης ἀπὸ εἰ-

δωλολατρείας καὶ δογμάτων πονηρῶν· καὶ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπεριδόμενος τῇ πρὸς αὐτόν ἐλπίδι, καὶ φυλάττων τὰς αὐτοῦ ἐντολάς, οὗτος ῥύεται ἀπὸ παντὸς κακοῦ τῇ θεῇ βοηθείᾳ, κράζοντός τε αὐτοῦ, καὶ ἐν τόνῳ καρδίας καὶ προθυμίας προσευχομένης, ἐπακούσεται ὁ Κύριος καὶ μετ' αὐτοῦ ἔσαι ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ οὐ μόνον ἀπαλλάττει τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ δοξάζει αὐτόν, καὶ ἐμπίπλησιν αὐτόν μακρότητα ἡμερῶν, ὡς καὶ τὸν πρεσβύτην Συμεὼν, ἐμπλήσας μακρότητα ἡμερῶν, ἔδειξεν αὐτῷ τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου· διὸ καὶ ὁ πρεσβύτης εἶπεν· «Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου» (1).

ΨΑΛΜΟΣ η'.

Ψαλμὸς ὠδῆς, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου.

Πᾶσι γινώριμον, ὅτι σάββατόν ἐστιν ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, καὶ ὅτι δηλοῖ κατάπαυσιν· ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου οἱ Ἰσραηλῖται ἤργουν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἐργασιῶν, κελεύσαντος οὕτω τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀσχολῶνται περὶ τὰ πνευματικά· διὸ ἐν τοῖς σάββασιν ἐπολλαπλασίαζον τὰς θυσίας, τὰς τε προσευχὰς καὶ τὰς αἰνέσεις τοῦ Θεοῦ. Λέγεται σάββατον καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἔσται κατάπαυσις τῶν ἔργων τοῦ σώματος, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λέγων· ἀπόκειται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Σάββατον προσέτι λέγεται καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅτι ἐν αὐτῷ δέδοται κατάπαυσις τῆς ἐργασίας τῶν ἁμαρτιῶν. Ἐπεὶ οὖν ὁ παρὼν ψαλμὸς περὶ τούτων ἀπαγγέλλει, ἐπιγέγραπται, ὠδὴ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου.

1 **Α**γαθὸν τῷ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ, καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου ὕψιστε.

2 **Τ**οῦ ἀναγγέλειν τῷ πρωὶ τὸ ἔ-

λεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα.

3 **Ε**ν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, μετ' ὠδῆς ἐν κιθάρᾳ.

(1) Λουκ. β', 30.

Τὰ σάββατα καὶ τὰς ἑορτὰς τὰς τελουμένας ἐν ἀσωτεία καὶ μέθῃ καὶ τῇ περὶ τὰ ἀθύρματα ἀσχολία καὶ τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀτόπων πράξεων μισεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφεται· διὸ καὶ ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τοῦ Ἑσαΐα λέγει· «Τὰς νεμηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου· καὶ τὰς νεμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι». Τὰ αὐτὰ ἀγορεύει καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς, διδάσκων ἡμᾶς τὰς ἀπὸ τῶν ἔργων ἀργίας, καὶ δείκνυσι τὰς ἑορτὰς νενομοθετεῖσθαι διὰ ταῦτα τὰ τέσσαρα. Πρῶτον, ἕνεκα τοῦ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ, ὃ ἐστὶν ἀναλογίζεσθαι τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν, ἣν ἐποίησε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων· δεύτερον, τοῦ ψάλλειν τῷ ὀνόματι τοῦ Ὑψίστου καὶ ἀνυμνεῖν αὐτό· τρίτον, τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τέταρτον, τοῦ διηγεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, τουτέστι, κηρύττειν καὶ διαμαρτύρεσθαι, ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Ἀβραάμ γενομένη ἐπαγγελία, ὅτι «Ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη» (1). Ταῦτα δὲ τὰ τέσσαρα λέγει, ὅτι ἐκτελεῖν χρὴ τὸ πρῶτ' καὶ κατὰ νύκτα. Πρὸς δὲ, τῷ ποιεῖν ταῦτα, κατασκευασέον, φησί, καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ψαλτήριον δεκάχορδον· τοῦτο δέ ἐστι μὴ μόνον τῇ γλώττῃ ἐξομολογεῖσθαι καὶ ψάλλειν, καὶ ἀναγγέλλειν καὶ διηγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρμονίᾳ καὶ συμφωνίᾳ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ σώματος· καὶ ποιεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀρμονίαν κιθάρας ἀπηχημένης τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀναμέλπουσαν ὕμνους τῷ Θεῷ οὐ μόνον ἐν ταῖς ἑορταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ.

4 **Ο**τι εὐφρανάς με, Κύριε, ἐν τῷ

ποιήματί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιάσομαι.

Εν τῇ ἀρχῇ τῆς βίβλου Γενέσεως γέγραπται· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» (2). Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι τὸ, ἐποίησεν, ἐνταῦθα χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τῆς πρώτης ἡμέρας, ἥτις ἐστὶν ἡ Κυριακὴ, ἐν ᾗ ἐγένετο καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιγαροῦν ὁ ψαλμὸς εἰπὼν, εὐφρανάς με Κύριε ἐν τῷ ποιήματί σου, ὑπαινίττεται τὴν εὐφροσύνην ἡμῶν γενομένην ἐν τῇ παρ' ἡμῶν ἑορταζομένῃ Κυριακῇ, καὶ οὐκ ἐν τῷ σαββάτῳ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους· περὶ ταύτης γὰρ εἴρηται· «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ» (3). Ἐν ταύτῃ καὶ ἡμᾶς μᾶλλον ἐκτελεῖν χρὴ τὴν ἐντέλλεται ὁ παρὼν ψαλμὸς· τὸ ἐξομολογεῖσθαι δηλαδὴ τῷ Κυρίῳ, τὸ ψάλλειν τῷ ὀνόματι τοῦ Ὑψίστου, τὸ ἀναγγέλλειν τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ Ἀνάστασιν, καὶ τὸ διηγεῖσθαι τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ εὐφραινομένους ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, καὶ ἀγαλλομένους ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἃ ἐποίησεν ἐνανθρωπήσας. Προσέτι καὶ ἐπὶ τῇ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ πλάσει τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δέ γε ὁσὶος Ἰλαρίος φησιν, ἀγαλλιασώμεθα ἐν τῷ διαλογίζεσθαι, πῶς ὁ Κύριος συνῆψε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὑλικὸν καὶ θνητὸν καὶ παχὺ, τῇ ψυχῇ τῇ ἀύλῳ τε καὶ ἀθανάτῳ· καὶ πῶς ἠυδόκησε διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἀναπλάσαι τὸ ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

5 **Ω**s ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, σφόδρα ἐβαθύνθησαν οἱ διαλογισμοί σου.

(1) Γεν. ιη', 18. (2) ᾠδ., 1. (3) Ψαλμ. ριζ', 24.

6 Ἀνὴρ ἄφρων οὐ γινώσκεται, καὶ ἀ-
σύνητος οὐ συνήσει ταῦτα.

Καὶ τοι θαυμαστά εἰσι τὰ ἔργα σου, Κύριε,
καὶ ἀκατάληπτον τὸ βάθος τῆς σοφίας σου, ἡμεῖς
μέν τοι ὑπὸ τῆς χάριτός σου φωτιζόμενοι, ταῦτα
ἐνδαλλόμεθα, καὶ τοῖς ἄλλοις διδάσκομεν· οἱ δὲ
ἄφρονες ταῦτα οὐ μόνον ἀγνοοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ
συνιέναι ἀνέχονται.

7 Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἁμαρτωλοὺς
ὥσεί χόρτον, καὶ διέκυψαν πάντες οἱ
ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

8 Ὅπως ἂν ἐξολοθρευθῶσιν εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· σὺ δὲ ὕψιστος εἰς
τὸν αἰῶνα Κύριε.

Οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ, φησὶν, ἅμα τῷ ἀνατεῖ-
λαι καὶ ἀναθλαστῆσαι, ὀλίγον ἀπὸ τῆς γῆς ὑφού-
μενοι, ὥσεί χόρτος ἀνασπῶνται, εἰς τὸ μηδὲν τρε-
πόμενοι, καὶ ταπεινωθέντες ἀφανίζονται, ἐξολο-
θρευόμενοι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Σὺ δὲ ὦ
ἀναμάρτητε, Κύριε, οὐχ οὕτως· ἐταπεινώθης μὲν
γὰρ γεγονώς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, οὐ μὲν τοι ὑπέ-
στης τροπὴν, ἀλλ' ἄτρεπτος κατὰ τὴν θεότητα διέ-
μεινας, ὅπερ ἦς ὕψιστος καὶ πάντων τῶν κτισ-
μάτων ὑπέρτερος εἰς τὸν αἰῶνα.

9 Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου, Κύριε, ὅτι
ἰδοὺ οἱ ἐχθροί σου ἀπολοῦνται, καὶ δια-
σκορπισθήσονται πάντες οἱ ἐργαζόμε-
νοι τὴν ἀνομίαν.

10 Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρω-

τος τὸ κέρασ μου, καὶ τὸ γῆράς μου ἐν
ἐλαίῳ πίονι.

11 **Κ**αὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν
τοῖς ἐχθροῖς μου, καὶ ἐν τοῖς ἐπανι-
σταμένοις ἐπ' ἐμὲ πονηρευομένοις, ἀ-
κούσεται τὸ οὖς μου.

Εχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ ἀρνησάμενοι αὐτὸν,
ἐργαζόμενοι δὲ τὴν ἀνομίαν εἰσὶν οἱ ἀμετανόητοι·
τούτοις ἀπόκειται ὀλεθρος καὶ ἀπώλεια ἐν τῇ κο-
λάσει. Ὁ δὲ σύλλογος τῶν πιστῶν, ὁ ἐγκαλλωπι-
ζόμενος τῷ μονογενῇ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τροπῶσει τῆς
ἐχθροῦς ῥωννύμενος τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ· καὶ
τὸ κέρασ αὐτοῦ, τουτέστι, τὸ κράτος καὶ τὸ καύ-
χημα τῶν εὐσεβῶν ὑψωθήσεται, ὡς ὑψοῦται καὶ τὸ
κράτος τοῦ μονογενοῦς. Τὸ δὲ γῆρας αὐτοῦ, ἡ
κατὰ τὴν φρόνησιν τελειότης αὐτοῦ, καὶ ἡ γηραιο-
πρεπὴς διάθεσις ἔσται πίων καὶ λιπαρὰ ὡς ἔλαιον.
Οὗτοι οἱ εὐσεβεῖς καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν θεά-
σονται τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἄμυναν, καὶ τοῖς ὡσὶν
αὐτῶν ἀκούσονται, ὥσπερ ἠκούσαμεν καὶ ἡμεῖς οἱ
χριστιανοὶ τὰς κακώσεις, τὰς συμβάσας τοῖς πο-
λεμήσασι Χριστὸν τὸν Θεόν.

12 Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, καὶ
ὥσεί κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυν-
θήσεται.

13 Περυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου,
ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξαν-
θήσουσιν.

14 Ὅτι πληθυνθήσονται ἐν γῆρει

πίονι, καὶ εὐπαθοῦντες ἔσονται τοῦ ἀναγγεῖλαι.

15 **Ο**τι εὐθὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ.

Ο φοῖνιξ δένδρον ἐστὶν ὑψίκομον, καρποφόρον τε καὶ πολυχρόνιον, καὶ πρὸς αὕξησιν πολλοῦ καιροῦ δεόμενον, ἀειθαλές τε καὶ εὐρίζον, τὴν μὲν ἐντεριώνην λευκὴν, τὸν δὲ καρπὸν γλυκὺν καὶ πολύχροον ἔχον· καὶ τὸ μὲν κάτω λεπτόν, τὸ δὲ ἄνω πλατύ· ἐστὶ δὲ καὶ δυσάλωτον τοῖς θηρίοις διὰ τὸ ἔχειν τοὺς κλάδους δυσβάτους, καὶ τὸ ὕψος δυσανάβατον· καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐν αὐτῷ περιττὸν καὶ ἀπόβλητον, οὐδὲ ἄχρηστον· τούτῃ τοῖς βαίτοις χρῶνται ὡς σημείοις ἐν ταῖς τῶν ἀθλητῶν νίκαις. Διὰ ταῦτα οὖν τὰ προτερήματα τοῦ φυτοῦ φοῖνικι παρεικάζεται ὁ δίκαιος· καὶ ἡ ἀρετὴ γὰρ ὑψίκομός ἐστι καὶ μετάρσιος, καὶ ἡ αὕξις αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ὕψος προχώρησις χρόνῃ δεῖται μακροῦ καὶ κόπου πολλοῦ, γλυκυτάτους μὲν τοὶ ἔχουσα τοὺς καρποὺς, διαρκεστάτην δὲ καὶ αἰδίου τὴν διαμονήν, εὐθαλὴς

τέ ἐστι καὶ εὐρίζος· ἔχει δὲ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐντὸς λευκὸν καὶ ὑπέρλαμπρον, ποικίλλα τέ ἐστι τὰ εἶδη αὐτῆς· καὶ ἐν μὲν τοῖς γήινοις οὐδαμῶς πλατύνεται, ἡ ἀνάβασις δὲ καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ὑψοῦ πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων ἀγάπην ἀνεισι· τὰ δὲ ἑπαθλα καὶ βραβεῖα τῶν εἰς κτῆσιν αὐτῆς ἀθλησάντων πολλά. Ἡ δὲ κέδρος καὶ αὕτη φυτὸν ὑψίκομον καὶ δασὺ καὶ εὖσμον καὶ θερμὸν, στερεὰς καὶ πολλὰς τὰς ρίζας καὶ τοὺς κλάδους ἔχον, εὐθαλὴς καὶ πυκνὸν τε καὶ ἄσχηπτόν ἐστι, δι' ἧς καὶ ὁ δίκαιος τῇ κέδρῳ παρεικάζεται τῇ ἐν τῷ Λιβάνῳ. Λίβανον δὲ τὰ ἔθνη ὀνομάζει, ἅτινα ἐδικαιώθησαν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ ἐφυτεύθησαν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἥτοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἥτοι ἐν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ναοῖς, ἀνθηφοροῦντα ταῖς ἀρεταῖς· οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐπληθύνθησαν ἐν γήρει πίονι, τουτέστι, πολλοὶ ἐγένοντο κατὰ τελειότητα γηραιοπρεποὺς φρονήσεως· ἢ ὅτι πολυχρονήσουσιν, ἵνα ἀναγγείλωσι τοῖς ἀνθρώποις καὶ διδάξωσιν, ὅτι εὐθὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ.

ΨΑΛΜΟΣ ηβ'.

Εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὅτε κατώκιστο ἡ γῆ,
αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβίδ.

Οὗτος ὁ ψαλμός παρὰ μὲν Ἑβραίοις ἀνεπίγραφός ἐστιν ἴσως διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι αὐτὸς τὰ ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητευόμενα· παρὰ δὲ τοῖς Ἑβδομήκοντα οὕτως ἐπιγέγραπται, καὶ σημαίνει ὅτι ὁ μὲν θάνατος καθελὼν ὁ περιεφρούρει ἡμᾶς τείχος τῆς ἀθανασίας, κατεκυρίευσεν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν σταυρωθεὶς, καὶ θανὼν τῇ πρὸ σαββάτου παρασκευῇ ἡμέρᾳ, τὸν μὲν θάνατον ἐτροπώσατο, τὰ δὲ τείχη τῆς φθορᾶς ἀνωκοδόμησεν· ἐπιστρέψας τε ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, ἐκεῖ κατώκισεν· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει, ὅτε κατώκιστο ἡ γῆ.

Ι **Ο** Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο Κύριος δύναμιν καὶ περιεζώσατο.

2 **Κ**αὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.

Αἰώνιός ἐστιν ὁ Κύριος, καὶ αἰδίως βασιλεύει ἀπάντων ὧν ἐδημιούργησεν. Οἱ μὲν τοὶ Ἀσσύριοι καὶ ἄλλοι τῶν ἀνθρώπων τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἀγνοήσαντες, τὴν αὐτῷ πρέπουσαν τιμὴν ἀνῆψαν τοῖς τε δαίμοσι καὶ ἄλλοις κτίσμασι· διὸ καὶ οἱ δαίμονες ἐπεκράτησαν αὐτῶν ἐν τυραννίδι καὶ δυναστείᾳ· ἀλλ' ὅταν ὁ Κύριος ἐνεδύσατο τὴν εὐπρέπειαν, τουτέστιν, ὅταν τὰ αὐτῷ πρέποντα ἐποίησεν, ἐνδειξάμενος τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, τοὺς μὲν δαίμονας καταγωνισάμενος, τοὺς δὲ ὁπαδοὺς αὐτοῦ ρυσάμενος, πολλοὶ τῶν πρότερον ἀγνοούντων, ἔγνωσάν τε καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι βασιλεὺς ὁ Θεός ἐστι· πρὸ γὰρ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας τοῦ Χριστοῦ πάντα τὰ ἔθνη οὐκ ἐγίνωσκον τὸν Θεόν,

οὐδὲ ὅτι βασιλεύει τῶν κτισμάτων· ὅταν δὲ ἐνεδύθη τὴν εὐπρέπειαν, ἤτοι τὴν ἀνθρωπότητα τὴν εὐπρεπεστάτην καὶ ἀπηλλαγμένην τῆς ἀμαρτητικῆς ἀσχημοσύνης, τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀπαραχάρακτον σώζουσαν, καὶ ἐγένετο ὥρατος κάλλει παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτε περιεζώσατο δύναμιν, ὡς φησι καὶ Ἡσαίας ὁ Προφήτης· ὅτι « Ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὁσφὺν αὐτοῦ » (1)· καὶ ἔδειξε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὰς ἐναντίας δυνάμεις καταβαλὼν, τότε δὴ τότε ἔγνωσαν πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὅτι βασιλεὺς ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐστὶν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ, Κύριος τῶν δυνάμεων. Προσέτι εὐπρέπεια ἦν ἐνεδύσατο Κύριός ἐστι καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀφθαρσία τοῦ σώματος αὐτοῦ· πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἀναστάσεως εἶχε τὸ σῶμα αὐτοῦ δεκτικὸν μωλώπων καὶ θανάτου· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν οὐκ ἔτι ἰσχύει κατ' αὐτοῦ ἡ φθορά· ἔτι δὲ καὶ τὸ ὑψῶσαι αὐτὸ εἰς οὐρανὸν καὶ συγκαθίσαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τοῦτο λέγει ὁ Προφήτης εὐπρέπειαν. Τὸ δὲ, περιεζώσατο δύναμιν, οὐ νοητέον, ὅτι ἔλαβε δύναμιν

(1) Ἡσ. ια', 5.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

παρὰ τῆς ἀνθρωπότητος μὴ προϋπάρχουσιν (ἀπαγε)· αὐτὸς γὰρ δύναμις Θεοῦ ἐστὶ καὶ Θεοῦ σοφία (1), κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἀλλ' ὅτι ἔδειξεν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος τὴν δύναμιν τῆς αὐτοῦ θεότητος, τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐργασάμενος· καὶ ἐξερέωσε τὴν οἰκημένην, τὴν πρὶν ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς ἀπάτης κραδαιομένην, θεμελιώσας ταύτην ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ σταθερότητι. Ἔστι δὲ οἰκουμένη καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ· ταύτην ἐστερέωσε θεμελιώσας ἐπὶ τὴν ἀκράδαντον πέτρην τῆς αὐτοῦ πίστεως, ὥστε τὰς πύλας τοῦ ᾄδου μὴ ἰσχύειν σαλευῖσαι αὐτήν.

3 **Ε**τοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ.

Βασιλεία σου, φησὶν, οὐ νεωτέρα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, προαιώνιος δηλαδή. Ἔτι θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἦν προσέλαβεν· ἐπ' αὐτῇ γὰρ ὡς ἐπὶ θρόνον ἐπανεπαύσατο. Ταύτην δὲ ἡτοίμασε τῇ προαιωνίῳ αὐτοῦ βουλῇ ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως διὰ τὸ ἐνθεῖναι αὐτῷ ὡς σφραγίδα τὴν θεῖαν αὐτοῦ εἰκόνα, προεγνωκῶς ὅτι ἐν καιρῷ προσήκοντι λήψεται τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ συνάψει ταύτην τῇ θεϊκῇ αὐτοῦ ὑποστάσει· διὸ λέγει ὁ Προφήτης σὺ ὁ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐνανθρωπήσας, οὐχ ὑπάρχεις ὁψιγενής, ἀλλ' ἀπὸ τότε σὺ εἶ, ὡς Θεὸς προαιώνιος.

4 **Ε**πῆραν οἱ ποταμοὶ, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν.

5 **Α**ροῦσιν οἱ ποταμοὶ ἐπιτρίψεις αὐτῶν, ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν.

Ο μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ποταμῷ παρεικάζεται· γεννᾶται γὰρ αἰδίως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ὡς ἀπὸ πηγῆς· περὶ οὗ καὶ ἐν ψαλμῷ ἐξηκοςῷ τετάρτῳ γέγραπται· «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων». Προσέτι ποταμοὶ λέγονται καὶ ὅσοι ἐμιμήσαντο τοῦτον τὸν ποταμὸν τοῦ Θεοῦ, οἱ ἅγιοι, φημί, Ἀπόστολοι καὶ πάντες ὅσοι ἐπληρώθησαν χαρισμάτων τοῦ παναγίου Πνεύματος, τοῦ ποταμοῦ τοῦ εὐφραίνοντος τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ· οὗτοι οἱ ποταμοὶ ὕψωσαν πρὸς τὸν Θεὸν πρῶτον μὲν, τὰς διανοίας καὶ τὰς λογισμὰς αὐτῶν· εἶτα δὲ, καὶ τὰς φωνὰς αὐτῶν τὰς ἀναγγελλούσας τῷ κόσμῳ, ἃ τῇ διανοίᾳ κατενόησαν. Ποταμοὶ λέγονται καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐν κεφαλῇ ἐβδόμῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου εἶπεν ὁ Κύριος· «Ὁ πιεῦν εἰς ἐμὲ, ὡς φησὶν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ρεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος»· εἶτα ἐπάγει, τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἐμελλον λαμβάνειν οἱ εἰς αὐτὸν πιεῦντες· καὶ οὗτοι οὖν οἱ ποταμοὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὕψωσαν φωνὰς αὐτῶν, ἀπεκαλύφθησαν δηλαδή καὶ ἐκηρύχθησαν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Προσέτι ποταμοὶ εἰσι καὶ τὰ λόγια τῶν θείων Γραφῶν, ἅτινα ἐπιστῶθησαν καὶ προσεδέχθησαν. Ἐπιτρίψεις δέ εἰσιν αἱ αὐλακες (αἱ χαράδραι), ἃς χαράττουσι καὶ τρίβουσι τὰ ρεύματα, ὡς ἔχνη τῶν ρείθρων· δηλοῖ δ' ἐνταῦθα ὁ λόγος, ὅτι οἱ πρότερον ὕψωσαντες τὰς φωνὰς αὐτῶν, καὶ κηρύξαντες τὰ θεῖα διδάγματα, ἔτριψαν καὶ ἀφήκαν ἔχνη τοῖς μεταγενεστέροις, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτῶν ἔχνεσιν ἔπωνται. Ἡ καὶ ἄλλως· οἱ ποταμοὶ οἱ πρὶν ἀντικείμενοι τοῖς προῤῥηθεῖσιν, ἤσαν καὶ ἐκ μέσῃ ἐποίησαν τὰς ἐπιτρίψεις, ἀποποιησάμενοι τὴν ἀλαζο-

(1) Α' Κορινθ. α', 24.

νείαν καὶ κακοήθειαν αὐτῶν ἀπὸ φωνῶν πολλῶν, ἤτοι ἀπὸ παραινέσεων καὶ κατηχήσεων πολλῶν. Προσέτι, φωνὰς ὑδάτων πολλῶν, νοητέον τὰς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων τοῦ βαπτίσματος, τῶν ἐν πάσαις ταῖς χώραις τελουμένων.

6 **Θ**αυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης, θαυμασὸς ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος.

Μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης εἰσὶ τὰ κύματα ταύτης τὰ μετεωριζόμενα ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων· τοῦ Θεοῦ τοίνυν ταῦτα διεγείροντος καὶ αὐθις καταπαύοντος, θαυμαστοῦ τε ἡ δύναμις καὶ σοφία αὐτοῦ· ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ διαβάσει τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἔρημον Σινᾶ, τῆς θαλάσσης σχισθείσης, πυκνωθέντων τε καὶ προσεπιστιθασθέντων τῶν ῥεόντων ὑδάτων, ὡς δοκεῖν ἐκατέρωθεν τοῖχον γενέσθαι, οὐ μικρὸν ἔδειξε τὸ θαῦμα· τὸν δὲ Θεὸν (οὗ τῷ προσάγματι ταῦτα γέγονε) θαυμασώτερον δὴ πᾶς δείκνυσι τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἄλλως· ἡ παροῦσα ζωὴ θαλάσση ἔοικε διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἐπανίστασθαι καὶ κυματωδῶς ὑφουῖσθαι κατὰ τῶν ἀνθρώπων τὰ δεινὰ πειρατήρια· ταῦτα δὲ κατευνάζων ὁ Κύριος ἡμῶν, θαυμαστός ἐστιν· ὥσπερ γὰρ ἐκόπασε τὰ κύματα τῆς θαλάσσης τὰ τότε ἐπεχειρόμενα κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ἡσύχασεν ἡ θάλασσα τῇ ἐπιτιμῇ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν οἱ ἄνθρωποι, γνόντες τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ δύναμιν, οὕτω καὶ ἀρχομένης τῆς χριστιανικῆς πίστεως, κατεξάνευσαν κατὰ τῶν εὐσεβῶν διωγμοὶ τῶν τυράννων ὡς ἀλλεπάλληλα κύματα, ταῦτα δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν τῇ θεϊκῇ αὐτοῦ δυναστείᾳ κατέπαυσεν. Καὶ ἄλλως· οἱ μὲν πρὸς τὰ ὑψηλὰ τῶν νοημάτων τὰς διανοίας ὑφουῖντες θαυμάσιοί εἰσιν, ὁ δὲ τούτοις ταύτην παρασχὼν τὴν δύναμιν, θαυμασιώτερός ἐστι. Προσέτι μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης εἰσὶ τὰ ἐν

τῷ κόσμῳ ἔθνη, τὰ κατ' ἀλλήλων κατεξανιστάμενα, ταῦτα δὲ κατεπράυναν ὡς ὕδατα πολλὰ, τὰ τε διδάγματα τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ ἡ εἰς Χριστὸν πίσις, δι' ὧν ἑτερατεργήθησαν θαυμασιῶν· θαυμασιώτερος μὲν τοι τούτων ὁ Κύριος, ὁ τὴν ἐνέργειαν τούτων αὐτοῖς δωρησάμενος. Προσέτι τὸ μυστήριον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσεως θάλασσά ἐστιν ἄπειρος καὶ ἀνεξάντλητος καὶ τὴ γινώσκει ἀκατανόητος· ταύτης τῆς θαλάσσης οἱ μετεωρισμοὶ εἰσιν αἱ ὑψηλαὶ καὶ μετάρσιοι ἔννοιαι, αὗται διδάσκουσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ οἰκονομήσας ταύτην Θεός, καὶ τοι ἐταπεινώθη δούλῃ μορφήν ἐνδυσάμενος, θαυμασὸς μὲν τοί ἐστιν ἐν τοῖς ὑψίστοις, τιτέστιν, ἐν ταῖς μεγαλειότησι τῆς αὐτοῦ θεότητος.

7 **Τ**ὰ μαρτύριά σου ἐπιστῶθησαν σφόδρα· τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν.

Πάντα, φησὶν, ὅσα ὡς διὰ μαρτύρων τῶν ἁγίων σου προκατήγγειλας, καὶ ὅσα διὰ τῶν ἁγίων Προφητῶν σε ὡς γενησόμενα προεμήνυσας, ἐφ' ἡμᾶς ἤδη ἦνυσαι καὶ πεπλήρωται· ὅθεν καὶ ἐπιστεύσαμεν ὅτι ἀληθεῖς οἱ λόγοι σε· ὅσα γὰρ ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς καὶ ἐν τοῖς Προφήταις προήγγειλας, πάντα τετέλεσται καὶ πεπίστευται. Οἶκον δὲ τοῦ Θεοῦ λέγει ὁ Προφήτης τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, τὴν συναξιν δηλαδὴ τῶν εὐσεβῶν, ἣ πρέπει ἁγιασμὸς καὶ καθαρότης. Τὸ δὲ εἰπεῖν, εἰς μακρότητα ἡμερῶν, ἀντὶ τοῦ, εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἵνα μὴ δόξη λέγειν περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι δηλαδὴ ἁγιασμοῦ ἡξίωται ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, ἐνθα τὰς λατρείας αὐτῶν ἐποίουν· ἐκεῖνος γὰρ ὁ ναὸς οὐ διέμεινεν εἰς αἰῶνα αἰῶνος.

ΨΑΛΜΟΣ 47'.

Ψαλμός τῷ Δαβίδ, τετράδι σαββάτου.

Οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα οὕτως ἐπέγραψαν, παρὰ δὲ Ἑβραίοις ἀνεπίγραφός ἐστι. Περιέχει δὲ προφητείαν περὶ τοῦ προδότου Ἰούδα, ὃς συνεφώνησε τοῖς ἀρχιερεῦσι τῶν Ἑβραίων προδοῦναι τὸν Χριστόν. Αὕτη δὲ ἡ συμφωνία ἐγένετο ἐν τετράδι τῆς ἐβδομάδος· οὕτως ἡρμήνευσε Γρηγόριος ὁ Νύσσης.

I **Θ**εὸς ἐκδικήσεων Κύριος, Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρήσιάσατο.

Ὡσπερ λέγεται Θεὸς οἰκτιρμῶν, διότι οἰκτεῖ· καὶ Θεὸς παρακλήσεως, διότι παρακαλεῖ τοὺς τεθλιμμένους· οὕτω λέγεται καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων, ὅτι ἐκδικεῖ καὶ ἀμύνεται τοὺς πονηροὺς. Τὸ δὲ, ἐπαρρήσιάσατο, ἀντὶ τοῦ, ἐναργῶς ἔδειξε τὴν ἐκδικησιν τοὺς μὲν Αἰγυπτίους καταποντίσας, τοὺς δὲ Ἀσσυρίους τοῖς Μήδαις ὑποχειρίους ποιήσας, ὡς καὶ πάντας τὰς ἁμαρτάνοντας τιμωρῶν κατὰ τὸ μέτρον τῶν αὐτῶν πταισμάτων. Ὁ δὲ Ἀκύλας τὸ, ἐπαρρήσιάσατο, ἐπιφάνηθι, Κύριε, μετέφρασεν ὥσανεὶ λέγων· ἐλθέ, Κύριε, εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐπιφάνηθι τοῖς ἀνθρώποις ἐν σαρκί. Θεὸς οὖν ἐκδικήσεων ἐγνωεῖται ὁ Θεός, καθὼς κριτὴς· αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἔφη πρὸς τὸν Εὐαγγελιστὴν· ὅτι «Οὐδένα κρίνει ὁ Πατήρ, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ» (1). Ἄρα Θεὸν ἐκδικήσεων λέγει ὁ Προφήτης τὸν Υἱόν.

2 **Υ**ψώθητι ὁ κρίνων τὴν γῆν, ἀπόδος ἀνταπόδοσιν τοῖς ὑπερηφάνοις.

Δείξον, φησί, τὸ ὕψος τῆς δεσποτείας σου, ἵνα πάντες γινῶσιν ὅτι σὺ εἶ κριτὴς τῆς γῆς, ἥτοι τῶν γηίνων ἀνθρώπων ἐν τῷ καταβαλεῖν τὴν ἀλα-

ζονείαν τῶν ὑπερηφάνων, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐνανθροπήσαντος τοῦ μονογενοῦς· οὗτος γὰρ ἐταπείνωσε μὲν ἑαυτὸν, οὐκ ἐξέστη δὲ τοῦ ὕψους τῆς θεότητος αὐτοῦ· ὑπάρχων δὲ μόνος ἀνεύθυνος καὶ ἀναμάρτητος, καὶ παρατιθεὶς ἑαυτὸν τοῖς ἄλλοις, ἀπέδειξε τοὺς ἀνθρώπους ὑπευθύνους τῇ ἁμαρτίᾳ, ὡς παραβάντας τὸν φυσικὸν νόμον· ἀνταπέδωκε δὲ καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις Γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις τοῖς κατεξαναστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ τολμήσασιν φονεῦσαι αὐτόν, τὴν προσήκουσαν ἀνταπόδοσιν ὡσαύτως καὶ ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι ταῖς ἐρεθισάσαις αὐτοὺς εἰς τὸ σταυρῶσαι αὐτόν. Προσέτι τὸ, ὑψώθητι, παρακλέυσίς ἐστι πρὸς τὸ ἐκτελέσαι τὴν διὰ σταυροῦ οἰκονομίαν, ἣν αὐτὸς ὁ Κύριος ὑψωσιν ὠνόμασεν εἰπὼν· «Ἐγὼ ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν» (2). Διὰ ταύτης οὖν ἀνταπέδωκε τοῖς ὑπερηφάνοις τὴν ἀμυναν· τῷ γὰρ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ ἐτροπώσατο τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις· αὗται γὰρ καὶ πρότερον ἀπατήσασαι τὸν Ἀδὰμ, ἠρέθισαν αὐτὸν γεύσασθαι ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου· αἱ αὐταὶ καὶ ὕστερον ἠρέθισαν τὰς Ἑβραίας πρὸς χριστοκτονίαν, ἃς ἐτροπώσατο ὁ Κύριος, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς λέγει· ὅτι Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν ἑαυτῷ».

(1) Ἰωαν. ε', 22. (2) Ἰωαν. ιβ', 32.

3 Ἔως πότε ἁμαρτωλοὶ, Κύριε; ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχῶνται;

4 Φοβέγονται καὶ λαλήσουσιν ἀδικίαν, λαλήσουσι πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

5 Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν, καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν.

6 Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπέκτειναν, καὶ προσήλυτον ἐφόνευσαν.

7 Καὶ εἶπον· οὐκ ὄψεται Κύριος, οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ.

Διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν, ἕως πότε Κύριε; ἕως πότε; θαυμαστὴν ἀποφαίνει ὁ Ψαλμῳδὸς τὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, τὸν λαόν σου, Κύριε, ἐταπείνωσαν, καὶ τὴν κληρονομίαν σου ἐκάκωσαν καὶ τὰ ἐξῆς, ὑπέφηνε τοὺς διώκτας τῶν χριστιανῶν ἀρχηγούς τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν· ἀμφότεροι γὰρ κωλύοντες τοὺς ὑποκειμένους αὐτοῖς ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ταπεινοῦσθαι αὐτοὺς καὶ κακοῦσθαι ὑπὸ τοῦ πονηροῦ παρεῖχον· οἱ αὐτοὶ καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐσκήρυναν, μὴ φειδόμενοι χηρῶν καὶ προσηλύτων, οἰόμενοι τὸν φανέντα τῷ Ἰακώβ Θεὸν μὴ ὄρῃν, μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐργαζόμενα.

8 Σύνετε δὲ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε.

9 Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐχὶ ἀκούει;

ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐχὶ κατανοεῖ;

10 Ὁ παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει; ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινῶσιν;

11 Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.

Δείκνυσιν ὅτι ὁ Θεὸς διὰ πολλὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ οἰκτιρμοὺς οὐκ ἐπάγη παρὰ πόδας τὴν ἄμυναν τοῖς πονηροῖς, ἀλλὰ πρῶτον αὐτοὺς νοθετεῖ, οἷον εἰ λέγων αὐτοῖς· ὦ ἄφρονες καὶ μωροὶ οἱ ἐν τῷ λαῷ, σύνετε ποτε καὶ ἐν πολυχρονίῳ διαστήματι καὶ φρονήσατε· μὴ ὁ φυτεύσας τὸ οὖς καὶ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ἀκούει, οὐδὲ κατανοεῖ; καὶ ὁ τὰ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα παιδεύων διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, πόσω μᾶλλον ἐλέγξει καὶ τιμωρήσει τοὺς ἔχοντας μὲν νόμον, παραβαίνοντας δὲ τοῦτον; Ὁ ταῦτα τοιγαροῦν ἀναλογιζόμενος γινώσεται, ὅτι ὁ Θεὸς γινώσκει τὰς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ τοιαύτης γνώσεως μέτοχος, καὶ τὰς περὶ τὰ κοσμικὰ ἐπιθυμίας αὐτοῦ τὰς κενὰς καὶ ματαίας ἐπανορθοῖ, καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ κατευθύνει, ὡς γέγραπται ἐν καφαλαίῳ τετάρτῳ Παροιμιῶν· «Ὁρθὰς τροχίᾳς ποιεῖ σοῖς ποσὶ, καὶ τὰς ὁδοὺς σε κατεύθυने. Μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερὰ, ἀπόστρεψον δὲ σὸν πόδα ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς· ὁδοὺς γὰρ τὰς ἐκ δεξιῶν οἶδεν ὁ Θεός, διεστραμμέναι δὲ εἰσιν αἱ ἐξ ἀριστερῶν. Αὐτὸς δὲ ὀρθὰς ποιήσει τὰς τροχίᾳς σε, τὰς δὲ πορείας σε ἐν εἰρήνῃ προάξει».

12 Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παι-

δεύσης, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξης αὐτόν.

13 Τοῦ πρᾶναι αὐτὸν ἀφ' ἡμερῶν πονηρῶν, ἕως οὗ ὀρυγῇ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος.

14 Ὅτι οὐκ ἀπιώσεται Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει.

15 Ἔως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν, καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

Τὸν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμενον μακαρίζει ὁ ψαλμὸς, ὅτι ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως καὶ κακώσεως παρακληθήσεται ὑπὸ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ γεγραμμένων ὑποδειγμάτων τε καὶ παραινέσεων· ὁ τοιοῦτος δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν θλίψεων αὐτοῦ λήψεται πραότητα καὶ ἀνακούφισιν τοῦ βάρους τῆς κακώσεως, ὅταν ἀναπολῇ κατὰ νοῦν, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι παιδευόμενος, εὕρισκει ἀνάπαυσιν τηνικαῦτα, ἥνικα ὀρύττεται βόθρος ἐν τῷ ᾄδῃ, καὶ κατὰγεται ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀμετανόητος εἰς αὐτόν, ὃν ὥρυξε καὶ ἐβάθυνεν ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἀμετανοήτοις· τοῖς δὲ διὰ πίστεως καὶ μετανοίας γενομένοις λαὸς Θεοῦ καὶ κληρονομία αὐτοῦ, ἔσται αὐτοῖς χάρις καὶ ἀνάπαυσις, ὅτι οὐκ ἀπώσεται τὸν λαὸν αὐτοῦ ὁ Κύριος, οὐδὲ ἐγκαταλείψει ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν. Δικαιοσύνη λέγεται καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν

Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους· ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις»· οὗτος ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν ἐλεύσεται ἐπὶ τὴν γῆν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ δίκαιοι οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ὁ ψαλμὸς, ἕως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.

16 Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις; ἢ τίς συμπαραστήσεται μοι ἐπὶ τοῖς ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν;

17 Εἰμὴ ὅτι Κύριος ἐβοήθησέ μοι, παραβραχὺ παρώκησε τῷ ᾄδῃ ἡ ψυχὴ μου.

18 Εἰ ἔλεγον, σεσάλευται ὁ ποῦς μου, τὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἐβοήθει μοι.

19 Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου, αἱ παρακλησεις σου εὐφρανάν τὴν ψυχὴν μου.

Βολεμοῦντός μᾶ, φησί, ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ τοῖς πονηροῖς τῶν ἀνθρώπων, τίς ἄλλος πλὴν σου, ὦ Θεέ, ὑπερασπίζεται καὶ βοηθήσει; ἐν γὰρ τοῖς πειρατηρίοις καὶ ταῖς ἀνάγκαις ἃς ὑπήνεγκα, εἰ μὴ σὺ ὁ Κύριος ἐβοήθησάς μοι, παραβραχὺ ἂν ἀπέθανον καὶ παρώκησεν ἐν τῷ ᾄδῃ ἡ ψυχὴ μου

νῦν δὲ οὐ κατέλιπες, ἀλλ' ἅμα τῷ εἰπεῖν με, σεσάλευται ὁ ποὺς μου, ἐβοήθησάς μοι. Πόδα δὲ ἐνταῦθα οὐ τὸν σωματικὸν λέγει, ἀλλὰ μεταφορικῶς τὴν ῥοπὴν καὶ τὴν ὀρεξίν τῆς καρδίας πρὸς τι πρᾶγμα· ὅταν οὖν ῥέπη ἢ ὀρεξίς πρὸς τι τῶν ἀπρεπῶν, λέγεται σαλευθῆναι τὸν πόδα· ὁ γὰρ διάβολος παρατρέπει τὴν θέλησιν, καὶ ὑποσκελίζει ταύτην ὡς πόδα, καὶ ἐξωθεῖ τὸν σῶφρονα τῶν ὄρων τῆς σωφροσύνης· τῷ δὲ αἰσθομένῳ τῆς παρατροπῆς καὶ ἐξομολογούμενῳ ὅτι σεσάλευται ὁ ποὺς αὐτοῦ, τούτῳ βοηθεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑποστηρίζει αὐτὸν, ὡς καὶ πάντα τὸν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ μεταμελούμενον ἀσφαλίζει καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως νυττόμενον ἐλεεῖ ὁ Θεός, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὀδυνῶν τῶν ἐκ τῆς συνειδήσεως γενομένων παρηγορεῖ· προφθάνει γὰρ αἱ παρακλήσεις τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφραίνονται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

20 **Μ**ὴ συμπροσέξω σοι θρόνος ἀνομίας, ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ πρόσαγμα.

Τὰ σὰ, φησὶν, ὦ Κύριε, προστάγματα οὐκ ἀλλότρια τῶν τῆς φύσεως θεσμῶν ὑπάρχοντα, διὰ τοῦτο οὐδὲ βαρέα εἰσὶν, ἀλλ' ὁ διάβολος ἀντιτάσσεσθαι σοι βουλόμενος, δυσχερῆ καὶ ἐπίπονα ταῦτα δείκνυσιν τοῖς ἐργαζομένοις πλάσσων, ἥτοι κατασκευάζων, ῥαδιουργῶν τε καὶ σχηματίζων κόπον ἐπὶ πρόσταγμα. Ἐπεὶ μὲν τοι ὁ θρόνος καὶ ἡ ἐξ-

σία τῆς ἀνομίας οὐ δύναται συμπαρίστασθαι σοι οὐδὲ τῆς παρὰ σοῦ τυγχάνει βοηθείας, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀντίστασθαι ἰσχύει τοῖς πληροῦσι τὰ προστάγματά σου.

21 **Θ**ηρεύσουσιν ἐπὶ τὴν ψυχὴν δικαίου, καὶ αἷμα ἁθῶν καταδικάζονται.

22 **Κ**αὶ ἐγένετό μοι Κύριος εἰς καταφυγὴν, καὶ ὁ Θεός μου εἰς βοηθὸν ἐλπίδος μου.

23 **Κ**αὶ ἀποδώσει αὐτοῖς Κύριος τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ κατὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν, ἀφανιεῖ αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεός.

Οἱ πονηροὶ δαίμονες καὶ οἱ κακεντρεχεῖς τῶν ἀνθρώπων συνιστῶσι τὰς παγίδας, ἵνα θηρεύσωσι τοὺς δούλους σου, ὦ Δέσποτα, ἀλλ' ἡ δύναμίς σου τὰς μὲν παγίδας συντρίβει, ἡμᾶς δὲ διασώζει καὶ δίδωσιν ἡμῖν λέγειν, ἐγένετό μοι ὁ Κύριος εἰς καταφυγὴν, καὶ ὁ Θεός μου εἰς βοηθὸν ἐλπίδος μου· τοῖς δὲ πονηροῖς ἀποδώσει ἐν μὲν τῷ παρόντι αἰῶνι, ὅσα κατ' ἄλλων μηχανῶνται κατὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἀφανιεῖ αὐτοὺς Κύριος κατὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ηΔ'.

Αἶνος ὧδῃς τῷ Δαβίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς, κομιδῇ γέγονεν εὐσεβής· οὗτος θεασάμενος τοῦ λαοῦ τὸ πλεῖστον τὴν τῶν εἰδώλων ἀσπασάμενον θεραπείαν, προσέταξε μὲν ἅπαντας κατασφαγῆναι τῶν εἰδώλων τοὺς ἱερέας, τοὺς δὲ τούτων βωμοὺς ἐκ βάθρων ἀνασπασθῆναι· τῶν δὲ τελευτηκότων ἱερέων ἀνορύξας τοὺς τάφους, τὰ τούτων ὅσῃ κατέκαυσεν ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν δαιμόνων βωμοῖς· εἶτα τὸν λαὸν ἅπαντα συναθροίσας μεταμελείᾳ χρήσασθαι παραινεί, καὶ τὸν Θεὸν ἰλεώσασθαι, καὶ τούτῳ διαφυγεῖν τῷ τρόπῳ τὴν ἡπιλημένην πανωλεθρίαν. Ὅλδ' ἄρ' ἡ Προφῆτις δεινὰ καὶ χαλεπὰ παντὶ προθέσπισε τῷ λαῷ. Ταῦτα τοίνυν πόρρωθεν ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῖς προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς προῖδων, τοῦτον συνέγραψε τὸν ψαλμὸν, καὶ εἰς ἐκείνων ὠφέλειαν, καὶ διδασκαλίαν πάντων ἀνθρώπων· ἐσχημάτισται δὲ ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τοῦ Ἰωσίου καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων.

Ι Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, ἀλαλάζωμεν τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν. Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάζωμεν αὐτῷ.

Ὁ, δεῦτε, φωνὴ ἐστὶ παρακελευστική, τὰς διεσπαρμένους συνάγασα, καὶ τοὺς πόρρω συγκαλοῦσα· τοιοῦτοι ἐγένοντο οἱ Ἑβραῖοι διὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν μακρυνθέντες ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο διασπαρέντες εἰς πάντα ἄνεμον· τούτῃς συγκαλοῦσιν οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, παρακαλεῦντες ἵνα συναχθέντες ἐν ὁμονοίᾳ, προσέλθωσι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει καὶ ἄσωσιν, ἀλαλάζοντες ὧδῃ ἐπινίκιον τῷ Θεῷ σωτῆρι τῷ σώζοντι τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῆς δυναστείας καὶ ἐπικρατείας τῶν ἐχθρῶν, τῆς ἐνοχῆς τε καὶ εὐθύνης τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῶν παρατηρημάτων τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ ἀπὸ τῆς καταδίκης τῶν παραβάσεων, ἀθωωθέντες τῇ πίστει καὶ μεταλαβόντες τῶν χαρισμάτων τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀπολαβόντες

τὴν υἱοθεσίαν, καὶ γενόμενοι μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανίης βασιλείας. Φασὶν οὖν πρὸς αὐτὰς, ἐὰν προσελθόντες τῇ πίστει ἐν ὁμονοίᾳ συναφθῇτε ἡμῖν, ἀγαλλιασώμεθα καὶ προφθάσωμεν ἐν ἐξομολογήσει τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Υἱὸς αὐτοῦ, ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός· ὃς ἐν τῇ πρώτῃ μὲν αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐλήλυθε κεκαλυμμένος τῇ ταπεινώσει καὶ πενιχρότητι, ἐν δὲ τῇ προσδοκωμένῃ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐλεύσεται ἐν προσώπῳ ἀνακεκαλυμμένῳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει καὶ μεγαλοπρεпеίᾳ· τότε δὴ καὶ καθήσει ἐπὶ βήματος κρίσεως ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Προφθάσωμεν οὖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἥτοι τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν, ἐν μετάνοιᾳ καὶ ἐξομολογήσει ἐξαγορευθέντες τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάζωμεν αὐτῷ, τουτέστιν, ἐν τοῖς σώμασι, τοῖς οὖσιν ὀργάνοις τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ταῦτα καθάραντες διὰ σώφρονος καὶ ἐναρέτου πολιτείας, ἀλαλάζωμεν εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, ἐφ' οἷς εὐηργέτησεν ἡμᾶς, καὶ δυσωπήσωμεν αὐτὸν πρὸ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας.

2 **Ο**τι Θεὸς μέγας Κύριος, καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Τοῦτο ἐπιστομίζει τὸν βλάσφημον Ἀρειον· μαρτυρεῖ γὰρ ὁ Προφήτης, βεβαιῶν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μέγαν Θεόν, ὅπερ ἐμπεδοῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς, λέγων· «Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν λπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»· αὐτὸς γὰρ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ τε πᾶσαν τὴν γῆν, τουτέστιν, ἐπὶ πάντας τοὺς γηγενεῖς καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς θεοὺς, ἥτοι τὰς ἐν οὐρανοῖς ἀγγελικὰς δυνάμεις, καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους τοὺς λεγομένους κατὰ χάριν θεοὺς, ὡς ἔφη ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, κατέστησά σε Θεὸν ἐπὶ τῷ Φαραώ (1). Πάντων δὲ τούτων μέγιστος Θεὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ὢν κατὰ ἀλήθειαν Θεὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

3 **Ο**τι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη αὐτοῦ τῶν ὀρέων αὐτοῦ εἰσιν.

4 **Ο**τι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν, καὶ τὴν ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν.

Κατὰ μὲν τὴν κοινὴν πρόνοιαν καὶ οἰκονομίαν ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐστὶν ἡ γῆ καὶ τὰ πέρατα αὐτῆς· κατὰ δὲ τὴν μερικὴν, ἡ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ γῆ καὶ τὰ πέρατα ταύτης εἰσὶ τὰ ἔθνη, τὰ πρὶν ὄντα πόρρω τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως.

Ἔτι πέρατα τῆς γῆς λέγονται οἱ ὅσιοι οἱ ἀπὸ τῶν γηγένων τὰς ὀρέξεις αὐτῶν μακρὰν ἀποστήσαντες, ὡς γέγραπται καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ περὶ τούτων· αἴτησόν μοι, «Καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς» (2). Ὑψη δὲ τῶν ὀρέων εἰσὶν αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, αἱ ὑπέρτεραι καὶ ὑψηλότεραι τῶν ἐν οὐρανῷ φωστήρων· διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν γηγένων εἶπεν ὁ Προφήτης, ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν ἀγγέλων, ἔφη ὅτι αὐτοῦ εἰσιν· ὁ μὲν γὰρ Υἱὸς συγκάθεδρος τῷ Πατρὶ ἐστὶν, οἱ δὲ ἄγγελοι δουλοπρεπῶς παρίστανται αὐτῷ, αἰνοῦντες ἀσιγήτως καὶ δοξάζοντες αὐτόν, ὅτι αὐτὸς ἐποίησε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, καὶ αὐτοῦ ἐστὶ τὰ πάντα.

5 **Δ**εῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς.

6 **Ο**τι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαὸς νομῆς αὐτοῦ καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ.

Τόπος προσκυνήσεως τοῦ Θεοῦ ἦν πρῶτον ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ μόνῃ καὶ ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν αὐτῇ, μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν προσκυνοῦμεν αὐτῷ ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ τοῦτο προσείρηται ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Σοφονίου τοῦ Προφήτου· «Ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν». Ἐνταῦθα τοιγαροῦν ὁ ψαλμωδὸς τῆς μὲν τηνικαῦτα

(1) ἔξ. ζ', 1. (2) ψαλ. β', 8.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Ἰσραηλίτας προσκαλεῖται εἰς Ἱερουσαλήμ, ἡμᾶς δὲ ἀπὸ παντὸς τόπου, ἵνα καὶ ἡμεῖς προσκυνήσωμεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ εἰπεῖν, δεῦτε προσκυνήσωμεν· καὶ ὡς δοῦλοι αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν προσπέσωμεν αὐτῷ· αὐτὸς μὲν γὰρ ποιμὴν καὶ κυβερνήτης ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ νομὴ αὐτοῦ καὶ πρόβατα σωθέντα τῇ χειρὶ αὐτοῦ· καὶ κλαύσαντες ἐναντίον Κυρίου τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ πόδας αὐτοῦ βρεξάσης γυναικὸς τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς, ζητήσωμεν ἱλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Τὸ δὲ προσπίπτειν καὶ κλαίειν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἀνυπόκριτον ἔσω, οὐκ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν διαθέσει θεαρέστῃ.

7 Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.

8 Ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

9 Οὐ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου.

Τὸ, σήμερον, χρόνον παράστησιν ἐνεστῶτα, καὶ διὰ τούτου δηλοῦται ὁ ἐνδοξος καιρὸς τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· οὗτος δὲ παρατείνεται μέχρι τῆς κοινῆς συντελείας· πᾶσα γὰρ παρούσα ἡμέρα σήμερον λέγεται. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ παρατεινομένῳ καιρῷ ἔσιν ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἀκουστὴ τοῖς πᾶσιν· οὐ γὰρ λαλεῖ πρὸς ἓν ἔθνος, ὡς πρὶν ἐλάλησε μόνοις τοῖς Ἰσραηλίταις, οὐδὲ διὰ Προφήτου ἢ τινος ἄλλου ἀγίου, ἀλλ' αὐτὸς ὁ

Κύριος δι' ἑαυτοῦ ἐλάλησε διαπρυσίως οὐ φωνῇ θεϊκῇ, ἀλλὰ καὶ ἐνανθρωπήσας ἐχρήσατο φωνῇ ἀνθρωπίνῃ, ἐφικτῇ ἀνθρωπίναις ἀκοαῖς· θεϊκῆς γὰρ φωνῆς ἀκοῦσαι ἀνθρώποις ἀνέφικτον· αὕτη δὲ ἡ φωνὴ καὶ τοὶ ἀνθρωπίνῃ, ὅμως ἠκούσθη εἰς πᾶσαν τὴν οἰκημένην, καλοῦσα ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν. Μὴ οὖν σκληρύναντες τὰς καρδίας ἡμῶν τῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἐργασία καὶ ἐπιμονῇ, ἀποστῶμεν τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, ὥσπερ ἐσκληρυνε τὴν καρδίαν αὐτοῦ Φαραὼ, οὐδ' ὡς Ἰσραηλίται οἱ σκληρύναντες τὰς ἑαυτῶν καρδίας, καὶ μὴ θελήσαντες εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν, προφασιζόμενοι ὅτι οὐ δύνανται πολεμῆσαι τοὺς οἰκοῦντας αὐτήν, ὅθεν διὰ τὴν ἀπειθειαν καὶ παράβασιν τοῦ θείου προστάγματος ἐπέσκηψεν αὐτοῖς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κῶλα αὐτῶν ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὑστερήθησαν τῆς εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεως. Μὴ οὖν μιμηθῶμεν ἐκείνους, καὶ εὖρεσιολογοῦντες ἀναβάλλωμεν τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἐν τῷ, σήμερον, λεγομένῳ καιρῷ μετανοήσωμεν.

10 Τεσσαράκοντα ἔτη προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα· αἰεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ.

11 Αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

Τεσσαράκοντα ἔτη, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ διατρίβοντες οἱ Ἰσραηλίται, ἐζήτην παρὰ Θεοῦ σημεῖα δοκιμάζοντες, εἰ δύναται αὐτοὺς εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν

Παλαιστίνην, καὶ ὅσον τούτοις σημεῖα ἐποίει ὁ Θεός, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτοὶ δυσηπίστουν καὶ ἐσκληρύνοντο· ἀπεφάσισεν οὖν ὁ Θεὸς ἀμετάθετον ἀπόφασιν ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, τοῦ μὴ εἰσαγαγεῖν

αὐτὸς εἰς Παλαιστίνην, ἣν κατάπαυσιν αὐτοῦ λέγει. Ὡσαύτως καὶ ὅσοι οὐχ ὑπακούουσι τῇ φωνῇ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἀπηχουμένη, οὐκ εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν οὐράνιον.

ΨΑΛΜΟΣ η'.

Αἶνος ᾠδῆς τῷ Δαβὶδ, ὅτε ὁ οἶκος ᾠκοδόμητο μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν οὐχ ὁ Δαβὶδ ἐπέγραψε· πρὸ γὰρ τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἐν ἔτεσι πλείστοις γέγραπται ὁ ψαλμὸς, καὶ περ κεχρημάτισται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ ἐσόμενα· ἀλλ' ἐπέγραψαν οὕτω ταύτην οἱ Ἑβδομήκοντα, καὶ οὗτοι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κινούμενοι, καὶ κατανοήσαντες ὅτι προμηνύει περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ὑπὸ Ζοροβάβελ οἰκοδομηθέντος μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος. Ἔστι δὲ ὁ ψαλμὸς καὶ αἶνος παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως προσφερόμενος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ ῥυσαμένῳ ταύτην ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου, καὶ ἐπιστρέψαντι τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῆς, καὶ οἰκοδομήσαντι τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν.

1 **Α**σατε τῷ Κυρίῳ ᾠσμα καινὸν, ᾠσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ.

2 **Α**σατε τῷ Κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ.

3 **Α**ναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

Τὸ ἐπιστρέψαι τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἐπαναγαγεῖν αὐτὸς ἐπὶ τὰ ἀρχαῖα αὐχρήματα, καὶ τὸ οἰκοδομηθῆναι τὸν ναὸν καὶ πάνθ' ὅσα τέως πεποίηκεν ὁ Θεός, καινὰ ὑπάρχον-

τα ἀριστεύματα, καινοῦ δεῖται καὶ ᾠσματος· διὸ καὶ παρεγγυᾶται ὁ ψαλμὸς καινὸν ᾠσμα προσφέρειν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀναγγέλλειν τὰ μεγαλεῖα καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὡς μηδὲν τῶν ἐθνῶν ἀνήκοον τούτων ἀπολειφθῆναι· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας αὔξειν τὰς εὐχαριστίας εὐαγγελιζομένους τὸ σωτήριον τὸ γενόμενον αὐτοῖς, καὶ διηγούμενους τὰ θαυμάσια αὐτοῦ· τοῦτο κατὰ τὸ γράμμα. Ἄλλ' ἐνσταίη τις λέγων· ὅτι ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ Ἀμώς τοῦ Προφήτου, ἐν ὀργῇ ἐλέγχει ὁ Θεὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἀνήγγειλαν τὸν νόμον αὐτῶν ἔξω τῶν ὁρίων αὐτῶν, καὶ ἀπεκάλυψαν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι· καὶ πῶς ὁ ψαλμὸς ἐνταῦθα παρακινεῖ αὐτοὺς ἀναγγεῖλαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια

αὐτοῦ; Λεκτέον πρὸς ταῦτα, ὅτι ὁ διὰ τοῦ Προφήτη Ἀμὼς ἐλέγξας τοὺς Ἰουδαίους, ἀναγγέλλοντας τὸν νόμον αὐτῶν ἔξω τῶν ὁρίων αὐτῶν, ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κελεύει μὴ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ τοὺς μαργαρίτας βάλλειν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων (1), ἀλλ' οὐ διὰ τούτων ἐπίπαν ἀπαγορεύει τὴν ἀγγελίαν τοῦ θείου νόμου, κωλύει μὲν τοι ἀποκαλύπτειν τὰ μυστήρια τοῖς ὑπερωπῶσιν, οὐχ ἵνα μαθόντες πιστεύσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἐμπαίξωσι, καὶ τοῖς πειράζειν φαινομένοις. Προσέτι λέγομεν, ὅτι ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀνεκαινίσθη τὰ πάντα, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους· «Εἴ τις ἐστὶν ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά»· κατὰ τοῦτο οὖν τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου πεπλήρωται τὸ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ γεγραμμένον, τὸ ἀνακαινισθῆναι ὡς ἀετοῦ τὴν νεότητα ἡμῶν (2)· ἀποθεμένων γὰρ ἡμῶν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ τὴν παλαιὰν ἀναστροφὴν, τὸν φθαρτὸν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδυσάμενον τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (3), καὶ λαβόντων Διαθήκην καινὴν, ἀνεγενώθησαν αἱ διάνοιαι ἡμῶν· διὸ καὶ ἐν τῇ γεννήσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἦσαν οἱ ἄγγελοι ἄσμα καινόν, λέγοντες· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, καὶ τὰ ἐξῆς» (4). Εἰ οὖν τοῖς Ἰουδαίοις κεκώλυται τὸ ἀναγγέλλειν τὸν νόμον τοῖς ἔθνεσιν, ἡμῖν μὲν τοι δέδοται ἀναγγέλλειν πᾶσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἵνα πρὸς πίστιν αὐτοὺς ἐπισπάσωμεν· ἄδωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἄσμα καινὸν τῷ οἰκοδομήσαντι ναὸν νέον, ὅς ἐστι τὸ σῶμα, ὃ προσεῖληφεν ἐκ τῆς ἀειπαρθένου. Τὸ δὲ, εὐαγγελίζεσθαι

ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐστὶν εἰρημένον ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐντελλομένου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ διδάξαι αὐτοὺς τὴν πίστιν, καὶ βαπτίσει αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (5). Οὗτοι περιδραμόντες πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, καὶ εὐαγγελισάμενοι τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ἐγνώρισαν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἀντὶ τοῦ, πάντοτε. Ἡ ὅτι οἱ εὐαγγελιζόμενοι τὸ σωτήριον τοῦ Κυρίου, ἡμέραν μὲν μίαν εἰσάγασσι μάρτυρα τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ἐκ δὲ ταύτης τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ὁδηγούμενοι, ἔρχονται εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἣτις ἐστὶν ἡ καινὴ Διαθήκη· ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἡμέρας καταυγάζει ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὡς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἐνδεκάτῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους. Τοῦτο προέφη καὶ Ἡσαΐας ὁ Προφήτης ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ, λέγων· «Καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν»· αὕτη ἡ δόξα, ἣν παρακελεύεται ἐνταῦθα ὁ ψαλμῶδὸς ἀναγγέλλειν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι θαυμαστά ἐποίησεν, ἃ χρὴ διηγεῖσθαι πᾶσι τοῖς λαοῖς· ὡς ὁ αὐτὸς Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ πέμπτῳ λέγει· «Κύριε ὁ Θεός μου δοξάσω σε καὶ ὑμνήσω τὸ ὄνομά σε, ὅτι ἐποίησας θαυμάσια πράγματα, βελὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν»· ποῖος δὲ τὰ θαύματα ἐξετέλεσεν ἢ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; Οὗτος τυφλοὺς ὠμμάτωσε, παραλύτους συνέσφιξε, νεκρὸς ἀνέστησε, καὶ ἀσθενοῦντας ποικίλοις νόσοις ἐθεράπευσε· καὶ ἄλλα εὐεργετήματα εἰργάσατο, ἃ-

(1) Ματθ. ζ', 6. (2) Ψαλ. ρβ', 5. (3) Ἐφεσ. δ', 22. (4) Λουκ. β', 14. (5) Ματθ. κη', 19.

τινα τοῖς λαοῖς ἀναγγέλλουσιν οἱ ἱεροὶ Εὐαγγελισαί.
Πρὸς δὲ τούτοις ἐκύρωσέ τε καὶ ἐπιστώσατο τὴν
βουλὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἀληθινὴν, ἥτις
ἐστὶ τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.
ταύτην οὖν τὴν εἰκόνα ἀνεκαίνισε, καὶ τὸν ἄνθρωπον
ἀνέπλασε διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἐνανθρωπήσεως.

4 **Ο**τι μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς
σφόδρα, φοβερός ἐστιν ὑπὲρ πάντας
τοὺς Θεούς.

5 **Ο**τι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαι-
μόνια, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐ-
ποίησε.

Παρά πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ πᾶσαν
τὴν γῆν αἰνούμενος ὁ Θεὸς (οὗ τὸ ὄνομα εὐλογεῖται,
καὶ τὸ σωτήριον αὐτοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ ἡ δόξα
αὐτοῦ ἀναγγέλλεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς λα-
οῖς), οὗτος μέγας μὲν Κύριός ἐστιν, ὅτι Υἱὸς Θεοῦ
καὶ Θεὸς ὁμοούσιος καὶ συναίδιος τῷ Πατρί· τὸ δὲ
μέγεθος τούτου οὐ κατ' αὔξησιν σωματικὴν· ἀ-
σώματος γὰρ καὶ ἀποσός ἐστιν· ἀλλὰ διὰ τὸ δημι-
ουργῆσαι τὰ μεγάλα κτίσματα μέγας ὀνομάζεται·
αἰνετὸς δὲ σφόδρα, δι' ἃς ἐνεργεῖ εὐεργεσίας· φο-
βερός ὑπὲρ πάντας τοὺς θεοὺς, ἵνα μὴ δόξη φο-
βερὸν δικαστὴν λέγειν τὸν Θεὸν ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους
καὶ τοὺς δικαίους τοὺς ὄντας κατὰ χάριν θεοὺς,
διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν
δαιμόνια. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τοὺς δαίμονας θεοὺς,
οὐ πιστοῦται ὅτι θεοὶ εἰσιν, ἀλλ' ὀνειδίζει τοὺς
οὕτως ὑπειληφότας αὐτοὺς καὶ ὡς θεοῖς λα-
τρεύοντας.

6 **Ε**ξομολόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώ-
πιον αὐτοῦ, ἁγιωσύνη καὶ μεγαλο-
πρέπεια ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ.

Ενώπιον τοῦ Θεοῦ οὐχ ἴστανται οἱ ἁμαρτω-
λοὶ καὶ παράνομοι, ἀλλ' οἱ ἔχοντες τὴν ὠραιότητα
καὶ καλλονὴν τῶν ἀρετῶν, καὶ οἱ ἐξομολογούμενοι
τῷ Θεῷ. Τούτους περιλαμβάνει ἡ ἐπίβλεψις αὐτοῦ,
καὶ τούτοις ὡς ἔχουσι τὴν ὠραιότητα τῶν ἀρετῶν
καὶ τὴν ἐξομολόγησιν προσγίνεται ἡ ἁγιωσύνη·
ναὸς γὰρ καὶ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ γενόμενοι
διὰ τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν καὶ διὰ τὴν καθαρότητα
τῆς πολιτείας, μετέχουσι παρὰ τοῦ κατοικοῦντος
ἐν αὐτοῖς Θεοῦ τῆς ἁγιωσύνης καὶ τῆς μεγαλοπρε-
πείας αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς ἔφη· ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι
ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἅγιος (1). Προσέτι ἁγια-
στήριον περιέχον ἁγιωσύνην καὶ μεγαλοπρέπειαν
Θεοῦ, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ κατοικητήριον
οὔσα τῆς παναγίας Τριάδος. Ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα
ὃ προσεῖληφεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται κατοικη-
τήριον καὶ ἁγιαστήριον αὐτοῦ· ἐν αὐτῷ γὰρ ἐφα-
νέρωσε τὰ τῆς αὐτοῦ θεότητος μεγαλουργήματα·
τοῦτό ἐστι καὶ ὠραιότης αὐτοῦ, ὡς εἴρηται περὶ
αὐτοῦ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ· «Ὁραῖος κάλλει παρὰ
πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων» (2).

7 **Ε**νέγκατε τῷ Κυρίῳ αἱ πατριαὶ
τῶν ἐθνῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν
καὶ τιμὴν· ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν
ὀνόματι αὐτοῦ.

Δείκνυται ἐναργῶς διὰ τούτου, ὅτι ἀπωσά-

(1) Λευϊ. ια', 44. (2) Ψαλ. μδ', 2.

μενος ὁ Θεὸς τὰς τῶν Ἰουδαίων θυσίας, προσκαλεῖται τὰ ἔθνη εἰς λατρείαν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Μαλαχίου τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Καὶ ἐν ὑμῖν συγκλεισθήσονται θύραι, καὶ οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν μου δωρεάν. Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν λέγει Κύριος Παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέχομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν· διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἤλις καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθάρ· διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Καὶ τὰ νῦν διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ προσκαλεῖται τὰς πατριὰς τῶν ἔθνων, τοὺς πατριάρχας δηλαδὴ καὶ ἀρχηγούς αὐτῶν, ἵνα προσενέγκωσιν αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην δόξαν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, ἃς ἰδόντες οἱ λαοὶ δοξάσωσι τὸν Θεόν, καὶ προσάξωσιν αὐτῷ τιμὴν, ἥτοι τὴν ἐκ δικαίων πόνων αὐτῶν ἐλεημοσύνην, καὶ τιμήσωσιν αὐτὸν ὡς Πατέρα, ὡς καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ λέγει τούτους υἱούς· ἠξίωσε γὰρ αὐτοὺς τῆς υἰοθεσίας, καὶ ἐδωρήσατο αὐτοῖς ἐν τῷ προσεύχεσθαι λέγειν· «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (1). Διὰ δὲ τοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ, προμηνύει τὸν σταυρόν· τοῦτον γὰρ καὶ ὁ Κύριος δόξαν ἑαυτοῦ ὀνομάζει· διόπερ ὅσοι σταυρώσουσιν ἑαυτοὺς, νεκρώσαντες τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς, οὗτοι προσφέρουσι δόξαν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου.

8 **Α**ρατε θυσίας, καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ, προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ.

Αρατε θυσίας, τουτέστιν ὑψώσατε τὰς δια-

νοίας ὑμῶν καὶ προσαγάγετε τῷ Κυρίῳ θυσίας μεταρσίους, αἵτινές εἰσιν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις καὶ οὐράνιαι· καὶ μὴ ἐκπίπτετε προσφέροντες θυσίας ἀλόγων κτηνῶν. Αὐλὰς δὲ τοῦ Κυρίου λέγει τὰ ἁθροίσματα τῶν χριστιανῶν καὶ τοὺς ναοὺς τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· τὸ γὰρ θυσιαστήριον τῶν Ἰουδαίων ἐν μόνον ἦν· τὰ θυσιαστήρια δὲ τῶν ἐξ ἔθνων εἰς Χριστὸν πιστευσάντων πολλὰ εἰσι· διὰ τοῦτο κἀνταῦθα πληθυντικῶς τὰς αὐλὰς ἐξήνεγκεν εἰπὼν· εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἐνικῶς εἰπὼν, ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ, δηλοῖ τὸ ἐν φρόνημα, καὶ τὴν μίαν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀπάντων τῶν εὐσεβῶν, οἵτινες πάντες λέγονται, αὐλὴ τοῦ Θεοῦ· ἐν αὐτοῖς γὰρ αὐλίζεται ὁ Κύριος. Οὗτοι δὲ οἱ εὐσεβεῖς εἰσιν αὐλὴ ἁγία· ὑπάρχουσι γὰρ ἐν σῶμα τοῦ ὑπεραγίου καὶ μέλη ἐκ μέρους.

6 **Σ**αλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι Κύριος ἐβασίλευσε.

10 **Κ**αὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται· κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Πρόσωπον μὲν Θεοῦ λέγεται ἡ μετὰ σώματος παρουσία καὶ ἐπιφάνεια τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐν γῇ τοῖς ἀνθρώποις· γῆ δὲ οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸ γῆ γενεῖς εἶναι καὶ ἐν τῇ γῇ κατοικεῖν· ἐπιφανέντος οὖν τοῦ Κυρίου ἡμῶν διὰ σαρκὸς, ἐξεπλάγησαν οἱ ἄνθρωποι ἰδόντες τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, καὶ ἐσαλεύθησαν μεταναστάντες ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν. Προσέτι,

(1) Ματθ. ζ', 9.

κηρυχθείσης τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ παρρησιασθείσης, πάντες μὲν οἱ γηγενεῖς ἐσαλευθήσαν καὶ ἐθορυβήθησαν, οἱ δὲ πιστεύσαντες ἀνήγγειλαν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν, ὅτι Κύριος ἐβασίλευσεν, ὡς καὶ τὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπεν· « Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς » (1)· ἀντὶ τοῦ, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμύητοι ἰδόντες τὰ θαυμάσιά μᾶ, ἔγνωσαν ὅτι ἐξουσιαστής εἰμι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Διὰ δὲ τοῦ, εἶπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑπεμφαίνει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐδέξαντο τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τοῦτο ὁ προφητικὸς λόγος παρακελεύεται τοὺς Ἀποστόλους εἰπεῖν ταῦτα τοῖς ἔθνεσιν· οὕτω γὰρ γέγραπται· « Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σπηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς » (2)· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τρίτῳ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων ἀναγινώσκομεν· τὸν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν παρρησιασασμένους εἰπεῖν τοῖς Ἰουδαίοις· « Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξιόους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδὲ σφερόμεθα εἰς τὰ ἔθνη »· ταῦτα οὖν δεξάμενα τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ πεισθέντα, ἔχαιρον καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν· ἐπίστευσαν δὲ ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τὸ δὲ, κατώρθωσε τὴν οἰκμένην, ὑπεμφαίνει ὅτι οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ὑπῆρχον πρότερον κλυδωνιζόμενοι ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ἀπορίας, ἀλλὰ τούτους ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστερέωσεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, καὶ οὐκέτι σαλευθήσονται, ἐδραῖοι ἐν τῇ πίστει διαμένοντες. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία λέγεται οἰκουμένη, ὅτι ἐν αὐτῇ κατοικεῖ ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, αἵ τε ἀγγελικαὶ χοροὶ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων καὶ ὁ σύλλογος τῶν

εὐσεβῶν· ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν κατώρθωσεν ὁ Κύριος, καὶ ἐθεμελίωσεν ἐπ' ἀκλονήτου πέτρας, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. Καὶ πρῶτον μὲν εἶπε, σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ, ὕστερον δὲ, ἥτις οὐ σαλευθήσεται, διδάσκων ἡμᾶς ὁ ψαλμῶδὸς διὰ μὲν τοῦ, σαλευθήτω, τὴν ἀπὸ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν μεταχώρησιν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ μετακινήσαι τὰς ὁρέξεις αὐτῶν ἀπὸ τῶν γήινων εἰς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ αἰώνια· διὰ δὲ τοῦ, οὐ σαλευθήσεται, σημαίνει τὸ μετὰ τὸ πιστεῦσαι μηκέτι μετακινήθῃ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, μηδὲ παρτρέπεσθαι, ὡς κάλαμος ὑπ' ἀνέμων σαλευόμενος, ἀλλ' ἀστεμφῶς ἐν τῇ πίστει καὶ τῷ καλῷ διαμένειν. Τὸ δὲ, σαλευθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ, συνάδει τῷ ἐν εἰκοστῷ ἔκτῳ κεφαλαίῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου· « Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ ἐποίησας ἐπὶ τῆς γῆς »· τοῦτο δὲ ἐστὶν ὅτι ἡμεῖς οἱ δεξάμενοι ὡς σπόρον τὴν θείαν διδασκαλίαν, συνελέβομεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς διανοίας τὰ θεῖα νοήματα, καὶ ἐγεννήσαμεν τὴν εὐσέβειαν, ἥτις ἐστὶ πνεῦμα τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ὃ δέδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις. Τὸ δὲ, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι, σημαίνει ὅτι εὐθύτητα καὶ δικαιοκρασίαν ποιήσας, τοὺς μὲν ἀδίκους ἐτροπώσατο, τοὺς δὲ ἀδικουμένους ἐρρύσατο. Ἐτι δὲ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν παρουσίᾳ, ὅταν ἔλθῃ κρῖναι τὸν κόσμον, τότε τὰ στοιχεῖα καὶ πάντα τὰ κτίσματα σαλευθήσεται ἀπὸ τῆς φοβρᾶς αὐτοῦ παρουσίας· τότε πάντες γινώσκονται αὐτὸν βασιλέα, καὶ ὀψεται αὐτὸν πᾶς ὁφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν. Τηνικαῦτα ἀνακαινισθέντα ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, οὐκέτι εἰς τὸ ἐξῆς

(1) Ματθ. κη', 18. (2) Πράξ. ιγ', 47.

σαλευθήσονται· τότε κρινεῖ καὶ πάντας τοὺς λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

11 **Εὐφραινέσθωσαν** οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ· σαλευθήτω ἡ θάλασσα, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

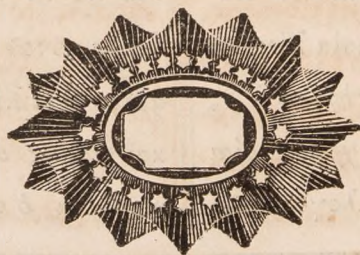
12 **Τότε ἀγαλλιάσονται** πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν.

13 **Κρινεῖ** τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

Τότε, φησί, μεταβληθέντων τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον, εὐφρανθήσονται οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι, καὶ ἀγαλλιάσονται οἱ ἐπίγειοι ἄνθρωποι, οἱ ὅμοιοι τῇ σαλευομένῃ καὶ κυμαινομένῃ θαλάσσῃ. Προσέτι, τοῦ Κυρίου ἡμῶν διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως σώσαντος τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνακαίνισαντος τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, εὐφράνθησαν αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ ἐδοξολόγησαν αὐτὸν, λέγοντες· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία » (1). Θάλασ-

σαν νοητέον καὶ τὰ ἔθνη, ἅτινα ἐσαλεύθησαν καὶ ἐταράχθησαν, κηρυχθείσης τῆς πίστεως. Προσέτι θάλασσα λέγεται καὶ ἡ παροῦσα πολυτάραχος ζωὴ, καὶ οἱ ἀσεβεῖς οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐπαναστάντες. Ὁ δὲ Θεοδοτίων καὶ Σύμμαχος ἡρμήνευσαν, ἤχησεν ἡ θάλασσα σὺν πληρώματι αὐτῆς, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐνηχῆθη τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐν ταῖς νήσοις ταῖς ἐν τῇ θαλάσσῃ· πεδία δὲ λέγει τοὺς πεδεινοὺς τόπους, ἐν οἷς ἔσται ὁ Κύριος διδάσκων καὶ ἰώμενος τοὺς ἀνθρώπους· νοητέον δὲ καὶ τὰς εὐθείας καρδίας τὰς μηδὲν στραγγαλιῶδες καὶ σχολιὸν ἐχούσας, αἵτινες ἐχάρησαν. Προσέτι καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ κλείσθέντα τῇ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἀναρτήσῃ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἀγαλλιάσαντο· ξύλα δὲ τοῦ δρυμοῦ λέγονται καὶ οἱ πρότερον μὲν μηδένα καρπὸν ἀγαθοεργίας κτησάμενοι ἄνθρωποι, ὕστερον δὲ τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καρποφορήσαντες τὰς ἀρετὰς, καὶ ἄξιοι γενόμενοι ἐμφυτευθῆναι τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐνθα διὰ παντὸς ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὀρῶντές τε αὐτὸν καὶ τῆς δόξης καὶ λαμπρότητος αὐτοῦ ἀπολαύοντες. Τὸ δὲ διπλασιάζει, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔρχεται, σημαίνει τὴν τε πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν, καθ' ἣν παρέσχε τοῖς ἀνθρώποις τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν δευτέραν, καθ' ἣν ἀπαιτήσῃ τὴν τῶν δοθέντων ταλάντων ἐμπόρευσιν καὶ κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ.

(1) Λουκ. β', 14.

ΨΑΛΜΟΣ ηΣΤ'.

Τῷ Δαβίδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτῷ ἀποκαθίστατο. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

Τοῦτον ἦσε τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβίδ μετὰ τὸ ἀναπαυθῆναι ἀπὸ τῶν πολέμων καὶ κοπάσαι τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀπακαταστήσαι αὐτῷ τὴν βασιλείαν γαλήνιον. Ἀναγωγικώτερον δὲ γῆν νοητέον τὸν ἐκ γῆς δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, πρὸς ὃν εἶρηται παρὰ τοῦ Θεοῦ. «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση» (1). Οὗτος οὖν ὁ γῆ λεγόμενος ἄνθρωπος, πρότερον μὲν ἀποστάτης ἀπὸ Θεοῦ ἐγένετο, ὕστερον δὲ ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ σπέρματος Δαβίδ, ἀποκατέστη αὐτῷ τῷ Θεῷ ὥσπερ καὶ πᾶς ἁμαρτωλὸς ἀποστάτης μὲν γίνεται τοῦ Θεοῦ, ἐπιστραφεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας, πάλιν ἀποκαθίσταται αὐτῷ.

Ι **Ο** Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφρανθήτωσαν νῆσοι πολλαί·

Βάντοτε μὲν βασιλεὺς ἐστὶν ὁ Κύριος, τὴν βασιλείαν ἔχων οὐκ ἐπίκτητον, ἀλλ' αἰεὶ διαμένουσαν, ἐβασίλευσε δὲ, λέγων ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς, διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι οἱ ἐν ἁμαρτίαις διατελοῦντες, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ παλαμναίου διαδόλου κατέχονται· μετανοήσαντες δὲ, τῆς μὲν ἐκείνου ἐξουσίας ἀπαλλάττονται, ὑπὸ δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ ἀποκαθίστανται τελοῦντες τὰ θεῖα αὐτοῦ προστάγματα, καὶ τηνικαῦτα λέγεται, ὅτι ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν αὐτῶν, τουτέστιν, ἔγνωσαν αὐτὸν παμβασιλέα ὄντα. Γῆν δὲ ἐνταῦθα ἀγαλλιασομένην νοητέον τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, καὶ τοὺς τὸν μὲν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπεκδυσομένους, τὸν δὲ νέον ἀμφιασομένους, καὶ καινὴ κτίσις χρηματίζοντας, καὶ καταξιωθησομένους κληρονομησαὶ τὴν γῆν τῶν πρᾶξεων. Νήσους δὲ νοητέον τὰς τε ἐσομένας ἐκ κλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων, αἵτινες ὡς νῆσοι μὲν, ἐν τῇ ἁλμυρᾷ καὶ πολυταρά-

χω τοῦ βίβη θαλάσσης ὑπάρχουσαι, καὶ ὑπὸ τῶν κυμάτων αὐτῆς πατασόμεναι, καὶ ὑπὸ τῶν σφοδρῶν πνευμάτων τῶν πειρατηρίων καὶ κακώσεων προσρηγνύμεναι, οὐδαμῶς δὲ σαλευόμεναι ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς πίστεως διαμένουσιν. Αὗται οὖν αἱ νοηταὶ νῆσοι εὐφραίνονται, ὅτι ὁ Κύριος βασιλεὺς ἐπ' αὐτῶν ἐστὶν ἐν τε τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ.

2 **Ν**εφέλη καὶ γνόφος κύκλω αὐτοῦ, δικαιοσύνη καὶ κρίμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

Βνεφέλη καὶ ὁ γνόφος σώματα ὄντα, πῶς κυκλώσουσι τὸν ἀσώματον, αὐλὸν τε καὶ ἀπερίγραφτον Θεόν; Ἀλληγορούμενα τοιγαροῦν ταῦτα δίδωσιν ἡμῖν νοεῖν γνόφον τε καὶ νεφέλην τὸ ἀκατάληπτον τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας· τοῦ γὰρ γνόφου καὶ τῆς νεφέλης τὸ μὲν ἐκτὸς ὁρῶμεν καὶ γινώσκουμεν, τὸ δὲ ἐντὸς αὐτῶν κατηρεφές καὶ ἐπιλύγιον ὄν, οὐδαμῶς ὁρῶμεν. Οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν μὲν ὑπαρξιν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ γινώσκουμεν, καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι Θεὸς ἐστὶ, τὴν δὲ οὐσίαν αὐτοῦ, τὸ τί ἐστὶ δηλαδὴ, οὐ κατανοοῦμεν. Προσέτι νε-

(1) Γενεσ. γ', 19.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

φέλην μὲν τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, γνόφον δὲ τὸ ἀπερινόητον καὶ ἀπόκρυφον αὐτῶν. Ἔτι νεφέλην νοητέον καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὅπερ εἴληφεν ἀπὸ τῆς γῆς, ὥσπερ καὶ ὁ ἥλιος ἀνιμάται ἀπὸ τῆς γῆς τὰς τὴν νεφέλην συνιστώσας ἱκμάδας· γνόφον δὲ, τὸ ἀκατανόητον τοῦ τρόπου τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως, περὶ οὗ καὶ Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐννάτῳ λέγει· «Ἴδού Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἤξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Ἐνταῦθα ὁ Ἡσαΐας Αἴγυπτον μὲν ἐννοεῖ τὴν οἰκουμένην, νεφέλην δὲ κούφην τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἐλεύθερον βάρους τῆς ἁμαρτίας, ἐν ᾧ πεζῇ ἐπέβαινε τοῖς ὕδασι τῆς θαλάσσης· ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς νεφέλης ἐστάλαξε τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ ἐδρόσισε πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα. Διὰ τὸ ἔχειν τοίνυν τὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀκατάληπτον λέγεται γνόφῳ περικυκλοῦσθαι· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρυσίᾳ ἐλεύσεται ἐπὶ νεφέλῃ καὶ γνόφῳ. Προσέτι νεφέλης καὶ γνόφου ἐμνήσθη ὁ ψαλμῶδός, ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ ἐν νεφέλῃ καὶ γνόφῳ ὄφθεις ἐν Σινᾷ, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἐν τῇ γῇ ὄφθεις σεσαρκωμένος. Θρόνον δὲ Θεοῦ λέγει τὴν δεσποτείαν καὶ ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἐξουσίας, λέγει ὁ ψαλμὸς, ἐκπορεύεσθαι δικαιοσύνην καὶ κρίμα, ὡσανεὶ λέγων· ὅτε ἐποίησε τὴν ἀνθρώπων γνῶναι, ὅτι Θεὸς ἐξουσιαστὴς ἐστίν, τότε ἐδίδαξεν αὐτὸς δικαιοσύνην καὶ κρίσιν, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἑκτῷ τῶν Παροιμιῶν· «Μετὰ γὰρ δικαιοσύνης ἐτοιμάζεται θρόνος ἀρχῆς»· τοιγαροῦν καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν κρίναντος ἐν δικαιοσύνῃ διὰ τὸ καταγωνίσασθαι τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ ῥύσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς δυναστείας καὶ τυραννίδος αὐτῶν ἐγένετο δι-

καιοσύνη καὶ κρίμα κατόρθωσις τοῦ θρόνου αὐτοῦ.

3 Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύσεται, καὶ φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ.

Πῦρ ὀνομάζει τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ· τοῦτον δὲ λέγει ἐνώπιον αὐτοῦ εἶναι διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπευθύνους· καὶ φλογιεῖ τοὺς συλλέξαντας ἑαυτοῖς διὰ τῶν πονηρῶν αὐτῶν πράξεων ξύλα, χόρτον, καλάμην, ὡς ἔφη ὁ Ἀπόστολος (1), καὶ θησαυρίσαντες ἑαυτοῖς ὀργὴν εἰς ἡμέραν ὀργῆς. Ἔστι δὲ καὶ τὸ πῦρ τῆς γενένης τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς ἀμετανοήτοις, ὡς προεώρακε Δανιὴλ ὁ Προφήτης.

4 Ἐφάναν αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῇ οἰκουμένῃ, εἶδε καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωτὸς ἀληθινοῦ ὑπάρχοντος, αἱ διδασκαλῖαι ὡς ἀστραπαὶ ἐκπορευόμεναι ὑπ' αὐτοῦ, κατήστραψαν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· ἐκ δὲ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λαβόντες καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, πάντα τὸν κόσμον κατήγασαν· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἀστραπαὶ πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἐφώτισαν τὰς πρὶν ἐσκοτισμένας καρδίας· καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἰδόντες τὸ θεϊκὸν φῶς ἐσαλεύθησαν. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐπὶ μὲν τοὺς ἀσεβεῖς ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, τὴν δὲ δικαίαν καταυγάζει φῶς ἐξαλλόμενον ἀπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τοῦτε τὰς μαρμαρυγὰς ἀστραπᾶς Θεοῦ προσαγορεύει ὁ ψαλμῶδός, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τὴν δευτέραν μὲν αὐτοῦ παρυσίαν, ἀπὸ ἀνατολῶν ὡς ἀστραπὴν ἀρράσασαν, εἰς δύσιν δὲ φαινομένην λέγει (2).

(1) Α' Κορ. γ', 12. (2) Ματθ. κδ', 27.

5 **Τ**ὰ ὄρη ὥσει κηρὸς ἐτάκησαν ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ἀπὸ προσώπου Κυρίου πάσης τῆς γῆς.

Τοῦτο τὸ πῦρ τὸ προπορευόμενον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ σφόδρα φλογερὸν ὑπάρχον, ὑποστῆναι οὐ δύναται οὔτε ὄρη οὔτε γῆ. Καὶ ὄρη μὲν νοητέον τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐξουσιαστὰς τοὺς δεσπόζοντας ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἐγκεχειρισμένους προστασίαν αὐτῶν, οἵτινες ὅσῳ μεγάλοι τυγχάνουσι, τοσούτῳ μᾶλλον ἐτασθήσονται· τούτους τήξει ἐκείνη ἡ φλόξ τῆς θείας ἐπιφανείας· γῆν δὲ τοὺς ἀγοραίους. Ἔτι ὄρη νοητέον καὶ τὰς ἀποστατικὰς δυνάμεις, ὡς κατεπαιρομένας τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.

6 **Α**νήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ εἶδον πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Ανήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν βαπτιζομένῃ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ· ἔφη γὰρ ὁ αὐτὸς τῷ βαπτιστῇ· «Ἄφες ἄρτι, καὶ γὰρ πληρῶσαι παραγέγονα δικαιοσύνην πᾶσαν» (1)· τότε οὐρανόθεν φωνὴ ἠνέχθη αὐτῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς μαρτυροῦντος τὴν ὁμοούσιον αὐτοῦ υἰότητα· τόδ' αὐτὸ καὶ ὅτε μετεμορφώθη ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβωρίῳ. Ὡσαύτως καὶ ὅτε προσηύξατο πρὸς τὸν Πατέρα ἐγγὺς τοῦ πάθους, τότε ἤλθε φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα πρὸς αὐτόν· «Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω», ἧς τῶν ἀκυσάντων, οἱ μὲν ἔλεγον βροντὴν γεγονέναι, οἱ δὲ, ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν (2). Οὕτως οὖν ἀνήγγειλαν οἱ οὐρανοὶ τὴν

δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Λέγονται οὐρανοὶ καὶ οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι, οἵτινες ἀνήγγειλαν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· ὡσαύτως καὶ οἱ οὐρανόφρονες ἄνθρωποι ἀνήγγειλαν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν, ἐφάνερωσαν ὅτι ὁ Θεὸς ἐδικαίωσε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· καὶ διὰ τῆς καλῆς αὐτῶν πολιτείας ἐγνώρισαν τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἔργα τῆς θεαρέστου δικαιοσύνης· καὶ πάντες οἱ λαοὶ εἶδον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τὰ θαυμάσια αὐτοῦ θεασάμενοι.

7 **Αἰ**σχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν.

8 **Π**ροσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ· ἤκουσε καὶ εὐφράνθη ἡ Σιών.

9 **Κ**αὶ ἠγαλλιάσαντο αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας, ἕνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε.

Οὐ μόνον οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐπ' ἐλπίδι αὐτῶν αἰσχυνθήσονται, ἐπιγόντες τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἦν πρόρρησις τοῦ μέλλοντος· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐννάτῳ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων· ὅτι Δημήτριός τις ὀνόματι ἀργυροκόπος, ποιῶν ἀγάλματα ἀργυρᾷ Ἀρτέμιδος ἐν τῇ Ἀσίᾳ, συνέχεε τοὺς συντεχνήτας αὐτοῦ, καὶ ἐκίνησεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ κατησχύνθησαν οἱ

(1) Ματθ. γ', 15. (2) Ἰωαν. β', 28.

ἐγκαυχώμενοι τοῖς γλυπτοῖς· τὴν δὲ προσκύνησιν, ἣν προσφέρουσιν οἱ ἄγγελοι Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, βεβαιοὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλῇ πρώτῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους λέγων· «Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκημένην, λέγει, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Οἱ μὲν οὖν προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς αἰσχυνθήσονται· ἡμεῖς δὲ οἱ προσκυνοῦντες τῷ ἀληθεῖ ἡμῶν Θεῷ οὐκ αἰσχυνησόμεθα, μᾶλλον δὲ εἰς τὸ τῶν ἀγγέλων τάγμα συνταττόμεθα. Ἐπεὶ δὲ ἦ τε διὰ σαρκὸς ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ ἡ πρώτη κλῆσις ἐν τῇ Σιών ἐγένετο ὡς γέγραπται· «Ἐγὼ δὲ κατεσάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὁρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς» (1)· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Προφήτης ἤκουσε καὶ εὐφράνθη ἡ Σιών, ἀντὶ τοῦ, οἱ ἐν τῇ Σιών οἰκοῦντες, πρῶτοι ἀκούσαντες τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προθύμως ἐδέξαντο τὸν λόγον καὶ ἐχάρησαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἄθροισμα τῶν εὐσεβῶν Σιών ἐννοεῖται· θυγατέρες δὲ τῆς Ἰουδαίας, αἱ ψυχαὶ τῶν Ἀποστόλων, τέκνων γεγονότων τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὗται ἠγαλλιάσαντο διὰ τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν τῶν ἀποκειμένων τοῖς εὐσεβέσιν. Ἐπεὶ δὲ Σιών, σκοπευτήριον ἐρμηνεύεται, διὰ τοῦτο καὶ πᾶσαν διορατικὴν ψυχὴν σκοπεύουσιν τὰ θεῖα, Σιών λέγεσθαι δίκαιον. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ἰούδας, ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται, διὰ τοῦτο πᾶσας τὰς τῷ Θεῷ ἐξομολογουμένας ψυχὰς, θηγατέρας Ἰουδαίας ὀνομάζεσθαι οὐκ ἀπεικός. Ἔτι ἡ παλαιὰ Διαθήκη καὶ οἱ Προφῆται καὶ πᾶσα ἡ θεία Γραφή Ἰουδαία νοεῖται· ταύτης τοιγαροῦν θηγατέρες εἰσὶν αἱ πειθόμεναι αὐταῖς καρδίαι· οἱ οὖν προσέχοντες τοῖς θείοις ῥήμασι

καὶ συνιέντες, καὶ εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς ἔνθεον κάλλος ἐγκύπτοντες, εὐφραίνονται καὶ ἀγαλλιῶνται. Προσέτι Σιών ἐστὶν ὁ σύλλογος τῶν χριστιανῶν, θυγατέρες δὲ Ἰουδαίας εἰσὶν αἱ ἐκκλησίαι, ἃς ἐλοχεύσαντο οἱ τῶν Ἰουδαίων υἱοί, Ἀπόστολοι· ὡσαύτως θυγατέρες Ἰουδαίας λέγονται καὶ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τῶν εὐσεβῶν, αἵτινες καὶ μέλη ἐγένοντο τοῦ ὅλου σώματος, ὃ ἐστὶν ἡ Σιών. Οὗτοι πάντες, φησὶν, ἠγαλλιάσαντο ἕνεκεν τῶν χρημάτων σου, Κύριε.

ΙΟ Ὅτι σὺ Κύριος ὕψιστος ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, σφόδρα ὑπερυψώθης ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς.

Αεὶ μὲν ὕψιστός ἐστιν ὁ Κύριος, αἰδιόν τε ἔχει τὸ ὕψος καὶ ὑπερῆρμένον πάντων τῶν κτισμάτων. Λέγεται δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὕψιστος, ὅτι ὑψωθείς ἐπὶ σταυροῦ τοῦ δοκοῦντος ταπεινότης καὶ ἀσθένεια, ἐνίκησε δι' αὐτοῦ τοὺς δοκοῦντας δυνατοὺς, καὶ ἐταπείνωσε τοὺς ἐπαιρομένους, καὶ διὰ τούτου ἐδείχθη τοῖς πᾶσιν, ὅτι ὑπερύψωται ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς.

ΙΙ Οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον μισεῖτε πονηρά· φυλάσσει κύριος τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων αὐτοῦ, ἐκ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ ῥύσεται αὐτούς.

Οὐδεὶς δύναται ἀγαπᾶν τὰ ἀλλήλοις ἀντικείμενα, ἀλλὰ μὴν τὸ ἀγαθὸν καὶ αὐθυπόστατον ἀντίκειται τῷ κακῷ τῷ ἀνυποστάτῳ, ἄρα ὁ ἀγα-

(1) Ψαλ. β', 6.

πῶν τὸ ἀγαθὸν καὶ αὐθυπόστατον, οὐ δύναται ἀγαπᾶν τὸ κακὸν καὶ ἀνυπόστατον. Ὁ Θεὸς ὁμο-
λογουμένως ἐστὶν ἀγαθὸν ὑπεράγαθον καὶ ὃν
αὐθυπόστατον ὑπὲρ πᾶν ὄν, ἡ δὲ πονηρία ἐστὶ
κακὸν καὶ ἀνυπόστατον· τοῦ γὰρ καλοῦ ἐκτροπή
καὶ ἀπουσία ἐστὶν· ἄρα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεόν, οὐ
δύναται ἀγαπᾶν τὴν πονηρίαν τὴν ἀντικειμένην
τῷ Θεῷ. Τοῦτον οὖν τὸν ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν
ὅσιον γενόμενον, ἀνταγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ φυλάσ-
σει αὐτὸν, καὶ ἰσχύσειεν οἱ πονηροὶ κατ' αὐτοῦ,
τὸ σῶμα αὐτοῦ μόνον κακώσουσιν, τὴν δὲ ψυ-
χὴν αὐτοῦ βλάψαι οὐδαμῶς δυνήσονται, ἀλλὰ
μᾶλλον αὐτὴν ὠφελήσουσιν, ὅπερ συμβέβηκε τοῖς
ἀγίοις μάρτυσιν.

12 Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ
τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη. Εὐ-
φράνθητε δίκαιοι ἐν τῷ κυρίῳ, καὶ ἐξο-
μολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης
αὐτοῦ.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ φῶς ἐστὶ τοῖς δικαίοις,
ὡς γέγραπται καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ· « Λύχνος τοῖς
ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις
μου » (1). τοῦτο δὲ τὸ φῶς ὁδηγία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ
πρὸς εὐθύτητα φέρουσα, ἣτις ἐστὶν ὁ νόμος τοῦ
Χριστοῦ. Προσέτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστὶ τὸ
φῶς, ὃ ἀνέτειλε τοῖς δικαίοις τοῖς πιστεύουσιν εἰς
αὐτὸν, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ Μα-
λαχίου τοῦ Προφήτου· « Ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φο-
βουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης ». Ὁ
αὐτὸς ἐστὶ καὶ εὐφροσύνη τοῖς εὐθέσι τῇ καρ-
δίᾳ· τοὺς γὰρ δικαίους μόνῃ τῇ εἰς Χριστὸν
πίστει ἐπαγαλλομένους, καὶ ἀφορῶντας πρὸς μό-
να τὰ τοῖς ἐναρέτοις ἀποκείμενα ἀγαθὰ, οὔτε τι
τῶν τερπνῶν εὐφραίνει, οὔτε τι τῶν ἀνιαρῶν λυ-
πεῖ· οὗτοι ἐξομολογοῦνται εὐχαριστοῦντες τῷ
Κυρίῳ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις καὶ τοῖς δωρήμα-
σιν αὐτοῦ, μεμνημένοι καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀγιω-
σύνης αὐτοῦ.

(1) Ψαλ. ριη', 103.

ΨΑΛΜΟΣ ηΖ'.

Τῷ Δαβίδ.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· ἐκατέραν γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνειαν προθεσπίζει· ἀλλὰ τὰ πλείονα περὶ τῆς προτέρας διέξεισιν.

Ι **Α**σατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος.

2 **Ε**σωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ.

Χεὶρ καὶ δεξιὰ καὶ βραχίων τοῦ Θεοῦ λέγεται ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησε, «Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν» (1). ὥσπερ γὰρ ἡ χεὶρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ σώματός ἐστιν ἀχώριστός τε αὐτοῦ τυγχάνει, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεγέννηται καὶ ἀχώριστος αὐτοῦ ἐστι, περὶ οὗ καὶ ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ δευτέρῳ τοῦ Δευτερονομίου λέγει ὁ Θεός· «Ἄρῳ εἰς οὐρανὸν τὴν χεῖρά μου, καὶ ὁμοῦμαι τὴν δεξιάν μου»· καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τοῦ Ἡσαίου· «Ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας»· καὶ πάλιν, «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη» (2); Οὗτος οὖν ὁ βραχίων ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ἥτοι ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ἐποίησέ τε κατὰ καιροῦς, καὶ ποιεῖ θαυμαστὰ ἔργα καὶ ἐξαίσια, ὅσα μὲν τοι ἐνανθρωπήσας ἐνήργησε θαύματα, ἀνώτερά ἐστιν, ὧν προπεποίηκε· τότε μὲν γὰρ ἓνα μόνον λαὸν τὸν Ἰσραηλίτην ἀπήλλαξε τῆς Αἰγυπτίων δουλείας, τιμωρησάμενος τοὺς κακώσαντας αὐτοὺς, ἐν δὲ τῇ

ἐνσάρκῳ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ παντὸς τοῦ κόσμου τὸν κράτορα, καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν κατεξουσιάζοντα ἡμίνατο, καὶ τῆς ἐκείνου δυναστείας, οὐχ ἐν ἔθνος μόνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔθνη ἐρρύσατο. Ταῦτα οὖν τὰ θαυμαστὰ ἀριστεύματα, καινὰ ὑπάρχοντα, καινὸν ἐπιζητοῦσι καὶ τὸ εὐχαριστήριον ᾄσμα προσφέρεσθαι τῷ κατωρθωκότι· τίνα δὲ ἔσωσεν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ; ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ προσκεῖται, τὸ, αὐτῷ. Διὸ ὁ Ἱερὸς Κύριλλος ἐρμηνεύων φησὶν, ὅτι ὁ Κύριος ἔσωσε τὸν κόσμον ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ· ὁ γὰρ ἀπὸ θλίψεων καὶ ἀναγκῶν κοσμικῶν σωθεὶς, οὐ λέγεται σεσωσθαι τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ ἀπὸ πονηριῶν καὶ παθῶν ψυχικῶν ἀπαλλαγείς καὶ ἀθωωθείς, λέγεται σεσωσθαι τῷ Κυρίῳ, ὡς λυτρωθείς τῆς δεσποτείας τοῦ διαβόλου, ἵνα γένηται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ.

3 **Ε**γνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.

Σωτήριον τοῦ Κυρίου καὶ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· σωτήριον μὲν, ὅτι ἔσωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐπικρατείας τοῦ Βελίαρ, ὡς καὶ Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος δεξάμενος αὐτὸν εἰς ἀγκάλας ὠνόμασεν, εἰπὼν· «Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου» (3)· δικαιοσύνη δὲ, ὅτι ἐδικαίωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐ-

(1) Ἰωαν. 1, 3. (2) Ἠσ. 41, 1. (3) Λουκ. 24, 30.

νοχῆς τῶν ἁμαρτιῶν. Τοῦτο τὸ σωτήριον καὶ ταύτην τὴν δικαιοσύνην, ἤτοι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῖς ἔθνεσιν· οὗτος γὰρ ἦν προσδοκία τῶν ἐθνῶν, καὶ φῶς εἰς ἀποκάλυψιν αὐτῶν· ἔφη δέ που καὶ τις τῶν Προφητῶν, ὄψονται τὰ ἔθνη τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ (1).

4 **Ε**μνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ.

5 **Ε**ἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ο Πατριάρχης Ἰακώβ ἐπιστρέφων ἀπὸ τοῦ Λάβαν, ἑώρακε τὸν Θεὸν ὡς ἄγγελον προσπαλαίοντα αὐτῷ δι' ὅλης τῆς νυκτός· αὕτη δὲ ἡ ὄρασις προτύπωσις ἦν τῶν μελλόντων, δηλοῦσα ὅτι ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, μέλλει λαβεῖν σάρκα καὶ προσαρμοσθῆναι αὐτῇ ὡς ψυχὴ τῷ σώματι, καὶ περιπλακῆναι αὐτῇ ὅλη τῇ αὐτοῦ θεότητι πρὸς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ γενέσθαι τέλειος ἄνθρωπος· διὸ καὶ μετὰ τὴν πάλην, ὡς ἀξιωθέντα ἰδεῖν συμβολικῶς τὸ μυστήριον, ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὃ ἐστι, νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν. Ἐμνήσθη οὖν ἐνταῦθα ὁ ψαλμωδὸς Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ, ὑπομνήσαι ἡμᾶς βουλόμενος, ὅτι ἐκείνην τε τὴν πάλην καὶ πάσας τὰς προφητείας τὰς γενομένας τῷ Ἰακώβ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ τετέλεκε καὶ πεπλήρωκεν ὁ Θεὸς διὰ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, πέμψας τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ εὐδοκήσας γενέσθαι τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν δεξαμένων τὸ κή-

ρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ διασπαρέντος εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, καὶ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως οἰκονομήσας πάντα τὰ ἔθνη σωθῆναι. Ἰδοὺ τοίνυν εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Ἰακώβ προεῖπε περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐστὶν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν. Προσέτι ἐμνήσθη ὁ ψαλμωδὸς τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπ' ἀρχῆς προεθυμήθη περὶ τῆς σωτηρίας τῶν τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, ἤτοι τῶν Ἑβραίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἐκάμμυσαν τὰς ὀφθαλμοὺς καὶ οὐκ ἐδέξαντο, ἐστράφη ὁ Κύριος πρὸς τὰ ἔθνη, καὶ κεῖνα ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ παλαίστας καὶ καταγωνισάμενος τὰ πάθη τῆς σαρκὸς διὰ τῆς σωφροσύνης λέγεται Ἰακώβ, ὅταν δὲ καταντήσῃ εἰς τελειότητα, καὶ φθάσῃ εἰς τάξιν τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμοῖς ὁρῶντων τὸν Θεόν, λέγεται Ἰσραὴλ. Τῷ μὲν οὖν ἀρχαρίῳ βοηθεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τῷ δὲ τελείῳ ἀποκαλύπτεται ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ· οἱ δὲ τοιοῦτοι καὶ πέρατα τῆς γῆς γενομένοι, τουτέστι, μεμακρυσμένοι ἀπὸ τῶν γηίνων, ὄψονται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

6 **Α**λαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ἄσατε καὶ ἀγαλλιᾶσθε καὶ ψάλατε.

7 **Ψ**άλατε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ, ἐν κιθάρᾳ καὶ φωνῇ ψαλμοῦ, ἐν σάλπιγγιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης.

8 **Α**λαλάξατε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Κυρίου.

(1) Ἠσ. νβ', 10.

Επειδὴ κοινὴ καὶ ὑπὲρ πάντων γέγονεν ἡ σωτηρία, διὰ τοῦτο πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν συγκαλεῖται ὁ ψαλμὸς ἀλαλάξαι τῷ Θεῷ τῷ νικήσαντι τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς ἡμῶν, ἄδειν τε καὶ ψάλλειν αὐτῷ πνευματικῶς ἀγαλλομένους ἐν κιθάρα, τῷ ἐν κιθάρα δηλαδὴ προσηρμοσμένῳ ψαλτηρίῳ· τοὺς γὰρ ψαλμοὺς κιθάρα τε καὶ τοῖς ὁμοίοις μουσικοῖς ὄργανοις προσαρμόσας συνέθετο. Προσέτι ὑποτίθεται ἡμῖν ὁ ψαλμῶδὸς ψάλλειν τῷ Κυρίῳ προσαρμόζοντας τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις ταῖς ψυχικαῖς ἡμῶν δυνάμεσι, συμφωνοῦσας τε καὶ ὁμοφρονοῦσας ὡς αἱ νευραὶ ἐν κιθάρα. Κιθάραν ἔτι καὶ μουσικὰ ὄργανα νοητέον τὴν παλαιὰν Διαθήκην· τοῖς γὰρ κατ' ἐκείνην λατρεύουσι διὰ μουσικῶν ὀργάνων ψάλλειν εἴθιστο· σάλπιγγα δὲ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· ὥσπερ γὰρ ἡ σάλπιγξ πάντων τῶν μουσικῶν τρανωτέρα ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ Εὐαγγέλιον παντὶ τῷ κόσμῳ ἀκουστὸν ἐγένετο· καὶ ὥσπερ ἐπισημοτέρα ἡ σάλπιγξ, ὡς παρουσίαν βασιλέως σημαίνουσα, οὕτω καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπισημότερον· ἀναγγέλλει γὰρ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίαν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων Χριστοῦ. Λέγει δὲ ὁ ψαλμὸς τὰς σάλπιγγας καὶ σάλπιγγα ἐνικῶς τε καὶ πληθυντικῶς, ὅτι τὰ Εὐαγγέλια τέσσαρα μὲν εἰσιν, ἐν δὲ τὸ κηρυττόμενον ἔχουσι καὶ ἡ μὲν Ἀπόστολοι πολλοὶ εἰσιν οἱ κηρύξαντες τὸ εὐαγγέλιον, οἵτινες ὡς σάλπιγγες ἤχησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένη πίστις μία ἐστίν. Ἐλατὰς δὲ λέγει τὰς σάλπιγγας, τουτέστι, χαλκοπυρουμένας τε καὶ εἰς μῆκος ἐκτεινομένας· οἱ γὰρ λόγοι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πεπυρωμένοι ἦσαν τῷ πυρὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς

οἰκουμένης ἐξετάθησαν. Κερατίνην δ' αὖ λέγει τὴν σάλπιγγα τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, ἀντὶ τοῦ δυνατὴν· κέρας γὰρ ἡ δύναμις λέγεται ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν κερασφόρων ζώων τῶν ἐν τοῖς κέρασι τὴν ἰσχὺν ἐχόντων. Ἔτι δὲ οἱ Ἑβραῖοι συνήγον τοὺς ἀνθρώπους σάλπιγγι ἀπὸ κέρατος βοῆς ἐξειργασμένη, ὅτι ὁ βοῦς ἐργαστικός καὶ γεωργικός ἐστὶ· καὶ τούτου δίδωσι νοεῖν ὁ ψαλμὸς, ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία ἡ πάντας ἡμᾶς συναθροίζουσα, βούλεται ἡμᾶς ἐργαστικούς καὶ γεωργικούς εἶναι τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀροῦν αὐτὴν τοῖς θεαρέστοις πράξεσιν, ἵνα εὐκαρπος γένηται.

9 **Σ**αλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ.

10 **Π**οταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό· τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἤκει κρῖναι τὴν γῆν.

11 **Κ**ρинеῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Θάλασσαν λέγει τὴν παροῦσαν ζωὴν διὰ τὸ πολυτάραχον καὶ πολυχύμαντον τῶν ἐν αὐτῇ μεριμνῶν· αὕτη οὖν ἡ θάλασσα πρότερον μὲν διετέλει ἐν ἀσεβείᾳ, ἐπιδημήσαντος δὲ σαρκοφύρου τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐσαλεύθη μετατεθεῖσα πρὸς εὐσέβειαν τὰ τε πλήθη τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων, καὶ ἡ πλημμυρίς αὐτῶν ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ ναοῖς, θαλάσση πλημμυρούσῃ παρεικάζεται· ἥς αἱ φωναὶ τῶν ὑμνωδῶν τοῦ Θεοῦ ὡς ῥοῖζος

χυμάτων εἰσί. Ποταμοὶ δὲ οἱ Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ τῶν θείων λόγων καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων διδάσκαλοι, οἱ λαβόντες τὴν γνῶσιν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὡς γέγραπται· «Ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ χάριν ἀντὶ χάριτος» (1)· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ Ἡσαίου ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Ἀντλήσατε ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου». Τούτους οὖν ποταμοὺς ὀνομάζει ὁ ψαλμὸς· τὴν δὲ πρὸς διδασκαλίαν καὶ μύησιν προθυμίαν αὐτῶν παρεικάζει κροτήσῃ χειρῶν ἐπὶ τὸ αὐτό· ὡσαύτως καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἧς ἀπολαμβάνουσιν οἱ ὀρῶντες τὴν εἰς τὸ καλὸν ἐπίδοσιν τῶν μαθητῶν αὐτῶν· οἱ γὰρ εὐφραίνόμενοι κροτοῦσι τὰς χεῖρας. Καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποταμοὶ ὀνομάζονται, ὡς ἔφη ὁ Κύριος·

«Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ρεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος» (2)· ἐπιδημήσαντος οὖν τοῦ Κυρίου ταῦτα συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ προσηρμόσθησαν ἀλλήλοις, ὡς προσαρμόζονται αἱ κροτοῦσαι χεῖρες· ἀλλὰ καὶ αἰσθητῶς ἠγαλλιάσαντο καὶ οἶονεὶ ἐκρότησαν χεῖρας οἱ ποταμοὶ, ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων, ἡνίκα ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ. Ὅρη δὲ νοητέον τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις, αἵτινες ἀγάλλονται ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἁμαρτωλῶν· ὡσαύτως καὶ οἱ Προφῆται ἠγαλλιάσαντο, ἰδόντες πληρωθέντα διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ τὰ αὐτῶν προμηνύματα, καὶ πάντες οἱ δίκαιοι οἱ εἰς ὕψος ἀρετῆς φθάσαντες ἀγάλλονται, ἀπεκδεχόμενοι τὴν τῶν ἔργων ἀντίδοσιν.

ΨΑΛΜΟΣ η΄.

Τῷ Δαβίδ.

Ὁ ὗτος ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει μὲν καὶ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος Ἰουδαίων ἐπάνοδον, προαγορεύει δὲ καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπιστίαν.

Ι **Ο** Κύριος ἐβασίλευσεν, ὀργιζέσθωσαν λαοί· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, σαλευθήτω ἡ γῆ.

Ὁ ὗτος ὁ ψαλμὸς διδάσκει, ὅτι τοὺς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλώτους, ἐπιστρέψαντος τοῦ Κυρίου εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, καὶ γνωσθέντος διὰ τούτου καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀμαθέσιν, ὅτι Κύριος βασιλεὺς καὶ δυνατὸς πρὸς πᾶν ὃ θέλει, διὸ καὶ διὰ εἰδωολό-

τρου βασιλέως τὴν σωτηρίαν ὠκονόμησεν, οἱ μὲν ὄμοροι τῆς Ἰουδαίας γῆς, Μωαβῖται καὶ Ἀμανῖται καὶ Ἰδουμαῖοι καὶ ἄλλοι, μετέβαλον τὴν ἐπιχαιρεκαλίαν εἰς θλίψιν καὶ ὀργὴν διὰ τὴν τῶν Ἑβραίων ἐπάνοδον καὶ εὐστάθειαν· οἱ δὲ εὐσεβεῖς θεολάτραι ἰδόντες τὴν δύναμιν τοῦ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθημένου, ἐσαλεύθησαν καὶ μετεκινήθησαν ἀπὸ τῆς θλίψως εἰς χαρὰν, ὅτι Κύριος ἐβασίλευσε, τῆς ἐξουσίας ἐνέφηνεν ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι βασιλέα ὄντα· καὶ γὰρ

(1) Ἰωαν. α', 16. (2) Ἰωαν. ζ', 38.

τοῖς μὲν δικαίοις εὐφροσύνη ἐστὶν ὁ Κύριος, τοῖς δὲ ἀνόμοις θλίψις καὶ κάκωσις. Τὸ αὐτὸ πεπόνθασιν καὶ οἱ κυριοκτόνοι Ἰουδαῖοι· περὶ γὰρ τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος αὐτοῖς τοῦ Πιλάτου· «Τὸν βασιλέα ὑμῶν σωρώσω;» (1) ἐξεκαύθησαν καὶ ὀργῆς ἐμπλησθέντες ἀπεκρίθησαν· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰμὴ Καίσαρα» (2)· καὶ πάλιν περὶ τοῦ Τίτλου· μὴ γράφει ὅτι βασιλεὺς ἡμῶν ἐστίν. Ὡσαύτως καὶ οἱ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἀπιστήσαντες, ἀπηνήναντο τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν, ὕστερον μὲν τοι τούτων οἱ πλεῖστοι πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν ἐδέξαντο, καὶ ἔτι δέχονται τὸν Χριστὸν βασιλευσάιν ἐφ' ἑαυτῶν, καὶ πᾶν γόνυ κάμψει αὐτῷ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς (3). Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ ἐνταῦθα λέγει ὁ Προφήτης σαλευθήτω ἡ γῆ· οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες καὶ τὰ γῆϊνα πρότερον φρονοῦντες, θεασάμενοι ὕστερον τὴν ἀσθένειαν τῶν δαιμόνων καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ φρυάγματος καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐξέστησαν, καὶ θαυμάσαντες τὴν τε δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας καὶ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητος, ἐσαλεύθησαν καὶ μετέστησαν ἀφ' ὧν ἀσυνέτως ἐφρόνουν πρότερον. Καὶ τὸν μὲν Χριστὸν ἐπέγνωσαν βασιλέα καὶ δεσπότην, τὸν δὲ διάβολον ὡς μάταιον καὶ πλάνον ἀπώσαντο· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, ἐσαλεύθησαν, τίς ἐστι, μετέστησαν ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν πατέρων αὐτῶν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν. Τὸ δὲ καθῆσθαι ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ λεγόμενον ἐπὶ Θεοῦ, σημαίνει τὸ ἰδρυμένον καὶ ἀδιάσειστον εἶναι τὸν Θεόν· ἔτι δὲ καὶ ὅτι ὑπερέχει τῶν τε Χερουβὶμ καὶ πάντων τῶν ἀγγέλων κατὰ τὸ ὕψος τῆς θείας αὐτοῦ Κυριότητος.

2 Κύριος ἐν Σιών μέγας καὶ ὑψη-

λός ἐστίν ἐπὶ πάντας τοὺς λαούς.

Πρότερον μὲν ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἦν ἐγνωσμένον ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ μέγας ἐγνωρίζετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Σιών, τίς ἐστι, τὸν μέγαν Θεὸν τὸν δημιουργὸν τοῦ παντός ἐγίνωσκον οἱ ἐν τῇ Σιών· μετὰ δὲ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου ἡ δόξα αὐτοῦ ἐγνώσθη ἐπὶ πάντας τοὺς λαούς, ὅτι μεγάλη, καὶ ὅτι ὑψηλός, ἦτοι ὑψιστος καὶ ὑπερούσιος, καὶ οὐκ ἔστι διαστολή ἐν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους, λέγων· «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι». Τὸ δὲ, πάντας τὰς λαῖς, εἶπεν ὅτι πολλοὶ καὶ διάφοροι ἦσαν οἱ τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντες λαοί, καὶ οἷς περ ἔνιοι ἐλάτρευον ὡς θεοῖς, ἄλλοι ἀπηναινοντο, μὴ ὄντες σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' ἡμεῖς συμφώνως τὸν ἀληθινὸν Θεὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πάντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες ἀποδεχόμεθα, καὶ πάντες αὐτῷ λατρεύομεν οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τῶν οὐρανίων δυνάμεων· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν οὐρανοῖς ἀνυμνούμενος καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δοξαζόμενος.

3 Εξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ, ὅτι φοβερόν καὶ ἅγιόν ἐστι· καὶ τιμὴ βασιλείας κρίσιν ἀγαπᾷ.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν μέγα ἐστίν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ

(1) Ἰωαν. 6', 18. (2) Ἰωαν. αὐτ. (3) Φιλιπ. β', 10.

τῆς πρὸς Φιλιππησίους, λέγων· «Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων». Τοῦτω τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐξομολογοῦνται πάντες οἱ Χριστιανοί· σημαίνει γὰρ σωτήριον· ἔστι δὲ τοῦτο καὶ φοβερόν τοῖς δαίμοσι· φεύγουσι γάρ, ἐπικαλουμένους τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ. Τὸ δὲ, τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ, ἀντὶ τοῦ, ἡ τιμὴ τοῦ βασιλέως καὶ ἡ στερέωσις αὐτοῦ ἔστιν ἐν τῷ κρίνειν δικαίως.

4 **Σὺ ἡτοίμασας εὐθύτητας, κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας.**

Οὐκ ἔστι, φησὶν, ὁ Θεός, ᾧ λατρεύομεν, καὶ νὸς καὶ πρόσφατος, ἀλλ' αἰώνιος καὶ ὑπέρχρονος, πρὸς ὃν λέγει ὁ Προφήτης, σὺ ὁ Θεὸς πρὸ χρόνων διετάξω εὐθύτητα, κρίσιν τε καὶ δικαιοσύνην τῷ γένει τοῦ Ἰακώβ, τουτέστι, τοῖς Ἰσραηλίταις, δοὺς αὐτοῖς διὰ Μωϋσέως τοῦ Προφήτου νόμον· σὺ αὐτὸς προώρισας καὶ δικαιοώματα, ἃ ἐκπληρώσεις ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως· προώρισας δὲ ποιῆσαι εὐθύτητα, λυτρῶσαι τοὺς ἀδικουμένους καὶ τιμωρήσασθαι τὸς ἀδικοῦντας, καὶ τοῦτο ἐπηγγείλω τῷ τε Ἰακώβ καὶ τοῖς προγόνοις αὐτοῦ. Ταύτην οὖν τὴν ἐπαγγελίαν πληρώσεις καὶ πιστώσεις τὴν κρίσιν σου, τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκ τῆς καταδυναστείας τοῦ διαβόλου ῥυσάμενος, ἐκεῖνον δὲ τιμωρησάμενος.

5 **Ψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν.**

Ψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ, ὁρῶντες τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν εὐτελείᾳ καὶ ταπεινότητι τῆς ἀνθρωπότητος, μὴ ἐμμείνητε τοῖς ὀρωμένοις, ἀλλ' ὑψώσατε τὰς φρένας καὶ τὰς διανοίας ὑμῶν, πιστεύοντες καὶ φρονοῦντες ὅτι ἄνθρωπος τέλειος καὶ Θεὸς ὕψιστός ἐστι. Πρὸς δὲ τὸ, προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐνστατικῶς πρὸς τοὺς Ἑβραίους λέγομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ ἐξηκοστῷ ἔκτω Ἡσαίου λέγει· «Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶ ποδῶν μου»· ἄρα οὖν προστάττει ἡμᾶς ὁ Δαβὶδ προσκυνεῖν τῇ γῇ, ἣτις ἐστὶν ὑποπόδιον τοῦ Θεοῦ; καὶ εἰ ἐξῆν λατρεῦσαι τῇ κτίσει, καὶ πῶς οὐκ εἶπε πρῶτον προσκυνῆσαι τῷ τιμιωτέρῳ, δηλαδὴ τῷ οὐρανῷ, ὅς ἐστι θρόνος τοῦ Θεοῦ; εἰ δὲ φαῖεν, ὅτι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Θεοῦ νοεῖ ἐνταῦθα ὁ Δαβὶδ τὸν ναόν, ἐν ᾧ ἐλάτρευον αὐτοὶ τῷ Θεῷ, ἐμπεδοῦντες τοῦτο ἀπὸ τοῦ γεγραμμένου ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῶν Θρήνων Ἱερεμίας τοῦ Προφήτου· «Πῶς ἐγνόφωσεν ἐν ὀργῇ αὐτοῦ ὁ Κύριος τὴν θυγατέρα Σιών, κατέρριψεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς γῆν δόξασμα Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἐμνήσθη ὑποποδίου ποδῶν αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ;» δεικνύντες ἐκ τούτου, ὅτι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Θεοῦ λέγεται ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις Σολομώντειος ναὸς, πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμεθα· ἡνίκα ταῦτα ὁ Δαβὶδ εἶπεν, οὐπω ᾠκοδόμητο ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος· εἰ δὲ φαῖεν, ὅτι προφητικοῖς ὅμμασι τὰ ἐσόμενα ὡς παρόντα ἑωρακώς λέγει, πάλιν ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ προεωρακὴς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ, προεῖδε καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, ὡς ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ δεδήλωκε· διατί οὖν, ὡς φατε, ἐντέλλεται προσκυνεῖν ναὸν οὐκ ἐπίμονον, ἀλλ' εὐδιάλυτον; Ἐκ τούτου τοιγαροῦν δηλον γίνεται, ὅτι ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Θεοῦ

λέγει οὐ τὸν Σολομόντειον ναὸν, ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· ἡ μὲν γὰρ θεότης τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ αὐτοῦ λέγεται διὰ τε τὸ ὕψος καὶ ἀρχικὸν ταύτης· τὸ δὲ σῶμα ὃ ἐνεδύσατο μορφὴν δούλου λαβὼν, πόδες αὐτοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ ποσὶν ἀνθρώποις χρησάμενος, περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο δὲ τὸ σῶμα σταυρωθὲν, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ πεποίηκε τὸν τε τόπον τῆς σταυρώσεως καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, οἷς ὑποπίπτοντες προσκυνούμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ναὸς καὶ οἱ χρηματίσαντες καὶ ὑποπόδιον αὐτοῦ· καὶ ὑψοῦται μὲν ὁ νοῦς πρὸς τὸ ὕψος τῆς τοῦ Ἰησοῦ θεότητος, μὴ ἐφικνόμενος δὲ, μένει ἐν τοῖς ὑποποδίοις προσκυνῶν τῷ θεανθρώπῳ.

6 Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ, καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

7 Ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸς εἰσήκουεν αὐτῶν· ἐν στύλῳ νεφέλης ἐλάλει πρὸς αὐτούς.

8 Ὅτι ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ, ἃ ἔδωκεν αὐτοῖς.

Τοῦτον, φησί, τὸν ἐν σαρκὶ ἐπὶ γῆς ἐπιδημήσαντα, Θεὸν προαιώνιον ὑπάρχοντα, ἐπεκαλοῦντο Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Προφῆται, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ ἐπακούων αὐτῶν, ὡς φυλασσόντων τὰ μαρτύρια καὶ τὰς ἐντολάς, ἃς τότε διετάξατο αὐτοῖς. Αὐτὸς ἐλάλει πρὸς αὐτούς ἐν στύλῳ νεφέλης,

τουτέστιν, ἐν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ὑψιμένοις μὲν ὡς στύλος, δροσίζουσι δὲ ὡς νεφέλη, τάχιστα διαλυομένη· τὰ γὰρ σύμβολα παρήλθον, τῆς χάριτος ἐλθούσης. Ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς λαλήσας, ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ μὲν καὶ ταπεινῷ φανείς, μεταρσίῳ δὲ καὶ δροσίζοντι τὸν καύσωνα τῶν ψυχῶν. Τοῦτου ἀντίτυπον ἦν ἐκείνη ἡ τότε τῆς Ἰσραηλίτας ἐπισκιάσασα νεφέλη· τοῦτο τὸ σῶμα καὶ Ἡσαΐας νεφέλην κούφην ὠνόμασε· νεφέλην μὲν, διὰ τὸ ἐκ γῆς εἰληφθαι καὶ μετάρσιον γενέσθαι· κούφην δὲ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας βαρύτητα· οὗτος πεποίηκε καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν παραδεξαμένων αὐτὸν, στήλην ἀληθείας. Αὕτη ἡ νεφέλη ὡς ψεκάδας ἐπωφελεῖς τὰς θείας διδασκαλίας ἐπομβρούσα ταῖς διανοαῖς τῶν ἀνθρώπων, ποιεῖ ταύτας καρποφόρους, ὡς φυλασσόντων τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ πάνθ' ὅσα διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐνετείλατο φυλάσσειν.

9 Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺ ἐπήκουες αὐτῶν, ὁ Θεὸς, σὺ εὐίλατος ἐγίνου αὐτοῖς, καὶ ἐκδικῶν ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν.

Θεὸς καίτοι πάντων τῶν ἀνθρώπων Κύριός ἐστι, κατ' ἐξάαιρετον μὲν τοι λέγεται Κύριος τῶν ἄνευ δισταγμοῦ πιστευόντων εἰς αὐτόν. Οὕτω καὶ Θωμᾶς ὁ Ἀπόστολος ἀψάμενος τῶν τύπων τῶν μωλώπων τοῦ Κυρίου, καὶ ἀποσεισάμενος τὸν δισταγμὸν, ἐβόησεν· «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου» (1). Διὸ κἀνταῦθα ὁ Προφῆτης ὡς ἀπὸ τῶν διὰ πίστεως ἀδισταχτοῦ οἰκειωθέντων τῷ Θεῷ, λέγει, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν. Τὸ δὲ, ἐκδικῶν, Σύμμα-

(1) Ἰωαν., κ', 28,

χος ἡρμήνευσεν ἔκδικος ἐπὶ ταῖς ἐπηρεαίαις αὐτῶν· σημαίνει δὲ διὰ τούτου τοὺς ἀντιζάντας τῷ Μωϋσῇ ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ τιμωρηθέντας παρὰ Θεοῦ διὰ πυρός, καὶ τῆς εἰς γῆν καταδύσεως καὶ διὰ θανάτων πολυτρόπων· τοὺς τε ἀντιλογήσαντας τῷ Σαμουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο ὑποπεσόντας τῇ βασιλείᾳ τοῦ Σαούλ· ὡσαύτως καὶ πάντας τοὺς ἀνθισταμένους τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

10 Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἅγιον αὐτοῦ, ὅτι ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.

⓪ ὑπερύψιςτος Κύριος οὐ δεῖται ὑψώσεως ἀν-

θρώπων, ἀλλὰ τὸ, ὑψοῦτε τὸν Κύριον ἐνταῦθα, ἀντί τοῦ, μὴ φρονεῖτε χαμαίζηλα, μηδὲ λογίζεσθε περὶ αὐτοῦ ταπεινά. Ὅρος δὲ ἅγιον αὐτοῦ ἐστὶν ἢ τε κατὰ νοῦν ὑψηλὴ θεωρία τῆς αὐτοῦ θεότητος καὶ ἡ εὐσέβεια· ταύτην καὶ Ἡσαίας(1) καὶ Μιχαίας οἱ Προφῆται ὄρος Θεοῦ ὠνόμασαν, εἰπόντες· «Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίῃ», τῆτέ-
 ςιν, ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ὕψους αὐτοῦ, καὶ ἡ πρὸς τὴν θεότητα πίστις. Προσέτι ὄρος ἅγιον ἐν ᾧ προσκυνεῖται ὁ Θεός ἐστι καὶ ὁ Γολγοθᾶς ἐν ᾧ ἐσταυρώθη καὶ ὁ πανάγιος Τάφος ἐν ᾧ ἐτάφη, καὶ τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ θεοδόξαστα προσκυνήματα.

ΨΑΛΜΟΣ 118.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἐξομολόγησιν.

⓪ Προφῆτης ἐνταῦθα πάντας ἀνθρώπους εἰς ὕμνωδιαν καλεῖ, παρεγγυῶν διὰ πάντων θεραπεῦσαι τὸν Σωτῆρα Θεόν.

1 Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ.

2 Εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει· γινῶτε ὅτι ὁ Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς.

3 Ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα

νομῆς αὐτοῦ· εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ, ἐν ὕμνοις ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ.

4 Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι χρηστός Κύριος, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἕως γενεᾶς καὶ γενεᾶς ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.

(1) ἡσ. β', 2.

Κἄσα ἡ γῆ, ἀντὶ τοῦ, πάντες οἱ τὴν γῆν κατοικοῦντες ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ, ἄδοντες αὐτῷ ἐπινίκιον ᾄσμα, ὡς νικήσαντι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν ἡμῶν κοσμοτύραννον. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ· ἡ γὰρ δεσποτεία αὐτοῦ πραεῖα, καὶ ὁ ζυγὸς αὐτοῦ χρηστός, καὶ τὸ φορτίον αὐτοῦ ἐλαφρόν ἐστι (1). Πράττωμεν οὖν τὰς ἐργασίας αὐτοῦ μὴ σκυθρωπάζοντες, ὡς ἀλλοτρίῳ δελεούμενοι, ἀλλ' ἁσμένως ὡς δημοργῶ ἡμῶν Θεῷ· αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν ἡμᾶς, παραγαγὼν ἐκ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ οὐχ ἡμεῖς πεποιήκαμεν ἀλλήλους· οἱ γὰρ γονεῖς οὐκ εἰσιν αἵτιοι τῶν τέκνων, ἀλλ' ὁ Θεὸς, οὗ τῷ προστάγματι εἰκονίζεται ἐν νηδύϊ τὰ ἔμβρυα· διὰ

τοῦτο εἶπε καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Σαμουὴλ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, μή τι ἐγὼ Θεός εἰμι δοῦναί σοι τέκνον (2); Διὸ καὶ πάντες οἱ προσερχόμενοι τῇ πίστει, καὶ οἱ ἡμῶν τῶν χριστιανῶν προϊστάμενοι λαὸς αὐτοῦ, καὶ πάντες πρόβατα νομῆς αὐτοῦ ἐσμέν, αὐτὸς δὲ Κύριος καὶ δεσπότης ἡμῶν καὶ κυρίως ποιμὴν ἐστι. Πύλας δὲ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγει ὁ ψαλμῶδης τὰ ἔργα τῆς μετανοίας, τὰ εἰσάγοντα ἡμᾶς πρὸς αὐτόν, ὅθεν παρεγγυᾶται ἡμᾶς λέγων, εἰσέλθετε εἰς τὰς πύλας αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει· αὐλὰς δὲ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ναῦς, ἐν οἷς δεῖ εἰσερχεσθαι ἐν ὕμνοις, τούτοις, δέον ἡμᾶς καθαρίσαι ἑαυτὰς ἐν ἐξομολογήσει καὶ ἐν ἔργοις μετανοίας, καὶ οὕτω τολμᾶν εἰσελθεῖν εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ καὶ ἐγγχειρεῖν τοῖς ὕμνοις.

ΨΑΛΜΟΣ 119.

Τῷ Δαβίδ.

Ενία τῶν ἀντιγράφων ἔχει, τετράδι σαββάτων· οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς, οὔτε παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα ταύτην εὐρήκαμεν τὴν προσθήκην. Ὑπόθεσιν δὲ ὁ ψαλμὸς ταύτην ἔχει· Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς ἀνέσπασεν ἅπαντας ἐκ βάθρων τοὺς τῶν εἰδώλων βωμούς· τοὺς δὲ τούτων κατήκοντισεν ἱερέας· εἰς δὲ τὴν προτέραν εὐσέθειαν ἐποδήγησε τὸν λαόν. Οὐ μόνως δὲ τῆς τῶν δογμάτων ἐφρόντισεν ὑγείας, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἐπεμελήθη κατορθωμάτων, ὀρθῶς δικάζων, γεραίρων τὸ δίκαιον, ἐπαρκῶν ἀδικουμένοις, τοὺς ἀδικοῦντας κολάζων, τῆς τῶν κατοικούντων ὠφελείας ἐπιμελούμενος· ταῦτα πόρρωθεν ὁ Δαβὶδ ὁ μακάριος θεασάμενος, τοῦτον συνέγραψε τὸν ψαλμὸν, καὶ τὴν ἐκείνου διεξιὼν ἀρετὴν, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τελειότητος προστιθεὶς χαρακτῆρα.

1 **Ε**λεον καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε. Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμύμω· πότε ἤξεις πρὸς με;

2 **Δ**ιεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.

3 **Ο**ὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον, ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα.

Καταξίωσόν με, φησὶ, Κύριε, ἄσαι καὶ ὑμνησαί σε, ἐφ' οἷς ἐποίησας τῷ λαῷ σου, ἐλέει μὲν τῶν ἐχθρῶν ρυσάμενος, κρίσει δὲ ἐκείνους ἀμεινά-

(1) Ματθ. ια', 30. (2) Ἁ Βασιλ. α', Γεν. λ', 1.

μενος· καὶ ταύτης τετευχώς τῆς χάριτος, ψαλῶ εὐχαριστῶν διὰ τὰς εὐεργεσίας σου, καὶ συνήσω ἀντέχεσθαι τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμώμου πολιτείας. Πότε δὲ ἤξεις πρὸς με διὰ τῆς βοηθείας σου, καὶ παρέξεις τὸ αἶτημά μου, ἵνα μετὰ ταῦτα πολιτεύωμαι ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τῶν οἰκογενῶν μου; Καὶ ἄλλως· ἄστομαί σοι, Κύριε, καὶ διηγῆσομαι ἀνυμνῶν τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν κρίσιν σου, ὅτι οὐ κατὰ τὸ μέτρον τῶν πταισμάτων ἀποδίδως τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὸ ἔλεός σου προλαμβάνει τὴν κρίσιν σου. Καὶ ἄλλως· ἐν μὲν τῷ παρόντι αἰῶνι κέχρησαι τῷ ἐλέει σου, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τῇ κρίσει σου. Καὶ ἄλλως· ἄστομαί σοι, Κύριε, ὅτι ἐλεήσας ἡμᾶς ἀπέστειλας τὸν Υἱόν σου εἰς τὸν κόσμον, συγχωροῦντα μὲν ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας τῷ ἐλέει αὐτοῦ, ἀμυνόμενον δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν τῇ δικαίᾳ κρίσει αὐτοῦ. Ὁ δὲ γε Ἡσυχίος φησιν, ὅτι βουλούμενος ὁ ψαλμωδὸς ρυθμίσαι καὶ καταρτίσαι τὸ πολίτευμα ἡμῶν, ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς τοῦ τε ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ, ἵνα δέει μὲν τῆς κρίσεως ἀποσχόμεν τῶν πονηριῶν· ἐλπίδι δὲ τῇ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ ἐνδυναμωθέντες τὴν καρδίαν, μὴ ἀπογνώμεν αὐτοὺς, πρὸς ἀμφοτέρωθεν δὲ ταῦτα ἀφορῶντες, ψάλλωμεν αὐτῷ καὶ χειραγωγώμεθα ἐν ὁδῷ, ἥτοι πολιτεία ἀμώμῳ, καὶ ζητῶμεν ἐν πλείονι ἐφέσει τὴν τοῦ Θεοῦ ἐγγύτητα καὶ τὴν κατοίκησιν τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὥστε διαπορεύεσθαι ἐν ἀκακίᾳ καρδίας ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ γε Εὐσέβιος φησιν, ὅτι ὁ Δαβὶδ λέγει πρὸς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ συνῆψα τὸ ἔλεος τῇ κρίσει, καὶ συνῆκα τὴν ἄμωμον ὁδόν, καὶ ἐπορεύθην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου, διὰ τοῦτο τολμῶ ἄδειν καὶ ψάλλειν σοι, καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦτο δὲ λέγει οὐ μεγαλαυχῶν ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ ἀ-

ρεταῖς, ἀλλὰ διδάσκων ἡμᾶς καταρτίζειν ἑαυτοὺς τοιαύταις πράξεσι, καὶ τοιούτους γενομένους τολμᾶν ἄδειν καὶ προσεύχεσθαι τῷ Θεῷ τοὺς αὐτῷ ἀρέσαι βουλομένους, ὡς φησι καὶ ὁ ἱερὸς Κύριλλος· δέον ἡμᾶς διαπορεύεσθαι ὁδὸν εὐθεΐαν καὶ ἄμωμον, οὐκ ἐν συνέσει καὶ σοφίᾳ κοσμικῇ, ἀλλὰ σοφίᾳ, ἣν δίδωσιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τῆς μυστικῆς· καὶ παρασκευάζεσθαι ἀπεκδεχομένους τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· οὕτω δὲ πολιτευσαμένων ἡμῶν, ἥξει ὁ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἔφη· «Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ με καὶ τηρεῖ τοὺς λόγους μου, ἀγαπήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ μου καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν». Τὸ δὲ, ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου, λέγει ὁ Εὐσέβιος, ὅτι πολλοὶ κρύπτουσι τὴν πονηρίαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους, συναναστρεφόμενοι τοῖς ἀνθρώποις ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ταῖς πλατείαις, εἰς δὲ τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐμφαίνουσι τὴν κακεντρέχειαν· ὁ δὲ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ σωφρόνως διάγων, οὗτος τῇ ἀληθείᾳ χρηστὸς τοῖς ἡθεσιν ὑπάρχει. Ὁ δὲ Δίδυμος λέγει, ὅτι ὁ περὶ τὰ παρόνομα ἀσχολούμενος, λέγεται ἔξω εἶναι τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ἡ γὰρ ἀρετὴ οἶκός ἐστι τοῦ ἐναρέτου, ὅθεν ὁ κατέχων ταύτην, διαπορεύεται ἐν ἀκακίᾳ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Τοῦτο ἐμπεδοῦται καὶ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως περὶ τοῦ Ἰακώβ, ὅτι ἦν ἄπλαστος κατοικῶν ἐν οἴκῳ (1)· περὶ δὲ τοῦ Ἡσαὺ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ἦν νοήμων κυνηγέτης διατρίβων ἐν ἐρήμοις, ὡς καὶ ἐν Εὐαγγελίοις εἴρηται περὶ τοῦ ἔχοντος δαιμόνια, ὅτι «ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν» (2).

(1) Γεν. κί, 27. (2) Λουκ. ι', 27.

4 Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή, ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον.

Οὐ λέγει, ὅτι οὐ περιέπεσεν ἔργῳ παρὰ νόμῳ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἠθέλησεν οὐδὲ προεθυμήθη ποῆσαι παράνομον· ὥσανεὶ λέγων, οὐ προεθυμήθην οὐδὲ ἠθέλησα παραβῆναι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τὴς ποιούντας παραβάσεις ἐμίσησα· εἰ δὲ καὶ περιέπεσον πράξει ἀναρμόστω, τοῦτό μοι συνέβη ἀπὸ ἀντιπνοίας σφοδρᾶς καταιγίδος· οὐ γὰρ προεθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου, τουτέστιν, οὐ διελογισάμην τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ψυχῆς τὸ ποιῆσαι παρανομίαν.

5 Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.

Γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· « Πλὴν ἴδε, τοῦτο εὖρον, ὃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον εὐθύν, καὶ αὐτοὶ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλούς ». "Ὅς τις οὖν ἐργάζεται τὸ ἀντιχεόμενον τῆς ἐν ἧ ἐπλάσθη φύσεως, οὗτος τῆς εὐθύτητος ἐξέπεσε, καὶ τῷ εὐθεῖ οὐ προσαρμόζεται, σχολιὸς γενόμενος· διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι πᾶς σρεβλὸς καὶ σχολιὸς οὐ προσαρμόζεται μοι, κἂν φίλος μου τυγχάνῃ, οὐ συμφωνεῖ δὲ τῇ ἐμῇ διαθέσει. Τούτῳ οὐκ ὀνειδίζω οὐδὲ ἐλέγχω, ἀλλ' ἀφίσταμαι αὐτοῦ, εἰδὼς ὅτι φθείρουσιν ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλίας κακαί.

6 Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον.

Τὸν καταλαλοῦντα, φησὶ, τὸν φίλον αὐτοῦ

πρὸς τὸ στηλιτεῦσαι, καὶ οὐ πρὸς τὸ ἐπανορθώσασθαι αὐτόν, τοῦτον ὡς εἰς ἄκρον πονηρίας πεφθакότα καὶ τῷ πονηρῷ διαβόλῳ ὁμοιωθέντα, τῷ καταλάλησαντι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Εὐάν, καὶ ταύτην ἀπατήσαντι ἐμίσησα. Καὶ μέγα μὲν κακὸν ἡ ὑπερηφανία, μετὰ ἀπληστίας δὲ καὶ φιλοκερδείας γενομένη, μέγιστον γίνεται· καὶ τῷ τοιούτῳ οὐδὲ συνεσθίειν χρή· ἡ γὰρ συναναστροφή τούτου μεταδοτική τοῦ κακοῦ οὔσα, λίαν ἐπιβλαβὴς ἐστὶ ταῖς ψυχαῖς.

7 Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ· πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει.

8 Οὐ κατώκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου, ποιῶν ὑπερηφανίαν· λαλῶν ἄδικα, οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου.

Πιστοὺς τῆς γῆς λέγει τοὺς δικαίους, ὧν τὴν συνεδρίαν καὶ ἀναστροφὴν ἠγάπα· οἱ δὲ ἄμωμοι ἐλειτούργουν αὐτῷ· ἀπὸ δὲ τῆς οἰκίας τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξέωσε τὴν ὑπερηφανίαν καὶ ἐμίσει τὴς καταλάλους καὶ ἀδίκους.

9 Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.

Ο μέγας Βασιλεὺς φησιν, πόλις τοῦ Θεοῦ λέγεται ὁ ἄνθρωπος ὡς κατ'εἰκόνα αὐτοῦ, ὑπ' αὐτοῦ

δημιουργηθείς· ἀμαρτωλοὺς δὲ καὶ ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν λέγει τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τῆς καρδίας· οἶον, τὸν φόνον, τὴν ἀσέλγειαν, τὴν πορνείαν, τὴν κλοπὴν, τὴν ψευδομαρτυρίαν, τὴν βλασφημίαν καὶ τὰ τού-

τοις ὅμοια· ταῦτα ὀφείλομεν ἀποκτεῖναι καὶ ἀφαινεῖν ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Κυρίου εἰς τὰς πρῶτας, τουτέστιν, ἀρχομένας ἢ ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν ἡλικίᾳ, καὶ οὐκ ἀμελητέον, ἵνα μὴ αὐξηθῶσι καὶ πληθυνθῶσι.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ΄.

Προσευχὴ τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐναντίον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ.

Κἂν βασιλεὺς ἂν πλουσιώτερος πάντων τύχῃ ὁ ἄνθρωπος, πτωχὸς μὲν τοι λέγεται ὡς χρήζων τῆς τοῦ Θεοῦ δόσεως, καὶ ὡς μὴ ἔχων ὃ μὴ παρὰ Θεοῦ αὐτῷ δέδοται.

Ι **Κ**ύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου πρὸς σὲ ἐλθέτω.

Εἰσακούει ὁ Θεὸς τῆς προσευχῆς τοῦ αἰτουμένου ἄξια ὧν δίδωσι Θεὸς τοῖς εὐχομένοις. Κραυγὴν δὲ ἐνταῦθα, ὡς καὶ πολλάκις προῦφημεν, οὐ τὴν κρατερὰν βοήν οὐδὲ τὴν μεγαλοφωνίαν λέγει, ἀλλὰ τὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν καὶ τὸν τῆς διαθέσεως τόνον.

Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα θλίβωμαι, κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου.

Εν ᾗ ἂν ἡμέρα ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.

Καθαράν ἔχων τὴν καρδίαν καὶ μὴ συνει-
(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

δῶς ἑαυτῷ ἔργον φαῦλον, οὗτος ἄξιος λέγειν προσευχόμενος, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· τὸ δὲ, κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου, ἀντὶ τοῦ, ἢ μὲν φωνὴ μου ἀπὸ τῆς θλίψεως χαύνῃ ἐγένετο, χθαμαλὴ τε καὶ δυσάκουστος, σὺ δὲ Κύριε λίαν μετάρσιος καὶ ὑψιστος, συγκατάβηθι οὖν πρὸς με τῷ ἐλέει σου, καὶ ἐπάκουσον τῆς ἰκεσίας μου ταχὺ, τουτέστι, πρὸ τοῦ με καταλάβῃ ὁ θάνατος. Τοῦτο δὲ λέγει οὐχ ὅτι ὁ φυτεύσας τὸ οὖς οὐκ ἀκούει, ἢ ὁ πλάσας καρδίαν οὐ κατανοεῖ, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὴν τε ἑαυτοῦ βληχρότητα καὶ τὸ ὑπέροχον ὕψος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων τὸν λόγον μορφοποιῶν.

Οτι ἐξέλιπον ὥσεί καπνὸς αἱ ἡμέραι μου, καὶ τὰ ὅσῃ μου ὥσεί φρύγιον συνεφρύγησαν.

Λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος τοῦτο πρόρρησιν εἶναι περὶ τῶν αὐχημάτων, ὧν ἀπώλεσαν οἱ Ἑβραῖοι τῶν πρὸς σύστασιν τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ.

Ταῦτα δέ ἐστιν ἡ ἱερωσύνη, ὁ ναὸς, αἱ θυσίαι, ἡ ἐλευθερία αὐτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐστέρηνται, ἅτινα ὡσεὶ καπνὸς διελύθησαν· ταῦτα δὲ συνίστῳν καὶ ἐκραταίουν αὐτοὺς, ὥσπερ τὰ ὀστέα τὸ σῶμα· ταῦτα αὐτοῖς ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν καὶ ἐνεπρήσθησαν. Προσέτι ὀστέα τῆς ψυχῆς λέγονται αἱ περὶ Θεοῦ ἔννοιαι καὶ τὰ δόγματα· καὶ ὥσπερ τὰ ὀστέα λευκά τέ εἰσι καὶ περικεκαλυμμένα σαρκί καὶ κρατύνοντα τὸ σῶμα, οὕτω καὶ αἱ περὶ Θεοῦ ἔννοιαι λαμπραὶ καὶ ἀπόκρυφοί εἰσι καὶ κρατύνουσι τὴν ψυχὴν· αὗται δὲ φλυδοῦνται καὶ περιφλέγονται, ἐμπυριζομένης τῆς καρδίας ὑπὸ τῆς θλίψεως.

5 **Ε**πλήγην ὡσεὶ χόρτος, καὶ ἐξηράνθη ἡ καρδιά μου, ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου.

Ὡσπερ τὸ σῶμα τρέφεται ἀπὸ τοῦ γιγίνου ἄρτου, οὕτως ἡ ψυχὴ τρέφεται καὶ συνίσταται τῷ ἄρτῳ τῷ καταβάντι ἐξ οὐρανοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ καὶ διδάξαντι ἡμᾶς αἰτεῖσθαι ἐν τῇ προσευχῇ ἡμῶν τὸν ἄρτον τὸν συνιστῶντα τὴν οὐσίαν ἡμῶν, καὶ κελεύσαντι ἡμᾶς ἐργάζεσθαι μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν αὐτὸς δίδωσιν ἡμῖν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσις οὖν ταύτης τῆς τροφῆς ἀμελήσει, μαραίνεται ὡσεὶ χόρτος, καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ ξηραίνεται καὶ οὐ καρποφορεῖ, ὥσπερ ξηραίνεται ἡ γῆ καὶ οὐ καρποφορεῖ ἐνδεία βροχῆς· ξηραίνεται δὲ ἡ καρδιά, μὴ βρεγχομένη ἀπὸ τῆς ψεκάδος τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάσχει, ὅτι ἐπελάθετο τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον αὐτοῦ.

6 **Α**πὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου, ἐκολλήθη τὸ ὄστούν μου τῇ σαρκί μου.

7 **Ὤ**μοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ, ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ.

8 **Η**γρύπνησα, καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος.

9 **Ὀ**λην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου, καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὠμνουν.

Καὶ ταῦτα προρρήσεις εἰσὶν ὧν ἔμελλον ἐγκατασκήψαι τοῖς Ἑβραίοις· τοῦ ἀνδραποδισμοῦ δηλαδή τοῦ ἔθνους καὶ τῆς καθαιρέσεως Ἱεροσολύμων· αἰχμαλωτισθέντων γὰρ τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, καὶ κατασκαφείσης τῆς Ἱερουσαλήμ, οὐκ ἔμεινεν ἐν αὐτῇ εἰμὴ Ἱερεμίας καὶ Βαρθολομαῖος· ὀλίγων τινῶν, οἵτινες κατῴκουν ἐν τοῖς ἔρείπιοις τῆς πόλεως ὁμοίως πελεκᾶνι ἐρημικῷ, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διενυκτέρευον ἐπὶ τῶν δωματίων, ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος, καὶ ὡς νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ. Πρὸς δὲ τούτοις ὠνείδιζον αὐτοῖς οἱ ἐχθροί, καὶ οἱ πρὶν μακαρίζοντες αὐτοὺς εὐδαιμονοῦντας, ὕστερον ἐγένοντο ὑβρίζοντες καὶ χλευάζοντες αὐτοὺς, τὸν τε λόγον αὐτῶν ἀπαράβατον διαβεβαιούμενοι, ὠμνουν λέγοντες, εἰ παραβῶμεν, συμβαλεῖν ἡμῖν, ἃ τοῖς Ἑβραίοις συνέβη, καὶ αἱ χῶραι ἡμῶν κατασκαφεῖεν ὡς αἱ χῶραι αὐτῶν· πλείονα μὲν τοι τούτων ἐπήνεκται αὐτοῖς κακὰ μετὰ τὸ στυγεῖν τὸν Χριστόν. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ» (1).

(1) Ματθ. κδ', 17.

10 **Ο**τι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον,
καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων.

11 **Α**πὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου
καὶ τοῦ θυμοῦ σου, ὅτι ἐπάρας κατέρ-
ράξάς με.

12 **Αἱ** ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιά ἐκλί-
θησαν, καὶ γὰρ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθη.

Τούτων ἐπειράθησαν οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὸ σταυρῶσαι Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν· οὐ γὰρ ἐναπε-
λείφθη αὐτοῖς εἰμὴ σποδός, ὧν ἕκαιον θυσιῶν καὶ
τῶν ὀλοκαυτωμάτων αὐτῶν. Καὶ ὅπερ πρότερον ἔ-
πινον πόμα εὐφροσύνης, τανῦν συγκιρνεῖται τοῖς
δάκρυσιν αὐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις Ἀδριανοῦ
τοῦ βασιλέως καὶ μετ' ἐκείνον, κατηνάλουν χρή-
ματα πολλὰ εἰς τοὺς κρατοῦντας, ἵνα παραχωρή-
σωσιν αὐτοῖς εἰσελθεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ θεάσα-
σθαι τὰ ἱχνη τῶν ἐν οἷς προσεκύνουν τόπων· οὗς
κεκαυμένους ὀρῶντες ἐθρήνουν· αἱ δὲ μάστιγες τῶν
στρατιωτῶν τῶν ἀναγκαζόντων αὐτοὺς τάχιστα ἐ-
ξελθεῖν προσετίθουν αὐτοῖς ἄλγος καὶ ἐπλεόναζον
τὸν θρήνον· ταῦτα δὲ ἔπαθον ἀπὸ προσώπου τῆς ὀρ-
γῆς καὶ τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πρότερον μὲν
ἐπάραντος αὐτοὺς καὶ ὑψώσαντος, ὕστερον δὲ διὰ
τὴν κυριοκτονίαν καταρῥάξαντος αὐτοὺς καὶ κατα-
βαλόντος. Καὶ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ὡσεὶ σκιά ἐκλίθη-
σαν ὡς λατρεούντων τῷ σκιδῶδι νόμῳ, ὃς ἦν προ-
τύπωσις τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, καὶ ἐξηράνθησαν
ὡσεὶ χόρτος, τροφή τοῖς κτήνεσι καὶ ὑπέκκαυμα
τοῦ αἰωνίου πυρὸς γενόμενοι.

13 **Σὺ** δὲ Κύριε εἰς τὸν αἰῶνα μέ-
νεις, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενε-
ὰν καὶ γενεάν.

Κᾶς μὲν ἄνθρωπος σαρκικός, φησὶ, χόρτος
ἐστίν, ὡς ἁμαρτίας ἔνοχος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτοῦ
ὡς ἄνθος ἀγροῦ, ξηρανθέντος οὖν τοῦ χόρτου, ἐκ-
πίπτει τὸ ἄνθος αὐτοῦ· οὕτω διατάξαντος σοῦ τοῦ
Θεοῦ ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον. Σὺ δὲ Κύριε, καί τοι ἄν-
θρωπος γεγονώς, διαμένεις ὅμως εἰς τὸν αἰῶνα,
ὡς ἀμέτοχος ἁμαρτίας τῆς φερούσης εἰς φθοράν·
ἀλλὰ καὶ Θεὸς ὑπάρχων σώξεις τὸ μνημόσυνόν σε
ἀνεξάλειπτον διαμένον εἰς γενεάν καὶ γενεάν.

14 **Σὺ** ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σι-
ὼν, ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτήν,
ὅτι ἤκει καιρὸς.

Καὶ τοῦτο πρόβρῃσις περὶ τῆς ἐπιφανείας
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν
ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐστίν· αὐτὸς γὰρ ἀναστὰς ὥκτειρε
τὴν Σιών, ἥτις ἐστὶν ἡ ὁμήγυρις τῶν πιστῶν. Ἡ δὲ
ἐν γῇ ἐπιφάνεια καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ εἶχε καιρὸν
προωρισμένον τῇ προαιωνίῳ βουλῇ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ
προέγνω πολλοὺς τοὺς σωθησομένους· ὁ δὲ καιρὸς
οὗτος ὁ προορισθεὶς ἦν ἀρμόδιος πρὸς σωτηρίαν
πάντων· πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ πάντες ἀπώλε-
σαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ
οὐδεὶς ἦν ἐπὶ γῆς συνίων ἢ ἐκζητῶν τὸ Θεόν (1).
διὰ τοῦτο δίκαιον ἦν τὸν ὑπερένδοξον Θεὸν ἐν καιρῷ
εὐθέτω, ὃν αὐτὸς προώρισεν, ἐνανθρωπῆσαί τε καὶ
παθεῖν ὑπὲρ σωτηρίας οὐκ ὀλίγων, ἀλλὰ πάντων,

(1) Ρωμ. γ', 23.

καί περ οὐ πάντες, ἀλλ' οὖν γε πολλοὶ ἐσώθησαν. Περὶ τούτου τοῦ καιροῦ προεῖπεν ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ Ἑσαίου· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκυσά σε καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, καὶ ἐπλασά σε καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομησαὶ κληρονομίας ἐρήμους. Λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξελέθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλυφθῆναι ».

15 **Ο**τι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἱ κτειρήσουσι.

Σιών ἐσιν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁμήγυρις δηλαδὴ τῶν εὐσεβῶν, ἧς λίθοι εἰσὶν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ Διδάσκαλοι. Τούτων τῇ ἁρμονίᾳ καὶ συνθήκῃ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀρχιτεκτονία ὠκοδόμησε τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς γέγραπται καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου· «Λίθοι ἅγιοι κυλίνονται ἐπὶ τῆς γῆς αὐτοῦ»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς Πέτρου· «Καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον». Χοῦν δὲ ταύτης τῆς Σιών, ἥτοι τῆς Ἐκκλησίας, λέγει τὸς χθαμαλοὺς τὴν πολιτείαν, ὡς εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Προφήτου ἐνταῦθα λεγόμενον, οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ, οἱ ἅγιοι Προφῆται εὐδόκησαν καὶ εὐφράνθησαν ἐπὶ τοὺς λίθους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τὸς Ἀποστόλους, ὡς τὸ αὐτὸ φρόνημα ἔχοντας αὐτοῖς· οἰκτείρουσι δὲ καὶ τὸς χοῖκους καὶ πάντας τὸς πληροῦντας τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς οἰκτείρει μήτηρ τὰ τέκνα αὐτῆς.

16 **Κ**αὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου.

Τὰ ἔθνη πρότερον μὲν οὐκ ἐφοβοῦντο τὸν ἀληθινὸν Θεόν, μὴ εἰδότα αὐτὸν μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὕστερον δὲ μαθητευθέντα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐπιγνόντα τὸν Θεὸν καὶ βαπτισθέντα, ἤρξαντο φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν φόβον σωτήριον, ὅς ἐστιν ἀρχὴ σοφίας, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, εἴτε βασιλειῶν δεσπόζοντες νοοῖντο, εἴτε κυριεύοντες τῶν παθῶν τοῦ γηίνου σώματος καὶ τῶν ὀρέξεων αὐτοῦ κρατοῦντες, οὗτοι ἐγνώρισαν τὴν δόξαν αὐτοῦ· εἰ δέ τις μεμένηκεν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς δόξης αὐτοῦ, κακείνος ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ ὀφεται καὶ ἐπιγνώσεται αὐτόν.

17 **Ο**τι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών, καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

18 **Ε**πέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν, καὶ οὐκ ἐξουδένωσε τὴν δέησιν αὐτῶν.

Ὅσπερ οἱ ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωτισθέντες Ἑβραῖοι ἐπεπόθουν τὰς πατρίδας αὐτῶν, καὶ ἰδεῖν τοὺς λίθους καὶ τὸν χοῦν, τὰ ἐναπολειφθέντα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐλιπάρην τὸν Θεὸν ἐπιστρέφαι αὐτὸς, ἵνα ἀνοικοδομήσῃ ταύτην καὶ ὑψώσῃ ἐν αὐτῇ τὴν δόξαν αὐτοῦ· οὕτω καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ δαίμονος καὶ καθαιρεθεῖσα τοὺς περιτειχίζοντας αὐτὴν φραγμοὺς, τὸς νόμους, φημί, τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφαιρεθεῖσα τὴν φρουρὰν αὐτοῦ, ἤρξατο διὰ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν ἐκλεκτῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἰκετεύειν ἐν πολλῇ ἐφέσει, καὶ ζητεῖν τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἀποκατάστασιν εἰς ὃ ἦν πρότερον. Εἵπομεν δὲ πολλάκις ὅτι Σιών, ἐρμηνεύεται σκοπευτή-

ριον καὶ τόπος μετάρσιος· τοιγάρτοι κατὰ τοῦτο ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία Σιών ὀνομάζεται διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ὕψος τῶν δογμάτων· ὡσαύτως καὶ πᾶσα ψυχὴ τὰ ὑψηλὰ σκοποῦσα, Σιών ὀνομάζεσθαι δικαία ἐστίν. Ὁ οὖν Κύριος ἡμῶν διὰ τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας ἠνώρθωσε τοὺς τοίχους αὐτῆς, καὶ ἐστερέωσε τοὺς θεμελίους αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν ἐν αὐτῇ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐκόσμησε ταύτην, καὶ ἐπλήρωσε τὰ αἰτήματα τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ δούλων, ἃ προεπηγγείλατο αὐτοῖς.

19 Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν, καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.

Τοῦτον, φησὶ, τὸν ψαλμὸν καὶ πάσας τὰς προρρήσεις τῶν Προφητῶν γραπτέον τε καὶ ταμιευτέον, ἵνα ἀπαγγελῶσι τῇ γενεᾷ τῇ ἐρχομένη. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ μετὰ χρόνον πιστεύσασα εἰς Χριστόν· διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καθολικῇ ἐπιστολῇ γράφει· «Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρέυνησαν Προφῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προφητεύσαντες, ἐρευνῶντες εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ προμαρτυρούμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας· οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς· ἡμῖν δὲ διηκόνουν αὐτὰ, ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι» (1). Τοιγαροῦν γενεὰν ἐρχομένην, δι' ἣν ἐγράφησαν αἱ προφητεῖαι, λέγει τὴν γενεὰν τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἔκ τε τῆς περιτομῆς καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν.

Τούτους ὀνομάζει καὶ λαὸν κτιζόμενον· ἀνεκτίσθημεν γάρ καὶ ἀνεκαινίσθημεν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ μετέστημεν ἀπὸ τῆς κατὰ τοὺς γηγένους κτίσεως εἰς κτίσιν πνευματικὴν καὶ ὑπερτάτην, γεγονότες καινὴ κτίσις, καὶ αἰνοῦμεν τὸν Κύριον.

20 Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ· Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψε.

21 Τοῦ ἀκοῦσαι τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων, τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθνατωμένων.

22 Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ὁ μὲν Θεὸς ὡς ἀσώματός τε καὶ ἄπειρος, οὐ περιορίζεται ἐν τόπῳ ὑπὲρ πάντα τόπον ὑπάρχων, λέγεται δὲ ἐνυπάρχειν τοῖς τιμιωτέροις καὶ ὑπερτέροις αὐτοῦ κτίσμασιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ οὐρανὸς λαμπρότερος καὶ ὑψηλότερος τῶν ὁρατῶν κτισμάτων ἐστὶ, διὰ τοῦτο λέγεται ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι, ὅθεν καὶ ὁ ψαλμωδὸς λέγει ἐξ ὕψους ἐξέκυψεν ὁ Κύριος, καὶ ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν· σημαίνων διὰ τούτων τῶν ῥημάτων τὴν ἀμετάβατον ἐνανθρώπησιν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ· ὥσπερ γὰρ ἡ κύψις καὶ ἡ ἐπίβλεψις, οὐ τοπικὴν μετάβασιν σημαίνει, ἀλλ' ἰδρυσιν τοῦ ἐπιβλέποντος καὶ μονῆν ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ, κλίαν δὲ μόνην καὶ κύψιν πρὸς ὃν ταῦτα γίνεται, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν οὐ μετέβη τοπι-

κῶς, οὐδὲ ἐξέστη τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἀλλὰ συγκαταβάς κατεδέξατο ἐνδυθῆναι μορφὴν δούλου καὶ γενέσθαι ὁρατὸς τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, καὶ συνανεστράφη αὐτοῖς γενόμενος τέλειος ἄνθρωπος, μέινας ἐν τε τῇ θεότητι καὶ τοῖς αὐχήμασι καὶ τῇ δόξῃ τῆς αὐτοῦ θεότητος. Τὸ δὲ, ἀκοῦσαι, τίθεται ἀντὶ τοῦ, ἤκουσε τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῆς δεήσεως τῶν πεπεδημένων ταῖς σειραῖς διαβολικῆς δουλείας. Υἱὸς δὲ τῶν τεθανατωμένων λέγει τοὺς κυριευομένους ὑπὸ τοῦ θανάτου καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἐν ἀσεβείᾳ τετελευτηκότων· τούτους τοίνυν τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων ἔλυσεν ὁ Σωτὴρ πιστεύσαντας εἰς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ Σιών μὲν σκοπευτήριον, Ἱερουσαλήμ δὲ ὁρασις εἰρήνης ἐρμηνεύεται, διὰ τοῦτο τοῖς δυσι τούτοις ὀνόμασιν ἐννοεῖται ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία· Σιών μὲν, ὡς ἔχουσα μεταρσίους ἐννοίας τῶν θεϊκῶν δογμάτων, Ἱερουσαλήμ δὲ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἡ θεωρία τῆς εἰρήνης· τῇ γὰρ ἐνανθρωπήσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐγένοντο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κήρυκες ἀναγγέλλοντες τὸ ὄνομα Κυρίου, ἥτοι τὸ ἔλεος, τὴν δυναμίν τε καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, τὰ τε παρωχημένα καὶ τὰ ἐπιόντα πρόξενα εἰρήνης· ἐν αὐτῇ ἀνήγγειλαν καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ διδάξαντος πάντας τὴν θείαν διδασκαλίαν· ὅθεν καὶ Ἡσαΐας ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ λέγει· α' Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. Καὶ κρινεῖ ἀναμέσον τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐξελέγξει λαὸν πολύν». Νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐστὶ τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ λαβόντες ἐξ Ἱερουσαλήμ οἱ Ἀπόστολοι, ἐφήπλωσαν αὐτὸ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκημένην.

23 **Ε**ν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ βασιλεῖς τοῦ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ.

Τοῦτο διαρρήδη ἐμφαίνει τὴν ἄθροισιν τῶν λαῶν καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ.

24 **Α**πεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ, τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι.

Οδὸν ἰσχύος τοῦ Κυρίου ἡμῶν λέγει τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν αὐτοῦ· ἐν αὐτῇ γὰρ περιεπάτησεν ὁδὸν αἰσθητὴν τε καὶ νοητὴν. Ἰσχύος δὲ ὁδὸν αὐτὴν λέγει, ὅτι δι' αὐτῆς ἔδειξε τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ ἰσχύν, τελέσας θαυμάσια καὶ δυνάμεις, καὶ καταργήσας τὸν δυνατόν. Ταύτης δὲ τῆς ὁδοῦ τὴν σωτηρίαν ἀπεκρίθη ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ· τοῦ δὲ καιροῦ παρατεινομένου, ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἀναβάλλεις, Κύριε, τὸν καιρὸν, ὃν προώρισας δεῖξαι τὴν ὁδὸν τῆς ἰσχύος σου, ἀνάγγειλον δὴ μοι τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν μου, ἥτις ὅσον ἂν παραταθῇ ὀλίγη ἐστὶ, παραβαλλομένη πρὸς τὴν σὴν αἰδιότητα, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι.

25 **Μ**ὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου, ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.

26 **Κ**ατ' ἀρχὰς σὺ Κύριε τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

27 **Α**

28 Καὶ ὥσεί περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῇσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.

29 Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσι, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.

Οἱ μακάριοι Προφῆται δι' ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος προϊδόντες τὴν ὁδὸν τῆς ἰσχύος τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐνανθρώπησιν δηλαδὴ αὐτοῦ καὶ τὴν κλησιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἄθροισιν αὐτῶν εἰς τὴν πίσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐπεθύμησαν γενέσθαι αὐτόπται τοῦ μυστηρίου, τελειότητα τῆς ἑαυτῶν ζωῆς λογιζόμενοι τὴν ἔκθασιν τῶν ἀποκαλυφθέντων καὶ τὴν αὐτοψίαν τῶν προσδοκωμένων. Διὸ ἰκετεύοντες ἔλεγον· μὴ μεταστήσης με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης πρὸ τοῦ φθάσαι τὴν προθεσμίαν· ἂν γὰρ τελευτήσω πρὸ τούτου, ἀτελὴς ἔσται ἡ ζωὴ μου, ὥσπερ ὁ ἀποθνήσκων, μηδεμίαν ἐργασάμενος τῶν θεαρέστων ἀρετῶν· ὁ τοιοῦτος γὰρ ὡς ἀτελὴς τὴν ζωὴν, καὶ ὡς τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς βιώσας τετελεύτηκε· ζήσας γὰρ ὡς ζῶν καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπος, τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς βιώναι λογίζεται. Περὶ δὲ τοῦ Ἀβραάμ γέγραπται, ὅτι ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν· λέγει οὖν ὁ ψαλμῶδὸς ἐνταῦθα, ὁ μὲν καιρὸς ὃν προώρισα πολὺ ἀφέστηκεν, ἐγὼ δὲ ὀλιγοχρόνιος ὢν, οὐκ ἐφικνοῦμαι ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρόν· σὺ γὰρ μόνος ὡς διαμένων αἰεὶ ἔχεις τὰ ἔτη σε παρατεινόμενα μέχρις ἐκείνης τῆς γενεᾶς τοῦ κτιζομένου λαοῦ, καὶ μέχρι πασῶν τῶν γενεῶν, ὅτι τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν· ἢ τε γῆ

καὶ οἱ οὐρανοὶ τὰ παρατεταμένην ἔχοντα τὴν διαμονὴν παρελεύσονται· πᾶν γὰρ τὸ ἐκ μὴ ὄντος γεγονὸς πορέχεται· ἀλλὰ μὴν ἡ γῆ ἐκ μὴ ὄντος ἐστί· σὺ γὰρ ταύτην ἐπλάσας καὶ ἐθεμελίωσας, ὡς ἔφησθα τῷ ἡγαπημένῳ σου Ἰώβ· ποῦ ἦς ὅτε ἐθεμελίωσα τὴν γῆν (1); ὡσαύτως καὶ τοὺς οὐρανούς αἱ χεῖρές σου ἐκ μὴ ὄντος εἰργάσαντο, ἄρα πάντα ταῦτα παρελεύσεται οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρήσοντα, ἀλλ' εἰς τὸ βέλτιον μεταποιηθησόμενα, καὶ τὴν φθορὰν ἀποθέμενα ἀνακαινισθήσεται, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειωθήσεται. Σὺ, ὦ Κύριε, ὁ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐν ἀρχαῖς, καὶ τῇ δυνάμει σου οὐσιώσας τοὺς οὐρανὸς, σὺ πάλιν ταῦτα μεταποιήσεις· μετὰ γὰρ τὸ πληρῶσαι τὴν χρεῖαν αὐτῶν, μεμορφωμένων τὴν μορφήν τὴν φθαρτὴν ταύτην ἐν τῷδε τῷ φθαρτῷ βίῳ, ἐλίξεις τοὺς οὐρανὸς ὥσεί περιβόλαιον, καὶ ἀμείψεις τὴν μορφήν αὐτῶν πρὸς τὸ κρεῖττον, ἵνα γένωνται κατοικία τῶν δούλων σου, καὶ κατασκηνώσωσιν ἐν αὐτοῖς οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου, τῶν ὁμοιωθέντων τοῖς πατράσιν αὐτῶν κατὰ τὰς ἀρετάς. Δούλους δὲ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς Ἀποστόλους· υἱοὺς δὲ αὐτῶν τοὺς Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, σπέρμα δὲ αὐτῶν τὰς Χριστιανούς, τοὺς μιμηθέντας αὐτοὺς κατὰ τὴν πίσιν καὶ τὰς πράξεις, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας· «Καθὼς Ἀβραάμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ». Προσέτι σπέρμα διαμένον εἰς τὸν αἰῶνά ἐστι καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ἣν προσείληφεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῆψε τῇ αὐτοῦ θεότητι· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τὸν αἰῶνα διαμένει.

(1) Ἰώβ κ', 4.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΒ΄.

Τῷ Δαβίδ.

Δοκεῖ μὲν ὁ ψαλμὸς οὗτος ἀκόλουθος εἶναι τῷ προτεταγμένῳ, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν· ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ, οἱ τὰς ἐν Βαβυλῶνι συμφορὰς ὀλοφυρόμενοι, τὸν Θεὸν ἰκέτευον τῆς ἐπανόδου τυχεῖν· ἐνταῦθα δὲ τετυχηκότες ὧν ἤτησαν ὑμνοῦσι τὸν εὐεργέτην. Ἐγὼ δὲ οἶμαι πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρμόττειν τὴν ὑμνωδίαν, καὶ πικροτέρας ἀπαλλαγεῖσι δουλείας, καὶ μερίζονος ἀξιοθεῖσιν ἐλευθερίας. Δηλώσει δὲ καὶ τῶν ῥητῶν ἡ διάνοια, ὥς αὐτὴ μᾶλλον ἢ ὑπόθεσις ἐκείνης ἀληθεστέρα.

1 **Ε**ὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

2 **Ε**ὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.

Διαγράφων ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς ὁ Προφήτης τὴν τοῦ ἀνθρώπου γένεσιν, τριῶν μέμνηται πραγμάτων, σώματος, ψυχῆς καὶ πνεύματος· καὶ σώματος μὲν ἐν τῷ λέγειν, χοῦν λαβὼν ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον (1)· ψυχῆς δὲ, ὅταν λέγῃ, ἐπλασεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ (2)· πνεύματος δὲ, ὅταν λέγῃ, ἐνεφύσησεν αὐτῷ πνοὴν ζωῆς. Ἐστὶ δὲ ἡ ψυχὴ μέσον τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, μεταξὺ δηλαδὴ τῆς ζωώδους καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς· ἡ μὲν οὖν ζωώδης καὶ σωματικὴ ζωὴ ἔλκει τὴν ψυχὴν καὶ ἐλαύνει ταύτην πρὸς τὰ θελήματα αὐτῆς καὶ τὰς ἐπιθυμίας, καὶ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ὑπακούσῃ καὶ ὑπεῖξῃ τῇ ζωῶδει ζωῇ, λέγεται ἄνθρωπος ψυχικός. Ἡ δὲ πνευματικὴ ἔλκει πρὸς τὰ πνευματικά, καὶ ἐὰν ὑπακούσῃ ταύτῃ, λέγεται ἄνθρωπος πνευματικός· διὸ ἐνταῦθα ὁ ψαλμῳδὸς λέγων, εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον,

προτρέπει αὐτὴν ὑπεῖξαι τῷ πνεύματι, καὶ τούτῳ κινουμένην εὐλογεῖν καὶ δοξάζειν τὸν Κύριον ταῖς ἐναρέτοις αὐτῆς πράξεσι, καὶ προθυμεῖσθαι εἰς τὴν αἴνεσιν τοῦ Θεοῦ· πολλῶν γὰρ οὐσῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, τῆς νοήσεως, φημί, τῆς συνέσεως, τῆς φρονήσεως, τῆς θελήσεως καὶ ἄλλων, ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος παραστῆσαι τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ταύταις πάσαις ταῖς ἐνεργείαις καὶ δυνάμεσι· διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐνετείλατο ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ ἐξ ὅλης διανοίας. Αὗται δὲ πᾶσαι ἐντός μὲν λέγονται ὅτι ἐνδομυχοῦσιν, ἔχουσιν ὅμως ὄργανα σωματικά δι' ὧν ἐνεργοῦσι, διὰ τοι τοῦτο λέγει, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου, ὡσανεὶ ἔλεγε, προσάγαγε, ὦ ψυχὴ μου, τὴν προσευχὴν καὶ ἱκεσίαν σε τῷ Θεῷ, προσαρμόσασα τοῖς ἔξω καὶ σωματικοῖς ὀργάνοις, καὶ τὰς ἐντός δυνάμεις καὶ ἐνεργείας σου. Ἐντός οὖν εἰσιν αἱ λογικαὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις· περὶ τούτων εἶρηκεν ὁ Κύριος, ὅτι «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντός ἡμῶν ἐστίν» (3), ὃ ἐστὶ, κερδίσετε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ὑποτάξῃτε τὰς ἐνδον ὑμῶν δυνάμεις τῷ πνεύματι. Ὁ οὖν οὕτως ἔχων ἄνθρωπος, οὐκ ἐπιλανθάνεται πάσας τὰς ἀνταποδόσεις καὶ εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ· ἡ γὰρ ἀνάμνησις προέρχεται ἐκ τῶν πνευματικῶν καὶ ἐντός οὐσῶν δυνάμεων.

(1) Γεν. β', 7. (2) Γεν. α', 27. (3) Λουκ. ιζ', 21.

3 Τὸν εὐίλατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου.

4 Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου, τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς.

5 Τὸν ἐμπιπλῶτα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀνακαινισθήσεται ὡς ἄετοῦ ἢ νεότης σου.

6 Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος, καὶ χρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις.

Πολλὰ μὲν αἱ ἀγαθοδωρίαι καὶ εὐεργεσίαι, αἷς ἐπορισάμεθα ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, πέντε δὲ εἰσιν αἱ πασῶν ἀρχηγικαί, εἰς αἷς πᾶσαι ἀναφέρονται, ὧν δεῖ μεμνησθαι αἰεὶ καὶ μηδέποτε ἐπιλανθάνεσθαι, ἀλλ' εὐχαριστεῖν αὐτῷ· πρῶτον, ὅτι ὡς εὐίλατος καὶ εὐμενὴς συνεχώρησεν ἡμῖν τὰ προβεβιωμένα, ἃ ἡμάρτομεν ἔτι ὄντες ἐν τῇ πλάνῃ τῆς εἰδωλολατρείας, ὡς γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· «Δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπεκλυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ» διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων· τὸ δὲ, δωρεὰν, ὃ φησιν ὁ Ἀπόστολος, κεῖται ἀντὶ τοῦ, μὴ ὄντων ἡμῶν ἀξίων, μηδὲ ζητησάντων παρ' αὐτοῦ τὸν ἱλασμόν. Δεύτερον δὲ, διὰ τὴν ἴασιν τῶν σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν νοσημάτων. Τρίτον, ὅτι ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ

θανάτου διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως. Λεγόντων δὲ ἡμῶν, ὅτι ἀπήλλαξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου οὐ νοητέον, ὅτι οὐκ ἔτι θνήσκομεν τὸν φυσικὸν θάνατον, τὸν χωρίζοντα τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος· τοῦτο γὰρ κατὰ ἀμετάθετον ἀπόφασιν συνέβη· οὐδὲ ὅτι οὐκ ἔτι φθείρεται διαλυόμενον τὸ σύνθετον σῶμα εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἀλλ' ὅτι τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς διττῶν ὄντων, τῶν μὲν διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος γιγνομένων, τῶν δὲ διὰ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ὄντως ζωῆς, ταύτης τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου ἀπηλλάγημεν. Οὗτος δὲ ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμὸς συμβαίνει ἀπὸ τῶν διαβεβλημένων ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ σώματος καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, ὧν τὸ τέλος ἐστὶν ἡ αἰώνιος κόλασις, καὶ οὗτος λέγεται δεύτερος θάνατος ἀσυγκρίτως χειρόν τοῦ φυσικοῦ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ, ὁ χωρίζων τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον κατὰ συγχώρησιν τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ, ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται· ὁ δὲ δεύτερος θάνατος, ὁ χωρίζων τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς αἰωνίης ζωῆς, γίνεται κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ δὲ Κύριος παρέσχεν ἡμῖν μέθοδον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τούτου θανάτου, τοῦ καταβιβάζοντος εἰς ᾄδην καὶ ἀπώλειαν· αὕτη δὲ ἐστὶ τό, τε ἅγιον βάπτισμα τὸ ἐξαλειφον τὰς προγεγονυίας ἁμαρτίας, καὶ ἡ μετάνοια, ἢ τὰς μεταγενεστεράς συγχωροῦσα. Τετάρτη εὐεργεσία τῆς τοῦ Κυρίου ἐνσάρχης οἰκονομίας ἐστίν, ὅτι ἐστεφάνωσεν ἡμᾶς μεγίστῳ χαρίσματι, ὃ ἐστὶ, τὸ γενέσθαι ἡμᾶς τέκνοις Θεοῦ· περὶ τοῦ στεφάνου τούτου λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Τιμόθεον· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς

δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ»· οὗτος ὁ στέφανος πέπλεκται ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ δίδεται τοῖς ἐλεήμοσι· καὶ πέμπτον χάρισμα, ὅτι ἐμπίπλησιν ἡμᾶς τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐπιθυμοῦσιν οἱ δίκαιοι. Τούτου ἐπεθύμησε καὶ ὁ Ἀδὰμ, τοῦ γενέσθαι δηλαδὴ Θεός· τῇ γὰρ τῆς θεώσεως ἐπιθυμία ἠπάτησεν αὐτὸν ὁ ἀρχέκακος, καὶ ἔπεισε φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ· ὅθεν πρὸς καταβολὴν τοῦ διαβόλου δέδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν τοῖς δεξαμένοις αὐτὸν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, θέσει καὶ χάριτι ἡμᾶς θεοὺς ποιησάμενος διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Μέννηται δὲ ὁ ψαλμῶδὸς τοῦ αἵτου, ὅτι ὥσπερ ἐκείνος ἀποτίθεται μὲν τὰ παλαιὰ πτερὰ, πετεροφυεῖ δὲ νέα, βασιλεύς τε τῶν πτηνῶν λέγεται καὶ ὑψιπέτης, καὶ δυνάμενος ἀντιβλέπειν πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀποδύεται μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον, ἐνδύεται δὲ τὸν νέον· διὰ δὲ τῆς μετανοίας καὶ βασιλεύουσα τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν γίγνεται, καὶ ἀνίπταται μέχρι τοῦ ὕψους τῶν οὐρανῶν, καὶ δύναται ἀντοφθαλμεῖν πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Τόδ' αὐτὸ ἐμπεδῶν καὶ Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ, αἰετῷ παρεικάζει τοὺς Χριστιανούς, λέγων· «Οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν Θεόν, ἀλλάξουσιν ἰσχὺν, πετεροφύησουσιν ὡς αἰετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιήσουσι, βαδιοῦνται καὶ οὐ πεινάσουσι». Προσέτι αἰετὸν νοητέον τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅτι βασιλεύς ἐστι· περὶ οὗ γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ δευτέρῳ τοῦ Δευτερονομίου· «Ὡς αἰετὸς σχε-

πᾶσαι νοσσιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε· διείς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. Κύριος μόνος ἦγεν αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος». Ὡσπερ οὖν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ἀπεσεύσατο τὴν φθορὰν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς νεκρώσεως τῶν παθῶν ἀνιστάμενοι, ἀποσειόμεθα τὴν φθορὰν, καὶ ἀνακαινισθέντες κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ νοητοῦ αἵτου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐπῆρε καὶ συνέτεινεν ἡμᾶς ἵστασθαι πρὸς οὐρανὸν, καὶ διείς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο ἡμᾶς, καὶ ἀνέλαβεν ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ, καὶ ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς ὁδὸν εὐθείαν· ταῦτα δὲ πάντα τετέλεκεν, ἐλεημοσύνας ποιῶν καὶ ἐκτελῶν τὸ κρίμα, ὃ προώρισε διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν ἀδικουμένων ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

7 **Ε**γνώρισε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωϋσῇ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ θελήματά αὐτοῦ.

Οδοὺς τοῦ Θεοῦ νοητέον τὰς ἐνεργείας, ἃς τετέλεκε ποιῶν ἐλεημοσύνας καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις· ἔλεος γὰρ καὶ κρίμα ἐποίησέ ποτε τῷ λαῷ αὐτοῦ Ἰσραὴλ, ἔλεος μὲν, ὅτι ἐλεήσας ἐρρύσατο αὐτοὺς ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ Φαραῶ· κρίμα δὲ, ὅτι ἐξωλόθρευσε τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ταύτας δὲ τὰς ὁδοὺς ἐγνώρισε τῷ Μωϋσῇ, καὶ διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, οὓς ἐδίδαξε καὶ τὰ θελήματα αὐτοῦ, ἅτινά ἐστι τὰ ἐντάλματα αὐτοῦ· μὴ φονεύσης· μὴ μοιχεύσης· μὴ κλέψης καὶ τὰ ὅμοια (1). Προσέτι ὁδοὺς καὶ θελήματα τοῦ

(1) ἔξ. κ', 13.

Θεοῦ νοητέον τὰ ἔργα τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἃ τετέλεκεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ταῦτα ἐγνώρισε καὶ προεδέδηλωκε τῷ Μωϋσῇ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· τὸ γὰρ διὰ τῆς θαλάσσης διαβῆναι αὐτὸς τύπος ἦν τοῦ ἀγίᾳ ἡμῶν βαπτίσματος, τὰ δὲ ἐκ πέτρας ἐκβλύσαντα ὕδατα καὶ ποτίσαντα τοὺς διψαλέους, προεικόνιζον τὸ τίμιον αἶμα, τὸ ἐκβλύσαν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ ζωοποιῆσαν ἡμᾶς· τὸ δὲ μάννα προεικόνιζε τὴν ἡμετέραν πνευματικὴν τροφήν, ἅπερ πάντα ὁδοὶ γεγόνασιν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν, προγνωρισθέντα τῷ Μωϋσῇ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, τουτέστι, πᾶσι τοῖς Προφήταις τοῖς νοερῶς κατοπεύσασιν τὸν Θεόν.

8 Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.

6 Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μνηεῖ.

10 Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν.

Ταύταις ταῖς προσήρσεσιν ἐχρήσατο καὶ Μωσῆς, θεασάμενος τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ τετάρτῳ τῆς Ἐξόδου. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀσώματος, ἀπειρος καὶ ἀπερίληπτος ὑπάρχων, οὐκ ἔχει ἐμπρόσθια καὶ ὀπίσθια, οὐδὲ ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς ὁρατὸς γίνεται· τὰ λόγια ὅμως τῆς Γραφῆς ὑπαινίττεται τὸ θεῖον ἔλεος, ὃ ἐποίησεν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς Λόγος, ὅτε καὶ ὁρατὸς ἐγένετο κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ταῦτα οὖν προφητικοῖς ὅμμασι θεασάμενος ὁ μακάριος Μωϋσῆς, καὶ τὸ θεῖον ἔλεος ἐκ-

πλαγεῖς, ἐδόθησε, Κύριος ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων καὶ τὰ λοιπὰ· τοῦτον κἀνταῦθα ὁ ψαλμωδὸς λέγει, ὅτι οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται· κἀν γὰρ ὀργισθῇ ἐπὶ τοῖς πταίσμασιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἡ ὀργὴ μὲν τοι αὐτοῦ οὐκ ἔστι πρὸς ἀπώλειαν αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς ἐπανόρθωσιν· καὶ εἰ μετανοήσαντες ἀπόσχωνται τῶν κακῶν, οὐ μνησικακεῖ ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις, ἀλλ' ἀφήσιν αὐτοῖς πάντα. Αὕτη δὲ ἡ ἄφεσις ἐν μόνῃ τῇ παρουσίᾳ ζωῇ γίνεται τοῖς ἐπιστρέφουσι πρὸς αὐτόν.

11 **Ο**τι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

12 **Κ**αθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν.

13 **Κ**αθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱοῦς, ὠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν, ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμέν.

14 **Α**νθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει.

15 **Ο**τι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ.

16 **Τ**ὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ

αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

17 **Κ**αὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι αὐτάς.

Οὐχ εὔρεν ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος τοῦ ψαλμωδοῦ μέτρον, ᾧ παραβάλοι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, μεῖζον τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πλεῖον τοῦ διαστήματος τοῦ μεταξύ ἀνοτολῶν καὶ δυσμῶν. Προσέτι τροπικώτερον, τὰς μὲν ἀρετὰς παρεικάζει οὐρανῷ καὶ ἀνατολῇ διὰ τε τὸ ὕψος καὶ διὰ τὸν φωτισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα· τὰ δὲ ἁμαρτήματα τοῖς ἀντικειμένοις. Ὁ τοίνυν φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἀπεχόμενος, καὶ εἰς οὐρανοὺς ὑψοῦται, καὶ εἰς οὐρανοὺς καταντᾷ, ἔνθα ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν παράδεισον, καὶ ἀπολαύει τῆς θεωρίας τοῦ φωτὸς τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, υἱὸς τοῦ κτίσαντος αὐτὸν γενόμενος, καὶ ἐμπιπλάται τῶν οἰκιτμῶν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο λέγει ἐνταῦθα, καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱοὺς, καὶ τὰ λοιπά· μετανοήσασι γὰρ ἡμῖν πατρικὴν ἀγάπην δείκνυσιν ὁ Θεός, ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν· ἐν ἀρχῇ μὲν ἐκ χοῶς πλάσας ἡμᾶς, ὕστερον δὲ προσλαβὼν καὶ τὸ ἡμέτερον χοῖκὸν φύραμα, καὶ οἶονεὶ διὰ πείρας γνῆς τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμέν· ταῦτα ἀνθρωπίνως λέγει, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· « Ἐμαθεν ἐξ ὧν ἔπαθεν » (1). Προσέτι διδάσκει ἡμᾶς ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι ἡ δόξα τοῦ κόσμου, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ, ὡς ἄνθος πρόσ-

καιρόν ἐστι, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς χόρτος προσκαιρῶς ἔξανθεῖ· ξηραίνομένου δὲ τοῦ χόρτου τῷ θανάτῳ, ἐκπίπτει καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ, ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει· τὸ γὰρ πνεῦμα κατὰ πάροδον, τουτέστι, προσκαιρῶς οἰκεῖ ἐν αὐτῷ, εἴτα ἀπέρχεται καταλιπὼν τὸ σῶμα ἀνενέργητον, ὥστε βλέποντας ἡμᾶς τοῦτο ἐν τοῖς τάφοις, μὴ ἐπιγινώσκειν τίνος ἐστὶ σῶμα, μηδὲ ποίας ψυχῆς τόπος ἦν. Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Θεοῦ αἰώνιον ὄν, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος διαμένει, καὶ παρέχει τοῖς φοβημένοις αὐτὸν ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ σώζεται ἐπὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν, τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ὥσπερ τοῖς γεγονόσιν ἀπὸ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἔλεος καὶ δικαιοσύνην μετὰ πολλοὺς αἰῶνας χάριν τῶν προγόνων αὐτῶν, ἐν ὅσῳ καὶ οἱ ἐφύλασσον τὰ προστάγματα, καὶ ἐμέμνηντο τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κατὰ τε διάνοιαν καὶ πράξιν τοῦ ποιῆσαι αὐτάς.

18 **Κ**ύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει.

Προείπομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀσώματος καὶ ἀπερίγραπτός ἐστι, καὶ τόπῳ ἀπερίοριστος, τόπος πάντων ὢν, καὶ ὑπὲρ πάντα ὑπάρχων. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε Κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ, τὸ ὑψηλότερον καὶ ὠραιότερον τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων ἐξαιρεῖ τὰ τῶν πάντων ὑπερέκεινα· διὸ καὶ πάντες ἐξαιροῦσιν αὐτόν, ὡς τόπον τῷ Θεῷ, ὥσπερ τὸν εὐκλεέστερον τόπον ἐξαιροῦσι τῷ ἐπιγείῳ βασιλεῖ· καὶ ὅτι τὰ ἀγγελικὰ τάγματα ἐκεῖ εἰσιν, ἐφ' οἷς λέγεται καὶ ἐπικαθῆσθαι, σημαίνον-

(1) Ἑβρ. εἰ, 8.

τος τοῦ λόγου, ὅτι εὐαρεστεῖται αὐτοῖς δι' ἣν ἔχουσι καθαρότητα τε καὶ ἀγιότητα, καὶ ὅτι ἐκεῖσε ἀναβαίνουνσιν αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, κακεῖ ἀνελήφθη ὁ Κύριος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, κακεῖθεν ἐλεύσεται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τοῦ κρῖναι τὸν κόσμον· ἢ τε σύνθεσις καὶ διάλυσις τῶν σωμάτων, καὶ τῶν στοιχείων ἢ διοικήσεις ἐκεῖθεν ἐξήρτηται. Ἵνα δὲ μὴ δόξῃ λέγειν, ὅτι ἡ δεσποτεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ περιορίζεται, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν ὁ Προφήτης τὸ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει. Ἡ δεσποτεία δὲ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων διττὴ ἐστίν, ἢ μὲν βιαία, ἢ δὲ ἐκούσιος· καὶ βιαίως μὲν δεσπόζει τῶν ἀναξίων τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὡς δημιουργὸς καὶ δεσπότης πάντων· ἐκούσιως δὲ δεσπόζει τῶν δικαίων, οἷς ἡτοίμασται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διὸ ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ τιθέναι τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἔθεν ἀπεκδεχόμεθα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν σωτῆρα, ὡς γέγραφε Παῦλος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους· καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς, λέγων· «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστίν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος· τὰ ἄνω φρονεῖτε μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Μακάριοι οὖν εἰσιν οἱ ὑποτασσόμενοι τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ δεσποτείᾳ αὐτοῦ ἐκούσιως.

20 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ.

21 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ

δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.

22 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ· εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ διὰ τοῦ ψαλμωδοῦ προτρέπει τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων εὐλογεῖν τὸν Κύριον, τοῦτ' αὐτὸ παρακελεύεται καὶ τοῖς ἀγγέλοις εὐλογεῖν αὐτόν· πῶς οὖν τολμῶσιν ἔνιοι λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἰσότιμον τοῖς ἀγγέλοις, τὸ προστάττον αὐτοῖς, ὡς καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν δικαίων; Ἐκ τούτου μαθανέτωσαν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κύριον καὶ δημιουργόν ἐστιν, ἴσον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος, δυνάμιν τε καὶ ἐξουσίαν, καὶ μὴ ταπνέτωσαν αὐτὸ τῇ τάξει τῶν χριστῶν ἀγγέλων, περὶ ὧν γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους ὅτι, «Εἰς λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν». Πάντες οἱ ἄγγελοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εἰσι, κελευόμενοι παρ' αὐτοῦ πρὸς εὐεργεσίαν καὶ ὠφέλειαν πάντων, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔθετο δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς δύναντι πρὸς διακονίαν καὶ τελείωσιν τῶν αὐτοῦ προσταγμάτων, ἐποίησέ τε αὐτοὺς ἀξίους τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ, τουτέστι, κατανοεῖν τὰ νεύματα τῆς βουλῆς αὐτοῦ· οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ Θεῷ τὸ λέγειν, διὰ φωνῆς καὶ λόγου διὰ στόματος προφερομένων. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἄγγελοι χαίρουσιν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ τῶν ἁμαρτωλῶν, διὰ τοῦτο παροτρύνει αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εὐλογεῖν τὸν Κύριον,

καὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἑθνῶν καὶ τὴν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σωτηρίαν αὐτῶν. Ἵνα δὲ μὴ εἴπῃ τις, ὅτι τὸ εὐλογεῖν καὶ ὑμνολογεῖν τὸν Κύριον μόνοις τοῖς ἀγγέλοις προσήκει διὰ τὸ ἔχειν αὐτοὺς ἰσχὺν γενναίαν τοῦ διακονεῖν καὶ ἀκοῦειν τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ἐκπληροῦν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε τῷ λόγῳ, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐμφαίνων διὰ τούτου, ὅτι οὐ μόνον οἱ ἄγγελοι, πνεύματα λογικὰ καὶ καθαρὰ ὑπάρχοντες, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ τῇ ὑπάρξει αὐτῶν καὶ ταῖς κινήσεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις εὐλογοῦσι τὸν Κύριον. Εἶτα καὶ σὺ, φησὶν, ὦ ψυχὴ, πιστεύουσα, εὐλόγει τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἔστω σοι ὥσπερ τοῖς Ἰουδαίοις, τόπος ἐξηρημένος εὐλογήσεως τοῦ Θεοῦ· μηδὲ ἡγοῦ ἀθέμιτον, ὥσπερ ἐ-

κεῖνοι, τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἔξω τούτου, ἀλλὰ γίνωσκε, ὅτι ἐν παντὶ τόπῳ δέον εὐλογεῖν τὸν Κύριον· πᾶς γὰρ τόπος ὑπὸ τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ καθέστηκε, καὶ ἔνθα ἂν μνησθῇς, ὅτι ὁ τόπος ὑπὸ τὴν τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν ὑπάρχει, εὐλόγει καὶ αἶνει αὐτὸν, ὑμνολογοῦσα τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ· οὕτω δὲ ποιοῦσα συμπράττεις τοῖς ἀγγέλοις τοῖς αἰνοῦσιν αὐτὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὕτως ἔφη καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι· «Πίστευσόν μοι ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἣ οὐδὲ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὐδὲ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ Πατρί» (1), τουτέστιν, οὐχ ἐν τόπῳ ἀφιερωμένῳ, ἀλλ' ἐν παντί, ὡς ἐδήλωσε καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρώτης πρὸς Τιμόθεον· «Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τὸς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ».

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ΄.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως.

Η τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις οὐ μόνον ἠθικὴν καὶ δογματικὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει, ἀλλὰ καὶ ὅπως ὑμνεῖν προσήκει τὸν ποιητὴν ἀκριβῶς ἐκπαιδεύει. Διὰ τοι τοῦτο τὸν δε συγγέγραφε τὸν ψαλμὸν, τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ ὑπουργῷ χρησαμένη· ὡς ἂν μάθοιμεν ἅπαντες, τίσιν ὕμνοις χρὴ τὸν εὐεργέτην ἀμείβεσθαι. Τὰς μὲν τοι κοινὰς εὐεργεσίας ἐνταῦθα διέξεις, καὶ δείκνυσι ποιητὴν ἀπάντων ὁμοῦ, καὶ πρῶταν τὸν τῶν ὅλων Θεόν.

1 **Ε**ὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, Κύριε ὁ Θεός μου ἐμεγαλύνθης σφόδρα.

2 **Ε**ξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπει-

αν ἐνεδύσω ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον.

Εὐλογεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐνισχύων αὐτὸν καὶ περιφρουρῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, δοξάζων τε καὶ μεγαλύνων τὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν, ὡς εὐλό-

(1) Ἰωάν. 8', 21.

γῆσε τὸν Ἀβραάμ. Εὐλογεῖ δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν, εὐχαριστῶν αὐτῷ ἐπὶ παντὶ πράγματι, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς· «Πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ». Ἐξ ἀμφοῖν οὖν κέρδος πορίζεται τῷ ἀνθρώπῳ, εἴτε εὐλογεῖ τὸν Θεόν, εἴτε εὐλογεῖται ὑπ' αὐτοῦ· ὁ γὰρ Θεὸς οὐ χρεῖαν ἔχει τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν, ὥσπερ καὶ ὁ καταρῶμενος τὸν Θεόν, καὶ ὃ καταρᾶται ὁ Θεὸς ἀμφοτέρωθεν βλάβῃ τῷ ἀθλίῳ γίνεται· οὐ γὰρ ἄπτεται τῆς θείας οὐσίας· διὸ παρακελεύεται ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εὐλογεῖν τὸν Κύριον. Προσθήσῃ δὲ ὁ ψαλμῳδὸς τὴν ἀντωνυμίαν, λέγων, ὁ Θεὸς μου, δεικνὺς τὴν ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένης ἀγάπης τοῦ προσευχομένου, καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς θερμῆς προθυμίας αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐτοῦ οἰκείωσιν· οἰκειοῦται δὲ τῷ Θεῷ ὁ ἔχων ἔργα θεάρεστα. Τὸ δὲ, ἐμεγαλύνθης σφόδρα, οὐ σημαίνει ὅτι ηὐξύνθη καὶ ἐπλεόνασεν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ μικρότητος εἰς μέγεθος προεχώρησεν (ἄπαγε!) αὐτὸς γὰρ αἰωνίως μέγας καὶ ὑπερέχων πάσης μεγαλειότητος, ἀλλὰ δηλοῖ, ὅτι ἡνίκα ὁ ἄνθρωπος πράττει ἔργα θεάρεστα, τηνικαῦτα δεικνύται ἐν αὐτῷ ἡ τοῦ Θεοῦ μεγαλειότης, γιγνομένη κατάδηλος καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνείδμοσι, καὶ ὅτι ὁ τῆς θείας μετασχὼν χάριτος καὶ γνώσεως, οὐκ ἔτι προσοίσει τὸ σέβας καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῖς εἰδώλοις. Τὸ δὲ, ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω, παρίστησι τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, ἣν ἐνεδύσατο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· δι' αὐτῆς γὰρ ἐγένοντο ἡμῖν αἱ δαφιλεῖς εὐεργεσίαι, ὑπὲρ ὧν ἐξομολογούμεθα εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ δι' αὐτῆς μεμα-

θήκαμεν τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρέπειαν. Καὶ ἄλλως· ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῶν ἐνδόξων ἱματίων γινώσκονται μεγαλοπρεπεῖς, οὕτω καὶ σὺ, Κύριε, ἀπὸ τῶν θαυμασίων ἔργων σου ἐγνώρισας πᾶσι τὴν μεγαλοπρέπειάν σου. Καὶ ὁ μὲν Εὐαγγελιστὴς ὀνομάζει τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ φῶς ἀληθινόν, φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον (1)· ὁ δὲ Ἀπόστολος λέγει αὐτόν, φῶς οἰκοῦντα ἀπρόσιτον (2)· ὁ δὲ θεὸς οὗτος ψαλμῳδὸς λέγει αὐτόν ἀναβαλλόμενον φῶς ὡς ἱμάτιον· φῶς οὖν νοητέον τὴν σαφεστάτην γνῶσιν τῶν πραγμάτων, τὴν φαίνουσαν καὶ ἀποκαλύπτουσαν τὰ ἐσχισμένα, ὡς φαίνει τὸ φῶς· ταύτην τὴν γνῶσιν λέγει περιβεβλησθαι τὸν Θεὸν ὡς ἱμάτιον, τουτέστι, πανταχόθεν ταύτην ἔχειν, μηδενὸς πράγματος λανθάνοντος αὐτόν. Ἄλλος δὲ λέγει τὸ, ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ὑπαινίττεσθαι τὴν λαμπρὰν καὶ καθαρὰν ἀνθρωπότητα, ἣν ἐνεδύσατο ὁ Κύριος, ἐν ἣ περιεκάλυπτε τὴν αὐτοῦ θεότητα διὰ τοῦ πεινῆν καὶ διψῆν· ἐνίοτε δὲ συνέστελλε ταύτην ὡς περίβλημα, καὶ ὑπεδείκνυεν ἀμυδρῶς τὴν αὐτοῦ θεότητα, ὅτε ἐθαυματούργει. Σημαίνει δὲ ὁ λόγος καὶ τὸ κτιστὸν φῶς, ὃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς δημιουργίας, καὶ ἐκπετάζων μὲν αὐτό, ἐποίει τὰς ἡμέρας τὰς πρὸ φωστήρων, συστέλλων δὲ, τὰς νύκτας.

3 **Ε**κτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ.

4 **Ο** τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων.

(1) ἰωαν. ἄ, 9, (2) Α Τιμ. ζ', 16.

Εἰπὼν, φῶς, ἐμνήσθη ὁ ψαλμωδὸς ἐκεῖνου τοῦ πρωτογόνου φωτός, ὃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, διὰ τοῦτο ἐπήνεγκε καὶ τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ποιηθὲν στερέωμα, λέγων, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσπερ δέρριν, ἐννοῶν τὸν δεύτερον οὐρανὸν, ὃν ἐποίησε διαχωρίζειν μεταξύ τῶν τε κάτω καὶ τῶν ἄνω αὐτοῦ ὑδάτων· τοῦτον δὲ σκηνῇ παρεικάζει, ἵνα δείξῃ τὴν εὐμάρειαν καὶ τὸ ἄπονον τῆς τούτου ποιήσεως, ὅτι τὸν μέγαν τοῦτον οὐρανὸν ἐνέτεινεν ὁ Θεός, ὥσπερ ἐντείνει ὁ ἄνθρωπος σκηνήν, καὶ ὅτι πάντες ἡμεῖς ὑπ' αὐτὸν ὡς ὑπὸ σκηνὴν ἐσμέν· εἶτα δείκνυσιν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διοικουσαν τὰ νέφη, τὰ ὕδατα καὶ τὰ πνεύματα, καὶ παρέχουσαν τὰς ἐκ τούτων ὠφελείας τῷ κόσμῳ· καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ὅπου ἂν θέλῃ, τάχιστα παραγίνεται, ὥς ὅτε ἐφάνη τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν νεφέλῃ τότε ἐν τῇ σκηνῇ· καὶ αὐτὸν ὑπέλαβε νεφέλῃ ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἑλαιῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον, ὡς ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων ἐπιβεβηκότα. Ὑπερῶα δὲ Θεοῦ νοητέον τὰ ὑψηλότατα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἅπερ στεγάζει ὁ Κύριος ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος. Οὗτός ἐστιν ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίδασιν αὐτοῦ.

5 **Ο** ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

Πνεύματα ὀνομάζει τοὺς ἀγγέλους διὰ τὸ ἀοράτους εἶναι ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοῖς, καὶ διὰ τὸ κοῦφον καὶ ἀνωφερὲς τῆς αὐτῶν φύσεως· φλόγα δὲ πυρὸς διὰ τε τὸ θερμὸν πρὸς ἀγάπην καὶ λειτουργίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὸ χολαστικὸν τῶν ἁμαρτωλῶν· ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ ἐνεργὲς καὶ δραστήριον αὐτῶν. Ἀγγέλους προσέτι νοητέον καὶ τοὺς

ἀγίους Ἀποστόλους ὡς ἀναγγεΐλαντας τῷ κόσμῳ τὴν νέαν Διαθήκην. Τούτους ἐποίησε Πνεύματα ὁ Θεός, τουτέστι, πνευματικοὺς καὶ φλόγα πυρὸς, ὡς λαβόντας τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἐπιφοιτήσασαν αὐτοῖς ἐν εἵδει πυρὸς, δι' οὗ κατέφλεξαν τὴν ἀσέβειαν.

6 **Ο** θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κληθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ασφάλεια τῆς γῆς ἐστὶ τὸ συνέχον αὐτὴν πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ Θεοῦ, τὸ μὴ ἔξω αὐτὴν παρεκκλίνειν καὶ ῥέψαι πρὸς οὐδὲ ἐν τῶν μερῶν τοῦ περιέχοντος αὐτὴν οὐρανοῦ, ἀλλ' ὡς κέντρον ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοῦ κόσμου σφαίρας ἐμμένειν. Λέγεται γῆ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἐθεμελίωσε καὶ ἐστήριξεν ὁ Θεός ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, ἵνα μὴ ῥέπῃ πρὸς τὰ ἀντικείμενα· τοῦτο δὲ εἰς τοῦτον τὸν αἰῶνα σώζει τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

7 **Α**βυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα.

8 **Α**πὸ ἐπιτιμῆσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.

9 **Α**ναβαίνουνσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουνσιν πεδία εἰς τὸν τόπον, ὃν ἐθεμελίωσας αὐτά.

10 **Ο**ριον ἔθου, ὃ αὐτὸ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν.

Αβυσσον λέγει τὴν ἀκατάληπτον σοφίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερπληθῆ, ἣν ὡς περιβόλαιον ἐνδέδεται, πάντα πανταχόθεν ἐν αὐτῇ περιλαμβάνων. Ἀκύλας δὲ καὶ Θεοδοτίων ἡρμήνευσαν, ἔθου ἄβυσσον τὸ περιβόλαιον αὐτῆς· κατὰ τοῦτο οὖν νοεῖται, ὅτι περιεκάλυψας τὴν γῆν πανταχόθεν ὕδασι πολλοῖς. Τὸ δὲ, ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα, ἀντὶ τοῦ, ὑπὸ τῶν σφοδρῶν πνευμάτων κρατύνονται καὶ ὑψοῦνται τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὡς ὄρη ὑψηλὰ, ἀλλὰ στήσονται, τουτέστιν, ἴστανται καὶ οὐκ ἐπικλύζουσι τὴν γείτονα γῆν· τοῦτο δὲ οὕτω γίνεται, τοῦ προστάγματός σου ἰστώντος τὴν τῶν κυμάτων ὀρμὴν, καὶ οἶον ἐπιτίμησις καὶ ὡς φωνὴ βροντῆς καταπλήττουσα γινομένου αὐτοῖς. Τῷδε τῷ προστάγματι ἐγένετο τά τε ὕψη τῶν ὀρέων καὶ τὰ πρανῆ τῶν πεδίων. Σὺ ταῦτα ὠροθέτησας καὶ τὴν σὴν διατηροῦσι νομοθεσίαν καὶ οὐκ ἐπιστρέψουσιν οὐδὲ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καλύψαι τὴν γῆν.

11 **Ο** ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγγιν, ἀναμέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα.

12 **Π**οτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.

13 **Ε**π' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.

14 **Π**οτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερώων αὐτοῦ, ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Φάραγγες εἰσιν ἀποσχίσματα τῆς γῆς μεταξὺ ὀρέων, ἐν αἷς τοῦ ἐμπίπτοντος ὕδατος, τὸ μὲν καταναλίσκεται, τὸ δὲ διαμένει. Λέγει οὖν ὁ ψαλμῶδης, ὅτι τὰ ὕδατα οὐ μόνον διὰ χειμάρρων πεποίηκας ῥεεῖν, ὦ Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη σχίσας, διαρρεῖν καὶ ἀναμέσον τούτων διέρχεσθαι ταῦτα ὠκινόμησας, οἰκτεῖρων τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἥτοι τοῦ ἀέρος, προνοούμενος τούτων, καὶ παρασκευάζων ὕδωρ ἵνα ταῦτα πίνωσιν, ἥνικα προσέρχωνται οἱ ὄναγροι πιεῖν διψῶντες. Ταῦτα δὲ τῇ σῇ οἰκονομίᾳ ῥοιζει, καὶ ἦχον ἀποτελεῖ ῥέοντα ἐκ μέσου τῶν πετρῶν, οἷον εἰ προσκαλοῦντα φωνῇ τὰ διψῶντα, ἵνα ἀκούσαντα εὖρη καὶ ποτισθῇ. Τὰ δὲ ὑψηλὰ ὄρη ποτίζονται ἐκ τῶν ὑπερώων σου, ὦ ὕψιστε, τουτέστιν, ἀπὸ τῶν ἐκ νεφελῶν καταρρέουσῶν ἰκμάδων. Τροπικώτερον δὲ, ὄρη ποτιζόμενα ἐκ τῶν ὑπερώων τοῦ Θεοῦ νοητέον καὶ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, Προφῆτας τε καὶ Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πάντας τοὺς ποτιζομένους ἀπὸ τῶν θαυμασίων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, αἵτινες λέγονται καρπὸς τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὡς ἀποτελέσματα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

15 **Ο** ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.

16 **Τ**οῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς, καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.

17 **Τ**οῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου σκηρίζει.

Χόρτον μὲν ὀνομάζει τὸ αὐτοφυές, τὸ εἰς

τροφὴν τῶν κτηνῶν λυσιτελοῦν· χλόην δὲ ὃ σπείρουσιν οἱ ἄνθρωποι, ᾧ τρέφεται τὰ ποίμνια, καὶ ὅσα εἰς χρῆσιν τῶν δουλευόντων τοῖς ἀνθρώποις. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν ὅτι, ἐπειδὴ ὄρη νοοῦνται, ὡς προεῖρηται, οἱ Διδάσκαλοι, τὸ ἐν τοῖς τοιούτοις ὅρεσι φυόμενόν ἐστιν ἡ διδασκαλία· καὶ χόρτος μὲν νοεῖται ἡ τῶν αἰσθητῶν ἐκ τῆς αὐτῶν διδασκαλίας γιγνομένη γνῶσις, τοῖς κτηνώδεσι τὰς ψρένας προσήκουσα· ἄρτος δὲ ἡ θεωρητικωτέρα διδασκαλία, ἡ τρέφουσα τοὺς ἐντέλεστους. Καὶ προτέταχται μὲν ὁ χόρτος καὶ ἡ χλόη ἡ τὰ κτήνη τρέφουσα· ἔπεται δὲ ὁ ἄρτος τὸ κάλλιστον τὸ τοὺς ἀνθρώπους τρέφον, ὅτι πρῶτον ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ κτήνη τὰ πρὸς δουλείαν τοῦ ἀνθρώπου χρήσιμα, ὕστερον δὲ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ὡς βασιλεὺς εὖρη προητοιμασμένα τὰ τῆς θεραπείας αὐτοῦ. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι ἄρτος μὲν στηρίζει καρδίαν, οἶνος δὲ εὐφραίνει, ἔλαιον δὲ ἱλαρύνει τὸ πρόσωπον, οὐ μόνον τὰ φυσικὰ διδάσκει, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἀνάγει ἡμῶν τὴν διάνοιαν· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν λέγεται ἄμπελος καὶ ἐλαία κατάκαρπος πεφυτευμένη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ κόκκος σίτου, ὡς αὐτὸς ὀνομάζει ἑαυτόν· τούτου τοίνυν ἡ διδασκαλία, ὡς μὲν ἄρτος στηρίζει τὴν καρδίαν τοῦ εὐσεβοῦς, ὡς δὲ οἶνος εὐφραίνει, ὡς δὲ ἔλαιον ἱλαρύνει καὶ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς. Προσέτι ἄρτον μὲν καὶ οἶνον νοητέον τὸ πανάγιον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἵτινα στηρίζουσι καὶ εὐφραίνουσι τὰς καρδίας τῶν πιστῶν· ἔλαιον δὲ τὸ καθιλαρύνον τὰ πρόσωπα, τὰ χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος.

18 **Χορτασθήσονται τὰ ξύλα τοῦ πε-**

δίου, αἱ κέδροι τοῦ λιβάνου, ἃς ἐφύτευσας, ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι.

19 **Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν· ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.**

Τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, καὶ τοὶ καρπὸν πρὸς ἐδωδὴν ἀνθρώπων οὐ φέρει, τῇ μὲν τοι εὐθαλείᾳ καὶ εὐχροίᾳ τέρπει τὴν ὄρασιν, τοῖς δὲ φύλλοις ἐπηλυγάζει καὶ καταψύχει τοὺς καυσουμένους, ἐσθ' ὅτε δὲ, καὶ εἰς ἰατρικὴν τινα χρῆσιν βοηθεῖ· καὶ ταῦτα, φησί, χορτάζονται, τουτέστιν, ἐμπίπλυνται τῆς εἰς τὸ λυσιτελεῖν εἰσφορᾶς, ἀναπληροῦντα τὰ ὡς ἔρημα τῆς φύσεως. Ὡσαύτως καὶ αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου αἱ αὐτόματοι, αἱ παρὰ τὸ μὴ φυτουργηθῆναι ὑπ' ἀνθρώπων λέγονται θεόφυτοι, καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ, ἃς ἐφύτευσας. Τροπικώτερον δὲ, πεδίου μὲν ξύλα νοητέον τοὺς πρότερον μηδένα καρπὸν ἀρετῆς ποιήσαντας· κέδρους δὲ τοῦ Λιβάνου τοὺς ὁμοιωθέντας τοῖς ἐν τῷ ὄρει τοῦ Λιβάνου οἰκοῦσι κατὰ τὴν εἰδωλολατρείαν, οὓς προλέγει ὅτι χορτασθήσονται καὶ ἐμπλησθήσονται τῶν θείων δωρεῶν, πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, οἱ καὶ μελετῶντες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ διὰ τοῦτο γενόμενοι ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, δώσουσιν ἔγκαιρον τὸν καρπὸν, καὶ τὰ φύλλα αὐτῶν οὐκ ἀπορρύθσονται, οὕτω δὲ διατεθέντες φυτευθήσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, ἐνθα στρουθία ἐννοσσεύσουσιν, ἥτοι αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, αἱ ἀπαλλαγεῖσαι καὶ φυγεῖσαι τοὺς βρόχους τοῦ πονηροῦ θηρευτοῦ. Τὰ τοιαῦτα λογικὰ στρουθία ἐμφωλεύουσι φυτοῖς ὑψι-

κόμοις, τουτέστιν, ανασρέφονται άνθρωποις ὑψηλοῖς κατ' ἀρετὴν, καὶ διδάσκονται παρ' αὐτῶν ὑψηλὰ καὶ οὐράνια νοήματα, καὶ κεῖ νεοττοποιοῦσιν, ἥτοι παραδιδόασιν τοῖς μεταγενεστέροις, ἃ παρέλαβον καλὰ διδάγματα. Ἐρωδιὸς δὲ εἶδος πτηνοῦ, φασὶ δὲ τοῦτον ἐν ὑψηλοτέροις δένδροις τὴν καλλιὰν πηγνύναι· ἐμπεσόντα δὲ εἰς πλεχτάνας θηρευτοῦ, ταύτας διασπαράξαντα φεύγειν· χειροήθη δὲ τινι γένόμενον καὶ κατοικίδιον, ἀδιαστάτως τῷ δεσπότῃ ἀκολουθεῖν· κατὰ ταῦτα εἰκὼν ἐστὶ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ὃς πρότερον μὲν ὑψηλοφρονῶν, ἔλεγε τῷ Χριστῷ· καὶν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν· ὕστερον δὲ ἐνεπλάκη μὲν τῷ βρόχῳ τῆς ἀρνήσεως, οὐκ ἐνέμεινε δὲ, ἀλλὰ διαρρήξας τοῦτον διὰ μετανοίας, ἐξέφυγε τὸν ὄλεθρον καὶ γέγονε μετὰ ταῦτα ἀδιάστατος ὁπαδὸς τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ὃς καὶ ἡγεῖται, ἥτοι διδάσκαλος γέγονε τῆς μετανοίας τοῖς κατ' αὐτὸν θηρευομένοις κατὰ τὸ, «Καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (1), διὰ τοῦ σοῦ δηλαδὴ ὑποδείγματος· καὶ τοῦτό ἐστι, τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν. Τί δὲ τὸ, ὅρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις κτλ; Φαμέν ὅτι, ἡ ἔλαφος μάχεται καὶ πολεμεῖ τοῖς ὄφεισι καὶ τούτους ἀπόλλυσι, ταχυδρόμος τέ ἐστι, καὶ εἰς τὰ ὕψη τρέχει· κατὰ ταῦτα εἰκὼν γίνεται τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, οἱ μαχίμως ἀντέστησαν τοῖς Ἑβραίοις, περὶ ὧν προεῖρηται, ὅτι ὄφεις εἰσὶ πετώμενοι καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν (2). Προσέτι οἱ Ἀπόστολοι καὶ ὑψίδρομοί εἰσιν, ἀναβάντες διὰ τῆς θεωρίας εἰς τὰ ὅρη τὰ ὑψηλὰ τῶν θείων δογμάτων· οἱ δὲ ἀσθενεῖς τῶν Χριστιανῶν καὶ ταπεινοὶ τὴν τάξιν ἔχουσι καὶ αὐτοὶ καταφυγὴν τὴν πέτραν, ἥτις ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

20 **Ε**ποίησε σελήνην εἰς καιροῦς ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ.

21 **Ε**θου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.

22 **Σ**χύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἀρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρωσιν αὐτοῖς.

23 **Α**νέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ συνήχθησαν, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται.

24 **Ε**ξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.

Ὡσπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς διηγούμενος τὰ ἐν ἑξ ἡμέραις τῆς κοσμογονίας ἔργα τοῦ Θεοῦ, πρῶτον εἶπε τὰ βλαστήματα καὶ τὰ δένδρα, καὶ ὕστερον ὑφηγήσατο περὶ τῆς δημιουργίας ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων, τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὑφορώμενος, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀφρόνων ὁρῶντες τὰ φυτὰ φυόμενα, τρεφόμενά τε καὶ αὐξάνοντα, ἀνθοῦντά τε καὶ καρποφοροῦντα διὰ τῆς τοῦ ἡλίου κινήσεως καὶ τῆς τῶν ἀστέρων περιφορᾶς, ἐμελλον δοξάζειν τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας δημιουργοὺς τούτων εἶναι, διὰ τοι τοῦτο προέταξε τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, εἶτα τὴν γένεσιν τῶν φωστήρων, ἵνα γνωρίσῃ ὅτι μόνος δημιουργὸς πάντων τῶν κτισμάτων ὁ Θεὸς ὑπάρχει, καὶ τούτου τῷ

(1) Λουκ. κβ', 32. (2) Ματθ. κγ', 33.

προστάγματι συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ ἀλλήλοις τὰ κτίσματα. Τόδ' αὐτὸ πεποίηκε καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ, πρότερον εἰπὼν τὰ φυτὰ, καὶ ὕστερον περὶ τῶν φωστήρων· προειπὼν γὰρ χόρτον καὶ χλόην καὶ ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ ξύλα τοῦ πεδίου καὶ κέδρους τοῦ Λιβάνου, νῦν λέγει ὅτι ἐποίησε σελήνην εἰς καιρὸς, καὶ ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ, σημαίνων διὰ τούτων, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς φωστήρας εἰς καιροὺς, εἰς τὸ ἐπισημαίνειν δηλαδὴ τοὺς καιροὺς τοῦ ἀρότρου, τοῦ σπόρου, τοῦ ἀμητοῦ, τῆς φυτουργίας, τῆς ξυλοτομίας, τοῦ πλοῦς, τοῦ ὄρμου καὶ τῶν τοιούτων· διὰ δὲ τῆς δύσεως καὶ ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τὰς νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας, τὰς ἐβδομάδας, τοὺς μῆνας· διὰ δὲ τῆς ἀνόδου καὶ καθόδου αὐτοῦ, τὰς χρονικὰς τροπὰς καὶ τὰ ὅμοια. Τὸ δὲ, ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, ἐπιστομίζει τὸν Μαρκίωνα δογματίζοντα, ὅτι τὸ μὲν φῶς ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, τὸ δὲ σκότος ὁ διάβολος, καὶ διὰ τούτου τοῦ ὀλεθρίου δόγματος εἰσάγοντα δύο ἀρχάς, μίαν ἀγαθὴν καὶ μίαν πονηράν· καὶ τῷ Θεῷ συνδημιουργὸν εἰσάγοντα τὸν διάβολον, καὶ συνάναρχον τῷ ἀγαθῷ ποιοῦντα τὸν πονηρόν· αἰσχυνέσθω οὖν ἀκούσας τοῦ Προφήτου ἐνταῦθα μόνον τὸν Θεὸν δημιουργὸν τῶν ἀπάντων δογματίζοντος. Ὅρα δὲ, ὅτι ἐπὶ μὲν ἡλίου καὶ σελήνης εἶπε τὸ, ἐποίησεν· ἐπὶ δὲ τοῦ σκότους οὐκ εἶπε τοῦτο· οὐ γὰρ ἐστὶν ὑπαρξίς, ἀλλ' ἀπουσία τοῦ φωτός· ὥσπερ καὶ τὸ κακὸν οὐκ οὐσία ἐστίν, ἀλλ' ἀπουσία τοῦ ἀγαθοῦ. Περὶ τούτου λέγει ὁ Μωϋσῆς· «Διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ ἐκάλεσε τὸ μὲν φῶς ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος νύκτα» (1). Διατί δὲ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς εἰσδῦσαι τὴν νύκτα; ἰδού

ὁ ψαλμωδὸς τὴν αἰτίαν λέγει, ἵνα, φησὶν, ὁ μὲν ἄνθρωπος καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ ἀναπαύσωνται, τοῖς θηρίοις δὲ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς θήραν ἔξοδον, ἅτινα ἐξιόντα νυκτός, καὶ τοὺς ληστεύοντας ἐκδειματοῖ, καὶ τὴν τῆς κακίας ὑπερβολὴν καταστέλλει. Ἐνέθηκε δὲ ὁ Θεὸς τοῖς θηροῖν ἀντιπάθειαν πρὸς τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἵνα μὴ ἡμέρας προϊόντα τῶν χηραμῶν λυμαίνεται τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἅμα πρῶτ' ἐξερχόμενον ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἕως ἐσπέρας. Τροπικώτερον δὲ, σελήνην ἣν ἐποίησεν ὁ Θεὸς εἰς καιροὺς νοητέον τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἣν ἐποίησε διαμεῖναι καιροὺς τινας, καὶ σημάσαι τὰ ἐν καιροῖς προορισθέντα, εἴτα καταργηθῆναι· ἥλιον δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, περὶ οὗ γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ Μαλαχίου τοῦ Προφήτου· «Ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἔσαι ἱασις ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ»· οὗτος οὖν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὁ νοητὸς ἥλιος, ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ· προήδει γὰρ ὡς Θεός, τὴν ἡμέραν τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, διὸ καὶ πρὸ μὲν τῆς ἐγνωσμένης προθεσμίας ἔλεγεν· «Οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου»· ἐνστάσης δὲ εἶπεν, «Ἦλθεν ἡ ὥρα»· οὗτος οὖν σταυρωθεὶς, ἔθετο σκότος καὶ ἐγένετο νύξ, σκοτισθέντος τοῦ ἡλίου ἀπὸ ὥρας ἑκτῆς ἕως ἐννάτης. Ἀμέλειτοι τὸ μεταξὺ ἑκτῆς καὶ ἐννάτης ὥρας τριώριον μία νύξ τελεία λογίζεται· καὶ δὴ αἱ πρὸ τοῦ σκότους ἕξ ὥραι ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τὸ τρίωρον σκότος ἐν νυχθήμερον, εἴτα τὸ λοιπὸν τῆς παρασκευῆς ἀπὸ ἐννάτης ἕως δωδεκάτης, καὶ ἡ νύξ ταύτης, δεύτερον νυχθήμερον· εἴτα ἡ ἡμέρα τοῦ σαββάτου καὶ ἡ νύξ ἐκείνη τρίτον νυχθήμερον· καὶ οὕτω συμπληροῦνται τρία

(1) Γεν. α', 4—5.

νυχθήμερα ἐν τῷ μεταξύ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ διαστήματι· τοῦτο τὸ διάστημα ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς νύκτα. Ἐν ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ νυκτὶ, τῇ γενομένῃ διὰ τῆς ἀπουσίας τοῦ νοητοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ ἐβούλευσαντο πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, ἅτινά εἰσιν οἱ χριστοκτόνοι Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ὡς σκύμνοι ὠρυόμενοι πονηροὶ δαίμονες τοῦ ἀρπάσαι καὶ σπαράξαι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, καὶ χωρίσαι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔφη ὁ Κύριος· «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἀξητήσατο συνιάσαι ὑμᾶς ὡς τὸν σῖτον» (1). αἰτήσεις δὲ τοῦ Σατανᾶ λέγεται ἡ ἐπιχώρησις αὐτοῦ καὶ ἡ πρὸς σωτηρίαν συγχώρησις τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ λέγεται· «Ὅτι ἠτήσατο πειρᾶσαι τὸν Ἰώβ». Ἀναστάντος δὲ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ δίκην ἡλίου ἀνατείλαντος, συνήχθησαν φοβηθέντες, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν ἐκοιτάσθησαν, καὶ δὴ λαβὼν ἐκεχειρίαν καὶ παρρησίαν ὁ κατὰ διάθεσιν καὶ φρόνησιν ἄνθρωπος, ἐξῆλθε καὶ ἤρξατο ποιεῖν τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς τὴν προσήκουσαν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκτελεῖν ταύτην ἕως ἑσπέρας καὶ τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

25 **Ὡς** ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου.

Ταῦτα πάντα ἀναλογισάμενος ὁ Προφῆτης καὶ ἐκπλαγείς, ἐδόξησεν, ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Σοφία δὲ ἐν ᾗ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ Θεός, ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός· δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα γέγονε, καὶ

χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ᾧ γέγονεν (2). οὗτός ἐστιν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις. Ἐμνήσθη δὲ ὁ ψαλμωδὸς τῆς γῆς ἐν τῷ εἰπεῖν ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου· ὁ γὰρ μονογενὴς κλίνας οὐρανούς καὶ καταβάς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως εἰς τὴν γῆν, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν κτίσιν ἐποίησεν, ἀνακαινίσας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

26 **Αὕτη** ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἐρπετὰ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.

27 **Ζῶα** μικρὰ μετὰ μεγάλων, ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται· δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.

28 **Πάντα** πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφήν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον.

Τὴν θάλασσαν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον λέγει· τὸ γὰρ ὕδωρ περιλαμβάνει σχεδὸν πᾶσαν τὴν γῆν. Δράκοντα δὲ ὀνομάζει τὸν ὠκεανὸν διὰ τε τὸ δειμαλέον αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ περιελλίσσειν τὴν γῆν· δράκοντα λέγει καὶ τὸ γένος τῶν κητῶν, τῶν ἀμιγλωμένων τοῖς μεγάλοις ὄρεσι κατὰ τὸ μέγεθος· τοῦτον, δοκεῖ λέγειν, τὸν δράκοντα ἔπλασας, ἵνα ἐν τῷ εὐρεῖ τῆς θαλάσσης σκιρτᾷ, δεικνὺς ὁ ψαλμωδὸς διὰ τούτου τοῦ λόγου, τό τε πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης τὰ χωρητικὰ τῶν τηλικούτων μεγεθῶν. Ἄλλοι δὲ ἐρμηνεύουσι δράκοντα τὴν θάλασσαν, ἣν ἐμπαίζει ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἔπλασεν ὁ Κύριος, καὶ ἀγρεύεται ὁ τηλικούτος δράκων ὑπὸ τῆς φρονήσεως αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μεταφορικῶς

(1) Λουκ. κβ', 31. (2) Ἰωαν. ι', 3.

οὖν ὀνομάζει, ὡς προεῖρηται, τὴν θάλασσαν δράκοντα διὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν δεινότητα αὐτῆς, ἣν ὁ ἄνθρωπος ὁ πλᾶσθεις ὑπὸ Θεοῦ παίζει, πορευόμενος ἐν πλοίοις, καὶ οἶονεὶ ἐξευτελίζει αὐτήν· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἀναγωγικώτερον δὲ θάλασσαν νοητέον τὸν ἐνεστῶτα κόσμον διὰ τὸ ἄστατον καὶ πολυτάραχον αὐτοῦ, ὡς φησιν ὁ ἱερὸς Κύριλλος· οὗτος οὖν ὁ κόσμος μέγας καὶ εὐρύχωρός ἐστι, καὶ ἐν αὐτῷ πολιτεύεται πλήθη ἀνθρώπων, οὓς ἀριθμῆσαι ἄνθρωπος οὐκ ἐξισχύει· τούτων οὖν τὸ μὲν γένος, ἥτε ἐν κόσμῳ εἴσοδος καὶ ἡ ἐξοδος αὐτῶν μία ἐστὶ, τὰ δὲ ἦθη καὶ αἱ διαθέσεις ποικίλα, καὶ αἱ γινῶμαι ἀσύμφωνοι ἀλλήλαις. Πλοῖα δὲ διαπορευόμενα ἐν ταύτῃ τῇ θαλάσῃ ἐστὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τεμένη, αἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαι· ἐν γὰρ τῇ θαλάσῃ τοῦ κόσμου αὗται εἰσι διαπορευόμεναι, οὐ μέντοι βυθιζόμεναι ἐν αὐτῇ, ἀλλ' οἷον ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτῆς ὑπερπλέουσαι, καὶ σώζουσαι ἐν ἑαυταῖς πλωτῆρας τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, μετάγουσαι αὐτοὺς εἰς ὄρμον γαλήνιον καὶ εἰς γῆν ἑτέραν ταύτης, εἰς τὴν βασιλείαν δηλονότι τῶν οὐρανῶν, καὶ συνέχουσι διασώζουσαι αὐτοὺς ἀπὸ καταποντισμοῦ, ἐὰν διευθύνωνται ὑπὸ τοῦ ἐμπιστευθέντος κυβερνήτη ἐν σοφίᾳ Θεοῦ, πρὸς λιμένα τῆς ἀληθοῦς πατρίδος αὐτῶν· ξένοι γὰρ καὶ ἐπίδημοι ἐσμέν ἅπαντες ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ καὶ οὐκ ἔχομεν ὧς δὲ μένσαν πόλιν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος (1), ἀλλὰ τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει (2), ὧν ἀπόδημοι γεγόναμεν. Κατὰ τούτων δὲ τῶν πλοίων ἐπεγείρονται ἄγρια καὶ λαυρα κύματα, ἀναρίθμητοί τε καὶ παμφλάζουσαι καταιγίδες καὶ σφοδρότατοι λαίλαπες ἀντιπνέουσι, συνελαύνοντες πρὸς τὸ βυθίσαι τοὺς πλωτῆρας εἰς

τὰ βάθη τοῦ ἄδου καὶ ἀπολέσαι αὐτούς· ἀλλ' ὁ συνυπάρχων αὐτοῖς καὶ συμπλέων Κύριος, ῥύεται αὐτὰς τῶν κινδύνων, ὥσπερ συμπλέων τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ χειμαζομένοις ἐν τῇ θαλάσῃ, ἐρρύσατο τούτους ἀπὸ τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἀνέμων. Ἐνίοτε δὲ συγχωρεῖ κλυδωνίζεσθαι, ἵνα προσδραμόντες εἰς αὐτὸν ἰκετεύσωμεν λέγοντες, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε; ἀνάστηθι καὶ μὴ ἀπόσῃ ἡμᾶς εἰς τέλος· καὶ ὥσπερ οἱ Ἀπόστολοι κραυγάζωμεν πρὸς αὐτὸν, ἐπιστάτα βοήθησον ἡμῖν, ἀπολλύμεθα (3)· καὶ τότε δὲ, ἀνεγερθέντος τοῦ Κυρίου, ἐπιτιμήσαντός τε καὶ κατευνάσαντος τὰ πνεύματα, ῥυσθῶμεν τῶν κινδύνων. Ἐπὶ δράκων ὁ ἐν ταύτῃ τῇ θαλάσῃ ἐμφωλεύων ἐστὶν ὁ ἀρχέκακος διάβολος, ὁ ἐνεδρεύων τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν· τούτῳ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐμπαίζει, καὶ ἀσθενῇ αὐτὸν ἀποφαίνει. Ὁ δὲ ἱερὸς Ἡσύχιος λέγει, θάλασσά ἐστι τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὡς τὰς μὲν ἁμαρτίας καταποντίζον, τοῖς δὲ βαπτιζομένοις ἐνδεικνύμενον τὸ πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος· τὰ δὲ ἐν αὐτῇ ἐρπετά εἰσιν οἱ βεβαπτισμένοι Χριστιανοί· πλοῖα δὲ διαπορευόμενα αἱ ἀρεταί, αἱ τῇ πίστει προσήκουσαι· αὗται προσορμίζουσι τοὺς πιστοὺς εἰς λιμένα σωτήριον. Λέγεται αὕτη ἡ θάλασσα εὐρύχωρος καὶ μεγάλη, ὡς χωρητικὴ καὶ δεκτικὴ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος πλοῖα ὀνομάζει τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων, αἱ ταῖς ἀρεταῖς καθάπερ ἰστίοις χρώμεναι, ἐπιπλέουσι τὴν θάλασσαν τοῦ παρόντος κόσμου. Ταῦτα τοίνυν πάντα ἄνθρωποι, κτήνη, θηρία καὶ ἐρπετά, εἴτε αἰσθητὰ εἴτε νοητὰ, πάντα, φησὶ, πρὸς σὲ προσδοκῶσι, Κύριε, δοῦναι τὴν τροφήν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον· ὥστε καὶ τὸ θηρεύειν τῷ σῶ θελήματι

(1) Φίλιπ. γ', 20. (2) Ἑβρ. ιγ', 14. (3) Λουκ. ι', 24.

γεγονέναι τοῖς θηροῖς· σὺ γὰρ αὐτοῖς οὕτω νενομοθέτηκας, διὸ καὶ ἀρπάζοντα καὶ σπαράττοντα οὐ καταδικάζεται.

29 **Δ**όντος σου αὐτοῖς συλλέξουσιν· ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος.

Τοῦτο τὸ ῥητὸν σημαίνει τὴν εὐχερῇ καὶ ῥαδίαν παροχὴν τῆς τροφῆς· προσέτι καὶ τὴν ἀνοξίν τῶν χειρῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἔκτασιν αὐτῶν· αὐτοῦ γὰρ σταυρωθέντος, τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ πάντα τὰ κτίσματα ἐνεπλήσθησαν τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος καὶ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

30 **Α**ποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται, ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.

31 **Ε**ξαποστελεῖς τὸ πνευμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὁ ψαλμὸς ἐμφαίνει τὸν Κύριον καὶ δεσπότην τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὡς ἡνίκα ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ταραττονται τὰ σύμπαντα. Περὶ δὲ τοῦ, ἀνатеλεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν, φησὶν ὁ ἱερομύστης Διονύσιος, ὅτι οὐ λέλεκται περὶ τῆς ἀθανάτου καὶ ἀφθάρτου ψυχῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς καὶ φυσικῆς τῆς ἐν τοῖς ἀλόγοις. Τὸ δὲ, ἐξαποστελεῖς τὸ πνευ-

μά σου, καὶ κτισθήσονται, σημαίνει τὴν ἐσομένην ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν ἀνακαινίσιν τοῦ κόσμου· ὁ γὰρ Θεὸς τῷ πνεύματι αὐτοῦ καὶ τῷ προστάγματι ἀνακαινιεῖ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ὁ δὲ ἅγιος Ἠσύχιος λέγει, ὅτι ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἀνεκαινίσε τὰ ἔθνη τὰ γεηρὰ διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

32 **Η**τω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας, εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

33 **Ο** ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.

Οὐ θέλει, φησὶ, τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ τὴν ἀπώλειαν τῶν ὄντων ὁ Θεός, ἀλλ' εὐφραίνεται ἐπὶ τῇ ὑπάρξει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινές εἰσιν ἐξαίρετα ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ δύναμις τοσοῦτον μεγίστη ἐστίν, ὥστε τὸ κῆτος τῆς γῆς, τὸ μέγα καὶ βαρύτατον, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐρηρυσμένον, μὴ ἰσχύειν ὑποστῆναι τὴν ἐν θυμῷ ἐπιβλεψίν αὐτοῦ, ἀλλὰ τρέμειν ὡς φύλλον δένδρου ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου ῥιπιζόμενον· εἰ δὲ καὶ τῶν ὀρέων τῶν μεγάλων ἐφάψεται, φλέγεται ταῦτα καὶ καπνίζεται, ὥσπερ τὸ ὄρος Σινᾶ ἐκαπνίζετο, θεσμοδοτοῦντος τοῦ Θεοῦ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν σταυρωθέντος ἐν Γολγοθᾷ, ἡ γῆ ἐσεισθη ἀπὸ τῆς ἐπιβλέψεως αὐτοῦ. Καὶ οἱ σεισμοὶ δὲ οἱ γινόμενοι, προστάγματι Θεοῦ γίνονται συγχωροῦντος, ἵνα ὁ ἐν τῇ γῇ ἐγκεκλεισμένος ἀνεμος, ἐξεδρὸς γινόμενος εἰς ἕτερον ἀντεισαχθῇ τόπον, οὗτινος τῇ ἐλάσει καὶ διωθήσει συμβαίνει ὁ σεισμὸς τῆς γῆς.

Ἔτι ἐπαφὴν καὶ πρόσβλεψιν Θεοῦ λέγει ὁ ψαλμωδὸς τὴν δραστηκὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἅγιοι Ἀθανάσιος καὶ Ἡσύχιος λέγουσιν, ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως πάντα τὰ τὴν γῆν οἰκοῦντα ἔθνη σεισθήσονται καὶ ταραχθήσονται ἀπὸ τοῦ φόβου· αἱ δὲ ἀποστατικαὶ δυνάμεις, αἱ ὡς ὄρη ὑψούμεναι τῇ ἐπαφῇ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ φλογιζόμεναι, καυθήσονται.

34 Ἀσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῷ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.

35 Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογὴ μου, ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.

Ὡς τὰς προηγουμένας καὶ ἐπομένας εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ κατὰ νοῦν ἀναπολῶν, τὴν τε πρόνοιαν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κόσμου ἀναλογιζόμενος, καὶ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀληθείας τε καὶ δικαιοσύνης, καθ' ἣν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ ταῦτα πάντα πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος, οὗτος ἄσει τῷ Κυρίῳ καὶ ψαλεῖ τῷ Θεῷ, καὶ ἡδυνεῖ αὐτόν· τὸν δὲ Θεὸν οὐχ ἡδύνει ἡ διὰ λόγου μόνου γινομένη προσευχή· φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν διατελέσης προσευχόμενος, καὶ ἅπας ὁ κόσμος ὑπερεύξεται σου, οὐδαμῶς ὠφελήσει σε ἡ προσευχή, εἰ μὴ κατάλληλα αὐτῇ τὰ ἔργα σου γένηται· τῇ δὲ γενομένη διὰ λόγου καὶ ἔργου προσευχῇ ἡδύνηται ὁ Κύριος, καὶ ὁ τοιοῦτος εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.

36 Ἐκλείποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς.

37 Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

Ὁ θέλων τὴν ἀπώλειαν καὶ ἀφανισμόν τῶν ἀνόμων λέγει ταῦτα ὁ Προφήτης· ὁ γὰρ Θεὸς καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ δοῦλοι οὐ θέλουσι τὴν ἀπώλειαν καὶ ἀφανισμόν τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ἐκλείποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀντὶ τοῦ, ἐκλείποι ἡ πρὸς τὰ γῆϊνα ὀρεξὶς αὐτῶν, καὶ οἱ ἄνομοι μηκέτι ὑπάρχοιεν ἐν τῇ πονηρίᾳ. Ὁ δὲ Δίδυμός φησιν, ὅτι ἐν τῇ συντελείᾳ ἀνακαινισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἀποθέμενα τὴν φθορὰν καὶ ἀποσεισάμενα τὰ λυπηρὰ, καὶ πληρωθήσονται χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐν οἷς κατοικήσουσιν οἱ δίκαιοι εὐφραϊνόμενοι, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἄνομοι ἐκλείψουσιν ἀπὸ τῆς γῆς, ἥτοι ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων πορευθέντες εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς γεέννης. Ταῦτα οὖν, φησὶν, ἀναλογιζομένη, ὦ ψυχὴ μου, εὐλόγει τὸν Κύριον ἑγκαρτεροῦσα τῇ προσευχῇ, καὶ διανύουσα πολιτείαν θεάρεστον. Ἰστέον ὅτι τοῦτον τὸν ψαλμὸν, ὡς περιέχοντα μυστήρια καὶ ἱκεσίας πρὸς τὸν Θεόν, ἀναγινώσκομεν κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν ἡμεῖς οἱ ἀνατολικοὶ, διδασκόμενοι ἐκ τούτου τάς τε ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου γενομένας ἡμῖν ἀγαθοδωρίας καὶ τὴν συντέλειαν τῆς ζωῆς ἐκάστη ἡμῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΔ'.

Τῷ Δαβίδ. Ἀλληλούϊα.

Τὸ, ἀλληλούϊα, λέξις ἐστὶν ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει, αἶνος τῷ Θεῷ. Οὗτος πρῶτός ἐστι τῶν ψαλμῶν, τῶν ἐπιγραφομένων τῷ ἀλληλούϊα, ὅπερ ψάλλειν ἐν ταῖς τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίαις ἐκ τούτου παρελάβομεν.

1 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀπαγγέλλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ.

2 **Α**σατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγῆσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προτρέπεται τοὺς πιστὰς πρῶτον ἐξομολογεῖσθαι, ἥτοι ἀνακαλύπτειν ἐν μετανοίᾳ τοῖς πνευματικοῖς πατράσι τὰ πεπλημμελημένα, εἶτα ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· καρδίαν καὶ φρένα καὶ στόμα προκαθαρθέντας τῇ ἀκριβεῖ ἐξομολογήσει. Ἔτι παρακελεύεται τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους διηγῆσασθαι τοῖς ἔθνεσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ· οἱ μὲν γὰρ Ἑβραῖοι οὐ παρέδέξαντο τὸ κήρυγμα, τὰ δὲ ἔθνη ἐδέξαντο· ταῦτα τοίνυν γνόντα καὶ μαθόντα τὰς τε γενομένας τοῖς Ἑβραίοις τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ ἦν ἐκεῖνοι ἔτισαν ποινὴν ἕνεκεν τῆς ἀχαριστίας, τὴν ἐκείνων μίμησιν ἀπώσασθαι καὶ τῆς ἐκείνων κολάσεως ἀπαλλαγῆναι ἐσπούδασαν.

3 **Ε**παινέισθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· εὐφρανθήτω καρδίᾳ ζητούντων τὸν Κύριον.

Μὴ καυχᾶσθε, φησὶν, ἐπὶ πλήθει χρημάτων

ἢ δόξῃ ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν φθαρτῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ τοῦ Κυρίου, καὶ μηδὲν ἕτερον πλὴν αὐτοῦ ζητεῖτε. Ζητεῖ δὲ τὸν Κύριον ὁ φρονῶν τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ, καὶ ταῦτα ἀναλογιζόμενος, καὶ προσομιλῶν αὐτῷ διὰ προσευχῆς· τῷ δὲ οὕτω ζητοῦντι τὸν Κύριον προσγίνεται εὐφροσύνη καρδίας.

4 **Ζ**ητήσατε τὸν Κύριον καὶ κραταιώθητε· ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διαπαντός.

Οἱ ἀντεχόμενοι τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ ἐξερευνῶντες τὴν ἀλήθειαν, καὶ καταγινόμενοι ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων βιβλίων καὶ πράξεις ἀγαθὰς ἐργαζόμενοι, οὗτοι ζητοῦσι τὸν Κύριον, καὶ πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ ἐπίγνωσις αὐτοῦ. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος πρόσωπον Θεοῦ λέγει τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ διὰ τῆς προνοίας καὶ τῆς τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως. Ὁ δὲ Δίδυμός φησι, πρόσωπον Θεοῦ ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ὅς ἐστι χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ὁ ἑωρακὴς τὸν Υἱὸν, ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα (1). Τοῦτο οὖν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ζητοῦσιν οἱ δίκαιοι διαπαντός, καὶ ὁρῶντες τὸν Θεὸν πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς, εἰς-

(1) Ἰωαν. ιδ', 9.

δέχονται εὐφροσύνην ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ κραταίωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐνδυναμουμέναις πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Ἔτι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ ἡ δευτέρα αὐτοῦ παρουσία, ἧς διαπαντὸς μεμνησθαι δεῖ τοὺς δικαίους.

5 Μνήσθητε τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε, τὰ τέρατα αὐτοῦ, καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Θαυμάσια καὶ τέρατα λέγει, ἃ πάλαι ὁ Θεὸς δι' ἑαυτοῦ τε καὶ διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ πεποίηκεν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ καὶ ἐν τῇ τῶν Χαναναίων χώρα, καὶ ἃ εἰργάσατο ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱὸς ἐν σαρκὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναστρεφόμενος, καὶ ἃ πεποίηκε διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Ἀποστόλων. Τούτων ἀπάντων ὀφείλομεν οὐ μόνον μεμνησθαι, ἀλλὰ καὶ ἀναγγέλλειν ταῦτα τοῖς ἄλλοις, ἵνα ὁδὸς γένηται ἡμῖν διὰ μὲν τῶν εὐεργεσιῶν πρὸς τὸ ἀγαπᾶν τὸν εὐεργετοῦντα Θεόν, διὰ δὲ τῶν ἀνταποδόσεων καὶ τιμωριῶν πρὸς τὸ φοβεῖσθαι τὸν δικαίως κρίνοντα καὶ διεγείρεσθαι πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, αἵτινές εἰσι κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ. θαυμάσια μὲν γὰρ λέγει τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, τέρατα δὲ τὰς τιμωρίας τῶν ἀμαρτωλῶν.

6 Σπέρμα Ἀβραάμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.

Εσεμνύνοντο οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τὸ εἶναι αὐτοὺς σπέρμα Ἀβραάμ, πρὸς οὓς ἔλεγεν ὁ Κύριος, «Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐσέ· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι» (1). καὶ πάλιν· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε,

τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἂν» (2). λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· «Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ· οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντως καὶ τέκνα». Τοιγαροῦν τῶν ἐξ Ἀβραάμ γεννηθέντων τινὲς λέγονται σπέρμα αὐτοῦ καὶ δοῦλοι μόνον, οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ μὴ ζηλώσαντες τὴν πίστιν αὐτοῦ· τινὲς δὲ λέγονται υἱοὶ Ἀβραάμ καὶ δοῦλοι καὶ ἐκλεκτοὶ, οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ γεννηθέντες ἀπὸ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ ὁμοιωθέντες αὐτῷ κατὰ τὴν πίστιν, καὶ δουλεύσαντες τῷ Θεῷ, οἷοι ἦσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, οἱ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ Ἰσραὴλ καὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν τὸν Θεόν· οὗτοί εἰσι καὶ ἐκλεκτοὶ, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος· «Ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου» (3). Τούτους διεγείρει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπομνησαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ, καὶ ἀναγγεῖλαι ταῦτα τοῖς ἔθνεσι, καὶ ποιῆσαι τοὺς πιστεύσαντας σπέρμα Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ κατὰ τὴν πίστιν, καὶ δούλους ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ.

7 Αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ, ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Θεὸς ὁ πάλαι δὲς τὸν νόμον τοῖς Ἰσραηλίταις μόνοις, οὗτος αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἐνανθρωπήσας καὶ ἐφαπλώσας πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ τὰ κρίματα αὐτοῦ διὰ τῶν Ἀποστόλων, πρὸς οὓς ἔφη· μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν (4).

8 Εμνήσθη εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης

(1) Ἰωαν. γ', 37. (2) Ἰωαν. γ', 39. (3) Ἰωαν. ιε', 19. (4) Ματθ. κη', 20.

αὐτοῦ, λόγου οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας
γενεάς.

9 **Ο**ν διέθετο τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ
ὄρκου αὐτοῦ τῷ Ἰσαάκ.

10 **Κ**αὶ ἔστησεν αὐτὸν τῷ Ἰακώβ εἰς
πρόσαγμα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθήκην
αἰώνιον.

11 **Λ**έγων, σοὶ δώσω τὴν γῆν Χα-
ναὰν, σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν.

12 **Ε**ν τῷ εἶναι αὐτοὺς τῷ ἀριθμῷ βρα-
χεῖς, ὀλιγοσους καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ.

Οἱ εἰς πᾶν τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς
γεννηθέντες ἄνθρωποι λέγονται χίλιαι γενεαί. Κατὰ
τοῦτο τὸ σημαινόμενον γράφει καὶ ὁ Ἀπόστολος
Πέτρος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἐπι-
στολῆς· «Ὅτι μία ἡμέρα παρὰ Κυρίου ὡς χίλια
ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία»· καὶ Δανιὴλ
λέγει· «Χίλιαι χιλιάδες διηκόνων αὐτῶν»(1). Ἀμέλει
τὸ, χίλια, παρὰ τῇ Γραφῇ οὐ σημαίνει τὸν βαθ-
μὸν τοῦ ἀριθμοῦ τὸν χίλια λεγόμενον, ἀλλὰ τὸ
πολύ· οὕτω κἀνταῦθα ἐν τῷ λέγειν, χιλίας γενεάς,
τὸ πλῆθος σημαίνει. Ἡ δὲ διαθήκη ἣν διέθετο καὶ
ἔστησε τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰσαάκ καὶ τῷ Ἰακώβ,
τρία τινὰ περιεῖχε· πρῶτον, τὸ πληθυνθῆναι τὸ
σπέρμα αὐτῶν ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς
τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης· δεύτερον, τὸ δοῦναι αὐ-
τοῖς εἰς γῆν Χαναὰν σχοίνισμα κληρονομίας· καὶ
τρίτον, τὸ ἐν τῷ σπέρματι αὐτῶν εὐλογηθῆναι πάν-

τα τὰ ἔθνη. Ταύτας τὰς τρεῖς ἐπαγγελίας λέγεται
δοθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ δι' ὄρκου, ὁ δὲ ὄρκος οὐκ ἐστὶ
καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι ὁμύουσιν· οὐ γὰρ ἔχει ὁ Θεὸς
ἀνώτερον ἐφ' ᾧ ὁμώσει· ὄρκον δὲ ἐπὶ Θεοῦ λέγει ἡ
Γραφή τὴν κύρωσιν τῆς ἐπαγγελίας καὶ τὴν ἀσφά-
λειαν τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀμετάθετον ἐκτέ-
λεσιν τῶν ἐπηγγελμένων. Τὸ δὲ, ἐμνήσθη διαθή-
κης αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, προέθετο ἐκτελέσαι τὴν ἐπαγ-
γελίαν αὐτοῦ μετὰ καιρὸν πολύν· διὸ ὀλιγαριθμοὺς
μὲν ὄντας τῆς Ἰσραηλίτας ἐπλήθυνεν ὡς ὑπέσχετο,
ξένους δὲ ὄντας τῆς Χαναάνιτιδος γῆς, δεσπότας
καὶ βασιλεῖς ταύτης κατέστησεν, ὥστε μερίσασθαι
ταύτην ἐν σχοινίοις καὶ μέτροις, εἰσαχθέντας ὑπὸ
Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἡ δὲ τρίτη ἐπαγγελία, ἣτις ἦν
τὸ εὐλογηθῆναι τὰ ἔθνη ἐν τῷ σπέρματι Ἀβραάμ,
αὕτη ἐπληρώθη, γεννηθέντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ὃς κατὰ τὴν ἀθρωπότητα αὐτοῦ λέγεται
ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, καὶ ἐν αὐτῷ ἡυλόγηται
πάντα τὰ ἔθνη τὰ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντα.

13 **Κ**αὶ διήλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος,
καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον.

14 **Ο**ὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι
αὐτοὺς, καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς

15 **Μ**ὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ
ἐν τοῖς Προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε.

Οἱ πατέρες ἡμῶν, φησί, διέβησαν ἀπὸ ἔθνους
εἰς ἄλλο ἔθνος· οἷον, ὁ Ἀβραάμ μετέβη ἀπὸ τοῦ ἔ-
θνους τῶν Χαλδαίων ἐπὶ τὸ τῶν Χαναναίων, καὶ ἀπὸ
Παλαιστίνης εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖθεν εἰς Γέραρα·
ὡσαύτως καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ· καὶ ἐκ βασιλείας

(1) Δαν. ζ', 10.

εἰς λαὸν ἕτερον. Ἀλλὰ καὶ τοὶ παροίκους, καὶ πρὸς ἔθνη θηριώδη ἐπιδήμιους ὄντας, οὐκ ἀφῆκε μὲν τοὶ ὁ Θεὸς ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς· ἤλεγξε γὰρ τὸν Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου καὶ τὸν Ἀβιμέλεχ Γεράρων, καὶ ἠπέιλησεν αὐτοῖς θάνατον, ὡς λαβόντας Σάρρᾶν τὴν γυναῖκα Ἀβραάμ· ὁμοίως οὐκ ἀφῆκεν ὁ Θεὸς τὸν Λάβαν κακοποιῆσαι τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ἰακώβ, ἀποδράντα μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Τούτους τοὺς εὐσεβεῖς προπάτορας ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς χριστοὺς καὶ Προφῆτας, ὅτι προφητικοῖς ὁμμασιν ἐωράκασιν τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχρηματίσθη αὐτοῖς ἡ εἰς τὸν κόσμον διὰ σαρκὸς αὐτοῦ ἐπιδημία, καὶ πάντα τὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ οἰκονομίας ἔργα· τοῦτο βεβαιῶν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν κεφαλαίῳ ὁγδόῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου λέγει· «Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη». Πότε δὲ εἶδε τὴν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ; ὁ δὲ ἔλεγε, ὅτε ἀνήγαγεν Ἰσαάκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος σφάζει αὐτὸν, εἶτα ὑπέστρεψε μὴ σφάζας, ὅπερ ἦν προτύπωσις τοῦ μέλλοντος· ὅτι δηλαδὴ ἔμελλε σταυρωθῆναι ἐπὶ τοῦ ὄρους Γολγοθᾶ ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ τὴν σειρὰν ἔλκουσα, τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀπαθοῦς μεινάσης· καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται ὁ Ἀβραάμ Προφῆτης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ὠνόμασεν αὐτὸν Προφῆτην, ὅτε εἶπε πρὸς Ἀβιμέλεχ· ἀποστρέψον τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς, ὅτι ἀνὴρ Προφῆτης ἐστί (1). Τοιγαροῦν οἱ Πατριάρχαι λέγονται κἀνταῦθα χριστοὶ καὶ Προφῆται, ὡς τὴν χάριν λαβόντες παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ περ μὴ χρισθέντες ἐλαίῳ ἢ μύρῳ, οἷς ἐχρίοντο οἱ τῶν Ἑβραίων ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς.

16 **Κ**αὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν·
πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψεν.

 ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ λιμὸς ἐγένετο παρὰ Θεοῦ πρὸς παιδείαν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν· ὥσπερ γὰρ ὁ ἱατρὸς κατασκευάζει ἀπὸ δηλητηρίων φάρμακα θεραπευτικὰ νοσημάτων, οὕτω καὶ ὁ ὕψιστος Κύριος ἀπὸ τῶν δοκούντων ἐπιβλαβῶν παράγει ὠφελείας· συνεχώρησε γὰρ γενέσθαι τὸν λιμὸν, ἵνα ἐπιστρέψωσιν ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἵνα πορευόμενοι εἰς Αἴγυπτον ἔνεκεν τροφῆς καὶ θεώμενοι τὸν σιτοδοῦντα αὐτοῖς Ἰωσήφ, κτίσωνται τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν, τουτέστιν, ἵνα γινῶσιν, ὅτι ὁ παρὰ τοῦ Ἰωσήφ λατρεύμενος Θεὸς, οὗτος ἀληθὴς Θεὸς καὶ ἄξιος λατρείας, ὡς δοξάζων τοὺς σώφρονας καὶ τρέφων τὸν κόσμον· ὅθεν λέγει ὁ ψαλμωδὸς, ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Τὸ δὲ, πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψεν, ἀντὶ τοῦ, οὐ μόνον ὁ σῖτος τότε ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ πᾶν σπέρμα ἀναπληροῦν τὴν χρείαν τοῦ ἄρτου καὶ ὑποστηρίζον τὴν ζωὴν ἠφάνισται.

17 **Α**πέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον, εἰς δοῦλον ἐπράθη Ἰωσήφ.

18 **Ε**ταπείνωσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ, σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ.

19 **Τ**ὸ λόγιον Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτόν· ἀπέστειλε βασιλεὺς καὶ ἔλυσεν αὐτόν, ἄρχων λαοῦ, καὶ ἀφῆκεν αὐτόν.

(1) Γεν. x', 7.

20 Κατέστησεν αὐτὸν Κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς κτήσεως αὐτοῦ.

21 Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτὸν, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσαι.

Εντε τινὰ δείκνυται, δι' ἃ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τελεσθῆναι τὴν κακίαν τοῦ φθόνου τῶν υἱῶν Ἰακώβ, καὶ πραθῆναι τὸν Ἰωσήφ δοῦλον εἰς Αἴγυπτον· πρῶτον μὲν πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν, ἵνα ὅταν δεινοὺς περιπίπτωμεν, μὴ ἐκκακῶμεν μηδὲ γογγύζωμεν, ἀλλ' εὐχαρίστως ὑπομένωμεν ἀναλογιζόμενοι, ἃ πέπονθεν ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἄλλοτρίων, ἀλλ' ἀπὸ ἀδελφῶν· δεύτερον δὲ, ἵνα γινώμεν ὅτι ὁ ὑπεράγαθος Θεὸς τοῖς θλιβομένοις ἕνεκα δικαιοσύνης ἀντιδίδωσιν ἀγαθά· ἀπὸ γὰρ δούλης ὑψώσας τὸν Ἰωσήφ, βασιλέα κετέστησε, καὶ ἀπὸ δεσμωτηρίου εἰς βασιλικὰ παλάτια κατέκτισεν αὐτόν, καὶ ἀντὶ τῶν κλοιῶν καὶ ἀλύσεων περιέθηκεν αὐτῷ διάδημα καὶ πορφύραν, ἀνθ' ὧν ἐκαχώθη ὑπὲρ σωφροσύνης· καὶ ταῦτα οὕτως ἀναλογιζόμενοι, μὴ ἀπογινώσκωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐλπίζοντες ὅτι κατὰ τὴν θλίψιν ἡμῶν γενήσεται ἡ ἄνελξις, παραμυθώμεθα· τρίτον, ἵνα ὁ Ἰωσήφ αἴτιος γενόμενος τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν, μετοχετεύσῃ τοῖς ἀσχημονεστέροις πάντων τῶν ἀσεβῶν Αἰγυπτίοις γινώσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οἳ γε ἰδόντες τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, μεταβῶσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ γένωνται τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα τοῦ καλοῦ· τέταρτον, ἵνα γένηται ὁ Ἰωσήφ τύπος τοῦ Χριστοῦ· ὥσπερ γὰρ τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί, οὕτω καὶ τὸν Χριστὸν οἱ ὁμογε-

νεῖς ἐπώλησαν μὲν, καὶ πρὸς ἀναίρεσιν αὐτοῦ ἐσπευσαν οἱ οἰκεῖοι, αὐτὸς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, ἔδειξε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ πέμπτον, ἵνα γνωσθῇ πᾶσι καὶ ἡ σωφροσύνη, ἀκακία τε καὶ ἀρετὴ τοῦ Ἰωσήφ. Διὰ τὸ οἰκονομηθῆναι οὖν ταῦτα παρὰ Θεοῦ, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς, ὅτι ἀπέστειλεν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ, συνεχώρησε καταβῆναι τὸν Ἰωσήφ εἰς Αἴγυπτον πρὸ τοῦ καταβῆναι τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ἐταπείνωσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ, σημαίνει ὅτι συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ δεσπότη αὐτοῦ, καθειρχθεὶς τε καὶ ἀλύσει τοὺς πόδας αὐτοῦ δεσμευθεὶς, γενναίως ὑπέμεινε, καίτοι ἑαυτὸν ἀνεύθυνον συνειδὼς, μηδ' ὅλως χαυνωθεὶς τὴν ψυχὴν, μηδὲ ἀθῶσαι ἑαυτὸν σπουδάσας, ἀλλ' ἐκαρτέρει ἐλπίσας τὴν ἀθώωσιν ἀπὸ τοῦ τὰ ἐγκάρδια βλέποντος δικαίου Θεοῦ καὶ τὴν δέσμευσιν οἷον ταπείνωσιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ μόνον λογιζόμενος, ἀμέριμνος διετέλει. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν τὸν ψαλμῶδον, σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, σίδηρον ἐννοεῖ τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀνηλεὲς τῆς κακώσεως αὐτοῦ, ὃς καὶ διέμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ καὶ τῇ κακοπαθείᾳ μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, τουτέστι, μέχρι τελειώσεως τῆς προθεσμίας, ἣν ὁ Κύριος οἶδε, καὶ μέχρι τοῦ πληρωθῆναι ἃ ἐώρακεν ἐνύπνια, ἅπερ ἀπήγγειλε τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἐν γῇ Χαναάν, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ὅτι τὰ δράγματα τῶν ἀδελφῶν προσέπεσον τῷ δράγματι αὐτοῦ· ταῦτα γὰρ τὰ ἐνύπνια φράσας, διηγείρε τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, καὶ ἐκινήθησαν εἰς φθόνον καὶ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήν· ἀλλ' ὅτε ἦλθεν ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ προωρισμένος καιρὸς, τῶν

τε δεσμῶν ἀπελύθη, καὶ τῆς φυλακῆς ἀπηλλάγη· Ταῦτα δὲ ἐγένετο, ὅτε τὸ λόγιον Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτόν, τουτέστιν, ὁπηνίκα ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Πρόνοια αὐτοῦ ἐδοκίμασεν αὐτόν ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ· οὐκ ἀπέλυσεν δὲ αὐτόν τῆς φυλακῆς τις τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φαραὼ, ὁ ἄρχων τοῦ λαοῦ ἀπέστειλε καὶ ἔλυσεν αὐτόν, ὡς λέγει ὁ ψαλμὸς, καὶ οὐ μόνον τῆς φυλακῆς ἐξήγαγεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὠνητοῦ δούλου, Κύριον κατέστησε τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς κτήσεως αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο ὁ νέος τὴν ἡλικίαν παιδευτὴς καὶ διδάσκαλος τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὥστε διδάσκειν αὐτοὺς τε καὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο ἐν ἐστὶ τῶν αἰτίων, δι' ἃ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰωσήφ ἀπαχθῆναι εἰς Αἴγυπτον.

22 Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ.

23 Καὶ ἠύξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐκραταίωσεν αὐτόν ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

Ἰσραὴλ καὶ Ἰακώβ εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστι· τὸν γὰρ Ἰακώβ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ψαλμῶδὸς ἀμφοτέρω τέθηκε τὰ ὀνόματα· οὐ γὰρ μόνος ὁ Ἰακώβ εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλὰ συνεισῆλθον αὐτῷ ἐβδομήκοντα ψυχαί, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν. Ἔτι Αἴγυπτος καὶ γῇ Χάμ τὸ αὐτὸ σημαίνεται· ὁ γὰρ Χάμ ἐγέννησε τὸν Χαναάν, καὶ Χαναάν τὸν Μασραήμ· καὶ ὁ μὲν Χαναάν κατώκησε τὴν Παλαιστίνην, ὁ δὲ Μασραήμ τὴν Αἴγυπτον· ὅθεν καὶ ἐκλήθη Μασήρ ἡ Αἴγυπτος

τῷ ὀνόματι τοῦ κτισαμένου· ἡ αὐτὴ λέγεται καὶ γῇ Χάμ ἀπὸ τοῦ προπάτορος αὐτοῦ. Εἰσῆλθε δὲ Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, ὅπως πληρωθῇ ὁ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραάμ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ πέμπτῳ τῆς Γενέσεως· «Γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ· καὶ δουλώσουσιν αὐτούς, καὶ κακώσουσιν αὐτούς, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτὰς τετρακόσια ἔτη. Τὸ δὲ ἔθνος ὃ ἂν δαλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς». Τὸ δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ ῥηθὲν, ὅτι ἠύξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐκραταίωσεν αὐτόν ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ἐνέφηνεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν οὐκ ἔργον φύσεως ἦν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, τοῦ ἐπαγγελλαμένου τῷ Ἀβραάμ, ὅτι πληθυνθήσεται τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Αὐτὸς οὖν ὁ ἀψευδὴς Θεὸς ἐπλήθυνεν αὐτούς, ἐκραταίωσέ τε καὶ ἐνίσχυσεν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν Αἰγυπτίους γενέσθαι ἐν φόβῳ καὶ δεδιέναι τὸ πλῆθος αὐτῶν.

24 Μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ, τοῦ δολιοῦσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ.

Τὸ, μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ, οὐ ποιεῖ τὸν Θεὸν αἴτιον τοῦ μίσους, ἅπαγε! ἀλλὰ σημαίνει ὅτι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς καὶ οὐκ ἐκώλυσεν τοὺς Αἰγυπτίους ἀπὸ τοῦ μισῆσαι· ὁ γὰρ Θεὸς ποιήσας τὸν ἄνθρωπον αὐτεξούσιον, οὐ βία κωλύει ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ δυναστεία ἐπισρέφει αὐτόν πρὸς ἀγαθοεργίαν, ἵνα μὴ δόξῃ ἀφαιρῶν ἐκ μεταμελείας τὸ αὐτεξούσιον, ὃ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα προεδωρήσατο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα δικαίων βραβείων ἀξιωθῇ ἀγαθοπραγίας, ἀλλὰ νοθετεῖ καὶ πατρικὴ φιλοστοργία ἐν

ὑποδείγμασιν ὁδηγεῖ ἀβιάστως πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ καλοῦ, ἵνα ἡ πράξις γένηται αὐθαιρέτῳ γνώμῃ, καὶ τύχη τῶν ἐπαξίων ἀντιδόσεων, ὥσπερ ὑπεδείκνυε καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, τὴν γενομένην τοῖς Ἰσραηλίταις· ὅσον γὰρ οἱ Αἰγύπτιοι ἐβάρυνον ἐπ' αὐτοὺς τὰς κακώσεις καὶ τὰς ἀτιμίας καὶ τὰς μάστιγας καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τῶν πειρατηρίων, καὶ τὸν καταποντισμὸν τῶν ἀρσενικῶν αὐτῶν τέκνων εἰς τὸν ποταμὸν, ἅτινα πάντα ὀλιγοστεύουσι καὶ φθείρουσι τὴν ὑπαρξιν, τοσούτῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἐπλήθυνε καὶ ἐπολλαπλασίαζεν αὐτούς, τὴν τε ἀγαθότητα αὐτοῦ ἐκτελῶν καὶ τοὺς Αἰγυπτίους τὸ ἀγαθὸν διδάσκων. Ἔργα δὲ προνοίας ἦν πάντα· εἰ γὰρ ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται ἐν ἀνέσει, ἀναπαύσει τε καὶ τιμῇ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἐμελλον κατ' ὀλίγον ὀλίγον ὑποσυρῆναι πρὸς τὴν ἀσέβειαν καὶ εἰδωλολατρείαν αὐτῶν διὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ εὐμετάβλητον τῶν φρενῶν αὐτῶν· διὸ ἀφῆκεν ὁ Θεὸς τοὺς Αἰγυπτίους πιέζειν καὶ θλίβειν αὐτὲς, ἵνα μισήσωσι τοὺς θλίβοντας καὶ τὰ εἰδῶλα αὐτῶν· οἱ γὰρ Ἰσραηλῖται τοσαῦτα ὑποστάντες δεινὰ, καὶ τοσοῦτον ταλαιπωρηθέντες, οἱ αὐτοὶ μέντοι γε μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀναπαύσασθαι ἀπὸ πάντων γογγύζοντες ἔλεγον, καλὸν ἦν διαμεῖναι ἡμᾶς ἐν Αἰγύπτῳ. Τοὺς τοιαύτην τοιγαροῦν διάθεσιν ἔχοντας, καὶ ῥαδίως τῷ Βελίαρ ὑπέεικοντας τίς ἂν ἰσχυσε διαστῆσαι τῶν Αἰγυπτίων, εἰ ἐν ἀναπαύσει ὑπῆρχον παρ' αὐτοῖς; οὐκ ἀσυμφανὲς ὅτι καὶ τοῦ Θεοῦ τῶν πατέρων αὐτῶν ἐπιλαθόμενοι δι' ἀσθενείαν φρενῶν, ἐνέπιπτον εἰδωλολατρείᾳ.

25 Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρὼν δὲ ἐξελέξατο ἑαυτῷ.

26 Ἐθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν

σημείων αὐτοῦ, καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ.

Μετὰ τὸ παθεῖν, φησί, ταῦτα τοὺς Ἰσραηλίτας εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὲς διάκονον τῆς σωτηρίας, ποῖον; τὸν Μωϋσῆν, τὸν καταδιωχθέντα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, βουληθέντων ἀποκτεῖναι αὐτὸν, καὶ διὰ φυγῆς ἀπαλλαγέντα· τοῦτον ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἀαρὼν, ῥύσασθαι αὐτοὺς τῆς δουλείας. Ἐκ τούτου διδασκόμεθα, ὅτι οἱ ἅγιοι καὶ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦσι κἀνταῦθα τὴν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ταῖς πρεσβείαις αὐτῶν. Ἡ δὲ ἀποστολὴ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν ὑπαινίττεται, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κατήχησις τῶν ἱερέων ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ νοητοῦ Φαραώ. Τὸ δὲ, ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ, παρίστησιν ὅτι ὁ μὲν Θεὸς ἦν ὁ ἐνεργῶν καὶ ποιῶν τὰς δυνάμεις, Μωϋσῆς δὲ καὶ Ἀαρὼν διάκονοι ἦσαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν.

27 Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασεν, ὅτι παρεπύκρναν τοὺς λόγους αὐτοῦ

Ἐρξάτο ὁ Θεὸς μαστίζειν τοὺς Αἰγυπτίους διὰ τῶν στοιχείων· καὶ πρῶτον μὲν ἐσκότισε τὸν ἀέρα, καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτοὺς σκότος μέγα, ἵνα δὲ μὴ τοπάσῃ τὸν σκοτασμὸν φυσικῶς γεγονότα ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως, διὰ τοῦτο ἐν παντὶ μὲν τῷ κόσμῳ ἦν ὁ ἀήρ πεφωτισμένος, καὶ πᾶσιν ἐπέλαμπε τὸ φῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Αἰγύπτῳ ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους φῶς ἦν δαφιλὲς, ἐπὶ δὲ τοὺς Αἰγυπτίους μόνους ἐκκέχυτο σκότος. Ὡσαύτως καὶ πᾶσαι αἱ πληγαὶ οὐχ ἤψαντο τῶν Ἑβραίων, καί περ

τὴν αὐτὴν γῆν οἰκούντων, ἐπὶ μόνους δὲ τοὺς Αἰγυπτίους ἦσαν αἱ πληγαί· οὐδὲ ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτοὺς λέοντας καὶ παρδάλεις καὶ ἄρκτους σπαράξαι αὐτὰς, οὐδὲ θάνατον αἰφνήδιον ἀνελεῖν αὐτὰς ἅπασι, ἀλλ' ἐμάστιζεν αὐτοὺς κατ' ὀλίγον ὀλίγον, ἀρχόμενος ἀπὸ πληγῶν κουφοτέρων, καὶ τοῦτο διὰ ταύτας τὰς αἰτίας· πρῶτον μὲν, ἵνα ἐλκύσῃ αὐτὰς πρὸς μετάνοιαν διὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος· δεύτερον δὲ, ἵνα δείξῃ ὅτι δυνατός ἐστι παιδεῦσαι καὶ τιμωρῆσαι τοὺς δυνατοὺς δι' ἀσθενῶν καὶ εὐτελῶν ὀργάνων· τρίτον δὲ, ἵνα μὴ εἴῃ πρόφασις τοῖς βουλομένοις λέγειν, ὅτι εἰ ἐκέχρητο ὁ Θεὸς τοῖς Αἰγυπτίοις φιλανθρώπως καὶ μὴ ἤρεν αὐτὰς ἄρδην, ἥπαλύνετο ἂν ἡ τούτων σκληρότης καὶ ἐμαλάσσετο· καὶ ταύτης γὰρ τῆς ὑπονοήσεως οἱ μὲν Αἰγύπτιοι ἐδικαιοῦντο, τῷ δὲ Θεῷ προσήπτετο ἀδικία· τέταρτον δὲ, ἵνα καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἐπιγινώσκωνται τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐξήσωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, μνημονεύσιν τε τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, ἵνα ὅταν στερηθῶσι τούτων τῶν θείων χαρισμάτων, λάβωσιν αἴσθησιν τῶν πεπλημμελημένων, καὶ μετανοήσωσι· πέμπτον δὲ, ἵνα πάντα τὰ ἔθνη γινῶσι καὶ συνήσῃ, ὅτι μόνος ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ παντός ἐστι, καὶ τούτου τῷ προστάγματι ὑποτάσσεται τὰ στοιχεῖα· προστάξαντος γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐκπετασθῆναι τὸ σκότος ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους, οὐκ ἠλείψθη ὁ ἄηρ τῷ τοῦ δημιουργοῦ προστάγματι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Αἰγύπτιοι ἐθεοποίησαν τὰ στοιχεῖα, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῖς στοιχείοις ἐμάστιζεν αὐτοὺς, ἵνα γινῶσιν ὅτι ταῦτα δοῦλά ἐστι, καὶ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ὑπέεικε καὶ τῷ προστάγματι αὐτοῦ δουλεύει.

28 Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν.

Επειδὴ οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόντιζον τὰ ἄρ-

ρενα τῶν Ἑβραίων εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου, καὶ ἐφόνευον αὐτὰ, διὰ τοῦτο τὰ ὕδατα πάντα, τὰ τε ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ τὰ ἐν ποταμοῖς, καὶ τὰ ἐν ταῖς λίμναις καὶ τοῖς φρέασι, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν μετέβαλεν ὁ Θεὸς εἰς φόνου αἷμα. Ἵνα δὲ μὴ νομίσωσιν ὅτι μόνον τὸ χρῶμα τοῦ ὕδατος μετεβλήθη εἰς τὸ αἷμα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ οὐσία τοῦ ὕδατος, διὰ τοῦτο πρὸς πίστωσιν τῆς οὐσιώδους μεταβολῆς, ἐτελεύτησαν οἱ ἰχθύες οἱ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ τοῖς ποταμοῖς.

29 Ἐξεῖρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλείων αὐτῶν.

Διὰ τοῦ, ἐξεῖρψε, σημαίνει τὸ πλῆθος τῶν βατράχων· διὰ δὲ τοῦ, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων, ἐμφαίνει τὴν ἰσχὺν αὐτῶν οὐ κωλυομένην οὐδὲ παρὰ τῶν δορυφόρων καὶ στρατιωτῶν.

30 Εἶπε καὶ ἦλθε κυνόμυια, καὶ σκνίπες ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν.

Τὸ, εἶπε, ἐνταῦθα σημαίνει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὅτι νεύματι μόνῳ παράγει εἰς ὑπαρξίν ὅσα βούλεται. Τὸ δὲ, ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν, ὅτι ἐπὶ μόνους τοὺς Αἰγυπτίους ἦλθε ταῦτα.

31 Ἐθετο τὰς βροχὰς αὐτῶν χάλαν, πῦρ καταφλέγον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν.

32 Καὶ ἐπάταξε τὰς ἀμπέλους αὐτῶν, καὶ τὰς συκᾶς αὐτῶν, καὶ συνέτριψε πᾶν ξύλον ὀρίου αὐτῶν.

33 Εἶπε καὶ ἦλθεν ἀκρίς καὶ βροῦχος, οὗ οὐκ ἦν ἀριθμός.

34 Καὶ κατέφαγε πάντα χόρτον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, καὶ κατέφαγε πάντα τὸν καρπὸν τῆς γῆς αὐτῶν.

35 Καὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, ἀπαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν.

36 Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν.

37 Εὐφράνθη Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν, ὅτι ἐπέπεσεν ὁ φόβος αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.

Οὐ μόνον συνέπηξεν ὁ Θεὸς τὰς ψεκάδας τοῦ ὕετοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτὰς χάλαζαν, ἀλλὰ συνέζευξεν ἀλλήλαις καὶ τὰς ἐναντίας φύσεις, ὕδωρ, φημί, καὶ πῦρ, ἅτινα ἀφέντα τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἐναντιότητα, συνεφώνησεν ἐπὶ τῇ τῶν ἀσθενῶν τιμωρίᾳ· ἀπὸ γὰρ τῆς χαλάζης ἐξήφθη πῦρ καταφλέγον τὰ βλασθήματα αὐτῶν· τὸ δὲ ἐκ τούτου ἐναπολειφθὲν κατέφαγεν ἐν μὲν τῇ χέρσῳ ἢ ἀκρίς, ἐν δὲ τοῖς λειμῶσιν ὁ βροῦχος. Μετὰ δὲ τὴν ἀπώλειαν τῶν κτημάτων, ἐπιμεινάντων αὐτῶν τῇ ἀπειθείᾳ, ἤρξατο μαστίζειν τοὺς δεσπότες αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπέκτεινε τὰ πρωτότοκα τῶν τέκνων αὐτῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀπέκτειναν τὰ ἄρρενα τῶν Ἑβραίων· αὕτη δὲ ἡ πληγὴ μᾶλλον ἐτάραξεν αὐτοὺς, καὶ ἐπεισεν οὐ μόνον ἀπολύσαι τοὺς ὑποχείριους, ἀλλὰ καὶ χρῆσαι αὐτοῖς κόσμια ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, ἐπιπλά τε καὶ σκεύη πολίτιμα νεύματι

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Θεοῦ· τοῦτο δὲ οὐ προσάπτει ἀδικίαν τῷ δικαιοτάτῳ Θεῷ, ἀλλὰ μᾶλλον δικαιοσύνην· ἀπέλαβον γὰρ διὰ τούτων τὰς μισθοὺς τῶν πόνων αὐτῶν, ἀνθρώπων ἐδούλευον ἀμισθὶ αὐτοῖς, ἀγγαρευόμενοι ἐν πλείστοις ἔτεσι· καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐξ Αἰγύπτου ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ καὶ πλούτῳ πολλῷ· ὧν ἐξελθόντων, εὐφράνθη ἡ Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν διὰ τὸ κοπᾶσαι τὰς ἐπ' αὐτοὺς θεηλάτους πληγὰς, ὧν ὁ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτούς. Τῶν δὲ Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν τοσοῦτον ταλαιπωρηθέντων, καὶ τοσοῦτον πολυαρίθμων ὄντων, οὐκ ἦν ἐν ἑαυτοῖς ὁ ἀσθενῶν, τουτέστιν, οὐδεὶς αὐτῶν ἠσθένησεν· ὁ γὰρ Θεὸς τούτους ἐνίσχυε.

38 Διεπέτασε νεφέλην εἰς σκέπην αὐτοῖς, καὶ πῦρ τοῦ φωτίσαι αὐτοῖς τὴν νύκτα.

39 Ἦτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἐνέπλησεν αὐτούς.

40 Διέρρηξε πέτραν, καὶ ἐρρύησαν ὕδατα, ἐπορεύθησαν ἐν ἀνύδροις ποταμοί.

41 Ὅτι ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἀγίου αὐτοῦ, τοῦ πρὸς Ἀβραάμ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

42 Καὶ ἐξήγαγε τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν εὐφροσύνῃ.

43 Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν,

καὶ πόνους λαῶν κατεκληρονόμησαν.

44 Ὅπως ἂν φυλάξωσι τὰ δικαίωματα αὐτοῦ, καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐκζητήσωσιν.

Καὶ μὲν νεφέλη ἐπιτετάνυστο αὐτοῖς ἡμέρας, σκέπουσα καὶ διείργουσα τὸν τοῦ ἡλίου καύσωνα, καὶ τῇ ἐπισκιάσει δροσίζουσα αὐτούς· τὸ δὲ πῦρ νυκτὸς φωτίζον ὠδήγει αὐτούς. Μετὰ δὲ ταῦτα αἰτήσαντας τροφὴν ἐνέπλησε τῇ ὀρτυγομήτρᾳ καὶ τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἄρτῳ, τῆς, τῷ ἄνωθεν καταβαίνοντι μάννα, ἄρτου τόπον ἐπέχοντι, ὅπερ καὶ προτύπῳσις ἦν τοῦ ζωοποιῦ ἄρτι ἐξ οὐρανοῦ καταβάντος, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ παρὰ σκόντος ἑαυτὸν ἡμῖν τοῖς πιστοῖς εἰς βρώσιν. Τὰ δὲ ἐκ πέτρας ῥυέντα ὕδατα, πληγείσης τῇ ῥάβδῳ τοῦ Μωϋσέως, ὀνομάζει ὁ ψαλμῳδὸς ποταμούς· διὰ τε τὸ εὐποτον καὶ τὸ δαψιλές. Ταῦτα δὲ, φη-

σι, τὰ εὐεργετήματα πεποίηκεν αὐτοῖς ὁ Θεός, οὐχ ὅτι εἶχον ἀρετὰς ἀξίας οἱ Ἰσραηλίται, ἀλλ' ὅτι ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, τῆς ἐπαγγελίας τῆς πρὸς Ἀβραάμ τὸν δοῦλον αὐτοῦ· ἐκεῖνος γὰρ καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες εὐηρέευσαν τῷ Θεῷ διὰ τε πίστεως καὶ δι' ἔργων ἀγαθῶν, ἵνα καὶ οὗτοι ἐκείνης ζηλώσωσιν, ἰδόντες τὰς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν τιμωρίας καὶ τὰς πρὸς αὐτὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάξωσι τὰ δικαίωματα αὐτοῦ, καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐκζητήσωσι. Νόμον δὲ ἐνταῦθα ὑπαινίττεται τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· πρὸ γὰρ τοῦ ἐν γνώσει καὶ ζητήσει νόμου γενέσθαι τοὺς Ἰσραηλίτας ὁ διὰ Μωσέως νόμος προδέδοτο αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἔχρηζον ζητήσεως ἐτέρου νόμου· ὁ δὲ νόμος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς τέως μήπω δοθείς, ζητητέος ἦν, ὃν δοθέντα παρωσαμένους κατέλιπεν αὐτοὺς ὁ Θεός, δι' ὃ καὶ ἀπώλεσαν ἃ προεῖχον χαρίσματά τε καὶ ἐγκαλλωπίσματα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΕ'.

Τῷ Δαβίδ. Ἀλληλούϊα.

Εν μὲν τῷ δ' καὶ ρ' ψαλμῷ τὰς θείας ὁ προφητικὸς λόγος διεξήλθεν εὐεργεσίας· ἐν τούτῳ δὲ καὶ τῶν εὐεργεσιῶν μέμνηται, καὶ τὰς τῶν εὐεργετηθέντων ἀχαριστίας κατηγορεῖ, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς διαφόρως τιμωρίας διδάσκει. Ἐσχημάτισται δὲ ὡς ἐκ προσώπου τῶν εὐσεβεστερῶν τὰς κοινὰς ὀλοφυρομένων συμφορὰς, καὶ φειδοῦς τυχεῖν ἀντιβολούντων.

Ἰ Εξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Οἱ μὲν δικασταὶ καὶ κριταὶ τῆς γῆς τὸν ὁμολογήσαντα τὸ πταῖσμα αὐτοῦ παιδεύουσιν· ὁ δὲ Θεὸς τοῦμπαλιν, τῷ μὲν ἐξομολογουμένῳ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ συγχωρεῖ, ὅτι χρηστός, ὅτι εἰς

τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τὸν δὲ μὴ ἐξομολογούμενον παιδεύει.

2 Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;

3 **Μακάριοι** οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ.

Οἱ τὰς ἐντολάς, ἃς ἔκρινεν ὁ Θεὸς, φυλάσσοντες, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ποιοῦντες, καὶ δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ ἐργαζόμενοι, οὗτοι δυνήσονται λαλῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, καὶ ἀκουστάς ποιῆσαι τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ, διὸ καὶ μακάριοί εἰσιν, ὡς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν θεάρεστον ἀρετὴν διδάσκοντες.

4 **Μνήσθητι** ἡμῶν Κύριε ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου, ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου.

5 **Τοῦ** ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινέσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν πρὸ Χριστοῦ δικαίων εἰρημένον ἐστίν, ἰχτευόντων τὸν Θεόν, ὅπως καταξιώσῃ αὐτοὺς τὴν ἑνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ θεάσασθαι· τοῦτον εὐδοκίαν τοῦ λαοῦ ὀνομάζει, ὡς καὶ οἱ ἄγγελοι ἐν τῇ κατὰ σάρκα αὐτοῦ γεννήσει ἀνυμνοῦντες, ἔλεγον· ὡσαύτως καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἡ ἄνωθεν ἐνεχθεῖσα, ἔλεγεν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα» (1)· τὸν αὐτὸν λέγει καὶ ἐπίσκεψιν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται· «Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους» (2)· τὸν αὐτὸν καὶ σωτήριον,

ὡς καὶ ἄλλοις εἴρηται· «Ὅφεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ» (3). Λαὸν δὲ καὶ ἐκλεκτοὺς καὶ ἔθνος καὶ κληρονομίαν ὀνομάζει τοὺς ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας· δέονται οὖν τοῦ Κυρίου οἱ εἰρημένοι ἅγιοι, ὡσανεὶ λέγοντες, μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, καὶ ἀξίωσον ἡμᾶς ἰδεῖν τὴν εὐδοκίαν τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἀπολαῦσαι τῆς ἐπισκέψεως καὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκλεκτῶν σου, οὓς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐξελέξω καὶ συμμετασχεῖν τῆς εὐφροσύνης τοῦ ἔθνους σου καὶ τοῦ ἐπαίνου τῆς κληρονομίας σου.

6 **Ἠμάρτομεν** μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν.

7 **Οἱ** πατέρες ἡμῶν ἐν Αἰγύπτῳ οὐ συνῆκαν τὰ θαυμάσιά σου, οὐκ ἐμνήσθησαν τοῦ πλήθους τοῦ ἐλέους σου.

8 **Καὶ** παρεπίκραναν ἀναβαίνοντες ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ.

9 **Καὶ** ἔσωσεν αὐτοὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ γνωρίσαι τὴν δυναστείαν αὐτοῦ.

10 **Καὶ** ἐπετίμησε τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐξηράνθη, καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἁβύσσῳ, ὡς ἐν ἐρήμῳ.

11 **Καὶ** ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ χειρὸς μισοῦντος, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν.

(1) Ματθ. γ', 17. (2) Λουκ. ά, 78. (3) Λουκ. γ', 6.

12 **Ε**κάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς, εἰς ἕξ αὐτῶν οὐχ ὑπελείφθη.

13 **Κ**αὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ᾗσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.

14 **Ε**τάχυναν, ἐπελάθοντο τῶν ἔργων αὐτοῦ, οὐχ ὑπέμειναν τὴν βουλήν αὐτοῦ.

15 **Κ**αὶ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἁνύδρῳ,

16 **Κ**αὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ αἶτημα αὐτῶν, ἐξαπέστειλε πλησμονὴν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

17 **Κ**αὶ παρώργισαν τὸν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ, τὸν Ἀαρὼν τὸν ἅγιον Κυρίου.

18 **Η**νοίχθη ἡ γῆ, καὶ κατέπιε Δαθὰν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρῶν.

19 **Κ**αὶ ἐξεκαύθη πῦρ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, φλόξ κατέφλεξεν ἁμαρτωλούς.

Ταῦτα δὲ ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν Ἰουδαίων

τῶν ἀχαριστησάντων περὶ τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας καὶ ἀπειθησάντων τῷ ἐνανθρωπήσαντι Υἱῷ αὐτοῦ· ὀνειδίσαι γὰρ βουλόμενος ὁ ψαλμῳδὸς καὶ στηλιτεῦσαι τὴν ἀρχαίαν κακίαν, εἰσάγει αὐτοὺς ὁμολογούντας τὰ αὐτῶν πλημμελήματα, καὶ λέγοντας· οὐ μόνον ἡμεῖς ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν τε καὶ ἠδικήσαμεν, μὴ πιστεύσαντες εἰς σὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἡμῶν ἀγνώμονες τῶν εὐεργεσιῶν σου ἐγένοντο οἱ πατέρες ἡμῶν, οὓς ἐξήγαγες ἐκ τῆς δουλείας Αἰγύπτου, καὶ οὐ συνῆκαν τὰ θαυμάσιά σου, οὐδὲ ἐμνήσθησαν ὅτι οὐ δι' ἀρετὰς αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ πολὺ σου ἔλεος ἔσωσας αὐτούς, καὶ παρεπίκρανάν σε ἀναβαίνοντες ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, λέγοντες· ἄμεινον ἦν μείναι ἡμᾶς ἐν Αἰγύπτῳ (1). Εἶτα σρέψας τὸν λόγον πρὸς τὰς πειρὰς, διεξέρχεται αὐτοῖς τὰ γενόμενα παρὰ Θεοῦ εὐεργετήματα τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ ἦν ἐκεῖνοι ἀνταπέδωκαν ἀχαριστίαν, καὶ λέγει, ὅτι μετὰ τὸ ἀχαριστῆσαι αὐτοὺς πάλιν ὁ Θεὸς ἔσωσεν αὐτούς, ἵνα δοξάσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ γνώριμον ποιήσῃ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι μετὰ τὸ καταποντισθῆναι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐπίστευσαν, ὅτι ἀληθὴς καὶ πιστὸς ἐστὶν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ, καὶ ᾗσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ, λέγοντες· « Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ᾠδῆς » (2). Μετ' ὀλίγον μὲν τοι ἐπελάθοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑπέμειναν τελεσθῆναι, ἅπερ ἡ πρόνοια αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ἐβουλεύσατο, ἀλλ' ἐτάχυναν καὶ προέλαβον τὴν περὶ τῆς τροφῆς αὐτῶν βουλήν· καὶ οὐ τροφήν ἐπιούσιον ἐζήτησαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν παράλογον ἐπεθύμησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οἷον ἐπιλαθόμενοι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, ἐπεχείρησαν πειρᾶσαι καὶ δοκιμάσαι ταύτην· ἐν

(1) Ἐξοδ. ιδ', 12. (2) Ἐξοδ. ιε', 10.

τούτοις μέντοι πᾶσιν οὐκ ὠργίσθη ὁ Θεός, ἀλλὰ δέδωκεν αὐτοῖς τὰ αἰτήματα καὶ ἐχόρτασεν αὐτὸς τροφῆς καὶ πόσεως ἐν γῇ ἀνύδρῳ. Ἀλλ' ὅτε παρώργισαν τὸν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ καὶ τὸν Ἀαρὼν τὸν ἅγιον Κυρίου, τότε δὴ, παροξυνθείσης τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἠνοίχθη ἡ γῆ καὶ κατέπιε Δαθὰν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρῶν, καὶ ἔδειξεν ὁ Θεός διὰ τούτων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, βυθίσας ἐν χέρσῳ, οὓς κατεπόντισεν ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγνώρισεν αὐτοῖς χρηστότητά τε καὶ ἀποτομίαν· χρηστότητα μὲν, προευεργετήσας· ἀποτομίαν δὲ πρὸς τοὺς ἀμετανοήτους· τῷ μὲν γὰρ Μωσῇ ἀντέστησαν Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν, λέγοντες· «Μὴ Μωσῇ μόνῳ λελάληκεν ὁ Κύριος» (1); διὰ τοῦτο ὀργισθέντος τοῦ Θεοῦ, κατέπιεν αὐτοὺς ἡ γῆ, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐδείχθη πρῶτον κατάβασις ζώντων ὑπὸ γῆν· τῷ δ' Ἀαρὼν ἀντέστησαν οἱ περὶ Κορὲ, προσενέγκαντες πῦρ ἀλλότριον παρὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ· διὸ ἐξεκαύθη πῦρ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ κατέφλεξεν αὐτὸς, καὶ παρ' ὀλίγον ἀπώλεσεν ἅν πᾶσαν τὴν παρεμβολήν, εἰ μὴ ἡ προσευχὴ τοῦ Μωϋσέως, ὡς ὕδωρ κατέσβεσε τὴν φλόγα τῆς θείας ὀργῆς.

20 **Καὶ ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρῆβ, καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ.**

21 **Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίουτος χόρτον.**

22 **Καὶ ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτοὺς, τοῦ ποιήσαντος μεγάλα ἐν Αἰγύπτῳ, θαυμάσια ἐν γῇ Χάμ, φοβερά ἐπὶ θαλάσσης ἐρυθρᾶς.**

23 **Καὶ εἶπε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς, εἰ μὴ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ ἔστη ἐν τῇ θραύσει ἐνώπιον αὐτοῦ.**

24 **Τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς.**

Οὐκ ἠρκέσθησαν, φησί, ταῖς προγεγονυῖαις ἀσεβείαις, οὐδὲ ἀπώναντο τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ τῆς ἀποτομίας, ἀλλὰ καὶ τὸ χεῖρον ἐτόλμησαν, τὸ ποιῆσαι μόσχον καὶ λατρεῦσαι αὐτῷ καὶ καθιδρῦσαι αὐτόν ἐν Χωρῆβ τῷ δοξασθέντι τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅρα τὴν κακίαν καὶ φρενοβλάβειαν αὐτῶν, ὅτι ὁμοιώματι ζώου χωνευτοῦ καὶ χειροτεχνήτου προσκυνήσαντες, ἐσεβάσθησαν αὐτὸ ὡς δημιουργὸν τῶν κτισμάτων, σχηματίσαντος τοῦ πονηροῦ τὸν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων λατρεύμενον βοῦν, καὶ ἐν μὲν τῷ ἀριθμῷ ἦν τὸ ὀρώμενον, αὐτοὶ δὲ πληθυντικῶς ἔλεγον· «Οὐτοὶ εἰσιν οἱ θεοί σου Ἰσραὴλ, οἱ ἐξαγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου» (2). Καὶ ἄλλοις δὲ γλυπτοῖς ἐλάτρευσαν, ἐθισθέντες τὴν πολυθειάν ἐκ τῆς μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀναστροφῆς· καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ κτήνι ἐσθίουτι χόρτον, καὶ τούτῳ οὐ ζῶν ἔχοντι, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι ζώου ὄντι· διὸ καὶ ἀπεφῆνατο ὁ Θεός ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τριαχοστῷ δευτέρῳ τῆς Ἐξόδου, εἰπὼν τῷ Μωϋσῇ· «Καὶ νῦν ἑασόν με, καὶ θυμωθείς ὀργῇ ἐκτρίψω αὐτοὺς, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα»· ὁ δὲ Μωϋσῆς παριδὼν τοὺς διωγμούς καὶ τὰς ἀντιστάσεις καὶ τοὺς λιθοβολισμούς, ἃ ἐτόλμησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἐπ' αὐτοὺς ἰκέτευσε τὸν Θεόν, εἰπὼν· «Εἰ ἀφῆς, Κύ-

(1) Ἀριθ. β', 2. (2) Ἐξοδ. λβ', 4.

ρις, τὸ παράπτωμα αὐτοῖς, ἄφες, εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψον καὶ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς» (1). τοιγαροῦν διὰ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ Μωϋσέως, καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ἐξιλεωθεὶς ὁ Θεός, συνέστειλε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀπώλεσεν αὐτούς.

25 **Καὶ** ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν· οὐκ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν· οὐκ εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου.

26 **Καὶ** ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς, τοῦ καταβαλεῖν αὐτούς ἐν τῇ ἐρήμῳ.

27 **Καὶ** τοῦ καταβαλεῖν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ διασκορπίσαι αὐτούς ἐν ταῖς χώραις.

28 **Καὶ** ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ, καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν.

29 **Καὶ** παρώξυναν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἡ πτώσις.

30 **Καὶ** ἔστη Φινεὲς, καὶ ἐξιλάσατο, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

31 **Καὶ** ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἕως τοῦ αἰῶνος.

Προστάγματι Θεοῦ ἀπέστειλεν ἀπὸ Φαράν Μωϋσῆς κατασκόπους σκοπεῦσαι τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης, οἵτινες ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἶπον· ἡ μὲν γῆ λίαν εὖφορος καὶ ρέουσα μέλι καὶ γάλα (2), οἱ δὲ οἰκήτορες ταύτης δυνατοὶ γίγαντες. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ἰσραηλῖται ἐγόγγυσαν, καὶ ἐβλήθησαν καταστῆσαι ἄρχοντα, ἵνα ἐπιστρέψῃ αὐτοὺς εἰς Αἴγυπτον· τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι δυνάμει Θεοῦ κατακυριεύσετε τῆς γῆς, καὶ πορθήσετε τὰς χώρας αὐτῆς, ὠρμησαν λιθάσαι. Τὸ δὲ ἐλῆσθαι αὐτοὺς τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐπιστροφὴν ἔργον ἦν ἀπιστίας, δι' ἣν καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητὴν τῆς Παλαιστίνης, ἧς καὶ ἐωράκασι τοὺς καρποὺς καὶ τὰς ὁπάρας τὰς καλὰς, καὶ οὐκ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελαμένου δοῦναι ταύτην κληρονομίαν αὐτοῖς· καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν, καὶ οὐκ εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου. Διὸ καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα τὴν παιδευτικὴν ἐπ' αὐτούς τοῦ θανατῶσαι καὶ καταβαλεῖν αὐτὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ διαδοῦναι τὰ τέκνα αὐτῶν δοῦλα τοῖς ἔθνεσι, καὶ διαρσκορπίσαι αὐτὰ ἐν ταῖς χώραις· ἀλλὰ διὰ πρεσβειῶν τοῦ Μωϋσέως ἐξιλεωθεὶς ὁ Θεός, ἐκώλυσε τὴν ὀρμὴν τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ. Οὗτοι μὲν τοὶ οὐκ ἐπανωρθώθησαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς εἰδωλολατρείαν κατέπεσον, καὶ ἀπὸ τῆς γαστριμαργίας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν εἰς ἐπιθυμίας γυναικῶν λατρευσῶν εἰδώλοις παρωρμήθησαν, καὶ ταύταις χαριζόμενοι ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ εἰδῶλῳ τῶν Μαδιανιτῶν, τῷ παρ' Ἑλλήσι Κρόνῳ· καὶ προσέφερον αὐτῷ θυσίας καὶ ἔφαγον θυσίας εἰδώλων, νεκρῶν καὶ ἀψύχων, προτρεπόμενοι εἰς ταῦτα ὑπὸ τῶν Μωαβιτισσῶν· διὸ καὶ παρώξυναν τὸν Θεὸν ἐν

(1) Ἐξοδ. λβ', 32. (2) Ἀριθ. ιγ', 28.

τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, καὶ συγκροτηθέντος πολέμου ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Βαλὰκ, ἀνηρέθησαν πολλοὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἡ θραῦσις, διεγερθέντος τοῦ Θεοῦ πάντας ἀπολέσαι· τότε δὴ καὶ Φινεὲς υἱὸς Ἀζὲλ υἱοῦ Ἀαρὼν ἑωραχῶς Ἰσραηλίτην τινὰ συγγινόμενον γυναικὶ Μαδιανίτιδι, ἔλαβε σειρομάστην, καὶ ἀμφοτέρους διέπειρε· τὸν μὲν περὶ τὴν ὀσφύν, τὴν δὲ περὶ τὴν κοιλίαν, καὶ μετεωρήσας αὐτοὺς ἔστησε, καὶ διὰ τούτου τοῦ ἔργου ἐξιλάσατο τὸν Θεόν, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ ὁ φόνος οὗτος εἰς δικαιοσύνην εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἕως τοῦ αἰῶνος· διετηρήθη δὲ αὐτῷ καὶ ἡ ἱερωσύνη ἐπὶ χρόνον πολύν.

32 **Καὶ** παρώργησαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας· καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτούς.

33 **Ὅτι** παρεπίκραναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ.

Ταῦτα, ἃ νῦν λέγει, πρὸ τῶν ῥηθέντων ἐγγένοι, ὅτε περὶ τοῦ ὕδατος ἀντέστησαν τῷ Μωϋσῇ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐπίθεσιν διαπονηθεῖς, διέστειλε τὰ χεῖλη αὐτοῦ ὁ Μωϋσῆς, τουτέστι, διῆρε τὰ χεῖλη καὶ ἠνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν ἀγανακτήσει, καὶ εἶπε· «Μὴ ἐκ τῆς σκληρᾶς ταύτης πέτρας ἐξάξω ὑμῖν ὕδωρ» (1); διὸ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Θεός, ὅτι οὐ κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ διηκόνησεν ἐν σιγῇ τῷ θείῳ κελεύσματι, ἀλλ' ἐδυσχέρανε, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπηξίωσεν αὐτὸν τῆς

εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελεύσεως. Τοῦτο δὲ γέγονε δι' αἰτίας τοιαύτας· πρῶτον μὲν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς πραότητα καὶ ἐπιείκειαν· δεύτερον δὲ, ἵνα μὴδὲν ἡγώμεθα δυσχερὲς πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν· τρίτον δὲ, ἵνα συνήσῃ ὁ ἀσύνετος ἐκεῖνος λαὸς, ὅτι ὁ Θεὸς ἀμύνεται καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ μικροῖς παραπτώμασιν. Ἦν δὲ τοῦτ' αὐτὸ προδήλωσις καὶ σύμβολον, ὅτι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἦτοι εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν τὴν ἐπηγγελμένην τοῖς δικαίοις, γενήσεται ἡ εἰσέλευσις οὐ διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν βαπτίσματι ἀγίῳ· διὸ ὥκονόμησεν ὁ Θεός, ἵνα ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς Παλαιστίνης οὐ διὰ Μωϋσέως, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ διαβάντος τὸν Ἰορδάνην ὁμωνύμου τῷ Χριστῷ· ὅθεν εἶπεν αὐτοῖς Μωϋσῆς, ἐγὼ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ προσηυξάμην πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀπεκρίθη μοι, ἀρκεῖ σοι.

34 **Οὐκ** ἐξωλόθρευσαν τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς.

35 **Καὶ** ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐδούλευσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ ἐγενήθη αὐτοῖς εἰς σκάνδαλον.

36 **Καὶ** ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις.

37 **Καὶ** ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον, αἷμα

(1) Ἀριθ. κ', 10.

υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων, ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν.

38 **Κ**αὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασι, καὶ ἐμιάνθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

39 **Κ**αὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

40 **Κ**αὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ μισοῦντες αὐτούς.

41 **Κ**αὶ ἔθλιψαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, καὶ ἐταπείνωσαν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Προσέταξεν ὁ Θεὸς τοῖς Ἰσραηλίταις ἀποκτεῖναι πάντας τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ μηδένα τούτων ζωογονῆσαι· καὶ τοῦτο οὐκ ἦν ἔργον ἀσπλαγχνίας, ἀλλ' οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἐθίσωσιν αὐτὲς, καὶ παρεκκλίνωσιν εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων αὐτῶν· καὶ ἵνα μὴ συζευχθέντες ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν, μετατεθῶσιν εἰς ἀσέβειαν· αὐτοὶ δὲ οὐ προσέσχον τῷ προσάγματι τοῦ Θεοῦ τοῦ κελεύσαντος ἀποκτεῖναι τὰς ἐχθρὰς αὐτῶν, σπλαγχνισθέντες δὴθεν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ συμπαθέστεροι τοῦ Θεοῦ γενέσθαι δόξαντες. Ὅτε δὲ ἐλάτρευσαν τῷ Βεελφεγὼρ οὐκ ὥκτειραν τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν, ἀλλ' ἔθυσον αὐτοὺς τοῖς δαιμονίοις, καὶ προετίμησαν τοῦ θεοῦ προστάγματος τὸ τοῦ δια-

βόλου θέλημα· μιγέντες δὲ καὶ τοῖς ἔθνεσιν οὐκ ἐδίδαξαν αὐτοὺς θεοσέβειαν, ἀλλ' ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ ἐλάτρευσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν· καὶ τῷ μὲν Θεῷ οὐ προσέφερον θυσίας νομίμως· ταῖς δαιμονίοις δὲ ἔθυσον καὶ τὰ ἀπειρόκακα αὐτῶν τέκνα, ἅτινα εἰ καὶ ἀμαρτωλὰ εἶεν, ἀλλ' οὖν ἡ φύσις οὐ συνεχώρει τὸ ἀθέμιτον τουτὶ ἔργον. Καὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασι, καὶ ἐμιάνθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν· τουτέστι, πόρῳ Θεοῦ ἐγένοντο, τοῦ προνοουμένου καὶ κηδομένου αὐτῶν, ὡς κήδεται ἀνὴρ γυναικὸς αὐτοῦ· καὶ συνεζεύχθησαν τοῖς δαίμοσιν ὡς γυναικὶ μοιχαλίδι· διὸ καὶ ὀργισθεὶς θυμῷ Κύριος, ἐβδελύξατο αὐτὲς, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν Κριτῶν παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν τῶν ἀγχιτερμόνων αὐτῶν, οὓς ἐξωγόνησαν, ἀπειθήσαντες τῷ θεῷ προσάγματι· οἱ καὶ κυριεύσαντες αὐτῶν, ἔθλιψαν καὶ ἐταπείνωσαν αὐτὲς ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν· καὶ τοῦτο Θεοῦ συγχωρήσαντος οἰκονομικῶς, ἵνα μισήσαντες τὰ γλυπτὰ καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν σωτῆρα.

42 **Π**λεονάκις ἐρρύσατο αὐτοὺς, αὐτοὶ δὲ παρεπύκρναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν· καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν.

Τοῦτο πρόρρησίς ἐστιν οὗ εἶρηκεν ὁ Κύριος ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ τρίτῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου· « Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς Προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, πόλλ' ἀκὶς ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὡς ὄρνις τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς ».

43 **Κ**αὶ εἶδε Κύριος ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, ἐν τῷ αὐτὸν εἰσακοῦσαι τῆς δεήσεως αὐτῶν.

44 **Κ**αὶ ἐμνήσθη τῆς διαθήκης αὐτοῦ, καὶ μετεμελήθη κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

45 **Κ**αὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμούς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς.

Τὸ, ἐμνήσθη διαθήκης αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πολλάκις ἐρρύσατο αὐτοὺς, ἐπεὶ τῷ Ἀβραάμ ἐπηγγείλατο ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεννηθῆναι τὸν Χριστὸν, ἐνῷ ἔμελλον εὐλογηθῆναι πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ δέ, μετεμελήθη, ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενον, οὐ σημαίνει λύπην ἐπὶ πράγματος γενομένου ὑπ' ἀγνοίας ἢ συναρπαγῆς, μὴ γένοιτο! ὁ γὰρ Θεὸς πάντα γινώσκει πρὸ τοῦ γενέσθαι αὐτά· καὶ εἴ τι συγχωρεῖ γενέσθαι ἡμῖν, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἡμῶν τοῦτο ποιεῖ· ὅθεν τὸ, μετεμελήθη, σημαίνει ἐνταῦθα τὸ, πέπαυται παιδεύων διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. Τὸ δὲ εἰπεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμούς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς, προμηνύει τὴν ἐπὶ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου καὶ Δαρείου βασιλέων Περσῶν γενομένην εὐμένειαν, οἷς ἐνέθηκεν ὁ Θεὸς οἰκτιρμούς, καὶ

σπλαγχνισθέντες τοὺς Ἰουδαίους, ἀπέλυσαν αὐτὰς τῆς δουλείας, καὶ ἐν πολλῇ τιμῇ ἐπέστρεψαν αὐτοὺς εἰς τὰς χώρας αὐτῶν, ἠνάλωσαν δὲ καὶ χρήματα εἰς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ αὐτῶν· ὡς γράφει Ἑσδρας ὁ ἱερεὺς.

46 **Σ**ῶσον ἡμᾶς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν.

47 **Τ**οῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, τοῦ ἐγκαυχᾶσθαι ἐν τῇ αἰνέσει σου.

48 **Ε**ὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός· γένοιτο, γένοιτο.

Προσμένουσι μέχρι τοῦδε οἱ Ἑβραῖοι ἐλθεῖν τὸν Μεσίαν καὶ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπισυναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ ματαία αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἐλπίς αὕτη· ὁ γὰρ προφητικὸς οὗτος λόγος πεπλήρωται ἐν ἡμῖν τοῖς ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐπισυνηγμένοις εἰς τὴν πίσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξομολογημένοις τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ, καὶ αἰνοῦσιν αὐτὸν εὐφροσύνως ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ εὐλογοῦσι Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ ἐν τῷ λέγειν τοὺς ἱερεῖς· εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, ἐπιφωνεῖ ὁ χριστιανικὸς λαὸς τὸ, ἀμήν· ὅ ἐστι, γένοιτο, γένοιτο.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΣΤ'.

Ἀλληλούϊα.

Πολλάκις ἀπεδείξαμεν, ὅτι σκιά τῆς καινῆς ἢ παλαιᾶ Διαθήκης· οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ ράδιον τοῦτο καταμαθεῖν· τὴν τε γὰρ Ἰουδαίων ἐλευθερίαν θεσπίζει, καὶ τὴν πάντων ἀνθρώπων σωτηρίαν προσαγορεύει· ἔχει δὲ πολλὴν πρὸς τοὺς προτεταγμένους ἀκολουθίαν· ὁ μὲν γὰρ τέταρτος καὶ ἑκατοστὸς διήγησιν ἔχει τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πατριάρχας γεγεννημένων ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις παρασχεθειῶν δωρεῶν. Ὁ δὲ μετὰ ἐκείνον, πρὸς ταῖς εὐεργεσίαις, καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀχαριστίαν ἐδίδαξε, καὶ τὰς δι' ἐκείνων ἐπενεχθείσας τιμωρίας αὐτοῖς. Οὗτος δὲ προαγορεύει τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγὴν διὰ τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίαν γεγεννημένην. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις ἐσκιογράφηται τὰ ἡμέτερα, ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐν τῷ δε τῷ ψαλμῷ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τὰ θεσπίσματα· μᾶλλον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις ἀρμόττει τῆς προφητείας τὸ πλεῖστον.

Ι **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι
χρηστὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Διπλὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι· τὸ μὲν, ὁμολογεῖν ἐστὶ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, τὸ δὲ, εὐχαριστεῖν ἐφ' οἷς εὐηργετήμεθα· ἀμφοτέρω δὲ δεῖ ἀποτινύειν τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστὸς ἐστίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

2 **Ε**ἰπάτωσαν οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ
Κυρίου, οὓς ἐλυτρώσατο ἐκ χειρὸς ἐχ-
θοῦ, καὶ ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγεν
αὐτούς.

3 **Α**πὸ ἀνατολῶν, καὶ δυσμῶν, καὶ
βορρᾶ, καὶ θαλάσσης.

4 **Ε**πλανήθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν ἀ-
νύδρῳ, ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ
εὖρον.

5 **Π**εινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ
αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλιπε.

Δελυτρωμένοι ἐσμέν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῆς δου-
λείας τοῦ διαβόλου ρυσθέντες, ἀντιλύτρου ἡμῶν
γενομένου τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐ-
λυτρώσατο πρότερον καὶ τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῆς
ἐν Βαβυλῶνι δουλείας, καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ
συνήγαγεν αὐτοὺς ὄντας διεσπαρμένους εἰς τὰς
χώρας τῶν Ἀσσυρίων, καὶ δουλεύοντας αὐτοῖς
κρίματι Θεοῦ, ἵνα γνωρίσῃ τοῖς ἀνθρώποις, δια-
σπείρων μὲν τὴν τοὺς ἀμαρτωλοὺς παιδεύουσαν
δικαιοσύνην αὐτοῦ· συνάγων δὲ αὐθις τὴν ἐπὶ τὰς
μετανοοῦντας εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ. Ἐκ τούτου
τοῦ ῥητοῦ προσδοκῶσιν οἱ Ἑβραῖοι καὶ ἐλπίζουσιν,
ὅτι ὁ Θεὸς αὐθις συνάξει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν διασπο-
ρῶν, καὶ ὑποτάξει αὐτοῖς τὴν γῆν τῆς Παλαιστι-
νης· πρὸς οὓς λέγομεν, ὅτι τὸ αἰχμαλωτισθῆναι
αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ διασπαρῆναι εἰς
τὰς χώρας αὐτῶν προεδήλωσεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν
Προφητῶν μετὰ τῆς ποσότητος τοῦ καιροῦ τῆς
δουλείας, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς τὰς πα-
τρίδας· τὴν δὲ νῦν ἐσχάτην αὐτῶν καταδίκην, ὅτι
μὲν ἔσται προεῖρηκε, τὴν δὲ ποσότητα τῶν χρό-
νων καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν οὐδεὶς τῶν Προφητῶν
προεῖρηκεν. Ἐκ τούτου δῆλον καθίσταται ὡς τουτὶ

τὸ προφητικὸν οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν τῶν εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πιστευσάντων, οὓς συνήγαγεν ὁ Κύριος ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐκ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ συνῆψεν ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τῆς μιᾶς πίστεως ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, οἵτινες ἤμεν πρὸ τοῦ πιστεῦσαι εἰς αὐτὸν, πεπλανημένοι, μὴ πορευόμενοι πρὸς τὴν θεῖαν αὐτοῦ ὁδηγίαν, καὶ περινοστοῦντες ἐν πολιτεύματι ἐρήμῳ, ἐστερημένοι, φημί, τῆς θείας ἐπισκοπῆς καὶ ἐξηπορημένῳ τῶν ἀρετῶν, καὶ ἀνύδρῳ μὴ ἔχοντι ὕδωρ τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος. Τότε οὐκ εἶχομεν εὐρεῖν ὁδὸν φέρουσαν εἰς πόλιν κατοικητηρίου τῶν δικαίων, ἥτις ἐστὶν ἡ οὐράνιος βασιλεία· ἤμεν καὶ πεινῶντες· οὐ γὰρ εἶχομεν τὸν ἄρτον τὸν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου, ὅς ἐστιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· καὶ διψῶντες δι' ἐνδειαν ὕδατος, περὶ οὗ λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ρεύσουσι ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ». Ἐν δὲ τοιαύταις ταλαιπωρίαις ἐξέλειπεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν (1).

6 Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς·

7 Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν, τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου.

8 Εξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεῃ αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

9 Ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενὴν, καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν.

Οἱ μὲν εἰδωολάτραι οὐκ ἐγίνωσκον τὴν ἐν ἧ διετέλουν ἀθλιότητα, οὐδὲ ἔκραζον πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν καὶ ἀβλεψίαν· οἱ δὲ ἅγιοι Προφῆται καὶ οἱ δίκαιοι θλιβόμενοι ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτῶν, ἐκέκραξαν πρὸς τὸν Κύριον ἐν ἰκεσία καὶ στεναγμῷ ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐν τῇ γῇ διατριβῆς οἱ μὲν δαιμονῶντες οὐ προσήρχοντο τῷ Χριστῷ ζητῆσαι θεραπείαν· ἦσαν γὰρ ἄφρονες καὶ μὴ συνιέντες τὰ ἐν οἷς διετέλουν δεινά· οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτῶν εὐφρονοῦντες, προσήρχοντο τῷ Χριστῷ, καὶ ἰκετεύοντες ἐζήτησαν τὴν θεραπείαν τῶν ἐνοχλουμένων συγγενῶν αὐτῶν, οὕτω καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ κατοικτεῖροντες τοὺς συγγενεῖς ἕνεκα τῆς ἀπωλείας, ἔκραζον ζητοῦντες παραγενέσθαι τὸν Θεὸν σωματικῶς εἰς τὸν κόσμον, ὥς αὐτοῖς κεχηρμάτιστο, ἵνα ἐκτελέσῃ τὰ τῆς σωτηρίας· ὧν καὶ ἐπακούσας ἐπεδήμησε, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν ἐρρύσατο τοὺς πεπλανημένους εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου τῶν σεσωσμένων· διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ὁδὸς λέγεται, ὁδηγοῦσα τὰς πειθομένους αὐτῷ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ εἰς πόλιν κατοικητηρίου τὴν οὐράνιον, ἐνθα κατοικοῦσιν οἱ ἅγιοι αὐτοῦ. Εἰς ταύτην δὲ τὴν πόλιν καταντῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς νοητῆς Βαβυλῶνος καὶ τῆς τοῦ κόσμου συγχύσεως ἀφιστάμενοι· καὶ ὥσπερ οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ ἐπανερχέσθαι εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ διέβησαν κατατρυχόμενοι δι' ἐρήμου ἐπιπόνου, οὕτως ὀφείλομεν καὶ

(1) Ἰωαν. ζ', 38.

ἡμεῖς διὰ στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης πορεύεσθαι εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ· ὅθεν πάντες οἱ λαοὶ τῶν Χριστιανῶν εὐχαριστεῖτωσαν, καὶ ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἑλέη αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τὰ γεγονότα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενὴν, καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν. Πᾶς ὅστις ἔρημος τυγχάνει τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐστερημένος τῆς δικαιοσύνης, ψυχὴν λέγεται ἔχειν κενὴν καὶ πεινῶσαν· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ πρότερον, πιστεύσαντες μέντοι εἰς Χριστὸν, καὶ διδαχθέντες τὴν ἐργασίαν τῆς δικαιοσύνης, ἐχορτάσθησαν καὶ ἐνεπλήσθησαν οὐρανίων ἀγαθῶν.

10 **Κ**αθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ.

11 **Ο**τι παρεπείκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν βουλήν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν.

12 **Κ**αὶ ἐταπεινώθη ἐν κόποις ἡ καρδία αὐτῶν, ἡσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν.

13 **Κ**αὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς.

14 **Κ**αὶ ἐξήγαγεν αὐτούς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξεν.

15 **Ε**ξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἑλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Βδει, φησὶ, τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς φυσικῆς γνώσεως κατανοῆσαι τὸν παραγωγέα τῶν ὄντων καὶ συνιέναι αὐτὸν ἀπὸ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων, τῆς τε συνοχῆς καὶ διοικήσεως αὐτῶν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίου αὐτοῦ δυνάμεις καὶ θεϊότης». Αὐτοὶ μέντοι ἐποίησαν ἑαυτοὺς αὐθαιρέτως καθημένους ἐν σκότει τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου, ἥτις ἐστὶ τὰ φαῦλα ἔργα, τὰ ἐπάγοντα θάνατον· καὶ κατέστησαν σφᾶς αὐτοὺς πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ, τουτέστιν, ἐδέσμευσαν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τῇ ἀπουσίᾳ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· καὶ σιδήρῳ, τουτέστιν, ἀλύσει τῆς ἀγνοσίας, στερεμνίοις καὶ ἀντιτύποις οὔσαις ὡς ὁ σιδήρος, δι' αὐτὰ καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώμασι φθαρτῶν πραγμάτων· ταῦτα δὲ ἔπαθον, ὅτι παρεπείκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν βουλήν τοῦ Ὑψίστου παρώξυναν, παραβάντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· ἡ γὰρ παράβασις τοῦ θείου νόμου τυφλοῖ τὸ ὁρατικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκβάλλει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς εὐσεβείας, ἀποπλανῶσα αὐτὸν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, καὶ καταρρίπτουσα αὐτὸν εἰς πλάνην καὶ ἀσέβειαν, καὶ ἀφιστῶσα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἐγένετο αἰτία ἀπάτης τοῖς ἐθνικοῖς, ἀλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν αὐτούς ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξε, λέγων τοῖς ἐν

δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύπτεσθε, ὡς φησὶν Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ· περὶ οὗ καὶ Ζαχαρίας ὁ Προφήτης ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ λέγει· «Καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου μὴ ἔχοντος ὕδωρ». Ὅθεν ἐξομολογησόμεθα τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

16 **Ο**τι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνέθλασεν.

Πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς ὀνομάζει ὁ Προφήτης τὰς πρὸς θάνατον εἰσόδους, ὡς ἀντιτύπους καὶ ἀδιαφεύκτους. Ταῦτα μέντοι συνέτριψεν ὁ Κύριος, καταβάς εἰς ἄβηθ καὶ λύσας τοὺς ἐκεῖσε δεσμίους.

17 **Α**ντελάβετο αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν· διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἔταπεινώθησαν.

18 **Π**ᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν, καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.

19 **Κ**αὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς.

Ταῦτα, φησί, τὰ σωτήρια εἰργάσατο ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, ῥυσάμενος αὐτοὺς ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου οὐ διὰ τινα αὐτῶν ἀγαθὴν πράξιν, ἀλλὰ διὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος· τέως γὰρ ἦσαν ἔτι πορευόμενοι ἐν

ὁδῷ ἀνομίας, τῆς ἀπὸ τῆς δόξης εἰς ταπείνωσιν καὶ εὐτέλειαν καταγαγούσης αὐτοὺς, καὶ ποιησάσης τὰς ψυχὰς αὐτῶν βδελύττεσθαι πάντα λόγον Θεοῦ, τὸν τὰς ψυχὰς διατρέφοντα· οἱ γὰρ Ἕλληνες οὐ παρεδέχοντο νοουθεσίαν, οὐδὲ τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν ἤκουον βουλομένων ἀποτρέψαι αὐτοὺς τῆς δυσσεβείας ἣ τῶν πονηρῶν πράξεων. Διὸ καὶ Σωκράτους θάνατον κατεδίκασαν, καὶ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Πυθαγόρου βασάνοις ἔτειναν, καὶ τὸν Ἀνάξαρχον ἐν ὄλμῳ ἔτριψαν, καὶ ἄλλους πολλοὺς βασάνοις ἀπέκτειναν, ἐπιχειρήσαντας κωλύσαι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀσχημόνων ἔργων, καὶ ἡ τῆς πονηρίας ἕξις κατέστησεν αὐτὸς οἷον ἀσθενοῦντας πρὸς θάνατον καὶ βδελυττομένους πᾶν βρῶμα. Ταῦτα δὲ διέξεισιν ὁ Προφήτης, τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν δύναμιν δεικνῦναι βεβλόμενος, ἥτις τοὺς μὴ τὴν τῶν οἰκείων σοφῶν διδασκαλίαν δεχομένους διὰ σκληρογνωμίαν ἐποίησε δέξασθαι ἀσμένως τὸ τῶν ἰδιωτῶν Ἀποστόλων κήρυγμα· τοῦτο δὲ πάντως ἔργον τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, πρὸς ὃν ἐκέκραξαν οἱ ἅγιοι ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, ἀσχάλλοντες ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ὁμογενῶν· ὃς καὶ ἐπακούσας αὐτῶν, ἔσωσε τοὺς ἀπολλυμένους ἐκ τῶν ὀλοθρευσῶν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀναγκῶν.

20 **Α**πέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφορῶν αὐτῶν.

21 **Ε**ξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

22 **Κ**αὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰ-

νέσεως, καὶ ἐξαγγειλάτωσαν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει.

Διὰ τούτου ἀριδηλότατα ὁ Προφήτης παρέστησε τὴν ἑνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου· ὁ γὰρ προφορικός λόγος οὐ λέγεται ἀποσέλεισθαι· ἀρα περὶ τοῦ ἐνυποστάτου λόγου καὶ ὁμοουσίου τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ λέγει· ὅς τις λόγος λέγεται, ὅτι γεννᾶται ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἀπαθῶς, ἀφθόρως τε καὶ ἀρρέυστως, ὡς γεννᾶται καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος ἐκ τοῦ νοῦς ἀδιάστατός τε αὐτοῦ μένει· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς κατὰ μὲν τὴν θεότητα αὐτοῦ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐστίν, ἀχώριστός τε τοῦ Πατρὸς μένει· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα λέγεται ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν κόσμον· ἀποστολὴν δὲ τοῦ Πατρὸς τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ νόει· ὅς ἐλθὼν ἰάσατο τὰς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν θανατούντων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἀπὸ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Διὸ πάντες ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ οὐ κτήνη τὰ νενομισμένα ἐν τῷ διὰ Μωσέως δοθέντι νόμῳ, ἀλλὰ θυσίαν αἰνέσεως καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον, ἣν σαφέστερον ἐρμηνεύσας Ἀκύλας, λέγει θυσίαν εὐχαριστίας· ὡς καὶ ἡμεῖς τὴν θείαν μυσταγωγίαν εὐχαριστίαν καλοῦμεν· ἐν ἣ ἀναγινώσκεται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐξαγγέλλον τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγαλλιάσει.

23 **Ο**ἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς.

24 **Αὐτοὶ** εἶδον τὰ ἔργα Κυρίου, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ.

25 **Εἶπε**, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ὑψώθη τὰ κύματα αὐτῆς.

26 **Α**ναβαίνουνσιν ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουνσιν ἕως τῶν ἀβύσσων, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο.

27 **Ε**ταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη.

28 **Κ**αὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς.

29 **Κ**αὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὐραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς.

30 **Κ**αὶ εὐφράνθησαν, ὅτι ἠσύχασαν, καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ.

31 **Ε**ξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ τοῦτο πρόρρησίς ἐστι τοῦ τοῖς Ἀποστόλοις γεγονότος θαύματος, ὅτε κλυδωνισθέντες ὑπὸ τῆς καταιγίδος ἐν τῷ πλοίῳ ἀλιεύοντες, καὶ ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς, διεσώθησαν τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ καὶ δυνάμει. Αὐτοὶ εἶδον τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἃ ἐποίησεν ἐν τῷ βυθῷ.

ἐπιτιμήσας γὰρ τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ κατέ-
 παυσε τὸν κλύδωνα, καὶ διέσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν
 ἀναγκῶν αὐτῶν, τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐν κακοῖς τη-
 κομένης· τότε γὰρ ἐταράχθησαν καὶ ἐσαλεύθησαν
 ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὴν θάλασσαν σοφία
 αὐτῶν κατεπόθη, καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον, εἰ-
 πόντες, σῶσον ἡμᾶς ἐπιστάτα ἀπολλύμεθα (1)· τότε
 εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ἐπέταξε τῇ
 καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὖραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύ-
 ματα τῆς θαλάσσης, καὶ εὐφρανθέντας ὅτι ἡσύχα-
 σαν, προσώρμισεν αὐτοὺς ἐπὶ λιμένα, ὃν ᾔθελον.
 Προσέτι θάλασσα μεταφορικῶς λέγεται καὶ ἡ πα-
 ροῦσα ζωὴ, πλοῖα δὲ αἱ ἐκκλησίαι τῶν Χριστιανῶν·
 οἱ δὲ ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς, εἰσὶν οἱ
 θεοὶ Ἀπόστολοι, ὡς ἐργασάμενοι ἐργασίαν πολ-
 λὴν σωτηρίας εἰς πολλὰ πλήθη ἀνθρώπων. Αὐτοὶ
 εἶδον τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, τὰ
 ὄντα ἐν τῷ βυθῷ τοῦ πελάγους τῆς ἀνεικαστοῦ σο-
 φίας τοῦ Θεοῦ· ὥσπερ γὰρ κατὰ τοῦ δικαίου Ἰώβ,
 οὕτω καὶ κατὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνεχώρησεν
 ἐξαναστῆναι πνεύματα ἀντικείμενα, ἅτινα ἐπήγει-
 ραν πειρατήρια κατ' αὐτῶν, ὥσπερ κύματα εἰς ὕψος
 μετεωρούμενα, καὶ ἕως τῶν ἀβύσσων ἀνερρώγῃτα
 καὶ χασματούμενα, ἀφ' ὧν ἐταράχθησαν καὶ ἐσαλεύ-
 θησαν, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη, ἐν ἀπορίᾳ
 καταστάντων ἀνθρωπίνης βοθηείας πρὸς σωτηρίαν·
 διὸ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον καὶ τῷ παντοδυνάμῳ
 αὐτοῦ ὀνόματι ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ κατέπαυσαν
 τὰ πειρατήρια, καὶ ἐπιστρεψάντων τῶν ἐθνῶν πρὸς
 τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν, ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

32 Ὑψώσάτωσαν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ
 λαοῦ, καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνε-
 σάτωσαν αὐτόν.

33 Ἐθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον, καὶ
 διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψαν.

34 Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην, ἀπὸ
 κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.

35 Ἐθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων,
 καὶ γῆν ἀνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων.

36 Καὶ κατώκισεν ἐκεῖ πεινῶντας,
 καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας.

37 Καὶ ἔσπειραν ἄγρους, καὶ ἐφύ-
 τευσαν ἀμπελῶνας, καὶ ἐποίησαν καρ-
 πὸν γεννήματος.

38 Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐπλη-
 θύνθησαν σφόδρα, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν
 οὐκ ἐσμίκρυνε.

Τὸ, ὑψώσάτωσαν, ἀντὶ τοῦ, ἀπαγγειλάτω-
 σαν τὸ ὕψος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θεοῦ,
 ποῦ δὲ τοῦτο ποιητέον; ἐν Ἐκκλησίᾳ, φησί, καὶ
 συναγωγῇ τῶν ἐθνῶν, ἐν οἷς ἐστι καθέδρα πρε-
 σβυτέρων, ἱεραρχῶν, ἀρχηγῶν τε καὶ διδασκάλων
 αὐτῶν, ὧν ἐν μέσῳ αἰνεῖται ὁ Θεός, ὃς διὰ τὴν
 δικαιοσύνην αὐτοῦ τοὺς μὲν Ἰουδαίους, ποταμῶν
 δίκην πεπληρωμένους ὄντας χαρισμάτων Θεοῦ, ὡς
 ἔχοντας Προφῆτας καὶ διδασκάλους· οὓς διεξόδους
 ὑδάτων λέγει, ἀρδεύοντας τὴν γενεὰν αὐτῶν ὡς
 γῆν καρποφοροῦσαν· τούτους ἔθετο ὡς ἔρημον δι-
 ψώδη, καὶ μετεποίησεν αὐτοὺς εἰς δίψαν καὶ εἰς
 ἄλμην, γῆν δηλαδὴ ἄκαρπον κατέστησεν αὐτοὺς

(1) Λουκ. κ', 24.

ἀπὸ κακίας τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων καὶ πάντων τῶν βουλευσαμένων σταυρῶσαι Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν· καὶ ἀφείλετο ἀπ' αὐτῶν τὴν προφητείαν καὶ τὴν ἱεροσύνην καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὸν τόπον τῆς νομικῆς αὐτῶν λατρείας μετὰ πάντων οἷς ἐκαυχῶντο. Τὰ δὲ ἔθνη, ἃ πρότερον ὑπῆρχον ὡς γῆ ἔρημος ἡλαττωμένη παντὸς ἀγαθοῦ, ταῦτα διὰ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ ἔθετο εἰς λίμνας ὑδάτων, αἵτινές εἰσιν αἱ κολυμβῆθραι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Τοῦτο προεῖπεν ὁ Θεὸς καὶ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοσῶ πρώτῳ Ἡσαΐα τοῦ Προφήτου· «Ἀνοίξω ἐπὶ τῶν ὀρέων παταμῆς, καὶ ἐν μέσῳ πεδίων πηγὰς· ποιήσω τὴν ἔρημον εἰς ἑλὴ ὑδάτων, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ τῶν Ἀσμάτων λέγει ὡς πρὸς τὴν Χριστιανικὴν γενεάν· «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὡς λίμναι ἐν Ἑσβεῶν, ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν». Θυγατέρα πολλῶν ἐνταῦθα ὀνομάζων τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, οὕσαν θυγατέρα Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ἥτις ἦν πρότερον ἄνυδρος, ὕστερον δὲ ἐρρύαγησαν ἐν αὐτῇ ποταμοὶ διδασκαλίας θείων δογμάτων, ὧν παρὰ τὰς διεξόδους ὁ φυτευθεὶς, ἔσται ὡς τὸ ξύλον, ὃ τὸν καρπὸν δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρύησεται· καὶ ἐν αὐτοῖς κατοικοῦσιν, οὓς ὁ Κύριος μακαρίζει, λέγων· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται» (1)· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει ὁ Προφήτης, κατώκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, οὗτοι καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας, τουτέστι, πολιτείας θεαρέστους ἐνεδείξαντο, καὶ ἔσπειραν ἄγρῃς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας, μετοχετεύοντες τὸν σπόρον τοῦ θείου λόγου, ὃν παρὰ τῶν Ἀποστόλων ὡς παρὰ πατέρων παρέλαβον, σπείροντες

καὶ φυτεύοντες αὐτὸν εἰς τὰς καρδίας τῶν μεταγενεστέρων ὡς εἰς ἄγρους καὶ ἀμπελῶνας, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν· καὶ εὐλογηθέντες παρὰ Θεοῦ ἐπληθύνθησαν σφόδρα οἱ Χριστιανοί, καὶ ἐπλήρωσαν τὴν γῆν, οὓς ὀνομάζει ὁ Προφήτης κτήνη, ἥ δι' ἣν εἶχον πρότερον κτηνώδη ἄγνοϊαν, ἥ διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ὡς βοσκήματα ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

49 **Κ**αὶ ὠλιγώθησαν, καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης.

40 **Ε**ξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῶ.

41 **Κ**αὶ ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας, καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα πατριάς.

42 **Ο**φονται εὐθεῖς, καὶ εὐφρανθήσονται· καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς.

43 **Τ**ίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου;

Τοῦτο ἐνταῦθα εἶρηται περὶ τῶν ἀπιστιάντων καὶ περὶ τῶν ἐπανασάντων κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ταύτης διδασκάλων, Ἀποστόλων καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν Χριστιανῶν. Καὶ λέγει, ὅτι οἱ ἐπιχειρήσαντες ἀφανίσαι τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὠλιγώθησαν, καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης, καὶ ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας

(1) Ματθ. 4, 6.

αὐτῶν. Τὸ δὲ, ἐπλάνησεν αὐτοὺς, οὐ σημαίνει ὅτι ἐτύφλωσεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὅτι ἀφέντας τὸν Χριστὸν, ὅς ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διὰ τοῦτο κατέλιπεν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἐπλάνηθησαν καὶ ὠδευσαν ὁδὸν ἄβατον, μὴ ἔχσαν πορείαν πρὸς σωτηρίαν. Τοὺς δὲ πτωχοὺς τῷ πνεύματι, δηλαδή τοὺς καταδεξαμένους ἐκουσίως τὴν θεάρεστον πτωχείαν, προσεδέξατο καὶ ἐβοήθησεν αὐτοῖς ἐκ πτωχείας, καὶ ἔθετο τὰς πατριάς αὐτῶν ὡς πρόβατα ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ποιμαντορίαν.

Πρόβατα νοητέον καὶ τοὺς ἀγίους μάρτυρας, τοὺς σφαγιασθέντας ὑπὲρ αὐτοῦ. ὅθεν οἱ μὲν εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ ἰδόντες, ἃ ἐπεθύμησαν οἱ πρὸ Χριστοῦ ἰδεῖν, εὐφρανθήσονται ἐπὶ τοῖς ἔργοις τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ διάβολος, ὁ ἐργάτης καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἀνομίας κατήργηται, καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν τὰ στόματα ἐμφραγήσονται. Ἐπεὶ δὲ ὁ ψαλμὸς οὗτος προαγγέλλει τὰ ἐσόμενα, διὰ τοῦτο ὡς ἀπορῶν λέγει· τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; δεικνύς ὅτι δεῖται ταῦτα σοφοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸ συνιέναι καὶ κατανοῆσαι αὐτά.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΖ'.

Ὡδὴ τῷ Δαβίδ.

Καὶ οὗτος ὡσαύτως ὁ ψαλμὸς καὶ τὴν Ἰουδαίων ἐπάνοδον προθεσπίζει, καὶ τῶν ἐθνῶν προαγορεύει τὴν σωτηρίαν· πολλὴν δ' ἔχει τὴν συγγένειαν πρὸς τε τὸν νς', καὶ τὸν νθ', ψαλμόν.

Ετοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.

Διπλασιάζει τὸ, ἐτοίμη, ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι ὥσπερ ὁ μέλλων ὑποδέξασθαι βασιλέα, διτταχῶς παρασκευάζει αὐτῷ τὸν οἶκον, πρῶτον μὲν σαρῶν καὶ ἀποκαθαίρων τοὺς ῥύπους, δεύτερον δὲ στρωνύων καὶ κατακοσμῶν αὐτὸν πολιτίμοις καὶ εὐκλεέσι στρώμασι, κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρῆ τὸν μέλλοντα ὑποδέξασθαι τὸν Χριστὸν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, πρῶτον καθᾶραι ταύτην διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἡμαρτημένων, εἶτα κοσμη-

σαι αὐτὴν ταῖς ἀγαθαῖς καὶ θεαρέστοις πράξεσι· «Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται» (1). Οὗτοι ἄσονται καὶ ψαλοῦσιν ἐν τῇ δόξῃ αὐτῶν, τουτέστιν, ἐν ταῖς δοξαζούσαις καὶ κλειζούσαις αὐτοῦς, ἐν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θεωρητικαῖς καὶ πρακτικαῖς ἀρεταῖς. Δόξα τῶν Χριστιανῶν ἐστὶ καὶ ὁ Χριστὸς, ὅστις τὸ καθ' ἡμᾶς προσειληφώς, ἐποίησεν ἡμᾶς συμμόρφους καὶ μετόχους τῆς δόξης αὐτοῦ.

Εξεγέρθητι ἡ δόξα μου, ἐξεγέρθητι ψαλτήριον καὶ κιθάρα, ἐξεγερθήσονται ὄρθρου.

(1) Ματθ. ε', 8.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

Διὰ τοῦ, ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, διεγείρει ὁ ψαλμωδὸς τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα τῆς προφητείας, καὶ παρακινεῖ εἰς τὸ δοξάσαι αὐτὸν τὴν πνευματικὴν δόξαν· διὰ δὲ τοῦ, ἐξεγέρθητι ψαλτήριον καὶ κιθάρα, διεγείρει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα τῇ συμφωνίᾳ ἀμφοτέρων εὐτάκτως καὶ εὐαρμόστως αἰνέσῃ τὸν Θεόν, καὶ δέξεται τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐποτρύνει προσέτι διὰ τούτου τὴν τε παλαιὰν καὶ τὴν νέαν Γραφὴν, ἵνα ὁμοφώνως ἀπαγγείλωσι τὰ ἔργα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ἡ γὰρ παλαιὰ προαγγέλλει τὰ ἐσόμενα, ἡ δὲ νέα τὴν ἔκβασιν τῶν προηγγελλμένων. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ὄρθρου, ὑπαινίττεται τὸν καιρὸν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὸν καιρὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ· ὁ γὰρ Δαβὶδ ἀπὸ τότε ἕως τῆς συντελείας ἄδει τῷ Θεῷ, καὶ ψάλλει μεθ' ἡμῶν τῶν πεφωτισμένων τῇ ἀνατολῇ τοῦ νοητοῦ ἡλίου, καὶ ὀφειλόντων περιπατεῖν ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως. Ὁ δὲ ἱερὸς Ἡσύχιος λέγει, διὰ τοῦ εἰπεῖν τὸν ψαλμωδὸν, ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, διεγείρει τὸν Χριστόν, ὃν καὶ εἰσάγει ἀποκρινόμενον καὶ λέγοντα· ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου· τουτέστιν, ἀναστήσομαι ἐκ νεκρῶν, ὡς ἐξ ὕπνου ὄρθρου βαθεός, καθ' ὃν καὶ ἐγένετο ἡ ἐκ τοῦ τάφου ἀνάστασις αὐτοῦ. Προσέτι διὰ τούτου, τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ζωῆς καθιεροῦ καὶ ἀνατίθῃσι τῷ Θεῷ ἐν τῷ λέγειν, ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.

3 **Ε**ξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς Κυριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν.

Εναργέστερον διὰ τοῦ παρόντος ἐδήλωσε τὸν λόγον εἰρησθαι περὶ ἡμῶν τῶν πιστευόντων εἰς Χριστόν διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐν λαοῖς καὶ ἐν ἔθνεσιν· ἡμῖν γὰρ ἀναγινώσκουσι τὸ ψαλτήριον συνάδει τῷ Θεῷ καὶ συμπάλλει ὁ Δαβὶδ· διὸ καυχώμενος λέγει· ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, καὶ ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν.

4 **Ο**τι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.

Τὸ ἔλεός σου, φησί, πλατύτερον καὶ εὐρυχωρότερον τῶν οὐρανῶν ἐστίν, ὡς δυνάμενον ἐπικαλύψαι πάσας τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅπερ ἀπὸ τῆς γῆς μὲν ἄρχεται, καταντᾷ δὲ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Φησὶν οὖν, ἔλεεις τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους· τοῦ γὰρ ἔλεος σου πλήρης ἡ γῆ, τῶν δὲ ἐλεουμένων τὸ κατάντημα καὶ τὸ πέρας ἐστίν ἡ τῶν οὐρανίων ἀπόλαυσις. Νεφέλας λέγει καὶ τοὺς Προφῆτας καὶ Ἀποστόλους, ὡς μεταρσίους τῇ δόξῃ· διὰ τούτων γὰρ ἐπιβρέχει ὁ Θεὸς τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτῶν ποτίζει τοὺς ἀνθρώπους, ὡς διὰ νεφελῶν τὴν γῆν· καὶ ἔλεος μὲν λέγεται ἡ θεότης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· αὕτη γὰρ ἠλέησε τὸν ἄνθρωπον· ἀλήθεια δὲ, ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ· ἐγένετο γὰρ ἄνθρωπος ἀληθεία καὶ οὐ φαντασία· διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ λέγει· «Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν» (1). Ἔτι τὸ, μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, μεγαλύνουσι τὴν θεότητά σου οἱ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν ἄγγελοι· ἡ ἀντὶ τοῦ, τῆς θεότητός σε τὸ μεγαλεῖον πεφανέρωται πᾶσιν,

(1) Ψαλμ. πδ', 11.

ἀνελθόντος σου εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὃν κεκαλυμμένον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, περιπατοῦντός σου ἐν τῇ γῇ· πρὸ γὰρ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεώς σου οὐκ ἐγίνωσκον οἱ ἄνθρωποι τὸ μέγεθος τῆς θεότητός σου, τὰ νῦν δὲ ἔγνωσαν, ὅτι σὺ Θεὸς μέγας ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς δοξαζόμενος.

5 Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου, ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου. Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.

Τοῦτο σαφέστερον προμηνύει τὴν ἐν νεφέλαις εἰς οὐρανὸς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ γὰρ εἶναι τὸν Θεὸν ἐν οὐρανοῖς πρόδηλον, ὡς γέγραπται καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ· Ὁ Θεὸς ἐν οὐρανῷ κατοικεῖ (1). Τὸ δὲ ἐνταῦθα, ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός, εἴρηται περὶ τῆς ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς μετὰ σώματος ἀνυψώσεως τοῦ Χριστοῦ, μεθ' ἣν ἐφήπλωται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῶν ἐθνῶν. Ἀναληφθέντος δὲ καὶ πέμφαντος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐρρύσθησαν οἱ ἀγαπητοὶ αὐτοῦ, οὓς ἡγάπησε, καὶ ὑπὲρ ὧν κατέβη καὶ ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ῥύσῃται αὐτοὺς ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ διαβόλου.

6 Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· ὑψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίκχημα, καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρέσω.

7 Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι

Μανασσή, καὶ Ἐφραὶμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου.

8 Ἰούδας βασιλεύς μου, Μωάβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου.

9 Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλὼ τὸ ὑπόδημά μου· ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.

Εἰπόντι ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ, ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀναστήσομαί σοι· οὕτω καὶ νῦν εἰπόντι, ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός, ἐλάλησεν ὁ Θεός ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι· ὑψωθήσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκχημα, ὅπερ κατὰ μὲν τὸ γράμμα ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, ὑψωθήσομαι καὶ ἀνώτερος γενήσομαι τῶν αἰχμαλωτευσάντων τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ ἐπιστρέψω τὰς αἰχμαλώτους εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, καὶ διαμεριῶ αὐτοῖς τὰ Σίκχημα, τὰ ἐν τοῖς ὕψηλοις καὶ ὄρεινοις τόποις, καὶ σχοινίοις γαιωδαισίας τούτους διαμετρέσω αὐτοῖς, καὶ διανεμῶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν, τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰς πεδεινὰς χώρας, καὶ ἰδίας αὐτοῖς ποιήσω ταύτας, καὶ ἐπιστρέψω τὸν Μανασσὴν εἰς Γαλαὰδ, ἔνθα καὶ πρότερον ἦν, ὅτι ἐμός ἐστιν, ἥτοι ἐμοῦ κτῆμα· ἐνισχύσω δὲ καὶ τὸν Ἐφραὶμ, καὶ ἐπιστρέψω αὐτὸν εἰς κεφαλὴν τῆς παρ' ἐμοῦ δοθείσης ἡγεμονίας, καὶ τὸν Ἰούδαν τὸν ὑπ' ἐμοῦ καταστάντα βασιλέα ἐπανάξω εἰς τὴν βασιλείαν· Τὸ δὲ ἔθνος Μωάβ ὑποτάξω αὐτοῖς καὶ ταπεινώσω, καὶ ποιήσω αὐτὸν ὡς λεκάνην καὶ νιπτῆρα τῶν ποδῶν αὐτῶν, καὶ ἐκτενῶ τοὺς πόδας αὐτῶν, ἥτοι τὰ διαβήματα καὶ διαστήματα τῆς ἐ-

(1) Ψαλμ. πβ', 19.

ξουσίας αὐτῶν μέχρι τῶν πόλεων τῆς Ἰδουμαίας, ἅτινα διαβήματα οἰκειούμενος ὁ Θεὸς λέγει, τὸ ὑπόδημά μου· καὶ ἐπάγει, ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν, τουτέστι, πάντα τὰ ὅμορα ἔθνη ὑποκείμενα τοῖς ἐμοῖς ποιήσω. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, Σίχημα ἐρμηνεύεται μετάρσιον· μετάρσιον δὲ καὶ ὑπερῆρμένον πάντων τῶν κοσμικῶν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗ τὰ χαρίσματα διεμέριζεν ὁ Κύριος τοῖς πιστοῖς, ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανούς, διαμετρήσας καὶ δὲς ἐκάσῳ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Κοιλὰς δὲ τῶν σκηνῶν ἐστὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη, ὅτι ἐν αὐτῇ πηγνυνται αἱ πόλεις ὡς σκηναί· ταύτας οὖν τὰς πόλεις καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διεμέρισε τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προέδροις, ἵν' ἕκαστος διοικῇ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ μερίδα καὶ ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ Γαλαὰδ ἐρμηνεύεται, μετάβασις· τὸ δὲ Μανασσῆς, ἀμνημοσύνη· τὸ δὲ Εὐφραῖμ, εὐφορία· τὸ δὲ Ἰούδας, ἐξομολογούμενος· λέγει οὖν, ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς, τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον ἀναλειφθέντος εἰς τοὺς οὐρανούς, ὅτι ὁ μεταβὰς καὶ μετατεθεὶς ἀπὸ τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν πίστιν, ἐμός ἐστι· καὶ ὁ ἐπιλαθόμενος τῶν προτέρων αἰσχροουργιῶν αὐτοῦ, ὅτε εὐφορος καὶ καρποφόρος ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀρετῶν, καὶ οὗτοι ἐμοὶ εἰσι, καὶ κεφαλὴ κραταιουμένη ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ὁ δὲ ἐξομολογούμενος, βασιλεὺς παρ' ἐμοῦ καθίσταται. Προσέτι τὸ, Ἰούδας βασιλεὺς μου, σημαίνει ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα ἐστὶ Δαβὶδ καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἐξ ὧν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ κατὰ σάρκα. Τὸ δὲ, Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου, ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ἀκύλα καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐρμηνείᾳ γέγραπται, σκεῦος λουτροῦ μου, ὅπερ σημαίνει, ὅτι καὶ αὐτοὶ

οἱ Μωαβῖται οἱ κωλυόμενοι εἰσελθεῖν εἰς ναὸν Θεοῦ, γενήσονται μοι οἰκεῖοι διὰ λουτροῦ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ὁ δὲ γε Εὐσέβιος φησιν, ἀκοῦσαι σοφοῦ τινος τῶν Ἰουδαίων ἐρμηνείαν παρ' αὐτοῖς κεκρυμμένην περὶ τούτου τοῦ ῥητοῦ, ὅτι ὁ προπάτωρ τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, ἐπειδὴ γεγέννηται ἐκ τῆς Ῥούθ Μωαβίτιδος οὔσης, ἐπήγγελται δὲ τὸν Χριστὸν γεννηθῆσθαι ἐκ φυλῆς Δαβὶδ, καὶ τοῦτο ἦν ἐλπίζόμενον, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα λέγει, Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου, ἀντὶ τοῦ, ὁ ἐλπίζόμενός μου καὶ προσδοκώμενος Χριστὸς ἐλεύσεται ἀπὸ τῆς φυλῆς Μωὰβ, ἐξ ἧς καὶ γὰρ γεγέννημαι. Ἐπεὶ δὲ Ἰδουμαία ἐρμηνεύεται σαρκίνη· ὑπόδημα δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ σὰρξ, δι' ἧς περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς γῆς ποσὶν αἰσθητοῖς, ὡς καὶ ὁ βαπτιστὴς ὀνομάζει ταύτην ὑπόδημα, εἰπὼν· οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ (1), τῆτέστιν, οὐκ ἰσχύω διαλύσαι καὶ κατανοῆσαι πῶς ἡ θεότης συνήπται τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ συνεδέθη ἐν ἐνὶ ὑποκειμένῳ περιπατοῦντι ἐπὶ τῆς γῆς· τοιγαροῦν τὸ, ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλὼν τὸ ὑπόδημά μου, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ τῆς γῆς περιπατήσω, ὡς ἄνθρωπος σεσαρκωμένος. Προσέτι Μωαβίτας καὶ ἀλλοφύλους ὀνομάζει ὁ Θεὸς πάντα τὰ ἔθνη τὰ λατρεύοντα τοῖς εἰδώλοις, ἐφ' ἃ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπέβαλε τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ, τῆτέστιν, ἐπὶ πάντας περιεπάτησε καὶ πρὸς πάντας διέβη διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ πολλοὶ τῶν πρὶν ἀλλοφύλων τανῦν τὴν ἀληθὴ πίσιν δεξάμενοι, οἰκεῖοι αὐτῷ ἐγένοντο· διὸ λέγει, ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν.

10 Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς, ἢ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας.

(1) Ἰωαν. 4, 27.

11 Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπώσάμενος ἡμᾶς; καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεὸς ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν;

Πόλιν περιόχῃς καὶ Ἰδουμαίαν νοητέον τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὸ σύστημα τῶν εὐσεβῶν. Λέγει οὖν ἐνταῦθα ὁ Προφήτης τίς ἀπάξει με εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν πιστευόντων εἰς σέ; εἰμὴ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπώσάμενος ἡμᾶς, τουτέστιν, ὁ καταλιπὼν τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ μηκέτι βοηθῶν αὐτοῖς ἐν τοῖς πολέμοις, μηδὲ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν, μηδὲ ἐνισχύων αὐτούς;

12 Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως,

καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.

13 Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῶν πιστῶν εἰρημένον ἐστίν, οἶονεὶ λεγόντων· οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἠλπισαν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ διδασκαλιῶν ἀνθρωπίνων, διὸ καὶ ἐματαιώθη ἡ σωτηρία αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ παρὰ σοῦ ἐλπίζομεν, ὦ Θεέ, τυχεῖν ἀντιλήψεως πρὸς σωτηρίαν καὶ παρακλήσεως ἐν πάσαις ταῖς θλίψεσιν ἡμῶν, καὶ ἐν σοὶ ποιήσομεν δυνάμεις καὶ σημεῖα, καὶ σὺ αὐτὸς ἐξουδενώσεις τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΗ΄.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰρημένος ἐστί, καὶ δοκεῖ ἐπαρᾶσθαι τῷ Ἰούδα καὶ τοῖς σταυρωταῖς αὐτοῦ· οὐ μὲν τοι ἀραί εἰσι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ προρρήσεις, ὧν ἔμελλον ἐπιτεσεῖν αὐτοῖς· διὸ ἐπιγέγραπται, εἰς τὸ τέλος, ὡς περιέχων τὰ ἐσόμενα, τελειωθείσης τῆς προωρισμένης προθεσμίας.

1 **Ο** Θεὸς τὴν αἰνεσίαν μου μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι στόμα ἀμαρτωλοῦ καὶ σῶμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοιχθη.

2 Ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία, καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν μοι δωρεάν.

3 Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, ἐνδιέβαλ-

λόν με, ἐγὼ δὲ προσηυχόμην.

4 Καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα εἰρημένον ἐστί, καὶ φησιν, ἐγὼ, ὦ Πάτερ, ἦλθον εἰς τὸν κόσμον ἀπαγγεῖλαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀνθρώποις, καὶ συστήσασθαι ἐπὶ τῆς γῆς τὴν

αἰνεσίν σου. Σὺ οὖν μὴ παρασιωπήσης, τουτέστι, μὴ ἐάσης τοὺς πονηροὺς εἰς σιγὴν καὶ λήξιν καταγαγεῖν τὴν αἶνεσίν σου, μηδὲ ἰσχύσαι κατὰ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως. Στόμα δὲ ἁμαρτωλοῦ λέγει τὸν διάβολον, τὸν αἷτιον τῆς χριστοκτονίας καὶ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν· προσέτι καὶ τὸν προδότην Ἰούδαν, ὃς ἤνοιξε τὸ στόμα εἰς τὴν κατὰ Χριστοῦ προδοσίαν, εἰπὼν· τί μοι θέλετε δοῦναι, καὶ γὰρ αὐτὸν παραδώσω ὑμῖν (1)· τὸν αὐτὸν λέγει καὶ δόλιον· δόλῳ γὰρ ἀσπασάμενος αὐτὸν, εἶπε τῷ στόματι, «χαῖρε Ῥαββί». Στόμα ἁμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου λέγει καὶ τὰ στόματα τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, τὰ ἀνεωχθέντα ἐν βλασφημίαις κατὰ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἐν δολίοις θωπεύειν λεγόντων· «Ἐπ' ἀληθείας ἀπὸ Θεοῦ ἤλθες διδάσκαλος καὶ τὰ λοιπά» (2). Γλώσση δὲ δολία ἐλάλησε κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς, ὅτε ὤρκισεν αὐτὸν, λέγων· «Ἀπάγγειλον ἡμῖν, εἰ σὺ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (3)· καὶ τοῦτο ἦν δόλος καὶ ὑπαγωγὴ· οὐ γὰρ ἦν σκοπὸς αὐτῷ μαθεῖν τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα ἐπιλάβητε λόγῳ πρὸς τὸ γράψασθαι αὐτὸν βλασφημίας. Ἐκύκλωσαν δὲ τὸν Χριστὸν καὶ οἱ ψευδομάρτυρες ἐν τῷ συνεδρίῳ λόγοις μίσους, καὶ ἐπολέμησαν αὐτὸν δωρεάν, πολεμίων ἐχθραν ἐπιδείξαντες, οὐδεμίαν ἔχοντες πρόφασιν μίσους καὶ λοιδωρίας· διὰ τοῦτο λέγει ἐπολέμησάν με δωρεάν· ὁ γὰρ Σωτὴρ τὰς νόσους αὐτὸν ἰάσατο, τοὺς νεκροὺς ἀνέστησε, τοὺς δαιμονώοντας ἀπήλλαξε, τοὺς πεινῶντας ἐχόρτασε, διὰ τοῦτο ἔδει αὐτὸν ὡς εὐεργέτην ἀγαπᾶν· αὐτοὶ δὲ ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν, ἐμίσουν καὶ ἐπολέμουν, οἱ καὶ διέβαλον αὐτὸν πρὸς τὸν Πιλάτον, καὶ παρέδωκαν αὐτὸν σταυρωθῆναι. Ὁ δὲ καίτοι τοσαῦτα παθὼν ἀνεξι-

κάκως προσήχετο ὑπὲρ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, λέγων· «Πάτερ ἄφες αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν» (4)· ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐσυκοφάντουν αὐτὸν, πλάνον αὐτὸν ὀνομάζοντες καὶ διασεύοντα τὸν λαὸν καὶ ἐπεγείροντα ἀνταρσίας, καὶ ἔθεντο κατ' αὐτοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγαπήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς κηδεμονίας.

5 **Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ διάβολος σήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.**

Τοῦ Θεοῦ νόμου ἐντελλομένου εὐχεσθαι καὶ μὴ καταρᾶσθαι τοὺς διώκοντας καὶ κακοποιοῦντας, καὶ τῶν λόγων τοῦ ψαλμωδοῦ ἐκ τῶν ἐνταλμάτων ὄντων τοῦ θείου Πνεύματι δοθέντος νόμου, πῶς ἐνταῦθα ἐπαρᾶται ὁ ψαλμωδὸς τῷ προδότῃ καὶ τοῖς θεοκτόνοις; τοῦτο γὰρ δίδωσιν ὑπονοεῖν, ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἀντιλέγει ἑαυτῷ· οὐκ οὖν ὁ ψαλμωδὸς ἐν τούτοις ἐπαρᾶται τῷ προδότῃ, οὐδὲ τοῖς χριστοκτόνοις Ἰουδαίοις, οὐδὲ ἀθετεῖ τὸν θεῖον νόμον, οὐδὲ ἀντιτάσσεται τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ὁ πνευματέμφορος, ἀλλ' αἱ δοκοῦσαι ἀραὶ προῤῥήσεις εἰσὶν, ὧν ἔμελλον ἐπισυμβῆσεσθαι αὐτοῖς διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Ἁμαρτωλὸν δὲ λέγει τὸν διάβολον, ὡς αἷτιον πάσης ἁμαρτίας, καὶ παραβάτην τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνταλμάτων, καὶ προθυμούμενον εἰς βυθὸν παραβάσεως ἐξοκεῖλαι τὸν ἄνθρωπον· οὗτος ἔμελλε κατακυριεῦσαι τοῦ Ἰούδα. Τὸ δὲ, στήναι αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, σημαίνει ὅτι ὁ Ἰούδας ἐκτήσατο χαρίσματα ἀποστολικά, ἅτινα ὑπῆρχον τῆς δεξιᾶς εὐκλείας, ἐφ' οἷς στὰς ὁ διάβολος, κατέφθειρε καὶ ἠφάνισεν αὐτά.

(1) Ματθ. κς', 15. (2) Ἰωαν. γ', 2. (3) Ματθ. κς', 63. (4) Λουκ. κγ', 34.

6 **Ε**ν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν, ἐξέλθοι καταδεδικασμένος, καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν.

Εν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐχ ἔξει ἀπολογίαν τινά· οὐ γὰρ σχοίη προφασίσασθαι, ὅτι οὐκ ἔγνω τὴν θεότητα τοῦ προδοθέντος ὑπ' αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἑωρακώς τὰ θεοπρεπῆ θαυμάσια αὐτοῦ, οὐδ' ὅτι οὐκ εὐηργετήθη ὡς λαβὼν ἀποστολικά χαρίσματα, οὐδὲ ὅτι ὑπ' ἐνδείας παρέδωκεν αὐτὸν, ἵνα κερδίσῃ τὰ τριάκοντα ἀργύρια· αὐτὸς γὰρ εἶχε τὸ γλωσσόκομον, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζε(1). Προσέτι, εἰ ὁ μὴ ἀφίεις τὰ πλημμελήματα τῶν κακοποιούντων, οὐδὲ αὐτὸς ἀφίεται παρὰ Θεοῦ τὰ πλημμελήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γίνεται εἰς ἁμαρτίαν, ποίαν ἀπολογίαν ἔξει ὁ κακοποιήσας τὸν εὐεργετήσαντα καὶ ὁ καταθεὶς κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεως;

7 **Γ**ενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.

Ημέραι τοῦ Ἰούδα ἦσαν αἱ ἡμέραι, ἐν αἷς κατηύγαζεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ Κύριος ἡμῶν· αὐταὶ οὖν αἱ ἡμέραι ὠλιγώθησαν καὶ ἐξέλιπον ἀπ' αὐτοῦ. Προσέτι ὁ μὲν Χριστὸς προκεχείρικεν αὐτὸν Ἀπόστολον, ἵνα αἰ διαμείνῃ ἐν τῇ τῆς ἀποστολῆς ἀξίᾳ, οὗτος δὲ ἐσμίκρυνε τὰς ἡμέρας ταύτης τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας, καὶ καθηρέθη, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰσθητῆς ταύτης ζωῆς ἐστέρηται βροχίσας ἑαυτόν· τὴν δὲ ἀξίαν καὶ τὴν

ἐπισκοπὴν ταύτην ἔλαβε Μαθθίας ὁ Ἀπόστολος.

8 **Γ**ενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοί, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ χήρα.

9 **Σ**αλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπαιτησάτωσαν, ἐκβληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν.

Υιοὶ τοῦ Ἰούδα ἦσαν οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ, οὗτοι δὲ ἀπαλλοτριωθέντες τοῦ Πατρὸς αὐτῶν Χριστοῦ, ἐγένοντο ὀρφανοί· ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ διαζευχθεῖσα τῆς συναφείας τοῦ Χριστοῦ, ἐγένετο χηρευομένη τῆς θείας Προνοίας, καὶ οὐ μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, οὓς ἡμεῖς ὀνομάζομεν Ἰουδαίους, οὐκ ἀναφέροντες πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰούδα τὸν υἱὸν Ἰακώβ, ἀλλὰ πρὸς τὸν προδότην, ὡς ὁμοτρόπους αὐτοῦ· καὶ τούτων δὲ αἱ ἡμέραι τῆς εὐτυχίας ὀλίγαι ἐγένοντο μετὰ τὸ σταυρῶσαι τὸν Χριστόν, τὰ τε ὑπάρχοντα αὐτῶν ἐσκυλεύθησαν, καὶ αἱ χῶραι αὐτῶν ἐπορθήθησαν, καὶ αὐτοὶ ἡχμαλωτεύθησαν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν χῆραι καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὀρφανοὶ ἐγένοντο, καὶ σαλευόμενοι μετηνάστησαν, καὶ ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν ἐξεβλήθησαν, καὶ πάνδεινα κακὰ ὑπέστησαν

10 **Ε**ξερευνησάτω ὁ δανειστὴς πάντα ὅσα ὑπάρχει αὐτῷ, καὶ διαρπασάτωσαν ἀλλότριοι τοὺς πόνους αὐτοῦ.

11 **Μ**ὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ, μηδὲ γενηθήτω οἰκτίρμων τοῖς ὀρφανοῖς αὐτοῦ.

(1) ἰωαν. ιβ', 6.

Ανειστάς τῶν Ἑβραίων νοητέον τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες μετὰ τὸ συλαγωγῆσαι τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν διεμερίσαντο ἑαυτοῖς τὰς προνομίας, ὥσπερ καὶ οἱ σταυρώσαντες τὸν Χριστὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν τὰ φαινόμενα ἐξηρεύων καὶ ἃ ἐν ταῖς πόλεσιν εἶχον ἀποκεκρυμμένα, καὶ ἐν τῇ γῇ κατορωρυγμένα, καὶ πάντα εὐρόντες ἀπήγαγον. Τούτων δὲ γιγνομένων, οὐχ ὑπῆρξεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἀντιλήπτωρ, οὐδὲ οἰκτίρμων τοῖς ὀρφανοῖς αὐτῶν, ἀλλὰ κατέλιπεν αὐτούς· πολλάκις γὰρ ἠθέλησεν ἐπισυνάξαι αὐτὰς, ὥσπερ ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν (1).

12 **Γ**ενηθήτω τὰ τέχνα αὐτοῦ εἰς ἐξολόθρευσιν, ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

13 **Α**ναμνησθεῖν ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖν.

Πολλάκις ἡ ἀρετὴ τῶν πατέρων ἀποσοβεῖ τὰ δεινὰ ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν, ὥσπερ ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ· πολλάκις διέσωσε τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἡ εὐσέβεια τοῦ Δαβὶδ περιεποιήσατο τὸν Σολομῶντα· ἐκ τοῦ ἐναντίου δέ, καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν πατέρων ἐπάγει τὴν ποινὴν ἐπὶ τὰ τέχνα· διὸ καὶ τοῖς σταυρώσανσι τὸν Χριστὸν ἀνεκαινίσθησαν αἱ πονηρίαι τῶν πατέρων αὐτῶν· ἐκείνους γὰρ ἐμιμήσαντο, καὶ τοῖς ἔχουσι τῆς κακίας ἐκείνων ἠκολούθησαν, τῶν ἀνο-

μυσάντων ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ καὶ ἀδικησάντων ἐν ἡμέραις τῶν Κριτῶν αὐτῶν. Ταῦτα πάντα ἀνεμνήσθη ἔναντι Κυρίου, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτῶν Ἰερσσαλήμ οὐκ ἐξηλείφθη, ἐν ᾗ ἐποίησαν τὴν ἀνομίαν τὴν μεγάλην, καὶ τῆς συναγωγῆς αὐτῶν τῆς τολμησάσης τὴν χριστοκτονίαν. Γεννήτορας δὲ τοῦ Ἰούδα λέγει τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς γεννήσαντας αὐτὸν ἐν ἀνομίᾳ, καὶ ποιήσαντας αὐτὸν προδότην Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τῇ δόσει τῶν τριάκοντα ἀργυρίων.

41 **Γ**ενηθήτωσαν ἔναντίον Κυρίου διαπαντὸς, καὶ ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν· ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος.

15 **Κ**αὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα καὶ πτωχόν, καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, τὸ μνημόσυνον αὐτῶν, ἐδήλωσεν ὁ Προφῆτης, ὅτι ὁ λόγος οὐ μόνον περὶ τοῦ προδότου ἐστίν, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν χριστοκτόνων. Φησὶν οὖν· αἱ μὲν ἁμαρτίαι αὐτῶν γεννηθήτωσαν ἔναντίον Κυρίου ἀνεπίληστοι, τὸ δὲ ἐπὶ καλοῦ μνημόσυνον αὐτῶν ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς, καὶ ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθησαν ποιῆσαι ἔλεος, καὶ κατεδίωξαν ἀνελεῖν ἐκεῖνον, ὃς ἐγένετο τέλειος ἄνθρωπος, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ συγκαταβατικῶς προσεδέξατο πτωχείαν καὶ ταπείνωσιν, ὃς καὶ κατενύγετο τὴν καρδίαν ὁρῶν τὴν αὐτῶν ἀπώλειαν· καὶ ὁ ἄκακος καὶ πρᾶϋς τῇ καρδίᾳ ἐν τῷ λοιδορεῖσθαι μὴ ἀντιλοιδोरῶν, καὶ ἐν τῷ κακοῦσθαι μὴ ἀνταποδιδούς, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἔλεγε·

(1) Ματθ. κγ', 37.

«Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου» (1). καὶ τοσοῦτον πενητεύσας, ὥς τε τὰς ἀλώπεκας φωλεοὺς ἔχειν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, αὐτὸν δὲ μὴδὲ ποῦ κλίνει τὴν κεφαλὴν τόπον κτήσασθαι (2).

16 Καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἤξει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

17 Καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον, καὶ εἰσῆλθεν ὥσεί ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ, καὶ ὥσεί ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.

18 Γενηθήτω αὐτῷ ὡς ἱμάτιον, ὃ περιβάλλεται, καὶ ὥσεί ζώνη, ἣν διαπαντὸς περιζώννυται.

Ὁ μὴ ποιῶν ἄξια εὐλογίας οὐ θέλει εὐλογίαν, ὃ δὲ μὴ θέλων εὐλογίαν ἀγαπᾷ κατάραν· ἀπὸ δὲ τοῦ ἀγαπῶντος κατάραν πάντως μακρύνεται ἡ εὐλογία, καὶ ἐπέρχεται αὐτῷ κατάρα, καὶ ἐκχεῖται ἐπ' αὐτὸν ὥσεί ὕδωρ, ἡ δὲ ἱκμὰς αὐτῆς ἐπιμένει ἐπ' αὐτόν, ὡς ἐπιμένει τὸ ἔλαιον ἐπὶ τὸ σῶμα· καὶ διὰ τὸ γλύσχρον αὐτῆς οὐ μόνον τῆς ἐπιφανείας ἐφάπτεται, ἀλλ' ἐνίησι καὶ εἰσδύει εἰς τὸ βάθος· οὕτω καὶ ἡ κατάρα εἰσδύει ἐν τοῖς ὀστέοις καὶ τοῖς ἐγκάτοις τοῦ ἀρασίμου. Ἐγκατα δὲ ἀλληγορικῶς λέγονται αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς· ὥσπερ γὰρ τὰ ἔγκατα κατασχόντα τὴν τροφήν, ἄλλοιοῖ ταύτην ἀλλοιώσεις πολλὰς, οὕτω καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ψυχικαὶ ἐγκατέχουσιν ἐν ἑαυταῖς τοὺς λογισμὸς,

μεταβάλλῃσι τούτῃς εἰς ποικίλας μεταβολάς. Ὅσέα δὲ τροπικῶς λέγονται αἱ πράξεις τοῦ σώματος· φησὶν οὖν ὁ Προφῆτης, ὅτι ἡ κατάρα ἡ ἐπιφοιτήσαι μέλλουσα τοῖς Ἰουδαίοις ἐν ταῖς ψυχικαῖς αὐτῶν δυνάμεσιν ἔσται, ὡς ὕδωρ ἐν τοῖς ἐγκάτοις, χρωρύνουσα εἰς βάθος τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ εἰσδύουσα ὡς τὸ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις, καὶ συντόμως φάναι, τὰ βουλεύματα καὶ οἱ λογισμοὶ αὐτῶν πάντα ἐπικατάρата ἔσονται, καὶ ὥσπερ τὸ ἱμάτιον περιλαμβάνει ἅπαν τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἡ κατάρα περιλήφεται αὐτοὺς ὀλοκλήρως· καὶ ὥσπερ ἡ ζώνη συστέλλει καὶ συνέχει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ αὐτοὺς ἡ κατάρα. Τοῦτο δὲ γενήσεται αὐτοῖς διὰ τὸ ἀποκτεῖναι τὸν εὐεργέτην αὐτῶν· ἐὰν δὲ μὴ μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσιν, ἔσται αὐτοῖς διὰ παντὸς ὡς ζώνη, ἣν διαπαντὸς περιζώννυται ἄνθρωπος.

19 Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου, καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ κατὰ τῆς ψυχῆς μου.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὁ Προφῆτης λέγει· αὕτη ἡ κατάρα καὶ ἡ καταδίκη ἔσται τοῖς ἐνδιαβαλοῦσι καὶ σταυρώσουσί με· ἡ αὕτη ἔσται καὶ τοῖς λαλοῦσι πονηρὰ κατὰ τῆς ψυχῆς μου, τοῖς αἵρετικοῖς δηλαδὴ τοῖς διὰ κακοδοξίας βλασφημοῦσί με.

20 Καὶ σὺ, Κύριε Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου.

21 Ῥῥσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ἡ καρδιά μου τετάραχται ἐντός μου.

(1) Ματθ. κς', 38. (2) Ματθ. ι', 20.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

22 Ὡσεὶ σκιά ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀντανηρέθην, ἐξετινάχθην ὥσεὶ ἀκρίδες.

Καὶ ταῦτα ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἴρηται· ἄνθρωπος γὰρ τέλειος γενόμενος, καὶ δούλου μορφὴν ἐνδυσάμενος, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα κύριον ἑαυτοῦ ὀνομάζει· ὃν καὶ ἐπικαλούμενος, ζητεῖ τὸ ἔλεος ἑαυτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πιεζέουσιν, ὡς γενομένοις σῶμα καὶ μέλη αὐτοῦ, δι' ἣν συνῆπται αὐτοῖς ἔνωσιν. Διὸ καὶ λέγει· ποίησον μετ' ἐμοῦ τὸ ἔλεός σου καὶ ῥῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ· ὥσπερ γὰρ ὁ ὑπὲρ τοῦ πταίσαντος πρεσβεύων, λέγει τῷ πρὸς ὃν τὸ πταῖσμα, ἐγὼ ἔπταισα, ἐγὼ ἡμάρτον εἰς σέ, ἐγὼ ἠδίκησα, ἐμοὶ τὴν ἄφεσιν ποίησον· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καταδεξάμενος γεννηθῆναι ὡς ἄνθρωπος, καὶ περιτμηθῆναι καὶ θηλάσαι ὡς βρέφος καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πλὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναλαβεῖν, λοιπὸν καὶ ἐνήστευσε καὶ προσηύξατο καὶ θυσίας προσήγαγε τῷ Θεῷ, ἐπείνασε τε καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου εἶπε· «Nūn ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω» (1); Ὡσπερ οὖν ταῦτα πάντα πεποίηκε πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν τῆς τελείας αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως, κατὰ ταῦτα καὶ νῦν ζητῶν τὸ παρὰ Θεοῦ ἔλεος, λέγει· ῥῦσαί με ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγώ, καὶ ἡ καρδιά μου τετάρακται ἐντός μου. Ταῦτα δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων λεγόμενα νοητέον, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν θεότητα· κατὰ γὰρ τὴν θεότητα αὐτός ἐστιν ὁ ποιῶν ἔλεος, καὶ ἡ πηγὴ τοῦ ἐλέους. Τὸ δὲ, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ἀντὶ τοῦ, ποίησον τὸ ἔλεός σου ἔνεκεν ἐμοῦ· ἐγὼ γὰρ εἰμι τὸ ὄνομά σου· ὥσπερ γὰρ τῷ ὀνόματι γινώσκεται ὁ ὀνομα-

ζόμενος, οὕτω τῇ υἰότητί μου ἐγνώσθη ἡ σὴ πατρότης· ἤλθον γὰρ εἰς τὸν κόσμον ἀπαγγεῖλαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου τοῖς ἀνθρώποις· καὶ περὶ ἐμοῦ γέγραπται· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» (2)· ἐγὼ εἰμι καὶ τὸ χρηστόν σου ἔλεος· ἐμοῦ γὰρ ἐνανθρωπήσαντος, ἐπεφοίτησε τοῖς ἀνθρώποις ὁ προώρισας ἔλεος· καὶ ὥσπερ σοὶ τῷ Πατρὶ ἴσος εἰμι κατὰ τὴν θεότητα, οὕτω καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἴσος γέγονα κατὰ τὰ ἀνθρώπινα· ὁ οὖν ποιεῖς μετ' αὐτῶν ἔλεος, καὶ μετ' ἐμοῦ ποιεῖς αὐτὸ, ὅτι καὶ ἐγώ, ὡς καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ πένης εἰμὶ, καὶ ἡ καρδιά μου τετάρακται, τουτέστιν, οἱ ἀγαπώμενοι ὡς καρδιά μου Ἀπόστολοι, ἐταράχθησαν καὶ διεσπάρησαν ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς θλίψεως, σταυρουμένου μου. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀνεπίμονος καὶ ὠκύμορός ἐστι, καὶ ὥσεὶ σκιά ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν, οὕτω καὶ ἐμοῦ ἡ ζωὴ ἐγένετο, καταδεξαμένου ἀποθανεῖν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῇ ζωῇ διατριβὴ μου ἐγένετο ὡς ἡ ζωὴ τῶν ἀκρίδων, μὴ ἔχοντός μου μονὴν καὶ κατοικίαν, ἀλλὰ μεταναστεύοντος, καὶ τόπον ἐκ τόπου ἀμείβοντος, ἵνα παρασκευάσω τοῖς ὁπαδοῖς μου τόπον ἐπίμονον καὶ κατοικίαν αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

23 Τὰ γόνατά μου ἡσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἡλλοιώθη δι' ἔλαιον.

Διὰ τούτου διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν οὐκ ἐν τρυφῇ καὶ ἀνέσει, οὐδὲ ἐν ποικίλοις βρώμασι καὶ πόμασι διετέλεσε τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν θλίψει καὶ κόπῳ καὶ νηστείᾳ,

(1) Ἰωαν. ιβ', 27. (2) Ματθ. κγ', 39.

ἵνα γένηται τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι νηστείας καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς ἐκουσίου πτωχείας.

24 **Κ**ἀγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς, εἰδοσάν με, ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν.

25 **Β**οήθησόν μοι, Κύριε ὁ Θεός μου, σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου.

Τοῦτο πρόρρησίς ἐστι τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔργου, ὅτε ἐκίνουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὀνειδίζοντες τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενον, καὶ λέγοντες· « Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, καὶ καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα » (1). Προμηνύει δὲ καὶ ὁ εἶρηκεν ἐπὶ σταυροῦ ὁ Κύριος ἡμῶν, αἰτούμενος βοήθειαν καὶ σωτηρίαν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει.

26 **Κ**αὶ γνώτωσαν ὅτι ἡ χεὶρ σου αὕτη, καὶ σὺ, Κύριε, ἐποίησας αὐτήν.

Χεὶρ τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν θαυμάτων· τοιγαροῦν ἐκ τῶν γενομένων, σταυρουμένου τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἔγνωσαν πολλοὶ, ὅτι ἐκουσίως τὴν σταύρωσιν ὑπέμεινε, καὶ ὅτι ταῦτα πάντα χεὶρ, θέλησις καὶ ἔργον αὐτοῦ ἦν, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐποίησεν αὐτήν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ χεὶρ Θεοῦ λέγεται αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὗ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐγνώσθη πολλοῖς, ὅτι Υἱὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῇ δυνάμει τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. Προσέτι τὰ μεγάλα τέρατα καὶ σημεῖα τὰ ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργηθέντα εἶρηται εἶναι ἔργα τῶν δακτύλων Θεοῦ· ἡ

οὖν σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ μείζονα ἐκείνων ὑπάρχοντα, χεὶρὸς Θεοῦ ἔργα λέγονται, καὶ οὐ δακτύλων, διὰ τοῦτο λέγει, καὶ γνώτωσαν ὅτι ἡ χεὶρ σου αὕτη, καὶ σὺ Κύριε ἐποίησας αὐτήν.

27 **Κ**αταράσσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις· οἱ ἐπανισάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν, ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται.

Εν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ πρώτῳ τοῦ Δευτερονομίου γέγραπται· « Ἐὰν γὰρ γένηται ἐν τινι ἁμαρτία, κρίμα θανάτου, καὶ ἀποθάνῃ, καὶ κρεμάσῃτε αὐτὸν ἐπὶ ξύλου, οὐκ ἐπικοιμηθήσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλὰ ταφῇ θάψατε αὐτὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅτι κεκατηραμένος ὑπὸ Θεοῦ πᾶς κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου »· κατὰ ταύτην τὴν ἐντολὴν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἐπικατάρaton νομισθῆναι θέλοντες, ἔκραξαν παμπληθῇ πρὸς Πιλάτον, αἰτούμενοι σταυρῷ ἀναρτηθῆναι· τοῦτο δὲ ἦν ἔργον οἰκονομίας Θεοῦ, ἵνα πληρωθῇ ὁ προσέταχε περὶ τοῦ ἁμνοῦ τῆς θυσίας τοῦ πάσχα, ὅσοῦν οὐ συντριβήσεται ἀπ' αὐτοῦ· τοῦ γὰρ σταυρουμένου οὐδὲν τῶν ὀστέων συντρίβεται· καὶ ἵνα ἀναλαβὼν ἐφ' ἑαυτῷ τὴν κατάραν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαλείψῃ ταύτην, καὶ ἰάσῃται τὴν τοῦ ξύλου κατάραν. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τῶν Ἰουδαίων πονηρὸς ἦν, ἡ δὲ κατάρα ἐκείνη ἐγένετο εὐλογία παρὰ Θεοῦ ἡμῖν τοῖς πιστοῖς· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει ὁ ψαλμὸς, καταράσσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις.

28 **Ε**νδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπὴν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοῖδα αἰσχύνην αὐτῶν.

(1) Ματθ. ιβ', 19.

Μέχρι τοῦδε καταρῶνται οἱ Ἰουδαῖοι καὶ κατεύχονται τῶν Χριστιανῶν, μαχόμενοι τῷ Χριστῷ καὶ τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐνδιαβάλλοντες· ἀλλ' αὐτοὶ μὲν καταισχύνονται, ἡμεῖς δὲ οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστὸν τὸν δούλου μορφὴν ἀναλαβόντα, εὐφραινόμεθα ἐν αὐτῷ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Οἱ αὐτοὶ δὲ Ἰουδαῖοι ὁρῶντες καὶ τὰ ἐκλεκτὰ αὐτῶν, ἐφ' οἷς ἐκαυχῶντο, ὀλοτελῶς ἐξουθενωθέντα, τὸν δὲ σταυρωθέντα παρ' αὐτῶν προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς, τόν τε σταυρὸν αὐτοῦ καὶ τὸν τόπον τῶν παθημάτων καὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ σεβασμιαζόμενα καὶ δοξαζόμενα ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, ἐνδύονται ἐντροπὴν καὶ περιβάλλονται αἰσχύνην, ἀνθ' ἧς περιεβάλλοντο οἱ ἱερεῖς αὐτῶν διπλοῖδος.

29 **Ε**ξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.

30 **Ο**τι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχὴν μου.

Ατόμα τοῦ Χριστοῦ ἐσμὲν ἡμεῖς οἱ πιστοί, σῶμα καὶ μέλη αὐτοῦ ὑπάρχοντες· διὸ καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξομολόγησιν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ, αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ἡ κεφαλὴ ἡμῶν, οἰκείουμενος, λέγει· ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου. Ὁ αὐτὸς ἐστὶ καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν τῶν πολλῶν, ὅταν αἰνῶμεν καὶ ὑμνολογῶμεν αὐτὸν ἐν ἔργοις θεαρέστοις· ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ πένης, ὅτι ἔλαβε μορφὴν ἀνθρώπου, καὶ ἐν πενίᾳ ἐπολιτεύσατο εἰς τὸν κόσμον, οἷτε Ἰουδαῖοι αὐτὸν ὡς πένητα ἐώρων. Προσέτι καὶ τὸ σύστημα τῶν ἀνθρώπων λέγεται πένης· εἷτις δὲ τούτων ποιεῖ ἔργα ἀξία τῆς δεξιᾶς μερίδος, τούτου ἐκ δεξιῶν παρίσταται ὁ Θεὸς, καὶ σώζει ἐκ τῶν καταδιωκόντων αὐτόν, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ'.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Τὸ περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐν τῷ προτεταγμένῳ προθεσπίσας ψαλμῷ, προαγορεύει τὴν μετὰ τὸ πένθος ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος. Μέμνηται δὲ τοῦ προοιμίου τοῦ ψαλμοῦ καὶ ὁ θειότατος Πέτρος ἐν ταῖς Πράξεσι· λέγει δὲ οὕτως· οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτός· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος, ὁρῶν τοὺς Φαρισαίους ἄλλας περὶ Χριστοῦ δόξας ἔχοντας, πεῦσιν αὐτοῖς τοιάνδε προσήνεγκε· τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ Χριστοῦ, τίνος ἐστὶν υἱός; εἰρηκότων δὲ ἐκείνων τοῦ Δαβίδ, ἀπεκρίνατο, πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; εἴτα ἐπισυλλογίζεται, εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτόν ἐν πνεύματι Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν; τοῦτο δὲ ἔφη, οὐκ ἐκβάλλων τὸ εἶναι υἱὸν τοῦ Δαβίδ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ τῷ ὁμολογουμένῳ τὸ

ἀγνοούμενον προστιθείς· τὸ μὲν γὰρ υἱὸν εἶναι τοῦ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν ὡμολόγουν οἱ Φαρισαῖοι· ὅτι δὲ καὶ Κύριος ἦν τοῦ Δαβὶδ, ἠγνόουν παντάπασι· τὸ λείπον τοίνυν προστίθωσιν, οὐ τὸ ὁμολογούμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων ὡς ὁ αὐτὸς καὶ υἱὸς αὐτοῦ κατὰ σάρκα, καὶ Κύριος αὐτοῦ ὡς Θεὸς καὶ δημιουργός· σαφῶς τοίνυν ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κηρύττει θεότητα, καὶ φησιν.

Ι Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Ὁ ὁμοούσιον καὶ ἰσότημον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ λογισμὸς ἀνθρώπινος κατανοῆσαι οὐ δύναται, εἰμὴ ὁ ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος· οὐχ αἷμα γὰρ οὐδὲ σὰρξ ἀποκαλύψαι τοῦτο ἰσχύει, διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν, ὅτι Δαβὶδ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ λέγει· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου (1). Δηλοῖ δὲ διὰ τούτου τὸν Υἱὸν ἴσον τῷ Πατρὶ κατὰ τε τὴν θεότητα καὶ κυριότητα καὶ κατὰ πάντα τὰ οὐσιώδη ἰδιώματα, Κύριον καλέσας τὸν τε εἰπόντα Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν πρὸς ὃν εἶπε· τὸ δὲ εἶπεν, οὐ λόγον προφερόμενον διὰ στόματος, ἀλλὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ Υἱοῦ σημαίνει. Τὸ δὲ καθῆσαι σημαντικόν ἐστι βασιλείας καὶ δεσποτείας· ὁ γὰρ κράτωρ ἱδρύται ἐπὶ θρόνου βασιλικοῦ. Ἔτι ἡ καθέδρα δηλοῖ μονὴν καὶ ἀμετάπτωτον ἱδρυσιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ· δεξιὰ δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα· τὰ γὰρ κλεινὰ καὶ περιφανῆ δεξιὰ λέγονται. Προσέτι λέγομεν, ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατὰ μὲν τὴν θεότητα ἔχει τὴν βασιλείαν αἰώνιον, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ διαμένων ἐστὶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος· κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα λέγεται λαβεῖν τὴν καθέδραν παρὰ Θεοῦ μετὰ τὸ ἐκτελέσαι τὴν ἑνσαρκον καὶ σωτήριον οἰκο-

νομίαν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανόν, ὃς δι' ἑαυτοῦ καθαρισμόν τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν ποιησάμενος, «Ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς», ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος (2). Προσέτι τὸ, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου καὶ τὰ ἐξῆς, ὑπεμφαίνει, ὅτι οὐ κατὰ ἄρπαγμόν ἔλαβεν ὁ Υἱὸς τὴν τιμὴν καὶ τὴν καθέδραν τῆς θεότητος, ἀλλὰ φύσει ὑπάρχει Θεὸς αἰδίως, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους· «Ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος· καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπὸ ἡκοῦς μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»· δηλαδή οὐχ ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς ταπεινὸς ὑπάρχων ὑψώθη, οὐδ' ὅτι ἔλαβε τιμὴν μὴ προϋπάρχουσαν αὐτῷ, ἀλλ' αἰδίως ὑπάρχων ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν· μετὰ δὲ τὸ παθεῖν κατὰ σάρκα καὶ ἀποθανεῖν καὶ ἀναστῆναι ἔλαβε καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἑαυτοῦ δόξαν καὶ τιμὴν, τὴν τῇ αὐτοῦ θεότητι αἰδίως ἐνυπάρχουσαν· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει αὐτὸς ὁ Κύριος· «Καὶ νῦν δόξασόν με ἰσχυρότερον τῇ δόξῃ, ἣν εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι» (3). Τοιγαροῦν τὸ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, εἴρηται παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτῷ, καθὼς ἀνθρώπων, οὐ καθὼς Θεῷ· ὃ δὲ λέγομεν, καθῆσαι ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἰστέον ὅτι τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πέρατά ἐστι σώματος, ὃ δὲ ὑπερέκεινα πάντων

(1) Ματθ. κβ', 43. (2) Εβρ. 4, 3. (3) Ιωαν. ιζ', 5.

Θεὸς ἀσώματος ὢν, οὐκ ἔχει πέρατα, ἄρα οὐκ ἔχει δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά. Τὸ δὲ λέγειν, καθῆσαι τὸν Υἱὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, νοητέον ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἡ ἐνωθεῖσα τῷ Υἱῷ, τηλικαύτης ἡξίωται δόξης, ὥστε προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν κτισμάτων μιᾷ προσκυνήσει ἀδιαίρετῳ· οὐ γὰρ προσκυνούμεν ἰδίᾳ τὴν θεότητα καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ διαιροῦμεν τὸν Χριστὸν εἰς δύο υἱοὺς, τὸν μὲν Υἱὸν Θεοῦ, τὸν δὲ υἱὸν ἀνθρώπου, ἅπαγε! ἀλλὰ προσκυνούμεν μιᾷ προσκυνήσει τῷ Υἱῷ τῷ ἐνανθρωπήσαντι, ὥσπερ καὶ τῷ βασιλεῖ ἐνδεδυμένῳ τὴν πορφύραν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄνευ πορφύρας.

2 **Ράβδον δυνάμεως ἐξαποσελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατακυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου.**

Ράβδος ἡ ἐκ Σιών ἀποσταλεῖσά ἐστι τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ Σιών μὲν ἀρχάμενον, εἰς ἅπαντα δὲ τὸν κόσμον διαδοθέν· ὅπερ ράβδος λέγεται, ὅτι ὥσπερ ἡ ράβδος σύμβολόν ἐστι βασιλείας, οὕτω καὶ τὸ Εὐαγγέλιον σύμβολόν ἐστι τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας· ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ὑπέταξε τῇ βασιλείᾳ καὶ δεσποτείᾳ τοῦ Χριστοῦ τοὺς πρὶν ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰδωλολάτρης, καὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς, εἰσαγαγὼν ἅπαντας εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν· οἷτε Ἀπόστολοι τῷ κηρύγματι τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς ράβδῳ σιδηρᾷ συνέτριψαν τὰ τε εἰδῶλα καὶ τὰ λατρευτήρια αὐτῶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀσέβειαν, ὡς σκεύη κεραμέως· καὶ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγγέλλει τὰς γενναίας μεγαλουργίας, ἃς ἐν Σιών κατώρθωσεν ὁ ἐκ ρίζης Ἰεσσαὶ ἐν Βηθλεὲμ ὡς ράβδος βλαστήσας Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ῥάβδος προσέτι λέγεται ὁ τίμιος σταυρὸς ὁ τοῦ Σωτῆρος· ὥσπερ γὰρ ἡ ράβδος τοῦ Μωϋσέως

τερατουργοῦσα, τοὺς μὲν Ἰσραηλίτας ἔσωσε, τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν ἀπώλεσεν, οὕτω καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν θαυματουργῶν, σώζει τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ συντρίβει τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ· ταύτην τὴν ράβδον, ἣτις ἐστὶν ὁ τίμιος σταυρὸς καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐξαπέστειλεν ἐκ Σιών τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ Κύριον ὀνομάζει ὁ Προφήτης· καὶ ἰδοὺ ἀριδηλότατα ἐνέφηκε τὴν ἁγίαν Τριάδα τὴν ὁμοούσιον καὶ ὁμοδύναμον· διὰ γὰρ τοῦ, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, ἔδειξε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν· διὰ δὲ τοῦ, ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών, ὑπέφηκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἐνεργοῦν τὰς δυνάμεις, τὸ καὶ δωρησάμενον τοῖς Ἀποστόλοις τὴν ράβδον τὴν συντρίβουσαν μὲν τὰς κεφαλὰς τῶν ἐναντίων, ὁδηγοῦσαν δὲ καὶ στηρίζουσαν τοὺς πιστοὺς.

3 **Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε.**

Εν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου γέγραπται περὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· « Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν Υἱός, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὥμου αὐτοῦ »· ἀρχὴν, ἥτοι δεσποτείαν, λέγοντος τὸν σταυρὸν, ὃν ἐπὶ τοῦ ὥμου αὐτοῦ ἐβάστασεν ὁ Κύριος ἡμῶν· τοῦτον κἀνταῦθα ὁ θεὸς Δαβὶδ ἀρχὴν ὠνόμασε· διὰ γὰρ τοῦ σταυροῦ ἔδειξεν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ καὶ τὴν δεσποτείαν. Ἡμέραν δὲ τῆς δυνάμεως λέγει τὴν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως αὐτοῦ, ὅτι ἐν ταύτῃ ἐφάνέρωσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ μεγάλην ὑπάρχουσαν· ἀπὸ ταύτης γὰρ τῆς δυνά-

μεως ἡ γῆ μὲν ἐσείσθη, ὁ δὲ ἥλιος ἐσκοτίσθη, τὰ δὲ μνημεῖα ἠνεώχθη, αἱ δὲ πέτραι ἐσχίσθησαν, αἱ δὲ πύλαι τοῦ ᾄδου ἐθραύσθησαν, οἱ δὲ μοχλοὶ οἱ αἰώνιοι συνετριβήσαν, καὶ οἱ ἐν τῷ ᾄδῃ δέσμιοι ἡλευθερώθησαν, καὶ τὰ λοιπὰ μεγαλεῖα ἑτερατουργήθησαν. Προσέτι ἡμέρα δυνάμεως αὐτοῦ λέγεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, καθ' ἣν ἡξεῖ ἐν δόξῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὴν δυνάμιν αὐτοῦ πᾶσι γνωρίσει· ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἔσται καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ἣν ἐβάστασεν ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ἡσαίας, ἥτις ἐστὶν ὁ σταυρὸς αὐτοῦ, καθὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔφη· «Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ» (1)· κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς δυνάμεως γενήσονται καὶ οἱ ἅγιοι ἐν ταῖς λαμπρότησιν, ὅτε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος. Προσέτι τὸ, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή, σημαίνει ὅτι τοῖς μὲν λοιποῖς βασιλεῦσιν ἡ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία ἐξωθεν ἐπέειπται, ἡ δὲ σὴ ἀρχή, ὧ Δέσποτα, πάντοτε μετὰ σοῦ ἐστὶ συναϊδιάζουσα· κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐρωτήσαντι τῷ Πιλάτῳ, εἰ βασιλεὺς ἐστίν, ἀπεκρίνατο· «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι», τατέσιν, ἀπὸ τῆς ἐκ Πατρὸς μὲν γεννήσεως, βασιλεὺς εἰμι γεγεννημένος· ἀλλὰ μὴν ἡ ἐκ Πατρὸς γέννησις αὐτοῦ αἰδιός ἐστι, καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἄρα καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐστίν· οὕτως ἐρμηνεύει ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Ὁ δὲ γε ἱερὸς Κύριλλος λέγει· ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὐ μέντοι γε ἀρχὴ χρονικὴ, ἀλλ' ἀρχὴ αἰτίου πρὸς αἰτιατόν· κατὰ τοῦτο οὖν τὸ σημαίνονον νοεῖται τὸ, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή, ἀντὶ τοῦ, μετὰ σοῦ ὁ Πατήρ ἀχώριστος καὶ ἀδιάστατός ἐστι. Τὸ δὲ, ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν τε τῇ

πρώτῃ καὶ ἐν τῇ ἐσομένῃ παρουσίᾳ σου· λαμπρότητας δὲ τῶν ἁγίων προῤῥημεν εἶναι τὴν δόξαν, ἐν ᾗ ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως· ἀλλὰ καὶ αἱ χάριτες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αἱ ἐν τῷ παρόντι βίῳ δοθεῖσαι τοῖς Ἀποστόλοις, λαμπρότητες τῶν ἁγίων λέγονται. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος λαμπρότητας τῶν ἁγίων ἐννοεῖ τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων ἀγγέλων, τῶν ἐπιφανέντων τοῖς ποιμέσιν ἐν τῇ νυκτὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ εἰπόντων· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ» (2). Τὸ δὲ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε, λέγομεν, κατὰ τὰς γνώμας τοῦ θείου Χρυσόστομου καὶ Διδύμου καὶ Σεβήρου Πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων, ὅτι ὡσπερ ἐπὶ Θεοῦ λέγοντες χεῖρας, πόδας, ὀφθαλμούς, βλέφαρα καὶ ἄλλα μέρη σωματικά οὐ νοοῦμεν ταῦτα ἐπὶ Θεοῦ μέλη σωματικά· ὑπέρκειται γὰρ ὁ Θεὸς σώματος καὶ τῶν σωματικῶν μερῶν· ἀλλὰ νοοῦμεν ἐνεργείας τῶν τοιούτων μελῶν· χρώμενοι γὰρ τούτοις τοῖς ὀνόμασι τῶν μελῶν, τὰς ἐνεργείας αὐτῶν νοοῦμεν· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον νοητέον καὶ τὸν λόγον τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε, οὐ νοοῦντας ἐπὶ Θεοῦ γαστέρα ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα καὶ ὁμοουσιότητα· τὸ γὰρ ἐκ γαστρὸς Πατὸς γεγεννημένον ὁμοούσιόν ἐστι τῷ γεννήσαντι· διὰ τούτου τοίνυν τοῦ, ἐκ γαστρὸς ἐγέννησά σε, διακρίνει τὸν μονογενῆ Υἱόν ἀπὸ τῶν λεγομένων θέσει καὶ χάριτι υἱῶν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πρὸ ἐωσφόρου, ἀντὶ τοῦ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, οὓς καταμετροῦσιν οἱ φωστῆρες ταῖς περιόδοις αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀνώνυμος λέγει, διὰ μὲν τοῦ, ἐκ γαστρὸς, σημαίνει τὴν ἐνσαρκον γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ γαστρὸς τῆς παναχράντη Δε-

(1) Ματθ. κδ', 30. (2) Λουκ. β', 14.

σποίνης ἡμῶν· διὰ δὲ τοῦ, πρὸ ἑωσφόρου, τὴν ἐκ Πα-
τρὸς ἀναρχον καὶ ἀίδιον γέννησιν αὐτοῦ, καὶ δι'
ἀμφοῖν συνάπτει ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει τοῦ Χριστοῦ
τὰς δύο γεννήσεις, τὴν τε θεϊαν καὶ τὴν ἀνθρωπί-
νην. Ἄλλως· διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσ-
φόρου ἐγέννησά σε ὑπεμφαίνει, ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων
προέγνων τὴν ἐκ γαστρὸς ἀνθρωπίνης γέννησίν σε.
Κατὰ δὲ τὴν πέμπτην μετάφρασιν καὶ κατὰ τὸν
Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον γέγραπται, ἀπὸ μήτρας
ἐξωρθισμένου σοι δρόσος παιδιότητός σου· ἀντί
τοῦ, εἰς τὴν καθαρὰν μήτραν ἣν ἡ κατάβασίς σε
ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς παιδίον γέν-
νησίς σου, ἐγένετο ὡς δρόσος ὀρθρινή.

4 Ὡμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμελη-
θήσεται. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ
τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Τύπος τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο ὁ Μελχισεδέκ
διὰ πολλὰς ὁμοιώσεις· πρῶτον μὲν, ὅτι ἱερεὺς ὑ-
πῆρχε καὶ βασιλεὺς· δεύτερον, ὅτι ἦν πρὸ τοῦ Ἀ-
βραάμ· τρίτον δὲ, ὅτι ὠκονόμησε τὰ ἔθνη· τέταρ-
τον, ὅτι προσέφερεν οὐ θυσίας κτηνῶν, ἀλλὰ ἄρ-
τον καὶ οἶνον· ἐπὶ πᾶσι δὲ, ὅτι λέγεται ὁ αὐτός,
ἀπάτωρ, ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος· τουτέστιν, ἡ
θεία Γραφή οὐκ ἀναγγέλλει, πότε γεγέννηται, καὶ
πότε ἐτελεύτησεν, οὐδὲ πόσον ἔζησεν ἐν τῷ πα-
ρόντι κόσμῳ, οὐδὲ τὸν πατέρα, οὐδὲ τὴν μητέρα
αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν βασιλεὺς τῶν βα-
σιλευόντων ἐστὶ καὶ ἱερεὺς· προσήγαγε γὰρ ἑαυ-
τὸν θῦμα τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· ἐστὶ δὲ καὶ πρὸ τοῦ
Ἀβραάμ, ὡς καὶ αὐτὸς εἶρηκε τοῖς Ἰουδαίοις· ἐγὼ
πρὸ τοῦ Ἀβραάμ εἰμι (1)· κυβερνήτης δὲ καὶ τῶν
ἐθνῶν τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτὸν, καὶ ἡγούμενος·

διέταξε δὲ καὶ ἡμῖν προσάγειν θυσίας οὐ κατὰ τὴν
τάξιν Ἀαρὼν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ,
ἄρτον καὶ οἶνον, τὸ πανάχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ
τὸ πανακήρατον αὐτοῦ αἷμα. Ἔστι δὲ καὶ ἀπάτωρ
κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἀμήτωρ κατὰ τὴν θεό-
τητα, καθ' ἣν ἐστίν, ἀναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος
κατὰ φύσιν, καὶ οὐ κατὰ γενεαλογίαν· τὴν γὰρ
γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Περὶ δὲ τοῦ, ὥμοσε
Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, λέγομεν, ὅτι ὁ
Κύριος προστέταχεν ἡμῖν τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ μὴ
ὀμνύναι ὅλως, ἀλλὰ πιστοῦσθαι τοὺς λόγους διὰ
τοῦ, ναί, καὶ τοῦ οὐ· πῶς οὖν αὐτὸς ὥμοσε; καὶ
πῶς ἔσται ἐν τῷ Θεῷ ὄρκος καὶ μεταμέλεια; ταῦτα
οὖν λέγεται παραμετρούμενα τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ ἀν-
θρωπίνου νοός· ὥσπερ λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ, θυμὸν,
ὑπνον, νυσταγμὸν καὶ τὰ τοιαῦτα, οὕτω καὶ τὸν
ὄρκον μεταφορικῶς ἐπὶ Θεοῦ λέγομεν· ὥσπερ γὰρ
οἱ ἄνθρωποι τὰ δι' ὄρκου πιστούμενα οὐκ ἀθετοῦμεν,
οὕτω καὶ ὁ Κύριος οὐκ ἀθετεῖ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ὡ-
σανεὶ ὁμόσας διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι παραβῆναι. Προ-
σέτι ἡ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Ἀαρὼν ἱερωσύνη, ὡς
μὴ δι' ὄρκου πισωθεῖσα, ἀνήρηται, αὕτη δὲ, ἡ κατὰ
τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, λέγεται δι' ὄρκου πισωθῆναι,
δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι ἀμεταθέτως ἔσεται, σαρ-
κωθέντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διαμενεῖ ἀχα-
θαίρετος εἰς αἰῶνας αἰώνων.

5 Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν
ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς.

6 Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει
πτώματα, συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς
πολλῶν.

(1) Ἰωάν. 8, 58.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, Κύριος ἐκ δεξιῶν σου, ἐναργῶς ἔδειξεν, ὅτι τὰ προῤῥηθέντα δεξιὰ οὐ τοπικά εἰσιν· εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, πῶς ὁ Πατὴρ ἔσται ἐκ δεξιῶν τοῦ Υἱοῦ, πρὸς ὃν λαλεῖ; τὰ μὲν οὖν προειρημένα δεξιὰ νοητέον τὴν τιμὴν τὴν πατρικὴν· τὰ δὲ ἐνταῦθα σημαίνει τὴν συνύπαρξιν· ὅτι ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς τὸν Φίλιππον (1). Ἡμέραν δὲ ὀργῆς αὐτοῦ, λέγει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἐν ᾗ συνθλάσει βασιλεῖς, ἥτοι τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τῶν δαιμόνων καὶ τοὺς τυράννους, τοὺς καταδιώξαντας τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν, τοὺς μὴ πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν μηδὲ μετανοήσαντας· καὶ οὐ μόνον τὰς ἐπαναστάντας αὐτῷ βασιλεῖς συνθλάσει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθνη τὰ ὑποχείρια αὐτῶν, ὡς ὁμότροπα ὄντα, κρινεῖ καὶ πληρώσει τὴν γῆν ἀπὸ τῶν πτωμάτων αὐτῶν, ὅπερ καὶ πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ἐγένετο τοῖς σταυρώσασιν αὐτὸν Ἰουδαίοις, καθ' ὧν ἐπήγειρεν ὁ Θεὸς τὰ ῥωμαϊκὰ στρατεύματα, καὶ ἐφόνευσαν ἐξ αὐτῶν πλῆθος ἀμέτρητον, καὶ ἐπλήρωσαν τὰς φάραγγας καὶ τὰς κοιλάδας τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, καὶ συνέθλασε τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἔτι ἐπὶ γῆς διατριβόντων.

7 Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν.

Χεῖμαρρον τροπικῶς λέγει τὴν σύρροιν τῶν πειρατηρίων καὶ κακώσεων· πίνειν δὲ λέγεται ἐκ

τούτου τοῦ χειμάρρου ὁ πειραθεὶς τῶν δεινῶν· ὁδὸς δὲ ὁ παρὼν βίος, ὃν διανύομεν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι· ὁ λόγος οὖν τῆς προφητείας σημαίνει ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔμελλε πιεῖν ἐκ τοῦ χειμάρρου, ἥτοι πειραθῆναι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ θλίψεων, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους· «Ἐξ ὧν πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.» Τὸ δὲ, ὑψώσει κεφαλὴν, ἀντὶ τοῦ, μετὰ τὸ πείραν λαβεῖν τῶν παθημάτων γνωρίσει τοῖς πᾶσι, ὅτι πάντων κεφαλὴ ἐστὶν ὡς ὑπεράρχιος, καὶ πᾶν γόνυ κάμψει εἰς αὐτοῦ προσκύνησιν. Προσέτι λέγομεν, ὅτι ὁ χειμάρρους οὐκ αἰεττός ἐστιν, ἀλλὰ τότε μόνον ῥέει, ὅτε συναχθέντων πολλαχόθεν τῶν ὑδάτων ἐκ τῶν ἐπομβρούντων ἀπὸ τῶν νεφελῶν ὑετῶν πλημμύρα γίνεται· θάρρους δὲ ἀπικμάζεται· οὗτος οὖν εἰκόνα φέρει τῶν Ἑβραίων, οὓς ἡνίκα συνέρρεον ἐπ' αὐτὰς ἀπὸ τῶν νεφελῶν οἱ ὑετοί, τουτέστιν, αἱ ἀπὸ τῶν Προφητῶν διδασκαλῖαι, τηνικαῦτα ἔδευεν ἐπ' αὐτὰς παραδρομικὰ ὕδατα, ἥτοι χαρίσματα πρόσκαιρα καὶ διαρρέοντα· μετὰ δὲ τὸ λευκάς γενέσθαι τὰς χώρας καὶ ἐγγίσει τὸ θέρος, ὡς ἔφη ὁ Κύριος, ἐξηράνθη ὁ χειμάρρους αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐναπελείφθη αὐτοῖς οὐδὲ νοτίς. Ἐκ τούτου οὖν τοῦ χειμάρρου ἔπιεν ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ ποτήριον τοῦ θανάτου, ὅτε διήνυε τὴν ὁδὸν τῆς παρουσίας ζωῆς, ὡς ἄνθρωπος διαβαίνων τοῦτον τὸν χεῖμαρρον· ὑψωσε μὲν τοι κεφαλὴν, τουτέστιν, ὑψώθη διὰ τῶν παθημάτων ἡ δόξα τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος.

(1) Ἰωαν. ιδ', 10.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙ'.

Ἀλληλούϊα.

Φασί τινες τὸν ψαλμὸν τοῦτον εἰρηκέναι τὸν Δαβὶδ προφητικῶς περὶ Ἰωσαφάτ τοῦ βασιλέως, ὃν περιεκύκλωσε πλῆθος πολὺ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀπογνοὺς τὴν ἐξ ἀνθρώπων βοήθειαν, προσέδραμε τῷ Θεῷ αὐτός τε καὶ οἱ ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ, ζητήσαντες τὴν παρὰ Θεοῦ ἐπικερίαν, ἧς καὶ ἔτυχον· ἀνεγερθείσης γὰρ στάσεως μεταξύ τῶν πολεμικῶν στρατευμάτων, ἀλλήλους ἐφόνευσαν. Τότε δὴ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐξελθόντες, ἐπρονόμευσαν τὰ λεία τῶν φονευθέντων, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, ὅτι εὐηρέστησεν οὗτος ὁ βασιλεὺς, ὥσπερ καὶ Ἐζεκίας. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, τοῦτον τὸν ψαλμὸν ὡς παρὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων νοητέον εἰρημένον, ἐξαγγελλόντων τὰ μεγαλεῖα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Εὐσέβιος λέγει ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένον· συνάδει γὰρ τῷ, ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας ταῦτα νηπίοις. Τὸ δὲ, ἀλληλούϊα, σημαίνει παρουσίαν Θεοῦ.

1 **Ε**ξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ.

2 **Μ**εγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ.

3 **Ε**ξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Απὸ τούτου τοῦ ψαλμοῦ διδασκόμεθα, ὅτι διττὴ ἡ ἐξομολόγησις· ἡ μὲν γὰρ ἐξαγόρευσις ἐστὶ καὶ ὁμολογία τῶν πταισμάτων καὶ ζήτησις συγχωρήσεως· ἡ δὲ ἀχαριστία τῷ Θεῷ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις καὶ ταῖς ἀγαθοδωρίαις αὐτοῦ· ἀμφοτέρας δὲ δεῖ ποιεῖν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ προθυμίᾳ· τὴν γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων ἐξαγόρευσιν ὀφείλομεν ποιεῖν, οὐκ ἐν μέρει μὲν μεταμελοῦμενοι, ἐν μέρει δὲ κλίσιν καὶ ῥοπὴν πρὸς τὸ κακὸν ἔχοντες, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἀποστρεφόμενοι

τὸ κακόν· τὴν δὲ ὁμολογίαν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχαριστίαν δέον ποιεῖν, ἐν βουλῇ εὐθείᾳ ἄνευ τινὸς στρεβλότητος τῆς καρδίας. Ἐκ ταύτης τῆς ἐξομολογήσεως γίνεται τοῖς ἐξομολογούμενοις γνώσις ἀσφαλῆς πιεστικοῦσα, ὅτι πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ὀρθὰ καὶ πάνσοφα, οὐδεμιᾶς συνεργείας τῆς παρ' ἡμῶν δεόμενα, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου ἐξεζητημένα, καὶ εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ προσηρμοσμένα, καὶ ὅτι ἐν ἐκάστῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀποδοτέον αὐτῷ εὐχαριστίαν καὶ μεγαλωσύνην, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, ὅταν βλέπῃς τοὺς μὲν ἀγαθοὺς ταλαιπωρουμένους, τοὺς δὲ πονηροὺς εὐημεροῦντας καὶ κατευθυνουμένους, μὴ γογγύσης· ἡ γὰρ δικαιοκρασία αὐτοῦ ἀπόκειται μένιστα εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὅς ἐστιν αἰὼν αἰώνων· ὁθεν δῆλον ὅτι τὸ, μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ἐξείληφεν ὁ ἅγιος ἀντὶ τοῦ, τεθησαύρισται καὶ τεταμίευται εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

4 **Μ**νεῖαν ἐποίησατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ· ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύ-

ριος, τροφήν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

5 Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ· ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ.

6 Τοῦ δοῦναι αὐτοῖς κληρονομίαν ἔθνων· ἔργα χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια καὶ κρίσις.

Μνησίαν ἐποίησατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὅσα ὁ Θεὸς πάλαι πεποίηκε θαυμάσια τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ ὅσα ὕστερον ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ ἐπιδημία, ταῦτα πάντα μνημονεύεται αἰωνίως. Ὁ δὲ Ἀπολινάριος λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε τοῖς Προφήταις αὐτοῦ, ὅσα θαυμάσια ἔμελλε ποιήσῃ, ἐπιδημήσας μετὰ σαρκὸς εἰς τὸν κόσμον· ἐν γὰρ κεφαλαίῳ ὀγδόῳ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου προσημαίνοντος τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος γέγραπται· «Τότε ἔσται τέρατα καὶ σημεῖα τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ πέμπτῳ· «Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ὁ χωλὸς ἀλειῖται ὡς ἔλαφος, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων». Ὅταν οὖν ταῦτα τὰ θαυμάσια ἐνήργησεν ὁ Κύριος ἡμῶν, τότε ἐμνήσθησαν οἱ ἄνθρωποι τῶν προαγγελθέντων· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει Δαβὶδ, μνησίαν ἐποίησατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ, ὃ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων Θεός. Ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ τροφήν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις

αὐτόν· Ἠλία γὰρ τῷ Προφῆτῃ τροφήν ἐδίδου διὰ τοῦ κόρακος, ἄρτους τῷ πρῶτῳ καὶ κρέας τῷ δεύτῳ (1)· ἐπῆρε δὲ καὶ Ἀββακούμ τὸν Προφήτην ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης τροφήν κομίσαι Δαυὶδ τῷ Προφῆτῃ· καὶ τοὺς συναχθέντας περὶ αὐτόν ἐν τῇ ἐρήμῳ λαοὺς ἄρτους εὐλογήσας ἐχόρτασεν. Ἐμνήσθη δὲ καὶ διαθήκης αὐτοῦ τῆς πρὸς τοὺς Προφῆτας περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἔθνων, καὶ εἰς πέρας ἤγαγε ταύτην διὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, οἵτινες ἀνήγγειλαν τῷ λαῷ τῷ εἰς αὐτόν πιστεύσαντι ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ, καὶ συναγαγόντες τὰ ἔθνη ἔλαβον αὐτοὺς ὡς κληρονομίαν, καὶ ἐγνώρισαν αὐτοῖς, ὅτι τὰ μὲν ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἔργα τοῦ Θεοῦ σύμβολα καὶ εἰκόνες τῶν μελλόντων ὑπέπληρον· τὰ δὲ ἐν τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια καὶ κρίσις· ὡς γὰρ φησιν ὁ ἡγαπημένος Εὐαγγελιστῆς, ὁ μὲν νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο (2). Ταῦτα τὰ ἐν τῇ νέᾳ Διαθήκῃ ἔργα οὐ μόνον ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ κρίσις ἐστίν, ὡς καὶ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ Ἡσαίου λέγει ὁ Θεός· «Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητὸς εἰς ὃν ἠδόκησεν ἡ ψυχὴ μου, θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει, οὐ κεκράξεται, οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκυσθήσεται ἕξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ, κάλαμον συντεθλασμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σθέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκης τὴν κρίσιν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν».

7 Πισταὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι.

(1) Γ' Βασιλ. ιζ', 4. (2) Ἰωαν. ι', 17.

Κᾶσαι αἱ ἐντολαί, ἃς ἐνετείλατο ἐν τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, πισταί εἰσι καὶ ἐστηριγμέναι· διὸ καὶ ὁ παραβαίνων ταύτας ἔξει τὴν εὐθύνην τῆς παραβάσεως ἐφ' αὐτῷ ἐστηριγμένην καὶ διαμένουσαν εἰς αἰῶνας· ἐστηριγμένοι γάρ εἰσιν αἱ νομοθεσίαι τοῦ Εὐαγγελίου; καὶ οὐχ ὥσπερ αἱ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου πρόσκαιραι· ἃς ποιητέον ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι.

8 **Λ**ύτρωσιν ἀπέστειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐνετείλατο εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκην αὐτοῦ· ἅγιον καὶ φοβερόν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Κλύτρωσις, ἣν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐστὶν ὁ ἀγαπητὸς αὐτοῦ Υἱός, ὁ δοὺς ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ καὶ λυτρωσάμενος ἡμᾶς τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι ἀπὸ τῆς ἀναστροφῆς, ἣν παρελάβομεν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν· περὶ οὗ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου, εἶπεν· «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπισκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ» (1). Ὁ αὐτὸς Κύριος ἐνετείλατο ἡμῖν καὶ φυλάξαι εἰς τὸν αἰῶνα τὴν διαθήκην αὐτοῦ· τοῖς γὰρ ἀντεχομένοις ταύτης ἔσται αἰδῖος κληρονομία· ἅγιον δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ,

ὡς γράφει καὶ ὁ ἠγαπημένος Ἰωάννης ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς· «Υμεῖς ἔχετε χρίσμα ἐκ τοῦ ἁγίου, καὶ γινώσκετε πάντα». Ἐσι δὲ καὶ φοβερόν ὅτι κριτὴς ἐστὶ τὴν γὰρ κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ αὐτοῦ (2)· ἔστι καὶ φοβερόν παρὰ τοῖς δαίμοσιν· οἱ γὰρ Ἀπόστολοι τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δαιμόνια ἐξέβαλλον, καὶ νόσους ἐθεράπευον, καὶ νεκροὺς ἀνέστησαν καὶ ποικίλα θαύματα εἰργάσαντο· τῷ αὐτῷ ὀνόματι καὶ ἡμεῖς τὰ ἱερὰ μυστήρια.

9 **Α**ρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου, σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν· ἡ αἰνεσις αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Σοφίαν ἐνταῦθα οὐ τὴν τῶν κτισμάτων γνῶσιν λέγει, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν· ἥς ἀρχὴ μὲν ὁ φόβος τοῦ Κυρίου, τέλος δὲ ἡ ἀγάπη· ταύτης δὲ τῆς σοφίας ἡ σύνεσις καὶ κατανόησις ἀγαθὴ ἐστὶ πᾶσιν, οὐ τοῖς ποιοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς γινώσκουσιν αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς καὶ ἀτελεύτητός ἐστι, διὰ τοῦτο καὶ ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἀσίγητος διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

(1) Λουκ. α', 68. (2) Ἰωαν. ε', 22.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΑ'.

Ἀλληλούϊα.

Ῥυθον καλεῖ καὶ τοῦτον τὸν ψαλμὸν ἡ ἐπιγραφή· διδασκαλίαν δὲ εὐσεβείας τοῖς βουλομένοις προσφέρει.

1 **Μ**ακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.

Θ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, ὡς φοβούμενος τὸν Θεὸν μακαριζόμενος ἀνὴρ ἐστὶν ὁ εὐσεβής, ὁ πιστεύσας εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ δῆλον γίνεται, ἐπειδὴ ἐν τισὶ ψαλμοῖς μετὰ τὸ εἰπεῖν, Ἰσραὴλ καὶ οἶκον Ἀαρὼν καὶ οἶκον Λευὶ, ἐπάγει, οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, διαστελλὼν τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον ἀπὸ πασῶν τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν· ὥστε ἐκ τούτου συνάγειν ὅτι φοβουμένους τὸν Κύριον κἀνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ὀνομάζει τοὺς ἐξ ἐθνῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας· κἀνταῖς τῶν Ἀποστόλων γὰρ Πράξεσιν οἱ Χριστιανοὶ φοβούμενοι τὸν Θεὸν ὀνομάσθησαν. Οὐ τὸν τυχόντα δὲ τούτων μακαρίζει ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸν ποιῶντα τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ οὐκ αἰδοῖ οὐδὲ φόβῳ ἀνθρώπων, οὐδὲ κατ' ἔθος, οὐδὲ δέει τῶν μελλουσῶν κολάσεων, οὐδὲ δι' ἐλπίδα μισθοῦ, οὐδὲ διὰ τὰ ἐπαγγελλόμενα μέλλοντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ θέλειν καὶ ἀγαπᾶν σφόδρα τὸν ταύτας ἐντειλάμενον Θεόν· τὴν δὲ ἀγάπην οὐ χαύνην οὐδὲ ἐφήμερον ἔχειν, ἀλλὰ πολλὴν καὶ διαρκῆ· καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμῶδης, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.

2 **Δ**υνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ· γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται.

3 **Δ**όξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Θ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ ἑκτῷ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς γράφει· «Ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον»· ἐὰν οὖν καυχῆσονται οἱ Ἑβραῖοι, ὅτι ἐν τῇ γῇ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐπληθύνθη, καὶ δυνατὸν ἐγένετο, ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἡ θεία Γραφή σπέρματος πολλῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ οὐ μέμνηται, τοῦ Μελχισεδέκ, φημί, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ Ἡλιοῦ καὶ Ἰερεμίου καὶ ἄλλων πολλῶν Προφητῶν· ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι ἐνταῦθα ὁ ψαλμῶδης οὐ περὶ σαρκικοῦ σπέρματος λέγει, ἀλλὰ περὶ πνευματικοῦ, οἷον ὡς ἀγαθὴ γῇ οἱ πιστοὶ ἐδέξαντο, κατασχόντες ὡς σπέρμα τὸν λόγον, ὃν ἔσπειραν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ ἐκαρποφόρησαν, ὁ μὲν τριάκοντα, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ ἑκατὸν, καὶ ἐπληθύνθη ἐν τῇ γῇ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, καὶ δυνατοὶ ἐγένοντο καταπαλαῖσαι τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ἃς καὶ κατηγωνίσαντο διὰ τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πίστεως· διὸ λέγει ἐνταῦθα, γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται. Οὗτοι οἰκοδομοῦσι καὶ τὸν οἶκον, ἥτοι τὴν πολιτείαν αὐτῶν συγκεκροτημένην τῷ θεωρητικῷ καὶ τῷ πρακτικῷ, καὶ τεθεμελιωμένην ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως· ἐν τούτῳ τῷ οἴκῳ ἐστὶ καὶ δόξα θεϊκὴ, καὶ πλοῦτος πνευματικὸς, οἷος οὐκ ἔστιν ὁ

φθαρτός πλοῦτος, οὐδὲ ἡ δόξα τοῦ Σολομῶντος, οὐδὲ ἡ δόξα τῶν Ἰουδαίων, ἣν εἶχον πάλαι, ἀλλ' ἡ δόξα τῶν εὐσεβῶν καὶ ὁ πλοῦτος, ταῦτα ἄει διαμένοντά ἐστιν, ὡσπερ καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος,

4 **Ε**ξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσιν· ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων καὶ δίκαιος.

Σκότος ἐνταῦθα ὀνομάζει τὰ σκοτασμὸν ἐμποιούντα ταῖς φρεσὶ πράγματα, ἄγνοιαν, φημί, καὶ τὰ δεινὰ πειρατήρια· τῶν οὖν φοβουμένων τὸν Κύριον καὶ θελόντων σφόδρα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἀνατέλλει τοῖς μὲν ἄγνοοῦσιν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, τοῖς δὲ ἐν ἀνάγκαις καὶ περιστάσεσιν οὖσιν ἡ βοήθεια αὐτοῦ, καὶ διασκεδάζει τὸ σκότος αὐτῶν ὡς φωτὶ τῇ θεῖᾳ αὐτοῦ ἐπικουρίᾳ· τοῦτο δὲ ποιεῖ τοῖς εὐθέσι, τοῖς μιμουμένοις τὸ ἔλεος καὶ τὸν οἰκτιρμὸν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, τοῦ ῥυομένου ἀπὸ τῶν κινδύνων τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, ὡς ἐρρύσατο τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς συκοφαντίας, καὶ ὡς ἀπήλλαξε τὴν Σάρραν ἀπὸ τῆς δυναστείας καὶ τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τοῦ Λάβαν καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν δικαίων. Ἐτι λέγομεν, ὅτι πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν σκότος τῆς ἀπάτης περιεῖχε τὰ ἔθνη ἅπαντα, καὶ ἐξεζήτουν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐν τοῖς κτίσμασι, θεοποιούντες ταῦτα· διὸ ὁ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων Θεὸς ἀνέτειλεν ἐπὶ τῆς γῆς σαρκοφόρος, ἵνα φωτίσῃ αὐτοὺς, καὶ ὑψώσῃ τὰς διανοίας αὐτῶν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ ἐπὶ γῆς ἀνατείλαντος θείου φωτός κατηργάσθησαν οἱ εὐθεῖς μόνοι,

καὶ μέχρι τοῦδε οἱ ἀγαθὰς πράξεις ἔχοντες, οὔτοι ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν· οἱ δὲ αἰσχροὶ καὶ πονηροί, ἀποστυγοῦσι τὸ φῶς καὶ ἐμμένουσι τῷ σκότει τῆς ἀπάτης.

5 **Χ**ρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων καὶ κυχρῶν οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται.

6 **Εἰς** μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, ἀπὸ ἀκοῆς πονηρῶς οὐ φοβηθήσεται.

7 **Ε**τοίμη ἡ καρδιά αὐτοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον· ἐσῆρικται ἡ καρδιά αὐτοῦ, οὐ μὴ φοβηθῇ, ἕως οὗ ἐπίδῃ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

Ενωρίσματα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ τὸ οἰκτεῖρειν καὶ ἐλεεῖν τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τὸ δανείζειν οὐ δι' ἐλπίδα ἐπικερδοῦς τόκου, ἀλλ' ἀπεκδεχόμενον τὴν ἀμοιβὴν παρὰ Θεοῦ· ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ, ὡς φησι Σολομὼν ἐν Παροιμίαις (1), καὶ πολλαπλάσιον τὴν ἀμοιβὴν παρ' αὐτοῦ λαμβάνει. Καὶ ὁ φυλασσόμενος ἀπὸ πλημμελοῦς ἔργου ἢ λόγου, ὁ τοιοῦτος πάνθ' ὅσα ποιεῖ ἢ λέγει, μετὰ δικαιοσύνης καὶ ὁσιότητος ποιεῖ, καὶ πάντα κατὰ νοῦν διακρίνει καὶ διαγινώσκει· διὸ οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ἀπὸ τῆς σεβρότητος καὶ μονιμότητος αὐτοῦ, καὶ ἀμετάπτωτος διαμενεῖ, ὡς ὑπ' οὐδενὸς διασειόμενος, οὔτε ὑπὸ θλίψεως, οὔτε

(1) Παροιμ. ιθ', 17.

ὑπὸ πειρατηρίου, οὔτε ὑπ' ἀπειλῆς ἀνθρώπων, οὔτε ὑπ' ἄλλων τινῶν, οὐδὲ φοβηθήσεται ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς, τουτέστιν, ἀπὸ ἀγγελίας ἀνιερᾶς. Τοιοῦτος ἐγένετο ὁ δίκαιος Ἰώβ· ἐπαλλήλων γὰρ γενομένων αὐτῷ τῶν μηνυμάτων τῆς ἀπωλείας τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ' εὐχαριστῶν τῷ Κυρίῳ, εἶπε· «Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι» (1). Τοῦ δὲ οὕτω χαρακτηριζομένου τὸ μνημόσυνον παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις αἰώνιον ἔσται, ζῶντός τε καὶ θανόντος, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐστήρικται τῇ ἐλπίδι· ποιῶν γὰρ ἐλεημοσύνας, ἐλπίζει ἀντιλαβεῖν τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ ἐλεήμονος Θεοῦ, καὶ ἀξιοῦται ἐπιδεῖν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, τουτέστιν, αὐτόπτης καὶ αὐτοθεάμων γενέσθαι τῆς ἀπωλείας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· τοῦτο κατ' ἀνθρώπον εἶρηκε.

8 **Ε**σχόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Τὸ κέραс αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ.

Διὰ τοῦ, ἐσχόρπισε, σημαίνει τὸ ἀφθονον τῆς δόσεως, ἅμα δὲ καὶ ὅτι τὴν ἐλεημοσύνην δεῖ γίνεσθαι, ὡς τὸ σκορπίζειν· ὥσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς σκορπίζει ἀφειδῶς τὸν σπόρον, ἐλπίδι τῆς τοῦ κέρ-

δους δαψιλείας, οὕτω δεῖ ποιεῖν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐλπίδι θεαρέστω· ἐὰν οὖν ὁ διασπείρων εἰς τὴν γῆν τὸν σπόρον, τὸν ἀμφιβαλλομένην ἔχοντα τὴν κερδοληψίαν, οὐ φείδεται τοῦ σπείρειν, πόσῳ πλέον δεῖ ἀφειδεῖν τὸν θησαυρίζοντα ἐν οὐρανοῖς τὸν πλοῦτον αὐτοῦ; πάντως ὁ σκορπίζων καὶ διανέμων τοῖς δεομένοις τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἀφθόνως θησαυρίζει δικαιοσύνην, ἥτοι δικαίαν ἀμοιβήν. Ἡ δὲ τοιαύτη δικαιοσύνη αὐτοῦ διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ κέραс αὐτοῦ, ἥτοι ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπίς αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ.

6 **Α**μαρτωλὸς ὄψεται καὶ ὀργισθήσεται· τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ βρύξει, καὶ τακθήσεται· ἐπιθυμία ἀμαρτωλοῦ ἀπολεῖται.

Τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐλεημόνων ὀρῶντες οἱ φειδωλοὶ καὶ φιλοκτήμενες, ὀργίζονται καὶ πρίσσι τοὺς ὀδόντας αὐτῶν. Ὡσαύτως καὶ ὁ πονηρὸς διάβολος ὀρῶν τὴν εἰς τὸ καλὸν ἐπίδοσιν τῶν εὐσεβῶν τήκεται ὑπὸ τοῦ φθόνου· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀσεβεῖς ὀρῶντες τοὺς Χριστιανούς προκόπτοντας εἰς τὴν πίσιν, ὡς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι θεώμενοι τὴν αὔξησιν τῶν Χριστιανῶν διαπρίονται. Ἀλλ' οὗτοι πάντες τακῆσονται καὶ ἡ ματαία αὐτῶν ἐπιθυμία ἀπολεῖται.

(1) Ἰωβ. 4, 2.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΒ'.

Ἀλληλούϊα.

Ἄλλος ὕμνος καὶ οὗτος εἰς ὠφέλειαν συγγεγραμμένος, καὶ ἐγείρων τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑμνωδίαν τοῦ εὐεργέτου.

1 Αἰνεῖτε παῖδες Κύριον, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου.

2 Εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Θυσίαν, ἣν ὀφείλομεν προσφέρειν τῷ Θεῷ, ἐστὶν ἡ αἰνεσις, ὡς αὐτὸς ἔφη· «Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με» (1). καθὰ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Προφήτης λέγει, αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ δοξάσω καὶ μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει, καὶ ἁρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλὰς (2). Τοῦτο πάνταυθα διδάσκει τοὺς παῖδας, τοὺς τε νέες, φημί, τῇ ἡλικίᾳ καὶ τοὺς ἀρχαίους ἐν τῇ πίστει· τὸ αὐτὸ εἰσηγεῖται καὶ τοῖς κεκτημένοις δύνάμιν πνευματικὴν, τὸ αἰνεῖν τὸν Κύριον· ταύτην δὲ τὴν αἰνεσιν οὐκ ἐν μόνῳ λόγῳ προφερομένῳ διὰ στόματος δεόν γίγνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαθὴν πολιτείαν σὺν τῇ καθάρσει καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου συνάπτειν τε καὶ προσαρμόττειν τῇ αἰνέσει χρῆ, ἔχοντας συμπάλλουσαν τὴν καθαρότητα τῆς ζωῆς, καὶ συμφωνοῦσαν τῷ αἰνοῦντι τὸν Θεὸν στόματι ἡμῶν, καὶ λέγειν, εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ὅπερ εὐλογημένον μὲν ἐστὶ καὶ πρὸ τῆς ἡμῶν αἰνέσεως, τότε δὲ καὶ παρ' ἡμῶν δι' ἔργων θεαρέστων εὐλογεῖται καὶ δοξάζεται, ὅτε ἰδόντες οἱ ἄνθρωποι τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα, δοξάσουσι καὶ αὐτοὶ τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς (3).

3 Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.

4 Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος, ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ.

Πρὸ μὲν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μεγαλυνόμενον καὶ δοξαζόμενον καὶ γνωριζόμενον· τὰ δὲ ἔθνη ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν οὐκ ἐγίνωσκον τὸν Θεόν, οὐδὲ ἐζήτουν τὸ ὄνομα αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων· μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὑποταγέντων τῶν ἐθνῶν τῷ κηρύγματι τῶν Ἀποστόλων, ἐγένετο ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αἰνετὸν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐγνώσαν τὰ ἔθνη τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ, καὶ ἠξιώθησαν δοξολογεῖν αὐτόν. Τούτων δὲ ἡ δοξολογία ὑψώθη ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ἐνθα δοξάζουσιν αὐτὸν αἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων ἀσιγήτως· ἐκεῖ γὰρ ἐγένετο καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῶν δικαιοθέντων διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

5 Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ;

Θ μὲν Θεὸς πανταχοῦ ἐστὶ, τὸ δὲ λέγειν

(1) Ψαλ. μθ', 23. (2) Ψαλ. ξη', 31. (3) Ματθ. ε', 16.

τὸν Προφήτην ὅτι ἐν ὑψηλοῖς κατοικεῖ, σημαίνει ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν, καίπερ εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐκάθισεν, ἐφορᾷ μὲν τοὶ καὶ τὰ ταπεινά· ὥς γὰρ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑπάρχει. Προσέτι οἱ δίκαιοι λέγονται ὑψηλὰ σκηνώματα τοῦ Θεοῦ, ὥς ἐργάται μεταρσίων ἀγαθοεργιῶν, καὶ ὥς τῶν γενηρῶν καὶ χαμαιζήλων ὑπερηρμένοι, καὶ τῶν κοσμικῶν ἀφιστάμενοι· ἐν τούτοις κατοικεῖ ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ χάριτι.

6 **Ο** ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα.

7 **Τ**οῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων, μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.

Πτωχὸν ὀνομάζει τὸν λαὸν τὸν ἐθνικόν, ὃν ἤγειρεν ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς ἀπὸ τῆς ὑφέσεως καὶ περιπεζίας τῶν γηίνων, ἀπὸ τε κοπρίας καὶ ἀκαθαρσίας τῶν εἰδώλων· τοῦτον τὸν πτωχὸν καὶ πένητα ὑπάρχοντα πρὶν, καὶ ἐστερημένον παντὸς ἀγαθοῦ ἐπλούτισε τοῖς θείοις αὐτοῦ χαρίσμασι, καὶ ἀνύψωσε καὶ συνεκάθισε μετὰ τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ τοῦ πιστεύοντος εἰς αὐτόν.

8 **Ο** κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ,

μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην.

Πληθὺς τῶν ἐθνῶν στεῖρα ἦν καὶ ἄγονος πάσης ἀγαθῆς καρπογονίας, καὶ ἔξω τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ πλανωμένη· ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ διανοίξας τὴν στεῖρωσιν τῆς Σάρρας καὶ Ῥεβέκας καὶ Ἀννης καὶ Ἐλισάβετ καὶ ἄλλων ἀγόνων γυναικῶν, οὗτος αὐτὸς διήνοιξε καὶ τὴν στεῖρωσιν τῆς πληθύος τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν κατοικοῦσαν καὶ προσεδρεύουσαν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας καὶ πολύγονον, τέκνα ἔχουσαν τὰ ὀρθὰ δόγματα καὶ τὰς ἐναρέτους πράξεις, ὥς ἔφη ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ Ἡσαίου περὶ τῆς πληθύος ταύτης τῶν ἐθνῶν· «Ἐροῦσι γὰρ εἰς τὰ ὠτά σε οἱ υἱοί σου, οὓς ἀπολώλεκας. Στενός μοι ὁ τόπος, ποίησόν μοι τόπον ἵνα κατοικήσω. Καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἐγέννησέ μοι τούτους; τίς ἐξέθρεψέ μοι; ἐγὼ δὲ κατελείφθην μόνη, οὔτοι δέ μοι ποῦ ἦσαν; Οὕτω λέγει Κύριος· ἰδοὺ αἶρω εἰς τὰ ἔθνη τὴν χειρά μου, καὶ εἰς τὰς νήσους ἀρῶ σύσσημόν μου, καὶ ἄξουσι τοὺς υἱούς σε ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας σου ἐπ' ὤμων ἀροῦσι». Καὶ ἐν κεφαλαίῳ πεντηχοστῷ τετάρτῳ περὶ τοῦ αὐτοῦ· «Εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ τίκτῃσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μαῖλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα».

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'.

Ἀλληλουϊα.

Υμνος καὶ οὗτός ἐστι τὰς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρασχεθείσας εὐεργεσίας διεξιὼν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν διηγούμενος, καὶ τῶν εἰδώλων κωμῶδων τὴν ἀσθένειαν. Ἀρμόττει δὲ καὶ οὗτος ὁ ὕμνος τοῖς ἐξ ἔθνῶν πεπιστευκόσι, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης ἀπηλλαγμένοις· μανθάνουσι γὰρ ὅσον τὸ μέσον τῶν οὐκ ὄντων πρὸς τὸν ὄντα Θεόν.

1 **Ε**ν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου,
οἴκου Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου.

2 **Ε**γενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ,
Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ.

Οταν ἀπελύθησαν, φησί, τῆς δουλείας οἱ Ἰσραηλῖται τῆς τῶν βαρβάρων καὶ σκληρογνώμωνων Αἰγυπτίων, τότε ἡ γῆ τῆς Παλαιστίνης ἐγένετο χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἐν ἣ ὠκοδόμησαν τῷ Θεῷ ἀγίασμα, τουτέστι, ναὸν ἅγιον. Ἐγένετο δὲ καὶ ὁ Ἰσραὴλ κατ' ἐξαίρετον τρόπον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς λαβὼν θείους νόμους καὶ διδασκαλίας τῶν Προφητῶν· προέταξε δὲ τὸν Ἰούδαν τοῦ Ἰσραὴλ· ὁ γὰρ ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ, καὶ χρηματίσας ἀγίασμα καὶ κατοικητήριον αὐτοῦ, οὗτος καθίσταται καὶ Ἰσραὴλ, ὃ ἐρμηνεύεται νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν· γίνεται καὶ ἐξουσία αὐτοῦ, τινέσι, λαμβάνει ἐξουσίαν καὶ δύναμιν κατὰ τῶν ἐπανισταμένων καὶ ἐπηρεαζόντων αὐτὸν κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα.

3 **Η** θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω.

4 **Τ**ὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ,
καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων.

5 **Τ**ί σοι ἐστὶ θάλασσα, ὅτι ἔφυγες;
καὶ σὺ Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;

6 **Τ**ὰ ὄρη ὅτι ἐσκίρτήσατε ὡσεὶ κριοὶ,
καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων;

7 **Α**πὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ,
ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.

8 **Τ**οῦ στρέψαντος τὴν πέτραν εἰς
λίμνας ὑδάτων, καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς
πηγὰς ὑδάτων.

Παρεισάγει ἐν προσωποποιίᾳ ἐνταῦθα ὁ ψαλμὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὸν Ἰορδάνην, τά τε ὄρη καὶ τοὺς βουνούς, καὶ παρεικάζει ταῦτα βοσκήμασιν αἰσθητικοῖς, καὶ περιτίθησιν αὐτοῖς σχήματα ὁρόντων, φευγόντων, στρεφομένων εἰς τὰ ὀπίσω καὶ σκιρτώντων, ἵνα δείξῃ τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ αὐτῶν, ὃς καὶ πεποίηκε ταῦτα αἰσθῆσθαι καὶ συνιέναι τὴν αὐτοῦ παρουσίαν, δεικνὺς ἅμα καὶ ὅτι ἡγεῖτο ὁ Θεὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐν τῷ ἐρχεσθαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὃν καὶ τὰ ἄψυχα ἐφοβήθησαν, καὶ τῷ προστάγματι αὐτοῦ ὑπῆρξαν, καὶ τὴν ἄβατον χέλευθον ὁδὸν τετριμμένην παρέσχε τοῖς ὁδηγουμένοις. Ἀλλά φαίης, ὅτι

ἡ θεία Γραφή οὐ λέγει, ὅτι ἡ θάλασσα ἔφυγεν, ἢ ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' ὅτι ἄμφω διηρείσθη, καὶ ἐπαγήτην, καὶ δεδώκατον ὁδὸν τοῖς Ἰσραηλίταις διαβαίνουσιν, οὐδὲ ὅτι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐσχίρτησαν· πόθεν οὖν λαβὼν ὁ ψαλμωδὸς ταῦτα λέγει; Πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὰ τηνικαῦτα γεγονότα τέρατα, τύποι σκιῶδεις καὶ σύμβολα ὑπῆρχεν, ὧν ἔμελλον γενήσεσθαι ἐπὶ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ μὲν θάλασσα τύπος ἦν τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῃ μοχθηρᾶς πολιτείας· ταύτης γὰρ ἀνίδρυτος ἡ τα-ραχὴ, καὶ ἀναρίθμητοι οἱ κίνδυνοι, καὶ ἀμέτρητοι αἱ συγκρούσεις τῶν κυμάτων αὐτῆς· ὁ δὲ Ἰορδάνης τύπος ἦν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ὥσπερ γὰρ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ διήγαγεν ἐκ μέσου τοῦ Ἰορδάνου τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, οὕτω καὶ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διαβιβάζει ἡμᾶς τοὺς νέους Ἰσραηλίτας διὰ μέσῃ τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος εἰς τὴν γῆν τῶν πραέων, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τοῖς εὐσεβέσι. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπὶ μὲν τῆς θαλάσσης λέγει, ἔφυγεν, ἀντὶ τοῦ, ἡ φαύλη πολιτεία ὥχεται, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ τοῦ χρηματίσαντος Ἰσραὴλ, νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἔτι συγκιρνᾷ τὴν ἀλμυρότητα αὐτῆς τῷ ἀπογινομένῳ τῶν πολλῶν πράξεων· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ εἰκονίζοντος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, λέγει τὸ, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω· τοῖς γὰρ ἐπιστρέφουσιν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἐν μετάνοιᾳ, καὶ κλαίουσιν ἐν κατανύξει, ἐπὶ τούτους ἐπιστρέφουσα ἐπανέρχεται ἡ χάρις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀνακαινίζει αὐτούς· τοῖς δὲ μὴ βαπτισθεῖσιν ἀνόνητος ἡ μετάνοια· διὸ καὶ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἐκήρυττε μετάνοιαν καὶ ἐβάπτιζε, δηλῶν διὰ τούτου, ὅτι ἡ μετάνοια ἐνεργεῖ εἰς τὸν ἐστηριγμένον ἐν τῇ εὐσε-

βείᾳ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ προγεγονότος βαπτίσματος. Ἐλθόντος οὖν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ σαρκὸς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐπιφανέντος τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, ἡ μὲν προερμηνευθεῖσα θάλασσα ἔφυγεν, ὁ δὲ ῥηθεὶς Ἰορδάνης ἀνακάμπτων ἐγένετο· τὰ δὲ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ, ἦτοι οἱ μετάρσιοι κατ' ἀρετὴν γενόμενοι ἅγιοι Προφῆται, εὐφραίνόμενοι ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἀποθέμενοι τὴν θλίψιν, ἣν εἶχον ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ταύτης, ἠγαλλιάσαντο, καὶ ὡς ἐξάρχοντες κριοὶ τῶν θρεμμάτων καὶ ποιμνίων τοῦ Θεοῦ, ἐσχίρτησαν, τὸν δὲ Θεὸν τὸν συσσεύσαντα πάλαι μὲν τὰ ὄρη τοῦ Σινᾶ καὶ Χωρῆβ, νῦν δὲ τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, καὶ σαλεύσαντα τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, καὶ μεταγαγόντα αὐτοὺς ἀπὸ τῆς προτέρας ἀσεβείας εἰς τὴν θεοσέβειαν, καὶ τὸν πάλαι μὲν μεταστρέψαντα τὴν ῥάβδῳ πληγεῖσαν πέτραν εἰς λίμνας ὑδάτων, νῦν δὲ ἀπὸ τῆς λόγχῃς νυγείσης πλευρᾶς αὐτοῦ ἀναβλύσαντα πηγὰς ζωῆς αἰωνίης, τὸ αἶμα, φημί, καὶ τὸ ὕδωρ, τὰ κορεννῶντα οὐχ ἓν μόνον ἔθνος, ἀλλὰ πολλὰ, τοῦτον νοεροῖς ἰδόντες ὀφθαλμοῖς, τυφράνθησαν καὶ ἠγαλλιάσαντο. Τὸ δὲ, ἐσαλεύθη ἡ γῆ, Ἀκύλας μετέφρασεν ὠδινῆσά τω ἡ γῆ· καὶ τοῦτο συνάδει τῷ εἰρημένῳ ἐν κεφαλαίῳ ἐξήκοστῳ ἔκτῳ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου· «Τίς ἤκουσε τοιοῦτο; καὶ τίς ἐώρακεν οὕτως; εἰ ὥδινε γῆ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, ἢ καὶ ἐτέχθη ἔθνος εἰς ἅπαξ, ὅτι ὥδινε καὶ ἔτεκε Σιών τὰ παιδιά αὐτῆς; Ἐγὼ δὲ ἔδωκα τὴν προσδοκίαν ταύτην, καὶ οὐκ ἐμνήσθης μου, εἶπε Κύριος· καὶ ἰδὼ ἐγὼ γεννώσαν, καὶ σείραν ἐποίησα, εἶπεν ἐμοὶ ὁ Θεός σου».

9 Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν.

10 Ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ

σου· μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν;

11 **Ο** δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ· πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε.

Λέγει ὁ Εὐσέβιος τοῦτο τὸ ρητὸν εἰρησθαι ὡς ἀπὸ τῶν Ἑβραίων, οἵ γε ὅταν ἐπιγνῶσι τὴν πλάνην αὐτῶν, φήσουσιν, ὦ Δέσποτα, εἰ καὶ τότε μὴ πιστεύσαντες ἀνάξιοι γεγόναμεν τῆς χάριτος, ἣν ἐφήπλωσας καὶ ἐδαψίλευσας εἰς τὰ ἔθνη τὰ πιστεύσαντα εἰς σέ, νῦν μέντοι γε πιστεύσασιν ἡμῖν, μὴ ποιήσης κατὰ τὴν τότε ἀφροσύνην ἡμῶν, μηδὲ ζητήσης προηγησαμένην ἀρετὴν ἡμῶν, ἀλλὰ δὸς δόξαν τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, εὐεργετήσας ἡμᾶς ἐν τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου, ἥτοι ἐν τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ τῷ ποιήσαντι εἰς τὸν κόσμον ἔλεος, καὶ δείξαντι τὴν ἀλήθειαν, καὶ δοξάσαντι τὸ ὄνομά σου ἐπὶ τῆς γῆς δι' ἀποκαλύψεως τῆς ἀληθοῦς πίστεως· εἰ γὰρ μὴ οὕτω ποιήσης, ἐροῦσι τὰ ἔθνη τὰ μὴ πιστεύσαντα, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; καίτοι ἡμῶν γινωσκόντων, ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικεῖς, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ περιγραφόμενος ὁ παντὸς τόπου ὑπέρτερος, ἀλλ' ἐν ὕψει καὶ ὑπεροχῇ δόξης καὶ μεγαλοπρεπείας, ὃ δουλεύουσιν αἱ οὐράναι δυνάμεις εἰς πᾶν ὅ,τι θέλεις ποιῆσαι. Διὰ δὲ τοῦ, πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν, ἐπιστομίζεται ὁ Ἄρειος, λέγων· ὅτι ὁ Υἱὸς ἔργον ἐστὶ τῆς θελήσεως τοῦ Πατρός· εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ πάντα ὅσα ἠθέλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐποίησε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονε (1), πῶς ἔσται ὁ Υἱὸς ἔργον θελήσεως τοῦ Πατρός; καὶ εἰ συνδημιουργὸς τῷ Πατρὶ, πῶς οὐκ ἐστὶν ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ;

12 **Τ**ὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

13 **Σ**τόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὀφνύονται.

14 **Ω**τα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούονται, ῥῖνας ἔχουσι, καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται.

15 **Χ**εῖρας ἔχουσι, καὶ οὐ φιλαφήσουσι· πόδας ἔχουσι, καὶ οὐ περιπατήσουσιν· οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν.

16 **Ο**μοιοὶ αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

Απαριθμεῖ ὁ ψαλμῳδὸς τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ αἰσθητήρια, ἵνα στηλιτεύσῃ τὴν πολλὴν ἀνοιαν τῶν λατρευόντων τοῖς εἰδώλοις, ὥσανεὶ λέγων πρὸς αὐτούς· τὰ ἄλογα ζῶα χερσαῖα, πτηνὰ, ἐρπετά τε καὶ ζωόφυτα πάντα, ἐμψυχὰ τέ ἐστι, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ πάντα δεδημιούργηται, ἔχουσι δὲ καὶ αἰσθήσεις, δι' ὧν ὀρῶσιν, ἀκούουσιν, ὀσφραίνονται, ἀπτονται, ὡς ἄλογα μέντοι ἐξευτελίζεται παρ' ἡμῶν, πολλῷ μᾶλλον ἔδει ἐξευτελίζειν τὰ εἰδῶλα, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ὄντα, ἐξ ὕλης τε ἀψύχου πεποιημένα καὶ τὰ κατεσκευασμένα αἰσθητήρια ἀνενέργητα ἔχοντα· μετὰ δὲ τὸ ἐκτραγωδεῖσθαι τὴν ἀνοιαν αὐτῶν, λέγει, ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, τρεῖς τιν, ἐπεὶ ἡμεῖς ἔργον εὐχῆς ποιούμεθα, καὶ σπουδάζομεν ὁμοιωθῆναι, ὡς δυνα-

(1) ἰωαν. 4, 3.

τὸν τῷ λατρευομένῳ ἀληθεῖ ἡμῶν Θεῷ, οὕτω
καὶ αὐτοὶ ὅμοιοι γένοιντο οἷς λατρεύουσι θεοῖς.

17 Οἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισες ἐπὶ Κύρι-
ον, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστῆς αὐτῶν ἐσίν.

18 Οἶκος Ἀαρὼν ἤλπισεν ἐπὶ Κύρι-
ον, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστῆς αὐτῶν ἐσίν.

19 Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον ἤλ-
πισαν ἐπὶ Κύριον, βοηθὸς καὶ ὑπερα-
σπιστῆς αὐτῶν ἐστί.

20 Κύριος μνησθεὶς ἡμῶν, εὐλόγη-
σεν ἡμᾶς.

21 Εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, εὐ-
λόγησε τὸν οἶκον Ἀαρὼν.

22 Εὐλόγησε τοὺς φοβουμένους τὸν
Κύριον, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων.

23 Προσθείη Κύριος ἐφ' ὑμᾶς, ἐφ' ὑ-
μᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν.

24 Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ
τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

25 Ο οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυ-
ρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν
ἀνθρώπων.

26 Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύ-
ριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς
ᾄδου.

27 Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογή-
σομεν τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ
ἕως τοῦ αἰῶνος.

Οἶκον Ἰσραὴλ λέγει τὸν δημῶδη λαόν,
τὸν εὐαρεστήσαντα τῷ Θεῷ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ·
οἶκον δὲ Ἀαρὼν, τοὺς ἱερεῖς καὶ ἀρχηγούς αὐτῶν.
Φοβουμένους δὲ τὸν Κύριον, ὀνομάζει τοὺς ἐξ ἐ-
θνῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας· μέτοχοι γὰρ ἐγέ-
νοντο ἅπαντες τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, καὶ ἅπαντες
ἤλπισαν ἐπὶ Κύριον, καὶ πάντων βοηθὸς καὶ ὑπερα-
σπιστῆς ἐγένετο ὁ Θεός.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'.

Ἀλληλουϊα.

Πολλαῖς καὶ παντοδαπαῖς ὁ τοῦ Σελεύκου Ἀντίοχος, ὁ ἐπὶ κλην Ἐπιφανής, Ἰουδαίους περιέβαλε συμφοραῖς· καὶ τοὺς μὲν ῥαστώνῃ συζῶντας παραβῆναι τὸν θεῖον παρεσκεύασε νόμον· οἱ δὲ τῆς εὐτελείας ἐρασταὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης ἀγῶνας προθύμως ἀναδεξάμενοι, τῶν καλλινίκων στεφάνων ἀπήλαυσαν· ταύτην αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν ἡ παροῦσα μελωδία προλέγει. Διηγεῖται δὲ κατὰ ταῦτόν καὶ τὰς τῶν ἀλγεινῶν προσβολὰς, καὶ τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ῥοπήν.

1 **Η**γάπησα, ὅτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.

Ἐυφράνθην, φησὶν, ὅτι Κύριος εἰσακούει φωνῆς τῆς δεήσεώς μου· ἢ ὅτι ἀπὸ τοῦ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν προσεχώρησα εἰς τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, διὰ τοῦτο καὶ εἰσακούει φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, καὶ παρέχει μοι τὰ αἰτήματα.

2 **Ο**τι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι.

Ἐλίσιν τοῦ ὠτός τοῦ Θεοῦ λέγει τὸ εἰσακοῦσαι τὸν Θεὸν εὐμενῶς καὶ καμφθῆναι πρὸς τὸν εὐλαβοῦμενον ἐν παρρησίᾳ τρανῶς τὴν φωνήν, καὶ ὑποσελλόμενον διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ προσέτι ὑποδηλοῖ τὸ συγκαταβῆναι τὸν Θεὸν καὶ συνενωθῆναι ἡμῖν διὰ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ. Τὸ δὲ, ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι, ἀντὶ τοῦ, ἐν τῷ διαστήματι τῆς ζωῆς μου, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς θλίψεώς μου, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σωτηρίας μου, ἃς οὐχ ὁ αἰσθητὸς, ἀλλ' ὁ νοητὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος καταυγάζει, ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

3 **Π**ερίεσχον με ὠδῖνες θανάτου, κίνδυνοι ἄδου εὐροσάν με.

4 **Θ**λίψιν καὶ ὀδύνην εὖρον, καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην.

5 **Ω** Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου, ἐλεήμων ὁ Ἰ Κύριος, καὶ δίκαιος, καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ.

Ἐδῖνες θανάτου εἰσὶν αἱ πρὸς πράξιν τῆς ἁμαρτίας ἐπιθυμίαι τῆς ψυχῆς, ὡς γράφει Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ· ὅτι «Ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποτίκτει θάνατον». Προσέτι ὁ ἄδης ἔχει κινδύνους καὶ πύλας· καὶ κίνδυνοι μὲν εἰσὶν αἱ ἐνθυμήσεις αἱ πρὸς ἁμαρτίαν ἔλκουσαι, πύλαι δὲ αὐτοῦ εἰσὶν αἱ ἁμαρτίαι· ὅταν οὖν κυκλώσωσι τὸν ἄνθρωπον αἱ ὠδῖνες, τουτέστιν, αἱ ἐπιθυμίαι, καὶ εὖρωσιν αὐτόν οἱ κίνδυνοι τοῦ ἄδου, δέον πρὸ τοῦ γενέσθαι ἔνδον τῶν πυλῶν τούτου εὐμηχάνως διεγεῖραι τὴν ἐκ τοῦ λογισμοῦ νύξιν, καὶ τὸν ἐκ ταλαιπωρίας τοῦ σώματος πόνον καὶ κακοπάθειαν, καὶ ἐπικαλέσασθαι τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ εἰπεῖν· ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου· καὶ διὰ τοῦ ποιεῖν ἔλεος, τὸν ἐπικαλούμενον προτρέπει μιμεῖσθαι τὸν πρὸς ὃν ἡ ἐπὶ κλησις, ἵνα ὡσπερ ἡ ἡχώ ὁμοία γίνεται τῇ τοῦ φωνοῦντος αὐδῇ, οὕτω καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ὁ-

μοία γένηται τῇ τοῦ ἐπικαλουμένου διαθέσει· καὶ διὰ τοῦ ἐργάζεσθαι δικαιοσύνην ἀντιλαμβάνειν τὸν μισθὸν τῆς δικαιοσύνης παρὰ τοῦ δικαίου Θεοῦ. Διὰ δὲ τοῦ διαπλασιάζειν τὸ ἔλεος ὁ ψαλμωδὸς ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος, καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, ὑπεμφαίνει ὅτι ὁ Θεὸς μᾶλλον κέχρηται πρὸς ἡμᾶς τῷ ἐλέει, ἢ τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ· εἰ γὰρ ἐνίοτε δράττεται δικαιοσύνης, ἀλλ' ὅμως οὐ κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων ἀποδίδωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ· διὸ ὁ ψαλμωδὸς μεταξὺ τοῦ, ἐλεήμων καὶ τοῦ ἐλεεῖ, τέθηκε τὸ, δίκαιος, ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ ἔλεος ἀμφοτέρωθεν καλύπτει τὴν δικαιοσύνην. Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔλεος γίνεται πρὸς τοὺς ὀλισθήσαντας καὶ ἐκπεσόντας τῆς ἀξίας αὐτῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκπεπτωκότες τῆς ἀξίας ἡμῶν, καὶ ἐξωσθέντες τοῦ Παραδείσου τῆς τρυφῆς, καὶ γενόμενοι ἐν ἀκρᾷ ταλαιπωρίᾳ, δεόμεθα ἀξιωθῆναι ἐλέους.

6 **Φυλάσσω** τὰ νήπια ὁ Κύριος, ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με.

Θ Κύριος φυλάσσει τὰ ἔμβρυα ἐν τῇ νηδύϊ, καὶ οὐκ ἐξ τὴν στενοχωρίαν καὶ τὴν περικαλύπτσαν ὑγρότητα ἀπάγξει αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τρέφει αὐτὰ φυλάσσω ἐκεῖσε ἐν τῷ στενῷ τόπῳ. Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ γεννᾶσθαι καὶ ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι ἐν τῷ ἀσυνήθει τῷδε τόπῳ τῷ περιεχομένῳ ὑπὸ τοῦ ἀέρος, φυλάσσει καὶ οὐκ ἐξ ξηρανθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, οὕτω καὶ τοὺς ἐπιστραφέντας καὶ γενομένους κατ' ἐπιταγὴν αὐτοῦ, ὡς νήπια καὶ παιδία τῇ ταπεινώσει καὶ πραότητι καὶ ἀκακίᾳ, φυλάσσει αὐτοὺς καὶ πρὸ τῆς ἐπαφῆς τῶν θλίψεων καὶ τῶν κινδύνων, καὶ μετὰ τὸ περιπεσεῖν ἄνεσιν δίδωσιν αὐτοῖς, ῥώννυσί τε καὶ ἐνισχύει· ὅθεν καὶ ὁ ψαλμωδὸς λέγει, καὶ γὰρ ἐταπεινώθην καὶ ἔσωσέ με ὁ

Κύριος. Ὡσαύτως καὶ παντὶ μετανοοῦντι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, κατακυρομένῳ τε καὶ ταπεινουμένῳ δίδωσιν ὁ Κύριος σωτηρίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ἐνοχλῆς τῶν πταισμάτων.

7 **Ε**πίστρεψον ψυχὴ μου εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε.

8 **Ο**τι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.

9 **Ε**ὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων.

Η ἁμαρτία παιδεύει τὴν ψυχὴν, θορυβοῦσα καὶ ταραττοῦσα αὐτήν· ὁ δὲ ἀπὸ ταύτης ἐπιστρέφων καὶ μετανοῶν, οὗτος ἐπανάγει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς ἁμαρτίας θορύβου εἰς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἀνενοχλησίαν· διὰ τοῦτο ὁ Προφῆτης τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας ὀνομάζει ὕδωρ ἀναπαύσεως· ὁ γὰρ βαπτισθεὶς ἢ μετὰ τὸ βάπτισμα μετανοήσας ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, οὗτος ἀποθέμενος ἀπὸ τὰ βάρη τῶν προγεγονότων πλημμελημάτων, λαμβάνει τὴν αἰώνιον ἀνάπαυσιν, ἣν δωρεῖται ὁ Θεὸς τοῖς τετελεχόσι τὸν ἀγῶνα, καὶ διηνυκόσι τὸ στάδιον τοῦ παρόντος βίου καλῶς· ταῦτα δὲ γίνεται ἐλεεί τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν δόντος ἑαυτὸν ἀντίλυτρον. Αὐτὸς καὶ τοὺς πενθοῦντας τὸ μακαριστὸν πένθος ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῇ παραμυθεῖται, καὶ ῥύεται τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γεέννῃ ἀνηνύτων δακρύων, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ τῆς τοῦ Εὐαγγελι-

στοῦ Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως· ὅτι «Τὸ ἀρνίον τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτούς, καὶ ὁδηγήσει αὐτούς ἐπὶ ζώσας πηγὰς ὑδάτων· καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν»· ἀντὶ δὲ τῆς συνοχῆς τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου, ἃς συνείχον αὐτοὺς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἀντὶ τοῦ ὀλισθήματος τῶν ποδῶν αὐτῶν, τότε ἐξελεῖται τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐκ τοῦ θανάτου, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἀπὸ ὀλισθήματος. Ποῦ δὲ ταῦτα ἔσται; ἐν χώρᾳ, φησὶ, ζώντων· ποία δὲ ἐστὶν ἡ χώρα τῶν ζώντων; ὁ μέλλων αἰὼν· πᾶν γὰρ σύνθετον ἀναλύεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· ἀλλαμὴν οὗτος ὁ

κόσμος σύνθετός ἐστιν, ἄρα ἀναλυθήσεται οὗτός τε καὶ ἡμεῖς μέρη αὐτοῦ ὑπάρχοντες· ὡς γὰρ τὸ ὅλον οὕτω καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ· ὁ δὲ ἄλλος κόσμος ἀσύνθετός ἐστι καὶ ἀδιάλυτος· ἀπόλαυσις γὰρ ἐστὶν ἐποφίας τῆς δόξης τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ αἰδίου Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἀλλοιώσις τοῦ σώματος, οὐδὲ τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ἔσται ἐκεῖ βρώσις καὶ πόσις, ὡς φάσκουσί τινες ἀνόητως, οὐδὲ συνουσία, οὐδὲ ὕπνος· ὅπερ γὰρ ταῦτα, ἐκεῖ καὶ φθορὰ καὶ θάνατος· ἀλλ' ἔστι χώρα ζωῆς αἰδίου καὶ ἀληθινῆς ἐν Χριστῷ ὑπαρχούσης, περὶ ἧς φησιν ὁ Προφήτης, εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων,

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ'.

Ἀλληλουῖα.

Ἑβραῖος καὶ οἱ λοιποὶ Ἑρμηνευταί, καὶ μὲν τοι καὶ ὁ Σύρος, τοῦτον τοῖς προτεταγένοις συνάπτουσι· καὶ γὰρ τῆς αὐτῆς ἔχεται διανοίας· καὶ τὸν ἑννατον διχῇ διελόντες, τῇ τῶν δε τῶν ψαλμῶν συναφῇ τὸν ἴσον τῶν ψαλμῶν φυλάττουσιν ἀριθμόν. Τὴν αὐτὴν δὲ ὁμῶς ὑπόθεσιν ἔχει· οἱ γὰρ τῆς τῶν ζώντων χώρας ἐκεῖ μνημονεύσαντες, καὶ τοῦτο τεθεικότες ἀκροτελεύτιον, ἐνταῦθα ἀρχόμενοι λέγουσιν.

Ι **Ε**πίστευσα, διὸ ἐλάλησα, ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθην σφόδρα.

Τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας προηγείται ἡ πίστις τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ ἄπιστος οὐκ ἀληθεύει ἐν οἷς λέγει περὶ Θεοῦ· ἀρχὴ γὰρ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐστὶν ἡ πίστις ἡ ἑρμεισμένη καὶ μένουσα ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαλοῦντος, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους· «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ

λαλοῦμεν». Πνεῦμα δὲ τῆς πίστεως, ὃ λέγει ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἐστὶν ἡ ἐκ τῆς πίστεως γενομένη ἔξις· αὕτη δὲ ἐστὶ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγούμενη τοῖς πιστοῖς· τελειότης δὲ τῆς πίστεως ἐστὶν ἡ ταπείνωσις· διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρὸς Φιλιππησίους λέγει· «Ἀδελφοί, ἐγὼ οὐδὲν λογιζομαι ἑμαυτὸν κατεληφέναι»· διὸ καὶ ὁ ψαλμῶδὸς ἐνταῦθα λέγει, ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθην σφόδρα.

2 **Ε**γὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.

Από τῶν πολλῶν συμφορῶν, φησὶν, ἐκστα-
τικός ἐγενόμην· ἡ ἀναπολὼν κατὰ νοῦν τὰ τοῦ
κόσμου πράγματα, ἐξέστην καὶ εἶπον ἐν ἑμαυτῷ,
πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, τουτέστι, πᾶς ὑποκείμε-
νος τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς, καὶ μὴ ἐπεριδό-
μενος τοῖς κρίμασι τοῦ Θεοῦ, ψεύδεται· ἡ ὅτι πᾶς
ἄνθρωπος μάταιός ἐστι καὶ φθαρτός. Ἐκ δὲ τούτου
τοῦ ῥήματος συνάγεται, ὅτι πᾶσα εὐδαιμονία ἀν-
θρώπων, καὶ πλοῦτος καὶ σοφία φθαρτὰ καὶ εὐ-
μετάβολά ἐστι· πάντα τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ τοῦ
ἀνθρώπου φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα, εἴτε τερπνὰ εἴτε
λυπηρὰ, καὶ οὐδὲν διαμένει ἐν τῇ αὐτῇ καταστάσει.

3 **Τί** ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ
πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;

Αναλαβὼν κατὰ νοῦν ὅτι ἐκ μὴ ὄντος παρῆ-
χται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι κατ' εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ
αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἃ ἐδώριστο αὐτῷ χαρίσ-
ματα, προκατιδὼν ἐν τῷ πνεύματι τῆς προφητείας
καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκπλαγεὶς ὁ Προφήτης, ἔφη· τί ἀν-
ταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ
μοι; τοῦτο δὲ λέγει πρὸς εὐχαριστίαν, διδάσκων
ἅμα ἡμᾶς, ὅτι ὀφείλομεν ὡς ἐφικτὸν ἀνταποδόσεις
προσφέρειν τῷ Θεῷ, τερπούσας αὐτόν, καὶ ταύτας
πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν.

4 **Ποτήριον** σωτηρίου λήψομαι, καὶ
τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

Ποτήριον σωτηρίου, λέγει τὸ εὐχαριστεῖν τῷ
Θεῷ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις αὐτοῦ· ὅπερ ποτήριον μὲν
ὀνομάζει, ὅτι εὐφραίνει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τὰς θυσίας

καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, σωτηρίῳ δὲ, ὅτι πρόξενον σω-
τηρίας γίνεται τοῖς εὐχαριστοῦσι. Προσέτι καὶ τὸ
ἀντικαθίστασθαι πρὸς ἁμαρτίαν μέχρις αἵματος
ποτήριον ὠνόμασεν ὁ Κύριος, εἰπὼν· «Παρελ-
θέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ Ποτήριον τοῦτο» (1)· καὶ πρὸς
τῆς μαθητὰς αὐτοῦ· «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ
ἐγὼ πίνω» (2), σημαίνων τὸν θάνατον ὃν ὑπέστη, ἵνα
ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· τοῦτο κἀνταῦθα
λέγει ὁ Προφήτης· ὀφείλω ἀνταποδοῦναι τῷ Θεῷ,
ἀνθ' ὧν εὐηργέτησέ με διὰ τοῦ ἀντιστῆναι ἐν ἄκρῳ
ἀγῶνι πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, κἂν δεήσῃ, ἐκχεῶ καὶ
τὸ αἷμα, ἀθλήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως μέχρι θανάτου·
τοῦτο ὀνομάζει ποτήριον σωτηρίου. Ὁ δὲ μέγας
Ἀθανάσιος, ποτήριον σωτηρίου, λέγει τὴν κοινω-
νίαν τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων, ἐν ᾗ τὸ
ὄνομα Κυρίου ἐπικαλούμεθα.

5 **Τὰς** εὐχὰς μου τῷ Κυρίῳ ἀπο-
δώσω ἐναντίον παντός τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν
ὁσίων αὐτοῦ.

Εὐξάμην, φησὶ, καὶ ἐπηγγειλάμην πιεῖν πο-
τήριον σωτηρίου διὰ τοῦ προδοῦναι τὸ σῶμά μου
εἰς θάνατον ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως δι' ἀγάπην
Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ νεκρῶσαι τὰ πάθη τῆς σαρκὸς
καὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ταύτην δὲ τὴν ἐπαγ-
γελίαν πληρώσω ἐνώπιον παντός τοῦ λαοῦ, δια-
μαρτυρούμενος τὴν ἀλήθειαν κατέναντι πάντων
τῶν ἀνθρώπων. Καὶ οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος τῶν
ὁσίων αὐτοῦ, ὅστις τίμιός ἐστιν, ὡς πρόξενος αἰω-
νίου ζωῆς, καὶ διαγωγῆς ἀτελευτήτου ἐν Χριστῷ
τῷ Θεῷ εἰς τὴν οὐράνιον αὐτοῦ βασιλείαν.

(1) Ματθ. κς', 39. (2) Μαρκ. ι', 38.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

6 **Ω** Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς, ἐγὼ δοῦλος σὸς, καὶ υἱὸς τῆς παιδείας σου.

7 **Δ**ιέρρηξας τοὺς δεσμούς μου· σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

8 **Τ**ὰς εὐχὰς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· ἐν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου, ἐν μέσῳ σου Ἱερουσαλήμ.

Εγὼ, φησὶν, ὦ Κύριε, δοῦλος σός εἰμι, καὶ

υἱὸς Εὐας τῆς παιδείας σου, ἣν νεάνιδα ἐτι οὔσαν καὶ ἀπαλὰς φρένας ἔχουσαν, ἠπάτησεν ὁ διάβολος, καὶ ἐδουλαγώγησεν αὐτὴν τε καὶ ἡμᾶς τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ ἐδέσμευσε. Σὺ δέ, Κύριε, ἐνανθρωπήσας, καὶ εἰς ἄδην καταβάς, διέρρηξας τοὺς δεσμούς ἡμῶν· ὅθεν ἀπ' ἄρτι ἡμεῖς οἱ δοῦλοί σου σοὶ προσάγομεν θυσίας οὐ κτηνώδεις, ἀλλὰ θυσίαν αἰνέσεως, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομά σου, ὡς ἐπέταξας εἰπών· «Ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν» (1)· καὶ ἀποδίδομεν τὰς εὐχὰς ἡμῶν ἐναντίον παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ οἴκου σου, τουτέστιν, εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ τεμένη τὰ ἅγια τὰ ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ, ἥτοι ἐν τῇ ἀγίᾳ σου Ἐκκλησίᾳ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΣΤ'.

Ἀλληλουῖα.

Υμνος καὶ οὗτος πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρμόττων· παρακελεύεται γὰρ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος τοῦς τῆς σωτηρίας τετυχηκότας ὑμνῆσαι τὸν εὐεργέτην.

1 **Α**ἰνεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔθνη, ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.

2 **Ο**τι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐναργέστερον ἐμφαίνει τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς πάντα τὸν κόσμον, καὶ τὴν σύναξιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ὡς γέ-

γραπται ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Ζαχαρίου τοῦ Προφήτου· «Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος. Καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαὸν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ». Ἰδοὺ Ζαχαρίας ὁ Προφήτης ἐναργῶς λέγει Κύριον παντοκράτῃ τὸν Πατέρα, τὸν ἀποστείλαντα Κύριον, τὸν λέγοντα τοὺς λόγους τῆς προφητείας, ὃς ἔθετο τὰ ἔθνη λαὸν

(1) ἰωαν. ις', 23.

αὐτοῦ· οὗτος ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποσταλὴς ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ὁ ἐλθὼν καὶ κατοικήσας ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τούτου τὸ ἔλεος λέγει ἐνταῦθα, ὅτι ἐκραταιώθη ἐφ' ἡμᾶς, ὡς ὑπερβαῖνον τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐθνῶν, καὶ

ἐπλήρωσε τὴν ἀλήθειαν, ἥτις ἐστὶν ὁ λόγος, ὃν προεδήλωσε τοῖς Προφῆταις, καὶ αὕτη ἡ ἀλήθεια μένει εἰς τὸν αἰῶνα, συνδιαμένουσα τῇ πίστει Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'.

Ἀλληλουϊα.

Υμνος καὶ οὗτός ἐστιν ὑπὸ τῶν τῆς σωτηρίας ἀπολελαυκότων τῷ Θεῷ προφερόμενος· Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, τῶν πλησιοχώρων ἀπάντων κατὰ ταῦτὸν ἀθροισθέντων, φθονούντων αὐτοῖς τῆς προτέρας εὐημερίας, καὶ μέντοι καὶ ἔθνη ἕτερα καὶ βάρβαρα συναγειράντων, εἴτα θεηλάτοις ἀναλωθέντων πληγαῖς κατὰ τὴν Ἰωὴλ, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ Μιχαίου καὶ Ζαχαρίου προφητείαν, τοῦτον τὸν ὕμνον χαριστήριον προσφέρουσι τῷ Θεῷ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ἐκείνοις προεγράφετο τὰ ἡμέτερα, μᾶλλον ἀρμόττει τοῖς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκόσιν ἡ ὑμνωδία· οἱ παρὰ πολλῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, δῆμων καὶ δημαγωγῶν, καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν, διωχθέντες καὶ στρεβλωθέντες, καὶ αἰκισθέντες, καὶ μυρία θανάτου ὑπομείναντες εἶδη, κρείττους τῶν πολεμούντων ἐδείχθησαν. Καὶ τούτοις μέντοι καὶ κείνοις ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις τὴν τῆς ὑμνωδίας διδασκαλίαν προτέθεικεν.

1 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Οτι ὁ Κύριος ἀγαθός, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα, πασίδηλον, διὰ τοῦτο οἱ ὑπεύθυνοι ταῖς ἁμαρτίαις, ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ τὰ πλημμελήματα ὑμῶν, καὶ εὐχαριστεῖτε τῷ ἐλέει αὐτοῦ.

2 **Ε**ἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

3 **Ε**ἰπάτω δὴ οἶκος Ἀαρὼν, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

4 **Ε**ἰπάτωσαν δὴ πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Πολυειδῶν περιστάσεων ἐπειράθησαν οἱ Ἰσραηλῖται, ποτὲ μὲν μεταναστάται γενόμενοι, ποτὲ δὲ δουλαγωγούμενοι, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διασπειρόμενοι, καὶ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐπηρεαζόμενοι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις ἐτύγχανον παρὰ τοῦ θεοῦ ἐλέους ἀντιλήψεως καὶ ἐπικουρίας, διὰ πολλῶν τεραστίων γιγνομένων ἐν αὐτοῖς, διὸ καὶ προσκαλεῖται αὐτοὺς ὁ ψαλμωδὸς πρὸς τὸ ὁμολογεῖν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. Καὶ

Ααρὼν μὲν οἶκον ὀνομάζει τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν, ἐν οἷς ἴδια ἐγένετο θαυμάσια, καὶ πλείονος παρὰ πάσας τὰς φυλάς ἡξιώθησαν τιμῆς τῆς ἱερωσύνης, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πῦρ κατηλθεν ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἡ γῆ ἐσειέσθη, καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν ἐβλάστησε· φοβουμένους δὲ τὸν Θεόν, ὡς προείπομεν, λέγει τοὺς ἐθνικοὺς, οἷς ἐγένετο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ῥυσαμένου αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀσεβείας καὶ ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν δαιμόνων, καὶ φωτίσαντος αὐτοὺς, καὶ ἐπιδαφιεύσαντος αὐτοῖς τὴν χάριν πλείονα τῶν ἄλλων. Ἀπαντας τούτους συγκαλεῖ ὁ Προφήτης πρὸς ἐξομολόγησιν καὶ αἰνεσιν τῆς ἀγαθότητος καὶ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ· προτάττει δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας· ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ προηγουμένως ἐγένετο ἡ ἔλευσις τοῦ Μεσίου, ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος· «Οὐκ ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ» (1)· ὡσαύτως καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔφησαν πρὸς αὐτὸς· ἡμεῖς ἀπεστάλημεν πρὸς ὑμᾶς, ἐπεὶ δὲ οὐ προσεδέξασθε, ἐπιστρέφομεν πρὸς τὰ ἔθνη (2). Διὰ δὲ τὸ ἐκχυθῆναι τὴν χάριν ἐπὶ πάντας ἐξ Ἰσου, διὰ τοῦτο ἅπαντας διεγείρει πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ, τοὺς εὐσεβήσαντας δηλαδή.

5 **Ε**κ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν.

Τοῦτου ἐχέγγυος Παῦλος ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς λέγων· «Πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται»· οὐ ζητεῖ δὲ ἐνταῦθα ὁ δίκαιος παρὰ Κυρίου παντελεῖ ἀναίρεσιν τῆς θλίψεως, εἰδὼς ὅτι καὶ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος γέγραφε ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ· «Ἡμεῖς καυχώμεθα ἐν ταῖς θλί-

ψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει· ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν»· ὥσπερ γὰρ ὁ παλαίων οὐκ αἰτεῖται παντελεῖ ἀπουσίαν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ ζητεῖ δύναμιν καὶ βοήθειαν καὶ συνέργειαν, δαμάζουσιν τὸν ἀντίπαλον, οὕτω καὶ ὁ δίκαιος οὐ ζητεῖ ἀποποίησην τῆς ἀνάγκης, ἵνα μὴ στερηθῇ τοῦ μισθοῦ, ἀλλὰ πλατυσμόν καὶ ὑπομονήν.

6 **Κ**ύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσῃ μοι ἄνθρωπος.

7 **Κ**ύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ γὰρ ἐπόψομαι τοὺς ἐχθρούς μου.

Διὰ τούτου διδάσκει ἡμᾶς μὴ ἀνταποδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς, μηδὲ ἀμύνεσθαι αὐτοὺς, ἀλλ' ἀνατιθέναι τὰ καθ' ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ λέγειν μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· «Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν» (3); καὶ μετὰ τοῦ ψαλμωδοῦ οὕτω, Κύριος ἡμῖν βοηθός, διὸ οὐ φοβηθησόμεθα ἀπὸ βλάβης ἐχθρῶν ἀνθρώπων ἢ πονηρῶν πνευμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ὁψόμεθα τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκδίκησιν.

8 **Α**γαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον.

9 **Α**γαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχουσι.

Τοῦτο συνάδει τῷ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐ-

(1) Μκτθ. κ', 24. (2) Πραξ. ιγ', 46. (3) Ῥωμ. η', 31.

βδόμῳ Ἱερεμίᾳ τοῦ Προφήτῃ· « Τάδε λέγει Κύριος· ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῇ ἡ καρδία αὐτοῦ. Καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ὄψεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ, καὶ κατασκηνώσει ἐν ἀλίμοις καὶ ἐν ἐρήμῳ, ἐν γῇ ἄλμυρᾳ, ἥτις οὐ κατοικηθήσεται. Καὶ εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ὁ πεποισμένος ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὡς ξύλον εὐθυνοῦν παρ' ὕδατα, καὶ ἐπὶ ἱμάδα βαλεῖ ῥίζαν αὐτοῦ· καὶ οὐ φοβηθήσεται ὅταν ἔλθῃ καῦμα, καὶ ἔσται ἐπ' αὐτῷ στελέχη ἀλσώδη, ἐν ἐνιαυτῷ ἀβροχίας οὐ φοβηθήσεται, καὶ οὐ διαλείψει ποιῶν καρπὸν »· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λέγει ὁ Θεός· « Ἐπιβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη »;

10 Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς.

11 Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς.

Εθνη ἐνταῦθα ὀνομάζει τὰς ποικίλας κακοβουλίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς πονηρὰς δυνάμεις τὰς πολεμούσας τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ· αὗται γὰρ κυκλοῦσι τὸν δίκαιον, σπουδάζουσαι καταγαγεῖν αὐτόν· ἢ γὰρ πολιτεία αὐτοῦ μάχεται καὶ ἐλέγχει αὐτούς· ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ τροποῦται ταύτας καὶ ἀποσοβεῖ, καὶ πληθὴ ἀνθρώπων ὧσι, καὶ ἐπιθυμίαι σωματικαί, καὶ δυνάμεις ἀποστατικάι, καὶ πολέμιοι τῆς πίστεως.

12 Εκύκλωσάν με ὥσεί μελίσσαι κη-

ρίον, καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς.

Μέλισσα ἐνικῶς, περὶ ἧς γέγραπται ἐν ταῖς Παροιμίαις, ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ· ἐξ αὐτῆς γὰρ προβάλλεται μέλι καὶ κηρίον, ὃ προσίενται βασισιλεῖς καὶ ἰδιῶται, καὶ ὀνίνανται τὴν ἱασιν· τοῦτο δέ ἐστιν ἡ γλυκεῖα ταύτης διδασκαλία καὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα. Μελίσση δὲ παρεικάζεται ἡ Ἐκκλησία, ὅτι ὥσπερ ἡ μέλισσα τιμᾶται ἐπὶ σοφίᾳ καὶ μικρὰ μὲν ἐστὶ τὸ σῶμα, ἰσχυρὰ δὲ τὴν δύναμιν, καὶ τὸ κέντρον αὐτῆς πλήττει τοὺς κηφήνας, τοὺς πρὸς φθορὰν τοῦ μέλιτος ὀρμῶντας, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δεξαμένη τὴν ἐνυπόστατον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐκτίσται, καὶ τιμήσασα ταύτην, καὶ μετασχοῦσα τῆς χάριτος αὐτῆς, ἐγένετο σοφὴ· ἥτις μικρὰ μὲν λογίζεται διὰ τὸ μὴ κεχρηθῆαι τῇ κοσμικῇ σοφίᾳ, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, πλήττει δὲ καὶ διαρρήγνυσι τοὺς αἰρετικούς, τοὺς σφηκῶν δίκην καταβομβοῦντας, καὶ ἐφορμῶντας διαφθεῖραι τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς. Καὶ αὕτη μὲν ἡ Ἐκκλησία μία καὶ μόνη μέλισσά ἐστι, διὸ καὶ ἐνικῶ ἀριθμῶ προφέρεται ἐν ταῖς Παροιμίαις· οἱ δὲ αἰρετικοὶ πολλοὶ, οὓς μελίσσας πληθυντικῶς ὀνομάζει ἐνταῦθα, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ μορίου ὁμοιώσεως, εἰπὼν, ὥσεί μελίσσαι· εἰσὶ γὰρ κηφήνες ὁμοιότητα μελίσσης ἔχοντες, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ μελίσσαι· οὐ γὰρ ἐργάζονται μέλι, οὐδὲ κηρίον πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλὰ μάλιστα σπεύδουσι πρὸς διαφθορὰν τοῦ καλοῦ. Διατί δὲ μελίσσης ὀνόματι τούτους προσηγόρευεν; ὅτι προσηέσι καὶ γλυκέσι ῥήμασι κηλοῦσι τὰ ὦτα καὶ θέλγουσι τὴν καρδίαν.

ἐργάζονται δὲ τοιοῦτον μέλι, οἷον «ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνῃς», ὡς φησιν ὁ σοφὸς Παροιμιαστής. Καὶ ὥσπερ αἱ μέλισσαι πλήξασαι τῷ κέντρῳ, ἀπόλλυνται, οὕτω καὶ οἱ αἵρετικοί, νύττοντες τοῖς λόγοις αὐτῶν τῆς ἀνθρώπου, τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν θανατοῦσι καὶ φθείρῃσι, καὶ οἱ λόγοι αὐτῶν συντρίβονται ὡς ἄκαρποι, καὶ θραύονται ὑπὸ τῆς πόδας τῶν ἐνδυναμουμένων παρὰ Χριστοῦ, καὶ καίονται ὡς αἱ ἄκανθαι ἐν τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ. Ὡσαύτως καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, τὰ διαβεβλημένα πάθη, καίτοι ἄχρηστά εἰσι, σφοδρῶς μέντοι ἐμπεύρονται τῇ ψυχῇ, καὶ ἄλγος ἐμποιοῦσιν, ἀλλ' ὁ δίκαιος ἀμύνεται ταῦτα τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου.

13 Ὡσθεῖς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν, καὶ ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου.

Θοῦσι τὸν ἄνθρωπον οἱ λογισμοί, ἵνα καταβάλωσι καὶ ῥίψωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ὁ νήφων καὶ διεγχευμένος, κἀν σαλευθῇ, καὶ εἰς πτώσιν κινδυνεύσῃ, οὐ πεσεῖται, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅπερ ἐγένετο καὶ τῷ ὁσίῳ πατρὶ ἡμῶν Μαρτινιανῷ.

14 Ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν.

Τὸ, ἐγένετό μοι ὁ Κύριος, ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον, οὐ σημαίνει τὸ ἀρτίως ἐγένετο, ὅπερ οὐκ ἦν πρότερον· ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται αἰδίως, οὐκ ἔχων ἀρχὴν τοῦ εἶναι· ἀλλὰ τὸ, ἐγένετο, λέγεται ἀναφερόμενον πρὸς ἡμᾶς τοὺς χριστούς· κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον νοεῖται καὶ ὁ γράφει ὁ Ἀποστολὸς ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ τῆς πρώτης πρὸς Κο-

ρινθίους, λέγων· «Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις»· ὅτι ἐπειδὴ ἐσοφίσθημεν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐδικαιώθημεν, ἁθωθέντες τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ καθαρθέντες ἐλυτρώθημεν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας· διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἐγενήθη ἡμῖν σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ τὰ ἐξῆς. Οὕτω καὶ τὸ, ὁ Θεὸς ἐποίησεν αὐτὸν Χριστὸν καὶ Κύριον, οὐχ ὡς μὴ ὄντα πρότερον Κύριον, ἐποίησεν ὕστερον, ἀλλ' ὅτι ἡνίκα ἡμεῖς αὐτῷ ὑπετάγημεν διὰ τῆς πίστεως, ἐγινωμεν αὐτὸν, Κύριον ὄντα καὶ βασιλέα πάντων. Κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα, λέγει, ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν, ἀντὶ τοῦ, σωθεῖς, ἐγνων ὅτι ἡ σωτηρία παρ' αὐτοῦ καὶ ἡ δύναμις.

15 Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων.

Αἱ σκηναὶ τῶν δικαίων οὐκ εἰσι κεκοσμημέναι πολυτελέσι χειμηλίοις, καὶ πεπυκασμέναι ἐριτίμοις στρώμασι καὶ διαχρύσοις δάπεσιν, ἀλλ' εὐπρεπισμέναι ἐν πίστει καὶ ἐλεημοσύνῃ καὶ φιλοξενίᾳ, οἷα ἦν ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν φιλοικτιρμόνων, τῶν τοιούτων ἡ κατοικία ἔχει ἐν ἑαυτῇ φωνὴν ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας. Προσέτι σκηναὶ τῶν δικαίων, ἐν μὲν τῇ παρούσῃ ζωῇ εἰσι τὰ τεμένη τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ, ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ· ἐν ἀμφοτέραις δὲ ἔστιν ὁ Παράδεισος, ἐνθα φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ αἰνέσεως διὰ τὴν σωτηρίαν· ἐν δὲ ταῖς σκηναῖς τῶν πονηρῶν, κραυγαὶ καὶ μάχαι καὶ λοιδωρίαι· φυλάξαι ἡμᾶς τούτων Κύριος ὁ Θεός.

16 Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιὰ Κυρίου ὕψωσε με, δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν.

17 Οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διηγῆσομαι τὰ ἔργα Κυρίου.

Δεξιὰ Κυρίου, ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἡ ἐνισχύουσα καὶ ὑψοῦσα τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ λαόν, καὶ τροποῦμένη τοὺς ἐχθρὸς αὐτῶν· ἔτι δὲ, καὶ τὰ ἐπιδέξια καὶ θεάρεστα αὐτῶν ἔργα. Διὰ δὲ τοῦ τριπλασιάσαι τὴν δεξιάν ὑπεμφαίνει ὁ Προφήτης, ὅτι ὁ τρισυπόστατος Θεὸς τριτὰς τῷ ἀνθρώπῳ ἐποίησε δυνάμεις· πρώτην μὲν γὰρ δύναμιν ἐποίησεν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, πλάσασα ἐκ χοῦς τὸν ἄνθρωπον, ὡς γέγραπται, ὅτι χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβὼν, ἐπλάσε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ (1)· δευτέρα δὲ, συνάψασα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τῇ θεότητι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· ὃς καὶ ἀναληφθεὶς, ὕψωσεν αὐτὴν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐτίμησεν αὐτὴν ἀξιώμασιν ὑπεροχικοῖς· τρίτην δὲ δύναμιν πεποίηκε, τὸ δοῦναι τῷ ἀνθρώπῳ ἐνισχύοντα ἐν πᾶσι χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· « Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ » (2). Τοιγαροῦν αὕτη ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου ἐνδυναμοῖ τὸν ἔχοντα δόγματα δεξιὰ, καὶ ἔργα ἄξια τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως τοῦ δικαίου κριτοῦ, καὶ ὑψοῖ αὐτὸν, καὶ ἄγει πρὸς ἀθανασίαν, ῥυομένη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὥστε λέγειν, οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι ζωὴν τὴν αἰώνιον· ὁ γὰρ δίκαιος, καὶ ἀποθάνῃ ζήσεται· καὶ αἰνέσω καὶ

διηγῆσομαι τὰ ἔργα καὶ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου· ἡ αὕτη καὶ ἀπαλλάττει αὐτὸν ἀπὸ μιμήσεως τῆς διαγωγῆς τῶν πονηρῶν, τῆς φερούσης πρὸς θάνατον.

18 Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.

παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεία μεγάλως δνίνησι τὸν ἀσμένως ταύτην δεχόμενον· αὕτη γὰρ καταρτίζει τὰ ἔργα καὶ τὰ φρονήματα αὐτοῦ, καὶ οὐ παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ θανάτῳ τῷ ἀποκειμένῳ τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσι. Διὰ τοῦτο συγχωρεῖ ὁ Θεὸς εἰς θλίψιν ἐμπίπτειν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ, ἵνα ἐκ τούτων καρπώσωνται τὴν τῶν παραπτωμάτων κάθαρσιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ θανάτου τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπαλλαγὴν· διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους, λέγει· « Ὁν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Εἰ παιδεῖαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός· τίς γάρ ἐστιν υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι ἐγένοντο πάντες, ἄρα νόθοι ἐστέ, καὶ οὐχ υἱοί ».

19 Ανοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ.

20 Εξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου, καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.

Ἐσσαρές εἰσιν αἱ γενικαὶ ἀρεταί· δικαιοσύνη,

(1) Γεν. 6', 7. (2) Φιλιπ. 8', 13.

φρόνησις, ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη· αὐταὶ δὲ ἔχουσι πύλας καὶ εἰσόδους, τὰς μερικὰς ἀγαθοπραξίας, αἵτινες ἀνοίγονται μὲν τοῖς εὐθύμως δεχομένοις τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν, καὶ τοῖς φροντίζουσι τῆς σφῶν αὐτῶν σωτηρίας· κλείονται δὲ αὖ ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν μὴ δεχομένων παιδείαν· ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ ἐναντίου αἱ πύλαι τῆς κακίας, αἵτινές εἰσιν αἱ παραβάσεις, ἀνεωγμένοι μὲν τοῖς ζητοῦσι τὴν κοσμικὴν ἀνάπαυσιν, καὶ τοῖς μηδένα λόγον τοῖς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιημένοις, κεκλεισμένοι δὲ τοῖς δικαίοις ὑπάρχουσιν, οὕτως αἱ πύλαι τῶν ἀρετῶν, ἀναπεπετασμένοι μὲν τοῖς δικαίοις, κεκλεισμένοι δὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς δοκοῦσιν· καὶ ὥσπερ αἱ πύλαι τῶν ἀρετῶν ἀνοίγουσι τὰς πύλας τῶν οὐρανῶν τῷ κρούοντι, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου αἱ πύλαι τῶν ἁμαρτιῶν ἀνοίγουσι τὰς πύλας τοῦ ἄδου. Ὁ οὖν εἰσερχόμενος διὰ πολλῶν πυλῶν τῶν ἀρετῶν, καταντᾷ εἰς μίαν θύραν μὴ ἔχουσαν δευτέραν, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ εἰπὼν· ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων, καὶ ὁ εἰσερχόμενος δι' ἐμοῦ σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει (1). Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θύρᾳ οὐδεὶς εἰσέρχεται, εἰμὴ οἱ δίκαιοι εἰσαγόμενοι δι' αὐτῆς πρὸς τὸ ὄραν τὸν Θεόν· οὐδεὶς γὰρ ὄρα τὸν Θεόν, εἰμὴ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· εἰς ταύτην τὴν μίαν θύραν εἰσάγουσιν ἡμᾶς αἱ πύλαι τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ὀρθῶν διδασκαλιῶν. Προσέτι ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται ὡδοποίησαν ἡμῖν ὁδὸν φέρουσαν εἰς Χριστόν, ὅς ἐστιν ἡ θύρα ἡ ἄγουσα ἡμᾶς εἰς οἰκειότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· εἰς δὲ ταύτην ἀφικνοῦνται οὐχ οἱ ζητοῦντες τὴν ἄνεσιν καὶ εὐ-

ρυχωρίαν τοῦ παρόντος κόσμου, ἀλλ' οἱ δίκαιοι οἱ πορευόμενοι ὁδὸν τεθλιμμένην καὶ ἐπίπονον· καὶ τούτων ἐξομολογουμένων αὐτῷ ἐπακούσεται καὶ γενήσεται αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν.

22 **Λίθον** δὲν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.

23 **Παρὰ Κυρίου** ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

Τοῦτο τὸ ῥητὸν εἰς ἑαυτὸν ἀνήγαγεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ (2)· περὶ οὗ καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ ὀγδόῳ τοῦ Προφήτου Ἡσαίου λέγει ὁ Θεός· «Ἴδου ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια τῆς Σιών λίθον πολυτελεῖ ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαίον, ἐντιμον εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταίσχυνθῇ»· καὶ ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Δανιὴλ τοῦ Προφήτου γέγραπται· ὅτι ἐτμήθη ἀπὸ ὄρους λίθος ἄνευ χειρὸς ἀνθρώπου· ὁ γὰρ ἐξ ὄρους ἄνευ ἐπαφῆς χειρὸς τμηθεὶς λίθος, ἐστὶν αὐτός ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς ὑπερῃρμένης τῶν γυνῶν ἀγίας παρθένου Μαρίας, μὴ γνούσης πείραν ἀνδρός· τοῦτον τὸν λίθον ἐνέβαλεν ὁ Θεός καὶ Πατὴρ εἰς θεμέλιον τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας· ἐπ' αὐτῷ γὰρ τεθεμελίωται ἡ τῶν Χριστιανῶν ὁμήγυρις. Ἀλλὰ τοῦτον τὸν πολύτιμον λίθον, τὸν Χριστόν, ἀπεδοκίμασαν μὲν, μὴ δεξάμενοι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑβραίων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, οὓς καὶ οἰκοδομοῦντας ὠνόμασεν ὁ Θεός διὰ τοῦ Προφήτου Ἀββακούμ ἐν

(1) Ἰωαν. 1, 9. (2) Λουκ. 4, 17.

κεφαλαίῳ δευτέρῳ, εἰπὼν· «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν πόλιν ἐν αἵμασι, καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδικίαις»· αὐτὸς δὲ ὁ λίθος ἐγένετο εἰς κεφαλὴν γωνίας, συνάψας εἰς μίαν πίστιν τοὺς ἐκ περιτομῆς, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας εἰς αὐτόν. Ταύτην δὲ τὴν συνάφειαν οὐκ ἄνθρωπος ψιλὸς, οὐδὲ ἄγγελος ἐποίησεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ καὶ συνάψας θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ ὑποστάσει· οὗτος καὶ τοὺς διεστῶτας λαὸς συνήγαγεν εἰς μίαν πίστιν· τοιγαροῦν οὐ παρ' ἄλλου, ἀλλὰ παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

23 **Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος. ἀγαλλιασώμεθα, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.**

Απαν τὸ διάστημα τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμέραν ὀνομάζει ὁ Προφήτης, πάντα δὲ τὰ ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι γεγονότα σωτήρια ἔργα τοῦ Κυρίου, εἰσὶν ἡ διαλλαγή τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἡ κατάπαυσις τῶν καιρικῶν πολέμων, ἡ ὑψωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἡ ἀνέωξις τῶν πυλῶν τοῦ Παραδείσου, ἡ ἐπάνοδος ἡμῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐχλειαν, ἡ ἀναίρεσις τῆς κατάρας, ἡ κατάλυσις τοῦ κράτους τῆς ἁμαρτίας, ἡ συντριβὴ τοῦ κέντρου τοῦ θανάτου, ταῦτα πάντα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς μεγάλα ὄντα χαρίσματα, λαμβάνοντες, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφραινώμεθα πλεῖον ἢ οἱ δεχόμενοι τὰ χαρίσματα τῶν ἐπιγείων βασιλέων. Ἡμέραν δὲ ταύτην λέγει ἐνικῶς, ὡς καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας μία λέλεκται διὰ τὸ εἶναι ἐξηρημένην πασῶν τῶν ἄλλων ἡμερῶν· ἐν ἐκείνῃ γὰρ ἐγένετο τὸ φῶς, οὗ τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει γίνονται αἱ ἡμέραι

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

καὶ αἱ νύκτες, αἱ καταμετροῦσαι πάσας τὰς λοιπὰς χρονικὰς διαστάσεις, διὸ καὶ ἐκλήθη ἡμέρα μία ἐκείνη οὖν ἡ πρωτόκτιστος ἡμέρα τύπος ἐγένετο ταύτης τῆς τοῦ Χριστοῦ ἡμέρας.

24 **Ὁ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε, εὐλόγησον δὴ. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.**

25 **Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.**

Τὸς ἐμπλησθέντας, φησὶ, τῶν εὐεργεσιῶν τῆς ἐνανθρωπήσεώς σου, ὦ Κύριε, σῶσον, καὶ ἀπὸ τῶν βρόχων τῆς ἁμαρτίας λῦσον, καὶ εὐλόγησον αὐτὸς, ἰθύνας τὰς ὁδούς αὐτῶν πρὸς ἐργασίαν τοῦ καλοῦ. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, δείκνυσιν ὅτι οἱ πρὸ τοῦ Χριστοῦ γεγνημένοι Προφῆται, ὑπῆρχον ἀπεσταλμένοι παρὰ Θεοῦ, οἱ καὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες αὐτοῦ, προοιμιάζοντες ἔλεγον· τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐρχόμενός ἐστιν, ὅτι οἰκεία θελήσει καὶ βεβλή ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐν ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κυριότητος, διὰ τοῦτο ἀκούει, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ λόγου ἀριδῆλως ἐμφαινόντος περὶ τοῦ Υἱοῦ· ὃν γὰρ ὁ ψαλμὸς προωνόμασε λίθον, ἀποδοκιμασθέντα μὲν παρὰ τῶν οἰκοδομούντων, γενόμενον δὲ ἀκρογωνιαίον, τοῦτον ἐνταῦθα ὀνομάζει Κύριον καὶ Θεόν, ἴσον τῷ Πατρὶ κατὰ τε τὴν θεότητα καὶ τὴν κυριότητα, καὶ τὰ λοιπὰ θεοπρεπῆ αὐχήματα· προφητεύων ὅτι καὶ ἐλευσεται εἰς τὴν γῆν ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς αὐτοῦ· δεικνὺς διὰ τούτου, ὅτι ἡ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔλευσις εἰς τὸν κόσμον ἀπαξ μὲν ἐγένετο διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, οὐ διαλείπει δὲ

ὁ αὐτὸς διαπαντὸς ἐρχόμενος εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ.
 ἵνα δὲ ἐμφάνῃ, ὅτι ἡ τοῦ πανταχοῦ παρόντος καὶ τὰ πάντα πληροῦντος Θεοῦ ἔλευσις οὐ γέγονε κατὰ μετάβασιν τοπικὴν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐπιφανείας, δηλαδή ὁ πρὶν ἀόρατος ὢν κατὰ τὴν θεότητα, ὕστερον ἀνειληφῶς ἀνθρωπίνην φύσιν, ὁρατὸς γέγονε κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἵνα διαστείλῃ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, τῆς διὰ συναφείας οἰκειωτικῆς καὶ κατὰ χάριν πρὸς τοὺς ἁγίους, καὶ πρὸς τοὺς διὰ πίστεως καὶ θεαρέστων πράξεων πλησιάζοντας αὐτῷ ἐν γνώμῃ καὶ προθέσει καρδίας, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν ὁ Προφήτης τὸ, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἀντὶ τοῦ, ὁρατὸς ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο. Τὸ δὲ σῶσον δὴ, ἐβραϊσὶ γέγραπται, ὡσαννά· ὅθεν καὶ τοῦτο πρόβρῃσις ἦν τῆς ὑπαντῆς, ἣν ὑπῆντησαν οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων μετὰ βαίων καὶ κλάδων ἐλαιῶν τῷ Κυρίῳ λέγοντες· ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

26 Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν, ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.

27 Θεός μου εἰ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι· Θεός μου εἰ σὺ καὶ ὑψώσω σε.

28 Εξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου, καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.

29 Εξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἁγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Πνευματικοῖς ὄμμασιν ἰδὼν ὁ Προφήτης τὴν ἐν τῷ κόσμῳ διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἐκ ταύτης γεννησόμενα τοῖς πιστεύουσιν ἁγαθὰ, χαρὰς τε καὶ εὐφροσύνης πλησθεῖς, ἤρξατο παρακελεύειν συστήσασθαι ἑορτὴν καὶ πανηγυρίσαι ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ, συστήσαθε ἑορτὴν, ὁ μὲν Ἀκύλας ἡρμήνευσε δῆσατε ἑορτὴν ἐν πιμελέσι, τουτέστι, σύνθετε ἑορτὴν ἐν θυσίαις λιπαραῖς· ὁ δὲ Σύμμαχος, συνδήσατε ἐν πανηγύρει πυκάσματα ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου· τουτέστι, συμπλέξατε καταπετάσματα, καὶ καλύψατε τὸν ναὸν ὅλον καὶ τὰς γωνίας αὐτοῦ μέχρι τῶν ἀναφορέων τοῦ θυσιαστηρίου· κέρατα γὰρ τοῦ θυσιαστηρίου λέγει τοὺς ἐν ταῖς γωνίαις ἀναφορεῖς καὶ κρίκους, δι' ὧν ἐβαστάζετο ἀνεχόμενον. Πυκάζοντα δὲ τὸ θυσιαστήριον ἦσαν τὰ ἐκ χρυσοῦ κατεσκευασμένα δύο Χερουβίμ δόξης, ἅτινα ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπύκαζον καὶ ἐπεσχίαζον τὸ ἱλαστήριον, τὸ καλύπτον ἄνωθεν τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου. Προσέτι τὸ πυκάζειν σημαίνει πλῆθος πυκνοῦν, κατὰ ταύτην οὖν τὴν σημασίαν νοητέον τὸ ῥητὸν, συγκροτήσατε πανήγυριν ἐκ συστήματος λαοῦ πολυαρίθμου καὶ πεπυκνωμένου, διήκοντος καὶ ἀφικνουμένου μέχρι τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ γράμμα· κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα νοητέον, ὅτι ἐκεῖνο μὲν τὸ παλαιὸν θυσιαστήριον ἐδέχετο θυσίας ἀλόγων ζώων ὑπὲρ ἁμαρτιῶν τῶν προσφερόντων πρὸς ἱλασμόν αὐτῶν· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο θυσιαστήριον, βαστάζον ἐφ' ἑαυτὸν τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου· ἐτύθη γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἱλασμός τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· θυσιαστήριον οὖν θεῖόν ἐστι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὅπερ προεώρακεν Ἡσαΐας ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ· θυσια-

στήριον, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ἐν τῶν Σεραφίμ ἄνθρακα τῇ λαβίδι, καὶ ἤψατο τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ εἶπε, τοῦτο ἤψατο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομιὰς σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ. Κέρατα δὲ τούτου τοῦ θυσιαστηρίου ἐστὶν ὁ τίμιος σταυρὸς ὁ τοῦ Σωτῆρος, ὡς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ Ἀββαχοὺμ τοῦ Προφήτῃ· «Καὶ φέγγος αὐτοῦ ὡς φῶς ἔσται, κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ, καὶ ἔθετο ἀγάπησιν κραταιὰν ἰσχύος αὐτοῦ». Κατὰ ταῦτα οὖν τὸ, συστήσαθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου, ἀντὶ τοῦ,

συγκροτήσατε ἑορτὴν ἐφ' αἷς ἡξιώθητε παρὰ Θεοῦ ἀγαθαδωρίαις, καὶ προσενέγκατε αὐτῷ ἀρετὰς πολλὰς καὶ πεπυκνωμένας, διηκούσας μέχρι τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, τετέσι, ἣν δεήσῃ, δέξασθε διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ θλίψεις καὶ πειρασμοὺς καὶ θάνατον ἐνεκεν τῆς πίστεως, ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος· «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι» (1). Ὁ τοιοῦτος γενόμενος, ἐρεῖ, Θεὸς μου εἰ σὺ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι, Θεὸς μου εἰ σὺ, καὶ ὑψώσω σε· καὶ τὰ ἐξῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΗ'.

Ἀλληλούϊα.

Ⓢ παρὼν ψαλμὸς διαιρεῖται εἰς εἰκοσιδύω ὀγδοάρια, καὶ ἐν ἐκάστῳ τούτων ἐπιγράφεται ἀνὰ ἐν τῶν παρ' Ἑβραίοις εἰκοσιδύω γραμμάτων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἕκαστον ὀγδοάριον περιέχει ἀνὰ ὀκτὼ στίχους, ταῦτα ἀλλήλοις πολλαπλασιαζόμενα, ποιεῖ τὸν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἕξ ἀριθμὸν, καὶ τοσοῦτοι συμπληροῦσιν ὅλον τὸν ψαλμὸν στίχοι. Τὸ δ' αἷτιον, ὅτι ὥσπερ ἐν πάσῃ διαλέκτῳ τὰ στοιχειακὰ γράμματα ἀρχὴ ἐστὶ διδασκαλίας καὶ μαθήσεως τῶν γραμμάτων, οὕτω καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς περιέχει ἀρχὰς, διδασκούσας ὅσα προσγίνεται ἀπὸ τῶν κατοθωρμάτων τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες διήγυσαν πολιτείαν θεάρεστον, καὶ ἠγωνίσαντο ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ ὑπέμειναν θλίψεις, καὶ παρετάξαντο ταῖς τῶν δαιμόνων προσβολαῖς, καὶ ἀντετάχθησαν τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, καὶ ἔτρεψαν τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους, καὶ διέφυγον τοὺς βρόχους καὶ τὰς παγίδας, καὶ ὑπέμειναν καρτερῶς τὰς κακώσεις, καὶ ἀπήλαυσαν τῆς παρὰ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Ταῦτα δὲ πάντα ἐν τῷ παρόντι βίῳ τῷ ἐν ἐπτάδι ἀριθμοῦ ἐλιττομένῳ· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι λήφονται τοὺς στεφάνους τῆς δόξης καὶ τὰ γέρα τῶν πόνων, ὃς ὀγδὸς αἰὼν λέγεται· μετὰ γὰρ τὰ ἐπτὰ τὰ ὀκτὼ ἔρχεται· οὗτινος ὀγδόου αἰῶνος τύπος ἐγένετο ὁ καιρὸς τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἥτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὀγδοὴ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἔδειξε τοῖς μαθηταῖς τοὺς τύπους τῶν μωλώπων αὐτοῦ· ταύτης δὲ τῆς ὀγδόης ἡμέρας τύπον ἔφερεν ἡ ὀγδοὴ, καθ' ἣν νενομοθέτητο περιτέμνεσθαι τὰ παιδία τῶν Ἑβραίων ἐν τῇ ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ὀγδοῇ ἡμέρᾳ· ὥσπερ γὰρ ἐν ταύτῃ ἀπετέμενετο τὸ περιττὸν τῆς σαρκὸς, οὕτω καὶ τῷ ὀγδῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι ἀποτίθενται καὶ ἀποκόπτονται αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι· διὰ τοῦτο διαιρεῖται ὁ παρὼν ψαλμὸς εἰς ὀγδοάρια, ἐν οἷς περιφέρεται

(1) Ματθ. ις', 24.

ταῦτα τὰ δέκα. Νόμοι· ἐντολαί· μαρτύρια· δικαιώματα· τρίβοι· ὁδοί· θαυμάσια· λόγια· λόγοι καὶ κρίματα. Τούτων τῶν δέκα τὸ μὲν ὑποκείμενον ἓν ἐστὶ, κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν διαφέρει· οἱ γὰρ νόμοι διαταγαί εἰσιν, ὥς διέθετο ὁ Θεὸς ἐν τῷ Μωσαϊκῷ νόμῳ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ· οὗτοι λέγονται καὶ ἐντολαί, ὅτι ἐνετείλατο ὁ Θεὸς ταύτας πράττειν· καὶ μαρτύρια, ὅτι διεμαρτύραντο καὶ ἐπιστάσαντο τὴν θεϊὰν βούλησιν· καὶ δικαιώματα, ὅτι οἱ πράττοντες ἢ οἱ παραβαίνοντες, δικαίως λήφονται τὰς ἀνταποδώσεις· λέγονται καὶ ὁδοί, ὅτι ἄγουσι τὸν πράττοντα εἰς πέρας ἀγαθόν· καὶ τρίβοι, ὅτι δέονται τριβῆς καὶ πόνου· καὶ θαυμάσια ὅτι θαυμαστοί· καὶ λόγια ὥς παρὰ Θεοῦ λεχθέντα· καὶ λόγοι, ὥς παρὰ τῶν Προφητῶν εἰρημένοι, καὶ παρὰ τῶν Ἀποστόλων τοῖς ἀνθρώποις· καὶ κρίματα, ὅτι ὁ Θεὸς ἔκρινε καὶ ἀπεφάσισε ταῦτα ποιεῖν. Τὰ δέκα ταῦτά εἰσι τόποι καὶ ἀφετηρίαι, ἀφ' ὧν ἔρχεται ἡ ἀποποίησης τῶν κακῶν, καὶ ἡ πράξις τῶν ἀγαθῶν· ὅθεν ἀναγκαίως ἀναγνωστέον τοῦτον τὸν ψαλμὸν καθ' ἐκαστὴν ἐν προθυμίᾳ καὶ ἄκρα προσοχῇ καὶ συνέσει πρὸς κατάληψιν τῶν νοουμένων.

ΑΛΕΦ.

1 **Μ**ακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου.

2 **Μ**ακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν.

Οἱ ἀποσυγοῦντες τὸ πονηρὸν καὶ μὴ πορευόμενοι ἐν ὁδῷ ἐφάμαρτω, οὗτοι ἄμωμοί εἰσιν ἐν ὁδῷ, τουτέστιν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς παρουσίας ζωῆς ἀνεπίληπτοί τε καὶ μακάριοι, ὥς πορευόμενοι ἐν οἷς ὁ Θεὸς, ὁ ὄντως μακάριος νενομοθέτηκε τοῖς ἀνθρώποις. Κύριον δὲ τὸν Θεὸν ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς, ἵνα πτοήσῃ τοὺς ἀκροατὰς, καὶ γνωρίσῃ αὐτοῖς, ὅτι ὥς Κύριος καὶ ἐξουσιαστὴς δύναμιν ἔχει ἀποδιδόναι τοῖς φυλάττουσιν ἢ παραβαίνουσι τὸν νόμον αὐτοῦ, τὰ κατ' ἀξίαν· δεικνὺς δὲ καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ γίνονται οἱ ἄνθρωποι πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου καὶ μακάριοι, φησὶν, ὅταν ἐξερευνῶσι τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, ὅταν δηλαδὴ σῶφρονι λογισμῷ ἐξετάζωσι τὰ λόγια αὐτοῦ, ὧν ἡ ἀλήθεια μαρτυρουμένη καὶ ἐξομολογουμένη

ἐστὶ, τότε δὴ καὶ ἐκζητήσουσι τὸν Θεὸν οὐ μόνον τῇ γνώσει καὶ καταλήψει τῶν λόγων, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτῶν, δηλαδὴ ἀγαπῶντες αὐτὸν ὀλικῶς, καὶ τὰ δέοντα πράττοντες.

3 **Ο**ὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.

4 **Σ**ὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου τοῦ φυλάξασθαι σφόδρα.

Οδὸς πρὸς ἀπώλειαν ἀπάγουσά ἐστὶν ἡ ἀνομία· διὸ καὶ ὁ ἐργαζόμενος ταύτην ἐν ὁδῷ ἀπώλειας πορεύεται καὶ οὐκ ἐν ὁδῷ Κυρίου. Πῶς δὲ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἐνικῶς εἶπε τὴν ὁδόν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ λέγει ὁδοὺς πληθυντικῶς; Ἰστέον ὅτι, ὁδὸς μὲν λέγει πληθυντικῶς τὰς παραινέσεις τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Διδασκάλων, τὰς ὁδηγούσας καὶ φερούσας τοὺς ἀνθρώπους πρὸς εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην· ὁδὸν δὲ ἐνικῶς λέγει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν προσάγοντα τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ πρὸς τὸν Πατέρα· διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλή-

θεια » (1), πρὸς ὃν λέγει ὁ ψαλμός· σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου τοῦ φυλάξασθαι σφόδρα. Τὸ δέ, σφόδρα, κεῖται ἀντὶ τοῦ, μετὰ σπουδῆς καὶ συντόνου προθυμίας ἄνευ γογγυσμοῦ καὶ ῥαθυμίας.

5 **Ο**φελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου.

Δεῖξαι βεβλόμενος ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι ἡ φύλαξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ ἔργον εὐχῆς ἐστὶ, καὶ ὅτι παρὰ Θεοῦ λαβεῖν ταύτην τὴν χάριν ἐλπιστέον· τὸ μὲν γὰρ προθύμως ζητῆσαι τι παρὰ Θεοῦ διὰ ἀγαθοεργίας τῆς ἡμετέρας ἐστὶ δυνάμεως, ἡ δὲ πρὸς ταύτην εὐόδωσις οὐκ ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ, ὄφελον, εὐκτικόν μόριον.

6 **Τ**ότε οὐ μὴ αἰσχυρθῶ, ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου.

Ομίαν μὲν ἐντολήν τηρήσας, ἐτέραν δὲ καταλιπὼν, οὗτος πάσας τὰς ἐντολάς ἀθετεῖ, ὡς ὀλιγωρῶν τοῦ ταύτας διαταξαμένου, καὶ ἀλλήλαις ταύτας συνάψαντος Θεοῦ· ὁ γὰρ εἰπὼν· «μὴ μοιχεύσης», εἶπε καὶ «μὴ κλέψης»· εἰ δὲ κλέψης, ὑπεύθυνος ἔση παραβάσεως ὅλου τοῦ νόμου· ὁ δὲ ἐπιβλέψας πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ ταύτας τηρήσας, οὐ μὴ αἰσχυρθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ τῆς κρίσεως.

7 **Ε**ξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας, ἐν τῷ μεμαθηκέναι με τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Οἐπιστήσας, φησὶ, καὶ ἀναμφιβόλως γινέσθαι, σὺ Κύριε, ἀκριβῶς ἐξιχνιάξεις πράξεις, λόγους καὶ ἐννοίας, καὶ ἐξερευνᾷς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὰ ἐλάχιστα τῶν πλημμελημάτων, καὶ μαθὼν τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὗτος ἀποθέμενος πᾶσαν σχολιότητα, ἐξομολογεῖται ἐν εὐθύτητι καρδίας ἅπαντα τὰ παραπτώματα αὐτοῦ, καὶ ὁμολογεῖ ταῦτα ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ζητῶν δι' αὐτοῦ ἄφεσιν παρὰ σοῦ ἐν κατανύξει καρδίας.

8 **Τ**ὰ δικαιώματά σου φυλάξω, μὴ με ἐγκαταλίπης ἕως σφόδρα.

Οἱ ἐν τῷ κόσμῳ πειρασμοὶ, φησὶ, κωλύσιν με ἀπὸ τοῦ φυλάξαι τὰ δικαιώματά σου. Σὺ δὲ Κύριε, ὁ εἰδὼς τὴν ἀσθένειάν μου, μὴ ἐάσης με πειρασθῆναι ὑπὲρ δύναμιν.

ΒΗΘ.

9 **Ε**ν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου.

Βεότης πολλὰς ἔχει σκόλωπας καὶ προσκόμματα δυσapόδραστα, ἐξ ὧν οὐκ ἄλλως ῥυσθήσεται ὁ νέος, εἰμὴ ἐν τῷ φυλάσσειν κατὰ διανοίαν τὰς λόγους τοῦ Θεοῦ. Προσέτι νεώτερον λέγει τὸν γενναῖον καὶ καρτερόφρονα πρὸς τὸ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν· περὶ τοῦ τοιοῦτου γράφει καὶ Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ καθολικῆς ἐπιστολῆς· «Ἐγραψα ὑμῖν νεανίσχοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν

(1) Ἰωαν. ιδ', 6.

ὕμῃν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν»· τῷ τοιοῦτῳ νεωτέρῳ ἐστὶν ὁδὸς ἄγασα πρὸς τὸν Θεόν, ἣν κατευθύνει διὰ τῆς τηρήσεως τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Προσέτι νεώτερός ἐστι καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν εἰς Χριστὸν πεστεύσας λαὸς, ὃς πρότερον μὲν ἐν σχολιᾷ ὁδῷ ἦν περιπατῶν, νῦν δὲ κατορθοῖ τὴν εὐθεϊαν ὁδόν, ταύτην δὲ κατευθύνει ἐν τῷ φυλάττειν τοὺς λόγους, οὓς ἐνετείλατο ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἰπὼν· «Διδάσκοντες αὐτὰς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (1). ἅμα δὲ παραινεῖ ἡμᾶς διὰ τοῦ εἰπεῖν, νεώτερος ἐθίζεσθαι τὴν σεμνὴν πολιτείαν ἀπὸ νεότητος· ὁ δὲ ἐθισμὸς οὗτος οὐ γίνεται εἰμὴ τῇ περὶ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἀσχολίᾳ, καὶ τῇ τούτων διηγεκῇ ἀναμνήσει.

10 **Ε**ν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε, μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

Ολην σώζει τὴν καρδίαν πρὸς ἐκζήτησιν τοῦ Θεοῦ, ὁ μὴ κατατέμνων ταύτην, μηδὲ διασχεδάζων τὸν νοῦν καὶ τὴν ἔφесιν αὐτοῦ ἐπὶ τὰ κοσμικά. Ὁ δὲ ποτὲ μὲν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἐπιμελούμενος, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ἀνθελκόμενος, καὶ περὶ τὰς βιωτικὰς ἐπιψόγους μερίμνας καταμεριζόμενος, οὗτος ἀπωθεῖται καὶ πόρρω γίγνεται τῆς συνέσεως καὶ καταλήψεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν ἀπομακρυνθεὶς, ἁμαρτάνει τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῶν ἐντολῶν, καὶ εἰς τοῦναντίον ἀντικαθίσταται, ὥς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τετάρτῳ τῶν Παροιμιῶν· «Ἔστιν ὁδὸς ἥ δοκεῖ ὀρθὴ εἶναι παρὰ ἀνθρώποις, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ᾄδου».

11 **Ε**ν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ

λόγια σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι.

Κρύπτει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὁ φυλασσόμενος οὐ μόνον ἀπὸ τῶν φανερῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κρυφίων πονηρῶν λογισμῶν· οἷον, οὐ μόνον ἀπὸ τῆς μοιχείας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς τοῦ ὀρεκτικοῦ ῥοπῆς καὶ τῆς λεληθυίας συγκαταθέσεως τῶν ἁμαρτημάτων· ὁ γὰρ Θεὸς γινώσκει καὶ τοὺς κρυπτοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Φυλάσσει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀναπτύσσων τὰ μυστήρια τῆς πίστεως τοῖς ἀσεβέσι, σώζων δὲ ἀσφαλῶς τὸ θεῖον παράγγελμα τὸ διαγορεῦον· μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ βάλῃτε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων (2). Προσέτι καὶ ὁ κρύπτων τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ καταφάγωσιν αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, δηλαδὴ οἱ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντες δαίμονες, μηδὲ ἀρπάσωσι ταῦτα δισταγμὸς ἢ ἀλαζονεία ἢ λογισμοὶ πονηροὶ, ὁ οὕτω, φημί, κρύπτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἁμαρτήσῃ αὐτῷ.

12 **Ε**

13 **Ε**ν τοῖς χεῖλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου.

Εκζητήσας τὸν Θεὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ κρύψας ἐν αὐτῇ τὰ λόγια αὐτοῦ, οὗτος προκόψας εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀξιοῦται εὐχαρισεῖν καὶ λέγειν, εὐλογητὸς εἶ Κύριε, καὶ ζητεῖν τελεωτέραν διδασκαλίαν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἧς τυχὼν ἐξαγ-

(1) Ματθ. κη', 20. (2) Ματθ. ζ', 6.

γελεῖ τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ καὶ διηγῆσεται ταῦτα καὶ ἑτέροις, διεγείρων αὐτοὺς καὶ προθυμοποιῶν πρὸς μίμησιν τῆς αὐτοῦ ἀγαθοπραξίας· ἔχων δὲ καὶ τοὺς λόγους συμφώνους ταῖς πράξεσιν, οὐκ ἀδολεσχεῖ τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ οὐδὲ λοιδορεῖ, ἀλλ' ἐξαγγέλλει τοῖς χείλεσι πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ὅσα ἔκρινεν ὁ Θεὸς καλὰ, καὶ προσέταξε πράττειν τε καὶ λέγειν. Προσέτι, ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ σῶμα αἰσθητὸν καὶ ἀνθρώπινον κτησαμένου, κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ, λέγονται οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησεν ἐν τῇ γῇ· ταῦτα δὲ τὰ κρίματα ἐξαγγέλλουσι τοῖς χείλεσιν αὐτῶν οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίᾳ, χρηματίσαντες καὶ οὗτοι στόμα Θεοῦ, διὸ καὶ αἱ διδασκαλῖαι αὐτῶν κρίματα τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ λέγονται.

14 **Ε**ν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτύρων σου ἐτέρφθην, ὥς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.

Τὰ εἶδη τοῦ πλούτου πολλά εἰσι· πλοῦτος γὰρ λέγεται καὶ ἡ εὐπορία χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου· καὶ ἡ εὐφορία τῶν ἀγρῶν, καὶ περιουσία κτηνῶν καὶ βοσκημάτων, καὶ ἡ εὐθηνία τῶν κτημάτων. Ἔτι δὲ τοῦ πλούτου τὰ μὲν εἰσι κινητὰ, ὥς ἐπιπλα, ἱμάτια, σκεύη καὶ τὰ ὅμοια· τὰ δὲ ἀκίνητα, ὥς οἴκοι, ἀμπελῶνες, ἄρβυροι καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὠμολογημένην ἔχοντα τὴν ἀλήθειαν, πολυειδῆ εἰσι, καὶ ταῦτα ὥσπερ ὁ πλοῦτος ποριζόμενα, κτητὰ ὑπάρχουσιν. Ὡς περ οὖν ὁ κεκτημένος πάντα τὰ εἶδη τοῦ πλούτου εὐφραίνεται καὶ ἐγκαλλωπίζεται ἐπὶ τοῖς κτήμασιν, οὕτω καὶ ὁ κτησάμενος τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ τέρπεται καὶ ἀγάλλεται ὥς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.

15 **Ε**ν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω, καὶ κατανοήσω τὰς ὁδοὺς σου.

16 **Ε**ν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.

Διδάσκει ἡμᾶς διὰ τούτου, ὅτι ὁ τῶν θείων ἐντολῶν ἐπιμελούμενος, οὗτος συνήσῃ καὶ κατανοεῖ πορεύεσθαι τὰς ὁδοὺς τὰς φερούσας πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὁ συνεχῶς μελετῶν τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν λόγων αὐτοῦ.

ΤΙΜΕΛ.

17 **Α**νταπόδος τῷ δούλῳ σου· ζῆσόν με καὶ φυλάξω τοὺς λόγους σου.

Ο καθαρὰν ἔχων τὴν συνείδησιν, καὶ γινώσκων ἑαυτὸν παντὸς πονηροῦ ἔργου ἀθῶον, οὗτος τῳόντι δούλός ἐστι τοῦ Θεοῦ ὥς ποιῶν τὰ αὐτοῦ θελήματα· οὗτος καὶ τολμᾷ λέγειν, ανταπόδος τῷ δούλῳ σου. Διδάσκει τοιγαροῦν ἡμᾶς ὁ Προφήτης γενέσθαι ἀξίους οὐ μόνον λέγειν οὕτως, ἀλλὰ καὶ τῆς ανταποδόσεως, ἥτοι τῆς ἀμοιβῆς ἱκανούς, τῆς παρὰ Θεοῦ διδομένης τοῖς τὰ ἀγαθὰ πράττουσιν· ὥς ανταπέδωκε τῷ μὲν Ἀβραάμ υἱόν, τὸν Ἰσαάκ, χάριν τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ· τῷ δὲ πολυπλασιάσαντι τὰ τάλαντα ἐξουσίαν ἐπάνω πόλεων ἀριθμὸν ἔχουσιν τοῦ κέρδους αὐτοῦ. Διὰ δὲ τοῦ, ζῆσόν με, οὐ ζητεῖ μακρότητα ἡμερῶν τῆς παρούσης θνητῆς ζωῆς, ἀλλὰ ζωὴν Θεῷ ἀνδάνουσαν, διὸ λέγει, ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τοὺς λόγους σου· ἡ γὰρ φύλαξις τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πρᾶξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ταῦτα πρόξενά εἰσι τῆς αἰωνίου καὶ ἀληθινῆς ζωῆς.

18 **Α**ποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.

Τῶν ἀναγινωσκόντων τὸν νόμον Μωσέως τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς περ κάλυμμα καλύπτει τὸ γράμμα, τουτέστιν, ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν γεγραμμένων, περὶ οὗ γράφει ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους περὶ τῶν Ἑβραίων· ὅτι « Ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν· ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται· ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται· ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα ». Τοῦτο τὸ κάλυμμα ζητεῖ ὁ Προφήτης διασχεῖν καὶ διαστήσαι ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐν τῷ λέγειν, ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ζητεῖ ἵνα κατανοήσῃ τὰ ἐν συμβόλοις καὶ τύποις σκιάδεσιν εἰκονιζόμενα ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια μυστήρια, καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ θεάσῃται τὴν δόξαν Κυρίου, καὶ ἐπ' αὐτὸ μεταβῆναι τὸ τυπούμενον ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν Κυρίου, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος.

10 **Π**άροιχος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῇ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου.

Ο ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὡς κατὰ πάροδον ἐμπολιτευόμενος, καὶ τοῖς παροῦσιν ἀρχούμενος, καὶ μὴ μεριμνῶν περὶ τὴν αὖριον, οὗτος λέγεται πάροιχος ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, ὡς τὰ πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἐξοδον, καὶ τὰ πρὸς τὴν διαμένουσαν ζωὴν συνοίσοντα κατὰ διάνοιαν ἀναλογιζόμενος.

τῷ δὲ οὕτω γνώμης ἔχοντι οὐκ ἀποκρύπτει ὁ Θεὸς τὰς αὐτοῦ ἐντολάς.

20 **Ε**πεπόθησεν ἡ ψυχὴ μου τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά σου ἐν παντὶ καιρῷ.

Επεπόθησε, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου φυλάξαι ἃ ἔκρινας δίκαια, καὶ ἐπεθύμησα τοῦ ποιῆσαι αὐτὰ ἀγογγύστῳ θελήσει καὶ προθυμίᾳ ἐν παντὶ καιρῷ.

21 **Ε**πετίμησας ὑπερηφάνοις, ἐπικατάρατοι οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

Επετίμησας ὑπερηφάνοις, φησὶν, αἰτία γίνεται τοῦ ἐκκλίνειν ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου, Κύριε, διὰ τοῦτο ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις, εἰπὼν διὰ τοῦ Προφήτου Ἰερεμίου, ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἶπον, ἀπέστημεν καὶ οὐκ ἐπιστρέψομεν πρὸς σέ· διὰ τοῦτο κατάρας διέθου ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως οὐ μόνον κατὰ τῶν παραβαινόντων τὰς ἐντολάς σου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐκκλινόντων ἀπὸ τῆς ἰσότητος καὶ εὐθύτητος αὐτῶν.

22 **Π**ερίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν, ὅτι τὰ μαρτύριά σου ἐξέζητησα.

Ο ὄνειδος καὶ ἡ ἐξουδένωσις γίνεται καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ ἀνθρώπων· καὶ τὸ μὲν παρὰ ἀνθρώπων διττόν ἐστιν· οἷ τε γὰρ πονηροὶ ὀνειδίζουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ μὴ πονηροὶ ὀνειδίζουσι τοὺς πταίοντας· παρὰ δὲ Θεοῦ γίνεται ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσις πρὸς τοὺς ἀμετανοήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Τοιγαροῦν ἐνταῦθα ὁ Προφήτης ζητεῖ ἀποποιήσιν ὀνειδισμοῦ καὶ ἐξουδε-

ώσεως τῆς τε παρὰ τῶν καλῶν πρὸς τοὺς πταίνοντας καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀμετανοήτους.

23 **Κ**αὶ γὰρ ἐκάθησαν ἄρχοντες, καὶ κατ' ἐμοῦ κατελάλουν· ὁ δὲ δοῦλός σου ἠδολέσχει ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.

Οἱ ἄρχοντες τοῦ παρόντος κόσμου καταλαλοῦσι καὶ ὀνειδίζουσι τὰς δούλους τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ δὲ οἱ καταλαλούμενοι οὐδένα λόγον τούτων ποιοῦνται, ἀλλὰ μόνως φροντίζουσι τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἀσχολούμενοι ἐν τῇ μελέτῃ τῶν τοῦ Θεοῦ δικαιωμάτων.

24 **Κ**αὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἐστὶ, καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου.

Μελέτη τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀναπόλησις τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ταῦτα φωτίζουν τὸν νοῦν τῶν περὶ ταῦτα καταγινομένων, καὶ ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς.

ΔΑΛΕΘ.

25 **Ε**κολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου.

Τοῦ μὲν ἐργαζομένου τὰς ἐντολὰς ἡ ψυχὴ κολλᾶται τῷ Θεῷ· τοῦ δὲ παραβαίνοντος τῷ ἐδάφει ἐγκαλινδουμένη, χοϊκὴ γίνεται· διὸ γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τοῦ Δευτερονομίου· «Κύριον τὸν Θεόν σε φοβηθήσῃ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ». Κάνταῦθα τοιγαροῦν καὶ ὁ Προφήτης ἐξομολογούμενός τε καὶ ταπεινούμενος ἐφ' ᾧ περιπέπτωκεν ἁμαρτήματι, λέγει, παραβά-
τος μου τὰς ἐντολὰς καὶ πλημμελήσαντος, ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου τῷ ἐδάφει, καὶ κατέσχε με θά-

νατος ὁ ἐκ τοῦ σοῦ χωρισμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ σοῦ διαστάσεως, ᾧ ζωοποιεῖ Κύριε· ἀλλὰ μετανοοῦντά με ζωοποιήσον κατὰ τὸν λόγον ὃν εἶπας, ὅτι ἵλεως ἔσθι τοῖς μετανοοῦσι σὺ ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

26 **Τ**ὰς ὁδοὺς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

27 **Ο**δὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με, καὶ ἀδολεσχήσω ἐν τοῖς θαυμασίοις σου.

Ο ταῖς σωματικαῖς θελήσεσι προσκείμενος, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ πορευόμενος, οὗτος διανύει ὁδὸν θελημάτων αὐτοῦ· ὁ δὲ ταῦτα χαλιναγωγῶν καὶ σωφρόνως διάγων, οὗτος πορεύεται ὁδοὺς φερούσας πρὸς τὸν Θεόν· Ὁ δὲ πταίσας μὲν, μετανοῶν δὲ καὶ ἐξομολογούμενος τὰ πλημμελήματα αὐτοῦ, οὗτος ἀναγγέλλει τῷ Θεῷ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ τούτου προσευχομένου ἐπακούσας ὁ Θεός, συγχωρεῖ αὐτῷ καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, διδάσκων αὐτὸν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, καὶ συνετίζων αὐτὸν τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ αὐτὸν ἀδολεσχεῖν, τουτέστι, μελετᾶν καὶ ἀναλογίζεσθαι τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

28 **Ε**νύσταξεν ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀκηδίας, βεβαίωσόν με ἐν τοῖς λόγοις σου.

Ενύσταγμός ἐστιν ἑναρξίς ὕπνου ἀπὸ ἐκλύσεως καὶ χαυνώσεως τοῦ τόνου τῶν αἰσθήσεων· διὰ τοῦτο ὁ Προφήτης ἐνταῦθα νυσταγμῷ παρεί-

κασε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμαρτίας· αὕτη γὰρ τῇ προσβολῇ ἐκλύει τὴν φρένα, καὶ ἀτονεῖ τὴν ψυχὴν, ἀκίνητεῖν ποιοῦσα ταύτην πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἡ μελέτη τῶν θείων λόγων ῥώννυσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπωθεῖται τὴν χαννότητα ταύτης. Ἀντὶ δὲ τοῦ, ἐνύσταξεν, ἡ πέμπτη καὶ ἕκτη ἔκδοσις καὶ ὁ Σύμμαχος ἔγραψαν, ἔσταξε, σημαίνοντες διὰ τούτου, ὅτι ἡ μὲν τοῦ δικαίου ψυχὴ πεπηγυῖα καὶ καρτερὰ ἐστίν· ἡ δὲ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἐκλελυμένη καὶ ῥωδῆς, καὶ οἶονεὶ τηκομένη καὶ σάζουσα, ὅθεν δεῖται τῆς παρὰ Θεοῦ συμπήξεώς τε καὶ στερεώσεως· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῶν Παροιμιῶν «Υἱὲ μὴ παραῤῥυῆς»· καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Ἑβραίους λέγει· «Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μήποτε παραῤῥυώμεν».

29 **Ο**δὸν ἀδικίας ἀπόσθησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με.

30 **Ο**δὸν ἀληθείας ἡρετησάμην, καὶ τὰ κρίματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

31 **Ε**κολλήθην τοῖς μαρτυρίοις σου, Κύριε· μή με κατασχύνῃς.

Εν ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος διατελεῖ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἐν ὁδῷ τῆς ἀδικίας διατρίβει· διὰ τοῦτο λέγει ὁδὸν ἀδικίας ἀπόσθησον ἀπ' ἐμοῦ. Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ, ὁδὸν ἀδικίας, εἶπον, ὁδὸν ψεύδους, καὶ τοῦτο κατάλληλόν ἐστι τῷ ἐπομένῳ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με· ὁ γὰρ παρὰ Θεοῦ χαριτωθεὶς τῷ νόμῳ, οὗτος ἀποσεύεται τὰ ψευδῆ δόγματα. Ἀντὶ δὲ τοῦ, ὁδὸν ἀληθείας, ἡ πέμπτη ἔκδοσις λέγει, ὁδὸν πίστεως· ὁδὸς δὲ τῆς πίστεως ἐστὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· ὁ οὖν ἀναγγέλλων τὸ Εὐαγγέλιον

καὶ πορευόμενος τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθοῦς πίστεως, οὐκ ἐπιλανθάνεται τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἀθετεῖ ταῦτα, οὐδὲ καταφρονεῖ, ἀλλὰ προσκολληᾶται τοῖς μαρτυρίοις τοῦ Κυρίου, καὶ τούτων ἀπρίξ ἀντέχεται, διὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐ κατασχυνεῖ αὐτὸν ὁ Θεός.

32 **Ο**δὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου.

Καὶ μὲν ὁδὸς τῶν θείων ἐντολῶν στενὴ ἐστὶ καὶ τεθλιμμένη· τὴν δὲ καρδίαν τοῦ ἐν ταύτῃ τῇ στενῇ ὁδῷ σταδιοδρομοῦντος δέον εἶναι πλατεῖαν, καὶ χωρητικὴν Πατρός, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ διανύειν αὐτὴν δρομαίως ἐν καρδίᾳ πλατεῖᾳ· διὸ καὶ Παῦλος γράφων πρὸς Τιμόθεον λέγει· «Τὸν καλὸν ἀγῶνα ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»· τῶν δὲ πονηρῶν ἡ μὲν ὁδὸς πλατεῖα ἐστὶ καὶ εὐρύχωρος, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν στενὴ, διὸ οὐκ ἔχει ἐν αὐτῇ κατοικίαν ὁ Θεός.

Η.

33 **Ν**ομοθέτησόν με, Κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου, καὶ ἐκζητήσω αὐτὴν διαπαντός.

34 **Σ**υνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου, καὶ φυλάξω αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.

Διὰ τούτου διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας Θεοῦ μὲν δεῖται νομοθετήσοντος, ἀνθρώπων δὲ ἐκζητήσεως· ταύτην δὲ τὴν ζήτησιν οὐκ

ἐν ὀλίγῳ διαστήματι, ἀλλὰ διὰ παντός ποιητέον, ἐν ὅλῳ δηλαδή τῷ διαστήματι τῆς ζωῆς· εἰ δὲ ἡ ζήτησις ταύτης τῆς ὁδοῦ καὶ ἡ σύνεσις γίγνεται κατ' ἐμπνευσιν θείαν, πολλῶν πλέον ἢ ταύτης διαμονὴ χρῆζει τῆς θείας ἐπιπνοίας.

35 **Ο**δηγήσόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα.

Τρίβος τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασία, ἣν τρίβον ὀνομάζει διὰ τὸ τετρίφθαι παρὰ πολλῶν προγενεσέρων καὶ περιπατηθῆναι, τὸν δὲ θέλοντα ταύτην ὁδεῦσαι ὁδηγεῖ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

36 **Κ**λῖνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, καὶ μὴ εἰς πλεονεξίαν.

37 **Α**πόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με.

Διὰ τοῦ, κλῖνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, ἔδειξεν, ὅτι τὸ ἀποσχέσθαι ἀπὸ τῶν πονηρῶν καὶ ἀντιλαβέσθαι τῶν ἀγαθῶν ἔργων κεῖται μὲν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐστὶ προαιρέσεως, δεόμεθα μέντοι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίας καὶ συνεργείας· οὕτω νοητέον καὶ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (1). Πλεονεξίαν δὲ λέγει τὴν φιλοχέρδειαν καὶ τὴν περὶ τὸν μάταιον καὶ κοσμικὸν πλοῦτον ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς, τὴν αὐτὴν ὀνομάζει καὶ ματαιότητα διὰ τὸ ἐπίκηρον καὶ εὐαπόβλητον τῆς σπουδαζομένης κοσμικῆς περιουσίας,

οἷόν ἐστι καὶ τὸ τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης· ἀφ' ἧς ματαιότητος ὁ ἀποστρέφων τὸ πρόσωπον ζήσεται ἐν τῇ ὁδῷ τῇ εὐθείᾳ, ἣτις ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ εἰπών· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή» (2). Ταύτην τὴν ματαιότητα καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ὀνομάζει ματαιότητα τοῦ νοῦς, λέγων· «Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν»· οὕτω καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής λέγει· «Ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης» (3). Διὸ καὶ ὁ ἐπιστρέφόμενος πρὸς ταύτην τὴν ματαιότητα, ὁδὸν θανάτου βαδίζει καὶ ἀφίσταται ἀπὸ τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ συμβαίνει αὐτῷ ὅπερ καὶ τῇ γυναικὶ τοῦ Λῶτ ἐπιστραφεῖσθαι πρὸς ματαιότητα (4)· ὁ δὲ ἀποστρέψας τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ῥύεται τοῦ θανάτου ὥσπερ καὶ ὁ Λῶτ διεσώθη· οὗτος κατορθοῖ καὶ τελεσφορεῖ, ὥς ὁ βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ μὴ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω (5).

38 **Σ**τῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου.

Διττός ὁ φόβος· ὁ μὲν γὰρ δούλου, πλημμελήσαντος καὶ φοβουμένου παιδείαν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, ὃς καὶ ἀτελὴς φόβος λέγεται· ὁ δὲ φίλου, δεδιότος μὴ ἐκπέσῃ τῆς τοῦ φιλοῦντος ἀγάπης, ὃς καὶ φόβος τῶν τελείων ἐστὶ· τοῦτον τὸν δεύτερον φόβον ζητεῖ ὁ Προφήτης, ἵνα στηρίξῃ τὸν λόγον

(1) Ἰωαν. ιε', 5. (2) Ἰωαν. ιδ', 6. (3) Ἐκκλ. α', 2. (4) Γεν. ιθ', 17. (5) Λουκ. θ', 62.

τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ μείνη ἀκλόνη-
τος ὑπὸ τῶν τοῦ κόσμου ταραχῶν.

39 **Π**ερίελε τὸν ὀνειδισμόν μου, ὃν
ὕπώπτευσά, ὅτι τὰ κρίματά σου χρησά.

Καὶ ὁ ὀνειδισμὸς διττός, ὡς προέφημεν· ὁ
μὲν γάρ ἐστιν ὀνειδισμὸς, ὃν ὀνειδίζουσιν ἡμᾶς οἱ
ἄπιστοι ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτον τὸν ὀ-
νειδισμόν οὐκ ἀποποιούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκζητοῦμεν
ὡς πρόξενον δόξης καὶ τιμῆς· ὁ δὲ ἐστιν ὀνειδι-
σμὸς παρεπόμενος τοῖς πλημμελήμασιν ἡμῶν, ὅς
μάλιστα ἐστὶ τοῖς ἀμετανοήτοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς
κρίσεως· τοῦτον ὑποπτεύομεν καὶ φυλασσόμεθα,
καὶ τούτου τὴν ἀποποίησιν ζητοῦμεν παρὰ Θεοῦ
διὰ τὰ χρηστὰ αὐτοῦ κρίματα, τὰ κρίνοντα ἱλα-
σμόν καὶ ἄφεςιν τοῖς μετανοοῦσιν.

40 **Ι**δοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου,
ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με.

Δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ὁ οὖν ἐν πόθῳ
φυλάσσω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ζῶν αἰώνιον εὐ-
ρήσει χάριτι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΟΥΑΒ.

41 **Κ**αὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου,
Κύριε, τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λό-
γον σου.

42 **Κ**αὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδί-
ζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς
λόγοις σου.

Ελεος καὶ σωτήριον λέγεται ὁ Κύριος ἡ-

μῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι διὰ τὸ πλούσιον αὐτοῦ ἔ-
λεος ἐσαρκώθη, ἵνα ποιήσῃ σωτηρίαν τῷ γένει τῶν
ἀνθρώπων· τοιγαροῦν ὁ Προφήτης χρηματισθεὶς,
ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπιδημήσειν σαρκοφό-
ρος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, λέγει ὡς
ἀπὸ μέρους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ εὐκτικῶς
ζητεῖ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, φάσκων· καὶ ἔλθοι ἐπ'
ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε, καὶ τὸ σωτήριόν σου ὡς
ἀπεκάλυψας τοῖς Προφήταις σου. Ταύτης δὲ τῆς
χάριτος, ἥτοι τοῦ ἐλέους καὶ τῆς σωτηρίας ἀξιω-
θεὶς, ἀνασχευάσω τοὺς λόγους τῶν ἐναντίων καὶ
ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσι τὴν πίστιν ἡμῶν,
καὶ χλευάζουσιν ἡμᾶς δι' ἣν ἔχομεν εἰς σὲ ἐλπίδα
καὶ πεποιθήσιν ἐν τοῖς λόγοις σου· ἀποκριθήσομαι
δὲ λόγον ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἀποδεικτικόν.

43 **Κ**αὶ μὴ περιέλης ἐκ τοῦ ζόμα-
τός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα,
ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα.

Θεὸς Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ
τῆς πρώτης πρὸς Τιμόθεον, γράφει· «Μὴ ἀμέλει
τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας
καὶ ἐπιθέσεως χειρῶν τοῦ πρεσβυτέρου»· παντὸς γὰρ
ἀμελοῦντος οὗ ἐνεπιστεύθη χαρίσματος, ἀφαιρεῖται
ὁ Θεὸς τὸ χάρισμα, ὥσπερ ἀφῆρηκε τὸ τῆς προφη-
τείας χάρισμα ἀπὸ τοῦ Προφήτου Ἠσαίου πρὸς
καῖρὸν, ὅτι οὐ κεκώλυκεν Ὁζιαν τὸν βασιλέα,
τολμήσαντα θυμιᾶσαι ἱερατικῶς ἐν τῷ ναῷ. Ὡσαύ-
τως καὶ ὃ ἐπιγίνεται πλημμελήμα τι, ἀφαιρεῖται
ἀπ' αὐτοῦ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, ἥτοι ἐκπίπτει τῆς
ὕγιαινούσης διδασκαλίας, ὡς καὶ τοῦ ἐμπεσόντος
εἰς ἁμαρτίαν μεγάλην ἀφαιρεῖται, ὁ λόγος τῆς ἀ-
ληθείας οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ
τῆς καρδίας αὐτοῦ ἕως σφόδρα, ὡς γέγραπται ἐν

ἑτέρῳ ψαλμῷ· «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου » (1); τοῦ τοιοῦτου τυφλοῦται καὶ ἡ καρδία, ὡς Ἡσαΐας φησὶν, ὅτι « πεπώρωκε τὴν καρδίαν »· διὰ τοῦτο ἐνταῦθα λέγει, μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα· οἶονεὶ λέγων, ἐὰν πρὸς σωφρονισμόν μου ἀφέλῃς, Κύριε, τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, γενέσθω ἡ ἀφαίρεσις πρὸς καιρὸν, καὶ μὴ ὀλοτελῶς, ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα, τῷ ἱλασμῷ δηλαδή καὶ τῇ συγχωρήσει ἐπὶ τῇ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνακλήσει, ἃ ἔκρινας τοῖς μετανοοῦσι καὶ ἀπεφάσισας.

43 **Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διαπαντός, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.**

Οἱ μὲν Ἰσραηλῖται ἐφύλασσον καὶ ἐτέλουν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἐν συμβόλοις καὶ σκιώδεσι τύποις· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ φυλάττομεν αὐτὸν πράγματι καὶ ἀληθείᾳ εἰς αἰῶνα αἰῶνος· ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, τῶν δὲ λόγων τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ἰῶτα παρελεύσεται (2).

45 **Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.**

46 **Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἤσχυρόμην.**

47 **Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ὥς ἠγάπησα σφόδρα.**

48 **Καὶ ἤρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου, ὥς ἠγάπησα, καὶ ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.**

Οὕτω διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν μὴ ἀσχολούμενος μερίμναις κοσμικαῖς, μηδὲ κλυδωνιζόμενος ταῖς τοῦ βίου τρικυμίαις, οὗτος ἀπερίσπαστος ὢν οὐ πιέζεται στενούμενος, ἀλλὰ χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος ἐν ἀνέσει καὶ εὐρυχωρίᾳ διάγει, πορευόμενος ἐν πλατυσμῷ· τὸ δ' αἴτιον, ὅτι τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἀπερίσπᾶσως ἐκζητεῖ· ὁ τοιοῦτος σώζει ἐν καρδίᾳ τὴν ἀγάπην τὴν ὁδηγοῦσαν πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρετὰς καὶ προξενοῦσαν τὴν πνευματικὴν χαρὰν· «Ἡ γὰρ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρησεύεται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακὸν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει», ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος (3)· τὴν τοιαύτην ἀγάπην οἱ κτησάμενοι, «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολύμενοι· πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν βαστάζοντες γίνονται, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν φανερωθῇ, καὶ τὰ ἐξῆς» (4)· διὸ ὁ Προφῆτης ἐνταῦθα τεκμήριον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ποιεῖται τὸ ζητεῖν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ καὶ ποιεῖν ταύτας, ὡς καὶ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Κύριος· «Εἰ ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε» (5)· Αὕτη ἐστὶν αἰτία καὶ τοῦ λαλεῖν παρρησίᾳ ἐνώπιον βασι-

(1) Ψαλ. μθ', 16. (2) Μκτθ. ε', 18. (3) Α' Κορινθ. ιγ', 4. (4) Β' Κορινθ. δ', 8. (5) Ιωαν. ιδ', 15.

λέων, ὥς οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Μάρτυρες ἐποίησαν καὶ μὴ ἐπαισχύνεσθαι· τότε γὰρ οὐκ αἰχυνόμεθα, ὅταν αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν εὐάρεστοί εἰσι τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλέων τῷ λαλοῦντι ἐν ἡμῖν μελετῶσιν ἀόκνως καὶ ἀγογγύστως τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀσφαλείᾳ. Δεῖ δὲ τὴν μελέτην ποιεῖσθαι οὐ μόνον τῇ θεωρίᾳ τοῦ νοῦς, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας αἶρειν πρὸς τὰς ἐντολὰς, τουτέστι, διὰ πράξεως ἐνεργεῖν καὶ ἀγαπᾶν ταύτας· καὶ ἀδολεσχεῖν, ἥτοι σπουδάζειν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ.

ZEIN.

49 Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου, ὦν ἐπήλπισάς με.

50 Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου, ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.

Κύ, φησὶν, ἐπηγγείλω, ὅτι τοῖς φυλάσσει τὰς ἐντολὰς σε παρέχεις σωτηρίαν, τοὺς δὲ παραβαίνοντας ἐπεξέρχῃ τιμωρίαις· ὥσπερ οὖν ὁ ψαλμῶδης, οὕτω καὶ ἕκαστος ἡμῶν λέγει, σὺ, Κύριε, ὑπέσχου ἔσεσθαι μεθ' ἡμῶν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· αὕτη δὲ ἡ ἐπαγγελία ἐνισχύουσά ἐστι τὴν τε σπεδὴν καὶ τὴν ἐλπίδα πάντων ἡμῶν. Μνήσθητι τοίνυν καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου σου, καὶ πληρῶσον ἡμεῖς τὴν ἐπαγγελίαν, ὅτι ἐν ταύτῃ παρεμυθούμεν καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν θλίψεών μου, καὶ οὗτος ὁ λόγος ἐζωοποίησέ μοι· ὁ γὰρ λόγος τοῦ Θεοῦ φυλασσόμενος καὶ διὰ πράξεως ἐνεργούμενος παρέχει τῇ ψυχῇ τὴν κατ' αὐτὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἐστὶ τὸ ἀδιαστάτως συνεῖναι τῷ ζωοποιῷ Θεῷ.

51 Ὑπερήφανοι παρηνόμενον ἕως σφόδρα, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλιναν.

52 Εμνήσθην τῶν κρίμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην.

Οἱ ἀλαζόνες καὶ ὑπερήφανοι ἐν τῷ παρανομεῖν οὐ μόνον τῷ Θεῷ προσκρούουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς φυλάσσοντας καὶ ποιῶντας τὰ τοῦ νόμου ἐντάλματα χλευάζουσι· τούτου, φησί, καὶ τοι οὕτως ἔχοντος, ἐγὼ μὲν τοι μᾶλλον ἀντεποιήθην τοῦ νόμου σου καὶ οὐκ ἐξέκλιναν ἀπ' αὐτοῦ· ἐμνήσθην γάρ, ὦν ἔκρινας ἀπ' αἰῶνος, συγχωρεῖν μὲν εἰς τὸ περιπίπτειν τοὺς δούλους σου πειρατηρίοις, ταχύνειν δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκῶν ἀπολύτρωσιν τοῖς ὑπομένουσιν, οὓς καὶ μᾶλλον δοξάζεις· ταύτῃ οὖν τῇ ὑπομονῇσει, Κύριε, παρεκλήθην.

53 Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου.

Αθυμοῦσιν οἱ δίκαιοι καὶ σκυθρωπάζουσιν, ἥνίκα ἂν ἴδωσι τὰ τέκνα τοῦ νόμου παραβαίνοντα τὸν νόμον· ἀλγοῦντος γὰρ ἑνὸς μέλους, καὶ τὰ ἅλλα συναλγεῖ.

54 Ψαλτὰ ἤσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.

Παροικία λογίζεται παρὰ τοῖς δικαίοις ὁ παρῶν κόσμος· ὅτι αὐτοὶ ὥς πάροιχοι ζῶσιν ἐνταῦθα, μεριμνῶντες μόνον περὶ τῆς ἀπ' ἐντεῦθεν ἐξόδου καὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἀληθῆ πατρίδα τὴν μέλλουσαν· καὶ τούτοις ψαλτὰ εἰσιν οὐκ ἄσματα σατανικά, ἀλλὰ ψαλμοὶ ἐξαγγέλλοντες τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, εὐήχως καὶ ἑναρμονίως ἀναγγε-

λόμενα, συμφωνοῦντος τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος καὶ συνάδοντος.

55 **Ε**μνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, καὶ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

56 **Α**ὕτη ἐγενήθη μοι, ὅτι τὰ δικαιοώματά σου ἐξεζήτησα.

Νῦν λέγεται ὁ καιρὸς τῶν θλίψεων, ὅτε προθυμότερόν τε καὶ σπουδαιότερον οἱ δίκαιοι μεμνημένοι τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, ἀντέχονται τοῦ νόμου αὐτοῦ, καὶ ἐκζητοῦσι τὰ θεῖα αὐτοῦ δικαιώματα.

ΗΘ.

57 **Μ**ερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου.

Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Ἀαρὼν καὶ τοῖς Λευίταις, μὴ κληρονομήσατε ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν οὐδέν, μηδὲ γενέσθω ὑμῖν μερίς μετ' αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ μερίς ὑμῶν καὶ κληρονομία ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Τοιγαροῦν τοῖς ἀποταξαμένοις τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι καὶ μὴ ἐφιεμένοις τούτων, ἀλλὰ καθιεροῦσιν ἑαυτὰς τῷ Θεῷ, μερίς αὐτοῖς γίνεται ὁ Κύριος· οὗτοι καὶ φυλάττει τὸν νόμον αὐτοῦ τὸν λέγοντα, μὴ μεριμνᾶτε τί φάγεσθε, ἢ τί πίεσθε, ἢ τί ἐνδύσησθε (1).

58 **Ε**δεήθην τοῦ προσώπου σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου.

Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὡς πολυλάκεις προέφημεν, ἐστὶν ὁ Υἱός· οὗτος γάρ ἐστιν ἡ Ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρός, καὶ χαρα-

κτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ», κατὰ τὸν Ἀπόστολον (2). Τούτῃ τοῦ προσώπου δεηθῶμεν ζητοῦντες ἑλεος ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, προκαθάραντες ταύτην· οἱ γὰρ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὁφονται τὸν Θεόν. Δέον δὲ ἑκάστον ἡμῶν λέγειν· ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σε καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχесίν σου.

59 **Δ**ιελογισάμην τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου.

Τοῦτέστιν, ἀναλογιζόμενος τὰ ἔργα σου, ρυθμίζω τὴν πολιτείαν μου κατὰ τὰς ἐντολάς σου τὰς μεμαρτυρημένας ὅτι ἀληθεῖς εἰσι, καὶ τοῖς διανομιζομένοις τὰς ὁδοὺς σου, ὅτι χρησταὶ εἰσίν.

60 **Η**τοιμάσθην καὶ οὐκ ἐταράχθην, τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου.

Ετοιμον, φησὶν, ἑμαυτὸν παρεσκεύασα πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι καὶ βαστάζειν τὰ πειρατήρια, ἵνα μὴ ταῦτα ἀπροόπτως ἐπιπεσόντα, ἐκστήσῃ με καὶ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ φυλάττειν τὰς ἐντολάς σου.

61 **Σ**χοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπელαθόμην.

Σχοινία τῶν ἁμαρτωλῶν εἰσιν αἱ κατὰ τῶν δικαίων σκευαῖαι καὶ ἐπιβλαί· ἢ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ οἱ συμπλέκοντες τὰς δαίμονας ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων· τούτων τῶν λογισμῶν διασώζονται οἱ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ φυλάσσοντες, καὶ οὐκ ἐπιλανθανόμενοι τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ.

(1) Μκτθ. ε', 23. (2) Εβρ. α', 3.

62 **Μ**εσονύκτιον ἐξεγειρόμην, τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅτι καὶ ὁ παρὰ τῷ Εὐαγγελίῳ νυμφίος, μέσης νυκτὸς παραγίνεται, ὅτε καὶ τὰς ἐτοιμασθείσας φρονίμους παρθένας, συνεισερχομένας αὐτῷ εἰς τὴν αἰώνιον παστάδα εἰσάγει ἡ τοῦ Κυρίου παραβολή. Νοητέον δὲ διὰ τούτου, ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ νυκτὶ ζοφερὰ ἔοικε, καὶ ἐν ταύτῃ οὖσιν ἡμῖν ἐπέρχεται ὁ Κύριος ἐν ὥρᾳ καὶ ἐν καιρῷ ἀπρογνώσῳ, διὸ ὀφείλομεν μὴ ἀκηδιάν, ἀλλὰ γρηγορεῖν καὶ ἀπεκδέχεσθαι τὴν παρουσίαν αὐτοῦ λαμπαδοφοροῦντες καθαρότητα καὶ ἐλεημοσύνην καὶ τὴν ἀγλαίαν τῶν θεαρέστων πράξεων, ἵνα μὴ μείνωμεν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ Παῦλος καὶ Σύλας οἱ Ἀπόστολοι ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς προσευξάμενοι, ἀπηλλάγησαν τῆς εἰρκτῆς (1).

63 **Μ**έτοχος ἐγὼ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου.

Ταπεινοφρονῶν ὁ Προφήτης οὐκ ὀνομάζει ἑαυτὸν ἓνα τῶν φοβουμένων τὸν Θεόν, καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, οὐδὲ μιμητὴν αὐτῶν, ἀλλὰ μέτοχον καὶ φίλον.

64 **Τ**οῦ ἐλέους σου, Κύριε, πλήρης ἡ γῆ, τὰ δικαιώματά σου δίδασξόν με.

Πλήρης τοῦ ἐλέους τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἡ γῆ,

ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ βρέχει ἐπὶ ἀγαθὸς καὶ πονηροὺς (2). ἢ τε ἐνσαρκὸς οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς ὑπὲρ πάντων γεγένηται.

ΤΗΘ.

65 **Χ**ρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε, κατὰ τὸν λόγον σου.

Θεὸς ἔχει χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος (3). καὶ τῇ μὲν χρῆται πρὸς τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ. τῇ δ' ἀποτομία πρὸς τὰς ἐκκλίνοντας ἀπὸ τῆς δουλείας αὐτοῦ, διὸ οὐκ ἠρέκεσθη τῷ εἰπεῖν, χρηστότητα ἐποίησας, ἀλλ' ἐπήγαγε, μετὰ τοῦ δούλου σου, τουτέστι, χρηστότητα ποιεῖς μετ' ἐμοῦ, ὅτι δοῦλός σου εἰμί.

66 **Χ**ρηστότητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα.

Παιδείαν μὲν λέγει τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, γνῶσιν δὲ τὴν θεωρητικὴν. ὁ γὰρ τῷ Θεῷ δουλεύων ἀμφωτέρων δεῖται, ὦν τὴν γνῶσιν καὶ καταληψὶν διδάσκει ὁ Κύριος καὶ ἐντίθησι τῷ πιστεύοντι καὶ πράττοντι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

67 **Π**ρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι, ἐγὼ ἐπλημμέλησα, διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα.

Ωριγένης λέγει, ὅτι πρὸ τοῦ περιπεσεῖν ἡμᾶς ἐν τελείᾳ ἁμαρτία, τῇ ταπεινότητι τῆς πράττοντας καὶ καταδουλοῦσθαι τῷ διαβόλῳ, πλημμε-

(1) Πραξ. εἴ', (2) Ματθ. ε', 45. (3) Ρωμ. ια', 22.

λοῦμεν εἰκονίζοντες ταύτην ἐν τῷ λογισμῷ καὶ δεχόμενοι τὴν φαντασίαν αὐτῆς ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ διὰ τῆς συγκαταθέσεως πλατύνομεν χώραν καὶ εἰσοδὸν τῷ διαβόλῳ. Ὁ δὲ Δίδυμος λέγει, ὅτι διὰ προγεγονυῖαν ἁμαρτίαν παιδεύων ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ταπεινοὶ καὶ κωλύει τοῦτον ἀπὸ ἐπερχομένων ἁμαρτιῶν, καὶ ποιεῖ φυλάσσειν εἰς τὸ ἐξῆς τὸν λόγον αὐτοῦ, δεδιότα μὴ αὖθις ἐκπέσῃ.

68 Χρησὸς εἶ σὺ, Κύριε, καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

69 Επληθύνθη ἐπ' ἐμέ ἀδικία ὑπερηφάνων, ἐγὼ δὲ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς σου.

Ὅσον προκόπτει καὶ προβιβάζεται ὁ δίκαιος παρὰ Θεοῦ εἰς βαθμὸν ἀνώτερον διὰ τὸ ὑπερέχον τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, τοσοῦτον πληθύνονται κατ' αὐτοῦ αἱ προσβολαὶ τῶν ἐναντίων δαιμόνων τε καὶ ἀνθρώπων. Αὐτὸς μέντοι οὐ διαλείπει ἐξερευνῶν τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ ποιῶν αὐτάς ἐν ὅλῃ καρδίᾳ αὐτοῦ.

70 Ετυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν, ἐγὼ δὲ τὸν νόμον σου ἐμελέτησα.

Πρὸ μὲν τῆς ὑπερηφανείας οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὰς καρδίας μαλακάς τε καὶ ἡδείας ὡς γάλα· μετὰ δὲ τὸ ὑπερηφανευθῆναι πήγνυνται καὶ σκληρύνονται αἱ καρδίαι αὐτῶν ὡσεὶ τυρός· καὶ δὴ γίνεταί αὐτοῖς ἡ ὑπερηφάνεια ὡς πητεῖα τυροποιούσα καὶ σκληρύνουσα τὰς καρδίας αὐτῶν. Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ, ἐτυρώθη, ἔγραψαν, ἐλιπάνθη ὡς στέαρ ἡ καρδία αὐτῶν· ὅπερ νοητέον, ὅτι οἱ μὲν ἀλαζόνες τρυφαῖς σωματικαῖς λιπαίνον-

ται εὐθηνούμενοι, τῶν δὲ ταπεινουμένων τρυφή καὶ τέρψις ἐστὶν ἡ μελέτη τοῦ Θεοῦ νόμου.

71 Ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

Τοῦτο ὁμοίον ἐστὶ τῷ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένῳ, εὐδοκῶ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου καὶ ταῖς λειδωρίαις καὶ ταῖς ἀνάγκαις καὶ τοῖς διωγμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι (1). διὰ γὰρ τούτων διδάσκονται οἱ δίκαιοι τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα.

72 Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου, ὑπὲρ χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου.

Ὁ μὲν παλαιὸς νόμος ὁ τῷ Μωϋσῇ δοθείς, γεγραμμένος δέδοται δι' ἀγγέλων, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διὸ καὶ γραπτὸς λέγεται· τὸν δὲ νέον νόμον ἐλάλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ παναγίῳ αὐτοῦ στόματι, ὃς καὶ θεόφθεγκτός ἐστι· περὶ οὗ κἀνταῦθα ὁ Προφῆτης λέγει, ὁ νόμος τοῦ στόματός σου, ἦτοι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, κρείσσων παρ' ἐμοὶ λογίζεται χρυσοῖς καὶ ἀργυρίου· ταῦτα μὲν γὰρ αὖξουσιν τὴν πλεονεξίαν καὶ οὐκ αὐτάρκη ποιοῦσι τὸν κτησάμενον, τὸ δὲ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὃ ἐλάλησας τῷ στόματί σου, Κύριε, διδάσκει ἡμᾶς ὀλιγάρεϊαν καὶ ἀμεριμνίαν.

ΙΩΔ.

ΣΤΑΣΙΣ Α'.

73 Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἐπλασάν με· συνέτισόν με καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.

(1) Β', Κορινθ. ιε', 1.

74 Οἱ φοβούμενοί σε ὀψονταί με, καὶ εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

 εἶρες τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός εἰσιν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὥσπερ γὰρ αἱ χεῖρες προέρχονται ἀφ' ἐνὸς στήθους, καὶ ἀδιάστατοι αὐτοῦ εἰσιν, ἥτε ἐνότης αὐτῶν ἀχώριστος καὶ ἡνωμένη τῇ ἐνότητι τοῦ σώματος, διακρίνονται μέντοι ἀπ' ἀλλήλων, οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀφ' ἐνὸς προέρχονται τοῦ Πατρὸς, ἀχώριστοι αὐτοῦ τε καὶ ἀλλήλων μένοντες τῇ τῆς θεότητος ἐνότητι, διακρίνονται ὁμῶς ἀλλήλων κατὰ τὰς ὑποστάσεις· γέγραπται δέ, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμογονίας εἶπε· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (1)· διὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰὼβ ἐμπνεύσει θεία λέγει ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ· «Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλάσάν με, μετὰ ταῦτα μεταβαλὼν με ἐπαισας»· τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ ἐρανισάμενος, ἐνταῦθα γέγραφε· ἀμφοτέροι δὲ τὸ μὲν, ἐποίησάν με, ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐκλαμβάνουσι· τὸ δέ, ἐπλάσάν με, ἐπὶ τοῦ σώματος. Προσέτι τὸ μὲν, ἐποίησάν με, νοητέον ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, τὸ δέ, ἐπλάσάν με, ἐπὶ τῆς ἀναπλάσεως καὶ ἀναγεννήσεως αὐτοῦ, τῆς γενομένης διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ παρασχόντος τὸ λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος, τοῦ ἀνακαινίσαντος τὴν πρώτην πλάσιν. Ἐτι τὸ μὲν, ἐποίησάν με, σημαίνει, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος ποίημα, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ ποιήματά ἐστι· τὸ δέ, ἐπλάσάν με, διαστέλλει αὐτὸν τῶν ἄλλων κτισμάτων, ὡς

πλασθέντα χερσὶ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ χοός· λέγει οὖν ἐνταῦθα· σὺ, Κύριε, ἐποίησάς με ζῶον συνετὸν, πολλῶν μέντοι στερεῖται ἡ σύνεσίς μου, ἀλλὰ ταῦτα ἀναπλήρωσον, Δέσποτα, καὶ συνετίσόν με· ἐπλάσας δέ με ἵνα οἰκεῖός σου γένωμαι, ἡ δὲ οἰκείωσις οὐ γίνεται ἄνευ ἐργασίας τῶν ἐντολῶν σου· δίδαξόν με οὖν καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τῆς δημιουργίας μίαν ἐντολήν μοι ἀνέθηκας· ἐπεὶ δὲ τὰ πλημμελήματά μου ἐγένετο πολλὰ, διὰ τοῦτο πολλῶν καὶ τῶν ἐντολῶν χρήζω, σὸν δέ ἐστι τὸ συνετίσαι καὶ διδάξαι με ταύτας, ὅταν δὲ ταύτας διδαχθῶ, οἱ μὲν πονηροὶ λυπηθήσονται καὶ ἐροῦσι· «Δύσχρηστος ἡμῖν ἐσι, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν, καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα νόμου, ἐπιφημίζει τε ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐπαγγέλλεται γινῶσιν ἔχειν Θεοῦ, καὶ παῖδα Κυρίου ἑαυτὸν ὀνομάζει. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρὺς ἡμῖν ἐσι καὶ βλεπόμενος, ὅτι ἀνόμιος τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ καὶ ἐξηλλαγμένοι αἱ τρίβοι αὐτοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ», ὅσα ἐν δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς Σοφίας γέγραπται· οἱ δὲ φοβούμενοι τὸν Κύριον, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς ὀμμασιν ὀρῶντες τὰ καλὰ μὲ ἔργα, τοῖς δὲ νοεροῖς τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, εὐφρανθήσονται ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

75 Εἰγων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἀληθεία ἐταπεινώσας με.

76 Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με, κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου.

(1) Γενεσ. α'. 6.

77 **Ε**λθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι, ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστίν.

Θ ασθενὴς τὰς φρένας καὶ ὀλιγόπιστος οὐκ ἐπαληθεύει, ὅτι ὁ Θεὸς κρίσει δικαίᾳ συγχωρεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῶν πειρατηρίων καὶ θλίψεων, διὸ καὶ γογγύζει καὶ δυσανασχετεῖ· ὁ δὲ στερεὸς περὶ τὴν πίσιν καὶ ἐντελὴς τὸν νοῦν γινώσκει, ὅτι τὰ τοιαῦτα δικαίως συμβαίνουσι, διὸ ζητεῖ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐλέους τὴν παράκλησιν καὶ παραμυθίαν· ἡ δὲ παραμυθία τῶν θλίψεων ἐστὶν ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον παρακαλέσαι τοὺς τεθλιμμένους κατὰ τὸ λόγιον αὐτοῦ, ὁ προεπηγγείλατο διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐα. Τοιγαροῦν παρὰ τοῦ Υἱοῦ γίνονται οἱ οἰκτιρμοὶ οἱ ζωοποιοῦντες τὰς μελετῶντας τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον, μελέτην διὰ πράξεως τελουμένην.

78 **Α**ἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμὲ, ἐγὼ δὲ ἀδολεσχήσω ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου.

79 **Ε**πιστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες τὰ μαρτύριά σου.

80 **Γ**ενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ.

Θ περὶ τὴν ἁμαρτίαν ἀσχολούμενος ἐν αἰσχύνῃ μὲν ἐστίν, οὐκ αἰδεῖται δέ· ὁ δὲ τοῦ ἁμαρ-

τάνειν παυσάμενος, ἄρχεται κατὰ μικρὸν νύττεισθαι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, καὶ λαβὼν αἴσθησιν τοῦ αἰσχους τῆς πράξεως, αἰσχύνεται· διὸ ἐνταῦθα ὁ Προφήτης λέγει, ἐπιτίμησον τοῖς ὑπερηφάνοις τοῖς ἀδίκως ἀνομήσασιν εἰς ἐμὲ, καὶ ἀνάστειλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, ὅπως αἰσχυνθέντες παύσωνται τελείως τῶν κακῶν, καὶ τούτῃς μὲν οὕτω· τοὺς δὲ φοβημένους σε καὶ γινώσκοντας τὰ μαρτύριά σου ἐπίστρεψον πρὸς με, ἵνα διδάξωσί με ἢν ἔχουσι γινῶσιν περὶ τὰ μαρτύριά σου· οὗ γενομένου ἀθωωθήσεται ἡ ψυχὴ μου, καὶ γενήσεται ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ἵνα μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως.

ΚΑΦ.

81 **Ε**κλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

82 **Ε**ξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου, λέγοντες, πότε παρακαλέσεις με;

Σωτήριόν ἐστὶν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ σώσας ἡμᾶς· τούτου ἐπιθυμοῦσα ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου, ἐκλείπει ἀπὸ τῆς τῶν γηίνων ἐφέσεως. Ἐπ' αὐτῷ δὲ ἐλπίζουσιν οἱ πιστοί, οἷ τε ὀφθαλμοὶ τῶν Προφητῶν προσδοκῶντων τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ, ἐμαράνθησαν· περὶ οὗ καὶ ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς ἐν κεφαλῇ δευτέρῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς γράφει· «Καὶ ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου». Οὗτος οὖν ἐστὶν ὁ παρακαλῶν τοὺς ἀπεχ-

δεχομένους τὰς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοὺς γεγραμμένους ἐν Γραφαῖς ἀγίαις.

83 **Ο**τι ἐγενήθην ὡς ἄσχος ἐν πάχνη, τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Παρακαλεῖ ὁ Προφήτης ἐν ἄλλοις τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίαν, ὡς καθόδον δρόσου ἐπὶ πόκον, καὶ ὡς ὑετὸν ἐπὶ γῆν σάζοντα· τούτου τοιγαροῦν τοῦ ὑετοῦ ὁ θεῖος λόγος καὶ ἡ διδασκαλία ἔσται ὡς πάχνη. Τοὺς δὲ πειθόμενους τῇ σωτηρίῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ νεκροῦντας τὰ μέλη αὐτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦτοι τὰ διὰ τῶν σαρκικῶν μελῶν ἐπὶ γῆς πλημμυλούμενα, ἀτινά ἐστι πορνεία, ἀκαθαρσία, πάθη τῆς κακῆς ἐπιθυμίας, πλεονεξία, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος (1)· τούτους τὰς ταῦτα νεκρώσαντας καὶ τὴν σάρκα δαμάσαντας καὶ οἰονεὶ γνάμψαντας σφᾶς αὐτοὺς παρεικάζει ἄσχω ἐν πάχνη, ἅτε νεκρώσαντας ἑαυτοὺς δι' ἣν ἔσχον πρὸς Θεὸν ἀγάπην, τὸν νεκρώσαντα τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· τοῖς τοιοῦτοις ἀρμόττει λέγειν, ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, εἰς τοὺς λόγους σου, ὦ Θεέ μου, ἐπήλπισα καὶ τὰ ἐξῆς.

84 **Π**όσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν;

Καταδιώκοντες τοὺς εὐσεβεῖς εἰσιν οἱ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως δι' ἀνθρώπων πονηρῶν πολεμοῦν-

τες ἡμᾶς, ὧν τὴν δύναμιν συντριβῆναι καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ὑποταγῆναι ζητεῖ παρὰ Θεοῦ ὁ Προφήτης.

85 **Δ**ιηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου Κύριε.

Αδολεσχίαι εἰσὶ τὰ κοσμικὰ λόγια καὶ αἱ διδασκαλῖαι τῶν Ἰουδαίων, ἃς κρατοῦσι κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ παρὰ τῶν αἵρετικῶν διάστροφοι ἐρμηνεῖαι τῆς Γραφῆς καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀσεβῶν· ἀπὸ τούτων πάντων οὐδὲν ὀφελος οὐδεμία ἐστὶ σωτηρία· αὕτη γὰρ γίνεταί τοις εὐσεβέσιν ἀπὸ μόνου τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

86 **Π**ᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια, ἀδίκως κατεδίωξάν με, βοήθησόν μοι.

Οἱ μὲν Ἑβραῖοι κατεδίωξαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ· οἱ δὲ ἄλλοι εἰδωλολάτραι βασιλεῖς, καίτοι κατὰ τὰ σεβάσματα πολὺ διαφέροντες ἀλλήλων, οὐ κατεδίωκον ἀλλήλους, ἀλλὰ μόνον τοὺς Χριστιανούς, ἀμφοτέροι δὲ ἀδίκως· οὐ γὰρ ἐγκαλοῦντες κλοπὴν ἢ μοιχείαν ἢ ἀρπαγὴν ἢ φόνον ἢ ἄλλο τι τῶν ὑπ' ἐνοχὴν θανάτου, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· καὶ τούτου δείκνυται ἡ ὀρθοδοξία ἐναντία τῷ ἐρεθίζοντι τοὺς ἀσεβεῖς εἰς χριστιανοκτονίαν διαβόλῳ, ὅθεν προσέθηκε τὸ, ἀδίκως.

87 **Π**αρὰ βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἐγκατέλιπον τὰς ἐντολάς σου.

Παρ' ὀλίγον, φησὶν, ἠφάνικεισαν τὴν ζωὴν

(1) Γαλ. ε', 19. Κολ. γ', 6.

μου, ἡ ἐπεποιήκεισάν με καταρρέψαι περὶ τὰ γήϊνα, οὐκ ἠδυνήθησαν μέντοι, ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπον τὸ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς σου.

88 **Κ**ατὰ τὸ ἐλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου.

Στόμα μὲν ἐν τῷ ἄσωμάτῳ Θεῷ οὐκ ἔστιν· ἐν δὲ τῷ ἐνανθρωπήσαντι Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐγένετο στόμα διαλεκτικόν, οὗτινος μαρτυρία ἔσι τὰ θεόλεκτα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐντάλματα, ὡς παρ' αὐτοῦ διὰ στόματος λαληθέντα· ἀλλὰ καὶ οἱ Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι καὶ Διδάσκαλοι ἅγιοι στόμα εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν παρρησίᾳ λαλοῦντες τὰ λόγια αὐτοῦ.

ΔΑΜΕΔ.

89 **Εἰς** τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ.

Λόγος τοῦ Θεοῦ διαμένων ἀκλόνητος καὶ ἀτρεπτός ἐστιν ὁ ὁροθετηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχεγονίᾳ ἐπὶ τῶν ποιημάτων νόμος· διαμένει δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ λέγεται, ὅτι τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀγγελικῶν τάξεων ἐκάστη διαμένει εἰς ὃν ἔλαχε βαθμὸν καὶ εἰς ὃ τέταχται ἔργον· ὁ δὲ παραβάς τὸν θεῖον λόγον ἐξέπεσε τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γέγονε Σατὰν καταχθόνιος. Προσέτι τὰ αἰσθητὰ, ἥλιος, σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ πάντα τὰ οὐράνια σώματα ἀτρέπτους τὰς κινήσεις καὶ τὰς περιόδους αὐτῶν διατελοῦσιν, ὡς ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ διετάχθησαν· διὸ λέγει, εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ, αἰῶνα ἐννοῶν τὸ διάστημα τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ διαμένει ταῦτα εἰς ἣν ἔλαχε τάξιν. Ἔτι διαμένει ὁ λόγος, ἥτοι τὸ

πρόσταγμα καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἐξουθενούντι τὰ γήϊνα καὶ γινομένῳ οὐρανίῳ διὰ τὸ ὕψος τῶν θεαρέστων ἔργων αὐτοῦ. Κυριωτέρως δὲ νοητέον Λόγον τοῦ Θεοῦ αἰδιον, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένοντα τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν. ὃς Λόγος μὲν λέγεται, οὐχ ὡς ὁ ἐν ἡμῖν προφορικὸς ὁ εἰς ἀέρα διαλυόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ὁ λόγος ἡμῶν γεννᾶται ἀπαθῶς ἐκ τοῦ νοῦς καὶ ἀχώριστος αὐτοῦ μένει, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γεννᾶται ἐκ τοῦ αἰδίου Πατρὸς ἀπαθῶς, καὶ ἀχώριστος ἐκείνου μένει αἰδίως, διὸ καὶ ὁ ἡγαπημένος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς γράφει· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» (1).

90 **Εἰς** γενεάν καὶ γενεάν ἡ ἀλήθειά σου, ἐθεμελίωσας τὴν γῆν καὶ διαμένει.

91 **Τῇ** διατάξει σου διαμένει ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά.

Αλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἐπίγνωσις καὶ ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ λατρεία, ἥτις πρότερον μὲν ἦν εἰς τὴν γενεάν τῶν Ἰσραηλιτῶν· ὕστερον δὲ ἐκείνων ἀπωσαμένων, μετέβη ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ εἰς γενεάν ἑτέραν, τὴν τῶν ἐθνικῶν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀληθείᾳ ἐθεμελίωσεν ὁ Θεὸς τὴν γῆν, τοὺς γηγενεῖς δηλαδὴ τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸν ἐνανθρωπήσαντα αὐτοῦ Υἱόν, καὶ θεμελιωθέντας ἐπ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ὃς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐποικοδομηθέντας αὐτῷ ὡς ἐπὶ πέτρα ἀκλονήτῳ καὶ ἀδιασείστῳ. Ὁ αὐτὸς ἀνατείλας καὶ ἐπιφανείς ἐν τῇ γῇ σαρκαρῶμενος, διέταξε πάμφωτον ἡμέραν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ἡ δὲ ἡμέρα αὕτη οὐχ ὁμοία ἐστὶ τῇ ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου μετρούμενῃ· τὴν γὰρ

(1) Ἰωαν. 1, 1.

τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου ἡμέραν διαδέχεται νύξ καὶ παρ-
άγει αὐτήν· ἡ δὲ ἡμέρα ἦν διέταξεν ὁ Κύριος ἡ-
μῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, αὐ-
τῇ διαμένει καὶ διαρκεῖ· καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ
ἐπιφαίνει ἀμυδρῶς, ἐν συμβόλοις δηλαδή καὶ εἰκό-
σιν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἐπιφαύσει ἐναργῶς καὶ ἀ-
παρακαλύπτως· αὕτη τοῖς μὲν πιστοῖς ἔσται ἡμέρα
χαρμόσυνος καὶ διαμένουσα, καὶ μὴ διακοπτομένη
σχότει· τοῖς δὲ ἀπίστοις ἔσται νύξ ζοφερά καὶ ἀ-
φεγγής. Γίνεται δὲ ταῦτα νεύματι Θεοῦ, ὅτι τὰ
πάντα δοῦλα ὑποκείμενα τῇ αὐτοῦ δεσποτεῖα.

92 **Εἰ** μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου
ἔστι, τότε ἂν ἀπωλλόμην ἐν τῇ ταπει-
νώσει μου.

93 **Εἰς** τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθω-
μαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς
ἔζησάς με.

Τοῦτο ὡς ἀπὸ τῶν ἀγίων μαρτύρων εἰρη-
μένον ἔστιν, ὡσανεὶ ἐκάστου αὐτῶν λέγοντος, ἐν
τῇ ταπεινώσει μου, ὅτε οἱ ἀσεβεῖς αἰκίαις καὶ βα-
σάνοις σφοδροτάταις ἤταζόν με, εἰ μὴ ὑπῆρχεν ὁ
νόμος σου, ὦ Θεέ, μελέτη μου, οὐκ ἂν ὑπήνεγκον
τὰς ἀλγηδόνας, ἀλλ' ἐξετρεπόμην ἂν ἀπὸ τῆς ἀ-
ληθοῦς πίστεως· καὶ τότε ἀπωλόμην ἂν, μετατε-
θεὶς εἰς τὴν ὀλέθριον ἀσέβειαν ἐκείνων, ἔχων ἔμπης
τὴν μελέτην τοῦ νόμου σου, οὐκ ἐπελαθόμην τῶν
δικαιωμάτων σου. Διὸ εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι
ἐν αὐτοῖς τοῖς δικαιώμασί σου ἔζησάς με, παρα-
σχών μοι τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τὴν
καρτερίαν μου.

Μ Ε Σ Η.

94 **Σ**ός εἰμι ἐγὼ, σῶσόν με, ὅτι τὰ
δικαιώματά σου ἐξεζήτησα.

95 **Ε**μὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ τοῦ
ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα.

96 **Π**άσης συντελείας εἶδον πέρας,
πλατεῖα ἢ ἐντολὴ σου σφόδρα.

Ο μεριμνῶν τὰ βιωτικά καὶ περισπώμενος
περὶ τὰ κοσμικά, καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ πρὸς τὰς
σαρκικὰς ἐπιθυμίας τρέπων, οὗτος οὐκ ἔστι τοῦ
Θεοῦ, ὡς παρὰ τὴν βουλήν αὐτοῦ διάγων, καὶ μὴ
ἐργαζόμενος τὰ αὐτῷ ἀνδάνοντα· μὴ ὦν δὲ τοῦ
Θεοῦ, ἔσται τοῦ ἀντιθέου διαδόλου· «Ὅτι οὐδεὶς
δύναται δυσὶ Κυρίοις δουλεύειν» (1)· ποία γὰρ
μετοχὴ φωτὶ πρὸς σκότος; ὁ δὲ προσαρμόζων τοὺς
λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ,
καὶ ἐκζητῶν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, οὗτος καθίστα-
ται ἄξιός· λέγειν, σός εἰμι ἐγώ· τουτέστι, τῇ μὲν
φύσει δοῦλος σός, τῇ δὲ χάριτι υἱὸς Θεοῦ σός, τῇ
δὲ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν σου θεράπων σός, τῇ δὲ
καρτερίᾳ πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν ἐναντίων ὁρα-
τῶν καὶ ἀοράτων στρατιώτης σός, τῇ δὲ πίστει τῇ
πρὸς σέ, οἰκείος σός· διὸ σῶσόν με ἀπὸ τῆς ἀπω-
λείας εἰς ἣν βούλονται καταρῥάξαι με οἱ ἐχθροί
μου. Σώσεις με δὲ, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζή-
τησα, καὶ τὰ μαρτύριά σου συνῆκα, καὶ πάσης ἀ-
ρετῆς τέλος καλὸν εἶδον· τῆς γὰρ σωφροσύνης τέ-
λος τὸ κρατῆσαι ἐπιθυμιῶν· τῆς δὲ δικαιοσύνης
τὸ διανεῖμαι ἐκάστῳ τὰ κατ' ἀξίαν· τῆς δὲ φρονή-
σεως ἡ γνῶσις τῶν πρακτέων· τῆς δὲ ἀνδρείας ἡ

(1) Ματθ. 5', 24.

γενναιότης καὶ ἡ πρὸς τὰ φόβητρα εὐθαρσότης· ἐπὶ δὲ καὶ πάσης πολιτείας ἐστὶ πέρας· τῶν μὲν γὰρ ἀγαθῶν τέλος ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· τῶν δὲ φαύλων ἡ ἀπώλεια· τοῦ γὰρ ἀσπλάγχνου πλυσίου πέρας ἡ εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης ἀπαγωγὴ· τοῦ δὲ πτωχοῦ Λαζάρου ἡ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ ἀνάπαυσις. Εἶδομεν καὶ τὰ τέλη τοῦτε συκοφαντηθέντος Ἰωσήφ, καὶ τῆς συκοφαντησάσης Αἰγυπτίας. Ἐωράκαμεν καὶ τὰ τέλη τοῦ τε Ἡρώδου καὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὡσαύτως καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἀθλησάντων καὶ τῶν τούτους τιμωρησάντων. Ἐθεασάμεθα καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς γενεᾶς τῶν πονηρῶν καὶ τὴν συντέλειαν τῶν δεινῶν αὐτῶν ἐπιβούλων· ἐγνωμεν προσέτι, ὅτι ἡ μὲν ὁδὸς ἡ πρὸς σωτηρίαν φέρουσα, στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἐστίν, ἡ δὲ ἐντολὴ σου πλατεῖα, ὅτι εὐρύνει ταύτην τοῖς φυλάττουσιν αὐτήν, ῥωννύουσα καὶ ἐνισχύουσα αὐτοὺς, καὶ ἐξάγουσα εἰς πλατυσμόν.

MMH.

97 Ως ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν.

Ο ποιῶν τὰ διατάγματα τοῦ νόμου οὐ κατὰ πάροδον, οὐδ' ἀπερισκέπτως, οὐδὲ αἰδοῖ, οὐδὲ ἐν ὑποκρίσει, οὐδὲ ἐν μόνῃ τῇ ἀκροάσει καὶ τῇ ἀναθεωρήσει καὶ τῇ ἀναγνώσει, ἀλλ' ἐν ἐφέσει καρδίας, καὶ κατανοήσει νοὸς, ἐξαρτήσας ὅλον ἑαυτὸν καὶ τηρήσας ἐν πράξεσι καὶ λόγοις καὶ πᾶσι τοῖς κινήμασιν, οὗτος λέγεται ὅτι λίαν ἠγάπησε τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καὶ μελέτην αὐτὸν ἔχειν ὅλην τὴν ἡμέραν· πᾶσα γὰρ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἡμέρα φωταυγής ἐστίν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρισκαιδεκάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους λέγων· «Ἡ νύξ προέκυψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν

τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν». Τοιοῦτός ἐστίν ὁ βίος τοῦ ἀγαπῶντος τὸν νόμον τοῦ Κυρίου· οὐ γὰρ σκότεις, ἀλλὰ φωτὸς υἱὸς καὶ ἡμέρας ἐστίν.

98 Ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς μου ἐσόφισάς με τὴν ἐντολήν σου, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐμὴ ἐστίν.

Τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου κατανοῦμεν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ μᾶλλον τῶν Ἰουδαίων· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσόφισεν ἡμᾶς τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, ἵνα συνιῶμεν τὸ πνεῦμα τοῦ γράμματος· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἴσασιν, ἀντεχόμενοι τῶν διαταγμάτων τοῦ νόμου, ὧν ἡ ἐργασία πρὸς καιρὸν νενομοθέτητο, οἷα ἦν ἡ θυσία τοῦ Πάσχα τοῦ νομικοῦ, ἡ περιτομή, τὰ σάββατα καὶ τὰ λοιπὰ· ἅπερ κατήργηται, ἐλθούσης τῆς τοῦ καιροῦ τῶν εἰκονιζομένων προθεσμίας· ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ ἀντιποιούμεθα τῶν πνευματικῶς τοῖς τύποις ἐννοημένων, ἅτινα διαρκέσει ἐν ἡμῖν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐχθροὺς δὲ ὀνομάζει ὁ Προφῆτης τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἀπεχθάνονται καὶ μισοῦσιν ἡμᾶς καταρώμενοι, καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὕτως· ἡμεῖς δὲ ἐν ἀγάπῃ ἐπευχόμεθα αὐτοῖς σωτηρίαν, καὶ εὐλογοῦμεν τῆς κατευχομένους, ὡς ἐνετείλατο ἡμῖν ὁ Κύριος.

99 Ὑπὲρ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνῆκα, ὅτι τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἐστίν.

Οὗς προλαβὼν ὁ Προφῆτης ἐχθροὺς ὀνομάζει, τούτους τάνυν διδασκάλους λέγει· αὐτοὶ γὰρ πρὸ ἡμῶν ἐνεπιστεύθησαν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνοις διέπρεψαν

Μωϋσῆς καὶ οἱ Προφῆται, ἐκείνοις ἐγένετο καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν, παρ' ἐκείνων δὲ ἐλάβομεν καὶ ἡμεῖς διδασκαλίαν, συνήκαμεν ὁμῶς ταῦτα μᾶλλον ἐκείνων, δεξάμενοι τὰ μαρτύρια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ταῦτα διηνεκῶς μελετῶμεν· εἰ δέ τις ἀνθισάμενος φαίη, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν, «Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον» (1), πῶς οὖν οἱ ἐθνικοὶ ἔσονται ὑπὲρ τῶς Ἰουδαίους, οἵτινες κατὰ τὸν Προφήτην λέγονται διδάσκαλοι; Ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ ὑπερένδοξος Κύριος εἶπε, μὴ ὀνομάζετε ἐπὶ γῆς διδάσκαλον, οὐδὲ πατέρα· διδάσκων διὰ τούτου οὐκ ἀθέτησιν καὶ καταφρόνησιν πατέρων καὶ διδασκάλων· οὐ γὰρ ἔφη πληθυντικῶς, μὴ καλέσητε πατέρας καὶ διδασκάλους, ἀλλ' ἐνικῶς, πατέρα καὶ διδάσκαλον· ὁ γὰρ πατήρ καὶ διδάσκαλος πάντων, ὁ εἷς καὶ μόνος ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός, ὅθεν οὐκ ὀνομάζομεν πατέρα καὶ διδάσκαλον μοναδικῶς καὶ κυρίως, εἰμὴ τὸν Θεόν. Πατέρες δὲ καὶ διδάσκαλοι ἐπὶ γῆς πολλοὶ εἰσι. Προσέτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπός ἐστι μαθητὴς οὐκ ἔστι κρείττων τοῦ διδασκάλου, μετὰ δὲ τὸ μαθεῖν δύναται συνιέναι μᾶλλον τοῦ διδάξαντος καὶ συνετίσαντος αὐτόν.

100 Ὑπὲρ πρεσβυτέρους συνῆκα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

Ὁ μὲν Ἡσαΐ πρεσβύτερος ἦν Ἰακώβ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἥτε εὐλογία τοῦ Πατρὸς αὐτῶν Ἰσαὰκ ἀπέκειτο τῷ πρεσβυτέρῳ. Ἐπεὶ δὲ τοῦ πατρὸς ζητήσαντος τροφήν παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον θηρεῦσαι, ὡς θῆρ ἀπέτυχε τῆς εὐλογίας· οὕτω καὶ οἱ Ἰσραηλῖται πρεσβύτεροι μὲν ἡμῶν τῶν ἐθνικῶν ὑπῆρχον, καὶ ἐν τάξει εἰδημόνων

πρεσβυτέρων, αἱ τε εὐλογίαι τούτοις ἀπέκειντο· ὁ γὰρ διὰ Μωϋσέως νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι αὐτοῖς ἐδόθησαν· ἐπιχειρήσαντες μὲν τοὶ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ αἱματοχυσίαις ζώων ὡς θήρας, ἐξῆλθον τῆς ἐστίας τοῦ Πατρὸς τῶν πάντων Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ, τῇ εἰσηγήσει τῆς μητρὸς ἡμῶν ἀγίας Ἐκκλησίας, ὑφ' ἧς ἐτράφημεν κοσμίως, καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς παιδαγωγηθέντες, αἵτινες ἦσαν ἐκείνων περιβόλαια καὶ στολαί, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸ δέρμα τοῦ ἁμνοῦ τοῦ σφαγέντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἤτοι τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ προσαχθέντες τῷ κοινῷ πατρὶ ἡμῶν, τοῖς εὐαρέστοις δώροις, ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ τὴν τε εὐλογίαν καὶ τὰ πρωτοτόκια· ἐκεῖνοι δὲ καθρέθησαν καὶ κατηνέχθησαν, φεῦ, εἰς τὴν δουλείαν τοῦ διαβόλου, ἕως οὗ ἐπιστρέψαντες πρὸς τὸν Θεὸν ἐν μετανοίᾳ καὶ πίστει, ἀποσείσωσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτῶν τὸν ζυγὸν τῆς διαβολικῆς δουλείας, ὡς προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ γλώσσης τοῦ Πατρὸς αὐτῶν Ἰσαὰκ, καὶ διὰ πάντων τῶν Προφητῶν. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει ὁ θεὸς Δαβὶδ, ὑπὲρ πρεσβυτέρους συνῆκα καὶ τὰ ἐξῆς.

101 Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσά τοὺς πόδας μου, ὅπως ἂν φυλάξω τοὺς λόγους σου.

102 Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα, ὅτι σὺ ἐνομοθέτησάς με.

103 Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου.

104 Ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου συνῆκα,

(1) Λουκ. 9', 40.

διὰ τοῦτο ἐμίσησα πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας.

Ἡμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν, ὄντες πρότερον τῇ ἀσελγείᾳ καὶ τῇ ἀσχημοσύνῃ, καὶ τῇ εἰδωλοθησκείᾳ ἐγκαλινδούμενοι, ἐν ὁδοῖς πονηρίας ἐμβαίνομεν· τάνυν δὲ εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πιστεύσαντες, ὀφείλομεν ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς κωλύειν τοὺς πόδας ἡμῶν, ἵνα φυλάττωμεν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ βαδίζων ὁδὸν πονηρίας, οὐ δύναται φυλάττειν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀμωμήτου ἐκπίπτει πίστεως, ὥς κακίζων τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξουθενῶν καὶ ἀηδιζόμενος, ὥσπερ ὁ ἀσθενῶν, πικρὸν ἡγεῖται τὸ γλυκύτατον μέλι ἀπὸ διαφθορᾶς τοῦ γευσικοῦ καὶ τῆς φρενός. Ἄλλ' ὁ ὑγιὴς τὰς φρένας καὶ ἄρτιος τοῖς ἔργοις, ὁ κωλύων τοὺς πόδας ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς, ἀπὸ τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐκκλίνει, εἰδὼς τὸν ταῦτα νομοθετήσαντα Θεόν. Παρὰ τούτῳ γλυκέα εἰσὶν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτοῦ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ὑπὲρ μέλι, τουτέστιν, ὑπὲρ τῆς εὐφραδεῖς καὶ μελιρρύτης λόγους τῶν τοῦ κόσμου σοφῶν, τῆς σεσοφισμένους καὶ ἐπιχειρισμένους γλυκύτητι καὶ συνθέσει κοσμικῇ· τὸν τοιοῦτον συνετίζει ὁ Θεὸς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἃς ἐπιστάμενος ὁ εὐσεβὴς, μισεῖ πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας.

ΝΟΥΝ.

105 **Λύχνος** τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου.

Ἐπιδημήσαντος εἰς τὴν γῆν τοῦ φωτός τοῦ ἀληθινοῦ τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὅς ἐστιν ὁ Χριστὸς, πάντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες καὶ δεξάμενοι αὐτὸν,

ἐλάβομεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ φῶς ἐν τῷ νοί, καὶ ἐγένετο ἐκάστου ἡμῶν τῶν πιστῶν ὁ νοῦς λύχνος. Ἐπεὶ οὖν ἀνήφθησαν οἱ λύχνοι ἡμῶν, ὀφείλομεν τιθέναι τούτους οὐχ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, χρώμενοι τούτοις ἔντε τοῖς λόγοις καὶ ταῖς πράξεσι καὶ ἐν πάσαις ταῖς κινήσεσιν, ἵνα μὴ προσκόψῃ ὁ ποῦς τῆς ψυχῆς εἰς ὀλίσθον. Περὶ τοιούτων λύχνων κελεύει ὁ Κύριος ἡμῶν διασώζειν καιομένους πάντοτε· περὶ τούτου λέγει καὶ ὁ Παροιμιαστής, ὅτι τὸ μὲν φῶς τῶν ἀσεβῶν σβέννυται, τὸ δὲ φῶς τοῖς δικαίοις διαπαντός (1). Τούτῃ προτύπωσις ἦν καὶ ἡ ἐπτάφωτος λυχνία, περὶ ἧς προσέταξεν ὁ Θεὸς εἶναι ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου ἡμμένην διαπαντός, ὥστε φωτίζειν τὰς ἱερεῖς πρὸς τὸ προσφέρειν τὰς θυσίας τῆς νομικῆς λατρείας· ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἔφη· «Λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός» (2). Ὁ τοίνυν ὀφθαλμός, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὐ δύναται εἰπεῖν τῇ χειρὶ χρεῖαν σοῦ οὐκ ἔχω, τουτέστιν, ὁ ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς, ὅς ἐστιν ὁ νοῦς, οὐ δύναται εἰπεῖν τῇ χειρὶ ἥτοι τῇ πράξει, ὅτι οὐ χρήζει ταύτης· οὐδὲ ἡ χεὶρ δύναται εἰπεῖν τῷ ὀφθαλμῷ, οὐ χρεῖαν σοῦ ἔχω (3)· ἀτελής γὰρ ἡ θεωρία ἄνευ τῆς πράξεως, ἥτε πράξις ἄνευ θεωρίας ἐλλειπής ἐστίν. Προσέτι λύχνος λέγεται ἡ παλαιὰ Διαθήκη, ὅτι ἐφώτιζε τοὺς τέως ἐν σκότει ὄντας, ἀλλ' ἡμεῖς, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, οὐκ ἔτι χρῆζομεν τοῦ λυχνιαίου ἐκείνου φωτός. Ἐπεὶ μέντοι διατελοῦμεν ἐν τῇ παρούσῃ ζοφερᾷ ζωῇ, δεόμεθα φωτός τοῦ θείου λόγου, ἵνα ποδηγετῇ ἡμᾶς ἐν ταῖς τρίβοις ἡμῶν.

106 **Ωμοσα** καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

(1) Παροιμ. ιγ', 9. (2) Λουκ. ια', 34. (3) Α' Κορινθ. ιβ', 21.

Βμοσα, καὶ ἔστησα, ἀντὶ τοῦ, ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως ἀπεφηνάμην φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

107 **Ε**ταπεινώθην ἕως σφόδρα, Κύριε, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου.

Επεὶ, Κύριε, εἶπας, ὅτι τοῖς μὲν ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσης, τοῖς δὲ ταπεινοῖς δίδως χάριν (1), διὰ τοῦτο καγὼ ἐταπεινώθην, ὁμολογῶν σοι ὅτι ἡμαρτον· ὅθεν κατὰ τὸ λόγιον καὶ τὴν ἐπαγγελίαν σου δὸς καὶ μοὶ τὴν τοῖς ταπεινουμένοις δεδομένην χάριν σου, ἥτις ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή.

108 **Τ**ὰ ἐκούσια τοῦ στόματός σου εὐδόκησον δὴ, Κύριε, καὶ τὰ κρίματά σου δίδαξόν με.

Εκούσια λέγονται τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ἃ ποιεῖ ὁ ἄνθρωπος αὐτοπροαιρέτως ἀνευ ἐπιταγῆς νομικῆς, ὡς ἡ ἀζυγία, ἡ ἀπὸ κρεωφαγίας ἀποχή, ἡ ἀνομοθέτητος νηστεία καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ φησιν ὁ ψαλμωδὸς, καὶ ταῦτα πρόσδεξαι, Κύριε, ὡς χάριν σου γιγνόμενα.

109 **Η** ψυχὴ μου ἐν ταῖς χερσί σου διαπαντὸς, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπ-ελαθόμην.

Ο τὴν ψυχὴν, ἥτοι τὴν αἰσθητικὴν ζωὴν, κινδυνεύων δι' ἀγάπην Θεοῦ καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας τὰ δεινὰ ὑπομένων, ἔχει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τὴν λογικὴν ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν, ἐν τῇ κηδεμονίᾳ αὐτοῦ.

110 **Ε**θεντο ἁμαρτωλοὶ παγίδα μοι, καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν σου οὐκ ἐπλανήθην.

111 **Ε**κληρονόμησα τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας μου εἰσὶν.

112 **Ε**κλινὰ τὴν καρδίαν μου τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαίωμά σου εἰς τὸν αἰῶνα δι' ἀντάμειψιν.

Βαγὶς λέγεται ἡ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐνεδρα καὶ ἐπιβουλὴ τοῦ διαδόλου καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἐκκλίνει καὶ ἀποδιδράσκει ὁ μὴ ἐκκλίνων ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ κληρονομίαν ἡγούμενος τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας αὐτοῦ ταύτας ἡγεῖται· τῶν γὰρ Ἰουδαίων συνέδριον καθισάντων καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἀπειλησάντων μὴ κηρύττειν τὰ μαρτύρια τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐκεῖνοι οὐκ ἐκωλύθησαν, οὐδ' ἀπέσχον ἀπὸ τοῦ κηρύττειν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὰς λοιδωρίας καὶ ἀπειλὰς αὐτῶν ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἑαυτῶν ἡγησάμενοι, ἐκλιναν τὴν καρδίαν αὐτῶν τοῦ ποιῆσαι καὶ ἐκτελέσαι, ἃ ἐδικαίωσε καὶ προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Κύριος, ἀφορῶντες οὐ πρὸς τὰς κακώσεις τὰς παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀντάμειψιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἣν ὑπέσχετο αὐτοῖς.

ΣΑΜΕΧ.

113 **Π**αρανόμους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

114 **Β**οηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου

(1) Ἀ Πέτ. ε', β'.

εἴ σὺ, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

Ο μακάριος οὗτος Προφήτης οὐκ ἐμίσησε τοὺς αὐτῷ ἐπιβουλεύσαντας, τὸν Σαοὺλ, φημί, Ἀβессαλὼμ καὶ τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ τοὺς παρνόμους, τουτέστι, τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰς κινήσεις καὶ πάντα τὰ φέροντα εἰς παράβασιν νόμου· εἰσὶ γὰρ καὶ ἄνθρωποι παροτρύνοντες πρὸς παρανομίαν· διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐνετείλατο ἡμῖν ἀποστρέφειν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς συγγενεῖς, οὐχ ἵνα μισῶμεν ἀνθρώπους· πῶς γὰρ ἀντιλέγει ἑαυτῷ κελεύοντι ἀγαπᾶν καὶ τοὺς ἐχθρούς; νοεῖται μέντοι ὁ λόγος, ὅτι ὀφείλομεν μισεῖν καὶ ἀποστρέφειν τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν, ἐὰν ἐρεθίζωσι πρὸς παράβασιν τοῦ θείου νόμου· εἶπε δὲ, καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν μισεῖν, ὅπερ νοητέον, ὅτι ἐὰν αἱ ὀρέξεις αὐτῆς ᾧσιν ἐναντιοῦμεναι τῇ θεῷ θελήσει, ἀνθίστασθαι χρὴ καὶ μὴ ὑπέχειν αὐταῖς. Νοητέον προσέτι μῖσος τὸ ὑποβιάζειν τὴν ἀγάπην τῶν συγγενῶν καὶ αὐτῶν τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ προτιμᾶν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, τῶν ἄλλων ἀπάντων ὀλιγωροῦντας· ταύτην τὴν ὀλιγωρίαν ὀνομάζει μῖσος, παραβαλλομένην τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ καὶ τὸ λυχνιαῖον φῶς σκότος λέγεται, συγκρινόμενον τῷ ἡλιακῷ φωτί. Λέγομεν οὖν, ὅτι ὁ ἀγαπῶν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, μισεῖ καὶ καταφρονεῖ παντὸς πράγματος, ὃ παροτρύνει αὐτὸν πρὸς τὴν τούτου παράβασιν· τούτῳ ὁ Θεὸς γίνεται βοηθός, καὶ ἀντιλήπτωρ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπήλπισεν.

115 **Ε**κκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ πονηρευόμενοι, καὶ ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ μου.

116 **Α**ντιλαβοῦ μου κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ ζῆσόν με, καὶ μὴ κατασχύνῃς με ἀπὸ τῆς προσδοκίας μου.

117 **Β**οήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι, καὶ μελετήσω ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διαπαντός.

Ιστέον ὅτι, πονηροὶ μὲν εἰσιν οἱ δαίμονες οἱ εἰς πονηρίαν ἐρεθίζοντες, πονηρευόμενοι δὲ οἱ ἐκείνοις ὑπέεικοντες καὶ τὴν πονηρίαν ἐργαζόμενοι. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ψαλμῳδός, πονηρευομένους ὀνομάζει τοὺς τὴν πονηρίαν ἐργαζομένους καὶ τοὺς κακοὺς διαλογισμοὺς, τοὺς ἐκπορευομένους ἐκ τῆς καρδίας καὶ μαινόντας τὸν ἄνθρωπον· τούτους ἐπιτιμᾷ καὶ πόρρω αὐτοῦ ἐξοστραχίζει· ἡ γὰρ παρουσία καὶ ἐγγύτης αὐτῶν κωλύει τὸ ἐξερευνᾶν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐπεὶ ἡ ἀποδίωξις αὐτῶν οὐ γίγνεται ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως, ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἀντιλαβοῦ μου κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ ζῆσόν με, ἀντὶ τοῦ, διὰ τοῦ μακρυσμοῦ τῶν πονηρευομένων, ἀξιώσόν με τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἣν προσδοκῶ· μὴ οὖν ἀποβαλὼν κατασχύνῃς με ἀπὸ τῆς προσδοκίας μου. Τὸ δὲ, μελετήσω ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διαπαντός, ἀντὶ τοῦ, ἀπολαύσω τῆς χάριτος, ἣν ἔκρινεν ἡ δικαιοσύνη σε τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου· τούτου οὕτω νοουμένου, στήσεται τὸ, διαπαντός· ταύτης γὰρ τῆς χάριτος ἀϊδίως ἀπολαύσουσιν οἱ φυλάσσοντες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ.

118 **Ε**ξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν.

Ο ἡγαπημένος Ἰωάννης ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς γράφει· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ, καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία». Ἐν δὲ τῇ κοινῇ ὑπολήψει ἀνομία καὶ παράβασις καὶ ἀπειθεια νόμου λέγεται τὰ παρὰ τοῖς νόμον ἔχουσι πλημμελούμενα· τὰ δὲ παρὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀνόμων, οὐχ οὕτως· πῶς οὖν ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀνομίαν ὀνομαζει; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ θεόσοφος οὗτος Ἀπόστολος διὰ τούτου δίδωσιν ἡμῖν νοεῖν, ὅτι πάντες ἄνθρωποι ὑπὸ νόμον τελοῦσι τὸν φυσικόν, ὅστις ἔχει διαταγὰς καὶ θεσπίσματα δι' ἐνδόξων ἀποδείξεων καὶ κοινῶν ἐννοιῶν φυσικῶς γνωριζόμενα, προτρέποντα τοὺς ἀνθρώπους πρὸς πρᾶξιν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀποτρέποντα ἀπὸ τῶν φαύλων· διὸ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων ἀνομεῖ, παραβαίνων τὰ θεσπίσματα τοῦ φυσικοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, παραβαίνοντας ἐλογίσατο, καὶ ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν λέγει· ἃ γὰρ διετάξατο ὁ φυσικὸς νόμος, ταῦτα οὗτοι μετατιθέασι.

119 Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, διὰ τοῦτο ἡγάπησα τὰ μαρτύριά σου.

120 Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην.

Οσπερ ὁ τῷ σταυρῷ προσηλωμένος οὐ κινεῖται, τῆς ἀνακινήσεως τὸν πόνον δεδιώς, οὕτω καὶ ὁ διανοούμενος, ἃ ἔκρινεν ὁ Θεὸς κατὰ τῶν πλημ-

μελούντων, οὐδεμίαν κίνησιν διαβεβλημένην τολμᾷ κινεῖσθαι, τὰς ἀλγηδόνας φοβούμενος τῆς αἰωνίου κολάσεως.

ΑΙΝ.

121 Εποίησα κρίμα καὶ δικαιοσύνην, μὴ παραδῶς με τοῖς ἀδικοῦσί με.

122 Εκδεξαι τὸν δοῦλόν σου εἰς ἄγαθόν, μὴ συκοφαντησάτωσάν με ὑπερήφανοι.

Ο ποιῶν εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην, οὐ παραδίδοται ὑπὸ Θεοῦ τοῖς ἀδικοῦσι, καὶ εἰ ἐμπέσει, διασώζεται. Τὸ δὲ, ἐκδεξαι τὸν δοῦλόν σου, Ἀκύλας ἡρμήνευσεν, ἀνάδεξαι καὶ ἐγγύησαι· τουτέστι, περιλαβὼν με, ἐχέγγυός μοι γενοῦ, ὥς ἐγχειρισθεῖς τὴν προστασίαν μου, καὶ βοήθει μοι εἰς τὸ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, ἵνα μὴ πρόφασιν ἔχοιεν οἱ ὑπερήφανοι εἰς τὸ συκοφαντεῖν με· ὥς καὶ ὁ Κύριος ἐνετείλατο, προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· ὁ δὲ πειρασμὸς χείρων ἐστὶ τῆς συκοφαντίας καὶ λοιπῶν, ἣν λέγει ἐνταῦθα ὁ ψαλμωδός.

123 Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου, καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιοσύνης σου.

124 Ποίησον μετὰ τοῦ δούλου σου κατὰ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὰ δικαιώματά σου διδάξόν με.

125 Δοῦλός σου εἰμὶ ἐγώ, συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ σωτήριόν σου, ἐδήλωσεν ὁ ψαλμωδὸς τὸ ὑπερβάλλον, οὗ ἔχει πόθον ἰδεῖν τὴν σωτηρίαν, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι τῷ κόσμῳ διὰ τῆς δικαιοσύνης κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ᾧ πεποιθώς, ζητεῖ παρὰ Θεοῦ συνετίσαι αὐτὸν καὶ γνωρίσαι τὰ μαρτύρια αὐτοῦ.

126 **Κ**αιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διεσκέδασαν τὸν νόμον σου.

127 **Δ**ιὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον.

128 **Δ**ιὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην, πᾶσαν ὁδὸν ἀδικὸν ἐμίσησα.

Οἱ Ἰσραηλῖται παρέβησαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, μὴ δεξάμενοι τὸν νομοθετήσαντα, μηδὲ τὸν ἐν τῷ νόμῳ προαγγελθέντα. Ἐφθασεν οὖν ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ ἔμελλεν ὁ Κύριος ἐκείνους μὲν ὡς διασκεδάσαντας τὸν νόμον αὐτοῦ ἀπαλλοτριώσεσθαι, τὸν δὲ λαὸν τῶν ἐθνῶν οἰκειώσεσθαι· διὸ λέγει, καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ. Περὶ τούτου τοῦ καιροῦ καὶ Ἡσαίας ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ γράφει· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, καὶ ἐπλασά σε, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν τοῦ καταστήσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομήσαι κληρονομίας ἐρήμους· λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε»· οὗτός ἐστιν ὁ καιρὸς, περὶ οὗ καὶ Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν κεφαλαίῳ ἕκτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους γράφει· «Ἰδοὺ καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ ἡμέρα σωτηρίας». Τούτου τοῦ καιροῦ

φθάσαντος ἐγένετο τὰ ἔθνη τῷ Κυρίῳ λαὸς περιούσιος, καὶ ἐμίσησαν τὸ χρυσίον καὶ τὸ τοπάζιον, καὶ πᾶν πολυτελὲς μέταλλον, ἐξ οὗ ὑπῆρχον τὰ χειροποίητα εἰδωλα αὐτῶν πρότερον, ἀγαπήσαντες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ πᾶν πολυτελὲς καὶ τίμιον τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο καὶ πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ κατώρθωσαν, καὶ πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας ἐμίσησαν, καὶ πάνθ' ὅσα οἱ ἄνθρωποι ἐλάτρευαν παρὰ τὸν κτίσαντα, ἐβδελύξαντο.

ΦΗ.

129 **Θ**αυμαστὰ τὰ μαρτύριά σου, διὰ τοῦτο ἐξερεύνησεν αὐτὰ ἡ ψυχὴ μου.

Τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ θαυμαστά εἰσι· διὰ τούτων γὰρ διδασκόμεθα τὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης ἀξία εἶδη τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ ἀποβλητέα εἶδη τῆς κακίας, ἅμα δὲ καὶ τὰς ἀντιδόσεις ἀμφοτέρων· διὰ τοι τοῦτο ὀφείλομεν ἐξερευνᾶν αὐτὰ εἰς ἄκρον διηνεχῶς, καὶ ἐξαρτᾶν αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἡμῶν· ὅσον γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζει ταῦτα, τοσοῦτον ἐλλείποντα τοῦ τελείου εὐρίσκει ἑαυτὸν τῆς τούτων καταλήψεως· καὶ ὅσον κτᾶται τῆς τούτων γνώσεως, τοσοῦτον αὖξει τὸν πόθον πρὸς ἐξερεύνησιν αὐτῶν, καὶ ἐπιποθεῖ μᾶλλον, ἥπερ οἱ υἱοὶ τοῦ κόσμου, τὰ κτήματα τὰ πρόσκαιρα.

130 **Η** δὴλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ, καὶ συνετιεῖ νηπίους.

131 **Τ**ὸ στόμα μου ἠνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπεπόθουν.

Ἡ αὐγὴ τῆς γνώσεως τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἐφώτισε καὶ ἐσυνέτισε τοὺς ἐθνικοὺς, τοὺς πρότε-

ρον νηπίους υπάρχοντας, δι' ἣν εἶχον ἄγνοιαν, καὶ τοὺς αὐθαιρέτως ἐπιστραφέντας καὶ γενομένους νήπια κατὰ τὴν ἀκακίαν, οἳ οὐκ ὑπῆρχον οἱ Ἀποστολοι καὶ οἱ μετ' αὐτούς. Συνεμφαίνει διὰ τούτου ὁ Προφήτης καὶ τὰ νήπια τῶν Ἰουδαίων, οἷον λέγων, ὥσπερ ἐσόφισας τὰ νήπια καὶ ἐπέγνωσάν σε σωτῆρα ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, εὐλογημένον ἐν ὀνόματι Κυρίου, καὶ ὑπήντησάν σοι μετὰ κλάδων ἐλαιῶν καὶ φοινίκων, οὕτως ἐσόφισας καὶ ἐπέγνωσάν σε, ὅτι ἤνοιξα ὡς στόμα τὰς πύχας τῆς διανοίας μου, καὶ εἴλκυσα τὸ ἅγιόν σε Πνεῦμα· καὶ ὡς διήνοιξας τὸν νοῦν τῶν Ἀποστόλων σου τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς, καὶ ἐπλήρωσας αὐτοὺς τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὡς ἐπεπόθουν, οὕτω ποίησον καὶ ἐγώ, ὅτι καὶ ἐγὼ τὰς ἐντολάς σου πρὸ πολλοῦ ἐπεπόθησα.

ΣΤΑΣΙΣ Β'.

132 **Ε**πίβλεψον ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐλέησόν με κατὰ τὸ κρίμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου.

Αἰττοὶ οἱ ὑπὸ Θεοῦ ἐλεούμενοι· οἱ μὲν γάρ εἰσιν οἱ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τῆς μετανόιας ἀποσχόμενοι, καὶ οὗτοι ἐλεοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, παραβλέψαντος τὰ προημαρτημένα· οἱ δὲ εἰσιν οἱ κατορθοῦντες ἐν ἔργοις θεαρέστοις, ἐφ' οὓς ἐπιβλέπων ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἀγαθοεργίας αὐτῶν, ἐλεεῖ· λέγει οὖν ὁ ψαλμωδὸς, ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ καὶ ἐλέησόν με, ὥσπερ ἐπιβλέπεις καὶ ἐλεεῖς τοὺς δι' ἀγάπην τοῦ ὀνόματός σου ἐφελχομένους τὴν ἐπιβλεψίν σου.

133 **Τ**ὰ διαβήματά μου κατευθύνον

κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ μὴ κατακυριεύσάτω μου πᾶσα ἁνομία.

Οταν ἐπιστραφέντες ἀπὸ τῶν φαύλων πράξεων, ῥέψωμεν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν, τότε ὁ Θεὸς κατευθύνει τὰ διαβήματα, καὶ ἐξομαλίζει τὰς τρίβους ἡμῶν πρὸς τὰ αὐτῷ ὀρεστώδη, καὶ ἀγαθύνει τὸ πολίτευμα ἡμῶν, μηκέτι ἰσχυρούσης τῆς ἁμαρτίας ἀντιστῆναι ἡμῖν τὸ σύνολον.

134 **Λ**ύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων, καὶ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου.

Συκοφαντίας ἀνθρώπων λέγει τὰς διδασκαλίας τῶν αἵρετικῶν, οἵτινες ἀντικείμενα τῇ ἀληθείᾳ λέγοντες, συκοφαντοῦσι τὴν ἀληθῆ πίσιν.

135 **Τ**ὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου, καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τὸ ἐπιφανέν τῷ κόσμῳ καὶ διδάξαν τοὺς δούλους αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην, ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός. Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἢ τὰ μὲν ἀνιὰρὰ ἀναιροῦσα, τὰ δὲ ἀγαθὰ συνισῶσα.

136 **Δ**ιεξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

Οἱ ὀφθαλμοί μου, φησὶ, κατέδυσαν εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, τὰ ἄστατα καὶ κινητὰ, καὶ δίκην ὑδατίων ῥευμάτων ῥέοντα· τοῦτο δὲ γέγονέ μοι διὰ τὸ μὴ τηρεῖν τὸν νόμον σου, ὦ Θεέ.

Νοητέον καὶ οὕτω τὸν Προφήτην λέγοντα, ρεύματα δακρύων ἐκκέχυται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, κλαίοντος ἐφ' οἷς ἤμαρτον διὰ τὸ μὴ φυλάξαι τὸν νόμον σου.

ΣΑΔ.

137 **Δ**ίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθεῖς αἱ κρίσεις σου.

138 **Ε**νετείλω δικαιοσύνην τὰ μαρτύριά σου, καὶ ἀλήθειαν σφόδρα.

139 **Ε**ξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου.

Τὸ, ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, σύμφωνόν ἐστιν, ᾧ γράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐμνήσθησαν τοῦ γεγραμμένου, ὅτι «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με» (1).

140 **Π**επυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό.

Πεπυρωμένον ἐστὶ τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ, τέστι, δόκιμον μὴ ἔχον δόλον, οὐδὲ θωπείαν, οὐδὲ ὑπόκρισιν. «Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον, διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ διακρίνων λογισμούς, καρδίας καὶ ἐνθυμήσεις», ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος (2), διὸ τοῦτον ἀγαπᾷ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ.

141 **Ν**εώτερος ἐγὼ εἰμι, καὶ ἐξουδε-

νωμένος, τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελάθωμην.

142 **Η** δικαιοσύνη σου, δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ νόμος σου ἀλήθεια.

143 **Θ**λίψεις καὶ ἀνάγκαι εὐροσάν με, αἱ ἐντολαί σου μελέτη μου.

144 **Δ**ικαιοσύνη τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα, συνέτισόν με καὶ ζήσομαι.

Νεώτερος ἦν Δαβὶδ πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ εὐτελέστερος, ὥστε οὐδ' ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἰεσσαὶ κριθῆναι ἄξιος τοῦ χρίσματος τῆς βασιλείας, ὅτε Σαμουὴλ ὁ Προφήτης κατὰ κέλευσιν θεῖαν πορευθεὶς, ἔχρισε τοὺς πρεσβυτέρους τῶν υἱῶν Ἰεσσαὶ, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ βλέπων τὰ ἐγκάρδια, ἐξελέξατο αὐτὸν καὶ πάντων τῶν ἄλλων προετίμησε, ταύτην οὖν, φησὶ, τὴν εὐεργεσίαν οὐκ ἐπελάθετο. Προσέτι καὶ ὁ Ἐθνικός λαὸς, νεώτερος λέγεται καὶ ἀρχάριος εἰς τὴν τῆς πίστεως μύησιν· ὁ αὐτὸς καὶ ἐξουθενεῖται παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν Ἰσραηλιτῶν δηλαδή, μελετᾷ ὅμως τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπιλανθάνεται τῆς εὐεργεσίας, τῆς ἀπὸ δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ αὐτῷ γενομένης, τοῦ κατ' ἀλήθειαν καὶ κυρίως δικαίου, καὶ ἀμείβοντος γέρα οὐ πρόσκαιρα, ἀλλ' εἰς αἰῶνα διαμένοντα· οὗτος δὲ ὁ ἐθνικός λαὸς, νόμον μελετᾷ οὐ σχιώδη, οἷος ἦν ὁ τῶν πάλαι Ἰσραηλιτῶν, ἀλλ' ἀληθείας πραγμάτων· διὸ λέγει ὁ ψαλμωδὸς, καὶ ὁ νόμος σου ἀλήθεια. Τοῦτον οὖν τὸν νόμον ἀλήθειαν ὄντα, αἱ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι, αἱ εὐροῦσαι

(1) Ἰωαν. β', 17. (2) Ἐβρ. δ', 12.

αὐτὸν τὸν λαόν, οὐκ ἠδυνήθησαν κωλύσαι, ἀλλ' αἰεὶ μελετᾷ, καὶ ζητεῖ παρὰ Θεοῦ γνῶσιν συνετί- ζουσιν καὶ πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν ποδηγετοῦσαν.

ΚΟΦ.

145 **Ε**κέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε, τὰ δικαιώματά σου ἐκζητήσω.

146 **Ε**κέκραξά σοι, σῶσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύριά σου.

Τὸ ἐκέκραξα, οὐ φωνῆς τάσιν ἐνταῦθα σημαίνει, ἀλλὰ ζήτησιν δωρεᾶς μεγίστης καὶ τόνον διαθέσεως καὶ προθυμίας· λέγεται γὰρ καὶ ἐπὶ Ἄβελ, ὅτι τὸ αἷμα αὐτοῦ βοᾷ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῷ Μωϋσῇ, διωκομένων τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, εἶπεν ὁ Θεός· «τί βοᾷς πρὸς με ;» καὶ τοι οὐδὲ ῥῆμα προαγαγόντι τοῦ στόματος. Κραυγὴ οὖν τῶν δικαίων ἐστὶν ἢ μετὰ προθυμίας ζήτησις τοῦ θείου ἐλέους.

147 **Π**ροέφθασα ἐν ἁωρίᾳ, καὶ ἐκέκραξα, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

148 **Π**ροέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον, τοῦ μελετᾶν τὰ λόγια σου.

149 **Τ**ῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε, κατὰ τὸ ἔλεός σου, κατὰ τὸ κρίμα σου ζῆσόν με.

Ἀωρίαν ὀνομάζει τὸ ἐκτὸς τοῦ καιροῦ τῆς προσευχῆς διάστημα τῆς νυκτός. Ἐπεὶ δὲ ἐν νυκτὶ πληθύνονται αἱ προσβολαὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπι-

τείνονται αἱ ἐπαναστάσεις τῶν λογισμῶν καὶ ἐπιθέσεις τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμωδὸς, ἐγὼ ταῦτα προλαβὼν ἀπεκρουσάμην διὰ τῆς ἁώρου πρὸς σὲ ἰκεσίας καὶ προσευχῆς μου, μὴ ἀναμείνας τὸν καιρὸν τῆς κοινῆς προσευχῆς, μηδὲ τὴν προσβολὴν τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ἐκέκραξα πρὸς σὲ, ἐλπίσας ἐφ' οἷς εἶπας λόγοις σου, ὅτι βοηθεῖς τοῖς εἰς σὲ προστρέχουσι καὶ παρέχεις τοῖς αἰτημένοις τὴν παρὰ σοῦ ἀντίληψιν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ, ἐπεὶ ὁ ὀρθρος ἀρχὴ ὑπάρχων τῆς ἡμέρας, γίνεται καὶ ἀρχὴ τῶν ἡμερινῶν προσβολῶν, διὰ τοῦτο καὶ γὰρ προέφθασα τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πρὸ τοῦ ἰδεῖν τὰ μάταια εἰς τὸ μελετᾶν πρὸς ὄρθρον τὰ λόγια σου. Ὅρα, ὦ ἀναγνώστα, ὅσον οὔτως ὁ πνευματέμφορος καὶ Θεῷ συνόμιλος Προφῆτης ἐκέκτητο προσοχὴν ἀπὸ τῶν τοῦ Βελίαρ ἐπιθέσεων, καὶ ὅσην εἶχε σπουδὴν καὶ προθυμίαν εἰς τὸ προσεύχεσθαι νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ἐξαιτούμενος τὴν θεῖαν ἀρωγὴν, καὶ τοι μέγας βασιλεὺς ἐτύγχανε, καὶ ἀπὸ μεριμνῶν πολλῶν τῆς τοῦ βασιλείου καὶ τοῦ ὑπηκόου διοικήσεως περιστοιχούμενος ὑπῆρχε, προσευχόμενος μέντοι καὶ ἐν ἁωρίᾳ καὶ εὐκαιρίᾳ, νυκτός καὶ ἡμέρας οὐ διέλειπε, καὶ διὰ τῆς προσευχῆς τῶν δεινῶν ἀπηλλάττετο, καὶ πάντα κατάρθου. Σὺ δὲ ὁ μὴ τοσαύτας ἔχων φροντίδας, προφασιζόμενος προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, καθεύδεις δι' ὅλης νυκτός, τῆς μὲν προσευχῆς ἀμελῶν καὶ ῥαθύμως διανύων, τὰς δὲ ἡμέρας τῆς ζωῆς σου δαπανῶν ἐν οἷς οὐ δεῖ, μηδόλως εἰς νοῦν ἀναλαμβάνων τὰ μετὰ τὸν ὠκύμορον τοῦτον βίον δικαιοτήρια. Σύνετε δὴ ἄφρονες, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε, καὶ φοβήθητε τὸν δίκαιον καὶ ἀπροσωπόληπτον κριτὴν. Προσέτι, ἁωρίαν καὶ ὄρθρον νοητέον καὶ τὸν καιρὸν τῆς νεότητος, ἐν ᾧ

ἄωρον καὶ ἄκαιρον ὑπολαμβάνουσιν οἱ ἄφρονες τὸ ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα τοῖς θεαρέστοις πόνοις, διὸ ἔφθη εἰπών· νεώτερος ἐγὼ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος. Τοιγαροῦν ἐν τῇ νεότητι τῇ νομιζομένη ἁωρία ὀπλιστέον ὅπλοις τῆς σωφροσύνης, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς τοῦ σώματος δελαγωγίας καὶ ἐργάζεσθαι ἐν αὐτῇ τὰ τοῖς πρεσβυτέροις καθήκοντα, τῷ βουλομένῳ διανύσαι θεαρέστως τὴν ζωὴν αὐτοῦ, καὶ μελετᾶν χρεὼν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰσακούηται ἡ προσευχὴ αὐτοῦ, καὶ ἀξιῶται ἐλέους καὶ ζωῆς αἰωνίου παρὰ Θεοῦ.

150 Προσῆγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἄνομία, ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου ἐμακρύνθησαν.

151 Εγγὺς εἶ σὺ, Κύριε, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου ἀλήθεια.

152 Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐθεμελίωσας αὐτά.

Οἱ μὲν πονηροὶ ὅσον διώκουσι τοὺς δικαίους, τοσοῦτον προσεγγίζουσι τῇ ἁνομίᾳ, καὶ ὅσον προσεγγίζουσι τῇ ἁνομίᾳ, τοσοῦτον μακρύνονται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ δίκαιοι ὅσον καταδιώκονται ὑπὸ τῶν πονηρῶν, τοσοῦτον δι' ἀρετῆς προσεγγίζουσι τῷ Θεῷ, καὶ βοηθοῦνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐπιγινώσκουσιν, ὅτι πᾶσαι αἱ πλησίον τοῦ Θεοῦ προσάγασαι αὐτῆς ὁδοὶ, ἀληθιναὶ εἰσίν. Τὸ δὲ, κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐθεμελίωσας αὐτά, ὁμοίον ἐστὶ τῷ εἰρη-

μένῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν» (1).

153 Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ ἐξελοῦ με, ὅτι τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

154 Κρίνον τὴν κρίσιν μου καὶ λύτρωσαί με, διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με.

155 Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία, ὅτι τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐξέζητησαν.

Σωτηρία ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, αὐτὸς δὲ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον καλέσαι τὰς ἁμαρτωλούς. Πῶς οὖν ἐστὶ μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν ἡ σωτηρία; λέγομεν, ὅτι ἡ μὲν σωτηρία οὐ μακρὰν ἐστίν· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, οἱ μὴ ἐκζητοῦντες τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ἐκ τῆς ἁμαρτίας δικαιοῦντα, οὗτοι μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς σωτηρίας, πόρρω δῆπου αὐτῶν καταλείπουσι ταύτην, ἐν ἴσῳ διαστήματι τοῦ σφῶν μακρυσμοῦ.

156 Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοὶ, Κύριε, κατὰ τὸ κριμά σου ζῆσόν με.

157 Πολλοὶ οἱ ἐκδιώκοντές με καὶ θλίβοντές με, ἐκ τῶν μαρτυρίων σου οὐκ ἐξέκλινα.

158 Εἶδον ἀσυνετοῦντας καὶ ἐξετηκόμην, ὅτι τὰ λόγια σου οὐκ ἐφυλάξαντο.

(1) Λουκ. κα', 33.

159 **Ι**δε ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε, ἐν τῷ ἐλέει σου ζῆσόν με.

160 **Α**ρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Αρχὴ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ πρὸς Ἀβραὰμ ἐπαγγελία, ἣτις ἐπιστώθη καὶ ἠλήθευσεν· ἐπλήθυσε γὰρ ὁ Θεός, ὡς ἐπηγγείλατο, τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. Ἐτι δὲ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, εὐλόγησε τὰ ἔθνη τὰ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντα.

ΣΙΝ.

161 **Α**ρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων σου ἐδειλίασεν ἡ καρδιά μου.

Οὗ τὸν μὲν Δαβὶδ καταδιώξαντες δωρεάν ἀδίκως τε καὶ ἀναιτίως εἰσὶν ὅ,τε Σαοὺλ καὶ οἱ ὁμότροποι· ἡμᾶς δὲ καταδιώκουσιν ἄρχοντες τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Ἡ δὲ δειλία διττὴ ἐστίν· ἡ μὲν γὰρ ἀνευ λόγου ἐγγίνεται τῷ θυμικῷ τῆς ψυχῆς, καὶ αὕτη ἐστὶ δειλία ψεκτὴ, οἷα ἦν ἡ τοῦ Πέτρου θελήσαντος πεζοπορῆσαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ διὰ δειλίαν ἀρξαμένου βυθίζεσθαι, διὸ καὶ ὀνειδίζων αὐτὸν ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ὁλιγόπιστε εἰς τί ἐδίστασας;» (1) δεικνὺς, ὅτι ἡ τοιαύτη δειλία γίνεταί ἀπὸ ὀλιγοπιστίας· ἡ δὲ μετὰ λόγου, ἣτις καὶ ἀρχὴ γίνεται τῆς ἀγαθοπραξίας, κατὰ τὸ, «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου» (2)· αὕτη ἐπαινεῖ-

ται, περὶ ἧς λέγει ἐνταῦθα, ἀπὸ τῶν λόγων σου ἐδειλίασεν ἡ καρδιά μου· αὕτη γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ ψυχὴ γίγνεται.

162 **Α**γαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγια σου, ὡς ὁ εὐρίσκων σκύλα πολλά.

163 **Α**δικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

Σκύλα λέγει, ἃ εἶχον οἱ Ἑβραῖοι αὐχήματα καὶ προνόμια, ἅτινα ἐκεῖνοι μὲν ἀπώλεσαν, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, εὖρομεν καὶ κατέχομεν· ἐκεῖνοι γὰρ μὴ συνιέντες τὸ πνευματικὸν ἧς εἶχον διαθήκης, ἀπέβαλον ταύτην, ἀλλ' ἡμεῖς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ κατανοοῦντες, ἀγαλλιώμεθα ἐπ' αὐτὰ, καὶ μισήσαντες ἀδικίαν καὶ ταύτην βδελυξάμενοι, ἐν ἀγάπῃ φυλάττομεν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

164 **Ε**πτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Τὸ, ἐπτάκις, εἴληπται ἀντὶ τοῦ, πολλάκις, ὥσπερ καὶ Ἄννα ἡ Προφῆτις ἡ μήτηρ τοῦ Σαμουὴλ εἶπε προφητικῶς περὶ τῶν ἐθνῶν· «Ὅτι σεῖρα ἔτεκεν ἐπτὰ» (3), ἀντὶ τοῦ, πολλά καὶ ἀναρίθμητα. Ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν αἱ ἀκολουθίαι ἐν τῷ νυχθημέρῳ ἐπτὰ ἀριθμοῦνται.

165 **Ε**ἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον.

(1) Μκτθ. ιδ', 1. (2) Πκροιμ. α', 7. (3) Α' Βκσ. β', 5.

166 Προσεδόκων τὸ σωτήριόν σου, Κύριε, καὶ τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα.

167 Εφύλαξεν ἡ ψυχὴ μου τὰ μαρτύριά σου, καὶ ἠγάπησεν αὐτὰ σφόδρα.

168 Εφύλαξα τὰς ἐντολάς σου, καὶ τὰ μαρτύριά σου, ὅτι πᾶσαι αἱ ὁδοί μου ἐναντίον σου, Κύριε.

Οἱ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἀγαπῶντες καὶ τῇ μελέτῃ αὐτοῦ ἐνασχολούμενοι, ἔχουσιν εἰρήνην πολλήν καὶ μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῶν ἀλλοτρίων· οὐδὲ τὰ πάθη στασιάζει ἐν αὐτοῖς, οὐδέ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς σκάνδαλον, μηδενὸς τῶν ἐν τῷ κόσμῳ διὰ σκανδάλων ποριζομένων ἀγαθῶν φροντίζουσιν, ἀλλὰ μόνον προσδοκῶσι τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἄλλο ἀγαπῶσιν, εἰμὴ τὸ ἐκπληροῦν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, καὶ φυλάττειν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· τούτων καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ὥς ἄξιαι τῆς τούτου ἐπισκοπῆς.

169 Εγγισάτω ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε, κατὰ τὸ λόγιόν σου συνένευσόν με.

170 Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμα μου ἐνώπιόν σου, Κύριε, κατὰ τὸ λόγιόν σου ῥῦσαί με,

171 Εξερεῦξαι τὰ χεῖλη μου ὕμνον, ὅταν διδάξης με τὰ δικαιώματά σου.

172 Φθέγγαιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγια σου, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη.

173 Γενέσθω ἡ χεὶρ σου τοῦ σῶσαί με, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠρετισάμην.

174 Επεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε, καὶ ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστίν.

175 Ζήσεται ἡ ψυχὴ μου καὶ αἰνέσει σε, καὶ τὰ κρίματά σου βοηθήσει μοι.

176 Επλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός· ζήτησον τὸν δοῦλόν σου, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Εν κεφαλαίῳ εἰκοστῷ τετάρτῳ τῆς Ἐξόδου γέγραπται, ὅτι ὁ Θεὸς εἶπε τῷ Μωϋσεῖ· «Ἀνάβηθι πρὸς τὸν Κύριον σὺ καὶ Ἀαρών, καὶ Ναδάβ, καὶ Ἀβιθδ, καὶ ἐβδομήκοντα τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ προσκυνήσουσι μακρόθεν τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἐγγιεῖ Μωϋσῆς μόνος πρὸς τὸν Θεόν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγγιούσιν, ὁ δὲ λαὸς οὐ συναναβήσεται μετ' αὐτῶν». Τρεῖς οὖν τάξεις πεποίηκεν ἐνταῦθα τὸ γράμμα τὸ ἱερόν· τὴν μὲν τῶν ἀναβαινόντων καὶ ἐγγιζόντων πρὸς τὸν Θεόν, οἷος ἦν ὁ Μωϋσῆς, ἥπερ ἐστὶ τῶν τελειωτέρων· τὴν δὲ τῶν ἀναβαινόντων μὲν, οὐκ ἐγγιζόντων δέ· τὴν δὲ τῶν μὴ ἐγγιζόντων, μηδὲ ἀναβαινόντων. Τοιγαροῦν ὁ φθάσας εἰς τελειότητα ἀρετῆς, οὗτος ἐγγίζει τῷ Θεῷ οὐ τοπικῶς, ἀλλὰ νοερῶς τῇ ἐγγύτητι τῆς ψυχικῆς διαθέσεως, καὶ ὁ εἰς Χριστὸν πιστεύων ἐγγίζει τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἀκραιφνοῦς πίστεως.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΘ'.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Οὗτοι οἱ ψαλμοὶ πεντεκαίδεκά εἰσι τὸν ἀριθμόν· λέγονται δὲ ψαλμοὶ τῶν ἀναβαθμῶν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τῆς δουλείας ἀπολυθέντες ἐπὶ Κύρου τοῦ βασιλέως, καὶ ἀναβαίνοντες ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίας χώρας, νερτέρας οὔσης, εἰς τὴν Ἰουδαίαν μετεωροτέραν οὔσαν, ἔφαλλον τοὺς ψαλμοὺς τούτους αἰνοῦντες τὸν Θεόν, ἐν οἷς ἐπεστάθμευον καθ' ὁδὸν τόποις. Εἴτα φθάσαντες εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ οἰκοδομήσαντες ναὸν μέγαν, ὑψηλὸν τε καὶ εὐρύχωρον, ἐποίησαν ἐν αὐτῷ κλίμακα ἀναβαίνουσαν εἰς τὸ ὑπέροχον, ἐνθα τὸ ἅγιον τῶν ἁγίων, διαιρουμένην εἰς πέντε τριαδικὰς βαθμίδας, δι' ὧν ἀνέβαινον οἱ ἱερεῖς, ψάλλοντες ἐν ἑκάστη βαθμίδι ἀνὰ ἓνα τῶν παρόντων ψαλμῶν, ὡς ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ βαθμίδι ἀποτελεῦται τὸν πεντεκαίδεκατον καὶ τελευταῖον ψαλμὸν τῶν ἀναβαθμῶν. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος περιέχει προσδοκίαν πολέμου· ὁ δὲ δεύτερος παρασκευὴν αὐτῶν πρὸς πόλεμον· ὁ δὲ τρίτος ἐνδυνάμωσιν αὐτῶν κατὰ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ τέταρτος πεποίθησιν νίκης· ὁ δὲ πέμπτος τροπὴν τῶν πολεμίων· ὁ δὲ ἕκτος ἐπιστροφὴν αὐτῶν νικηφόρων· ὁ δὲ ἑβδομος παῦσιν τοῦ πολέμου· ὁ δὲ ὄγδοος καλλωπισμὸν τοῦ ναοῦ· ὁ δὲ ἑννατος ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀπόλαυσιν τῶν συγγενῶν αὐτῶν· ὁ δὲ δέκατος ἀνάμνησιν τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπαναστάντων πολεμίων καὶ ματαιωθέντων· ὁ δὲ ἐνδέκατος τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν εἰς τὴν μελέτην καὶ κατανόησιν τῶν θείων λόγων· ὁ δὲ δωδέκατος τὸ ἐπὶ τῇ συνέσει τῶν θείων λόγων ἀκόμπαστον αὐτῶν· ὁ δὲ τρισκαίδεκατος ἰκεσίαν ἵνα ἔλθῃ Χριστὸς ὁ Θεός· ὁ δὲ τεσσαρεσκαίδεκατος ἰκεσίαν ὑπὲρ συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας· ὁ δὲ πεντεκαίδεκατος ἰκεσίαν ὑπὲρ τοῦ ἵστασθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ καὶ δοξάζειν αὐτὸν ἐν ἐπάρσει χειρῶν ἐπὶ τὰ ἅγια. Οὗτοι οἱ ψαλμοὶ λέγονται ἀναβαθμοὶ, καὶ ὅτι διδάσκουσιν ἡμᾶς ἀνάγεσθαι πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς πράξεως τῶν ἀρετῶν, ὡς διὰ βαθμίδων ἀναγουσῶν εἰς οὐρανὸν, οἷαι αἱ τῷ Ἰακώβ ἐν τῇ καθ' ὕπνου κλίμακι ὁραθεῖσαι.

1 Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου.

2 Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας.

 πρώτη βαθμὶς ἡ ἀνάγουσα ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, ἐστὶ τὸ μεμνησθαι τοῦ οὐρανοῦ ὕψους, τῆς τε χθαμαλότητος καὶ τῆς βραχύτητος τοῦ παρόντος βίου. Ὅθεν ὁ παρὼν ψαλμὸς διδάσκει ἀφίστασθαι τῶν γηίνων, καὶ τονοῦν τὴν χαύνωσιν

τοῦ σώματος διὰ τὸ θλίβεin καὶ δαμάζειν αὐτό· ἡ γὰρ θλίψις αἰτία γίνεται τοῦ πρὸς τὸν Κύριον κράζειν, ὅπερ ἐστὶ, τὸ ἐν συντόνῳ προθυμίᾳ εὔχεσθαι πρὸς αὐτόν· τοῦ δὲ οὕτως εὐχομένου εἰσακούει ὁ Κύριος, ὥσπερ Ἐλισσαῖος ὁ Προφήτης ἰδὼν τὴν Σωμανίτην τεθλιμμένην καὶ κατώδυνον, πρὸς αὐτὸν ἐρχομένην, οὐκ εἶσε τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπώσασθαι ταύτην, ἀλλὰ προσεδέξατο καὶ τὴν αἰτησιν αὐτῆς τετέλεκεν, ὡς μύστης Θεοῦ τοῦ μὴ ἀπωθουμένου τοὺς ἐν θλίψει κρίζοντας πρὸς αὐτόν, καὶ αἰτουμένους τὰ δέοντα. Καὶ σὺ τοίνυν, ὦ ἀδελφε, ἐν ταῖς θλίψεσι μὴ ἀθύμει, μηδὲ ἀπο-

γίνωσκε σαυτὸν, ἀλλὰ κράζε πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εἰσακούσεται σου, καὶ ῥύσεται σε ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας, τῆς ὀλεθριωτέρας τοῦ ἰοῦ τῆς ἐχίδνης· ὀλεθριωτέραν δὲ ταύτην τοῦ ἰοῦ τῆς ἐχίδνης εἰρήκαμεν, ὅτι αἱ μὲν ἐχιδναὶ καὶ πάντες οἱ ὄφεις ἔχουσι τὰ ἐκτὸς ὅμοια τοῖς ἐντὸς, μηδενὸς ἀποκρυπτομένου, καὶ δύναται τις φυλάττεσθαι· οἱ δὲ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔξωθεν μὲν ἔχουσι τὸ ἀνθρώπινον ἡμέρον σχῆμα, ἔσωθεν δὲ ὀφιοόπλοκοι, ἰοβόλοι καὶ ὀλέθριοί εἰσι, διὸ ἀπατηλοί τε καὶ δυσαπόδραστοι ὑπάρχουσιν. Οὕτω καὶ οἱ αἰρετικοὶ ταῖς πιθανολογίαις αὐτῶν ἀπατῶσι τοὺς ἀφελεστέρους, καὶ ἐκτραχηλίζουσιν αὐτοὺς εἰς κρημνὸν, συντρίβοντα καὶ θανατοῦντα τὰς ψυχὰς, διὰ τοῦτο ὁ ψαλμωδὸς λέγει, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας· οἱ γὰρ δόλιοι λόγοι τῶν αἰρετικῶν λυμαίνονται τὴν ψυχὴν μᾶλλον, ἢ περ τὸ σῶμα.

3 **Τί** δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν;

4 **Τὰ** βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἀνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς.

Τοῦτέστι, πασῶν τῶν κακιῶν, τίς ἐστι πονηροτέρα καὶ χαλεπωτέρα γλώσσης δολίας; ἢ τί ἕτερον προστίθῃσι ποινὴν τιμωροῦσαν τὸν ἄνθρωπον χαλεπώτερον, ἢς τιμωρεῖ αὐτὸν ἢ ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ προϊοῦσα κακία; τὸ γὰρ πῦρ τοῦ φθόνου, τὸ κινεῖν τὴν γλῶσσαν εἰς δολιότητα, κατακαίει καὶ βασανίζει αὐτὸν, ὡς πῦρ τῆς γεέννης, καθά φησι καὶ Ἡσαίας, διατί ἐκκαίετε, προσιθέντες ἀνομίαν ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ; Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀνθρώποις οὐκ ἔστι τούτου ἀλγεινότερον, ἀσθενέσιν οὖσιν· ὁ

δὲ παντοδύναμος Θεὸς ἠτοίμασεν αὐτοῖς βασάνους σφοδροτέρας, δι' ὧν τρώσει αὐτοὺς ὡς διὰ βελῶν ἠκονημένων, καὶ καταφλέξει ὡς δι' ἀνθρώπων καταναλισκόντων καὶ ἐρημούντων οὓς ἂν ἄψωνται, ἢ τῶν ἐν ἐρήμοις ἠνθρακωμένων. Καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ, τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἀνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς.

5 **Οἶμοι!** ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ· πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχὴ μου.

6 **Μ**ετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἡμην εἰρηνικός· ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν.

Παροικίαν λέγει τὴν ἐν Βαβυλῶνι μετοικεσίαν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων. Ὁ δὲ Κηδάρ ἦν τῶν υἱῶν Ἡσαῦ, καὶ τὸ ἔθνος τούτου βαρβαρώτερον καὶ χαλεπώτερον πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, κατώκει δὲ τὴν ἔρημον πρὸς ἀνατολὰς Ἱερουσαλὴμ, ἐπεκτεινόμενος μέχρι τῶν χωρῶν τῶν Περσῶν· οὗτοι ἐγειννιάζον τοῖς Ἑβραίοις ἐν τε τῇ ἀποικίᾳ οὖσι, καὶ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανελθοῦσι, διὸ καὶ δυσχεραίνουσιν ἐπὶ τῇ πλησιότητι ἐκείνων· καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ γράμμα. Κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα, παροικία ἐστὶν ἢ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ζωὴ ἡμῶν, διὸ καὶ οἱ Πατριάρχαι ἔλεγον, πάροιχοι ἐσμέν καὶ παρεπίδημοι. Κηδάρ δὲ ἐρμηνεύεται σκότος· καὶ σημαίνει τοῦτο τὸ γαιῶδες σῶμα, τὸ ἐπισκοτοῦν τὴν ψυχὴν. Ὁ οὖν πάροιχον ἑαυτὸν καὶ παρεπίδημον γινώσκων ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ὡς ξένος ἐν αὐτῷ πολιτευόμενος,

οὐκ ἀλεγίζων τῶν τούτου τερπνῶν, οὐδὲ ἐγκύπτων τοῖς φροντίσιν αὐτοῦ, ὁ τοιοῦτος δεινοπαθεῖ ἐν τῇ χρονίσει τῆς αὐτοῦ παροικίας, ἐπιποθῶν τὴν μέλ-λουσαν ζωὴν, τὴν αἰὲ διαμένουσαν, οὗτος καὶ ἐκ-λιπαρεῖ λέγων· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· ἡ γὰρ πατρίς αὐτοῦ ἡ οὐράνιος ἐστὶν Ἱερουσαλήμ, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· ἐν ὧσιν μέντοι κατοικεῖ ἐν τοῖς

σκηνώμασι Κηδάρ, οὐ καταλιμπάνει αὐτὸν ὁ Κύριος, ἀλλὰ ῥύεται ἐκ τῶν πειρατηρίων· ὁ τοιοῦτος ἀγαπᾷ καὶ ζητεῖ εἰρηνεύειν οὐ μόνον μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν μισούντων ταύτην, καὶ μετὰ τῶν δωρεὰν πολεμούντων αὐτὸν, λαλῶν πρὸς αὐτοὺς λόγους εἰρηνικούς.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚ'.

Ὡδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Τοῖς ἐν Βαβυλῶνι ἔτι διάγουσι καὶ οὗτος πρόσφορος ὁ ψαλμός.

1 **Η**ρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἤξει ἡ βοήθειά μου.

2 **Η** βοήθειά μου παρὰ Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Θεοὶ Ἑβραῖοι ἐν ἀνέσει μὲν καὶ τρυφῇ διάγοντες, σκληρὰν ὑπὲρ λίθον τὴν καρδίαν εἶχον· ἐν ἀλλοτρίᾳ δὲ γενόμενοι, πολλαῖς τε καὶ δειναῖς θλίψεσι πειραθέντες, ἐσωφρονίσθησαν καὶ ἔμαθον μὴ πεποιθέναι ἐπὶ δυνάμει ὀπλῶν ἢ συμμάχων ἢ οἰκείᾳ ἀλκῇ, ἀλλ' αἶρειν τοὺς ὀφθαλμούς ἀτενίζοντας πρὸς τὰ ὄρη Ἱερουσαλήμ, κάκειθεν προσδοκᾶν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίαν, πεισθέντας, ὅτι ὁ ἐν Ἱερουσαλήμ λατρευόμενος, ὡς πάντων δημιουργὸς Θεός, δύναται βοηθῆσαι αὐτοῖς, ὅπου ἂν εἶεν· τοῦτο δὲ ἀπώναντο ἀπὸ τῶν θλίψεων· διὰ γὰρ τὸ πεποιθέναι ἐπ' αὐτὸν συγχωρεῖ ὁ Θεός τὴν ἐπέλευσιν τῶν δυσχερῶν. Ὡσπερ οὖν οἱ Ἑβραῖοι ἐδιδάχθησαν αἶρειν τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν ἐπὶ τὰ ὄρη τῆς πατρίδος αὐτῶν, τῆς ἐπιγείου Ἱερουσαλήμ,

οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐμάθομεν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἐπαίρειν τοὺς ψυχικούς ὀφθαλμούς ἡμῶν εἰς τὴν διαμένουσαν πατρίδα, τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ, κάκειθεν ζητεῖν καὶ προσδοκᾶν τὴν τοῦ Ὑψίστου ἀρωγὴν, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἧς ἀξιοῦνται οἱ ἀπὸ τῶν γηίνων καὶ κοσμικῶν ἀνακόπτοντες τὸν λογισμόν, καὶ πρὸς τὰ οὐράνια αὐτὸν ἀνατείνοντες.

3 **Μ**ὴ δώης εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε.

4 **Ι**δοὺ οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ.

5 **Κ**ύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σοι ἐπὶ χειρὰ δεξιάν σου.

6 **Η**μέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα.

7 Κύριος φυλάξει σε ἀπὸ παντὸς κακοῦ, φυλάξει τὴν ψυχὴν σου ὁ Κύριος.

8 Κύριος φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν σου ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Θ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῶν κοσμικῶν τοῦ πλούτου, φημί, τῆς κοσμικῆς δόξης καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν κατεχόμενος, οὗτος ὡς ἐπὶ σφαλεροῖς καὶ ἀπαγέσι πράγμασιν ἐπερειδόμενος, δίδωσιν εἰς σάλον τὸν πόδα αὐτοῦ· εἰ τοίνυν ζητεῖς βοήθειαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, μὴ δῶς εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ ἐπιστηρίξεις τὴν ἔφεσιν ἐπὶ εὐμετακινήτοις καὶ προσκαίροις ἀγαθοῖς καὶ τοῖς δίκην ὕδατος ῥέουσι τερπνοῖς. Ἡ τὸ, μὴ δώης εἰς σάλον τὸν πόδα σου, ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, μὴ διστάσης, μηδὲ ἐπιστήσης ἐν τῷ αἰτεῖσθαι τὴν παρὰ Θεοῦ ἐπικουρίαν, ἀλλὰ πέπεισο, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσης παρὰ Θεοῦ, λήψῃ· ὥσπερ γὰρ ὁ ποιμὴν ἀγρυπνεῖ καὶ οὐ νυστάζει, φυλάσσω τὴν ποίμνην αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς οὐ νυστάζει, οὐδὲ ἀμελεῖ, φυλάσσω τὸν Ἰσραὴλ, τὸν ὀρῶντα, φημί, νοερῶς αὐτόν. Ἀνυστάχτως οὖν καὶ ἀπαραβλέπτως φυλάξει καὶ σέ

τὸν εἰς αὐτὸν πεποιθότα, καὶ τὸν μὴ εἰς σάλον ἐρείδοντα τὸν πόδα, καὶ ὡς Ἰσραὴλ νοερῶς ὀρῶντα αὐτόν· ὃς καὶ στήσεται ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου, ἵνα ἀναχαιτίξῃ τοὺς κωλύοντας ταύτην ἀπὸ τῶν τῆς δεξιᾶς μερίδος ἀγοθοεργειῶν, καὶ ἀντιλαμβάνηται σου ἐπὶ ταῖς ἐργασίαις τῶν καλῶν. Ὁ αὐτὸς Θεὸς ὁ πάλαι ἐπισκιάζων ἐξεληθόντας ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ἰσραηλίτας τῇ νεφέλῃ, οὗτος σκεπάσει καὶ σέ, καὶ οὐ συγκαύσει σε ἡμέρας ὁ ἥλιος, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα· τουτέστι, φυλάξει σε ἀπὸ περιστάσεων ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐπερχομένων. Τὸ δέ, τὴν εἰσοδὸν σου, καὶ τὴν ἐξοδὸν σου, ἀντὶ τοῦ, τηρήσει σε ἀπρόσκοπον ἐξερχόμενον τοῦ βίου, καὶ εἰσερχόμενον ἐν τῇ μελλούσῃ αἰωνίῳ ζωῇ· καὶ καῦσιν μὲν ἡλίου, τὰς σαρκικὰς φλογώδεις ἐπιθυμίας, σελήνην δὲ, νοητέον τὸν πονηρὸν διάβολον· ὥσπερ γὰρ ἡ σελήνη ἄρχει τῆς νυκτὸς, οὕτω καὶ αὐτὸς ἄρχει τῶν σκοτεινῶν ἔργων, οὗτος συγκαίει τὰς ψυχὰς τῶν εἰς σάλον ἐρείδόντων τὸν πόδα, δηλαδὴ τῶν ἐν ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ὀλισθαινόντων, καὶ ταῖς σκότος ἐμποιοῦσαις τῶν θλίψεων, αἱ συνωθοῦσιν εἰς ἀπόγνωσιν· τοὺς δὲ ἐστηριγμένους καλῶς ἐπὶ τὸν Θεὸν φυλάσσει ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς καύσεως ταύτης τῆς σελήνης.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΑ'.

Ὠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Τοὺς μὲν προειρημένους τοῖς ἀθυμοῦσιν ὁ Προφήτης προσήρμωσε· τοῦτον δὲ τὸν μετὰ χεῖρας, τοῖς ἤδη δεξαμένοις τῆς ἐπανόδου τὰ εὐαγγέλια, καὶ τῆς περιποθήτου πορείας ἀψαμένοις· γεγενηότες γὰρ καὶ χορεύοντες, πρὸς ἀλλήλους φασίν.

1 **Ε**ὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι, εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα.

Θ οἱ Ἑβραῖοι πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας ὠλιγώρουν τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ, καὶ πολλοὶ τούτων

ἐπ' ὄρεσι καὶ βουνοῖς προσῆγον θυσίας τοῖς εἰδώ-
λοις· μετὰ δὲ τὸ ὑποστῆναι τὰς θλίψεις καὶ τὰς
ἀνάγκας ἠϋξῆσε καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ὁ πόθος
τοῦ θεοῦ ναοῦ. Καὶ δὴ εὐαγγελισθέντες τὴν ἀπο-
λύτρωσιν καὶ τὴν ἄδειαν τῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπα-
νόδου, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην καὶ ἀνήγγελλον
ἀλλήλοις λέγοντες, εἰς οἶκον Κυρίου πορευσό-
μεθα· ὅρα δὲ τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος.

2 Εστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν
ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλὴμ· Ἱερουσα-
λὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἥς ἡ με-
τοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό.

Τὸ μετὰ χρόνους πολλοὺς ἔσσεσθαι μέλλον,
ὡς ἐνεστὸς καὶ γεγονὸς ἐδήλωσεν ὁ Προφήτης· τὸ
γὰρ ἐστῶτες ἦσαν, ἀντὶ τοῦ, στήσονται οἱ πόδες
ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλὴμ, ὡς καὶ ἐν
ἐτέρῳ ψαλμῷ τὸ, «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυ-
τοῖς» (1), ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, διαμερίζονται· ὡσαύ-
τως καὶ τὸ, «Ἐδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ
εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος» (2), καὶ ἄλλα
πολλὰ, ἅπερ εἰώθασιν οἱ ἅγιοι Προφῆται, κεχρημέ-
νοι ἀντιχρονισμοῖς καὶ ἐνεστῶτι ἢ παρωχημένῳ
λέγοντες τὰ μέλλοντα· ὁ γὰρ ἐν αὐτοῖς λαλῶν
Θεὸς, ὡς παρόντα βλέπει τὰ πόρρω, καὶ ὡς ἐ-
νεστῶτα τὰ μέλλοντα, οὕτω κἀνταῦθα τὸ, ἐστῶτες
ἦσαν, ὅπερ καὶ ἀντέγκλισίς ἐστιν· εὐκτικὸν γὰρ,
ἀντὶ τοῦ, σῆσαιντο οἱ πόδες ἡμῶν, καὶ ἔλθοι καιρὸς,
ἐν ᾧ ἐροῦμεν, ἔστησαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐ-
λαῖς σου Ἱερουσαλὴμ. Περὶ δὲ τοῦ ἐφεξῆς ῥητοῦ
λέγομεν, ὅτι ἐν ἡμέραις Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σολομῶν-
τος διήρηται εἰς δύο ἡ βασιλεία τῶν Ἰουδαίων,

καὶ ἐν μὲν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἔμειναν δύο φυλαὶ, ἡ
τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ τοῦ Βενιαμὴν, καὶ ἡμίσεια φυλὴ
τοῦ Μανασσῆ, βασιλευόμεναι ὑπὸ τοῦ Ῥοβοὰμ καὶ
τῶν καθεξῆς βασιλέων, Ἰούδα λεγομένων· αἱ δὲ
λοιπαὶ συνεσχέσαντο ἑαυτοῖς βασιλείον ἐν Σαμαρείᾳ,
βασιλευόμεναι ὑπὸ Ἱεροβοὰμ υἱοῦ Ναβὰτ καὶ τῶν
διαδόχων αὐτοῦ, βασιλέων Ἰσραὴλ λεγομένων, καὶ
διέμειναν οὕτω διηρημέναι ἀμφοτέραι αἱ βασιλεῖαι
καὶ ἀλληλοπολεμούμεναι, ἕως οὗ ἐλθόντες οἱ Βα-
βυλώνιοι, ἠχμαλώτευσαν ἀμφοτέρους. Μετὰ δὲ τὸ
ἀπολυτρωθῆναι τῆς δουλείας καὶ ἐπιτραπῆναι τὴν
ἐπάνοδον, οὐκ ἔτι διηρημένοι οἱ Ἑβραῖοι ἐγένοντο,
ἀλλ' ἅπαντες ὑπὸ μίαν βασιλείαν, τὴν ἐν Ἱερου-
σαλὴμ διετέλεσαν. Ταῦτα οὕτως ἐσόμενα προῖδὼν
ὁ Προφήτης ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, λέγει ἐνταῦθα,
ὅτι ἡ Ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομηθήσεται, καὶ ἔσται
ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, πόλις οἰκοδομουμένη καὶ
ὠχυρουμένη, καὶ κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ οὐκ ἔτι
διηρημένοι, ἀλλ' ἠνωμένοι ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ ἐπίσης
μετέχοντες ταύτης ἐν ὁμονοίᾳ. Ὡσαύτως καὶ οἱ
Χριστιανοὶ ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ὁμονοίᾳ διατελοῦντες,
ἔσονται ὡς πόλις ὠκοδομημένη καὶ ἀπόρθητος καὶ
ἀξιωθήσονται καὶ τῆς ἐν τῇ οὐρανίῳ Ἱερουσαλὴμ
οικήσεως ἐπὶ τὸ αὐτό.

4 Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ, φυ-
λαὶ Κυρίου, μαρτύριον τοῦ Ἰσραὴλ· τοῦ
ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου.

5 Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθησαν θρόνοι εἰς κρί-
σιν, θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβὶδ.

Θ πάντα ἐπιστάμενος Θεὸς, ἰδὼν καὶ τὴν

(1) Ψαλμ. κἀ, 19. (2) Ψαλμ. ξγ. 22.

ἀσθένειαν τῶν φρενῶν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ εἰς εἰδωλολατρείαν εὐόλισθον αὐτῶν, διετάξατο προσφέρειν αὐτῷ θυσίας ζώων καθαρῶν, οὐ τούτων χρήζων, ἀλλ' ἵνα μὴ προσάγοιεν ταύτας τοῖς δαίμοσι· βουλόμενος δὲ ταύτας καταργῆσαι ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, οὐ συνεχώρησε ταύτας θύειν ἐν παντὶ τόπῳ ἀλλ' ἢ ἐν τόπῳ, ὃν εἶπεν ἐκλέξασθαι αὐτοῖς, ἐξελέξατο δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς θύειν ἔξω ταύτης. Ἐτι προσέταξεν αὐτοὺς συνέρχεσθαι ἅπαντας ἐν αὐτῇ τρεῖς τοῦ ἔτους, ἐν τῷ Φάσκα, ἐν τῇ Πεντηκοστῇ καὶ ἐν τῇ Σκηνοπηγίᾳ. Προσέτι, ὅτε εἶχον πρὸς ἀλλήλους διαδικασίας καὶ ἀμφισβητήσεις δυσδιακρίτους, ἃς οὐκ ἠδύναντο διαλύσαι οἱ κατὰ τόπους κριταί, ἀνῆγον ταύτας εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔνθα οἱ τῶν βασιλέων θρόνοι καὶ οἱ τῶν κρινόντων ἀρχιερέων καὶ τῶν φιλαρχῶν. Φησὶν οὖν ὁ Προφητικὸς λόγος, ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ ἀναλήψεται τὸ ἀρχαῖον κάλλος καὶ τὸ πρότερον κλέος, ὥστε τὰς φυλάς αὐτῆς ἀνέρχεσθαι εἰς αὐτὴν πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς ἔκκλησιν τῶν δυσδιαλύτων διαφορῶν αὐτῶν ἐπὶ οἶκον Δαβίδ. Τοῦτο δὲ προμηνύει καὶ τὴν μέλλουσαν κοινὴν κρίσιν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, ὅτε καθεσθήσονται οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Περὶ ταύτης, ἐν κεφαλαίῳ πρώτῳ Ἱερεμίου τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεός· «Ἴδου ἐγὼ συγκαλῶ πάσας τὰς βασιλείας ἀπὸ βορρᾶ, λέγει Κύριος· καὶ ἤξουσι καὶ θήσουσιν ἕκαστος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῶν πυλῶν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ τεῖχη τὰ κύκλῳ αὐτῆς, καὶ ἐπὶ πάσας τὰς πόλεις Ἰούδα. Καὶ λαλήσω πρὸς αὐτοὺς μετὰ κρίσεως περὶ πάσης τῆς κακίας αὐτῶν, ὡς ἐγκατέλιπόν με, καὶ ἔθυσαν θεοῖς ἄλλοτρίοις, καὶ προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν ».

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

6 Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ εὐθηνία τοῖς ἀγαπῶσί σε.

7 Γενέσθω δὴ εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου, καὶ εὐθηνία ἐν ταῖς πυργοβάρεσί σου.

Εξαίτεῖσθε, φησὶ, παρὰ Θεοῦ εἰρήνην τῇ Ἱερουσαλήμ, εἰπόντες πρὸς αὐτήν, εὐθηνία καὶ εὐδαιμονία εἶεν τοῖς ἀγαπῶσί σε. Καὶ τοῦτο μὲν κατὰ τὸ γράμμα· κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα, Ἱερουσαλήμ νοεῖται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ταύτης δὲ δυνάμεις εἰσὶν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι καὶ οἱ Διδάσκαλοι τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Πυργοβαρεῖς δὲ αὐτῆς εἰσὶν οἱ ναοὶ καὶ οἱ Χριστιανοί· τοῖς ἀγαπῶσιν οὖν ταύτην τὴν Ἱερουσαλήμ ἔσται εὐδαιμονία καὶ μακαριότης αἰδίου.

8 Ἐνεκα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τῶν πλησίων μου ἐλάλουν δὴ εἰρήνην περὶ σοῦ.

9 Ἐνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι.

Ταῦτα λέγει ὁ Προφήτης ἵνα μὴ δόξωσιν οἱ Ἑβραῖοι, ὅτι δι' ἀρετὰς προγεγεννημένας αὐτοῖς ἡξιώθησαν τῆς ἐκ δουλείας ἀπαλλαγῆς, καὶ ὡσανεὶ λέγει οὐ δι' ὑμᾶς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ τοὺς πλησίον μου, τουτέστι, διὰ τοὺς ἐν ὑμῖν Προφῆτας τε καὶ δικαίους καὶ διὰ τὴν δόξαν τοῦ οἴκου Κυρίου ἐξεζήτησα ἀγαθὰ σοι. Τοῦτο νοεῖται εἰρημένον καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δωρη-

σαμένου ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς τὴν εἰρήνην διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων αὐτοῦ, οὓς ὀνομάζει ἀδελφῆς καὶ πλησίον. Οἶκον δὲ Κυρίᾳ λέγει τὴν αὐτοῦ

ἀνθρωπότητα, ἐν ᾗ κατώκησεν ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, καὶ δι' αὐτῆς ἀπολαύσειν ἐλπίζομεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΒ΄.

Ὁδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τῶν τηνικαῦτα δικαίων δείκνυσι τὴν εὐσέβειαν.

1 **Π**ρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ.

Οπῆ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ (1). διὸ καὶ Σολομὼν ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ ἐβδόμῳ λέγει· «Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἄφρονος ἐπ' ἄκρα γῆς» (2). Οὓς δὲ ἐδάμασαν αἱ θλίψεις, καὶ ἐδοκίμασαν αἱ ἀνάγκαι, καὶ ἐσωφρόνισαν αἱ περιστάσεις, οὗτοι ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἀπὸ τῶν χθονίων, πρὸς τὸν ἐπὶ τὰς οὐρανίους ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ τοὺς οὐρανόφρονας ἀνθρώπους ἀναπαυόμενον Θεόν.

2 **Ι**δοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν. Ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς.

Σπερ, φησὶν, οἱ ἀνθρώποις δουλεύοντες, ἀνατείνουσι τὰ ὄμματα καὶ τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τοῖς

κυρίοις αὐτῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ τῷ Θεῷ δουλεύοντες, πρὸς αὐτὸν ἀνατείνομεν τὰ ὄμματα τὰ τε σωματικὰ καὶ τὰ ψυχικὰ, ἥτοι τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ῥοπὰς, ἀπεκδεχόμενοι τὰ ἐλέη ἀπὸ τῆς ἀγαθοπαρόχου αὐτοῦ δεξιᾶς, καὶ ἡ παιδίσκη αὐτοῦ, ἥτοι ἡ ψυχὴ ἡμῶν παρὰ τῆς Κυρίας αὐτῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ κηδεμονία τοῦ Θεοῦ· ἕως οὗ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς.

3 **Ε**λέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδένωσης.

4 **Ε**πὶ πλεῖον ἐπλήσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν, τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθηνοῦσι, καὶ ἡ ἐξουδένωσις τοῖς ὑπερηφάνοις.

Επειδὴ, φησὶν, ὄντες ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ, οὐ προσήξαμέν σοι εὐχαρηστηρίους δοξολογίας, ὡς ἔδει, διὰ τοῦτο παιδεῦσαι καὶ σωφρονίσει βουλόμενος, συνεχώρησας ἡμᾶς πλησθῆναι ἐξουδένωσης. Τανῦν οὖν δεόμεθά σου ἡμᾶς μὲν μεταγόνοντας ἐλεῆσαι, τὴν δὲ ἐξουδένωσιν ἀποστρέψαι ἐπὶ τοὺς

(1) Ματθ. ε', 21. (2) Παροιμ. ιζ', 24.

καυχωμένους ἐπὶ πλούτῳ κοσμικῷ, καὶ ὄνειδίζοντας || τοῖς ὀλιγωροῦσι τῶν ἄλλων, ὡς ὁ εὐαγγελικὸς
τοὺς πτωχοὺς· καὶ τὸ ὄνειδος τοῖς ὑπερηφάνοις, || Φαρισαῖος τοῦ Τελώνου.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΓ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Μετά τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, ἅπαντες οἱ πλησιόχωροι δυσχεράναντες τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐλευθερίαν, κοινῇ τὸν πρὸς αὐτὰς ἀνεδέξαντο πόλεμον, καὶ βάρβαρα ἔθνη συναγαγόντες, κατὰ ταῦτὸν αὐτοῖς ἐπεστράτευσαν, ἐλπίσαντες καὶ αὐτὴν αὐτῶν κατασβέσειν τὴν μνήμην. Ἀλλὰ πάλιν ὁ τῶν ὀ-
λων Θεὸς τοῖς μὲν οἰκείοις ἐπήρκεσε, τοὺς δὲ πολεμίους κατηκόντισεν ἅπαντας. Λέγουσι δὲ ταῦτα τῶν Προφητῶν οἱ πλείους, καὶ Ἰωὴλ, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ Μιχαίας, καὶ Ζαχαρίας, καὶ ἕτεροι πρὸς τού-
τοις πολλοί. Ταῦτα καὶ ὁ μακάριος ἐνταῦθα προθεσπίζει Δαβίδ.

Ι Εἰμὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, εἰ-
πάτω δὴ Ἰσραὴλ· εἰμὴ ὅτι Κύριος ἦν
ἐν ἡμῖν.

2 Ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ'
ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς.

3 Ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐ-
τοῦ ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόν-
τισεν ἡμᾶς.

Οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ ἐπανελθεῖν εἰς Ἱερουσα-
λήμ ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐξησθενημένοι ἀπὸ τῆς
τυραννικῆς καὶ κακωτικῆς δουλείας, καὶ ὀλιγά-
ριθμοι· οὐ γὰρ ἄθροοι ἐπανήκασιν, ἀλλὰ σποράδην
καὶ ἄοπλοι· ἢ τε πόλις αὐτῶν καθηρημένη καὶ ἀ-
τείχιστος ἦν, καὶ αὐτοὶ ὡς θήρα προκειμένη τοῖς
θέλουσιν, εἰς σπαραγμὸν· καὶ τὰ ἔθνη δὲ τὰ γει-
τνιάζοντα ἐδυσχέρινον ἐπὶ τῇ ἀπολυτρώσει αὐτῶν,
ἅτινα συναθροισθέντα, ἤθελον ἀπολέσαι αὐτοὺς
παντελῶς καὶ ἐξολοθρεῦσαι. Τούτων οὖν θλιβόν-

των καὶ πιεζόντων, αὐτοὶ στενοχωρούμενοι οὐκ
ἐζήτησαν συμμαχίαν Αἰγυπτίων ἢ ἐπικουρίαν θεῶν
ἄλλοτρίων, ὥσπερ εἰώθασιν ποιεῖν πρὸ τῆς αἰχμα-
λωσίας, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἠτήσαντο
τὴν βοήθειαν, ὅς καὶ ἤμυνε καὶ ἐνίσχυσεν αὐτοὺς
κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ ἐγένετο αὐτοῖς τεῖχος ὀ-
χυρὸν, ἀποσοβήσας ἀπ' αὐτῶν τὰς τῶν ἐναντίων
ἐφόδους. Ταῦτα προῖδὼν ὁ μακάριος Δαβίδ, συνέ-
γραψε τὸν ψαλμὸν τοῦτον, προμηνύοντα τὰ μετὰ
τὴν ἐπισύστασιν τῶν κατὰ τοὺς ἀπολυθέντας τῆς
δουλείας πραγμάτων, ὃν μετὰ τὸ οἰκοδομῆσαι τὴν
πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἐψαλλον καὶ οἱ ἱερεῖς ἐν τῇ
πέμπτῃ βαθμίδι, τῆς ῥηθείσης ἀναβάσεως ἱσάμενοι,
διεγείροντες τὰς λαὸς πρὸς ὑμνωδίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
λέγοντες, εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ καὶ τὰ λοιπά·
οὐ δέδοται γὰρ αὐτοῖς ἡ ἀσφάλεια καὶ ἄνεσις ἀθρόα,
ἀλλὰ κατὰ μικρόν. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἵνα στηρίξῃ
αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπιγνώσει, καὶ μὴ σκορ-
πίσῃ τὸν καρπὸν τῆς ἐπανορθώσεως, τῆς γενομέ-
νης αὐτοῖς ἐκ τῆς ταλαιπωρίας τῶν αἰχμαλωτισάν-
των αὐτούς· ἢ γὰρ παντελῆς ἀπαλλαγὴ τῶν δει-

νῶν προξενεῖ ραθυμίαν καὶ ὀλιγωρίαν· διὸ ὁ πάνσοφος Θεὸς οὐκ εἰς τέλος παραχωρεῖ τοὺς κακομένους διατελέσαι ἐν περιστάσεσιν, ἵνα μὴ ἀπαγορεύσωσιν· οὐδὲ τοὺς εὐθνημένους ἐν παντελεῖ ἀνέσει, ἵνα μὴ εἰς τρυφὴν καὶ ραθυμίαν ἐμπέσωσιν· ἀλλ' ἀμφοτέρους διιθύνει, μετατρέπων εὐμεθόδως τὰς καταστάσεις πρὸς τὸ συμφέρον ἐκάστου. Τοῦτον τὸν ψαλμὸν, οἱ μὲν πάλαι Ἰσραηλῖται ᾗδον, ἐκστρατεύοντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τροπούμενοι τοὺς πολεμίους· ἡμεῖς δὲ οἱ, νέος Ἰσραὴλ, διὰ τὸ ὄρᾱν καὶ ἐπιγινώσκειν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν γινόμενοι, ὀφείλομεν ἄδειν αὐτὸν, βοήθειαν, ἔλεος καὶ ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τῆς κακώσεως τοῦ διαβόλου παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν αἰτούμενοι· περιέρχεται γὰρ ὁ πονηρὸς διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν καταπιεῖν ἡμᾶς ζῶντας κατὰ τὸν Ἀπόστολον Πέτρον (1).

4 Χεῖμαρρὸν διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν· ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον.

Ο χεῖμαρρὸς οὐκ ἀείρροός ἐστιν, ἀλλ' ἐν χειμερίοις ἡμέραις πλημμυρῶν, ἀπὸ τῶν ὑετίων ρευμάτων ῥέει, διὸ τὴν συνδρομὴν τῶν δεινῶν περιστάσεων, ὡς μὴ ἐπὶ πολὺ διαμένουσιν χεῖμαρρῶ παρεικάζει ὁ ψαλμῳδός. Διὰ τοῦτο καὶ Ἡλίας ὁ Προφήτης ἐκ χεῖμαρρὸυ Χορὰθ πιεῖν προσέτακται, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Ἰορδάνου· δηλοῦντος τοῦ πράγματος, ὅτι αἱ θλίψεις εἰσὶν,

ὡς ὕδωρ ἀνυπόστατον καὶ προσκαίρως ῥέον· καὶ πᾶσα κακία ἀνυπόστατός ἐστι καὶ ἀνούσιος, ὅτι οὐκ ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ στέρησίς ἐστι τοῦ καλοῦ, ὥσπερ τὸ σκότος οὐκ οὐσία, ἀλλὰ φωτὸς στέρησις.

5 Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν.

6 Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ ἡμεῖς ἐρρύσθημεν.

7 Ἡ βοήθεια ἡμῶν ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Οταν οἱ μὲν πολέμιοι ᾤσιν ὡς θῆρες, ὀδόντας καὶ μύλας τομεῖς ἔχοντες, ἀγριοί τε καὶ ἰσχυροί· οἱ δὲ πολεμούμενοι ὡς ἐν στρουθίον, τότε δὴ ἡ θεία δύναμις νικήσασα τοὺς δυνατοὺς, μᾶλλον ἐπικερδὴς γνωρίζεται. Ἐχθροὶ οὖν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν εἰσιν αἱ δαιμονικαὶ δυνάμεις· παγίδες δὲ αὐτῶν αἱ ἀγρεύουσαι τὰς ψυχὰς εἰς τὰ τῶν ἀμαρτημάτων αἷτια, τὰ εἰς ὀλεθρον καὶ κόλασιν ταύτας συνελαύνοντα, τούτους τοὺς ἐχθροὺς, τροπώσαιτο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ τὰς παγίδας αὐτῶν συντρίψαι, καὶ ἡμᾶς ὡς στρουθίον ῥύσαιτο.

(1) Ἀ Πέτρ. ε', 8.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΔ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Οἱ τῆς νίκης ἐκείνης τετυχηκότες τὸν ἐπινίκιον ᾄδουσιν ὕμνον, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος κηρύττουσι τὴν ἰσχύν.

1 Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιών, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

2 Ὅρη κύκλῳ αὐτῆς, καὶ ὁ Κύριος κύκλῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον παρεικάζονται τῷ ὄρει Σιών, ὅτι αἰχμαλωτισθέντων μὲν τῶν ἐν αὐτῷ οἰκητόρων Ἑβραίων, ἔρημον μεμένηκε καὶ γυμνὸν ἥς προεχέκτητο εὐκλείας, ἐπανελθόντων δὲ πάλιν ἀπέλαβε τὴν καλλονὴν καὶ διακόσμησιν, μηδὲν παραβλαβέν ἀπὸ τῆς προλαβούσης δυσκληρίας. Οὕτω καὶ οἱ δίκαιοι, κὰν δεινοῖς περιπέσωσιν, ὁμῶς μετὰ τὸ ῥυσθῆναι τούτων φανήσονται οὐδὲν παραβλαβέντες, οὐδὲ σαλευθέντες καὶ μετακινήθentes, ἐξ ἧς εἶχον εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδος, δι' ἣν καὶ ὁ Θεὸς πάλιν ἀποκαθίστησιν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν εὐκλειαν. Προσέτι ἡ μὲν εἰς Χριστὸν εὐσέβεια λέγεται Σιών, ἡ δὲ ἀγία αὐτοῦ Ἐκκλησία Ἱερουσαλήμ· ταύτην μετακινήσαι οὐ δύνανται αἱ ἐναντίαι δυνάμεις. Ὁ οὖν κατοικῶν Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ὁ ἀντεχόμενος τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰ ἀνήκοντα ταύτῃ ἐργαζόμενος, ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀνιαρῶν σαλευθήσεται· ὥσπερ οἱ τρεῖς παῖδες καὶ Δανιὴλ ὁ Προφήτης, αἰχμαλωτισθέντες καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ καταστάντες καὶ κακοποιηθέντες, ὑπ' οὐδεμιᾶς τῶν ἀναγκῶν παρετράπησαν ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν εὐσε-

βείας. Προσέτι τὴν τοῖς δικαίοις ἀποκειμένην βασιλείαν τοῦ Θεοῦ Σιών, καὶ Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίαν ὀνομάζει ὁ θεὸς Ἀπόστολος· ὁ τοίνυν ταύτην κατοικῆσαι ἀξιοθεῖς, ἀπαλλαγεῖ πάσης θλίψεως, οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ταύτης δὲ τῆς οἰκήσεως ἀξιοῦται ὁ ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, προθύμως τὰς θλίψεις τοῦ παρόντος κόσμου ὑπομένων, καὶ ὁ τοιοῦτος λέγεται κατοικῶν Ἱερουσαλήμ, ἥτοι περιτετελισμένος τῇ πίστει ὡς ἐν οἴκῳ· τούτῃ δὲ κύκλῳ ἐστὶν ὄρη, τουτέστιν, ἀγγελικαὶ δυνάμεις, περιέπουσαι καὶ περιφρουροῦσαι αὐτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ.

3 Ὅτι οὐκ ἀφήσει Κύριος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων, ὅπως ἂν μὴ ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν.

Ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν, νοητέον τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἀλγεινὴν δυναστείαν τῶν ἀσεβῶν, ἣν οὐκ ἀφήσιν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν κληρὸν τῶν δικαίων διαρκῆσαι ἐπὶ πολὺ, οὐδὲ συγχωρεῖ κακοῦσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ δυνάμιν αὐτῶν. Καὶ ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ Ἡσαίου λέγει ὁ Θεός· «Οὐαὶ Ἀσσυρίοις, ἡ ῥάβδος τοῦ θυμοῦ μου καὶ ὀργῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν. Τὴν ὀργὴν μου εἰς ἔθνος ἀνομον ἀποστελῶ, καὶ τῷ ἐμῷ λαῷ συντάξω ποιῆσαι σκῦλα καὶ προνομὴν, καὶ καταπατεῖν τὰς πόλεις, καὶ θεῖναι αὐτάς εἰς κονιορτὸν, καὶ τὰ λοιπά». Ἐκ τούτων οὖν τῶν προφητικῶν ῥημά-

των συμπεραίνεται, ὅτι οἱ ἐν καιρῷ διωγμοῦ θύσαντες τοῖς εἰδώλοις, οὗτοι διὰ τῶν πονηρῶν αὐτῶν πράξεων υἱοὺς ἀπωλείας σφᾶς αὐτοὺς προκατειργάσαντο, ὥς καὶ ὁ Κύριος εἶρηκεν· «Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰμὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας» (1)· εἰ γὰρ μὴ ἦσαν υἱοὶ ἀπωλείας, οὐκ ἂν ἀφῆκεν ὁ Θεὸς τὴν ράβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κληρὸν αὐτῶν, οὐδ' ἂν ἐξέτειναν ἐν ἀνομίαις τὰς χεῖρας αὐτῶν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἄχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς ἀποστατοῦντας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἢ γὰρ ἀπὸ φιλοδοξίας ἢ φιλοπλκτίας ἢ διὰ τὸ ἐνεργεῖν τὰς τῆς ἐπιθυμίας πράξεις, ἢ δέει τῆς εὐθύνης τῶν εἰργασμένων αὐτοῖς κακῶν, ἢ δι' ἄγνοιαν τῆς εὐσεβείας, ἢ διὰ τὸ μὴ ἀνολογίζεσθαι τὰς μελλούσας ἀντιδόσεις, ἐκπίπτει ταύτης. Ταῦτα δὲ πάντα παρέπεται τοῖς ἀθλίοις διὰ τὰς αἰσχυρὰς αὐτῶν πράξεις, δι' ἃς καὶ πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ἄξιοι ἀπωλείας ἐγένοντο.

4 **Α**γάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.

3 **Τ**οὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγαλίας ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν· εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.

Καὶ ταῦτα συνηγορεῖ καὶ ἐμπεδοῖ τὰ προειρημένα, ὅτι τοὺς ἀγαθοὺς καὶ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ ἀγαθοποιεῖ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἀφήσει τὴν ράβδον τῶν ἁμαρτωλῶν μαστίζειν αὐτοὺς, ὑπὲρ ὃ δύνανται βαστάζειν, καὶ παρέχει αὐτοῖς καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν πρὸς τὰ ἐπαγόμενα αὐτοῖς διὰ συγχώρησιν ἁμαρτημάτων, ἢ πρὸς δοκιμὴν τῆς γενναιότητος αὐτῶν εἰς τὸ γενέσθαι ὑπομονῆς ὑπόδειγμα τοῖς ἄλλοις· ἀπὸ δὲ τῶν ἐκκλινόντων εἰς τὰς στραγαλίας ἀποχωρεῖ, καὶ διὰ τοῦτο πίπτουσιν εἰς ἀσέβειαν, καὶ ἀπάγονται μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν, ὧν καὶ τὰς πράξεις ἐμιμήσαντο καὶ ὁμοιωθῆναι τούτοις ἐσπούδασαν· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰσραήλ, τὸν νοερώς ὀρῶντα τὸν Θεὸν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΕ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Απαντας μὲν ὁ Κύριος βασιλεύσας ἐπανελθεῖν Ἰουδαίους προσέταξε, μοχθηρὰν δὲ οἱ πλείους ἔχοντες γνώμην, καὶ εἰς ἅπαντα τοῖς θείοις ἀντιτείνοντες νόμοις, ἐπανελθεῖν οὐκ ἠθέλησαν. ὅσοι δὲ τῆς προγονικῆς εὐσεβείας ἐπεμελοῦντο, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἐπεθύμουν, ἀσπασίως ἐποιήσαντο τὴν ἐπάνοδον. Οὗτοι τοίνυν ἐν τῷδε τῷ ψαλμῷ τὴν οἰκείαν ἐλευθερίαν ὀρῶντες γεγῆθασιν· εὐχονται δὲ ταύτης καὶ τοὺς ὁμοφύλους τυχεῖν.

1 **Ε**ν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών, ἐγενήθημεν ὥσει παρακεκλημένοι.

2 **Τ**ότε ἐπλήσθη χαρὰς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως.

3 Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν.

4 Εμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν, ἐγενήθημεν εὐφραινόμενοι.

Κύριος ὁ βασιλεὺς πάντας μὲν τοὺς Ἑβραίους ἀπέλυσε τῆς δουλείας, καὶ πᾶσιν ἐπέτρεψε τὴν εἰς τὰς πατρίδας ἐπανάκαμψιν, οὐ πάντες δὲ ἠθέλησαν ἐξελθεῖν τῆς χώρας τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἐπιστρέφειν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ μόνοι οἱ τῆς εὐσεβείας λόγον ποιούμενοι, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἀντεχόμενοι, οὗτοι ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ παρεκλήθησαν καὶ εὐφράνθησαν, καὶ τῷ Θεῷ χαριστήρια ἔθυσαν· οἱ δὲ κακεντρεχεῖς ἔμειναν ἐκεῖ μετὰ τῶν ἀλλοφύλων συνδιάγειν ἐλόμενοι. Ὑπὲρ τούτων δὲ εὐχονται οἱ ἐπιστρέψαντες, ὥς ὑπὲρ συμφυλετῶν, ἵνα χάκείνων τὰς καρδίας θερμάνῃ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη, καὶ ἐρεθίσῃ πρὸς τὸ καταλιπεῖν τὴν τῶν Περσῶν γῆν καὶ ἐπανακάμψαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα ἡ τοῦ Θεοῦ λατρεία. Τὸ δὲ, ἐγενήθημεν παρακεκλημένοι, ἀντὶ τοῦ, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν ῥυσθέντες τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἐγόγγυζον, ἐν πολλοῖς ἀγνωμονοῦντες τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, ἡμεῖς δὲ ῥυσθέντες τῆς βαβυλωνιακῆς δουλείας, οὐ μεμψιμοιροῦμεν ὥς ἐκεῖνοι, ἀλλὰ παρακληθέντες εὐφραινόμεθα καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, καὶ τὸ στόμα ἡμῶν ἐπλήσθη χάραος μὴ γογγυζόντων, μὴδὲ αἰσχρολογούντων, μὴδὲ ἀλλήλους ὀνειδιζόντων· καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως, μελετώντων τὰ λόγια Κυρίου ἐν σοφίᾳ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ εὐχαριστίᾳ διὰ τὸ λυτρωθῆναι ἡμᾶς ἐξ οἴκου δουλείας, καὶ διὰ τὸ καταπεισθῆναι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐθνικοὺς λέγειν πρὸς ἀλλήλους, ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν. Ἐπεὶ

δὲ ἡ αἰχμαλωσία πολλαπλῇ· ἡ μὲν γάρ ἐστιν ἐπαινημένη, οἷαν γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους· «Καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Χριστοῦ»· ἡ δὲ φεγομένη, οἷαν γράφει ὁ αὐτὸς ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Τιμόθεον· «Ἐκ τούτων εἰσιν, οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλωτεύοντες τὰ γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις»· καὶ ἡ μὲν αἰχμαλωσία αἰσθητὴ, οἷα ἡ ἐξ ἧς ἐρρύσθησαν οἱ Ἰσραηλῖται· ἡ δὲ, νοερὰ, ἡ πρὸς ἀπώλειαν ἀπάγουσα, ἐκ ταύτης οὖν τῆς τελευταίας ἐλυτρώσατο ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Κύριος διὰ τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως· ἐκήρυξε γὰρ αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, ὥς προέφη ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου.

5 **Ε**πίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν, ὥς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ.

Περὶ μὲν τῶν ἐπανελθόντων εἰς Ἱερουσαλὴμ Ἑβραίων, εἶρηκεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ, ἐν τῷ ἐπιστρέφειν Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών· περὶ δὲ τῶν ἐναπολειφθέντων εἰς Βαβυλῶνα εὐχεται νῦν, ἵνα θερμάναντος τοῦ Θεοῦ τὰς καρδίας αὐτῶν, ἔλθωσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες ὁμοθυμαδόν, ὥστε τὰ συστήματα τῶν ἐπιδημούντων γίνεσθαι, ὥς τοὺς χειμάρρους, τοὺς ἐλαυνομένους ὑπὸ νότου θερμοῦ, βιαίως πνέοντος καὶ τήκοντος τῇ θερμότητι αὐτοῦ τὰς χιόνας. Νοεῖται νότος καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν πρὸς νότον Βαβυλῶνος. Προμηνύει τοῦτο τὸ ῥητὸν καὶ τὴν σωτηρίαν ὅλης τοῦ κόσμου, ὑπὲρ ἧς προηγουμένως ἐμελλε γενέσθαι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τοῦ δεινοῦ Βελίαρ. Εὐχεται οὖν ὁ ψαλμῳδὸς, ἵνα πλη-

ρώση ὁ τοῖς Προφήταις ἀπεκάλυψε, καὶ ταχύνη ὁ ὑπέσχετο, καὶ ἐπιθερμάνας τὴν τῶν καρδιῶν ψυχρότητα τῇ ζέσει τοῦ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν, καὶ ἐν ἡχῷ ὥσπερ φερομένης βιαίας πνοῆς, ὡς ἀπὸ ἀνέμου νότου, εἰς τὸ ἀνώγειον Σιών τοῖς Ἀποστόλοις ἐπιφοιτήσαντος θείου Πνεύματος, καὶ ἐπιβρέξας τὴν σκληρότητα τῆς ψυχῆς τῇ ποτιστικῇ τῆς διδασκαλίας χάριτι, πληρώση τοὺς χειμάρρους τοῦ κόσμου ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἀπὸ ρευμάτων ὀμβρίων, πανταχόθεν συρρέοντων καὶ θεόντων πρὸς τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐνθα ἡ πατρίς καὶ τὸ ἀναπαυτήριον τῶν εὐσεβῶν· ὁ γὰρ νότος θερμός τε καὶ ὑγρὸς, καὶ πλήρης νεφῶν, καὶ ὀμβροφόρος ἐστίν.

6 Οἱ σπεύροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι.

7 Πορεύόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν.

8 Ἐρχόμενοι δὲ, ἤξουσιν ἐν ἀγαλ-

λιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν.

Εἰ αἱ κοσμικαὶ ἐργασίαι οὐκ ἄνευ πόνων καὶ καμάτων γίνονται, οὐδὲ ὁ οἰκοδομῶν οὐδὲ ὁ ξυλευόμενος οὐδὲ ὁ ὁδοιπορῶν οὐδ' ὅστισοῦν τῶν ἐργαζομένων πορίζεται κέρδος ἄνευ πόνου καὶ καμάτου, πόσω μᾶλλον κοπιᾷν χρή τὸν τὰ πνευματικὰ ἐργαζόμενον; Ἔστι δὴ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς ἄρουρα, ἣν ἐὰν μὴ ἀρόσωμεν καὶ νεώσωμεν, χερσοῦται καὶ ἐκφύει ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἐρήμη γενομένη, ἀκαρπὸς τε καὶ κατάρας ἐγγύς· ἀροῦται καὶ σκάπτεται ταῖς θλίψεσι καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων λόγων, ἀρδεύεται δὲ ταῖς τῶν δακρύων ψεκάσιν, ἵνα δεξαμένη τὸν σπόρον τῆς θείας διδασκαλίας, καρποφορήσῃ ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἐξήκοντα καὶ ἐν ἑκατὸν, καὶ θερίσωμεν ἐν ἀγαλλιάσει δράγματα ἀειζωίας, ὥσπερ καὶ οἱ Ἰσραηλῖται, ἀπαγόμενοι μὲν ἐν αἰχμαλωσίᾳ δάκρυα ἔσπειραν, ἐπιστρέφοντες δὲ ἐγένετο, οἶονεὶ θερίζοντες ἐν ἀγαλλιάσει τοὺς καρπούς τῶν δακρύων.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΣΤ'.

Ὡδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Εβούλοντο ἐπανελθόντες τὸν θεῖον οἰκοδομῆσαι ναόν, ἐκωλύοντο δὲ ὑπὸ τῶν περιόικων διαφθορευμένων· διὸ καὶ φασιν.

1 **Ε**ὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.

2 **Ε**ὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων· εἰς μάτην ὑμῖν ἐστὶ τὸ ὀρθρίζειν.

3 Εγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι οἱ ἐσθίοντες ἄρτον ὀδύνης.

4 Όταν δῶ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον· ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου υἱοί, ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστροῦ.

5 Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων.

Οἱ τοὺς Ἑβραίους αἰχμαλωτεύσαντες Βαβυλώνιοι, καθεῖλον καὶ ἐνέπρησαν τὴν τε πόλιν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν ναόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος προοικοδομηθέντα· ἐπιστρέψαντες δὲ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας οἱ Ἑβραῖοι, ἤρξαντο ἀνοικοδομεῖν αὐτὸν, ἡγουμένου τούτων τοῦ μακαρίου Ζοροβάβελ, ὅστις καὶ Σολομῶν ἐπωνομάζετο, ὡς ἐκ τῆς γενεαλογίας τοῦ Σολομῶντος, καὶ τὸ ἔργον ἐκείνου ἀνακαινίσας. Τούτων δὲ τοῦ ἔργου ἀρξαμένων, οἱ ὁμοροὶ αὐτῶν φθοноοῦντες αὐτοῖς καὶ φοβούμενοι μὴ ἐνδυναμθῶσιν, ἐπεχείρησαν κωλύειν, ἐπερχόμενοι κατ' αὐτῶν ἐν ὅπλοις καὶ πείθοντες τοὺς βασιλεῖς Περσῶν ἀποτρέπειν αὐτοὺς καὶ ἐπεγείροντες κατ' αὐτῶν δώροις τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἐξουσιαστάς, καὶ ἐν τούτοις διήνυσαν χρόνους ἐπέκεινα τῶν τεσσαράκοντα ἕως τοῦ οἰκοδομῆσαι τὸν ναόν, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Χριστῷ· «Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτη ὠκοδόμηται ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν» (1); Αὕτη δὲ ἡ ἀντίστασις ἐγένετο ὑπὸ τῶν πέριξ γειτόνων, συγχωρήσαντος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἡ δαφιλὴς εὐχέρεια γένηται αὐτοῖς αἰτία ῥαθυμίας καὶ ἐκλύσεως, λαβοῦσιν ἀθρόον καὶ ἀπονητὶ τὰς

παρὰ Θεοῦ ἀγαθοδωρίας, ἀλλ' ἵνα μετὰ συντετριμμένης καρδίας προστρέχωσι πρὸς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ὁρθρίζον οὖν ἔωθεν εἰς τὸ ἔργον, καὶ τῇ μὲν, εἰργάζοντο ἐν τῷ κοφίνῳ τὰ τῆς οἰκοδομῆς· τῇ δὲ, ὅπλα κατεῖχον πρὸς τὸ ἀποκρούεσθαι τοὺς δυσμενεῖς, ἡγρύπνην καὶ φυλακὰς τῆς νυκτός, φυλασσόμενοι τὴν ἔφοδον αὐτῶν, ἀτειχεῖσθαι καὶ ἀπεριφράχτι οὔσης τῆς ἐν ἧ ἡ οἰκοδομὴ ἐγένετο χώρας· καὶ τὸν ἄρτον αὐτῶν ἤσθιον ἐν ὀδύνῃ καὶ δειλίᾳ. Ταῦτα προκατιδὼν ὁ Προφήτης, ἤρξατο διδάσκειν καὶ ἐθίζειν αὐτοὺς εἰς τὸ πεποιθέναί ἐπὶ Κύριον, καὶ ὡσανεὶ λέγει, ὅτι ἡ οἰκοδομὴ, εἰ μὲν γένηται κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ἐκ πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ οἰκοδομήσαντος τὴν Εὐάν Θεοῦ, αὕτη εὐοδοῦται καὶ διαμένει ἀδιάσειστος, εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἤκιστα· ὠκοδόμησε γὰρ καὶ Κάϊν πόλιν καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὴν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ διήρκεσεν ἐπὶ χρόνον πολύν· καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Νῶε τὸν πύργον τῆς Χαλάνης, ἀλλ' οὐδὲ ἐκτελέσαι ἴσχυσαν, ὡς μὴ κατ' ἀρέσκειαν Θεοῦ ἐπιχειρίσαντες· ὡσαύτως καὶ αἱ πόλεις, ἃς ὠκοδόμησαν οἱ Ἑβραῖοι ἐν Αἰγύπτῳ, ἀγχαρευόμενοι παρὰ τῶν Αἰγυπτίων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγρυπνεῖν καὶ φυλάσσειν τὴν πόλιν ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ οὐδὲν ὤνησε τοὺς φυλάσσοντας τὴν πόλιν Ἱεριχῶ, ἀλλ' εἰς μάτην ἐγένετο τὸ ὀρθρίζειν· ἄφνω γὰρ πέπτωκε τὰ ὄχυρά ἐκεῖνα τείχη ἀπὸ μόνου ἡχοῦ σαλπίγγων, ὁμοίως καὶ πᾶσαι αἱ πόλεις τῶν Χαναναίων, ὅτι οὐκ ἐφύλαττε ταύτας ὁ Κύριος. Ζητεῖτε οὖν καὶ ὑμεῖς τὴν τοῦ Θεοῦ φύλαξιν καὶ συνέργειαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς οἰκοδομῆς, καὶ αὕτη ἡ τοῦ Θεοῦ φύλαξις ἀποκρούσεται τοὺς ἀντιμαχομένους· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ δώσει ὕπνον ἀναπαυτικὸν ὑμῖν, ἀγαπητοῖς αὐτοῦ γενομένοις· καὶ ἀντι

(1) Ἰωαν. β', 20.

(ΕΡΜΗΝ. ΤΩΝ ΨΑΛΜ.)

τῶν πόνων δώσει ὑμῖν ἀντιμισθίαν, τὴν πολυτεκνίαν, ὡς ἐπηγγείλατο πληθυνθῆναι τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης· ταύτην τὴν ἐπαγγελίαν ὡς κληρονομίαν κτήσεσθε· καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου υἱοί, ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς. Ἀναγωγικώτερον δὲ λέγομεν, ὅτι οἱ γενόμενοι κληρονομία καὶ υἱοὶ Κυρίου εἰσὶν οἱ λαβόντες πνεῦμα υἰοθεσίας τοῦ Θεοῦ, οἱ πιστεύσαντες δηλαδὴ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ λαβόντα τὰ ἔθνη κληρονομίαν· ὃς γέγονε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον οὐκ ἐκ σπέρματος ἀνδρός· ἄσπορος γὰρ ἡ σύλληψις καὶ ἀπαθὴς ἡ γέννησις αὐτοῦ· ἀλλὰ καρπὸς μόνης γαστρὸς τῆς Ἀειπαρθένου. Οὕτως ὠνόμασε καὶ ἡ Ἐλισάβετ αὐτόν, εἰποῦσα πρὸς τὴν Παρθένον· «Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου» (1). Λέγεται δὲ ὁ αὐτός, καὶ καρπὸς γαστρὸς τοῦ Πατρὸς, παρ' οὗ καὶ εἴρηται πρὸς αὐτόν· «Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε» (2)· γαστρὸς ἐννοουμένης ἐνταῦθα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Τούτου οὖν τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς μισθὸς καὶ κληρονομία γεγόνασιν οἱ εἰς αὐτόν πιστεύσαντες ἐκ τε περιτομῆς καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν, οἱ καὶ ἐγένοντο υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν· οἱ αὐτοὶ ἐγένοντο καὶ ὡς βέλη ἐν χειρὶ δανατοῦ, τιτρώσκοντα καὶ ἐκπλήττοντα τοὺς ἐχθρούς· ἐν γὰρ τῇ χειρὶ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ τυγχάνοντες οἱ χριστολάτραι, δειματοῦσι τὴν ἐχθρὴν τοὺς νοητούς. Υἱοὺς δὲ τῶν ἐκτετιναγμένων νοητέον τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· υἱοὶ γὰρ εἰσι τῶν Ἰουδαίων τῶν δι' ἀπειθειαν ἐκτιναχθέντων καὶ ὡς κονιορτὸς τῶν ποδῶν ἀπορρίφθεντων, καθὰ ἐνετείλατο ὁ Κύριος τοῖς Ἀποστόλοις περὶ τῶν μὴ δεξομένων αὐτούς (3).

καὶ οὗτοι οἱ Ἀπόστολοι, ὡς βέλη ἐν χειρὶ τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἐπέμφθησαν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ κατετόξευσαν τοὺς δυσμενεῖς.

6 **Μακάριος** ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν· οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις.

Ἐξεελθὼν ὁ ψαλμῶδὸς τὰς τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ Κύριον καὶ ζητοῦσι τὴν αὐτοῦ ἐπικουρίαν ἀμοιβάς, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐν ἀφοβίᾳ καὶ ἀνέσει ὑπνοῦν, ἥτε πολυγονία καὶ τὸ γενέσθαι αὐτοὺς ὡς βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ ἀποκρούοντα τοὺς ἐχθρούς, τανῦν μακαρίζει τοὺς τυχόντας τούτων τῶν ἀμοιβῶν καὶ πληρώσαντας τὴν ἐπιθυμίαν ἐξ αὐτῶν· οἱ γὰρ τοιούτων ἀξιωθέντες οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀποστελλομένοις μηνυταῖς τοῦ πολέμου, τοῖς ἱσταμένοις παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως· τοῖς γὰρ ἀρχαίοις ἔθος ἦν τῆς παρὰ τῶν πολεμίων μηνυτὰς τῆς μάχης μὴ εἰσάγειν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐστῶτας παρὰ τὰς θύρας τῆς πόλεως ἀποκρίνεσθαι πρὸς αὐτούς· διὸ καὶ Ῥαφάκης καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀσσυρίων παρὰ τὰς πύλας Ἱερουσαλὴμ ἐστῶτες, ὠνείδιζον τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, βλασφήμως λέγοντες, ὡς ὁ Θεὸς οὐ δύναται ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν. Λέγει οὖν ἐνταῦθα, ὅτι οἱ πληρωθέντες τῶν εἰρημένων ἀγαθοδωριῶν, οὐκ ἔτι καταισχυνθήσονται, ὥσπερ οἱ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ὠνειδισθέντες, ἀλλ' εὐθαρσέσουσιν, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις. Προσέτι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ὡς βέλη ἐν χερσὶ τῶν

(1) Λουκ. α', 42. (2) Ψαλμ. ρθ', 3. (3) Ματθ. ι', 14.

Ἀποστόλων, τῶν δυνατῶν γενομένων διὰ τὸ τὴν ἐξ ὕψους ἐνδύσασθαι δύναμιν, ἔτρωσαν τὰς καρδίας τῶν ἀκουσάντων καὶ ἐξέκαυσαν αὐτοὺς τῷ πόθῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς οὐρανίου βασιλείας καὶ τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, ἐξ ὧν ὁ πληρώσας τὴν

ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, μακάριός ἐστι, καὶ ἐν ταῖς εἰσελεύσεσιν αὐτοῦ εἰς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ ἀνεπαισχύντως ἀπολογήσεται· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίω λαλήσει καὶ ἐπιστομίσει τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΖ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἐστων πρόξενον ἀγαθῶν τὸ πεποιθέναι Θεῷ δείξας ἐν τῷ προτεταγμένῳ ψαλμῷ, ἐνταῦθα μακαρίζει, τοὺς μετὰ τῆς ἐλπίδος τὸν θεῖον ἔχοντας φόβον, δι' ὃν καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ κτήσις προσγίνεται. Ἀναγκαῖον δὲ τοῖς τῷ Θεῷ πεπιστευκόσιν ἢ κατὰ Θεὸν πολιτεία· οὗτος γὰρ εὐσεβείας τέλειος ὅρος.

1 **Μ**ακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

Τὴν μὲν κοσμικὴν εὐδαιμονίαν ὑπεξαιροῦσιν οἱ ἄνθρωποι τοῖς πλουσίοις καὶ ἐνδόξοις καὶ μεγάλοις καὶ δυνατοῖς, ἡ δὲ πνευματικὴ εὐδαιμονία καὶ μακαριότης κοινοποιεῖται ἅπασι, καὶ οὐκ ἀπείργονται οἱ ἐλάττονες καὶ πτωχοὶ καὶ εὐτελεῖς τοῦ κοινωνεῖν ταύτης μετὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἐκλεῶν ἐπίσης, ἐὰν ᾧσιν ἀμφοτέροι οὐ μόνον φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ· διὸ ὁ ψαλμωδὸς διὰ τοῦ εἰπεῖν, μακάριοι πάντες, συμπεριεῖληφεν ἅμα δεσπότας τε καὶ οἰκέτας, μείζονάς τε καὶ ἥττονας. Ὅρα δὲ, ὅτι οὐκ εἶπεν ἐνικῶς οἱ πορευόμενοι ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ μία ἐστὶν ἡ ὁδός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ εἰπών· « Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ, οὐδεὶς ἔρχεται

πρὸς τὸν Πατέρα, εἰμὴ δι' ἐμοῦ » (1), ἀλλ' αἱ πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστὸν φέρουσαι τοὺς πιστὰς ὁδοί, πολλάί εἰσιν· οἱ μὲν γὰρ προσάγονται δι' ἀζυγίας παρθενικῆς, οἱ δὲ δι' ἀμιάντου γάμου· καὶ οἱ μὲν διαδιδόντες ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν τοῖς πτωχοῖς, οἱ δὲ μέρος ἀφοσιοῦντες τῷ Θεῷ. Ταῦτα οὖν πάντα ὁδοί εἰσιν, εἰς μίαν συνελαύνουσαι τοὺς ἀνθρώπους ὁδόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

2 **Τ**οὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι· μακάριος εἶ, καὶ καλῶς σοι ἔσται.

3 **Η** γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθυνοῦσα ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου.

4 **Οἱ** υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου.

5 **Ι**δοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος, ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον.

(1) Ἰωαν. ιδ', 6.

Τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον πολλάί εἰσιν αἱ ἀντιδόσεις, ὧν αἱ μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δίδονται, αἱ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· αἵτινές εἰσι τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀποκείμενα τοῖς δικαίοις, τὰ αἰώνια καὶ ἀτελεύτητα, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (1). Ἐνταῦθα μέντοι ὁ Προφήτης τὰ μέλλοντα οὐ διέξεισιν ἀγαθὰ διὰ τὸ εἶναι τοὺς τηνικαῦτα διδασκομένους σαρκικούς, καὶ οὐδὲν πλὴν τῶν αἰσθητῶν διανοοιμένους, διὰ τοῦτο ἐξαγγέλλει μόνα τὰ ἐπίγεια καὶ παρόντα ἀγαθὰ, περιουσίαν, φημί, καρπῶν ἀμπελοειδῆ, εὐθηνίαν, γυναικὸς πολυτεκνίαν, χορείαν τε καὶ συνεστίασιν υἱῶν καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπόλαυσιν ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὡς περ καὶ ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ὁ Ἀπόστολος ὑπισχνεῖται τοῖς εὐεργετοῦσι τοὺς ἐχθρούς, ἃ τοῖς τὰ κοσμικὰ φρονοῦσιν ἐπέραστα τυγχάνει, λέγων· «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν δὲ διψᾷ, πότιζε· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»· ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπαινέσας τὴν παρθενίαν καὶ ἀζυγίαν, οὐ προέθετο βραβεῖα πνευματικὰ τοῖς φυλάξασιν, ἀλλ' ἅπερ θέλουσιν οἱ ἐθνικοὶ, εἰρήνην δηλαδὴ καὶ ἡσυχίαν ἀπὸ τῶν τοῦ γάμου μεριμνῶν· ἦσαν γὰρ τέως κάκεῖνοι κοσμικὰ φρονοῦντες· τοῖς τοιούτοις οὖν κἀνταῦθα ὁ ψαλμωδὸς προϋθῆκε γυναικαὶ καὶ υἱοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεόν. Σὺ δέ μοι νόει καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ

σοφὴν ψυχὴν τοῦ φοβουμένου τὸν Θεόν, γυναῖκα εὐθηνούσαν ἔργοις θεαρέστοις καὶ τῷ λοιπῷ πνευματικῷ πλούτῳ βρίθουσαν· υἱοὺς δὲ αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἔνθεα κατορθώματα, ἀνθηρὰ τε καὶ ἀειθαλῆ ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν. Τράπεζαν δὲ αὐτοῦ τὴν ἀφθονίαν καὶ δαψίλειαν, ὧν παρὰ Θεοῦ ἀπολαύει ἀγαθῶν. Προσέτι νοητέον οὕτω καὶ τὸν ἀρχιερεὰ ἱερουργοῦντα, καὶ κύκλῳ τῆς ἀγίας τραπέζης περιεστῶτας ἔχοντα τοὺς συλλειτουργοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, τοὺς ὄντας υἱοὺς τῆς συζύγου τῆς εὐθηνούσης, ἥτοι τῆς ἱεραρχίας αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐστιν ἡ ἀγία Ἐκκλησία.

6 **Εὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών, καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ. πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.**

7 **Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου· εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.**

Θεὸς εἰς Χριστὸν πιστεύων λέγεται φοβούμενος τὸν Θεόν. Τοῦτον εὐλογεῖ ὁ Θεὸς ἐκ Σιών, ἥτοι ἐκ τοῦ ὕψους τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ καταξιῶν αὐτὸν ἰδεῖν καὶ ἀπολαβεῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ. καὶ ὀφείσθαι τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν, ἥτοι τὰς ἀρετὰς τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ υἱῶν, τὰ τε γέρα καὶ τοὺς μισθοὺς αὐτῶν, καὶ τότε ἔσται εἰρήνη καὶ παῦσις τῶν δεινῶν, καὶ ἄνεσις ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ, τὸν νοερῶς ὀρῶντα τὸν Θεόν.

(1) Ἀ Κορινθ. β', 9.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΗ'.

Ὡδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμός πρόρρησιν ἔχει τῶν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐπαναστάντων Ἰουδαίοις ἐθνῶν καὶ διδάσκονται λέγειν.

1 **Π**λεονάχης ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου εἰπάτω δὴ Ἰσραήλ.

2 **Π**λεονάχης ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου· καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι.

Ο μὲν αἰσθητός Ἰσραήλ κελεύεται ἐνταῦθα λέγειν, ὅτι ἐκ νεότητός μου, καὶ ἀφ' οὗ προσήλθον εἰς γενεάν, πλεονάχης ἐπολέμησάν με ἐχθροί· καὶ ἐν μὲν τῇ Αἰγύπτῳ ἐκάκωσάν με καὶ ἐταλαιπώρησαν οἱ περὶ Φαραῶ, ἐν δὲ τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ οἱ περὶ Ἀμαλήκ, ἐν δὲ τῇ Παλαιστίνῃ Χαναναῖοι, Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι καὶ ἄλλοι· ἀλλ' οὗτοι πάντες οὐκ ἴσχυσαν ἀπολέσαι με. Ταῦτα δὲ καὶ ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς, τοῖς νοητός Ἰσραήλ χρηματίσασιν ἀρμόττει λέγειν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς Χριστόν τὸν Θεὸν πίστεως ἡμῶν, πλεονάχης οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν οἱ ἀσεβεῖς ἐπολέμησαν ἡμᾶς, βουλόμενοι ἐξολοθρεῦσαι τὸν Χριστιανισμόν, μετὰ τούτους ἤγειραν πόλεμον οἱ αἵρετικοί, βουλόμενοι διαστρέφαι τὴν ὁρθότητα τῆς εὐσεβείας ἡμῶν, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐκτελέσαι ἴσχυσαν ἀμφοτέροι. Τοῦτο δύναται λέγειν καὶ ὁ ἐκ νεότητος πρὸς ἀσκητικούς ἀγῶνας ἀποδυσάμενος καὶ πολλάκις ἐπιβουλαῖς ἐναντίων δυνάμεων ἀντικρουσθεὶς καὶ νικήσας.

3 **Ε**πὶ τὸν νῶτόν μου ἐτέχταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάχρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

Επὶ τὸν νῶτόν μου, τουτέστιν, ἐξόπισθεν καὶ ἀπόντος μου, ἢ μετὰ τὸ στρέφαι τὸν νῶτόν μου καὶ παρελθεῖν με οἱ ἐχθροί μου ἐσκευώρην καὶ ἐπαλμῶντο κακά μοι. Σημαίνει δὲ καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν ἐτεκτύναντο οἱ Ἑβραῖοι καὶ ἐβάστασεν αὐτὸς ἐπὶ νώτου· καὶ τὰς ἐπὶ νῶτον μάστιγας, ἃς ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπήνεγκαν οἱ ἅγιοι Μάρτυρες· ἢ ἀντὶ τοῦ, κατέκαμψον τὸν νῶτόν μου αἷς ἐτεκτύναντο βασάνοις. Δηλοῖ δὲ καὶ τὰ βαρέα φορτία, ἃ ἐπετίθουν ἐπὶ τὸν νῶτον τῶν Ἑβραίων οἱ ἀγγαρεύοντες, ὅπερ ἦν ἀνομία· ταύτην δὲ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν ἐμάχρυναν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἐργαζόμενοι ἀφειδῶς καὶ ἐπιτείνοντες ἀσπλάγχυνως τὰ κακά, περὶ ὧν καὶ ὁ Θεὸς ἐν Ἡσαΐα λέγει· «Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας ὡς σχοινίῳ μακρῷ, καὶ ὡς ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως τὰς ἀνομίας» (1). Ταῦτα ἀρμόττει τοῖς ἐπὶ πολὺ ἁμαρτάνουσι, καὶ ἀμετανοήτως διατελοῦσι, καὶ ἑαυτοὺς ἀπὸ Θεοῦ μακρύνουσι.

4 **Κ**ύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένους ἁμαρτωλῶν.

5 **Α**ἰσχυνθήτωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, πάντες οἱ μισοῦντες Σιών.

Αυχένους ἁμαρτωλῶν λέγει τὰς μηχανὰς καὶ ἐπιβουλάς, ἃς ὡς κλοιοὺς ζευγνῦσι καὶ συν-

(1) Ἡσ. ε', 18.

δέουσιν οἱ ἀσεβεῖς ἐπὶ τοὺς αὐχένας τῶν πιστῶν. Ταύτας ὁ δίκαιος Κύριος συντρίψας καὶ τοὺς βρόχους αὐτῶν διαρρήξας, ἀπαλλάττει τοὺς εἰς αὐτὸν προστρέχοντας· τοὺς δὲ μισοῦντας Σιών, ἤτοι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀποστρέφει εἰς τὰ ὀπίσω κατησχυμένους.

6 Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωματίων, ὃς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη.

7 Οὐ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων.

8 Καὶ οὐκ εἶπον οἱ παράγοντες· εὐ-

λογία Κυρίου ἐφ' ἡμᾶς· εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Οἱ αὐτοὶ γενήσονται ὡς χόρτος, οὐχ ὁ ἐν γῇ φυόμενος καὶ ἐν τινι διαστήματι χρόνου διαρκῶν· τοιοῦτω γὰρ χόρτῳ πᾶς ἄνθρωπος ἀπεικάζεται· ἀλλ' ὡς χόρτος δωματίων, ὁ τάχιστα ξηραίνόμενος καὶ πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι διὰ τὸ ἀπαγῆς τῆς ρίζης αὐτοῦ, φθειρόμενος. Οὕτω ταχύτρεπτος ἢ τῶν κακῶν εὐδαιμονία, ὡς ὁ χόρτος τῶν δωματίων, οὐ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ εἰργάσαντο ταῖς χερσὶν αὐτῶν τι πλήρες, οὐδὲ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων· οὐδὲ γὰρ ἐν αὐτοῖς ἀγαθὸν ἀξιοταμίευστον ἐν τῷ νῷ, οὐδὲ φέρον τὸν ἄνθρωπον εἰς αὐξήσιν καλὴν καὶ καρποφορίαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΘ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Τῶν δικαίων χορὸς ταύτην τῷ Θεῷ τὴν ἰκετείαν προσφέρει· μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ τὸ προοίμιον.

1 **Ε**κ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε, Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου.

2 Γενηθήτω τὰ ὠτά σου, προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

Δέγει ὁ Παροιμιαστής ἐν κεφαλαίῳ δεκτῷ· «Υἷδωρ βαθύ, λόγος ἐν καρδίᾳ ἀνδρός, ποταμός δὲ ἀναπηδῶν, καὶ πηγὴ ζωῆς» (1)· εἶπε δὲ καὶ Ἰουδίθ· «Ὅτι βάθος καρδίας ἀνθρώπου οὐχ

εὐρήσετε, καὶ λόγους τῆς διανοίας αὐτοῦ οὐ διαλήψεσθε» (2). Λέγομεν οὖν, ὅτι ὁ ὀλιγόπιστος ἐπικαλεῖται καὶ τιμᾷ τὸν Θεὸν τῷ στόματι μόνῳ, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει Θεοῦ· ὁ δὲ ζέων τῇ πίστει κράζει πρὸς τὸν Θεὸν οὐ φωνῆς κραυγῇ μόνῃ, ἀλλ' ἐκ βαθέων τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ τοιαύτη κραυγὴ προσφέρει τῷ Θεῷ τὸ ὀφειλόμενον, καὶ δυσωπεῖ αὐτὸν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ζητουμένων. Ἐτι τὸ, ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, δύναται νοηθῆναι καὶ οὕτως· ἐν βάθεσι θλίψεων βεβυσμένος ὑπάρ-

(1) Παροιμ. ιγ', 3. (2) Ἰουδίθ, γ', 14.

χων, ἐκέκραξά σοι, Κύριε, διό εισάκουσον τῆς φωνῆς μου καὶ τὰ ἐξῆς.

3 **Ε**ὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;

Εὰν, φησὶν, ἀνερευνήσης, Κύριε, λεπτομέρεστερον πράξεις, λόγους καὶ ἐννοίας ἡμῶν, καὶ ἐκάστου παραπτώματος εὐθύνας εἰσπράξης, τίς ὑπομενεῖ τὴν δικαίαν σου ὀργήν; ἢ τίς εὐρεθήσεται καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου; Ταῦτα δὲ λέγει ὁ ψαλμωδός, τὴν ἀπόγνωσιν τῶν ἁμαρτανόντων ἀπωθούμενος, ἵνα μὴ λέγοιεν, ἐγὼ ἁμαρτωλὸς εἰμι, καὶ πῶς εἰσακούσεται μου Κύριος; ἀλλὰ μνημονεύειεν τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῶ τρίτῳ Ἑσαίου τοῦ Προφήτου εἰρημένου· «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου».

4 **Ο**τι παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστιν· ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε.

5 **Υ**πέμεινεν ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν λόγον σου, ἤλπισεν ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τὸν Κύριον.

Παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστιν, ἀντὶ τοῦ, παρὰ σοῦ ἐλεύσεται ὁ μονογενὴς σου Υἱὸς σαρκοφόρος, ὃς ἐστὶν ἱλασμός τῶν τοῦ κόσμου ἁμαρτιῶν, ὡς γράφει καὶ ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς, λέγων· «Ἐὰν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα,

Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου». Τὸ δὲ, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε, οἶονεὶ λέγοντός ἐστιν, ὅτι Μωϋσῆς ἰδὼν τὴν δόξαν σου, ὠνόμασέ σε ἐλεήμονα καὶ οἰκτίρμονα. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν ὀνομάτων προσκτώμενος καὶ γὰρ ἀφορμὴν καὶ πεποίθησιν, προσμένω τὸ ἔλεος καὶ τὸν οἰκτιρμὸν παρὰ σοῦ· καὶ ἤλπισεν ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν λόγον σου, ὃν εἶπας τῷ αὐτῷ Μωϋσῇ, ποιήσω ἔλεος μετὰ τῶν φοβουμένων με εἰς χιλίας γενεάς.

7 **Α**πὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτός, ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.

7 **Ο**τι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος, καὶ πολλὴ παρ' αὐτῷ λύτρωσις.

8 **Κ**αὶ αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ.

Ο ἀπὸ πρωΐας τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας καὶ ἀπὸ νεότητος αὐτοῦ ἐθισθεὶς φυλάσσεσθαι, καὶ ἀπέχεσθαι μὲν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ἐργάζεσθαι δὲ τὸ ἀγαθόν, τὸ πρόξενον τοῦ εἰς Θεὸν ἐλπίζειν, ὀφείλει προσαρμόσαι τὴν νύκτα, ἥτοι τὴν τελευτὴν τῆς ζωῆς αὐτοῦ τῇ πρωΐᾳ, τουτέστι, τῇ ἀρχῇ ταύτης. Ἡ σημαίνει τὸ ῥητόν, ὅτι ἐλπιστέον ἐπὶ Κύριον ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἣν ἀπεικάζει τῇ πρωΐᾳ, καὶ ἐν νυκτὶ, τουτέστιν, ἐν θλίψει καὶ δυστυχίᾳ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ'.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν.

Ταπεινοφροσύνην ὁ προφητικὸς ἐκπαιδεύει λόγος, καὶ τῶν ταύτης ἐραστῶν εἰσάγει τὸ πρόσωπον προσευχομένων καὶ τὸν Θεὸν λιπαρούντων.

1 **Κ**ύριε οὐχ ὑψώθη ἡ καρδιά μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου.

2 Οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις, οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ.

3 Εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν, ἀλλὰ ὑψωσα τὴν ψυχὴν μου. Ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τὴν ψυχὴν μου.

4 **Ε**λπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Εἰ ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους γράφων, γέγονα ἄφρων καυχώμενος, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε, ὀνομάζει τὴν καύχησιν ἀφροσύνην, διατί ὁ θεσπέσιος Προφήτης ἐνταῦθα καυχᾶται ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀτυφίᾳ; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁ ἐπ' ἀρεταῖς κομπᾶζων, ἵνα ἐπισπάσῃται τὸν παρ' ἀνθρώπων ἔπαινον, οὗτος διαβέβληται καὶ τὸν μισθὸν τῆς ἀρετῆς ἀπολώλεκεν, ὅπερ συμβέβηκε τῷ ἐν Εὐαγγελίοις Φαρισαίῳ, κομπᾶζοντι ἐπὶ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ αὐτοῦ· ὁ δὲ καυχώμενος ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου καὶ ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πίστει, οὗτος οὐ

μόνον ἐπαινεῖται, ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴν ἀποτινύει· ὁ γὰρ μὴ ἐπὶ τοιούτοις σεμνυνόμενος, ἀχάριστός ἐστιν ἐπὶ ταῖς θεοσδότοις εὐεργεσίαις. Ὁ τοίνυν ψαλμωδὸς ἐνταῦθα λέγει τὸ, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδιά μου καὶ τὰ λοιπὰ, οὐκ ἐφελκόμενος τὸν παρ' ἀνθρώπων ἔπαινον, ἀλλ' ἡμᾶς διδάξει βουλόμενος, ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης παραπτώσεώς ἐστιν· αὕτη γὰρ καθεῖλεν ἀπ' οὐρανοῦ τὸν ἄγγελον, καὶ διάβολον πεποίηκεν· ἐξήγαγε καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὑποκείμενον πάθεσι κατέστησε· καὶ ὅτι δέον ἀπωθεῖσθαι ταύτην, ὥστε καὶ τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν οὐδόλως συνδιαितᾶσθαι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, οὐκ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ. Τὸ δὲ, ἀλλὰ ὑψωσα τὴν ψυχὴν μου καὶ τὰ λοιπὰ, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἠτένισα πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀξίας, καὶ τοι βασιλεὺς ὑπερένδοξος ἤμην, οὐδὲ εἰς τοῦτο ἀπέβλεψα, οὐδὲ ὑψώθη ἡ καρδιά μου ἐν ἀλαζονείᾳ, οὐδ' ἐπὶ τοῖς κοσμικοῖς προσήρειδον τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ πρὸς τὰ οὐράνια, ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, γεγονὼς καὶ γὰρ ἄτυφος καὶ ἄκακος ὡς νήπιον. Τούτῳ συνάδει καὶ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένον· «Ἐὰν μὴ σραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (1). Ὁ οὖν ὑψῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τοὺς τε ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν καρδίαν ἐπὶ τὰ οὐράνια, οὗτος ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐστί,

(1) Ματθ. ιγ', 3.

καὶ ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ ὅσον ἐταπεινώθη, τοσοῦτον καὶ ἡ ἀντανόησις ἐπὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ γενήσεται· ὁ ταπεινὸς γὰρ ἑαυτὸν ὑψώθησεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΑ΄.

Ὁδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Πολλὴν ὁ ψαλμὸς οὗτος πρὸς τὸν δγδοηκοστὸν ὀγδοὺν ἔχει συγγένειαν· καὶ γὰρ ἐνταῦθα καθεὶ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἱκετεύουσιν οἱ ἐν Βαβυλῶνι δορυάλωτοι, τὰς πρὸς τὸν μέγαν Δαβὶδ ὑπ’ αὐτοῦ γεγενημένους ὑποσχέσεις ἀνθ’ ἱκετηρίας προσφέροντες, καὶ τυχεῖν ἀξιοῦντες συγγνώμης. Ἐχει δὲ καὶ πρόρρησιν τοῦ κατὰ σάρκα βλαστήσαντος ἐκ γένους Δαβὶδ τῆς οἰκουμένης Σωτῆρος.

1 **Μ**νήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ.

2 **Ὡς** ὥμοσε τῷ Κυρίῳ, ἠΐξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

3 **Εἰ** εἰσελεύσομαι εἰς σκῆνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου.

4 **Εἰ** δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσαγμόν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου.

5 **Ἔως** οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

Πολλὰς μὲν ἀρετὰς ἐκέκτητο ὁ μακάριος Δαβὶδ· πιστὸς γὰρ εἰς Θεὸν ἦν, εὐλαβὴς, ἐλεῆμων, ταῖς προσευχαῖς καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ προσκαρτερῶν, ἀνδρεῖος, φρόνιμος, πλουσίους χαρί-

μασι κεκοσμημένος ὑπῆρχεν, οὐδεμιᾶς δὲ τούτων μέμνηται, ἀλλὰ μόνως τῆς πραότητος, εἰπὼν· μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ· καὶ ταύτης οὐ καυχώμενος, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐζήτει εὐρεῖν τόπον ἀναπαύσεως καὶ σκηνώμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Τόπος δὲ καὶ σκηνώμα καὶ ἀνάπαυσις τῶν δσίων τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ γῆ τῶν πραέων· ἀληθέστερον δὲ τοῦτο ἐγεγόνει ἐπὶ τοῦ ἐκ Δαβὶδ γεννηθέντος Κυρίου ἡμῶν, ὃς λέγει· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν» (1)· καὶ ἐν ἄλλοις εἶπε· «Μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (2)· ὅτι καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ πραότητος σκηνώμα τοῦ Θεοῦ ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους· διὰ τοῦτο καὶ ὁ μύστης αὐτοῦ, ὁ μέγας προφητάναξ τῆς πραότητος αὐτοῦ μέμνηται, καὶ ταύτην προβάλλει πρὸς τὸν Θεόν, παρακαλῶν ἵνα ἔνεκεν τῆς πραότητος αὐτοῦ ἐξευμαρίσῃ τὸ σκοπούμενον αὐτῷ, καὶ εὕρῃ τόπον ἀρμόδιον καταθεῖναι τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου καὶ ποιῆσαι αὐτὸν ναὸν καὶ λατρευτήριον τοῦ Θεοῦ. Οὐκ εἶπε δὲ, ἕως οὗ οἰκοδομήσω, ἀλλ’ ἕως οὗ εὕρω τό-

(1) Μαθτ. ε' 3. (2) Ματθ ια', 29.

πον τῷ Κυρίῳ· οὐ γὰρ αὐτὸς ᾠκοδόμησε τὸν ναόν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν εὔρε τὸν τόπον, Σολομὼν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ᾠκοδόμησε. Τοῦτο δὲ ἦν προμήνυσις τοῦ ἀπορρήτου μυστηρίου, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ οὐκ ἠννηθρώπησεν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἠυδόκησεν, ὁ δὲ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱὸς ἠννηθρώπησε, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον υἱὸς Δαβὶδ γεγονώς, ὡς ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ γεννηθείς· οὗτος ᾠκοδόμησε τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα ναὸν ἅγιον τῆς αὐτοῦ θεότητος εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς, ὡς καὶ Σολομὼν ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν εὐδοκίᾳ τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς· ὁ γὰρ Δαβὶδ ὤμοσε καὶ ἠΐξαστο τῷ Κυρίῳ μὴ ἀναπαυθῆναι εἰς σκῆνωμα οἴκου αὐτοῦ, μηδὲ ἀναβῆναι ἀμερίμνως ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς αὐτοῦ, μηδὲ δοῦναι ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, μηδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμὸν, μηδὲ ἀναπαυσιν τοῖς κροτάφοις αὐτοῦ, ἕως οὗ εὕρῃ τόπον εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ, ὃν καὶ εὔρεν. Ἦν δὲ ὁ τόπος ἔνθα πρότερον θύσας τῷ Θεῷ, ἀνεχαίτισε τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ πανωλεθρίαν καὶ ἔστησε τὴν ῥομφαίαν τοῦ ἀγγέλου τὴν σφάττουσαν τοὺς ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ· ἐκεῖ ᾠκοδόμησεν ὁ πάνσοφος Σολομὼν τὸν ναόν, τύπος γεγονώς τῆς ἐνυποστάτου σοφίας τοῦ Θεοῦ, τῆς οἰκοδομησάσης τὴν ἐν ἑαυτῇ ἀνθρωπότητα πρὸς κάθερξιν καὶ ἀνακοπὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων πανωλεθρίας.

6 Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφραθᾷ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ.

7 Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ.

Εὐφραθὰ ὀνομά ἐστι τῆς Βηθλεὲμ πόλεως

Δαβὶδ, διὸ ἐνταῦθα Εὐφραθὰ νοεῖται αὐτὸς ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔστιν ὁ λόγος ὡς ἀπὸ τῶν ἀπ' αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλῶνος ἐπανακαμψάντων, οἵονεὶ λεγόντων· ἠκούσαμεν ἐν Γραφαῖς ἁγίαις, ὅτι ἐπηγγείλω, Κύριε, τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ σου Δαβὶδ τῷ Εὐφραθαίῳ, ἣν εὕρομεν τετελεσμένην ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ, ἥτοι ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ· εἰς ταύτην οὖν ἀξιώσον ἡμᾶς εἰσελθεῖν, εὐρόντας τὸν ναόν σου ἀνοικοδομηθέντα καὶ εὐπρεπισθέντα καὶ προσκυνῆσαι εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες σ, ἥτοι ἡ κιβωτὸς, ἐν ᾗ τὰς ὁδοιπορίας τερατουργῶν ἐποίησας. Μᾶλλον δὲ τοῦτο τὸ ῥητὸν ἀρμόττει περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν Εὐφραθᾷ μὲν, ἥτοι ἐν τῇ Βηθλεὲμ γεννηθέντος, ἔνθα καὶ ἠκούσθη ἡ ἔνσαρκος αὐτοῦ παρουσία, τῶν ἀγγέλων δοξολογησάντων, εὕρομεν δὲ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν αὐτοῦ ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ, ἥτοι ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα καὶ εἰσελευσόμεθα καὶ προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, τοὺς τόπους δηλαδή, οὓς ποσὶν ἀνθρωπίνους περιεπάτησε καὶ τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ὁ τόπος τῆς σταυρώσεως καὶ ταφῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἦν κῆπος, διὸ προφητικῶς ἀπεικασθῇ πεδίοις τοῦ δρυμοῦ.

8 Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιασματοῦ σου.

9 Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην, καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται.

10 Ἐνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποσρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου.

Κιβωτός τῆς Διαθήκης Κυρίου ἐκ ξύλων οὔσα κατεσκευασμένη ἀσήπτων καὶ περιεκαλυμμένη χρυσίῳ, τύπος ἐχρημάτισε τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἀναμαρτήτου οὔσης καὶ περιεκαλυμμένης τῇ ἀγλαίᾳ τῆς Θεότητος. Λέγει οὖν ἐνταῦθα ὁ Προφήτης· ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν βασιλείαν σου, σὺ καὶ ἡ ἁγία ἀνθρωπότης σου, ἣν προσείληφας ἐν τῇ ὑποστάσει σου καὶ ἡγίαςας ταύτην· ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς κιβωτοῦ λέγει τῆς αἰσθητῆς, ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ἀναχάλεσον δηλαδή καὶ ἀνόρθωσον τὴν λατρείαν σου καὶ ἀποκατάστησον ταύτην, οἷα ἦν πρὸ τῆς διασπορᾶς ἡμῶν, ὅτε ὡς ἐπαναπαυόμενος καὶ εὐδοκῶν ὑπῆρχες ἐπ' αὐτῇ· ἀποκατάστησον δὲ καὶ τὴν κιβωτὸν τοῦ ἁγιάσματος σου, μὴ ἔῶν αὐτὴν ἀμείβειν τόπον ἐκ τόπου. Ταῦτα δὲ εἴρηται πρὶν ἢ Σολομῶν οἰκοδομήσῃ τὸν ναόν. Ὅρα δὲ, ὅτι οὐ ζητεῖ σωματικὰ καὶ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, ἀλλὰ κατάπαυσιν τῆς κιβωτοῦ τοῦ ἁγιάσματος, δικαιοσύνην τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀγαλλίασιν τοῖς ὁσίοις. Τὸ δὲ, ἐνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σε μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σε, ἀντὶ τοῦ, δέομαί σε, Κύριε, ποιήσόν μοι χάριν καὶ ἴσθι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής, οὗτινος καταστήσεις βασιλέα, κεχρισμένον χρίσματι τῆς βασιλείας, καὶ ἱερέα καὶ ἡγεμόνα τοῦ λαοῦ.

11 Ὡμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

12 Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου, καὶ τὰ μαρτύριά μου ταῦτα, ἃ διδάξω αὐτούς.

13 Καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἕως τοῦ αἰῶνος καθιοῦνται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

14 Ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών, ἡρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτοῦ.

15 Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα αἰῶνος· ὧδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετίσαμεν αὐτήν.

Οἱ Ἑβραῖοι ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν, ψευδίζουσι τὸν λόγον, ὃν εἶπε Κύριος τῷ Δαβίδ, ὅτι ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ θήσεται ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ· εἰ γάρ, ὡς φάσκουσιν, οὐκ ἔστιν ὁ λόγος οὗτος περὶ τοῦ προσδοκωμένου Μεσίου, τὸ καθίσαι ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔσται ὁ Θεὸς οὐκ ἀλήθειαν ὁμωμοκῶς, ἢ ἔσαι ἀθετήσας τὴν ὑπόσχασιν· εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ Θεὸς καὶ πιστὸς, οὗτοί εἰσιν οἱ ψευδόμενοι. Εἰ δὲ φαῖεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου βασιλείας, λέγομεν, ὅτι οἱ ἅγιοι Προφῆται οὐ προεῖπον βασιλείαν κοσμικὴν ἔσεσθαι τῷ προσδοκωμένῳ Μεσίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον ἔφησαν ἀφοφῆτι γενήσεσθαι τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὡς δρόσου ἐπὶ πόκον, καὶ ὅτι κατ' αὐτοῦ συναχθήσονται βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ὅτι ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθήσεται, καὶ τραυματισθήσεται, καὶ μωλωπισθήσεται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ βαστάσει τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, ὅξος τε καὶ χολὴν ποτιεῖται καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ σταυρωθήσεται καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Τὴν δὲ βασιλείαν αὐτοῦ οὐκ ἐπίγειον ἀλλ' οὐρανίαν νοητέον. Καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον δὲ αὐτοῦ ἐκάθισε βασιλεὺς καὶ ἀρχιερεὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ ὅ,τε ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ

οἱ ἀπὸ τῆς φυλῆς Ἰούδα μαθηταὶ αὐτοῦ κατέστησαν ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς ἐπὶ θρόνου ἱεραρχίας, ὡσαύτως καὶ οἱ διάδοχοι τούτων μέχρι τοῦ νῦν κάθονται ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ ἐν τῇ νοητῇ Σιών, ἥτις ἐστὶν ἡ ἁγία Ἐκκλησία, ἣν ἡρετίσατο εἰς κατοικίαν ἑαυτῶ ἕως τοῦ αἰῶνος, ὅτι ἐξελέξατο αὐτὴν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν.

16 **Τ**ὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω· τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτον.

17 **Τ**οὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν, καὶ οἱ ὅσοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται.

Οἱ μὲν Ἑβδομήκοντα ἡρμήνευσαν τὴν θήραν, ἄλλοι δὲ, τὴν χήραν. Ἀκύλλας δὲ καὶ Σύμμαχος, ἐπισιτισμὸν καὶ εὐετηρίαν. Ταῦτα δὲ πάντα σημαίνουν ἀφθονίαν χαρισμάτων· τὴν Ἐκκλησίαν τοιγαροῦν τῶν Χριστιανῶν σιτίζουσι καὶ τρέφουσιν ἀφθονα χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος· τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ πτωχοὺς τῷ πνεύματι, τὰς τὴν πτωχείαν καὶ ταπείνωσιν καταδεξαμένους, χορτάζει τῷ ἄρτι τῷ οὐρανίῳ, ὅς ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· τοὺς δὲ ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύει ἁμφια δηλοῦντα ὅσα συνήργησε πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου, περὶ ὧν ἀμφίῳ ἐρμηνείαν σαφεστάτην γεγράφαμεν ἐν

τῷ περὶ μυστηρίων· οἱ δὲ ὅσοι αὐτῆς ἀγαλλιῶνται ἀγαλλίασιν πνευματικὴν. Θήραν δὲ τῆς νοητῆς Σιών, ἥτοι τῆς Ἐκκλησίας, ἐννοεῖ ὁ Ἀνώνυμος τῶν λαοῦς, οὓς ἐθρέυσαντο οἱ Ἀπόστολοι ταῖς διδασκαλίαις αὐτῶν, ἀνελκύσαντες αὐτοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης τῆς ἀσεβείας πρὸς τὸ φῶς τῆς πίστεως· τοὺς εὐλογῶν εὐλόγησεν ὁ Κύριος καὶ ἐπλήθυνε.

18 **Ε**κεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου.

19 **Τ**οὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμα μου.

Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι Σιών ἐννοοῦσι τὴν Μωσαϊκὴν λατρείαν· αὕτη δὲ παρῆλθε καὶ ὤχετο· οἱ δὲ Χριστιανοὶ Σιών ἐννοοῦμεν τὴν τοῦ Χριστοῦ λατρείαν, τὴν ἐν τῇ Σιών νομοθετηθεῖσαν καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐπιλάμψασαν· ταύτην προμηνύει ὁ προφητικὸς λόγος, διαμενεῖν εἰς αἰῶνα αἰῶνος, ἐν ᾗ ἀνέτειλε κέρας τῷ Δαβίδ, ἥτοι δύναμις καὶ ἐξουσία τῷ Ἰησοῦ, τῷ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ, καὶ λύχνος τῷ Χριστῷ, ἥτοι δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια, ἥτις ἐνέδυσσε αἰσχύνην τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ματαιώσασα ἃ ἐβλήυσαντο κατ' αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ ἐξανθεῖ καὶ εὐθαλεῖ τὸ ἁγίασμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐπρέπεια.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΒ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Επὶ τοῦ Ῥοβοὰμ διηρέθησαν αἱ φυλαί, καὶ αἱ μὲν δέκα τῷ Ἱεροβοὰμ ἠκολούθησαν, αἱ δὲ δύο τὴν Δαβιτικὴν ἡσπάσαντο βασιλείαν. Μετὰ μέντοι τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, καὶ πάλιν συνήλθον καὶ τὴν συμφωνίαν ἡγάπησαν, καὶ μίαν ἔσχον ἡγεμονίαν, καὶ κοινὴν τὴν κατὰ νόμον ἀπετέλουν λατρείαν. Ταῦτα τοίνυν οὗτος ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει.

Ιδοὺ δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν; ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό;

Προείπομεν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σολομῶντος, ὀργισθέντες ἀπεστάτησαν καὶ διηρέθησαν, καὶ αἱ μὲν δέκα φυλαὶ κατέστησαν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλέα ἐν Σαμαρείᾳ, ὀνομάσαντες αὐτὸν βασιλέα Ἰσραὴλ, αἱ δὲ λοιπαὶ δύο φυλαὶ ἔμειναν ὑπὸ τὸν Ῥοβοὰμ τὸν βασιλέα Ἰούδα, καὶ τοῦτο γέγονεν αὐτοῖς ἀρχὴ προνομῆς καὶ μετοικεσίας. Ἐπανελθόντες μέντοι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, συνδιετέλεσαν ἅμα ἀδιαίρετοι μέιναντες· τοῦτο προκατιδὼν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ὁ Προφήτης λέγει, ἰδὲ δὴ τί καλόν ἢ τί τερπνόν; ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό· δηλῶν τῷ λόγῳ, ὅτι οὐ πᾶν ὥραϊον ὠφέλιμον· οὐδὲ πᾶν ὠφέλιμον ὥραϊον τῷ εἶδει. Τὸ δὲ κατοικεῖν τῆς ἀδελφῆς, δηλαδὴ τῆς ὁμοπίστους ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὠφέλιμόν τέ ἐστι καὶ τερπνόν· τὸ γὰρ ἐν ὁμονοίᾳ τῆς εὐσεβείας καὶ συναθροίσει ἐν ἐνὶ τόπῳ κατοικεῖν, τοῦτο τερπνόν· τὸ δὲ καὶ ἐν συμφωνίᾳ τὸ ἀγαθὸν πράττειν, τοῦτο καλόν· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ τετάρτῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· « Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἑνα, οἷς ἐστὶν αὐτοῖς μισθὸς ἀγαθὸς ἐν μόχθῳ αὐτῶν· ὅτι ἐὰν πέσωσιν, ὁ εἷς ἐγερεῖ τὸν μέτοχον αὐτοῦ· καὶ οὐαὶ αὐτῷ τῷ ἐνί, ὅταν πέσῃ καὶ μὴ ἦ

δεύτερος ἐγεῖραι αὐτόν. Καί γε ἐὰν κοιμηθῶσιν οἱ δύο, καὶ θέρμῃ αὐτοῖς, καὶ ὁ εἷς πῶς θερμανθῇ; καὶ ἐὰν ἐπικραταιωθῇ ὁ εἷς, καὶ οἱ δύο στήσονται κατέναντι αὐτοῦ, καὶ τὸ σπαρτίον τὸ ἐν-τρίτον οὐ ταχέως ἀποβράγῃσεται ». Προσέτι ἀδελφῆς κατοικοῦντας ἅμα, νοητέον τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἡνωμένας, τὸ θυμικόν, φημί, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν μετὰ τοῦ λογιστικοῦ καὶ τὴν ὁμόνοιαν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς.

2 Ὡς μῦρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών.

3 Τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὠαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ, ὡς δρόσος Ἀερμῶν, ἢ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών.

4 Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, ζῶν ἕως τοῦ αἰῶνος.

Τὴν ὁμόνοιαν καὶ ὁμοφροσύνην παρεικάζει ὁ Προφήτης τῷ ἀρωματικῷ χρίσματι, ᾧ περ κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ ἐχρίσθη Ἀαρών καὶ οἱ τούτου διάδοχοι ἀρχιερεῖς, καταρρέοντι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν μέχρι τοῦ πώγωνος καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδυμάτων, φαιδρύνοντί τε αὐτοὺς καὶ εὐωδιάζοντι τοῖς ἀρώμασι καθ' ὁμοιότητα τῆς δρόσου τῆς λεγομένης Ἀερμῶν,

τῆς καταβαινούσης ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών. Ὁ δὲ Ὁρι-
γένης μύρον ἀρωματικὸν λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἁ-
γιον· κεφαλὴν δὲ Ἀαρών, τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυ-
χῆς, πώγωνά δὲ τὸν λόγον, τὸν ἐκ τοῦ λογιστικοῦ
ἐκπορευόμενον ὡς πώγωνά ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, καὶ
ἐπιφράττοντα τὴν καρδίαν καὶ περισκέποντα τὰ
πάθη καὶ ἱερατεύοντα τῷ Θεῷ τὰς εὐαρέστους πρά-
ξεις· ἡ γὰρ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος κατα-
βαίνει ἀπὸ τοῦ νοῦς τοῦ ἀρχιερέως ἐπὶ τὸν λόγον
αὐτοῦ, καὶ καταντᾷ μέχρι τῆς ὥας τῶν ἐνδυμάτων
αὐτοῦ, δηλαδή ἄχρι καὶ αὐτῶν τῶν φανερῶν πρά-
ξεων αὐτοῦ, φαιδρύνουσα καὶ ἀγλαΐζουσα αὐτὸν ἔ-
σωθέν τε καὶ ἔξωθεν κατὰ τε τὸν νοῦν καὶ κατὰ
τὰς πράξεις, καὶ εὐάρεστον αὐτὸν ποιοῦσα κατὰ τε

τὸν ἔσω καὶ ἔξω ἄνθρωπον. Ὁρη δὲ Σιών, τοὺς ἐκ-
λεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς τὰ θεῖα ὕψη ἐποπτεύοντας,
ἀφ' ὧν κατέρχεται δρόσος Ἀερμῶν, ὅπερ ἐρμηνεύε-
ται σοθητικὸν τῶν θηρίων· ἡ γὰρ χάρις τοῦ πανα-
γίου Πνεύματος ἐκκρούει καὶ ἀποσοβεῖ τὰ θηριώδη
πάθη. Τοιαύτη ἦν ἡ ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους καταβάσα
χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐν τῷ ὄρει Σιών,
δι' ἧς ἀπεκρούσαντο τὰ ἄγρια θηρία τὰ τε νοητὰ
καὶ τὰ αἰσθητά. Προσέτι δρόσος Ἀερμῶν νοεῖται καὶ
τὸ ἅγιον βάπτισμα. Αὕτη δὲ ἡ χάρις τοῦ βαπτίσμα-
τος δέδοται ἐν Σιών καὶ ἔστι σοθητικὴ τῶν νοητῶν
θηρίων, καὶ ἐν ταύτῃ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλο-
γίαν καὶ τὴν ζωὴν τὴν διαμένεσαν ἕως τοῦ αἰῶνος.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΓ'.

Ὡδὴ τῶν ἀναβαθμῶν.

Ἀρμόττει δὲ καὶ οὗτος τοῖς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπανελθοῦσι. Προσφέρει δὲ καὶ πᾶσι τοῖς εὐσεβέσι
παραίνεσιν, ὥστε μὴ μόνον μεθ' ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν.

1 **Ι**δοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον
πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου.

2 **Ο**ἱ ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν
αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν.

3 **Ε**ν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας
ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια, καὶ εὐλογεῖτε τὸν
Κύριον.

4 **Ε**ὐλογῆσαι σε Κύριος ἐκ Σιών, ὁ
ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Διὰ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι

οὐ πάντες οἱ εὐλογοῦντες καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν
εὐάρεστοί εἰσιν, ἀλλ' ἡ μόνον οἱ ἔχοντες πίστιν ὀρ-
θὴν καὶ ἔργα ἀγαθὰ· οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ δοῦλοι Κυ-
ρίου, οἱ λατρεύοντες αὐτῷ ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πράξεσιν
ἐναρέτοις, διὸ ἐπήγαγεν, οἱ ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν
αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν· οἱ γὰρ ἐναγεῖς καὶ βέβηλοι
οὐκ ἄξιοι ἐστάναι ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἀλλ' οἱ καθαροὶ
τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, οἱ ἐν ταῖς νυξὶν ἐπαί-
ροντες χεῖρας ὁσίας αὐτῶν εἰς τὰ ἅγια καὶ εὐλο-
γοῦντες τὸν Κύριον λόγοις τε καὶ πράξεσι. Τὸ δὲ,
εὐλογῆσαί σε Κύριος ἐκ Σιών, ὁ ποιήσας τὸν οὐ-
ρανὸν καὶ τὴν γῆν, διδάσκει ἡμᾶς προσφέρειν τῷ
Θεῷ τὰς ἰκεσίας οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις,
ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ποιή-

σας τὸν οὐρανὸν καὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὃς καὶ εὐλογεῖ τὰς ἐν καθαρότητι αὐτὸν ἐκλιπαροῦντας, παρέχων αὐτοῖς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἅτινα γένοιτο καὶ

ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπία αὐτοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΔ΄.

Ὠδὴ τῶν Ἀναβαθμῶν. Ἀλληλούϊα.

Αἶνος οὗτος ἕτερος, καὶ ὁ αὐτὸς ὑπὸ τῶν τῆς ἐλευθερίας τετυχηκότων προσενεχθεὶς τῷ Θεῷ· τοῦ δὲ ἀλληλούϊα καὶ ἤδη τὴν ἐρμηνεῖαν εἰρήκαμεν.

Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κυρίου.

2 **Οἱ** ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν.

Διὰ μὲν τοῦ, αἰνεῖτε, διδάσκει ὁ ψαλμῶδὸς ὅτι οὐ θύμασιν ἀλόγων ζώων εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, ἀλλὰ θυσία αἰνέσεως καὶ ὑμνωδίας· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, τὸ ὄνομα Κυρίου, ὑπαινίττεται ὅτι οὐσίαν μὲν Θεοῦ τῷ ἀνθρωπίνῳ νοῦ καταλαβέσθαι ἀδύνατον, διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μόνου, αἰνεῖται, καὶ τοῦτό ἐστι δι' οὗ τὰ μεγαλουργήματα ἐκτελεῖται. Ἔτι, ὄνομα Κυρίου, νοεῖται καὶ αὐτὸς ὁ μονογενής· οὗτος γὰρ ἐφανερώσεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὡς αὐτὸς εἶρηκεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὃν καὶ αἰνοῦμεν· ἀξίως δὲ αἰνοῦσι τὸ ὄνομα Κυρίου οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, οἱ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ δουλεύοντες ἐν ὀρθῇ πίστει καὶ θεαρέσοις πράξεσιν. Οὗτοι καὶ ἐστῶτες λέγονται, ὡς ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πίστει βεβηκότες καὶ εὐθεῖς κατὰ τὰς πράξεις· οἵτινες καὶ ἀξιοὶ γίνονται αἰνεῖν τὸ ὄνομα Κυρίου. Τὸ δὲ, ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν, προσκεῖται δι' αἰτίαν τοιαύτην· εἰδὼς ὁ Θεός τὸ ἀστα-

θές καὶ εὐρίπιστον τῆς τῶν Ἑβραίων διαθέσεως καὶ φειδόμενος αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐτραχηλισθῶσιν εἰς εἰδωλολατρείαν, ἔχοντες ἄδειαν θύειν ζῶα ἐν τῷ ἐκτελεῖν τὰς λατρείας, διὰ τοῦτο οὐ συνεχώρησεν αὐτοῖς προσφέρειν θυσίας ἐν παντὶ τόπῳ ἔξω τοῦ τόπου ὃ ἀφώρισεν αὐτοῖς, βεβλόμενος ἅμα τῇ καταργήσει τοῦ ὠρισμένου τόπου συγκαταργῆσαι καὶ τὰ διὰ νηπιοφροσύνης αὐτῶν διαταχθέντα πρὸς καιρὸν ἔθιμα· διὸ ἐν κεφαλαίῳ δωδεκάτῳ τοῦ Δευτερονομίου, λέγει· πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ ἀνενέγκῃς τὰ ὀλοκαυτώματά σου ἐν παντὶ τόπῳ, οὗ ἐὰν ἴδῃς, ἀλλ' ἢ εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτόν, ἐν μιᾷ τῶν πόλεων σου· ἐκεῖ ἀνοίσεις τὰ ὀλοκαυτώματά σου καὶ ἐκεῖ ποιήσεις πάντα ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον· ὅθεν καὶ ὁ ψαλμῶδὸς ἐνταῦθα περιορίζει τὸν αἶνον ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Προσέτι ἐκ τούτου μαθητόμεν ὅτι οἱ μὲν πρωτόπειροι περὶ τὴν πίστιν καὶ εἰσαγωγικοὶ, ἐν τάξει δούλων τελούντες, ὡς μήπω κτησάμενοι τὴν πνευματικὴν υἰοθεσίαν, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν ἐστάναι ἔλαχον, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς κατηχουμένους ἐν ταῖς αὐλαῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθεν ἵστασθαι διετέτακτο. Οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ χαρίσματος τῆς υἰοθεσίας διὰ τοῦ

ἀγίου βαπτίσματος, οὗτοι ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑπάρχουσιν.

3 Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν.

Τὸ αἰνεῖν τὸν Κύριόν ἐστι τὸ διηγεῖσθαι καὶ ἐξαγγέλλειν τὰς εὐεργεσίας καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ καὶ ἀποδεικνῦναι διὰ τούτων, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀγαθὸς κυρίως καὶ καθ' αὐτὸ, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός (1). Τοῦτο δὲ τὸ ἐξαγγέλλειν τὰς ἀγαθοεργίας τοῦ Θεοῦ καλόν ἐστι καὶ ὠφέλιμον· ἐκ τούτου γὰρ προσγίνεται ἡ περὶ τὴν πίστιν θερμότης καὶ ἡ τῶν ἀρετῶν κατόρθωσις καὶ ἡ ἀπὸ τῶν σφαλμάτων ἐπανόρθωσις καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀκροατὰς διδασκαλία καὶ ἡ ἀνάτασις τῶν λογισμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἐν θλίψεσι παραμυθία. Καὶ τὸ ψάλλειν δὲ κηλεῖ τὰς ἀκοὰς καὶ τέρπει τὰς καρδίας καὶ κατανύττει τὰς ψυχὰς, ὅταν γένηται οὐ μετὰ κραυγῶν ἀτάκτων, ἀλλὰ μετ' εὐλαθείας καὶ εὐαρμόστου συμφωνίας καὶ μελωδίας λυγρᾶς.

4 Ὅτι τὸν Ἰακώβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος, Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμόν ἑαυτοῦ.

5 Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς.

6 Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ,

ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.

Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς τὰς ἐξ Ἰακώβ γεννηθέντας Ἑβραίους, οὗς δι' ἀγάπην τῶν πατέρων αὐτῶν ἐξελέξατο καὶ εἰς περιουσιασμόν ἑαυτῷ ἔθετο, ἵνα ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς ἀγαθοπραξίαν καὶ γνωρίσῃ αὐτοῖς, ὅτι αὐτὸς ὁ μόνος ἐστὶ Θεὸς μέγας, καὶ οὐχ οἱ θεοποιούμενοι ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι πάντα τὰ κτίσματα οὐδεμίαν ἀναλογίαν ἔχει τῇ ἀνεικίστῳ αὐτοῦ δυνάμει, ἀλλ' ὑπόκειται τῇ θελήσει αὐτοῦ· πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν ἐν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.

7 Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.

8 Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ, ὃς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους.

Ἐπεὶ σκοπὸν προέθετο ὁ ψαλμωδὸς διηγήσασθαι τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, ἔδει αὐτὸν ἀπάρξασθαι ἀπὸ τῶν οὐρανίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τέως ἀκροώμενοι Ἰουδαῖοι νηπιώδεις ὑπάρχοντες, οὐδὲν τῶν ὑπὲρ αἴσθησιν κατανοῆσαι εἶχον, διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν χθαμαλωτέρων τὴν διήγησιν ποιεῖται, ἀπὸ τῶν νεφελῶν ἀρχόμενος, ὡς λέγει ἀνάγεσθαι ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Τοῦτο δὲ ἀπορίαν καὶ ἔκστασιν ἐμποιεῖ· τοῦ γὰρ ὕδατος ῥευστοῦ ὄντος καὶ εἰς τὸ πρηνὲς φέρεσθαι φύσιν ἔχοντος, πῶς αἱ τούτου ἰχμᾶδες διὰ θείου προστάγματος τῇ τοῦ ἡλίου θερμότητι εἴκουςαι, ἀναβιβάζονται ἀπὸ τῶν τῆς γῆς κοιλοτήτων εἰς

(1) Ματθ. ιβ', 17.

ὑψος ἐπαιρόμεναι, καὶ συνέχονται περιφρουρούμεναι ἐν ταῖς νεφέλαις, ἕως ἂν αὖθις τῷ θείῳ κελύσματι ἀπολυθεῖσαι, καταρρέουσιν καὶ τὸν ὑετὸν ποιήσωσιν; Ὡσαύτως θαύματος ποιητικαὶ καὶ αἱ ἀστραπαί· πῶς πῦρ συνεχόμενον ἐν ὕδατι, οὐδὲ θερμαίνει τὸ ὕδωρ, οὐδὲ σβέννυται ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ δύω στοιχεῖα ἐναντία συνόντα διατηρεῖ ἐκότερον τὴν ἑαυτοῦ ιδιότητα ἀσινῇ, μηδόλως ἐτέρου ὑπὸ θατέρου λυμαινομένου; ὁμοίως καὶ τοὺς ἀνέμους ὡς ἐκ θησαυρῶν ἀκενώτων ἐξάγει ὁ Θεὸς ἀδιακόπως. Ἐτι νεφέλας ἀναγωγικώτερον νοητέον τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, οὓς ἡ θερμότης τοῦ νοητοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ ἀνιμνησμένη ἐξῆρεν ἀπὸ τῶν γηίνων πρὸς τὰ μετάρσια, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ ὑπερένδοξος· « Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου » (1)· ἀστραπὰς δὲ τὰς διδασκαλίας αὐτῶν, αἷς τὸν κόσμον κατηύγασαν, καὶ ὡς ὑετὸν δαψιλῇ ἐπήγαγον τοῖς ἐν γῇ ἀνθρώποις τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεος· ἀνέμους δὲ ἐξαγομένους ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ θησαυρῶν, τὰ ἐμπνεόμενα τοῖς πιστοῖς χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος. Διέξεισι δὲ ὁ ψαλμῶδὸς ἐνταῦθα οὐ τὰς προκατενεχθείσας τοῖς Ἀγυπτίοις πληγὰς, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην μόνην, εἰπών· ὅς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· αὕτη γὰρ ἡ ἐσχάτη, ἡνίασεν αὐτοὺς πλεῖον τῶν προλαβουσῶν, καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς ἀπολῦσαι τοὺς αἰχμαλώτους. Διατί δὲ ἐπάταξε καὶ τὰ κτήνη; ἢ ὅτι τὰ κτήνη δεδημιούργηται πρὸς δουλείαν τῶν ἀνθρώπων, διὸ ἡ τούτων στέρησις λύπην καὶ κόπον παρέχει· ἢ ὅτι ὡς κτήνεσιν ἐχρῶντο τοῖς τληπαθέσιν Ἑβραίοις. Δίδωσι τοῦτο καὶ ἡμῖν γινῶναι, ὅτι ὀφείλομεν ἀποκτείνειν καὶ θα-

νατοῦν τὰ πρωτότοκα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν κτηνωδῶν παθῶν, ἃ ὑποβάλλουσιν ἡμῖν οἱ νοητοὶ Αἰγύπτιοι, οἱ πονηροὶ δαίμονες. Ὅρα οὖν, ὅτι ὁ Προφήτης καταλέξας τὰ ἔργα τῆς κοινῆς προνοίας τῆς περὶ πάντα τὰ κτίσματα ἐν τῷ εἰπεῖν τὰς νεφέλας καὶ ἀστραπὰς καὶ ἀνέμους, μεταβαίνει ἐπὶ τὰς περὶ τὸν ἀνθρώπον οἰκονομίας. Εἰ δὲ φαίη τις, ὅτι τὸ πατάξαι τὴν Αἴγυπτον καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε τερατουργηθέντα σημεῖα οὐ πρὸς πάντα ἀφορᾷ ἀνθρώπον, ἀλλὰ τοῖς Ἰσραηλίταις μόνοις ἐξιδιάζεται, ἐροῦμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τὸν Ἰσραὴλ, ἵνα δι' αὐτοῦ παραζηλώσῃ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ προσαγῇ ταῦτα εἰς εὐσέβειαν· γέγραπται γὰρ ἐν κεφαλαίῳ ἐνδεκάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν· « Μὴ ἔπταισαν ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς· εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμος, καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσω μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν »; Καὶ ἐν κεφαλαίῳ ἐννάτῳ τῆς Ἐξόδου, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Φαραῶ· « Ἐνεκεν τούτου διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν, ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν ἰσχύ μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ ». Αἱ τοίνυν εὐεργεσίαι αἱ γινόμεναι πρὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ καὶ πάντας τοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ αἱ πληγαὶ αἱ ἐπενεχθεῖσαι τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ ἄλλοις, ἐκείνοις μὲν ὀρώμεναι, τοῖς δὲ μετ' ἐκείνους ἀκουόμεναι, ἐγένοντο πρὸς τὸ νοουθετῆσαι καὶ παραζηλώσαι καὶ ἐπισπάσασθαι πάντας πρὸς τὸν Θεόν. Προεμήνυε δὲ τὰς πληγὰς, εἶτα ἐπέφερε ταύτας, ἵνα μὴ τοπιάσωσι ταύτας ἀπὸ τύχης ἢ ἀπὸ ταυτομάτης ἢ διὰ στοιχειακὰς μεταλλαγὰς καὶ ἀνωμαλίας ἢ

(1) Ἰωαν. α', 19.

δι' ἄλλας αἰτίας, ἀλλ' ἵνα γνῶντες αἰτίαν τὴν ἁμαρτίαν, ἐπιστρέψωσι διὰ μετανοίας· καὶ πρότερον μὲν κουφοτέραις πληγαῖς ἐμάστιζεν, ἵνα μαλάξῃ αὐτοὺς καὶ κάμψῃ πρὸς μετάνοιαν, διὸ πρότερον ἐπληξεν τὰς περιουσίας καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν, φειδόμενος τῶν δεσποτῶν· ἀπέκτεινε δὲ τὰ πρωτότοκα αὐτῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἵνα μὴ δόξωσιν, ὅτι ἀπὸ κοινοῦ λοιμοῦ ἐπιδημίου ἀπέθανον· εἰ γὰρ ἦν λοιμὸς κοινός, ἀπέθανον ἂν τὰ τε πρωτότοκα καὶ τὰ μὴ πρωτότοκα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐτεθνήκει ἂν. Ἀλλ' ἐρεῖς, ὅτι ὁ Φαραὼ ἦν ὁ ἀνθιστάμενος τῷ Θεῷ, καὶ μὴ ἀφίεις τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, διατί οὖν ἐπάταξεν ὁ Θεὸς πάντα τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου; Λέγομεν, ὅτι εἰ μὴ ἦσαν ὁμοφρονούντες τῷ βασιλεῖ αὐτῶν ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν Ἰσραηλιτῶν, κατεξανίσταντο ἂν αὐτοῦ καὶ ἠνάγκαζον ἀπολῦσαι αὐτούς· ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές ἐστι, γέγονε δῆλον ὕστερον· θανόντων γὰρ τῶν πρωτοτόκων, ἀνέστησαν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐβιάσαντο τὸν Φαραὼ εἰς τὸ ἀπολῦσαι αὐτούς, ὅπερ καὶ ἐγένετο· καὶ τοῦτο ἠδύνατο γενέσθαι καὶ πρὸ τῆς συμφορᾶς.

9 **Ε**ξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα ἐν μέσῳ σου, Αἴγυπτε, ἐν Φαραῷ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ.

10 **Ο**ς ἐπάταξεν ἔθνη πολλὰ, καὶ ἀπέκτεινε βασιλεῖς κραταιούς.

11 **Τ**ὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορρραίων, καὶ τὸν Ὠγ βασιλέα τῆς Βασάν, καὶ πάσας τὰς βασιλείας Χαναάν.

12 **Κ**αὶ ἔδωκε τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, κληρονομίαν Ἰσραὴλ λαῷ αὐτοῦ.

13 **Κ**ύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεάν καὶ γενεάν.

Τὸ, ἐπάταξεν ἔθνη, καὶ ἀπέκτεινε βασιλεῖς, διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι τὰ κατορθωθέντα τοῖς Ἰσραηλίταις ἀνδραγαθήματα, οὐκ ἦσαν τῆς αὐτῶν δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς τοῦ ὑπερασπιζομένου Θεοῦ· τούτου γὰρ ἡ πανσθενὴς χεὶρ κατήγαγε χάλαζαν συντρίβουσιν τοὺς πολεμίους, καὶ ἔστησε τὸν ἥλιον, καὶ καθεῖλε τὰ τείχη τῶν πόλεων, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς Χαναναίους, καὶ ἐκένωσε τὰ σκηνώματα αὐτῶν, καὶ ἐκληροδότησε τὰς χώρας αὐτῶν τῷ λαῷ αὐτοῦ. Αὕτη ἀπέκτεινε καὶ τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορρραίων καὶ τὸν Ὠγ βασιλέα τῆς Βασάν καὶ πάσας τὰς βασιλείας Χαναάν· αὕτη τοῖς σημείοις καὶ τέρασιν ὕψωσε καὶ ἐδόξασε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀείμνηστον τοῦτο ἐποίησεν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Ταῦτα δὲ πάντα πεποίηκεν, οὐ μόνων τῶν Ἰσραηλιτῶν προνοούμενος, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐλκύσαι πρὸς θεογνωσίαν καὶ εὐσέβειαν βουλόμενος.

14 **Ο**τι κρίνει Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.

Εἰσπράττει, φησί, τὸν λαὸν αὐτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ παιδεύει πρὸς καιρὸν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα συγχωρεῖ, οὐχ ὅτι ἀξίός ἐστι συγχωρήσεως, ἀλλ' ὅτι λαὸς αὐτοῦ ἐστι καὶ παρακαλεῖται ἐπ' αὐτῷ οὐ δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι δούλος αὐτοῦ ἐστίν. Καὶ ἄλλως· παιδεύει τοὺς ἀδικοῦντας καὶ παραμυθεῖται τοὺς ἀδικουμένους δούλους αὐτοῦ.

15 **Τ**ὰ εἰδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

16 **Σ**τόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὁφνύονται.

17 **Ω**τα ἔχουσι καὶ οὐκ ἐνωτισθῶσονται· οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.

18 **Ο**μοιοὶ αὐτοῖς γένοιντο, οἱ ποιῶντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

Επεὶ οἱ δαίμονες εἰσερχόμενοι ἐν τοῖς γλυπτοῖς, ἐκίνησαν αὐτὰ καὶ ἐλάλουν τοῖς ἀνθρώποις ἐν τοῖς ἀγάλμασι, διὰ τοῦτο ὁ ψαλμῳδὸς τοὺς οἰομένους ταῦτα ἔμψυχα καὶ λογικὰ, ἀπάξει τῆς πλάνης βουλόμενος, λέγει· τὰ ξόανα οἷς λατρεύουσιν οἱ ἄφρονες ἄψυχά τε καὶ ἄλογά ἐστιν ἔργα, χειρῶν ἀνθρώπων μὴ δυναμένων ἐνθεῖναι τοῖς τεχνητοῖς ψυχὴν καὶ λόγον καὶ αἰσθῆσιν, ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου κατεσκευασμένα. Ὡς περ οὖν ἡμεῖς οἱ τῷ ἀληθινῷ καὶ ζῶντι Θεῷ λατρεύοντες, τέλος ἀκρότατον ἔχομεν ὁμοιωθῆναι, ὡς ἐφικτόν, τῷ λατρευομένῳ Θεῷ, οὕτω καὶ οἱ τοῖς ξοάνοις καὶ γλυπτοῖς λατρεύοντες, ὅμοιοι γένοιντο οἷς λατρεύουσι θεοῖς, οἵτινές εἰσι τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς τρόποις τοῖς πονηροῖς ὁμοιώματα· καὶ διὰ τοῦτο ἐλάλουν ἐν αὐτοῖς οἱ δαίμονες, ἵνα ἐλκυσῶσι τοὺς

ἀνθρώπους πρὸς τὰς εἰκονιζομένας αἰσχροουργίας.

19 **Οἶ**κος Ἰσραὴλ εὐλογήσατε τὸν Κύριον· οἶκος Ἀαρὼν εὐλογήσατε τὸν Κύριον· οἶκος Λευὶ εὐλογήσατε τὸν Κύριον.

20 **Οἱ** φοβούμενοι τὸν Κύριον, εὐλογήσατε τὸν Κύριον.

21 **Εὐ**λογητὸς Κύριος ἐκ Σιών, ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

Θεὸς κατὰ τὴν μακαρίαν καὶ ἀφθαρτον καὶ ὑπερένδοξον αὐτοῦ φύσιν ἀεὶ εὐλογητὸς καὶ ὑπερύμνητος ὑπάρχει. Λέγονται μέντοι οἱ ἄνθρωποι εὐλογεῖν αὐτόν, ὅπερ ἐστίν, ἀναγγέλλειν καὶ διηγέσθαι τὰς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας αὐτοῦ καὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ ἐπὶ ταῖς ἀγαθοδωρίαις αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἀπαριθμεῖν οἴκους Ἀαρὼν καὶ Λευὶ καὶ τοὺς φοβούμενους τὸν Κύριον, σημαίνει, ὅτι οὐχ ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς τῆς αἰνέσεως τελεῖται παρὰ πάντων· ἄλλη γὰρ ἦν τάξις τῆς αἰνέσεως τῶν ἱερέων καὶ ἄλλη τῶν Λευιτῶν καὶ ἄλλη τῶν ἰδιωτῶν καὶ κοσμητικῶν. Σιών δὲ καὶ Ἱερουσαλήμ ἐμνήσθη εἰς τὸ τέλος, ἵνα αὐξήσῃ τὴν πρὸς τὸν ἅγιον τόπον εὐλάβειαν αὐτῶν· ἐκεῖ γὰρ ἦν τέως τὸ λατρευτήριον αὐτῶν, ὅπερ σεβόμενοι ἐνεχαρτέρουν τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ, προσεδρεύοντες ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως ἐπιτείνοντες τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην καὶ πίστιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΕ'.

Ἀλληλουϊα.

Καὶ τὸν δε τὸν ὕμνον τοῖς αὐτοῖς ἡ προφητικὴ συνέγραψε χάρις, διὰ πλείονων αὐτῆς παιδευμάτων, πραγματευομένη τὴν ὠφέλειαν.

1 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

2 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

3 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

5 **Τ**ῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

4 **Τ**ῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ο μὲν Θεὸς ὁ ἀληθινὸς εἷς ἐστίν ὁ ἐν τριάδι προσώπων παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν εὐσεβῶς λατρευόμενος· ὁ Πατὴρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐν μιᾷ θεότητι· ὁ αὐτὸς καὶ εἷς Κύριός ἐστι. Θεοὺς δὲ πληθυντικῶς λέγει ὁ ψαλμῶδὸς τὰς κατὰ μετοχὴν λεγομένους θεοὺς, τοὺς ἁγίους, φημί, καὶ τοὺς κριτὰς καὶ ἐξουσιαστὰς τοῦ λαοῦ, ὡς θεωροὺς καὶ ἐπόπτας καὶ προνοητὰς τῶν ἀνθρώπων. Κυρίους δὲ λέγει τὰς οὐρανίους ἀγγελικὰς δυνάμεις. Τούτων δὲ ἀπάντων Θεὸς καὶ Κύριός ἐστιν ὁ φύσει καὶ ἀληθεὶς Θεὸς καὶ Κύριος· αὐτὸς μόνος ὁ τρισυπόστατος Θεὸς καὶ Κύριος ποιεῖ τὰ θαυμάσια, ἃ ἕτερος πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἰσχύει ποιῆσαι, εἰμὴ

τῇ δυνάμει αὐτοῦ· ὧν ἡ μὲν ποίησις ἐμφαίνει τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τὸ δὲ μέγεθος τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ· τὰ δὲ θαυμάσια, ἅπερ κατὰ καιροὺς ἐνεργεῖ πρὸς εὐεργεσίαν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, παρίσται τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, τὰ δὲ πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἐμφαίνει τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Ἐποίησεν οὖν τὸν οὐρανὸν μέγαν μὲν, δεικνύει τὸ πανσθενὲς αὐτοῦ· εὐπρεπὴ δὲ, ἐμφαίνων τὴν σοφίαν αὐτοῦ· ἀεικίνητον δὲ, ἵνα διὰ τῆς ἀδιακόπου περιόδου αὐτοῦ ἀπαγγέλλῃ ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην· τούτου δὲ οὐ συνέσειλε τὸ πλάτος οὐδὲ κατέσχε τὴν κυκλοφορίαν οὐδὲ μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα γνωρίσῃ ἐμφανῶς τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

6 **Τ**ῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν, ἀνατρέπει τὸ δόγμα τῶν φασκόντων, ὅτι ἡ γῆ περιφέρεται ὡς εἷς τῶν πλανητῶν, καὶ ποιούντων τὸν ἥλιον κέντρον τῆς τοῦ κόσμου σφαίρας. Τὸ δὲ, ἐπὶ τῶν ὑδάτων, δείκνυσι τὴν γῆν μέσον τοῦ ὕδατος, πάντοθεν ὑπ' αὐτοῦ περιχλυζομένην, ὡς τὸ λέκιθον τοῦ ὠοῦ ἐν μέσῳ τοῦ λευκοῦ.

7 **Τ**ῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

8 Τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

9 Τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ αἰσθητοὺς φωστῆρας ἐσέβοντο οἱ ἐθνικοὶ καὶ θεοπρεπῶς τούτοις ἐλάτρευον, ἀγάμενοι τὴν ἐκείνων λαμπρότητα. Ἐτι δὲ ὁρῶντες τὰ ἡμερονύκτια, τὰς ἐβδομάδας, τοὺς μῆνας, τὰς ἐνιαυτοὺς καὶ τὰς τροπὰς, πάντα καταμετρούμενα ταῖς κατὰ περίοδον κυκλοφορίαις ἡλίου τε καὶ σελήνης καὶ τῶν λοιπῶν πλανητῶν, ὑπελάμβανον ταῦτα ποιητικὰ τῶν καιρῶν καὶ τῶν αἰώνων· διὸ ὁ ψαλμωδὸς τὴν ἐκείνων ἀναιρῶν δόξαν, εἰσάγει δημιουργὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ποιητὴν ἀπάντων τῶν κτισμάτων.

10 Τῷ πατάξαντι Αἴγυπτον σὺν τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

11 Καὶ ἐξαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ ἐκ μέσου αὐτῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

12 Ἐν χειρὶ κραταιᾷ, καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

13 Τῷ καταδιελόντι τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

14 Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

15 Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θάλασσαν Ἐρυθρὰν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

16 Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

17 Τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

18 Καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιοὺς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

19 Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

20 Καὶ τὸν Ὠγ βασιλέα τῆς Βασάν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

21 Καὶ δόντι τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

22 Κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

23 Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐ-

μνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι εἰς τὸν αἰῶ-
τα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

24 **Κ**αὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχ-
θρῶν ἡμῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλε-
ος αὐτοῦ.

Τοῦ ἀσωμάτου Θεοῦ χεῖρα μὲν νοητέον τὴν
πραΐν αὐτοῦ, βραχίονα δὲ τὴν θείαν αὐτοῦ παντο-
δυναμίαν, αἷς ἐποίησε τὰς δυνάμεις. Ἀπὸ δὲ πάν-
των τῶν ἡττηθέντων βασιλέων, τοῦ Σηὼν καὶ τοῦ
ᾠγ μόνων ἐμνήσθη ὁ ψαλμῳδός, ὅτι οὗτοι τῶν
ἄλλων ὑπερεῖχον δυνάμει καὶ ἐπικρατεία, μεγί-
στων τε καὶ ὀχυρωτέρων ἐκράτουν πόλεων. Περὶ
δὲ τοῦ ᾠγ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ἡ κλίνη αὐτοῦ ἦν
σιδηρᾶ, τὸ μὲν μῆκος πῆχεων ἐννέα, τὸ δὲ πλάτος
πέντε· καὶ τὸ μὲν Σηὼν, ἐρμηνεύεται πειρασμός,
τὸ δὲ ᾠγ παράβασις· Ἀμορραίων δὲ, ἐρμηνεύεται
παραπικραίνοντες· τὸ δὲ Βασάν, αἰσχύνη. Ἀναγω-

γικώτερον δὲ ταῦτά ἐστιν ὀνόματα τῶν πονηρῶν
δυνάμεων καὶ τῶν μιμητῶν καὶ ὁπαδῶν αὐτῶν, οὓς
ἅπαντας ὁ Κύριος ἡμῶν ἐτροπώσατο, τὰς δὲ ἀρ-
χαίας αὐτῶν χώρας, ἤτοι τοὺς οὐρανοὺς, ἐν οἷς
πρὸ τῆς πτώσεως ὥκουν οἱ περὶ Ἑωσφόρον δέδω-
κε κληρονομίαν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, γενο-
μένοις Ἰσραὴλ, ἤτοι νόες ὁρῶντες τὸν Θεόν, ἐὰν
δυσλεύωσιν αὐτῷ ἐν πίστει ὁρθῇ καὶ ἔργοις θεαρέσις.

25 **Ο** διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί, ὅτι
εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

26 **Ε**ξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐ-
ρανοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Επειδὴ ἐν ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ τὰς κοινὰς εὐερ-
γείας τοῦ Θεοῦ, τὰς εἰς πάντας γενομένας διε-
ξήλθε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἥλιον, σελήνην, ἀσέρας, οὐ-
ρανόν τε καὶ γῆν, διὰ τοῦτο ἐσχάτως ἀνακεφα-
λαιώσας τὸν λόγον ἐπισφραγίζει τὸν ψαλμόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΣΤ'.

Τῷ Δαβίδ, διὰ Ἰερεμίου.

Απὸ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς ᾤθησάν τινες τοῦτον τὸν ψαλμόν συγγεγράφθαι ὑπὸ Ἰερεμίου, ὅτε
συναπῆλθε τοῖς αἰχμαλώτοις εἰς Βαβυλῶνα, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια. Λέγεται μέντοι διὰ Ἰε-
ρεμίου, τὸ μὲν, ὅτι συνεχῶς ὁ Ἰερεμίας τοῦτον ἀνεγίνωσκεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς αἰχμαλωσίας· τὸ δὲ,
ὅτι προσέειπε τοῖς θρήνοις Ἰερεμίου· τὸ δὲ, ὅτι Ἰερεμίας ἐρμηνεύεται, ἐρριμμένοι καὶ ἐκπεπτωκότες
εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ ὅτι ἡ αἰχμαλωσία ἐρμιά καλεῖται· τὸ δὲ, καὶ ὅτι ὁ Δαβὶδ τοῦτο συνέγραψεν ὡς
ἀπὸ τῶν αἰχμαλῶτων.

1 **Ε**πὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐ-
κεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ
μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών.

**Οτὰς ποταμὸς τῶν Χαλδαίων, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ
τῆς θλίψεως μονάζοντες εἰς τὰς παραποταμίας, ἐ-
θρήνουν μεμνημένοι τῆς Σιών.**

2 **Ε**πὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν.

3 **Ο**τι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ὧδων.

4 **Κ**αὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς ὕμνον ᾄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ὧδων Σιών.

5 **Π**ῶς ἄσωμεν τὴν ὥδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;

Διὰ τὸ εἶναι τὴν ἰτέαν φυτὸν ἀκαρπὸν καὶ ἄχρηστον, διὰ τοῦτο ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐκρέμασάν τὰ ὄργανα αὐτῶν, δηλοῦντες ὅτι ἄπρακτα καὶ ἄχρηστα ἐγένετο. Ἐπεὶ φασὶ τὸ σπέρμα τῆς ἰτέας τριβὲν καὶ ποθὲν, ἀναιρεῖν τὴν τῆς συνουσίας ὄρεξιν, καὶ τὴν γόνιμον στείραν ποιεῖν· τὸ κρεμάσαι τοίνυν τὰ ἀσματικά ὄργανα ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ὑποδηλοῖ, ὅτι ὁ βουλούμενος παρασκευάσαι ἑαυτὸν ὄργανον ὑμνητήριον τοῦ Θεοῦ, ὀφείλει ἀπέχεσθαι πράξεων, αἵτινες κωλύουσι τὸν νοῦν ἀπὸ ἐργασίας τῶν καρπῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σὺ δέ μοι ὄρα ὅσον τὸ ὄφελος ἐπεγένετο τοῖς Ἑβραίοις ἀπὸ τῆς δουλαγωγίας καὶ κακοπαθείας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς πατρίσιν αὐτῶν ἐν ἀνέσει τε καὶ εὐθηνίᾳ διάγοντες, ὠλιγώρουν τῶν νομικῶν διαταγμάτων, ἐφ' ὧ τῷ οἰμῶν Προφῆται ἐποδυρόμενοι ἐταλάνιζον αὐτούς· οἱ δὲ κατεγέλων καὶ ἐχλεύαζον· ὅτε δὲ ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ ἐγένοντο, μεμνημένοι τῶν προφητικῶν παραινήσεων, συνήγοντο καὶ ἐν κλαυθμοῖς καὶ ὀδυρμοῖς διετέλουν ὀλοφυρόμενοι· καὶ οἱ μὲν κύριοι αὐτῶν, ἥτοι ἐπιποθοῦντες ἀκοῦσαι τῶν μελωδιῶν ἢ βουλούμενοι ἐμπαῖξαι αὐτούς, ἐδίαζον κροῦσαι τὰ ὄργανα, οὗτοι δὲ τὴν τοῦ νόμου παρά-

βασιν δεδιότες, οὐκ ἐπέιθοντο ᾄσαι ἐκ τῶν ὧδων Σιών, ἀλλ' ἔλεγον, πῶς ἄσωμεν τὴν ὥδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; τοσοῦτον ἐσωφρόνισε καὶ ἐνουθέτησεν αὐτοὺς ἡ κακοπάθεια. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν θεμιτὸν ᾄδειν ἐν ἀλλοτρίᾳ τὴν ὥδὴν Σιών, διατί ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν οἱ αἰχμαλωτισθέντες τὰ ὄργανα τῆς ὥδης τοῦ Θεοῦ; καὶ τοῦτο ἔργον ἦν τῆς θείας προνοίας, ἵνα ὁρῶντες πόσων ἀγαθῶν ἐστερῆθησαν διὰ τὴν ἀπείθειαν αὐτῶν, ἐκκαίηται ὁ πόθος αὐτῶν διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νομικῶν διαταγμάτων προθυμότεροι γένωνται, καὶ ἵνα διαμείνῃ ἐν αὐτοῖς ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη.

6 **Ε**ὰν ἐπιλάβωμαι σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖη ἡ δεξιὰ μου.

7 **Κ**ολληθεῖη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σου μνησθῶ.

8 **Ε**ὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.

Προεμήνυον οἱ ἅγιοι Προφῆται τοῖς Ἑβραίοις, ὅτι ἂν μὴ μετανοήσωσιν ἀπαχθήσονται τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖνοι μὲντοι ἀκούοντες ἠλέγιζον, μᾶλλον δὲ καὶ ἐμυκτήριζον τοὺς λόγους τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, γενόμενοι μὲντοι ἐν τοῖς δεινοῖς ἤρξαντο λέγειν· ἐὰν ἐπιλάβωμαι σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖη ἡ δεξιὰ μου, κολληθεῖη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου· ὁ ἐστίν, εἰ παύσεμαι μεμνησθῆαι σου, ἰλιγγιάσαι ὁ νοῦς μου καὶ ἀτονήσαι ἡ καρδία μου ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων θλίψεων· καὶ εἰ μὴ προανατάξωμαι σε ἐν ἀρχῇ τῶν ὧδων μου, γενοίμην ἄλαλος, τῆς γλώττης μου κολληθείσης

τῷ λάρυγγί μου. Προαγγέλλει δὲ τοῦτο, καὶ ὅτι ἐπιστρέψουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ· διδάσκει δὲ καὶ τὰς συνεθισθέντας τοῖς Βαβυλωνίοις, καὶ διὰ τοῦτο ἐλομένους τὸ συγκατοικεῖν τοῖς ἀσεβέσιν, ἵνα μὴ δέξωνται τὴν ἐν Βαβυλῶνι διαγωγὴν, ἀλλὰ πεισθέντες τῷ θεῷ βουλήματι, ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ λατρευτήριον αὐτῶν.

9 Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ, τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλήμ.

10 Τῶν λεγόντων, ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε ἕως τῶν θεμελίων αὐτῆς.

Ὅτε οἱ Βαβυλώνιοι ἐπόρθουν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐλεηλάτουν, καὶ τὰς μὲν οἰκίας τῶν Ἑβραίων καθήρουν, τοὺς δὲ οἰκήτορας κατέσφαζον, τότε οἱ ἀγχιτέρμονες αὐτῶν Ἀραβες υἱοὶ Ἐδὼμ, ἐρχόμενοι ἠρέθιζον τοὺς Βαβυλωνίους, κατεδαφίζειν τὰς οἰκοδομάς. Τοῦτο προφητεύων λέγει ὁ ψαλμωδὸς, μνήσθητι, Κύριε, τὴν κακίαν καὶ μοχθηρίαν, ἣν ἔδειξαν οἱ γείτονες Ἰδουμαῖοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς λεηλασίας Ἱερουσαλήμ.

11 Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπω-

ρος· μακάριος, ὃς ἀνταποδώσει τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν.

12 Μακάριος ὃς κρατήσῃ, καὶ ἐδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν.

Διὰ τούτων προμηνύει τὰ συμβάντα τῇ Βαβυλῶνι ἀλωθείᾳ ὑπὸ Κύρου τοῦ βασιλέως, ὃς ἐποίησε τοῖς Ἀσσυρίοις χείρονα, ὧν αὐτοὶ διεπράξαντο τοῖς Ἑβραίοις· οὐ μόνον γὰρ τοὺς πατέρας κατέκοπτεν ὁ στρατὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ νήπια αὐτῶν καταράσσωσιν εἰς τὴν πέτραν, συνέτριβε. καὶ τοῦτο ἦν ἔργον τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, τιμωρουμένου αὐτοὺς ἀνθ' ὧν τοῖς Ἑβραίοις ἐποίησαν. Ἀναγωγικώτερον δὲ, θυγάτηρ Βαβυλῶνος, νοεῖται ἡ τῶν ἐθνῶν ὁμήγυρις, ὧν τὰ νήπια ὑπέταξαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι τῇ νοητῇ πέτρᾳ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. Καὶ πᾶσα ἁμαρτωλὸς ψυχὴ, θυγάτηρ Βαβυλῶνος λέγεται· ταύτης δὲ νήπιά ἐστιν αἱ ὀρέξεις αὐτῆς. Μακάριος οὖν ἐστιν ὁ ταύτας συντρίψας καὶ ὑποτάξας αὐτὰς τῷ σωτήρι Χριστῷ, ὃς ἐστιν ἡ ἀβραγῆς καὶ στερεὰ πέτρα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑΖ'.

Τῷ Δαβίδ, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

Μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, τὰ ἐπαναστάντα αὐτοῖς οἱ Ἰουδαῖοι καταλύσαντες ἔθνη διὰ τῆς θείας ῥοπῆς, ὕμνον χαριστήριον προσφέρουσι τῷ Θεῷ. Ταῦτα τοίνυν ὁ θεὸς προσαγορεύει Δαβίδ.

1 **Ε**ξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι, ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.

Τὸ ἐναντίον ἀγγέλων, ἀντὶ τοῦ, ἐν παρουσίᾳ ἱερέων ἐστίν· οἱ γὰρ ἱερεῖς λέγονται ἄγγελοι, ὥς γέγραπται ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ Μαλαχίου τοῦ Προφήτου, εἰπόντος τοῦ Κυρίου· «Νόμος ἀληθείας ἦν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἀδικία οὐχ εὑρέθη ἐν χεῖλεσιν αὐτοῦ· ἐν εἰρήνῃ κατευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἀπὸ ἀδικίας. Ὅτι χεῖλη ἱερέων φυλάσσεται γινῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτωρ ἐστιν»· κἀνταῦθα τοιγαροῦν, ἀγγέλους, τοὺς ἱερεῖς λέγει· τῶν γὰρ ἱερέων ἐναρξαμένων τῆς ἀκολουθίας, ἡμεῖς ἐπιβάλλομεν προσευχόμενοι, ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ ἐνώπιον αὐτῶν. Ἡ ἀντὶ τοῦ, ἐξομολογήσομαί σοι καὶ ἄσω, ὥς ἄδῃ σοι οἱ ἄγγελοι, ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου, ὥσπερ ἀκούεις τὰς ἀνεκφωνήτους αἰνέσεις τῶν ἀγγέλων.

2 Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίόν σου, καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου.

3 **Ε**πὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ

σου· ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἁγίόν σου.

Επὶ τῷ ἐλέει σου, ἀντὶ τοῦ, ὅτι ἠλέησας ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν τὸν ἄξιον πάσης τιμωρίας, καὶ ἤκουσας τῆς δεήσεως ἐμοῦ τοῦ λαοῦ σου, καὶ εὐδόκησας ἐπιστραφῆναι ἡμᾶς εἰς τὰς πατρίδας ἀπολυθέντας τῆς δουλείας· εἰσελεύσομαι οὖν ἐγὼ ὁ λαός σου καὶ προσκυνήσω σοι ἐν τῷ ἁγίῳ ναῷ σου. Ὡσαύτως εὐχαριστῶ σοι καὶ ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ σου, τούτεστι, διὰ τὴν δικαιοσύνην σου, ἐν ᾗ ἡμύνω τὰς ἐχθροὺς μου, καὶ ἔδειξας τοῖς πᾶσι μέγα τὸ ὄνομά σου, ποιήσας ἅπαντας μεγαλύνειν καὶ δοξάζειν σε. Ἐτι ἐμεγάλυνεν ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγαλεῖα ποιήσας διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ, θαύματα ποιούντων· διὸ καὶ πᾶν γένος τῶν τε ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων ἔκαμψε γόνυ καὶ προσεκίνησε τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξωμολογήσατο αὐτῷ, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς (1).

4 **Ε**ν ᾗ ἂν ἡμέρα ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου· πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου.

Επακούει ὁ Θεὸς ταχὺ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευ-

(1) Φιλίπ. β', 11.

όντων, ὅταν ἐν πίστει καὶ εὐλαβείᾳ καὶ ἐπιμονῇ δέωνται, ἐὰν καὶ τὸ ζητούμενον ἀνήκη πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν. Τὸ δὲ, πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ με δυνάμει σου, ἐστὶν ἀντὶ τοῦ, πολὺ μετεωροτέραν καὶ ὑπερκειμένην τῶν κακῶν ποιήσεις τὴν ψυχὴν μου τῇ θείᾳ σου δυνάμει. Καὶ ἄλλως· πολὺν κατέβαλες πρόνοιαν, ὦ Θεέ, ἕνεκα τοῦ καταστήσαι τὴν διαμονὴν τῆς ψυχῆς μου τῇ δυνάμει σου.

5 **Ε**ξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ὅτι ἤκουσαν πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός σου.

6 **Κ**αὶ ἀσάτωσαν ἐν ταῖς ὁδοῖς σου, Κύριε, ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου.

Καὶ τοῦτο προμήνυσίς ἐστιν, ὅτι ἔμελλον οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὰ ῥήματα τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, ἃ ἐλάλησε τὸ στόμα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστεύσαντες, ὅτι Θεός ἐστιν, ἐξομολογήσονται αὐτῷ καὶ ἄσονται ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, ἥτοι ἐπὶ πᾶσι τοῖς τρόποις τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ.

7 **Ο**τι ὑψηλὸς Κύριος, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ, καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει.

Τὸ μὲν ὕψος, φησί, τοῦ Θεοῦ ἀπερινόητόν

ἐστι· τοῦτο δὲ μόνον γινώσκεται καὶ ὁμολογεῖται, ὅτι τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ καὶ τὰ ὑψηλὰ γινώσκει καὶ οὐδὲν αὐτὸν λέληθεν· ἢ ὅτι προνοεῖται καὶ τῶν ὑφαιμένων καὶ ταπεινωτέρων· ἢ ὅτι τοὺς μὲν ταπεινοὺς ἀγαπᾷ, τοῖς δὲ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται.

8 **Ε**ὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με· ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας χεῖρά σου, καὶ ἔσωσέ με ἡ δεξιὰ σου.

9 **Κ**ύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ· Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν αἰῶνα, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρίδης.

Χεῖρα μὲν τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα ὀνομάζει ὁ ψαλμῶδὸς τὴν τιμωρητικὴν καὶ ἐκδικητικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀδικούτων· δεξιὰν δὲ, τὴν πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ βοήθειαν καὶ συντήρησιν. Ἐτι δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ὁ μονογενὴς καὶ ὁμοούσιος αὐτοῦ Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὗτος ἐξωποίησεν ἡμᾶς, νενεκρωμένους ὄντας τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς· καὶ ἀσθενῶν ὄντων ἡμῶν, αὐτὸς ἀνταπέδωκεν ὡς παντοδύναμος τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν· καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἔτισε τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, λύσας ἡμᾶς τῆς τούτων ἐνοχῆς· καὶ οὐδὲ τοῦ λοιποῦ παριδεῖν ἀνέχεται ἡμᾶς, τοὺς ὄντας ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἔλεος αὐτοῦ οὐ πρόσκαιρον, ἀλλ' εἰς αἰῶνα διαμένον.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΗ'.

Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, Ζαχαρίου ἐν τῇ διασπορᾷ.

Εν ἐνίοις ἀντιγράφοις πρόσκειται, Ζαχαρίου εἰς τὴν διασποράν· τοῦτο οὔτε παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις εὗρον ἐρμηνευταῖς· ἀλλὰ τις, ὡς ἡβουλήθη νενοηκῶς τὸν ψαλμὸν, τῆς ἐπιγραφῆς ἐποίησατο τὴν προσθήκην. Ὁ μέντοι ψαλμὸς τοῦ Ἰωσίου τοῦ βασιλέως πρόρρησιν ἔχει· οὗτος γὰρ ἐκ δυσσεβοῦς βλαστήσας πατὴρ, τοιούτου δὲ καὶ πάππου γενόμενος ἐκγονος, τὴν μὲν ἐκείνων ἀσέβειαν ἐβδελύξατο, διὰ πάσης δὲ ᾠδευσεν ἀρετῆς, καὶ ζήλῳ θείῳ πυρποληθεὶς, τοὺς τῶν εἰδώλων ἱερέας κατηκόντισεν ἅπαντας· τοὺς δὲ τὴν εὐσέβειαν ἀσπαζομένους πάσης θεραπείας ἠξίωσε. Ταῦτα προλέγει ὁ ψαλμὸς. Εἰσάγει δὲ αὐτὸν ὁ προφητικὸς λόγος προσευχόμενον, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ πρόγνωσιν ἐκπληττόμενον.

1 **Κ**ύριε, ἐδοκίμασάς με, καὶ ἔγνων με· σὺ ἔγνων τὴν καθέδραν μου, καὶ τὴν ἔγερσίν μου.

2 **Σ**ὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν.

3 **Τ**ὴν τρίβον μου, καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας, καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες, ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσση μου.

Τὸ, ἐδοκίμασάς με, ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενον οὐ σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἄνευ πείρας καὶ δοκιμῆς οὐ γινώσκει τὰ πράγματα, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὅτι ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι διὰ πείρας γινώσκουσι τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον, οὕτω, σὺ Κύριε, γινώσκεις τὴν ἀκρίθειαν καὶ ἀλήθειαν, ἄνευ πείρας καὶ δοκιμῆς πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ πράγματα. Τὸ δὲ, σὺ ἔγνων τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου, ἀντὶ τοῦ, προγινώσκεις πάντα, ὅσα ἐργάζομαι, καθήμενός τε καὶ ἐγειρόμενος· ἢ τὰ

ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου καὶ τῇ θλίψει μου. Σὺ προγινώσκεις, φησί, καὶ τοὺς κρυφίους διαλογισμούς μου οὐ μόνον παρόντας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακρόθεν, ἦτοι πολὺ πρότερον τοῦ ἐμπεσεῖν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου. Ἡ πρὸ τοῦ σὲ παραγαγεῖν ἡμᾶς εἰς τὸ εἶναι ἐξιχνίασας καὶ ἀκριβῶς ἐπίστασαι τὰ ἔργα ἡμῶν, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι τὰ τοπικὰ διαστήματα, ὕψη, βάθη, μήκη, πλάτη, μετροῦσι διὰ σχοίνου καὶ ἀδιστάκτως γινώσκουσιν, οὕτω καὶ σὺ, Κύριε, οἶδας ἀδιστάκτως τὴν τε ὑπαρξιν τῆς βιωτῆς μου καὶ τὴν ποιότητα τῆς διαγωγῆς μου καὶ τὰ ἔργα μου, ὡς ἐν κανόνι καὶ μέτρῳ ἀκριβάζων τὴν εὐθύτητα καὶ ἀνισότητά τῆς πολιτείας μου. Καὶ ἔτι ἔγνων, ὅτι ἐν τοῖς λόγοις μου τούτοις οὐκ ἔστι δόλος, ττετέστιν, οὐ διαφωνοῦσι τῇ καρδίᾳ μου. Ἀλλ' ἐνσταίη τις, ἐπεὶ ὁ Θεὸς τῇ ἑαυτοῦ προγνώσει ἀκριβῶς ἐπίσταται οὐ μόνον τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς καρδίας ἐνθυμήματα, τίνος ἕνεκεν ἐπάγει δοκιμαστήρια καὶ πειρατήρια; Ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπάγει πειρατήρια, οὐχ ἵνα αὐτὸς διὰ πείρας πιστωθῇ τὴν διάθεσιν τοῦ πειραζομένου, ἀλλ' ἵνα τὸν πειραζόμενον δόκιμον ἀπεργάσῃται, εἰδήμονά τε τῶν πραγμάτων καὶ

καρτερικὸν ἐν τοῖς πειρασμοῖς· ἵνα δὲ καὶ ἄλλοι μάθωσιν, ἃ λέληθεν αὐτοὺς, ἤθη τε καὶ διαθέσεις, καὶ μαθόντες, μιμηταὶ γένωνται τῶν καλῶν, ὡς ἔμαθον διὰ πείρας τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ τοῦ δικαίου, καὶ τὸ ἐπίμονον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης αὐτοῦ· καὶ ὡς ἐδιδάχθησαν πολλοὶ τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας ἐκ τῶν τοῖς Νινευίταις συμβάντων, καὶ καρπῶσονται ἅπαντες τὸ ψυχικὸν ὄφελος, οὐ μόνον ἀπὸ τῶν κακώσεων καὶ θλίψεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀνέσεως καὶ εὐπορίας· ἐξ ἀμφοτέρων γὰρ τούτων διαγινώσκεται τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤθη τε καὶ διαθέσεις.

4 Ἰδοὺ, Κύριε, σὺ ἔγνωνς πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα, σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμέ τὴν χεῖρά σου.

Οὐ μόνον ἔπλασάς με, φησὶ, ταῖς χερσί σου, ὦ Δέσποτα, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν σου ὡς χεῖρα ἔθηκας ἐπ' ἐμέ·

5 Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν.

Καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων μὲν ἔργων σου θαυμαστὴ γινώσκεται ἡ δύναμίς σου, ὦ Θεέ, μάλιστα δὲ θαυμασιωτέρα γνωρίζεται ἐκ τῆς διαπλάσεως ἐμοῦ τοῦ ἀνθρώπου· συνῆψας γὰρ τῷ θνητῷ σώματι τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ἐν ἐνὶ ὑποκειμένῳ τὰ ἄχρωσ ἀντικείμενα· τὸ ὕλικόν τῳ ἀύλῳ, καὶ τὸ λογικὸν τῳ ἀλόγῳ, καὶ τοῦτό ἐστι μείζονος σοφίας γνῶρισμα καὶ γνῶσις πρὸς ἡν, οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀντιθεῖναι τὴν ἐμὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν. Ἀλλὰ

φαίης, εἰ οὐκ ἐδυνήθη ὁ Προφήτης γινῶναι τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, πῶς δεδύνηται γινῶναι, ὅτι θαυμαστός ἐστιν; ὁ γὰρ μὴ εἰδὼς τὸ ὑποκείμενον, πῶς γινώσκεται τὸ καθ' ὑποκειμένου; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι καὶ τὸν ἥλιον οὐ δυνάμεθα ἰδεῖν, ἐκ δὲ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀντιβλέπειν γινώσκομεν, ὅτι ἀπρόσβλεπτός ἐστι διὰ λαμπρότητα.

6 Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;

7 Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει.

Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ πρόσωπον τὴν παρουσίαν αὐτοῦ νοητέον· πανταχοῦ γὰρ πάρεστιν οὐ μεριζόμενος, ἀλλ' ἐν πᾶσι ἀμέριστος διαμένων· ὅθεν ὁ ψαλμῳδὸς λέγει, ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν τῶν ἔργων χρύπτεται ἀπὸ σοῦ. Προσέτι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ, ὡς πολλάκις προῦφημεν, ἐστὶν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, ὡς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (1)· πνεῦμα δὲ αὐτοῦ, τὸ πανάγιόν ἐστι Πνεῦμα. Ἰδοὺ τοίνυν ὁ Προφήτης ἐναργῶς διδάσκει τὴν ἀγίαν Τριάδα· ὁ γὰρ πρὸς ὃν ὁ λόγος ἐστὶν ὁ Πατήρ· πρόσωπον δὲ αὐτοῦ ὁ Υἱός· Πνεῦμα δὲ αὐτοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ τριςυπόστατος Θεός, ὁ ἐν τε τῳ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν παντί τόπῳ παρών. Ἡ δὲ παρουσία αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ κατὰ μετὰβασιν τόπου, ἀλλ' ὡς πάντων δημιουργός τὰ πάντα πληροῖ, καὶ ἐν πᾶσιν ἀπεριόριστος ὑπάρχει.

(1) Ἑβρ. α, 3.

8 **Ε**ὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου
κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ
ἔσχατα τῆς θαλάσσης.

9 **Κ**αὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει
με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου.

Επειδὴ διὰ τοῦ εἰπεῖν, οὐρανὸν καὶ ἄδην,
κατεμέτρησε τὸ ὕψος τοῦ κόσμου, τανῦν διὰ τοῦ
εἰπεῖν, ὄρθρον καὶ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καταμε-
τρεῖ τὸ πλάτος· ὄρθρον μὲν λέγων τὴν Ἀνατολὴν
τοῦ ἡλίου, θαλάσσης δὲ ἔσχατα τὴν δύσιν· πτε-
ρυγες δὲ, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ἄνεισιν εἰς οὐρανὸν καὶ
κάτεισιν εἰς τὸν ἄδην καὶ ἵπταται πρὸς Ἀνατολὰς
καὶ δυσμὰς, εἰσὶν αἱ γνωστικαὶ δυνάμεις, αἱ λογι-
καί, νοῦς τε καὶ διάνοια, ἐν αἷς ἐξετάζει ὕψη τε
καὶ βάθη. Ὅπως δὲ πορευθῇ ἱπτάμενος ταύταις ταῖς
πτέρυξιν, εὐρίσκει τὸν Θεὸν παρόντα, οὗ ἡ μὲν χεὶρ
ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ δε-
ξιὰ οὐκ ἔα αὐτὸν περιπλανᾶσθαι. Τοῦτο δὲ τὸ ῥη-
τὸν συνάδει τῷ εἰρημένῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν κεφα-
λαίῳ τριακοστῷ τοῦ Δευτερονομίου· «Ἡ ἐντολὴ
αὕτη, ἣν ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, οὐχ ὑπέρογ-
κός ἐστιν οὐδὲ μακρὰν ἀπὸ σοῦ ἐστιν. Οὐκ ἐν τῷ
οὐρανῷ ἄνω ἐστὶ, λέγων, τίς ἀναβήσεται ἡμῖν εἰς
τὸν οὐρανὸν, καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτὴν, καὶ ἀκούσαν-
τες αὐτὴν ποιήσομεν; οὐδὲ πέραν τῆς θαλάσσης ἐστὶ,
λέγων, τίς διαπεράσεται ἡμῖν εἰς τὸ πέραν τῆς
θαλάσσης, καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτὴν, καὶ ἀκουστὴν
ἡμῖν ποιήσει αὐτὴν, καὶ ποιήσομεν; Ἐγγύς σου ἐστὶ
τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρ-
δίᾳ σου, καὶ ἐν ταῖς χερσὶ σε ποιεῖν αὐτό. Ἴδου δέ-
δωκα σήμερον πρὸ προσώπου σε τὴν ζωὴν καὶ τὸν
θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν». Καὶ τὸ ἐν

κεφαλαίῳ ἐννάτῳ Ἀμμῶς τοῦ Προφήτου εἰρημένῳ·
«Οὐ μὴ διασωθῇ ἐξ αὐτῶν φεύγων, καὶ οὐ μὴ δια-
σωθῇ ἐξ αὐτῶν ἀνασωζόμενος. Ἐὰν κατακρυβῶσιν
εἰς ἄδου, ἐκεῖθεν ἡ χεὶρ μου ἀνασπάσει αὐτούς·
καὶ ἐὰν ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐκεῖθεν κατὰξω
αὐτούς. Ἐὰν ἐγκατακρυβῶσιν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ
Καρμήλου, ἐκεῖθεν ἐξερευνήσω καὶ λήψομαι αὐ-
τούς· καὶ ἐὰν καταδύσωσιν ἐξ ὀφθαλμῶν μου εἰς
τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ ἐντελοῦμαι τῷ δρά-
κοντι καὶ δήξεται αὐτούς. Καὶ ἐὰν πορευθῶσιν ἐν
αἰχμαλωσίᾳ πρὸ προσώπου ἐχθρῶν αὐτῶν, ἐκεῖ
ἐντελοῦμαι τῇ ῥομφαίᾳ, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς· καὶ
στηριῶ τὰς ὀφθαλμούς μου ἐπ' αὐτούς εἰς κακὰ, καὶ
οὐκ εἰς ἀγαθὰ». Τοῦτο ἐπὶ Ἰωνᾷ ἐναργέστερον
δέδεικται, βουλευθέντος μὲν φυγεῖν ἀπὸ προσώπου
τοῦ Θεοῦ, κατασχεθέντος δὲ ὡς δούλου φυγάδος,
καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ καθειρθέντος, καὶ τοῖς κύ-
μασι ταύτης δεσμευθέντος, καὶ ὡς ἐν φρουρᾷ τῇ
κοιλίᾳ τοῦ κήτους διατηρηθέντος, ἕως οὗ ἀπήχθη,
ἐν ᾧ προστέταχεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τόπω.

10 **Κ**αὶ εἶπα· ἄρα σκότος καταπα-
τήσει με, καὶ νύξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυ-
φῇ μου;

11 **Ο**τι σκότος οὐ σκοτιθήσεται ἀπὸ
σοῦ, καὶ νύξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται·
ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς
αὐτῆς.

Αναλογιζόμενόν με, φησὶν, ὅτι ὁ πανταχοῦ
παρὼν Θεὸς καὶ πάντων προνοούμενος, ἄρα κατα-
λείπει με ἐν τῷ σκότει τῶν θλίψεων βυθιζόμενον,
καὶ ὑπὸ τῶν δεινῶν περιστάσεων πιεζόμενον, καὶ

εἰς θάνατον καταγόμενον, ἄφνω προέφθασέ με ἡ ἀντίληψις καὶ βοήθειά σου, καὶ ἐν σκότῳ τῶν ἀνιάρων ὑπάρχοντα, ὡς ἐν φωτί με πεποίηκεν ἀγαλλιᾶσεως καὶ τρυφῆς· μὴδὲ τοῦ σκότους μεταβληθέντος εἰς φῶς, μὴδὲ τῆς νυκτὸς τραπέισης εἰς ἡμέραν, μὴδὲ τῶν ἀνιάρων μετελθόντων εἰς χαρμόσυνα, ἀλλὰ μεινάντων ὅπερ ἦσαν, ἐποίει μέντοι ἐν ἐμοὶ τὸ ἀντίθετον τῆς ἑαυτῶν φύσεως· ἡ γὰρ νύξ ἔσχε τὸ φωτίζειν με φυσικὸν οἶον ἰδίωμα, ὅπερ ἐστὶ τὸ σκοτάζειν· ὥσπερ καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι κάμιнос ἔσχε τὸ δροσίζειν τὰς ὁσίας τρεῖς παῖδας, ὡς εἶχε τὸ καίειν τοὺς ἀπίστας· σὺ γὰρ ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ πάντα καὶ δυνάμενος ἀπαλεῖψαι, σὺ ἰσχύεις ἐξειδιάσαι αὐτοῖς ἐνεργείας ἀντικειμένας ταῖς φύσεσιν αὐτῶν, καὶ μετασκευάσαι ὡς θέλεις· σὺ τοίνυν ποιεῖς καὶ τὰς θλίψεις ἔχειν τὸ παρηγοροῦν, ὥσπερ ἔχῃσι τὸ ἀνιᾶν, καὶ τῆς νυκτὸς τὸ φῶς, ὡς καὶ τὸ σκότος, καὶ ταῦτα οὐ φαντασία ἀλλ' ἀληθεία. Καὶ ἄλλως· ὅπερ καλύπτει τὸ σκότος ἀπὸ τῶν ἄλλων, οὐ δύναται κρύψαι ἀπὸ σοῦ· ἡ γὰρ νύξ παρὰ σοί, ὥσπερ ἡ ἡμέρα· καὶ ὡς τὸ σκότος αὐτῆς τοῖς ἄλλοις, οὕτω τὸ φῶς αὐτῆς παρὰ σοί.

12 **Ο**τι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, ἀντελάβου μου ἐκ γαστροῦ μητρός μου.

13 **Ε**ξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερὸς ἐθαυμαστώθης· θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα.

Οἱ νεφροί, τόποι εἰσὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τοῦ ἀντιπαρατασσομένου τῷ λογιστικῷ· διὰ τοῦ εἰπεῖν οὖν, σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, ὡσανεὶ λέγει, σοὶ ὑπέταξα τό τε ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μου

καὶ τὸ λογιστικὸν αὐτῆς· καὶ σὺ γινώσκεις ταῦτα, ὅτι σὸν κτῆμα ἐγένετο ἀμφοτέρω καὶ ὡς κτῆμα σὸν ταῦτα ἐπίστασαι· σὺ εἶ ὁ καμὲ ὅλον πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν με τῆς μητρός μου τῆς χθονὸς ἐγνωκῶς, καὶ διαπλάσας με ἐν τῇ νυδύϊ τῆς τεκούσης με· διὸ ἐξομολογήσομαι εὐχαριστῶν σοι, ὡς ἐγνωκῶς σοι ἐν τῇ ψυχῇ μου σφόδρα φοβερὸν ὄντα, καὶ ὅτι θαυμαστός εἶ, καὶ τὰ ἔργα σου θαυμάσια.

14 **Ο**ὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστούν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, καὶ ἡ ὑπόστασις μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.

15 **Τ**ὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται, ἡμέρας πλασθῇσονται καὶ οὐθεὶς ἐν αὐτοῖς.

Οἱ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ τὴν γένεσιν τῶν ζώων ἐξερευνήσαντες, τὴν μὲν σύμπληξιν τῶν κρεῶν, φλεβῶν τε καὶ νεύρων, ἀμυδρῶς πως ἐγνωσαν, τὸ δὲ αἷμα τίνι τρόπῳ εἰς λευκότητα καὶ ξηρότητα μεταβάλλεται καὶ ὄστούν ἀπαρτίζεται, οὐδαμῶς συνῆκαν· διὸ καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής ἐν κεφαλαίῳ ἐνδεκάτῳ λέγει· «Ἐν οἷς οὐκ ἔστι, γινώσκων τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ὡς ὅσα ἐν γαστρὶ τῆς κυοφορούσης, οὕτως οὐ γνώσῃ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅσα ποιήσῃ τὰ σύμπαντα». Τοῦ δὲ μὴ γινώσκειν τὴν τῶν ὀστέων σύμπληξιν αἴτιον, ὅτι ἡ φύσις τῷ προστάγματι τοῦ δημιουργοῦ συνιστᾷ τὰ τοῦ ἐμβρύου ὀστέα καὶ πάντα τὰ μόρια αὐτοῦ ἐν κρυφῇ καὶ ἐν βάθει τῆς γῆς· διὰ τοῦτο τοὺς μὲν ἀνθρώπους λανθάνει, ἀπὸ δὲ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως καὶ τῶν ιδιωμάτων αὐτῆς οὐδὲν ἀποκρύ-

πτεται οὐκ ὅτι οὐδὲ μόνον οὐδὲ ὅλον οὐδέ τι τῶν ἡμᾶς λανθανόντων. Οὗτος γινώσκει καὶ τὴν μετὰ θάνατον ὑπόστασιν τῆς ψυχῆς, ποῦ δηλαδὴ σταθῆσεται, καὶ πῶς διαλυθῆσεται τὸ ἐν κατωτάτοις τῆς γῆς ἐνταφιαζόμενον σῶμα, χωρισθὲν τῆς ψυχῆς. Καὶ ἄλλως· ἡ γένεσις καὶ ὑπόστασις ἡμῶν διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός ἐστιν ὡς ἐν κατωτάτοις καὶ μυχαιτάτοις τῆς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ταῦτα οὐ κρύπτεται· αὐτοῦ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸ τοῦ κατεργασθῆναι καὶ ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς ὑπαρξιν ἐωράκασι, καὶ ὁ οὐπω τετέλεσται παρ' ἡμῶν ἔργον, εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ· ταῦτα δὲ πάντα ὡς ἐν βιβλίῳ ὁρᾷ, παρόντα καὶ ἀνεπίληστα. Τὸ δὲ, ἡμέρας πλασθήσονται, καὶ οὐθεὶς ἐν αὐτοῖς δηλοῖ, ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οἱ τε δίκαιοι καὶ οἱ ἄδικοι, ἐγνωσμένοι τῷ Θεῷ παραστήσονται, μηδενὸς τῶν ἔργων αὐτῶν ἀποκρυπτομένου ἢ ἐπιλελησμένου, ἀλλὰ πάντα τὰ κρύφια αὐτῶν, ὡς ἐν βιβλίῳ γεγραμμένα, καὶ ἐν μνήμῃ τεταμιευμένα ἔσεται καὶ ἐμφανῆ, ὡς ἐν ἡμέρᾳ δαφνιλεῖ φωτὶ αὐγαζούσῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρέτως τῷ, ἡμέρᾳ, ὀνόματι χαρακτηριζομένη, ἥτις καὶ ἀτελευτήτος ἐστίν. Ἐν ταύτῃ καὶ πάντες ἄνθρωποι πλασθήσονται εἰς ζωὴν ἀθάνατον· οἱ μὲν δίκαιοι ἵνα κληρονομήσωσι τὰ αἰώνια ἀγαθὰ· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἵνα λάβωσι τὰς ἀτελευτήτους τιμωρίας· καὶ τότε οὐθεὶς ἐν αὐτοῖς, τουτέστιν, οὐδεὶς θατέρας μερίδος προστεθήσεται τῇ ἐτέρᾳ· οὐδεὶς γὰρ τοῦ συλλόγου τῶν δικαίων γενήσεται ἐν τῷ ὄχλῳ τῶν ἁμαρτωλῶν, οὐδὲ ἐναλλάξ, ἀλλ' ἕκαστος ἀπολήψεται τὰ κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῇ μεταφράσει τοῦ Συμμάχου, ὡδί· τὸ ἀμόρφωτόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου σὺν τοῖς ἐν τῇ βίβλῳ σου πᾶσι γεγραμμένοις, ἡμέρας πλασθησομένοις, οὐκ ἐνδεούσης οὐδεμιᾶς· ὅπερ σημαίνει, ὅτι πρὸ

τοῦ μορφῶσαί με ὁλοκλήρως εἶδόν με οἱ ὀφθαλμοί σου, Κύριε, καὶ οὐκ ἐνέλειψε ἀπὸ τῆς γνώσεώς σου οὐδὲ μία ἡμέρα. Καὶ ἄλλως· ὥσπερ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ πλάττεις, μηδενὸς ἀνθισταμένου σοι, οὕτω καὶ τὰ πάντα οἶδας, μηδενὸς ἀποκρυπτομένου σοι.

16 **Ε**μοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός, λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν.

17 **Ε**ξαριθμήσομαι αὐτοὺς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται· ἐξηγέρθην, καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ.

Οὐ μόνον ἐπλάσας με, φησί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ προνοεῖσθαι μου οὐ διέλιπες, καίπερ μὴ ἀξίου ὄντος ἀριθμεῖσθαι τοῖς ἐκλεκτοῖς φίλοις σου, οὓς εἰ καὶ οὐκ ἐμιμησάμην, ἀλλ' οὖν δι' ἀγάπην σου ἐτίμησα τούτους· αὐτοὶ δὲ ὀλίγοι μὲν εἰσι καὶ εὐάριθμοι, ἐπεὶ δὲ ἐκραταίωσας αὐτῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τιμὰς τῇ δόξῃ σου, καὶ περισσεύοντες ἐγένοντο εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, δοκοῦσί μοι ὑπὲρ ἄμμον πληθυνόμενοι. Τὸ δὲ, ἐξηγέρθην καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ, ἀντὶ τοῦ, ἐξαναστὰς καὶ ἀπαλλαγείς τοῦ ὕπνου τῶν καρωτικῶν θλίψεων, ἔτι μᾶλλον προσκολληθήσομαι σοι, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ διὰ παντὸς κατὰ νοὺν καὶ διάνοιαν ἀδιάστατος.

18 **Ε**ὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλοὺς ὁ Θεός, ἄνδρες αἱμάτων ἐκκλίνετε ἀπ' ἐμοῦ.

19 **Ο**τι ἐρίσταί ἐστε εἰς διαλογί-

σμούς, λήφονται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις σου.

Εὰν σὺ ὁ ἐλεήμων ἀποκτείνῃς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἐμέ μᾶλλον τὸν μὴ κατὰ σὲ ἐλεήμονα χρὴ ἀποστρέφεισθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἐρίσταί ἐστε κατὰ Θεοῦ, ἀνθιστάμενοι αὐτῷ, καὶ δι' ἀσθένειαν οὐ δύνασθε διὰ πράξεως ἀντιτάσσεσθαι αὐτῷ, ὅμως οὐ διαλείπετε τοῖς λογισμοῖς λέγειν, ὅτι οἱ πιστεύοντες εἰς σὲ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ματαίως φρονοῦσιν, ὅτι λήφονται τὰς πόλεις τὰς τῷ σῷ ὀνόματι ἐπικεκλημένας καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς αὐτάς.

20 **Ο**ὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς σου ἐξετηκόμην;

21 **Τ**έλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.

22 **Δ**οκίμασόν με, ὁ Θεὸς, καὶ γινῶθι τὴν καρδίαν μου. Ἐτάσόν με, καὶ γινῶθι τὰς τρίβους μου· καὶ εἶδε εἰ ὁδὸς ἀνομίας ἐν ἐμοί, καὶ ὁδήγησόν με ἐν ὁδῷ αἰωνία.

Θσον ἀγαπῶ, φησὶ, τοὺς φίλους σου, ὦ Θεέ, τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἐναντίον μισῶ τοὺς ἐχθρούς σου, ὥστε τήκεσθαί με ὀρώντα αὐτούς· ὅπερ καὶ σὺ γινώσκεις, ὁ εἰδὼς τὰς τρίβους μου καὶ τὰ κρύφια τῆς καρδίας μου, ὡς ἐτάσας καὶ δοκιμάσας με, καὶ διὰ πείρας γινούς τὰ ἐν ἐμοί.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΘ'.

Εἰς τὸ τέλος. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ὁ μακάριος Δαβὶδ εἰς ἐπικουρίαν καλεῖ τὸν τῶν ὅλων Θεόν.

1 **Ε**ξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.

2 **Ο**

3 **Η**κόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὥσεί ὄφεως, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν.

4 **Φ**ύλαξόν με, Κύριε, ἐκ χειρὸς ἀ-

μαρτωλοῦ, ἀπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων ἐξελοῦ με.

5 **Ο**

7 **Ε**κρυψαν ὑπερήφανοι παγίδα μοι· καὶ σχοινίοις διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου, ἐχόμενα τρίβους σκάνδαλα ἐθεντό μοι.

7 Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἶ σὺ, ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

8 Κύριε, Κύριε δύναμις τῆς σωτηρίας μου, ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου.

Ορα, ὅτι ὁ Προφήτης οὐ ζητεῖ παρὰ Θεοῦ ὑπάλυξιν ἀπὸ δρακόντων ἢ θηρίων ἢ ἐχιδνῶν καὶ σκορπίων, ἀλλ' ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ἀνθρώπου πονηροῦ· ἐκεῖνα μὲν γὰρ ὀρώνται οἷας ἔλαχον φύσεως, ὁ δὲ ἄνθρωπος γίνεται οἷος οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν· διὸ δυσχερὴς ἢ ἀπ' αὐτοῦ φύλαξις. Εἶπε δὲ σὺν τῷ κατηγορουμένῳ καὶ τὸ ὑποκείμενον, ἀπὸ ἀνθρώπου πονηροῦ· ἀπλῶς γὰρ πονηρός ἐστιν ὁ διάβολος, ὡς αἰτία καὶ ρίζα γεγονώς πάσης πονηρίας· ἡ δὲ πονηρία ἔχει τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ πόνου, ὡς πόνου καὶ μόχθου προσκαίρου τε καὶ αἰωνίου αἰτία γιγνομένη τῷ ἔχοντι· διὸ καὶ ὁ σοφὸς Παροιμιαστής, ἔφη· ἐὰν κακὸς ἀποβῇς μόνος ἀπαντλήσεις τὰ κακά· καὶ τοῦτο προφανῶς δέδεικται ἐπὶ τῷ Κάϊν· τῷ γὰρ ἀδελφῷ ἐπιβούλως πονηρευσάμενος, ἐκεῖνον μὲν εἰς ἄφθαρτον καὶ ἀνόλεθρον ἀπέστειλε ζωὴν, ἑαυτῷ δὲ ἐκτῆσατο ἀθλίαν καὶ ἐπίπονον διαγωγὴν. Ὡσαύτως καὶ ἡ πονηρὰ ἐπιβουλὴ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ κατέστησεν αὐτὸς διανῦσαι τὴν ζωὴν ἐν αἰδοῖ, ὑποψία τε καὶ δειλία. Ὁ δὲ γε χρυσορρήμων παρεικάζει τὴν πονηρίαν θηρίῳ ἐμπαρέντι ἀκωκῇ δόρατος καὶ δάκνοντι ταύτην σφοδρῶς κακοποιῆσαι βουλομένῳ, ὅσον δὲ δάκνει, τοσοῦτον μᾶλλον ἐμπίρεται καὶ ἄλγος ἑαυτῷ προστίθῃσι, μηδὲν βλάψαν τὸ δόρυ ἢ τὸν κατέχον-

τα, ὥσπερ καὶ τῷ ἐπὶ κέντρα ἢ τεθιγμένα ξίφη λακτίζοντι, μᾶλλον ἑαυτῷ βλάβῃ ἐμποιεῖται ἢ τοῖς λακτιζομένοις· οὕτως οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἄλλους βλάπτωσι κατὰ τὰ σώματα ἢ τὴν περισίαν, ἑαυτῶν μᾶλλον τὰς ψυχὰς λυμαίνονται. Ἡμῖν μὲν τοι χρεῶν φυλάσσεσθαι τοὺς τοιούτους· εἰ δὲ καὶ περιπέσοιμεν ἐξ ἀπροσεξίας, ὀφείλομεν δέεσθαι τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐξέλῃται ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τούτων ἐπηρείας, λέγοντες ψαλμικῶς· ἐξελοῦμαι, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ ὁ ὁ Κύριος ἐνετείλατο ἡμῖν, εἰπών· «Προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν» (1)· καὶ αὐθορμήτως μὲν ἐμβάλλειν ἑαυτοὺς εἰς πειρατήρια οὐκ ἔξεστι, περιπεσόντας δὲ γενναίως ὑπομένειν χρὴ καὶ παρὰ Θεοῦ ζητεῖν τὴν ἀντίληψιν καὶ ἀρωγὴν, συνεισφέροντας καὶ παρ' ἑαυτῶν τὰς θεαρέστους πράξεις. Τοὺς τοιούτους πονηροὺς λέγει ὁ ψαλμωδὸς, ὅτι ἐλογίσαντο ἀδικίαν οὐ φανερώς, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ αὐτῶν· καὶ ὅτι ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐν πάσῃ δηλαδὴ τῇ ζωῇ αὐτῶν μηχανώμενοι, πολέμους παρετάσσοντο· ἡ δὲ τούτων συμβολὴ χαλεπωτέρα ἐστὶ τῆς δι' ὅπλων μάχης· ἐν ἐκείνῃ γὰρ γίνεται ἀντίκρουσις τῶν ὅπλων ἐν ἐνὶ σταδίῳ, οἱ δὲ πονηροὶ τὴν θεόθεν πρὸς δοξολογίαν αὐτοῦ δοθεῖσαν αὐτοῖς λογικὴν γλῶσσαν, ὡς ξίφος ἀκονίζουσι καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν ὡς ὄφιν, πλήττουσιν καὶ φαρμάσσουσιν τὰς καρδίας τῶν ἐμπεσόντων αὐτοῖς ταῖς διαβολαῖς, συκοφανταῖς, λοιδορίαις καὶ βλασφημίαις, οὐκ ἐν ἐνὶ δὲ τόπῳ, ἀλλ' ἐν διαφόροις, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν πλατείαις καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀμαρτωλὸν δὲ λέγει ὁ ψαλμωδὸς τὸν τοιοῦτον, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς ἀμαρτάνει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἀμαρτίαν ἐμβάλλει·

(1) Ματθ. κς', 41.

καὶ λογίζονται οἱ τοιοῦτοι ὑποσκελίσαι εἰς ἀσέβειαν τὰ διαβήματα τῶν πορευομένων τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, κρύπτοντες τὸν δόλον, ὡς παγίδα καὶ σχοινίοις διατείνουνσι τὰς κακομηχανίας, ὡς σκάνδαλα καὶ σκόλοπας ὀλεθρίως ἐχόμενα τρίβῃς τῆς πορείας αὐτῶν, ἐκ τούτων δὲ οὐδεὶς δύναται ῥύσασθαι ἡμᾶς, εἰμὴ ὁ Θεός. Πρὸς αὐτὸν οὖν καταφεύγειν δεῖ, λέγει ὁ Προφήτης, λέγοντας, Κύριε, Κύριε, ἡ δύναμις τῆς σωτηρίας μου, ἐπεσχίαςας τὴν κεφαλὴν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, διπλασιάζων τὸ, Κύριε, πρὸς ἔνδειξιν τῆς θερμότητος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν χρεωστούμενης ἀγάπης. Τὸ δὲ, ἐπεσχίαςας, ἀντὶ τοῦ, ὥσπερ τοὺς Ἰσραηλίτας διαβαίνοντας τὴν ἔρημον ἐπεσχίαςας νεφέλῃ, ἵνα μὴ ἄψῃται αὐτῶν ἡ τοῦ ἡλίου καυσις, οὕτω καμὲ ζήτησαντα τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν οὐ μόνον τῆς βλάβης τῶν πονηρῶν διέσωσας, ἀλλὰ καὶ ἐπεσχίαςάς με, ῥυόμενος ἀπὸ τῆς περὶ τὴν πίστιν καυματώδους ἐκτροπῆς.

9 Μὴ παραδῶς με, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῶ· διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν.

Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἐπιθυμῶ τοῦ σωθῆναι, ὁ δὲ ἐχθρός μου τοῦ ἀπωλέσθαι με, μὴ οὖν δῶς αὐτῷ τῷ ἁμαρτωλῷ, οὗ ἐπιθυμεῖ κατ' ἐμοῦ, μήποτε τύχη τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Ταῦτα Ἀνώνυμος καὶ Ὁριγένης.

10 Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν, κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν καλύψει αὐτούς.

11 Πесоῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες

ἐν πυρὶ, καταβαλεῖς αὐτοὺς ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσιν.

Κεφαλὴ, φησὶ, καὶ αἰτία τοῦ κυκλώματος καὶ τῆς συνάξεως τῶν πονηρῶν ἐστὶν ὁ σκοπὸς τοῦ βλάψαι καὶ ἀπολέσαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοῦτο ὁ μετὰ κόπου σπουδάζουσι διὰ τῶν χειλέων αὐτῶν ἐνεργεῖν, εἴθε ἐπιστρέψειεν ἐπ' αὐτοὺς, πονηροὺς ὄντας, καὶ ἡ κακία καὶ ῥαδιουργία αὐτῶν ἐπικαλύψειεν αὐτοὺς, καὶ ἡ ὀργή σου, Κύριε, ἐπιπεσοῦσα ὡς ἄνθρακες πεπυρωμένοι, κατακαύσειεν αὐτοὺς, καταβαλοῦσα καὶ καταβρίψασα αὐτοὺς ἐν ἀνυποίστοις ταλαιπωρίαις.

12 Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς διαφθοράν.

Γλωσσώδης ἄνδρα τὸν λοῖδορον καὶ συκοφάντην καὶ κατάλαλον λέγει· ὁ τοιοῦτος οὖν οὐ κατευθυνθήσεται οὐδὲ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ· ὁ δὲ ἄδικος συλληφθήσεται ἐν τῇ ὀλεθρίῳ παγίδι τῆς ἀδικίας αὐτοῦ.

13 Ἐγνων ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν, καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων.

14 Πλὴν δίκαιοι ἐξομολογήσονται τῷ ὀνόματί σου, καὶ κατοικήσουσιν εὐθεῖς σὺν τῷ προσώπῳ σου.

Τοῦτο ἀπαγγέλλει περὶ τῆς μελλούσης κοινῆς κρίσεως, ἐν ᾗ οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ παραδοθήσονται τῇ ἀτελευτητῇ κολάσει διὰ τὰς κατὰ

τῶν πενήτων ἐπαναστάσεις αὐτῶν· οἱ δὲ δίκαιοι || Θεοῦ, ὁρῶντες τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡς ἐφικτὸν
καὶ εὐθεὶς κατοικήσουσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ || ἀνθρώποις.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜ'.

Τῷ Δαβίδ.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ προτεταγμένῳ διάνοιαν· διωκόμενός γὰρ ὑπὸ τοῦ Σαὺλ ἀντιβόλεῖ τὸν Θεόν.

Ἰ **Κ**ύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ.

Διὰ τούτου δείκνυσιν ὁ ψαλμῳδὸς, ὅτι τὴν ἐν κραυγῇ, ἥτοι ἐν θερμότητι καρδίας καὶ ἐν προσοχῇ διανοίας, ἐν εὐλαθείᾳ τε καὶ πίστει γενομένην προσευχὴν, καὶ μὴ κοσμικὰ αἰτήματα, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχικὴν καὶ αἰδία ἀγαθὰ ἐκλιπαροῦσαν, εἰσακούει ὁ Θεός. Τῷ δὲ διπλασιασμῷ τοῦ κεκραγέναι ῥήματος ἐμφαίνει τὴν σφοδρότητα τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένου πόθου, καὶ τὸ ἐν προσευχῇ ἔμμονον καὶ ἀδυσφόρητον, ὡς πολλάκις προεῖρηται.

2 **Κ**ατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή.

Θναὸς τῶν Ἑβραίων εἶχε τὸ μὲν μῆκος πῆχεις τριάκοντα· τὸ δὲ πλάτος εἴκοσι· τοὺς δὲ δέκα πῆχεις τοῦ μήκους διεχώριζε μέγα καταπέτασμα, οὗ τὸ ἔνδον ἐλέγετο ἅγια ἁγίων, ἐν ᾧ ἦν τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον, δι' οὗ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς εἰσιὼν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐ-

θυμία τὴν κιβωτὸν, ἐκεῖ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν χρυσοποιήτων Χερουβὶμ ὑποτεθειμένην· ἔξωθεν δὲ τοῦ καταπετάσματος ἦν θυσιαστήριον χαλκοῦν, ἐν ᾧ προσήγαγον τὰς ὑπὲρ τῶν ποικίλων πταισμάτων προσφερομένας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ζωοθυσίας, αἵτινες ἐγίγοντο κατὰ τὰς προαιρέσεις τῶν προσφερόντων, ὅτε μὲν δεκταὶ, ὅτε δὲ ἀπρόσδεκτοι· εἰ δὲ τυχὸν οὐ προσήγετο παρὰ τοῦ λαοῦ ἡ τοιαύτη προσφορά, ὥφειλον οἱ ἱερεῖς ἀφ' αὐτῶν προσφέρειν καθ' ἐκάστην ἐπ' αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον ἀμνὸν τὸ πρῶν καὶ ἀμνὸν τὸ ἐσπέρας ἀπαραιτήτως, καὶ ὀλοκαυτοῦν τούτους ἐξηρημένως τῶν ἄλλων θυσίων, τῶν ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἁμαρτημάτων· καὶ αὕτη ἡ θυσία ἐλέγετο ἐνδελεχισμοῦ, ὅτι τοῦτο ἐνετείλατο ὁ Θεὸς ἐνδελεχῶς γίγνεσθαι, δεικνυμένου διὰ τούτου, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ λατρεία πρωίας καὶ ἐσπέρας ὀφείλεται ἀπαραιτήτως, καὶ αὕτη ἡ θυσία τοῦ ἐνδελεχισμοῦ ἦν πάντοτε εὐπρόσδεκτος. Τούτων οὕτω προκειμένων, ἐνταῦθα ὁ Προφήτης ἱκετεύει γενέσθαι τὴν ἐνδελεχῆ προσευχὴν αὐτοῦ εὐπρόσδεκτον, ὥσπερ τὸ θυμίαμα ὃ θυμιᾷ ὁ ἀρχιερεὺς τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης Κυρίου· ἦν γὰρ τὸ θυμίαμα ἐκεῖνο εὖοσμον, συντεθειμένον ἐξ εὖοσμων ἀρωμάτων, ἐν δὲ τῷ πυρὶ τοῦ θυμιατηρίου μάλλον εὖοσμον ἦν· δηλοῦντος τοῦ αἰνίγματος, ὅτι ἡ

προσευχὴ καθ' ἑαυτὴν μὲν καλὴ καὶ εὖσμός ἐστι, προσαγομένη δὲ ἐν θερμότητι καρδίας τοῦ πρὸς Θεὸν πόθου, εὖσμοτέρα καὶ τῷ Θεῷ εὐπροσδεκτότερα γίνεται τῆς καρδίας τοῦ προσευχομένου, θυμιατήριον γιγνομένης χρυσοῦν, καθαρὸν καὶ πεπωρωμένον. Προσέτι εὐχεται ἵνα ἡ ἔπαρσις τῶν χειρῶν αὐτοῦ γένηται ὡς θυσία ἑσπερινή, αἰεὶ εὐπρόσδεκτος. Τὸ δὲ αἶρειν τὰς χεῖρας ἐν τῷ προσεύχῃσθαι ἐντέταλται ἡμῖν, ἵνα γνόντες ταύτας μεσιτρίας πρὸς τὸν Θεόν, φυλάττωμεν αὐτὰς ἀγνάς ἀπὸ τῶν διαβεβλημένων πράξεων, ὅπως ἔχωσι παρρησίαν αἰρεσθαι πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἀνεπιλήπτως μεσιτεύωσιν, ὡς μιμούμεναι τὰς ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν τανυθείσας ἐν σταυρῷ χεῖρας τοῦ δεσπότου Χριστοῦ.

3 **Θ**οῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου.

4 **Μ**ὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας, τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις.

Τὸ αἰτεῖσθαι ἐν τῇ προσευχῇ τὰ ἀνήκοντα καὶ λυσιτελεῖν τῇ παρούσῃ ζωῇ οὐ πάντῃ κεκώλυται, ἀλλὰ χρὴ μὴ τῶν ὅρων τῆς μετριότητος ἐξέρχεσθαι· γέγραπται γάρ καὶ ἐν κεφαλαίῳ εικοστῷ ὁ γδὼ τῆς Γενέσεως, ὅτι ὁ Ἰακώβ ἠῤῥατο εὐχὴν τῷ Θεῷ, εἰπὼν· ἐὰν ᾗ Κύριος ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ διαφυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ πορεύομαι, καὶ δῶ μοι ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ

πατρός μου· καὶ ἔσται Κύριός μοι εἰς Θεόν (1)· Ὅρα, ὅτι ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἠτήσατο πλοῦτον οὐδὲ νίκην κατ' ἐχθρῶν οὐδέ τι τῶν ἄλλων κοσμικῶν, ἀλλ' ὅσον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς χρείας καὶ τὴν μετὰ σωτηρίας ἐπιστροφὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός, ἀπαλλαγείς τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἐχθρῶν· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐνετείλατο αἰτεῖσθαι ἐν τῇ προσευχῇ τὸν ἄρτον τὸν αὐτάρκη τῇ οὐσίᾳ καὶ τὴν ἄφεσιν τοῖς πλημμελήσασιν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ σωτηρίαν. Διὸ κἀνταῦθα ὁ μακάριος Προφῆτης ἀναλογισάμενος, ὁ ἀφύλακτον μὲν παροραθὲν, προξενεῖ κακὰ· εὐτακτον δὲ καὶ σῶφρον διατηρηθὲν, μέγα μνηστεύεται καλόν. Τοῦτο δέ ἐστι, τὸ στόμα σὺν τοῖς χεῖλεσι ζητεῖ παρὰ Θεοῦ φυλακὴν τῷ στόματι αὐτοῦ καὶ θύραν τοῖς χεῖλεσιν, ὡς καὶ ὁ σοφὸς Παροιμιαστὴς ἔφη· «Θεὸς θύραν καὶ μοχλὸν τῷ στόματί σου· οὐ γὰρ ἀπὸ ῥομφαίας ἔπεσον τοσοῦτοι, ὅσοι ἀπὸ γλώσσης ἀκρατοῦς»· τό δ' αὐτὸ σημαίνει καὶ ὁ εἶρηκεν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις, ὅτι οὐ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κινεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα (2)· ἐκ γὰρ τοῦ στόματος ἐξέρχεται ψεῦδος, ἀπάτη, δόλος, ἀσέβεια, γογγυσμός, βλασφημία, λοιδωρία, χλεύη, καταλαλιά, πρὸς τούτοις ἢ τῶν ἀνθρώπων δυσαρέσκεια, ἐφ' οἷς ποιεῖ ὁ Θεός, αἱ διαβολαί, αἱ συκοφαντίαι καὶ ὅσα διὰ λόγου γίγνεται πλημμελήματα. Φυλακὴ οὖν ἡ ἀποκλείουσα ταῦτά ἐστιν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· θύρα δὲ περιοχῆς, ἥτοι ὁχυρὰ, ἡ ἀνάμνησις, ᾧν εἶπεν ὁ Κύριος τῷ παναγίῳ αὐτοῦ στόματι, ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀποδώσουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπολογίαν περὶ παντός λόγου ἀργοῦ (3)· καὶ ὅστις εἶποι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά ἢ μωρὲ, ἐνοχος ἔσαι τῇ γέν-

(1) Γεν. κγ', 20. (2) Ματθ. ιε', 11. (3) Ματθ. ιβ', 36.

νη (1). Ἐτι δὲ καὶ τὸ ἀναπολῆσαι, ὅτι ἡ προμή-
τωρ Εὐα, εἰ μὴ προσωμίλει τῷ ὄφει, καὶ εἰ μὴ ἐλά-
λει τῷ συζύγῳ λόγους ἀπατηλοὺς, οὐκ ἂν περιέ-
πεσον αὐτοί τε καὶ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς
τὸ χάος τῶν δεινῶν καὶ τῶν θλίψεων. Τῶν τοιού-
των ἡ ἀνάμνησις οὐκ ἐὰ ἀνοῖξαι τὸ στόμα, ἐφ' ᾧ μὴ
δεῖ, ἀλλ' ἀναπτύσσειν ποιεῖ πρὸς λόγους πορίζον-
τας θησαυροὺς τῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαθοδωριῶν· διὸ
γέγραπται ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· μὴ οἰκτείρης ῥαπι-
ζομένου τοῦ ἁμαρτάνοντος στόματος. Ἀσφαλι-
σάμενος δὲ τὰς φρουράς καὶ τὰς θύρας τῆς καρ-
δίας ὁ Προφήτης, ᾧ ἐστὶ τὸ στόμα καὶ τὰ χεῖλη,
μετέβη ἐπὶ τὴν φυλακὴν τῶν λογισμῶν, ὡς εἰς δε-
σμῆς ληστὰς, ἵνα καὶ τούτῃς κατάσχη, καὶ λέγει·
μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονη-
ρίας· ἡ γὰρ καρδία πηγὴ ἐστὶ τῶν τε καλῶν καὶ τῶν
κακῶν. Λόγους δὲ πονηρίας λέγει τοὺς πονηροὺς
λογισμοὺς, ἀφ' ὧν μεθοδεύονται αἱ ἐπιβουλαί, αἱ
κατὰ Θεοῦ βλασφημίαι, τὰ τε ἀχρειοῦντα τὰς ἀ-
ρετὰς καὶ τὰ ἐκθλύζοντα τῆς κακίας διανοήματα
καὶ ἐπινοοῦντα τὰ πονηρὰ δόγματα· δεικνύς καὶ
διὰ τούτου, ὅτι αἱ πονηρίαι οὐ φυσικαί εἰσιν, ἀλλὰ
προαγόμεναι ἀπὸ κλίσεως καὶ ῥοπῆς καρδίας ερε-
θλωθείσης δι' ἀπροσεξίαν καὶ ῥαθυμίαν. Προφα-
σίζεται δὲ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ὁ ἐν τῷ ἔξαγο-
ρεύειν τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, αἰτιώμενος οὐχ ἑαυ-
τὸν, ἀλλ' ἕτερα, ὡς ὁ λέγων, ὅτι δι' ἀσθένειαν σώ-
ματος κατέλυσεν νηστείαν, ἢ ἀπὸ φλογώσεως ἐνέ-
πεσον εἰς τὴν δε τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ἀπὸ παρακινή-
σεως τοῦ δε ἡ τοῦδε· ὁ τοιοῦτος ἐμιμήσατο τὸν
Ἀδὰμ, εἰπόντα πρὸς τὸν Θεόν· ἡ γυνὴ ἦν δέδωκάς
μοι ἡπάτησέ με, τὴν τε Εὐάν προφασισαμένην τὸν
ὄφιν· αἱ δὲ τοιαῦται προφάσεις μᾶλλον παροργί-

ζῆσι τὸν Θεόν. Τοῦτο εἰδὼς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ὅτε
ἠλέγχθη ὑπὸ Νάθαν τοῦ Προφήτη, οὐδένα ἠτιάσα-
το, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰπὼν· «ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ με»·
κἀνταῦθα ἐκλιπαρεῖ τὸν Θεὸν ἀποσείσασθαι αὐτοῦ
τὴν τοιαύτην φρενοβλαβὴ πρόφασιν, λέγων· μὴ
ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου καὶ τὰ ἐξῆς.

5 Σὺν ἀνθρώποις ἐργαζομένοις τὴν
ἀνομίαν, καὶ οὐ μὴ συνδιάσω μετὰ τῶν
ἐκλεκτῶν αὐτῶν.

 συναναστροφή μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν
ἀνομίαν αὖξει τὴν τοῦ κακοῦ ὀρεξιν, ἥτε μετὰ τῶν
παρ' αὐτῆς ἐκλεκτῶν καὶ προϋχόντων συνδιατριβὴ
ἐπιτείνει καὶ πολλαπλασιάζει τὴν κακὴν διάθεσιν·
«φθείρουσι γὰρ ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλίας κακαί» (2).

6 Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ
ἐλέγξει με, ἔλεον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λι-
πανάτω τὴν κεφαλὴν μου.

7 Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχὴ μου ἐν
ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν· κατεπόθησαν ἐ-
χόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν.

8 Ακούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι
ἠδύνθησαν.

9 Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς
γῆς, διεσκορπίσθη τὰ ὅστ' αὐτῶν πα-
ρὰ τὸν ἄδην.

10 Ὅτι πρὸς σέ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὁ-

(1) Ματθ. ε. 22. (2) Α Κορινθ. ιε. 33.

φθαλμοί μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀν-
τανέλῃς τὴν ψυχὴν μου.

11 Φύλαξόν με ἀπὸ παγίδος, ἧς
συνεστήσαντό μοι, καὶ ἀπὸ σκανδάλων
τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν.

12 Πесоῦνται ἐν ἀμφιβλύσρῳ αὐτῶν
οἱ ἁμαρτωλοὶ, κατὰ μόνας εἰμὶ ἐγὼ,
ἕως ἂν παρέλθω.

Τοῦ μὲν δικαίου, φησὶν, ἡ ἐπιτίμησις καὶ
ὁ ἔλεγχος προέρχεται ἀπὸ ἐλέους καὶ οἴκτου ἐπὶ
τοῖς τῆς ψυχῆς μου τραύμασι, διὸ ταῦτα ἀναστεῖ-
λαι καὶ ἀπουλῶσαι βουλόμενος, καὶ καθᾶραι διὰ
τῆς τῶν ἐπιτιμιῶν δριμύτητος, παιδεύει καὶ ἐλέγ-
χει με· τοῦ δὲ ἁμαρτωλοῦ οἱ λόγοι ἥπιοι μὲν καὶ
προσηνεῖς εἰσι, καὶ διαρρέοντες διὰ μαλακότητα
ὡς ἔλαιον, οὐκ ἀπὸ ἀγάπης δὲ, ἀλλ' ἀπὸ θω-
πείας καὶ κολακείας, ὅθεν μὴ λιπανάτω τουτὶ τὸ
ἔλαιον τὴν κεφαλὴν μου, μηδὲ μαλάξῃ καὶ κάμψῃ
ταύτην τῷ θελήματι αὐτοῦ· οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ
προσεύχομαι πρὸς σέ, Κύριε, ὅπως ἀποστήσας με
ἀπ' αὐτῶν, ἀποστερήσῃς με, ὧν αὐτοὶ εὐδοκοῦσιν
ἐπ' αὐτοῖς· αἱ γὰρ εὐδοκίαι αὐτῶν κακόβουλοι καὶ
πονηραὶ, αἷς καὶ συναπολοῦνται, ὥσπερ γὰρ ὁ βαρεῖα

πέτρα συνδεδεμένος, ἡνίκα ῥιφῇ καταδύει εἰς τὸ
βάθος τοῦ πελάγους, ὑφελκόμενος ὑπὸ τοῦ βάρους,
οὕτω καὶ οἱ πονηροὶ, ἐχόμενοι καὶ συνδεδεμένοι τῇ
βαρύτητι τῆς καταβυθίζειν πεφυκυίας κακίας, συγ-
κατασπῶνται εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀπωλείας, καὶ
καταποντισθέντες ἀφανίζονται· οὕτω γίνεται καὶ
τοῖς κριταῖς καὶ συνετοῖς αὐτῶν· οὗ γενομένου
γνώσκονται οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἡδέα ἐστὶν ἡ ἀκούου-
σι ρήματά μου, ὅταν ἴδωσι τὰ ὅστ' αὐτῶν ἀσεβῶν,
ἥτοι τὰς δυνάμεις καὶ ξερρότητας αὐτῶν, διασκορ-
πισθείσας καὶ διαρραγείσας παρὰ τὸν ἄδην, ἡδυν-
θήσονται ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἐκβάσεως τῶν λόγων
μου· διαρραγήσονται γὰρ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, ὡς
ρήγνυνται οἱ βῶλοι τῆς γῆς, ἀροτριοῦντος τοῦ
γεωργοῦ τὴν πίονα ἄρουραν· καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸν
Θεὸν ἀνατείνων τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς καὶ ἐπ' αὐτῷ
πεποιθώς, οὗτος ῥύεται τῶν ἐπιβουλῶν τῶν δυ-
σμενῶν· οἱ δὲ παγίδας ἀποκρύπτοντες καὶ ἀμφίβλυ-
στρα, σκευωρίας παλαμῶμενοι, ἐμπίπτουσιν αἷς
συνέστησαν παγίσιν. Καὶ ἐὰν μὲν δύναταί τις διὰ
παραίνεσιν ἐπανορθῶσαι τοὺς τοιούτους, συνδαι-
τάσθω καὶ ὑποτιθέτω νουθεσίαν τοῖς δεκτικοῖς
ἐπανορθώσεως, εἰδὲ μὴ, ἀρκεῖ αὐτῷ ἀφίστασθαι τῆς
ἐκείνων φθοροποιοῦ συναυλίας, καὶ τούτων ἀπο-
μακρύνεσθαι καὶ μονάζειν, ἕως οὗ παρέλθῃ ἀπὸ
τῆς προσκαίρου ταύτης ζωῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΑ'.

Συνέσεως τῷ Δαβίδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχόμενον.

Δήλη τοῦ ψαλμοῦ ἡ ὑπόθεσις· διωκόμενος γὰρ ὁ θεὸς Δαβίδ ὑπὸ τοῦ Σαοῦλ, καταφεύγει μὲν ὑπὸ τὸ σπήλαιον, καὶ ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις τούτου κατακρύπτεται χωρίοις. Εἵτα θεασάμενος τὸν Σαοῦλ ἐκεῖ καταχθέντα, τὴν μὲν δειλίαν τῆς διανοίας ἐξήλασε· τὴν δὲ θεῖαν ἐπικυρίαν ἐκάλεσε, καὶ ταύτης τετύχηκε.

1 **Φ**ωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐδεήθην.

2 **Ε**κχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου, τὴν θλίψιν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελῶ.

3 **Ε**ν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου, καὶ σὺ ἔγνωνς τὰς τρίβους μου.

4 **Ε**ν ὁδῷ ταύτῃ, ἣ ἐπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι.

Ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς εἴθισται προσευχομένοις εὐλογεῖν τὸν Θεὸν πρῶτον καὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ παραγαγόντι ἡμᾶς εἰς τὸ εἶναι καὶ δημιουργήσαντι τὰ μὲν ὁρατὰ πρὸς διοίκησιν τοῦ αἰσθητοῦ ἡμῶν σώματος, τὰ δὲ νοερά πρὸς κηδεμονίαν καὶ προστασίαν τῆς ἀύλου ψυχῆς, καὶ αἰεὶ κυβερνῶντι τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ προνοουμένῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν· εἵτα πρὸ τῶν ἄλλων αἰτούμεν, δεόμενοι τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ἄφесιν τῶν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ, ἢ διανοίᾳ, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως πλημμελουμένων ἡμῖν, καὶ τὴν οὐράνιον αὐτοῦ βασιλείαν ἡμῖν τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ζωσί τε καὶ τετελευτηκόσιν· εἵτα εὐλογον ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπροσπολήπτου βήματος αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ τὸ ῥυσθῆναι ἀπὸ προσ-

βολῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα αἰτούμεθα τὸ ἐν ὁσιότητι καὶ αὐταρκειᾷ διατελεῖσαι πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν, ὑπομονὴν τε καὶ καρτερίαν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι δεινοῖς καὶ κοσμικαῖς περιστάσεσι, φρουράν τε ἀγγέλων, ἵνα διανύσωμεν τὴν ζωὴν ἐν πίστει ὀρθοδόξῳ καὶ τηρήσει τῶν θεῶν ἐντολῶν, καὶ ἔμπνευσιν τοῦ ἐκτελεῖν τὰ φίλα τῷ Θεῷ καὶ εὐάρεστα· εἵτα ὑπερευχόμεθα, ὧν ὑπόδοκῃσεν ὁ Θεὸς καὶ προκεχείρικε βασιλεύειν καὶ προστατεῖν ἡμῶν καὶ τῶν στρατοπέδων καὶ οἰκονόμων αὐτῶν, ὅπως ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν καὶ ἡμεῖς· κατεύχεσθαι δὲ τινος οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ἐνετείλατο ἡμῖν εὐεργετεῖν τοὺς κακοποιούντας ἡμᾶς ἀγαπᾶν τε τὸς μισοῦντας καὶ εὐχεσθαι τοῖς καταρωμένοις. Εἰ δὲ φανείη τισίν, ὅτι ἐν τῷ ἀναγινώσκειν τοὺς λόγους τοῦ Ψαλτῆρος καὶ τῶν Προφητῶν καταρώμεθα τοὺς ἐχθροὺς, ἴστωσαν ὅτι ἐκεῖναι αἱ ἀραὶ οὐ κατὰ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐκφέρονται, ὑπὲρ δὲ τῶν ὀρωμένων ἐχθρῶν αἰτούμεθα θεόθεν ἀποποίησην τῆς μοχθηρίας, φωτισμόν τε καὶ ὁδηγίαν πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ παῦλαν τῆς κακίας αὐτῶν. Ἀγαρηνοὺς δὲ καὶ Ἰσμαηλίτας ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ λέγοντες καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ψαλμικῶς μὲν ταῦτα, ὡς εἰρημένα παρὰ τῶν θεοπνεύστων Προφητῶν προφέρομεν, οὐ μέντοι τὰ ἔθνη ταῦτα τὰ αἰσθητὰ ἐννοοῦμεν καταρώμενοι, ἀλλὰ τὰ ἀντιστρατευό-

μενα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν πάθη ἀποτρεπόμενοι, τὴν τούτων ἀποσόβησιν ζητοῦμεν παρὰ Θεοῦ· δεῖ γὰρ ἡμᾶς ταῦτα ἀποδιώκειν ἀφ' ἡμῶν, ἵνα μὴ λυμαινῶνται τὸν νοῦν ἡμῶν, ὥσπερ Ἀβραὰμ ἀπέπεμψε τὴν Ἄγαρ σὺν Ἰσμαὴλ τῷ υἱῷ αὐτῆς, ἵνα μὴ διοχλῇ τῷ Ἰσαάκ. Ἰκετεύομεν ἔτι, ἵνα μὴ γενώμεθα ἐγκοτοῦντες ὡς ὁ Ἡσαΰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰακώβ· αἱ τοιαῦται οὖν προσευχαὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐπρόσδεκτοί εἰσι καὶ ταύταις κέχρηται ἡ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ὁμήγυρις· αὗται δὲ αἱ εὐχαὶ ἐν προθυμίᾳ καὶ ζεύσει καρδίᾳ γιγνόμεναι, λέγονται φωνῇ δεήσεως καὶ κραυγῇ πρὸς Θεὸν ἀκουστῇ καὶ εὐπρόσδεκτος· τῶν δὲ ἀφρόνως ζητούντων παρὰ Θεοῦ πλοῦτῃ κοσμικὰ καὶ προνομὰς καὶ λεηλατίσεις γυναικῶν καὶ παίδων καὶ τὰ τούτοις ὅμοια οὐκ εἰσὶ φωναὶ δεήσεως εὐσεβῶν, ἀλλὰ βρυχισμοὶ καὶ ὠρυγμοὶ θηρίων. Τῶν οὖν καρδιῶν καὶ διαθέσεων αὐτῶν βεβήλων καὶ πονηρῶν οὐσῶν, οὐκ ἐπακούει ὁ ὑπεράγαθος καὶ πάναγνος Θεὸς δοῦναι αὐτοῖς τὰ αἰτήματα, ἀλλ' ἀποστρέφει κατ' αὐτῶν, ἃ τοῖς ἄλλοις κατεύχονται· διὸ ὁ Προφητάναξ ἀγνὴν ἔχων τὴν καρδίαν καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτούμενον ἑαυτὸν συνειδῶς λέγει, φωνῇ μὲ πρὸς Κύριον ἐκέκραξα. Τῷ δὲ, ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου, δείκνυσιν εὐροίαν προσευχῆς δαψιλῶς ἀναβλύζουσαν ἐκ βαθέων τῆς καρδίας, καὶ ἀπὸ θερμότητος ἀγάπης ἀναπηδῶσαν, καὶ διὰ στόματος προχεομένην, οὐκ ἀνθρώποις δεινολογούμενος, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἐνώπιον προβάλλων τὰς δεινοπαθείας· καὶ ἐν τῷ ἐκλείπειν τὸ πνεῦμα, ἥτοι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ λισθίῳ καιρῷ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἥ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν θλίψεων, ἐν ᾧ τις ἀπολέγεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, κὰν τοιούτῳ, φησί, καιρῷ οὐκ ἀπέγνωκα τῆς παρὰ σοῦ, Κύριε, βοηθείας καὶ σὺ τοῦτο ἐπίστασαι, ὅτι ἔγνωσ καὶ πάσας τὰς

τρίβους μου, ὥσπερ οἶδας καὶ τὰς κακοβουλίας, ἃς κατ' ἐμοῦ οἱ ἐχθροὶ μου βουλεύονται, καὶ τὰς ἐνέδρας καὶ σκευωρίας, ἃς ὡς παγίδας ὑποκρύπτουσί μοι ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ἣ ἐπορευόμην.

5 Κατενόουν εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με.

6 Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχὴν μου.

7 Ἐκέκραξα πρὸς σέ Κύριε, εἶπα· Σὺ εἶ ἡ ἐλπίς μου, μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων,

8 Πρόσχες πρὸς τὴν δέησίν μου, ὅτι ἐταπεινώθην σφόδρα.

9 Ρῦσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με, ὅτι ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ.

10 Εξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου.

11 Ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι.

Εν τῷ καιρῷ, φησί, τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἀνάγκης περιέβλεπον ἰδεῖν τοὺς δεξιωτέρους τῶν φίλων μου, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με· φοβούμενοι γὰρ τοὺς ἐχθροὺς, ὑπεκρίνοντο μὴδὲ ἐπιγινώσκειν με· ὅπερ καὶ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν συμβέβηκε· τῇ νυκτὶ γὰρ ἣ παρεδόθη, Πέτρος ὁ Ἀπόστολος τῶν φίλων αὐτοῦ ὁ δεξιώτερος καὶ θερμότερος ὁμνύων καὶ καταναθεματίζων ἡρνήσατο αὐτὸν, λέγων μὴ εἶ-

δέναί μηδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ εἰπεῖν· «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον» (1). ὥς μὴ εἰδὼς δὴθεν μὴδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ· οὐδ' ἄλλος τις εὐρέθη ὁ ἐκζητῶν ἀπαλλάξαι τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου, καὶ ῥύσασθαι ταύτην τοῦ σαυρικοῦ θανάτου· ἀπώλετο καὶ πᾶσα φυγὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θανάτου, δηλαδὴ οὐκ ἔμεινε τρόπος ἀπαλλαγῆς. Ἐν τοιούτοις δεινοῖς καὶ ὁ θεοπάτωρ πρότερον γενόμενος, ἐφώνει πρὸς τὸν Θεόν, λέγων· σὺ εἶ ἡ ἐλπίς μου καὶ ἡ μερίς μου οὐ μόνον ἐν τῷ παρόντι θνητῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅς λέγεται γῇ τῶν ζώντων· εἰσάκουσον δὴ μου, καὶ πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου, ὅτι αἱ θλίψεις ἠτόνησαν καὶ ἐταπείνωσάν με σφόδρα· οἱ δὲ καταδιώκοντές με ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ· διὸ ἐγένετο ἡ ψυχὴ μου, ὥς ἐν φυλακῇ συνεχομένη ὑπὸ τῶν κακώσεων. Ῥῦσαι οὖν με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με, καὶ τὴν ψυχὴν μου ἐξάγαγε τῆς εἰρκτώδους ταύτης συνοχῆς, καὶ τούτου γενομένου, εὐφρανθήσονται οἱ δίκαιοι οἱ περιμένοντες τὴν παρὰ τῆς δυνάμεώς σου σωτηρίαν μου· καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ, ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι. Διατί δὲ τὴν

ἀπαλλαγὴν ὠνόμασεν ἀνταπόδοσιν, μὴ προειπὼν ἀρετὴν ἀξίαν ἀντιμισθίας καὶ ἀνταποδόσεως; λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅτι ἐκτός μὲν ἀνάγκης ὑπάρχοντες, ὀφείλομεν προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· ἐπὶ δὲ ἐπέλθῃ, ὀφείλομεν ζητεῖν τὸ ὑπομένειν, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ ἀσμένως καρτερεῖν· αὕτη δὲ ἡ μετ' εὐγνωμοσύνης καρτερία ἀρετὴ μεγάλη ἐστὶ καὶ ἀξία ἀντιμισθίας, ὥς τοῖς μὲν ἐν ἁμαρτίαις οὖσιν ἐπικουφίζουσα τὸ βάρος καὶ ἀποτιθεμένη· τοῖς δὲ τὴν ἀρετὴν ἐργαζομένοις μᾶλλον αὖξισα τὸν ζῆλον καὶ καταγλαΐζισα τὰ καλὰ· ὥσπερ γὰρ ἡ ἀποκλάδευσις τῶν δένδρων περικόπτουσα τὰ φύλλα καὶ τοὺς κλάδους, αὖξει τὴν θρεπτικὴν δύναμιν ταῖς ῥίζαις τῶν δένδρων, καὶ οὐκ ἔα δαπανᾶσθαι τὸ θρεπτικὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις, οὕτω καὶ τὰ πειρατήρια καὶ αἱ ζημίαι ἀποφρυγανίζουσι τὸ περιττὸν καὶ ἄχρηστον τῆς περιουσίας, καὶ προστιθέασιν τῇ ψυχῇ τὴν δύναμιν, καὶ ποιοῦσι ταύτην θερμότεραν πρὸς ἐργασίαν τοῦ καλοῦ καὶ ἐπιμονωτέραν πρὸς τὸ ἱκετεύειν καὶ προσεύχεσθαι τῷ Θεῷ καὶ ζητεῖν παρ' αὐτοῦ τὴν βοήθειαν.

ΨΑΛΜΟΣ PMB'.

Τῷ Δαβίδ, ὅτε κατεδίωκεν αὐτὸν Ἀβεσσαλὼμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἐν ἐνίοις ἀντιγράφοις εὔρον, ὅτε αὐτὸν ἐδίωκεν Ἀβεσσαλὼμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ· οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς ταύτην εὔρηκα τὴν προσθήκην. Ἔχεται δὲ ὁμοίως τῆς ἀληθείας· αὐτὴν γὰρ ἔχει τὴν ὑπόθεσιν ὁ ψαλμός.

Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου.

(1) Ματθ. κς', 72.

2 **Κ**αὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου· ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν.

Τὸ, ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, ἀντὶ τοῦ, ἐν ᾧ σὺ δεξάμενος τὴν δέησίν μου, ἐκτέλεσον ἐμπράκτως, καὶ ἀληθῆ ἀπόδειξον τὰ ἐν αὐτῇ αἰτούμενά μοι. Ἀλλὰ φαίη τις, ὅτι τὸ, μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν, ἀντιλέγει τῷ προρρήθέντι, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου. Ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συνῆπται τῷ ἐλέει, καὶ οὐχ εὐρηται δικαιοσύνη ἀμιγῆς ἐλέους, ὅθεν πολλάκις ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ λέγεται ἔλεος. Κατανόησον τὸν ἐπὶ Νῶε κατακλυσμὸν πόσον μετέχει ἐλέους· ὁ γὰρ Θεὸς θέλων τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, προήγγειλε τὸν ἐσόμενον αὐτοῖς καταποντισμὸν, ἵνα μετανοήσαντες ἀπαλλαγῶσι τοῦ κινδύνου. Ἦ τε Κιβωτὸς ἐτεκταίνοτο ἐν ἔτεσιν ἑκατὸν, ἵνα ὁρῶντες καὶ φοβηθέντες, ἀπόσχωνται τῶν κακῶν· καὶ ὁ μὲν ἐλεήμων Θεὸς οὕτως ὠκονόμει τὰ κατ' αὐτούς, ἐκεῖνοι δὲ ἀντὶ τοῦ συστεῖλαι καὶ μειῶσαι τὰς κακουργίας ἐκ περισσοῦ ὑπερεπλεόναζον ταύτας, καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ ἑαυτοὺς κατήσχυνον, ὥστε τὰ ἄθεσμα αὐτῶν ἔργα χείρονα ἐγένετο τῆς διὰ τοῦ καταποντισμοῦ τιμωρίας αὐτῶν· αὕτη οὖν ἐπεληθοῦσα κατέπαυσεν αὐτοὺς τῶν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς καμμάτων καὶ πόνων. Διὸ λέγομεν, ὅτι καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἐλέει Θεοῦ ἐγένετο, ὅτι ἐν βραχεὶ διαστήματι κατέπαυσε καὶ ἀνέσειλεν, οὓς ἐν πολλοῖς χρόνοις ὑπενεγκεῖν εἶχον πόνους καὶ τοῦτο ἐν μόρῳ καφωτέρῳ τῆς καύσεως καὶ τῆς διὰ ξίφους τομῆς καὶ

τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ θανάτου· τὸ δὲ πλῆθος τῶν υδάτων καὶ τὸ ταῦτα κατακλῦσαι τὴν γῆν ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς, ταῦτα οὐδὲν ἐλύπει τοὺς ἅπαξ ἀποθανόντας, ὅ,τε θάνατος ἅπασι κοινὸς ἦν καὶ οὐ διέφερε τὸ ἀποθανεῖν ἕτερον μεθ' ἕτερον, τοῦ αὐτοῦ ὄντος ἅπασι θανάτου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης ἐνταῦθα διὰ τὸ ζητεῖν εἰσακοῦσαι αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἐν δικαιοσύνῃ, τὸ ἔλεος αὐτοῦ φαίνεται ζητῶν· ἡ ζητεῖ τὴν κατὰ τῶν διωκόντων αὐτὸν ἄμυναν γενέσθαι ἐν δικαιοσύνῃ, ὡς ἐνομοθέτησεν ὁ Θεὸς δικαίως κατὰ πατραλοῶν, τῶν κατεξανισταμένων κατὰ τῶν γονέων αὐτῶν, οἷον κατεξανέστη Ἀβεσσαλὼμ κατ' αὐτοῦ τοῦ Δαβίδ.

3 **Ο**τι κατεδίωξεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου.

4 **Ε**κάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς, ὡς νεκροὺς αἰῶνος, καὶ ἠκηδίασεν ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου, ἐν ἐμοὶ ἐταράχθη ἡ καρδιά μου.

5 **Ε**μνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων, ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, ἐν ποιήμασι τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων.

Πολλαπλὴ ἡ ταπείνωσις· ἡ μὲν γὰρ ἐστίν, ὅταν ἐκουσίως ὁ ἄνθρωπος ταπεινοῦται διὰ τὸν Θεόν, καὶ αὕτη ἐπαινέται· ἡ δὲ γίγνεται, ὅταν δι' ὑπερηφάνειαν ταπεινοῖ αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ αὕτη ἡ ταπείνωσις ψεκτὴ· «Ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται» (1), ὡς εἶπεν ὁ Κύριος· ἡ δὲ ὅταν αἱ θλί-

(1) Λουκ. ιη', 14.

φεις καὶ κακουχίαι πιέζωσι τὸν ἄνθρωπον καὶ ταπεινῶσιν αὐτόν· ἡ δὲ, ὅταν διὰ τῆς πράξεως τῆς ἁμαρτίας ταπεινοῦται καὶ εὐκαταφρόνητος γίγνηται· λέγει καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅτι ὁ πλεονέκτης καὶ φιλοκερδὴς ταπεινοῦται καὶ ἐξουθενεῖται, ὡς εἰς τὰ γῆινα ἐπικύπτων καὶ καταδυόμενος, ὡς περ τοῦναντίον ὑποῖ ἑαυτὸν, ὁ τῶν γηίνων καταφρονῶν καὶ ἀνατείνων τὸν νοῦν καὶ τὸν λογισμὸν πρὸς τὰ οὐράνια. Ὁ τοίνυν αἰσθητὸς ἐχθρὸς ταπεινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιφέρων καὶ ἐπιφορτίζων αὐτῷ θλίψεις καὶ πειρασμοὺς σώματος· ὁ δὲ νοητὸς ἐχθρὸς ὁ διάβολος ταπεινοῖ τὸν ἄνθρωπον θέλγων καὶ ἐξαπατῶν αὐτόν πρὸς τὰ τοῦ κόσμου τερπνὰ, καὶ ἐρεθίζων πρὸς τὴν κακοπραξίαν· καὶ οὕτω κατακάμπτει τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς γῆν, ἀπασχολῶν αὐτὴν περὶ τὰ γῆινα καὶ καθίζει αὐτόν ἐν σκοτεινοῖς ἀφεγγέσιν, ἐν οἷς οἰκοῦσιν οἱ νεκροί, οὐχ οἱ τὸν φυσικὸν τελευτήσαντες θάνατον, ἀλλ' οἱ μακρυνθέντες ἀπὸ τῆς αἰωνίης ζωῆς καὶ σερηθέντες ταύτης αἰωνίως. Ταῦτα συνέβη τῷ Ἀβεσσαλώμ, ἐπαναστάντι κατὰ τοῦ ἰδίου πατρός· τὸν μὲν γὰρ πατέρα αὐτοῦ αἰσθητῶς ἐταπείνωσεν εἰς γῆν, καταδιώξας αὐτόν καὶ ἐπαγαγὼν ἐπ' αὐτῷ πειρασμοὺς καὶ θλίψεις, καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἐφυγάδευσεν, καὶ ἐν σκοτεινοῖς τῆς θλίψεως μυχοῖς αὐτόν ἐκάθισεν· νοητῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀβεσσαλώμ ταῦτα πάντα πέπονθε. Μέννηται οὖν ὁ Δαβὶδ καὶ ὢν ὁ Θεὸς εἰργάσατο ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις, ὅπως δηλαδὴ τοὺς μὲν ἀδικουμένους ἐρρύσατο, τοὺς δὲ ἀδικοῦντας μετήλθε.

6 Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου, ἡ ψυχὴ μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι.

7 Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε,

ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου.

8 Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι, τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον.

Παραμυθεῖται μέγιστα διὰ τούτου τοὺς τεθλιμμένους καὶ διεγείρει αὐτοὺς ἐκπετάζειν πρὸς Θεὸν χεῖρας ἰκέτιδας, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν καθοπλίζει ἐλπίδι καὶ πεποιθήσει, ὡς γέγραπται ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε τίς ἐλπίσας ἐπὶ Κύριον κατησχύνθη· Αὕτη δὲ ἡ ἀνάμνησις ὑπανάπτει τὴν καρδίαν καὶ ῥώννυσι τὸν τόνον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ ἐπιποθεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἡ γῆ ἡ διψῶσα ἐπιποθεῖ ὕετόν.

9 Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρῶτὸν τὸ ἔλεός σου, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἠλπισα.

10 Γνώρισόν μοι Κύριε ὁδόν, ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἤρα τὴν ψυχὴν μου.

Εωθεν, φησί, καὶ τάχιστα εὐαγγέλισαί μοι, ὅτι ἠλέησάς με· σὺ γὰρ εἶ ἡ ἐλπίς μου· καὶ δίδας μοι τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς σὲ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν σου, ἣν διοδεύουσι καὶ διανύουσιν οἱ μετατιθέμενοι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀγάπης τῶν γηίνων πρὸς τὴν σὴν τοῦ Θεοῦ.

11 Εξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου Κύριε, πρὸς σὲ κατέφυγον.

12 Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου.

13 **Τ**ὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ· ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, ζήσεις με.

Οἱ μὴ πεποιοῦντες ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, οὗτοι καταφεύγουσι πρὸς τὸν Θεόν, τούτους καὶ ἐξελεῖται ὁ Θεὸς τῶν τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν· τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τό, τε ὃν καὶ λεγόμενον ἀγαθόν, τῇ φωτιστικῇ αὐτοῦ χάριτι ὁδηγεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς γῆν εὐθεῖαν, ἣτις λέγεται καὶ γῇ τῶν ζώντων, καὶ σκῆνωμα τῶν δικαίων. Τὸ δὲ, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, πρόσκειται ἀντὶ τοῦ, μὴ ἐπιβλέψῃς εἰς ἀγαθοπραγίας ἡμετέρας, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἵνα δοξάζεται τὸ ὄνομά σου, ζωοποιήσόν με.

14 **Ε**ν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐξάξεις ἐκ

θλίψεως τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐν τῷ ἐλέει σου ἐξολοθρεύσεις τοὺς ἐχθρούς μου.

Ος δίκαιος, φησί, καὶ ἀληθὴς ἐν τοῖς λόγοις σου, τὴν τεθλιμμένην ψυχὴν μου ἐξάγαγε, καὶ λύτρωσαι ἀπὸ τῶν θλίψεων.

15 **Κ**αὶ ἀπολεῖς πάντας, τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἐγὼ δοῦλός σου εἰμί.

Απόλλυσιν ὁ Θεὸς τοὺς ἀδίκως θλίβοντας ψυχὴν δικαίου προσευχομένου οὐ στόματι καὶ χεῖλεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ θεαρέστοις πράξεσιν, ἐμφαινούσαις τοὺς προσευχομένους, δουλεύοντας γνησίως τῷ Θεῷ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΓ΄.

Τῷ Δαβίδ, πρὸς τὸν Γολιάθ.

Εν ἐνίοις τῶν ἀντιγράφων τῇ ἐπιγραφῇ προσκείμενον εὔρον, πρὸς τὸν Γολιάθ· οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς, οὔτε μὴν παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα εὔρον ἐν τῷ ἐξαπλῷ. Ἐχει δὲ ὑπόθεσιν ταύτην· τῶν ἐπαναστάντων Ἰουδαίοις ἐθνῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, πολλοὶ τῶν Προφητῶν ἐμνημόνευσαν· πλατύτερον δὲ τῶν ἄλλων ὁ θεὸς Ἰεζεκιήλ. λέγει δὲ καὶ ταῦτα μεθ' ἐτέρων πολλῶν· ἀφ' ἡμερῶν πλειόνων ἐτοιμασθήσῃ, καὶ ἤξεις εἰς γῆν τὴν ἀπεστραμμένην ἀπὸ μαχαίρας, ἡθροισμένην ἀπὸ λαῶν πολλῶν, ἐπὶ γῆν Ἱερουσαλήμ, ἣ ἐγένετο ἔρημος δι' ὅλου· καὶ αὐτοὶ ἐξ ἐθνῶν ἐξεληλύθασι, καὶ κατοικήσουσιν ἐπὶ εἰρήνης πάντες αὐτοί· καὶ ἀναθήσῃ ὡς ὑετός, καὶ ἤξεις ὡς καταιγὶς καὶ ὡς νεφέλη, καλύψαι τὴν γῆν, καὶ πέσῃ σὺ, καὶ πάντες οἱ περὶ σέ, καὶ ἔθνη πολλὰ μετὰ σοῦ. Εἶτα μετὰ πολλὰ διδάσκει καὶ τοῦ θανάτου τὸν τρόπον· καὶ συγκαλέσω ἐπ' αὐτὸν φόβον μαχαίρας εἰς πάντα τὰ ὄρη μου, λέγει Ἀδωναὶ Κύριος· μάχαιρα ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ ἔσται, καὶ κρινῶ αὐτὸν ἐν θανάτῳ, καὶ ἐν αἵματι, καὶ ὑετῷ κατακλύζοντι, καὶ λίθοις χαλάζης· καὶ πῦρ καὶ θεῖον βρέξω ἐπὶ αὐτούς, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ἔθνη πολλὰ τὰ μετ' αὐ-

τοῦ· ἔξεστι δὲ τῷ βουλομένῳ ταῦτα μαθεῖν ἀκριβέστερον ἐντυγχάνοντι τῇ προφητείᾳ. Ταῦτα καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει· κλῖνον γὰρ οὐρανοὺς, Κύριε, καὶ κατάρθῃ· ἄψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται· ἄστραφον ἄσραπὴν σου, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς· ἐξαπόστειλον τὰ βέλη σου, καὶ συνταράξεις αὐτούς· Σαφέστερον δὲ ταῦτα ἢ κατὰ μέρος ἐρμηνεία διδάσκει.

1 **Ε**ὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον.

2 **Ε**λεός μου καὶ καταφυγή μου, ἀντιλήπτωρ μου καὶ ῥύστης μου.

3 **Υ**

Μετά τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων Ἰουδαίων πολλὰ τῶν ἀγχιτερόνων ἐθνῶν ἐπαναστάντα κατ' αὐτῶν, ἐπολέμει αὐτούς καὶ διεκώλυεν ἀπὸ τοῦ ἀνοικοδομεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπερ προεῖρηκεν ὁ Θεὸς ἐν κεφαλαίῳ τριακοστῷ ὀγδόῳ Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου· «'Αφ' ἡμερῶν πλειόνων ἐτοιμασθήσεται, καὶ ἐπ' ἐσχάτου ἐτῶν ἐλεύσεται, καὶ ἤξει εἰς τὴν γῆν, τὴν ἀπεσραμμένην ἀπὸ μαχαίρας, συνηγμένων ἀπὸ ἐθνῶν πολλῶν ἐπὶ τὴν γῆν Ἰσραὴλ, ἣ ἐγενήθη ἔρημος δι' ὅλην, καὶ οὗτος ἐξ ἐθνῶν ἐξελήλυθε, καὶ κατοικήσουσιν ἐπ' εἰρήνης ἅπαντες. Καὶ ἀναθήσῃ ὡς ὕετός, καὶ ἤξεις ὡς νεφέλη κατακαλύψαι γῆν, καὶ ἔσῃ σὺ, καὶ πάντες οἱ περὶ σέ καὶ ἔθνη πολλὰ μετὰ σοῦ· τὰ δὲ λέγει Κύριος Κύριος, καὶ τὰ ἐξῆς». Τοιγαροῦν καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ τῷ προφητικῷ πνεύματι προκατιδὼν, προμυνύει ἃ ἐμέλλε συμβαίνειν τοῖς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπιστραφεῖσι, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκην αὐτῶν, καὶ ὡς ἀπὸ προσώπου ἐκείνων, ἀντιπαρα-

ταχθέντων τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμησάντων, λέγει· εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν, καὶ τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον· οὐ σημαίνων διὰ τούτου, ὅτι ὁ Θεὸς διεγείρει πολέμους καὶ ὑφάπτει τὰ κακά· μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὅτι παρ' αὐτοῦ ἦτε τῶν φίλων ἐπικράτησις καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν ἥττα· πρὸς ὃν καὶ ὁ Δαβὶδ ἀναγράφει τὴν κατὰ τοῦ Γολιάθ νίκην αὐτοῦ, καὶ οὐ πρὸς σφετέραν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ὀπλομαχίαν· καὶ ταῦτα μὲν ἱστορικώτερον. Ἀναγωγικώτερον δὲ νοητέον, ὅτι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς αἰχμαλωσίας τῆς νοητῆς Βαβυλῶνος, ἥτοι τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, οὐ διαλείπομεν ἀντιπαρατασσόμενοι πολέμῳ χείροني τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁρατοῦ· ἔστι γὰρ ἡμῶν ἡ πάλῃ πρὸς στρατεύματα ἀλλότριά τε τῆς ἡμῶν φύσεως καὶ ἀόρατα· ὁ δὲ ἀγὼν οὐ περὶ μικρῶν καὶ φθαρτῶν πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς ἀθανάτου· οὐδὲ ἐν καιρῷ ἡ τόπῳ ὠρισμένῳ ἵστανται οἱ ἀόρατοι πολέμιοι, ἀλλ' ἐν παντί, μηδεμίας ἀνακωχῆς ἢ εὐσπλαγχνίας μεσιτευούσης, οὐδὲ προσδοκίας οὔσης τῆς τοῦ πολέμου παύσεως. Διὸ ὀφείλομεν διὰ παντὸς παρασκευάζεσθαι καὶ πανταχόθεν θωρακίζεσθαι· καὶ θυρεοὶ μὲν, οὓς δεῖ περιβεβλησθαι ἡμᾶς, εἰσὶν αἱ διὰ παντὸς ἐργασίαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, τροφὴ δέ ἐστιν ἡ τῶν θείων Γραφῶν μελέτη ἢ ῥωννύουσα ἡμᾶς, ἐπικαλουμένης τὸν Θεόν, ὃς διδάσκει τὰς χεῖρας ἡμῶν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν δαιμονικῶν παρατάξεων καὶ τοὺς δακτύλους ἡμῶν πρὸς τὸ σφραγίζειν καὶ τυποῦν τὸν

σταυρὸν ἐπὶ τῶν μετώπων καὶ τῶν καρδιῶν καὶ τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, καὶ τῷδε τῷ σφραγίσματι καὶ τῷ σημείῳ, ὡς ἐν ὅπλῳ κραταίῳ καὶ ἀκαταμάχητῳ πολεμεῖν καὶ τροποῦσθαι τὰς ἐναντίας δυνάμεις· τῷ γὰρ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ ἀσφαλιζόμενοι τε καὶ περιτειχιζόμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀριστεύομεν καὶ τῆς τούτων δυναστείας ῥυόμεθα· καὶ οὐ μόνον τοὺς ἐχθροὺς ὑποτάττομεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλόγους δυνάμεις τῆς ψυχῆς τῷ αὐτοκράτῳ λογισμῷ ὑποκλίνομεν· τῇ γὰρ θεῇ δυναστείᾳ ὑποτάσσονται τοῖς βασιλεῦσιν οἱ ὑπὸ χεῖρα, μὴ ἐώμενοι ἀφηνιᾶν ἢ ἀπειθεῖν τοῖς προστάγμασιν αὐτῶν.

4 **Κ**ύριε, τί ἐσιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίζη αὐτῷ;

5 **Α**νθρωπος ματαιότητι ὁμοιώθη, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὥσεὶ σκιά παράγουσιν.

Εν ταῖς Παροιμίαις λέγει ὁ σοφὸς Σολομὼν, ὅτι μέγα καὶ τίμιον χρῆμα ὁ ἄνθρωπος (1), καὶ τοῦτο πανάληθες· τὴν γὰρ προσασίαν τῶν κτισμάτων ἀπάντων ἐμπεπίστευται καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δεδημιούργηται· πρὸς ἃ δὲ ὁ Θεὸς αὐτῷ ἐδωρήσατο, πάνυ μικρὸς καὶ εὐτελής ἐστι· τὰ γὰρ θεόθεν δωρηθέντα τῷ ἀνθρώπῳ πλεῖστά τε καὶ μέγιστα ἐστι. Πρῶτον μὲν, ὅτι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πεποίηται· εἶτα δι' αὐτὸν εὐεργεσίαι καὶ οἰκονομίαι ἐγένοντο· εἶτα νόμοι καὶ Προφῆται καὶ ποικίλα θαυμάσια ἐνεκεν αὐτοῦ τετέλεσται· ἔσχατον πάν-

των ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον μετὰ σαρκὸς διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ταῦτα δὲ πάντα ἐναργῶς διδάσκουσιν αὐτὸν, ὅτι ἔστι Θεὸς καὶ δημιουργὸς καὶ δυνατὸς καὶ σοφὸς καὶ τῶν κτισμάτων προνοούμενος, οὐ μέντοι καταληπτὴ αὐτῷ ἐσιν ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία· διὸ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγει ἐνταῦθα, τίς ἐσιν ἄνθρωπος, ὁ ὅμοιος τῇ ματαιότητι, ὁ θνητὸς καὶ πρόσκαιρος, ὃν ἐτίμησας τοσοῦτον, ὥστε δοῦναι αὐτῷ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν;

6 **Κ**ύριε, κλῖνον οὐρανοὺς, καὶ κατήβηθι· ἄψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται.

Θεὸς οὐ περιγράφεται ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς ἐν τόπῳ, οὐδὲ δεῖται κλίσεως οὐρανῶν πρὸς τὸ καταβῆναι ὁ πανταχοῦ παρὼν· οὐδὲ ἀφῆς ὁ ἀσώματος, ἵνα δι' αὐτῆς ἄψητε τῶν ὀρέων καὶ καπνισθήσονται· οὐ γὰρ ἀφῆ οὐδὲ νεύματι σωματικῷ, ἀλλὰ κινήματι μόνῳ θελήσεως πάντα ποιεῖ ὅσα βούλεται. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Προφῆτης, ἐκφοβῶν τὰς παχεῖς τὴν καρδίαν, τοὺς ἐκπληττομένους τοῖς τοιούτοις αἰσθητοῖς κινήμασιν, ὑπομιμνήσκων ἅμα καὶ τὰ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ ὁραθέντα, ἐπιφοιτησάσης αὐτόθι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· ὅτε γὰρ ἐδίδου τὸν νόμον τῷ Μωϋσεῖ, τότε ὄρος ἐκαπνίζετο καὶ βρονταὶ ἠκούοντο καὶ ἀστραπαὶ ὥρωντο. Ἐνταῦθα μέντοι ὑπαινίττεται τὰς μετὰ σώματος παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν τε προλαβοῦσαν σωτήριον ἐπιδημίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐσομένην δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν.

7 **Α**στραφον ἀστραπὴν, καὶ σκορπι-

(1) Παροιμ. κ', 6.

εἰς αὐτούς, ἐξαπόστειλον τὰ βέλη σου, καὶ συνταράξεις αὐτούς.

Αστραπὰς καὶ βέλη ἐνταῦθα ὀνομάζει τὰς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἐπισκηπτούσας τοῖς ἀπειθέσι μάστιγας, τοὺς λοιμούς, τοὺς λιμούς, τοὺς θανάτους, τοὺς κεραυνούς καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἅτινα διασκορπίζει τὰς πονηρὰς βουλὰς καὶ συνταράττει τοὺς πταίοντας, συνωθοῦντα αὐτοὺς πρὸς μετάνοιαν.

8 **Ε**ξαπόστειλον τὴν χειρὰ σου ἐξ ὕψους· ἐξελοῦ με, καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων.

9 **Ὡ**ν τὸ σῶμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν, δεξιὰ ἀδικίας.

Χεὶρ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐξ ὕψους ἀποσταλεῖναι ζητεῖ ὁ ψαλμωδὸς πρὸς τὸ ἐξελεῖσθαι αὐτόν, ἐστὶν ἡ ἀρωγὴ καὶ ἀντίληψις ἡ θεία· ὕδατα δὲ πολλὰ, ἐξ ὧν ζητεῖ ῥυσθῆναι, λέγει τὰ πλήθη τῶν πολεμίων, τῶν δίκην ὑδάτων πολλῶν ἀθρόον συρρευσάντων κατακλύσαι αὐτόν· τούτους καὶ υἱοὺς ἀλλοτρίους ὀνομάζει, ὡς ἐκκλίναντας ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀλλοτριωθέντας τοῦ δικαίου· ὑποτυπῶν δὲ αὐτούς, ἀπὸ τοῦ λόγου μὲν, λέγει, τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα· ἀπὸ δὲ τῶν ἔργων, λέγει, ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας, δεικνὺς διὰ τούτου, ὅτι ἔργου τῆς δεξιᾶς ὄντος, τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἐλεεῖν τοὺς δεομένους καὶ ὑπερασπίζεσθαι τῶν ἀδικουμένων, καὶ, συνελόντι φάναι, τοῦ ποιεῖν ὅσα δεξιὰ καὶ εὐάρεστα, οἱ υἱοὶ οἱ ἀλλότριοι ἐχρήσαντο ταύτῃ πρὸς τάναντία, δηλαδή τὰ ἔργα τῆς ἀδικίας. Ταῦτα οὖν ἐστὶ τὰ γνωρίσματα τῶν ἀλλοτρίων τοῦ Θεοῦ,

ἐξ ὧν οὗτοι γινώσκονται, ὡς τὸ δένδρον ἀπὸ τοῦ καρποῦ.

10 **Ὁ** Θεὸς ὠδὴν καινὴν ἄσοσαί σοι, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι.

11 **Τ**ῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσι, τῷ λυτρουμένῳ Δαβὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς.

Ὅσπερ οἱ πένητες καὶ ἀπορούμενοι ὑπὸ βασιλείᾳς εὐεργετηθέντες καὶ μὴ δυνάμενοι ἀνταποδοῦναι ἀντάξιον τῆς τῶν εὐεργετησάντων μεγαλοπρεπείας εὐφημίαις καὶ εὐχαριστηρίοις ἐπαίνοις ἀμείβονται, οὕτω καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ καινῆς καὶ ἐξαισίου τυχῶν παρὰ τοῦ παντάνακτος καὶ ὑπεργάθου Θεοῦ σωτηρίας, ἐπεβάλλετο ἅσαι ὠδὴν καινὴν καὶ ψάλλειν ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ· τῶν γὰρ ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ δέκα οὐσῶν, ἐκάστη χορδὴ μιᾶ τῶν ἐντολῶν ἀφωσίωτο, διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν τούτῳ ἔμελεπε τὰς τοῦ Θεοῦ ὑμνωδίας. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς καινῆς Διαθήκης καινὴν ὠδὴν ἄδομεν οὐκ ἐν ὀργάνοις ἀλόγοις καὶ ἀψύχοις, ἀλλ' ἐν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, συναρμόττοντες αὐταῖς καὶ τὰς σωματικὰς αἰσθήσεις, καὶ δοξολογοῦμεν τὸν Θεόν, ταῖς μὲν ὁράσεσι καὶ ταῖς ἀκοαῖς ἐν τῷ κωλύειν ταύτας ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰ κοσμικὰ περισπασμοῦ, τοῖς δὲ χεῖλεσι καὶ τοῖς στόμασιν, ἐν τῷ κρατεῖν ταῦτα ἀπὸ τῶν ἀπρεπῶν λόγων· ταῖς δὲ χερσὶν, ἐν τῷ ἐκτείνειν ταύτας πρὸς εὐποιίαν καὶ ἐργασίαν τῶν καλῶν ἔργων· τοῖς δὲ ποσὶν, ἐν τῷ προθύμως τρέχειν εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους τοῦ Θεοῦ. Τούτων οὖν πάντων οὕτω συναρμολογουμένων ταῖς τῆς ψυχῆς γνωστικαῖς δυνάμεσι πρὸς ὑμνωδίαν τοῦ Θεοῦ, ἄδωμεν ὠδὴν καινὴν τῷ Θεῷ, τῷ διδόν-

τι σωτηρίαν τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς στρατοπέδοις αὐτῶν, τῷ καὶ ἡμᾶς λυτρωσαμένῳ καὶ ποιήσαντι βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, ὡς καὶ ἀεὶ λυτροῦται πάσης περιστάσεως τοὺς βασιλεύοντας καὶ κυριεύοντας τῶν σωματικῶν ἐπιθυμιῶν, ὥσπερ ἐλυτρώσατο τὸν Δαβὶδ ἀπὸ ῥομφαίας τοῦ πονηροῦ Σαοὺλ· καὶ ῥύεται καὶ τοὺς κατὰ μίμησιν τοῦ Δαβὶδ λατρεύοντας αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ.

12 **Ρ**ῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων, ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν, δεξιὰ ἀδικίας.

13 **Ω**ν οἱ υἱοὶ αὐτῶν, ὡς νεόφυτα ἰδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν.

14 **Αἱ** θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ.

15 **Τ**ὰ ταμεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο.

16 **Τ**ὰ πρόβατα αὐτῶν πολύτοκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν.

17 **Οἱ** βόες αὐτῶν παχεῖς· οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ, οὐδὲ διέξοδος, οὐδὲ κραυγὴ ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῶν.

18 **Ε**μακάρισαν τὸν λαόν, ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαὸς, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.

Οὐκ εἰκαίαν οἰητέον τὴν ἐπανάληψιν τῆς τῶν υἱῶν τῶν ἀλλοτρίων μοχθηρίας· βουλόμενος γὰρ ἀπαριθμῆσαι ὁ ψαλμωδὸς τὰ ἐνοῖς ἐγκαυχῶνται οἱ κοσμικοὶ ἀγαθὰ καὶ εὐτυχήματα, προτέταχεν ἡν ἔχουσι πονηρίαν οἱ τούτοις ἐναμβρυνόμενοι, εἶτα ἐπιφέρει τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ τὰ βοσκήματα καὶ τὰ λοιπά. Ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ λόγου οὕτως ἔχει· ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι τὸν Θεόν εἰσιν ὡς στρουθία, οἷς οὐκ ἔστιν ἀποθήκη, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν εἰσιν ὡς φυτὰ ἐλαιῶν εὐλογημένα, ἀγλαίζοντα τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκοσμημέναι σωφροσύνῃ καὶ ἐλεημοσύνῃ καὶ διακονίᾳ. Τῶν δὲ πονηρῶν, οἱ μὲν υἱοὶ εἰσιν ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν νεανιεύόμενοι ἐπὶ τῇ ἀκμῇ καὶ θαλερότητι, οἷον εἰ βρίθοντες καὶ σπαργῶντες· αἱ δὲ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ καὶ πολιτίμοις κοσμήμασι, τοῖς τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἀρμόττουσι· τὰ δὲ ταμεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Ὡσαύτως καὶ τὰ πρόβατα αὐτῶν πολύτοκα καὶ οἱ βόες παχεῖς, οἷους ἐν ὁράματι εἶδεν ὁ Φαραὼ, δηλοῦντας τὴν τῶν βοηλατρῶν Αἰγυπτίων εὐετηρίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν οὐκ ἔστι κατάπτωσις, οὐδ' ὀλολυγὴ οὐδὲ πένθος. Ὅρα, ἀδελφε, ὅσον ἐπίμωμος ἡ εὐπορία καὶ τρυφή τοῦ κόσμου· ταύτην οἱ μὲν περὶ τὰ κοσμικὰ ἀσχολούμενοι μακαρίζουσιν, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ταλανίζουσι, μακαρίζοντες τὸν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον λαόν· οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΔ'.

Αινέσεως τῷ Δαβίδ.

Ἀηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ τὸν σκοπὸν· ὑμνεῖν γὰρ παρακελεύεται τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ μεγαλουργίας, καὶ βασιλείας, καὶ μεγαλοπρεπείας μεμνημένους. Πεποίηκε δὲ καὶ ἑτέρους τοιούτους ψαλμοὺς ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, εἰς εὐγνωμοσύνην τὸν λαὸν ἐκεῖνον διηγείρουσα. Ἐχει δὲ καὶ πρόρρησιν τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεώς τε καὶ ἐπιγνώσεως. Κατὰ στοιχείον δὲ καὶ οὗτος ὁ ὕμνος σύγκειται, καὶ διὰ τῆς ταυτολογίας διδάσκει τοῦ Προφήτου τὸν πόθον.

1 **Υ**ψώσω σε ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου, καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

2 **Κ**αθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

3 **Μ**έγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας.

4 **Γ**ενεὰ, καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου, καὶ τὴν δυνάμιν σου ἀπαγγελοῦσι.

5 **Τ**ὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ἁγιωσύνης σου λαλήσουσι, καὶ τὰ θαυμάσιά σου διηγήσονται.

6 **Κ**αὶ τὴν δυνάμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι, καὶ τὴν μεγαλωσύνην σου διηγήσονται.

7 **Μ**νήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται, καὶ τῇ δικαιοσύνῃ σου ἀγαλλιάσονται.

Τὸ ὕψος σου, φησὶν, ὦ Θεέ, οὐσιῶδες ἐστὶ καὶ οὐκ ἐπίκτητον, οὐδέ τι αὖξει αὐτό· οἷτε ἄψυχοι καὶ ἄλογοι οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴν δόξαν σου καὶ ἀπαγγέλλουσι τὴν μεγαλοπρέπειάν σε, καὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἀνακηρύττουσι τὴν μεγαλωσύνην σου. Εἰ οὖν τὰ ἄψυχα κτίσματα ἀνυμνεῖ καὶ εὐφημεῖ τὴν ὑπεροχὴν σου, πόσω πλέον ὀφείλω ἐγὼ ὁ ἔμψυχος καὶ λογικὸς καὶ ἀξιωθεὶς τοσούτων καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν σου ἀνακηρύττειν καὶ διασαφεῖν τοῖς ἀγνοοῦσι τὸ ὕψος σου, ὁ Θεός μου, καὶ εὐλογεῖν, ἥτοι δοξάζειν καὶ σεμνύνειν τὸ ὄνομά σε, ὁ βασιλεύς μου; καὶ ταῦτα χρή με ποιεῖν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ἥτοι οὐ μόνον ἐν πάσῃ μου τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατόν μου ἐν τῇ μελλούσῃ τῇ αἰωνίῳ· ναὶ ὁ Θεός μου, καθ' ἐκάστην μου διάθεσιν, τουτέστι, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἐν θλίψει εὐλογήσω σε καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· καὶ ταύτην τὴν αἶνεσιν οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἀπαραίτητον χρέος ἔχομεν προσφέρειν σοι τῷ Θεῷ, τὸ μὲν, ὅτι παρήγαγες ἡμᾶς εἰς τὸ

εἶναι· τὸ δὲ, ὅτι εἰκόνι θεία ἡμᾶς ἐκόσμησας· τὸ δὲ, ὅτι προνοῇ ἡμῶν κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ, φανερώς τε καὶ ἀφανῶς, καὶ οὐ μόνον διὰ τὰς ῥηθείας αἰτίας χρῆ δοξάζειν τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ὅτι μέγας ἐστὶ καὶ ἄξιος αἰνεῖσθαι σφόδρα καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας· καὶ λέγειν πρὸς αὐτόν, γενεὰ καὶ γενεὰ, ἦτοι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἄηρ, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ πηγαί, αἱ λίμναι, αἱ ἄρουραι, τὰ σπέρματα, τὰ φυτὰ, τὰ χόρτα, αἱ βοτάναι καὶ τὰ ἐκ τούτων βοηθήματα, ἡ ἀδιάκοπος κίνησις τῆς φύσεως, οἱ ὄμβροι καὶ οἱ ὑετοί, αἱ τροπαὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, αἱ ἰσοκληρούμεναι τὰ ἡμερονύκτια, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες, οἱ φωτισμοὶ καὶ κυκλοφορίαι αὐτῶν καὶ πάντα τὰ ποιήματά σου οὐκ ἐν ἐνὶ χρόνῳ ἢ δέκα ἢ ἑκατὸν, ἀλλ' εἰς περιόδους πλείστους χρόνων αἰνέσουσι τὰ ἔργα τῆς προνοίας σου, ὦ Κύριε. Προσέτι ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐπαινοῦμενά ἐστι τὰ θαυμάσια, ἃ εἰργάσατο τοῖς Ἑβραίοις, καὶ ἃ ἐποίησεν ἐπιδημήσας μετὰ σαρκὸς εἰς τὸν κόσμον, τὰ τε διὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ μαρτύρων, καὶ ἃ μέχρι τοῦ νῦν κατὰ πάντα καιρὸν ἐνεργεῖ τεράστια καὶ σημεῖα· καὶ αἱ ποικίλαι αὐτοῦ εὐεργεσίαι· οὐκ ἔστιν οὖν πέρας τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, ὅθεν οὐδὲ κατάπαυσις τοῦ ἐπαινεῖν καὶ ἀναγγέλλειν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ. Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις δὲ αὐτοῦ ἐποίησε δύναμιν τῶν φοβερῶν, ἣν ἐροῦσιν οἱ ἀγγέλλοντες, καὶ τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ διηγῆσονται· ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔρπουσιν ἐποίησεν ὄφεις, ἐχίδνας, δράκοντας καὶ τὰ τοιαῦτα ἐρπετὰ φόβον ἐπάγοντα· ἐν δὲ τοῖς περρωτοῖς ἀκρίδα, κυνόμυϊαν, βροῦχον, κώνωπας καὶ τὰ ὅμοια· ἐν δὲ τῷ ἀέρι βροντὰς, ἀστραπάς, τυφῶνας, πρηστῆρας, κεραυνούς καὶ τὰ παραπλήσια. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποίησεν, ἵνα δηματώσῃ καὶ ἀφυπνίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ ὕπνου τῆς ῥαθυ-

μίας καὶ ἀκηδίας· τῷ δὲ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις καὶ ὁπαδοῖς αὐτοῦ ἠτοίμασε πῦρ ἄσβεστον καὶ κόλασιν αἰώνιον. Ταῦτα δὲ λέγονται δύναμις τῶν φοβερῶν αὐτοῦ, ἃς ἐροῦσι καὶ διηγῆσονται οἱ ἄνθρωποι ἐκ γενεᾶς εἰς γενεάν, μεμνημένοι καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ ἀγαλλιάσονται οἱ δίκαιοι διὰ παντός.

8 Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.

9 Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμ.πασι, καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

 χρηστότης τοῦ Θεοῦ εὐεργετεῖ τοὺς τε ἐκλεκτοὺς καὶ τοὺς πονηροὺς, ἀνατέλλουσα τὸν ἥλιον, καὶ πέμπουσα τὸν ὑετὸν ἐπὶ πᾶσιν ἐπίσης, καὶ πάσας τὰς ἀγαθοδωρίας τοῖς πᾶσιν ἀδιαστόλως προτιθεῖσα, ὥστε καὶ ἐκ τῆς τιμωρίας τῶν πονηρῶν προάγειν ὠφελείας· παιδευομένων γὰρ τῶν ἁμαρτανόντων, ἥτε τῆς κακίας φορὰ ἀναστέλλεται καὶ οἱ κατανοοῦντες σωφρονίζονται.

10 Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντα τὰ ἔργα σου, καὶ οἱ ὅσιοί σου ἐξομολογησάτωσάν σε.

11 Δόξαν τῆς βασιλείας σου ἐροῦσι, καὶ τὴν δυναστείαν σου λαλήσουσι.

12 Τοῦ γνωρίσαι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν δυναστείαν σου, καὶ τὴν

δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς βασιλείας σου.

13 Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

14 Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ὁσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

15 Ὑποστηρίζει Κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας, καὶ ἀνορθεῖ πάντας τοὺς κατερράγμένους.

Πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα, λογικά τε καὶ ἄλογα, ἐνδεικνύμενα τὴν εὐαρμοστίαν καὶ εὐταξίαν τὴν ἐν αὐτοῖς, διεγείρουσιν αἴνεσιν καὶ εὐχαριστίαν τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ χρηστότητι αὐτοῦ· οἱ δὲ δίκαιοι τοῖς ἀγαθοῖς αὐτῶν λόγοις καὶ ἔργοις εὐλογοῦσι τὸν Θεόν, οἱ καὶ τὴν δόξαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐροῦσι καὶ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ λαλήσουσιν ἕνεκα τοῦ γνωρίσαι τοῖς ἀγνοοῦσιν υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν δυναστείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἣτις οὐκ ἔστι πρόσκαιρος, ὡς αἱ βασιλεῖαι τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἀλλ' ἡ βασιλεία αὐτοῦ, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων, καὶ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ διαμένουσα εἰς γενεὰς γενεῶν· καὶ ἐν τῇ παρελθούσῃ γὰρ γενεᾷ τῇ τῶν εἰδωλολατρούντων, καὶ περ μὴ ἐγνωκότων ταύτην, οὐχ ἥττον ἐντελεστάτῃ ὑπῆρχεν, οἷα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τῶν θεολατρούντων γενεᾷ διατελεῖ, ἐν τε τῷ ἐνεστώτι αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλ-

λοντι, ὡς καὶ ἐν τῷ παρωχηκότι. Προσέτι ἀναγγελοῦσι, καὶ ὅτι πιστὸς ὁ Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις καὶ ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ, ὥς ἐπηγγείλατο διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ, ὅτι ποιήσεται τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, ὃ καὶ τετέλεκεν· ὅσα τε ἠπέιλησε τοῖς ἀπίστοις καὶ ἀμετανοήτοις· καὶ ὅτι ὑποστηρίζει τῆς καταπίπτοντας, καὶ ὅτι ἀνορθεῖ τοὺς κατερράγμένους καὶ συντετριμμένους ταῖς θλίψεσιν, ἐὰν αὐτὸν ἐπικαλέσωνται.

16 Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουνσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ.

17 Ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.

Πάντων τῶν κτισμάτων τὰς ἐνδείας ἀναπληροῖς, ὅτι πάντων οἱ ὀφθαλμοί, ἥτοι αἱ ἐλπίδες πρὸς σὲ ἀνατείνονται. Καὶ οὐ μόνον δίδως τὰ χρειώδη ἐκάστω, ἀλλὰ καὶ ἐν εὐκαιρίᾳ, τουτέστι, ῥαδίως καὶ τάχιστα· ἀνοίγεις γὰρ τὴν μεταδοτικὴν σου ἐνέργειαν καὶ ἐμπιπλᾷς ἕκαστον, οὗ χρήζει καὶ εὐδοκεῖ ἀγαθοῦ.

18 Δίκαιος Κύριος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ὁσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Οδοὶ Κυρίᾳ λέγονται αἱ πολυειδεῖς αὐτοῦ οἰκονομίαι, αἷς διεξάγει τὰ σύμπαντα ἐν δικαιοσύνῃ, ἥτοι ἐν δυνάμει διακρινούσῃ ἕκαστον ἀπὸ τῶν ἄλλων· ἔργα δὲ αὐτοῦ αἱ εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ εὐεργεσίαι, ὥς ἐν ὁσιότητι πράττει, ἥτοι κηδόμενος ἐκάστου πρὸς τὸ ἀγαθόν.

19 **Ε**γγὺς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.

20 **Θ**έλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ σώσει αὐτούς.

21 **Φ**υλάσσει Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσει.

22 **Αἰ**νεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου, καὶ εὐλογεῖτω πᾶσα σὰρξ τὸ

ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸν Κύριον ἐν ἀληθείᾳ, τουτέστιν, ἐν γνώσει ἀκριβεῖ καὶ ἀπταιστώ, ἐν πίστει, δηλαδὴ ὀρθοδόξῳ καὶ ἔργοις καταλλήλοις τῇ πίστει ἐγγὺς γίνεται ὁ Κύριος, οὐ τόπου ἐγγύτητι ὁ πανταχοῦ παρὼν, ἀλλ' οἰκειότητος καὶ ἀγάπης ἐγγύτητι. Τούτων καὶ τὸ θέλημα ποιεῖ καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούει, ὅτι καλὰ θέλουσι καὶ καλῶς δέονται, ὡς φοβούμενοι τὸν Θεὸν καὶ ἀγαπῶντες αὐτόν· ὃς καὶ ἀπαλλάττει αὐτοὺς ἀπὸ δεινῶν περιστάσεων ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν· τοὺς δὲ ἀμετανοήτως ἐν ταῖς ἁμαρτίαις διαμένοντας ἐξολοθρεύσει, οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν μεταθείς, ἀλλ' ἐν κολλάσει ἀτελευτήτῳ διατηρήσας.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΕ'.

Ἀλληλούϊα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφή οὐ κεῖται οὐδὲ παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα οὐδὲ παρ' ἑτέροις, ἀλλ' ἐν τισιν εὑρεται ἀντιγράφοις. Δοκεῖ δὲ, ὅτι διὰ τὸ κεχρησθαι τῷ ψαλμῷ τούτῳ τοὺς δύο τούτους Προφῆτας μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος, οὕτως ἐπιγέγραπται. Τὸ δὲ, ἀλληλούϊα, κεῖται ἐν τῷ ἑξαπλῷ, καὶ σημαίνει Θεοῦ παρουσίαν.

1 **Αἰ**νεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, αἰνέσω Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.

2 **Μ**ὴ πεποιθᾶτε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία.

3 **Ε**ξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἐν ἐκείνῃ

τῇ ἡμέρᾳ ἀπωλοῦνται πάντες οἱ διλογισμοὶ αὐτοῦ.

4 **Μα**κάριος, οὗ ὁ Θεὸς Ἰακώβ βοηθὸς αὐτοῦ, ἡ ἐλπίς αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

Αἰνεῖν ἐστὶ τὸ δοξολογεῖν τὸν Θεὸν ἐν λόγοις καὶ ἐν ἀγαθαῖς καὶ θεαρέστοις πράξεσιν. Ἀ-

μέλει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προτρέπει τὴν δι' ἀρετῆς ὤκειωμένην αὐτῷ ψυχὴν αἰνεῖν τὸν Κύριον λόγοις τε καὶ ἔργοις, ἥτις ἐνδεικνυμένη τὴν ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐντολῇ, ἀποκρίνεται, αἰνέσω Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου, ἥτοι ἀδιαλείπτως αἰνέσω τὸν Κύριον· τῆς γὰρ ψυχῆς ἡ ζωὴ ἀδιάλειπτος, ἀθανάτου οὐσης. Εἴτα παραινεῖ τοὺς ἀνθρώπους μὴ πεποιθῆναι ἐπὶ υἱοῦς ἀνθρώπων ἄρχοντας ἢ ἀρχομένους, ὅτι οὐ δύνανται βοηθῆσαι οὐδὲ σφίσιν αὐτοῖς· μετὰ γὰρ τὸ ἐξελθεῖν τὴν ψυχὴν καὶ διὰ τοῦ θανάτου χωρισθῆναι, ἐπιστρέφει τὸ σῶμα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, ἐξ ἧς δηλαδὴ ἐπλάσθη, καὶ διαλυθῆσεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη στοιχεῖα. Ταῦτα διαστέλλει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐγένετο μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἐξῆλθε καὶ ἐχωρίσθη ἡ τεθωμένη αὐτοῦ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ παναχράντου αὐτοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα οὐχ ὑπέστρεψεν εἰς γῆν· οὐ γὰρ εἶδε διαφθοράν, οὐδὲ τὴν εἰς τὰ στοιχεῖα διάλυσιν, ὥς τὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ ἐπίγειος βασιλεὺς πολυκίνδυνός ἐστιν· εἰ γὰρ καὶ ἀκαθαίρετος τύχοι ἢ ἐξουσία αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν γε εὐκατάφορός ἐστι πρὸς ὀργὰς καὶ ἀδικίας, εἰ δὲ καὶ χρηστός εἴη τὰ ἥθη, πολλαὶ μὲν τοι ἔσονται κατ' αὐτοῦ αἱ τῶν ἐναντίων ἐπιβουλαί. Ἔτι καὶ οἱ ἄρχοντες εἰ καὶ ἀγενδεεῖς εἰσιν, ἀλλὰ δέονται στρατευμάτων καὶ σωματοφυλάκων καὶ συμμάχων πρὸς ἀσφάλειαν, μετὰ δὲ τὸ τελευτῆσαι αὐτοὺς καταργοῦνται ἅτε ὑπέσχοντο τοῖς φίλοις, καὶ ἃ ἠπέιλησαν τοῖς ἐχθροῖς καὶ πάνθ' ὅσα ἐπεχείρησαν ποιῆσαι ἀτελῆ κατελείφθη· ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς αὐτῶν ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν,

ὥς καὶ τοῦ ἐν Εὐαγγελίοις πλουσίου, οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα καὶ διελογίζετο καθελεῖν τὰς ἀποθήκας αὐτοῦ, καὶ μείζονας οἰκοδομῆσαι, ἐματαιώθησαν αὐτοῦ αἱ βελαί, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου (1). Τοιοῦτός ἐστι πᾶς ὁ ἐπιστηριζόμενος τοιαύταις εὐμεταπτώτοις βάσεσιν· ἀλλ' ὁ ἐλπίζων ἐπὶ τὸν αἰδιον καὶ ἄτρεπτον Θεόν, μακάριός ἐστιν, ὅτι ὁ Θεὸς πιστὸς ἐν ἐπαγγελίαις καὶ δυνατὸς ἐκτελέσαι. Μνηται δὲ ὁ ψαλμωδὸς τοῦ Ἰακώβ· τοῦτον γὰρ ἔσωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν διωκόντων καὶ ἐπλούτισεν αὐτὸν καὶ ἠύξησε καὶ ἐπλήθυνεν ἐλπίσαντα ἐπ' αὐτόν· οὐρανοῦ δὲ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι εἰ ταῦτα, ποιήματα ὄντα τοῦ Θεοῦ, διαρκεσάτην κέκτηται τὴν δύναμιν, πόσω μᾶλλον ὁ ταῦτα ποιήσας αἰδιος καὶ ἀτελεύτητος ἔσται·

5 **Τ**ὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

6 **Τ**ὸν φυλάσσοντα ἀλήθειαν εἰς τὸν αἰῶνα, ποιοῦντα κρίμα τοῖς ἀδικουμένοις, διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι.

7 **Κ**ύριος λύει πεπεδημένους, Κύριος σοφοῖ τυφλοῦς. Κύριος ἀνορθοῖ κατερραγμένους, Κύριος ἀγαπᾷ δικαίους· Κύριος φυλάσσει τοὺς προσηλύτους.

8 **Ο**ρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται, καὶ ὁδὸν ἀμαρτωλῶν ἀφανιεῖ.

(1) Λουκ. 16'.

9 Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα,
ὁ Θεός σου Σιών, εἰς γενεάν καὶ γενεάν.

Κ δικαιοκρισία ἐν μὲν τοῖς ἀνθρώποις πρόσ-
καιρος καὶ παροδική, ἐν δὲ τῷ Θεῷ ἀληθής, ἔμ-
μονος καὶ ἐδραία ἐστὶ, τὴν ἀλήθειαν ἀμετάτρεπτον
εἰς τὸν αἰῶνα σώζουσα· οὗτος ὁ ἀληθής Θεὸς ποιῶν
κρίμα, δίδωσι τροφήν τοῖς πεινῶσι, τοῖς μὲν σώμα-
σιν αἰσθητήν, ταῖς δὲ ψυχαῖς νοεράν· ὥσπερ γὰρ
τοῖς ἀγγέλοις ἐφιεμένοις δίδωσι τὸ ὄρᾱν τὴν δό-
ξαν αὐτοῦ, οὕτω καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν εὐσεβῶν ὁ-
ρεγομέναις δίδωσι τροφήν τὰ θεῖα αὐτοῦ λόγια, καὶ
τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων αὐτοῦ μυστηρίων· ὁ
αὐτὸς λύει καὶ τοὺς πεπεδημένους ταῖς ἀλύσεσι
τῆς δελείας καὶ ταῖς σειραῖς τῶν ἀμπλακημάτων,
ὥσπερ ἔλυσε καὶ τὰς σειράς τῶν ἐν ἄδῃ ἀπ' αἰῶνος

δεσμίων, καὶ τοὺς κατεχομένους τοῖς δεσμοῖς τοῦ
διαβόλου, ἥτοι τῇ εἰδωλολατρείᾳ καὶ τῇ αἰσχυρῇ
οὐ διαλείπει δὲ λύων καὶ τὰς τοῖς βρόχοις τῆς ἁ-
μαρτίας πεπεδημένους, ὅταν διὰ μετανοίας ἐπι-
στρέψωσι πρὸς αὐτόν· ἀγαπᾷ δὲ καὶ τοὺς δικαίους,
φυλάσσει καὶ τοὺς προσηλύτους, ἀναλαμβάνεται
ἐναγκαλιζόμενος καὶ τὸν ὀρφανόν, τὸν τε ἀπὸ γο-
νέων γενόμενον καὶ τὸν μακρυνθέντα τῆς τοῦ Θεοῦ
πατρότητος νοῦν ἐπιστραφέντα, ὡς καὶ τὸν ἄσω-
τον υἱὸν ἀνέλαβε καὶ ὤκειώσατο· Ὡσαύτως ἀνα-
λαμβάνεται καὶ τὴν ψυχὴν τὴν χρεύσασαν τῆς τοῦ
Θεοῦ οἰκειότητος, πρὸς αὐτὸν ἀναδραμοῦσαν· τῶν
δὲ ἐν ἁμαρτίαις διαμενόντων ἀφανιεῖ τὴν ὁδόν, ἥτοι
τὸ πολίτευμα· μετὰ γὰρ τὸν θάνατον οὐκέτι ἁ-
μαρτήσουσι.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΣΤ'.

Ἀλληλουῖα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

Ενταῦθα σαφῶς ἐδιδάχθημεν τοῦ ἀλληλουῖα τὴν ἐρμηνείαν· τὸ γὰρ, αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἀλλη-
λουῖα ὁ Ἑβραῖος λέγει· Ὁ δὲ Σύμμαχος καὶ ἀνερμήνευτον αὐτὸ εἶασε· λέγει δὲ οὕτως, ἀλληλουῖα, ὅτι ἁ-
γαθὸς ψαλμός· Ὁ δὲ Θεοδωτίων, αἰνεῖτε τὸν Ἰά· αἰνεῖν καὶ οὗτος τοῖνον ὁ ψαλμός παρακελεύεται· προ-
θεσπίζει δὲ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα γενομένην τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομίαν
οὐ γὰρ, ὡς Ἰουδαῖοι προσδοκῶσιν, αὐθις Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομηθήσεται, ἀλλὰ τὴν ἤδη γεγεννημένην
ὑπὸ Ζοροβάβελ οἰκοδομίαν, ὁ προφητικὸς προθεσπίζει λόγος.

1 **Α**ἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς
ψαλμός τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἡδυνθείη αἴνεσις.

1 **Ο**ικοδομῶν Ἱερουσαλὴμ· ὁ Κύριος,
τὰς διασποράς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει.

3 **Ο**ἰώμενος τοὺς συντετριμμένους

τὴν καρδίαν, καὶ δεσμεύων τὰ συντρίμ-
ματα αὐτῶν.

Τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἀγαθὸν ἐστίν, ὅτι ἐὰν ὁ αἰ-
νῶν τὸν Θεὸν ὑψώσῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν αὐ-
τοῦ ἀπὸ τῆς τῶν γηίνων ἐφέσεως πρὸς τὰ οὐράνια,
ἡδύνει αὐτόν· Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ὑπολαμβάνουσιν οἱ

Ἑβραῖοι, ὅτι προφητεύει ἐσομένην παρ' αὐτῶν ἀνοικοδόμησιν τοῦ παλαιοῦ ναοῦ, καὶ συνάθροισιν αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀποκατάστασιν τῶν κατ' αὐτοὺς ἐν τῇ ἐλεύσει οὗ προσδοκῶσι Μεσίου, οὐ μέντοι οὕτως ἔχει· ἀλλὰ προαγγέλλει ἅπερ τότε ἐγένετο καὶ τετέλεσαι, ἥτοι περὶ τῆς οἰκοδομῆς, ἣν ἐδομήσατο Ζοροβάβελ μετὰ τὸ ἀπολῦσαι αὐτοὺς τῆς αἰχμαλωσίας Κῦρον τὸν βασιλέα, καὶ τὴν συνάθροισιν αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ· ὡς καὶ τὸ, τὰς διασποράς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει, σπνμαίνει τὴν συνάθροισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν χωρῶν Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Βαβυλῶνος, ἐνθα ἦσαν διεσπαρμένοι, ἥτις καὶ παρήλθεν· οὐ γὰρ πάντες ἄθροοι παρεγένοντο εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ σποράδην. Καὶ τότε συντριβέντας τὴν καρδίαν καὶ ταπεινωθέντας, ἰάσατο αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ ἐδέσμευσε τὰ συντρίμματα αὐτῶν.

4 **Ο** ἀριθμῶν πλήθη ἄστρον, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν.

5 **Μ**έγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμός.

Τοῖς ἀφράνως ἐροῦσιν ἄν, καὶ πῶς δυνήσεται ὁ Θεὸς συναγαγεῖν τοὺς Ἑβραίους, πλήθη πολλὰ ὄντας, διεσπαρμένους ἐν ταῖς χώραις Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων; Ἀποκρινόμενος ὁ Προφήτης, λέγει· εἰ καὶ ὁ Ἰσραὴλ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ εἴη, ὡς ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο τῷ Ἀβραάμ, ἀριθμεῖν μέντοι δυνάμενος τὰ ἄστρα καὶ εἰδῶς τὴν ποσότητα τούτων καὶ δύνανειν καὶ ἐνέργειαν ἐκάστου, ὅπερ ἐστὶ τὸ καλεῖν κατ' ὄνομα, δύνανται συναγαγεῖν καὶ τὰς διεσπαρμένους Ἰσραηλίτας. Καὶ ὥσπερ ἡ σοφία αὐτοῦ πολλή καὶ ἡ σύνεσις ἀμέτρητος, οὕτω καὶ ἡ

μεγαλωσύνη αὐτοῦ ἄπειρος, καὶ ἡ δυναστεία ἀκαταγώνιστος· τῇ οὖν σοφίᾳ καὶ συνέσει αὐτοῦ γινώσκει τὰ πλήθη, τῇ δὲ δυνάμει ἐπισυνάγει.

6 **Α**ναλαμβάνων πράξεις ὁ Κύριος, ταπεινῶν δὲ ἁμαρτωλοὺς ἕως γῆς.

7 **Ε**ξάρξατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει, ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρα.

8 **Τ**ῷ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, τῷ ἐτοιμάζοντι τῇ γῇ ὑετόν.

9 **Τ**ῷ ἐξανατέλλοντι ἐν ὄρεσι χόρτον, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.

10 **Δ**ιδόντι τοῖς κτήνεσι τροφήν αὐτῶν, καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν.

Αναλαμβάνει καὶ προσίεται ὁ Θεὸς τοὺς πράξεις, ἥτοι τοὺς μετανοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας πρὸς αὐτόν, τοὺς δὲ καταγαγόντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀρετῆς καὶ καταπεσόντας εἰς ἁμαρτίας, ταπεινοὶ καὶ ἐξευτελίζει καὶ καταρράσκει ἀπὸ τῆς ἀξίας αὐτῶν εἰς γῆν καταρρίψας, ὡς καὶ τοὺς ἀποστάντας ἀγγέλους εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς· δύναται γὰρ ὡς παντοδύναμος, ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις καὶ διδοὺς ὑετόν τῇ γῇ καὶ ἐκφύων χόρτον οὐ μόνον ἐν τοῖς γεωργουμένοις ἀρούραις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνηρότοις ὄρεσιν, ἵνα μὴ δόξωσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι τῇ γεωργίᾳ αὐτῶν βλαστοφύει ἡ γῆ· ὁ αὐτὸς ἐτοιμάζει τροφήν καὶ τοῖς κτήνεσιν, ἵνα δουλεύωσι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· ἔτι δὲ καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων. Ὁ οὖν τούτων

προνοούμενος, πῶς οὐ μᾶλλον προνοεῖται τοῦ ἀνθρώπου, ὃν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐδημιούργησε; καὶ δι' ὃν τὰ πάντα ἐποίησεν;

11 Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει· οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ.

12 Εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, καὶ ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ο τῶν μὲν κτηνῶν, φησὶν, τῶν πρὸς δουλείαν ἡμῶν προνοούμενος, ἡμῶν δὲ, ὡς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πλασθέντων μᾶλλον κηδόμενος, οὗτος ἀπαλλάξει καὶ ὑμᾶς τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας· εἰ δὲ οἱ ἐπικρατοῦντες ὑμῶν ἰσχυροὶ εἰσι, γνῶτε, ὅτι ὁ Κύριος ποιεῖ τὴν σωτηρίαν οὐκ ἐν ἰσχύϊ ἀνθρωπίνῃ, οὐδὲ εὐδοκιμεῖ παρ' αὐτῷ δύναμις ἵππου, οὐδὲ κνήμαι ἀνδρὸς, ἀλλ' εὐαρεστοῦσιν αὐτῷ, οἱ φοβούμενοι αὐτόν καὶ ἐλπίζοντες ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΖ'.

Ἀλληλουΐα. Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου.

Υμνεῖν καὶ ἐνταῦθα παρακελεύεται ὁ προφητικὸς λόγος· προλέγει δὲ καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐπάνοδον γεγεννημένην νίκην. Πρὸς δὲ ταύτῃ καὶ τὰ τῶν Ἀποστόλων προθεσπίζει κηρύγματα, πᾶσαν ὅτι τάχιστα διαδραμόντα τὴν οἰκουμένην.

1 Επαίνει Ἱερουσαλήμ. τὸν Κύριον, αἶνει τὸν Θεόν σου Σιών.

2 Οτι ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου, εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί.

3 Ο τιθεὶς τὰ ὄρια σου εἰρήνην, καὶ στέαρ πυροῦ ἐμπιπλῶν σε.

Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς προμηνύει τὴν ἀπὸ τῆς Βαβυλωνικῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἑβραίων ἐπιστρο-

φὴν καὶ τὴν τοῦ ναοῦ αὐτῶν ἀνοικοδόμησιν, καὶ παροτρύνει αὐτὸς εἰς ἔπαινον τοῦ Θεοῦ. Ἱερουσαλήμ δὲ λέγει οὐ τὴν ἄψυχον πόλιν, τοὺς τοίχους καὶ τὰ ἐν αὐτῇ δομήματα, ἀλλὰ τοὺς ταύτης οἰκήτορας· οὕτω νοητέον καὶ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς Προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τὰς ἀπεσταλμένους» (1)· οὐ τὴν πόλιν λέγοντος, ἀλλὰ τοὺς τέως ταύτῃ οἰκοῦντας. Κάνταῦθα οὖν ὁ λόγος τοῦ Προφήτου ἐστίν, ἀντὶ τοῦ, οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ἐπαινεῖτε, εὐφημοῦντες Κύριον τὸν Θεόν, τὸν ἐνισχύσαντα καὶ ἀσφαλίσαντα τὰς φρουράς συντηρήσεις τε καὶ περιποιήσεις ὑμῶν, καὶ ποιήσαντα

(1) Ματθ. κγ', 37.

τάς εισόδους τῆς πόλεως ὑμῶν, δυσχερεῖς καὶ
 δυσβάτους τοῖς πολεμίοις, καὶ πληθύναντα διὰ τῆς
 εὐλογίας τοὺς υἱοὺς ὑμῶν, καὶ ταῦτα ἐν σοί,
 τουτέστιν, ἡ ἀσφάλεια καὶ αὐξήσις ὑμῶν οὐκ
 ἐν διασπορᾷ οὐδ' ἐν ἀλλοδαπῇ, ἀλλ' ἐν τῇ γῇ
 καὶ τοῖς ὁρίοις ὑμῶν, ἣν ἀσφάλειαν καὶ εἰρήνην
 ἔθετο ἐν τοῖς πέρασι καὶ τοῖς ὁρίοις τῆς ὑμετέρας
 ἐπικρατείας· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ στέατος σίτε ἐνέ-
 πλησεν ἡμᾶς, ἥτοι γεννήματος δαψιλοῦς καὶ λι-
 παροῦ. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ γράμμα· κατὰ δὲ
 τὸ πνεῦμα, νοητέον λέγειν τὸν ψαλμὸν περὶ τῆς
 ἁνῶ Ἱερουσαλήμ τῆς ἐλευθέρας, ἥτις ἐστὶ μήτηρ
 πάντων ἡμῶν τῶν πιστῶν. Σιών δὲ περὶ τῆς ἁγίας
 Ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς ὁμηγύρεως τῶν πρωτοτόκων
 τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς φησιν
 ὁ θεὸς Ἀπόστολος (1)· ταύτης δὲ μοχλοὶ εἰσιν αἱ
 τῆς θείας σοφίας διδασκαλῖαι τῶν ὀρθῶν δογμά-
 των, ὧν ἀνοιγομένων εἰσερχόμεθα εἰς αὐτήν, ἥς
 εὐλόγησεν ὁ Θεὸς καὶ ἐπλήθυνε τὰ τέχνα, καὶ ἐκά-
 λυψεν εἰρήνην καὶ ἀσφαλείαν τὴν γῆν καὶ τὰ ὄρια αὐ-
 τῆς, καὶ ἐνέπλησεν αὐτὴν πλυσίως πνευματικῶν δω-
 ρεῶν. ταύτης οὐ κατίσχυσαν οἱ ἐν ἀρχαῖς τῆς πί-
 στεως τοῦ Χριστοῦ καταπολεμήσαντες αὐτὴν βασι-
 λεῖς ἀσεβεῖς καὶ τύραννοι οὐδὲ πλήθη οὐδὲ στρα-
 τεύματα τῶν καταδιωξάντων, οὐδὲ αἱ μετ' ἐκείνης
 ἐπαναστᾶσαι αἰρέσεις ἀνοιγεῖσαι ὡς πύλαι τοῦ ἁδ, ἡ-
 ἡδυνήθησαν σαλεῦσαι αὐτήν· ὅτι ὁ κατοικῶν ἐν
 αὐτῇ δυνατὸς, ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς αὐτῆς καὶ ἐν
 ἀσφαλείᾳ καὶ εἰρήνῃ ὠχύρωσε τὰ ὄρια αὐτῆς· εἶπε
 γάρ· «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δί-
 δωμι ὑμῖν, οὐχ ὡς ὁ κόσμος δίδωσιν» (2)· ὅθεν,
 «Μὴ ταραττέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω»·
 ὁ ταῦτα εἰπὼν, ἐστὶν ὁ κόκκος τοῦ σίτου ὁ πεσὼν

εἰς τὴν γῆν, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ
 πολὺν καρπὸν ἀποδούς· πληθύνας δηλαδὴ τὰ τέ-
 κνα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας· οὗτος ἐνέπλησεν αὐτὰ
 ἀπὸ τοῦ στέατος, ἥτοι τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ
 ζῶντος καὶ ζωοποιοῦ, τοῦ καθαροῦ καὶ ἀμιγροῦς πι-
 τύρων τῆς ἁμαρτίας· οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐ-
 ρανοῦ καταβάς (3), καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ.

4 **Ο** ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ
 τῇ γῇ, ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος
 αὐτοῦ.

5 **Δ**ιδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον,
 ὀμίχλην ὡσεὶ σποδὸν πάσσοντος.

6 **Β**άλλοντος κρύσαλλον αὐτοῦ ὡσεὶ
 ψωμοὺς, κατὰ πρόσωπον ψύχους αὐτοῦ
 τίς ὑποστήσεται;

7 **Ε**ξαποστελεῖ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ
 τήξει αὐτά· πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ,
 καὶ ῥυήσεται ὕδατα.

8 **Ο** ἀπαγγέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ
 τῷ Ἰακώβ, δικαιώματα καὶ κρίματα αὐ-
 τοῦ τῷ Ἰσραήλ.

9 **Ο**ὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει,
 καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν
 αὐτοῖς.

ἀποστέλλων τὸ λόγιον, ἥτοι τὸ πρόσταγ-

(1) Ἑβρ. ιε', 23. (2) Ἰωαν. ιδ', 27. (3) Ἰωαν. ε', 41.

μα αὐτοῦ τῇ γῇ, ἐστὶν ὁ Θεός· ὅπερ δραμεῖται ἕως τάχους ἐν αὐτῇ· τούτῳ γὰρ ἐνεργεῖ καὶ δραστηρίῳ ὑπάρχοντι πειθομένη ἡ γῇ, δίδωσι τάχις τὴν τροφὴν τοῖς ἀνθρώποις, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμογονίας προσέταξεν ὁ αὐτός, εἰπὼν· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Καὶ τὸ μὲν πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ἔδραμεν ἐν τῇ φύσει ἕως τάχους, ἐπλήθυνέ τε καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν, ἥτοι τὴν κατοικίαν τοῦ πλήθους τῶν ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπου γεννηθέντων, ὁ δὲ πληθυσμὸς ἐγένετο βραδύτερος, ὡς κατὰ φυσικὴν πρόοδον προαχθεῖς. Ἐν δὲ τῇ ἀναπλάσει τοῦ ἀνθρώπου, εἰπόντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα μαθητεύσατε τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (1), οὗτος ὁ λόγος ἔδραμεν ἕως τάχους ταχύτερον τοῦ πρὶν λαληθέντος λόγου, ὅτι αὕτη ἡ ἀνάπλασις ἐγένετο ἔξω τῶν ὄρων καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως,

διὸ καὶ ὑπερφυῶς τάχις ἐπληθύνθησαν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, καὶ τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην τέκνων τοῦ νέου Ἀδάμ, ἀναγεννηθέντων αὐτῷ γέννησιν ἄφθορον, παρέχσαν ζωὴν μὴ διαδεχομένην θανάτῳ. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ λόγιον, ὃ ἀπέσειλεν ὁ Θεὸς ἡμῖν τοῖς γηϊνοῖς, καὶ ἐτάχυνε τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὅτε ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, λαβὼν σῶμα γήϊνον, εὐδοκία τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ γενόμενος καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Οὗτός ἐστι Θεὸς παντοδύναμος, ὁ νίφων χιόνα ὡσεὶ ἔριον, ὁμίχλην ὡσεὶ σποδὸν πάσσοντος, καὶ βάλλων κρύσταλλον ὡσεὶ ψωμῆς, οὗ τοῦ ψύχους τίς ὑποστήσεται; Τούτῳ τῷ κελεύσματι ὁ νότος τήκει τὰ πάγη καὶ ῥυήσσειν ὕδατα· οὗτος δέδωκε τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν τῷ Ἰσραηλιτικῷ λαῷ τῷ ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ γεννηθέντι, ὃν νόμον οὐκ ἔδωκεν ἄλλῳ ἔθνει, οὐδὲ ἐδήλωσε τοῦτον αὐτῷ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΗ'.

Ἀλληλουῖα. Ἀλληλουῖα.

Διπλὴν ἐποίησατο τὴν παρακάλεισιν ὁ Προφήτης, εἰς πλείονα προθυμίαν τὰς ψυχὰς παραθήγων. Ὑμνος δὲ καὶ οὗτος ἕτερος τὴν κτίσιν ἅπασαν νοητὴν τε καὶ αἰσθητὴν, λογικὴν τε καὶ ἄλογον, ἐμψυχόν τε καὶ ἄψυχον, εἰς μίαν συμφωνίαν τῆς ὕμνωδίας διεγείρων. Οὐρανὸν μέντοι καὶ γῆν, καὶ ἀβύσσους, καὶ τοὺς κατ' οὐρανὸν φωστῆρας, καὶ ὄρη, καὶ φυτὰ, καὶ τ' ἄλλα ὅσα τοιαῦτα, ὅσα ψυχῆς καὶ λόγου μετέχοντα, προσφέρειν τὸν ὕμνον παρεγγυᾷ· ἀλλ' εἰς ταῦτα τοῦ λόγου μετεληχότας ἀποβλέπειν κελεύει, καὶ τὴν ἐν τούτοις φαινομένην σοφίαν καταμανθάνοντας τὸν ποιητὴν ἀνυμνεῖν.

1 **Αἰνεῖτε** τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις.

αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ.

2 **Αἰνεῖτε** αὐτὸν πάντες οἱ Ἄγγελοι

3 **Αἰνεῖτε** αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη,

(1) Ματθ. κη', 19.

αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄσπρα καὶ τὸ φῶς.

Η τοῦ Θεοῦ αἰνεσις διττή ἐστίν· ἡ μὲν λογική, ἡ δὲ ἄλογος· καὶ ἄλογος μὲν ἐστίν, ὅταν τὰ ἄλογα καὶ ἀναίσθητα κτίσματα ὁρώμενα, τῷ κάλλει αὐτῶν κινῶσι καὶ διεγείρῃσι τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους πρὸς αἰνεσιν καὶ δοξολογίαν τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ αὐτῶν. Ἡ δ' αὖ λογική διττή, ἡ μὲν διὰ λόγων εὐχαριστηρίων, ἡ δὲ δι' ἔργων θεαρέστων παρὰ τῶν πιστῶν προσφερομένη τῷ Θεῷ, ὥς καὶ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις εἶρηκεν· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (1). Ὅθεν ὁ μακάριος Δαβὶδ εὐγνώμων τε ὢν καὶ καλοκάγαθος, ὥς καὶ μετ' ἐκεῖνον οἱ τρεῖς ἅγιοι παῖδες συγκαλοῦσι πάντα τὰ κτίσματα, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, λογικά τε καὶ ἄλογα συμμεθέξει αὐτοῖς τῆς τοῦ Θεοῦ αἰνέσεως. Τοῦτο δὲ ποιῶσι πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς πολλῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης κινούμενοι· δεύτερον δὲ ἐπιστομίσαι θέλοντες τοὺς ἀφρόνως τὰ κτίσματα θεοποιῶντας, καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντας, καὶ τινες ἄλλους τὴν διαφορὰν τὴν ἐν τοῖς κτίσμασιν ἰδόντας, ὅτι ἃ μὲν αὐτῶν λογικά ἐστίν, ἃ δὲ ἄλογα· καὶ ἃ μὲν αἰσθητὰ, ἃ δὲ νοερά· καὶ τινὰ μὲν θνητὰ, τινὰ δὲ ἀθάνατα, ἄλλα δὲ ἀνώτερα καὶ ἄλλα κατώτερα, καὶ οἰθέντας δύο εἶναι δημιουργῆς τῶν κτισμάτων, διαφέροντας ἀλλήλων· τὸν μὲν ἀγαθόν, καὶ τῶν ἀγαθῶν ποιητὴν· τὸν δὲ πονηρόν, καὶ τῶν πονηρῶν παραγωγέα· ὅθεν οὗτοι οἱ ἅγιοι συνήγαγον ἅπαντα τὰ κτίσματα εἰς δοξολογίαν καὶ αἰνεσιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου δημιουργοῦ αὐτῶν. Τρίτον δὲ ἵνα διὰ τῆς τῶν κτισμάτων κατ' ὄνομα ἀπαριθμήσεως κατασιγάσωσι τοὺς βλασφη-

μῶς λέγοντας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα κτίσματα εἶναι, μὴ εὐρισκομένους ἐν τοῖς ἀπαριθμουμένοις κτίσμασι· καὶ διὰ τούτου δείκνυται, ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὐ τῶν κτισμάτων ἐστὶ τῶν ὀφειλόντων αἰνεῖν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἄμφω μετὰ τοῦ Πατρὸς εἷς ἐστὶ Θεός, ὑπὸ τῶν ὄντων ἀπάντων Θεός, τρισυπόστατος αἰνούμενος καὶ δοξολογούμενος, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὡς περ δὲ ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως ἤρξατο ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὗτος Προφῆτης ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ὑψίστων τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν κτισμάτων ἤρξατο. Καὶ ἐνταῦθα μὲν μνεῖα γίνεται Ἀγγέλων, ὁ δὲ Μωϋσῆς οὐδόλως Ἀγγέλους ἀναφέρει· οἱ γὰρ Ἰσραηλῖται, οἷς ὁ διὰ Μωσέως δέδοται νόμος, ὑπῆρχον τῆνικαῦτα ὀξύρροποι πρὸς εἰδωλολατρείαν, ὥς καὶ τῷ ὁμοιώματι τοῦ ἐσθίουτος χόρτον μόσχου θεοπρεπῶς λατρεῦσαι. Εἰ οὖν ἤκονδυνάμεις φωτεινὰς, ἀσωμάτους τε καὶ ἀθανάτους ἐν ὑψίστοις εἶναι, αὐτίκα δὴ μάλα ταύτας θεοποιῆσαι ἂν ἔσπευσαν. Ὁ δὲ θεὸς οὗτος Δαβὶδ λέγει τῆς Ἀγγέλους, ὅτι πρὸς εἰδότας καὶ προμεμαθηκότας φθέγγεται· συνάπτει δὲ τούτους ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστρεσι, δεικνὺς ὅτι πάντα κτίσματά εἰσι τοῦ Θεοῦ, ὀφείλοντα αἰνεῖν καὶ δοξάζειν Πατέρα Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν δημιουργὸν τοῦ Παντός.

4 Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου.

5 Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.

(1) Ματθ. ε', 16.

6 Ἐστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται.

Οὐρανοὺς δύο γράφει ὁ Προφήτης Μωϋσῆς ἐν τῇ κοσμογονίᾳ. Πρῶτον μὲν οὐρανὸν τὸν μετὰ τῆς γῆς τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς δημιουργίας ποιηθέντα· δεύτερον δὲ τὸ στερέωμα, τὸ τῇ δευτέρᾳ δημιουργηθὲν, ὅπερ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς οὐρανὸν, ἐν ᾧ ἔθετο καὶ τοὺς ἀστέρας· οὐρανοὺς δὲ πληθυντικῶς λέγει ὁ Προφήτης, τὸ μὲν, ὅτι κατὰ τὴν Ἑβραϊδα διάλεκτον, καθ' ἣν γέγραφε τὸν ψαλμὸν, ὁ οὐρανὸς πληθυντικῶς προφέρεται· τὸ δὲ, ὅτι ὁ κατώτερος οὐρανὸς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ σφαίρας, ἃς οὐρανὸς καταχρηστικῶς καλοῦσι. Τὸ δὲ, ὅτι καὶ ὁ ἄνω οὐρανὸς καλεῖται διὰ τὸ ἄνωθεν ἡμῶν δίκην στέγης ἐκπεπετάσθαι, ὡς καὶ ὁ οὐρανὸς στέγη ὁμοίωται· καθ' ὃ λέγεται, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Εἰθίσι δὲ καὶ τοῖς ἀνθρώποις τοὺς ὑετὲς, τὰς βροντὰς, τὰς ἀστραπάς καὶ τὰ τοιαῦτα ἔργα λέγειν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ἐν ἀέρι γιγνόμενα. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἄγιοι λέγονται οὐρανοί, ὡς οὐρανόφρονες· περὶ ᾧ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς λέγει· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ» (1)· κατὰ πάντας οὖν τοὺς τρόπους τούτους νοοῦμενοι οἱ οὐρανοί, αἰνοῦσι τὸν Θεόν, ὡσαύτως καὶ τὰ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος. Ὑδατα προσέτι ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ νοητέον καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Πάντα δὲ ταῦτα αἰνοῦσι τὸν Θεόν, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ταῦτα παρήγαγε καὶ ἐν εὐκολίᾳ· εἶπε γὰρ καὶ ἐγένετο, καὶ ὅτι δέδωκεν αὐτοῖς διαμονὴν ἄχρις οὗ βούλεται· καὶ ὅτι ἔθετο ἐκάστῳ αὐτῶν πρόσταγμα, ὃ οὐ παρελεύσεται.

7 Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς δράκοντες, καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι.

8 Πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος, τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ.

9 Τὰ ὄρη, καὶ πάντες οἱ βουνοί, ξύλα καρποφόρα, καὶ πᾶσαι κέδροι.

10 Τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά.

11 Βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες λαοί, ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς.

12 Νεανίσκοι, καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου, ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνου.

13 Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ, καὶ ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ. Ὑμνος πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λαῶ ἐγγίζοντι αὐτῷ.

Μετέβη ἀπὸ τῶν μετεώρων ἐπὶ τὰ νέρτερα. Καὶ δράκοντας ὀνομάζει τὰ τε κήτη τὰ μεγάλα τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ τοὺς ὄφεις τοὺς παλαιούς τοὺς ἐν τῇ χέρσῳ. Ἀβύσσους δὲ τὰ ὕδατα τὰ τε ἐν τῷ ἀέρι, οἷον χιόνα, χάλαζαν, κρύσταλλον καὶ τὰ πελάγη· ταῦτα πάντα ὑπείκει τῷ θεῷ προστάγματι

ὡς δέδεικται ἐν Φαραὼ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν· τούτοις γὰρ μαστίξας αὐτὸς ὁ Θεὸς, διέσωσε τῆς Ἰσραηλίδας. Ἀπηρίθμησε δὲ ταῦτα ὁ Προφήτης, δεικνὺς τὸ ῥάδιον τῶν ἔργων τῆς τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίας· τῆς γὰρ φύσεως τῶν ὑδάτων ῥευστῆς καὶ κατωφεροῦς

οὔσης, ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία πῆγνυσι ταῦτα καὶ συνεστῶτα ποιεῖ καὶ εἰς τὸ ἄνω ἀνάγει· νότου δὲ πνεύσαντος, ἐπάνεισιν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΘ'.

Ἀλληλουϊά.

Τοῦτον προσφέρειν τὸν ὕμνον παρακαλεῦνται οἱ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὰ πολλὰ ἔθνη ἐκεῖνα διὰ τῆς θείας νενικηκότες ῥοπῆς. Ἐχει δὲ πρόρρησιν καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων κατορθωθέντων.

1 **Α**σατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν, ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων.

2 **Εὐφρανθήτω** Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν, καὶ υἱοὶ Σιών ἀγαλλιᾶσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν.

3 **Αἰνεσάτωσαν** τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ.

Θὸν παλαιὸν ἀποδυσάμενος ἄνθρωπον καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ'εἰκόνα τοῦ πλάσαντος αὐτόν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, οὗτος ᾄδει τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν. Χρὴ οὖν ἡμᾶς τοὺς υἱοὺς τῆς νέας Διαθήκης ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα καὶ νεκροῦν τὸν ἔξω ἄνθρωπον τὸν χοϊκόν, ἥτοι τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας· κατὰ γὰρ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, ὅσον ὁ ἔξω ἄνθρωπος φθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνακαινίζεται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας· διὸ λέγει ὁ Προφήτης τὴν τοῦ Κυρίου αἶνεσιν γί-

γνεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων, ὅπερ δηλοῖ τὴν αἶνεσιν τοῦ Θεοῦ μὴ μόνον στόματι ᾄδεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν διαθέσει ὁσιότητος, καὶ ἐν τῇ ὁμονοούσῃ Ἐκκλησίᾳ τῶν πιστῶν, οὗς καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζει ἐν τῷ λέγειν· εὐφρανθήτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν· καὶ υἱοὺς Σιών, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τέχνα εἰσὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς προσαγορευομένης Σιών διὰ τὸ ὕψος τῆς δόξης αὐτῆς καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν δογμάτων αὐτῆς. Οὗτοι οὖν οἱ υἱοὶ τῆς Σιών ὀφείλουσιν ἐν κοινῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ, ἀγαλλιάσει τε καὶ εὐφροσύνῃ πνευματικῇ αἰνεῖν τὸν Θεόν, ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ δεκάτῳ· μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισιν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες· διὸ καὶ ἡ προσευχή, ἣν παρέδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν, ὡς ἀπὸ κοινότητος προφέρεται, Πάτερ ἡμῶν, λέγουσα. Περὶ δὲ τοῦ, ἐν χορῷ καὶ τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ, λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅτι διὰ τὸ εἶναι τοὺς Ἑβραίους χυδαίους καὶ εὐήθεις καὶ νεωστὶ ἐξαχθέντας τῆς εἰδωλολατρείας, δι' ἣν ἔθνον τοῖς εἰδώλοις ἐν χοροῖς καὶ τυμπάνοις καὶ μουσικοῖς ὄργανοις, συγκαταβαίνων ὁ Θεὸς τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, συγκεχώρηκε χρῆσθαι

τοῖς τοιούτοις ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ὑμνωδίᾳ, ὡς καὶ τὰς θυσίας, ἵνα ταύτας ἄσμενοι αὐτῷ προσφέροιεν, καὶ μὴ τοῖς κτίσμασιν. Ἡμᾶς δὲ τοὺς Χριστιανούς δεῖ νεκρώσαντας τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας καὶ τὸ σῶμα, ὡς τύμπανον καταστῆσαντας, καὶ ὡς ψαλτήριον ἄνωθεν ἀπηχούμενον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἁδεδειν τῷ Θεῷ ᾧδὴν θεάρεσον, καὶ οὐ κοσμικοῖς, ἀλλὰ τοιούτοις πνευματικοῖς ὀργάνοις αἰνεῖν τὸν Θεόν.

4 **Ο**τι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ὑψώσει πραεῖς ἐνσωτηρία. Καυχήσονται ὅσοι ἐν δόξῃ, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν. Αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν. Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμούς ἐν τοῖς λαοῖς.

Τοὺς ἐν ταπεινώσει καὶ ἀκαχία λαὸς Θεοῦ περιούσιος χρηματίσαντας σώζει ὁ Θεὸς παραδόξως, καὶ διὰ ταύτης τῆς σωτηρίας δοξάζει αὐτοὺς καὶ ὑψοῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ καὶ καυχήσονται τῇ θεωρίᾳ τῆς θείας δόξης· ὡς γράφει ὁ Ἀπόστολος ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους, λέγων· «Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Καυχήσονται οὖν ὅσοι ἐν δόξῃ, ἣν κατοπτεύουσιν ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ ἣ μεταμορφοῦνται ἀγαλλιώμενοι ἐπὶ ταῖς κοίταις αὐτῶν· ἡ γὰρ νύξ προέκοψεν, καὶ ἡ ἡμέρα ἤγγικεν αὐτοῖς, διὸ καὶ ἀποθέμενοι τὰ ἔργα

τοῦ σκότους, ἐνεδύσαντο τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, καὶ περιεπάτησαν ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως, οὐκ ἐν κώμοις καὶ πότοις, οὐδὲ ἐν κοίταις καὶ ἀσελγείαις (1), οὐδ' ἐριδί, καὶ ζήλῳ περὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας ἀσχολούμενοι, ἀλλ' ἐνεδύσαντο τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὸ καὶ ἀγαλλιώνται ἀγαλλίαμα αἰώνιον ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἀναπαυτηρίοις αὐτῶν, καὶ αἰνοῦσι τὸν Θεόν, μεγαλύνοντες καὶ ὑψοῦντες τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας αὐτοῦ. Αὕτη δὲ ἡ ὑψώσις διαμένει ἐν ταῖς λάρυγξιν αὐτῶν. Προσέτι τὸ, αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, προμηνύει τὴν συμπλοκὴν τῶν Μακκαβαίων εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν πόλεμον· ἐκεῖνοι γὰρ ἀντιπαρατασσόμενοι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ πλήττοντες τοῖς ξίφεσιν, ἔψαλλον τὸν ἑκατοστὸν τριακοστὸν πέμπτον ψαλμόν· ὡσαύτως καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐν τοῖς πολέμοις, ὅτι αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, ποιοῦντες ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἀνθ' ὧν ἔπαθον κακώσεις καὶ ταλαιπωρίας, καὶ ἐμφανῶς ἐμφαίνοντες αὐτοῖς, ὅτι ταῦτα πάντα ἐγένετο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ ἐλέγχοντες αὐτούς· αἱ γὰρ δίστομοι ῥομφαῖαι σημαίνουνσι τὴν δῆλωσιν τῆς ἀληθείας.

5 **Τ**οῦ δῆσαι τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν ἐν πέδαις, καὶ τοὺς ἐνδόξους αὐτῶν ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς. Τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτοῖς κρῖμα ἔγγραπτον· δόξα αὕτη ἔσται πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

Οὐ μόνον τὰς πολεμίας φησὶ κατηγωνίσαντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ στρατηγοὺς αὐτῶν ἐδουλαγώγησαν. Προσέτι ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας

(1) Ρωμ. ιγ', 12.

τῆς ὀρθῆς ῥομφαία δίστομός ἐστιν ὡς διαχωριστικός καὶ διακριτικός τῆς ἀληθείας καὶ διασαφητικός, ἀναιρετικός δὲ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ματαιολογίας, καὶ ἀνατρεπτικός τῆς βλασφημίας, ἔτι δὲ καὶ ἐλεγκτικός τοῦ ἁμαρτάνοντος λαοῦ καὶ σωφρονιστικός. Οὗτος ὁ λόγος ἐστὶ καὶ ἀρρήκτος, ὡς χειροπέδαις σιδηραῖς δεσμεύων καὶ καθεύρων τὰς ἐριδας καὶ

λογομαχίας, καὶ ἀποκλείων τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην, καὶ ἀναστέλλων τὴν εἰς τὸ πρόσω ὁρμὴν αὐτῶν καὶ ἐπέκτασιν. Ταῦτα δὲ τὰ κατορθώματα τοῦ λόγου οὐ συμπτύσσεται συστελλόμενα εἰς ἐπιλησμοσύνην, ἀλλ' ἀειμνημόνευτα διαμένει ὡς κρῖμα ἐγγραπτον ἐν στηλογραφίᾳ, καθορώμενον ὑπὸ πάντων, καὶ ὡς ἀεὶ δοξαζόμενον ὑπὸ τῶν εὐθέων.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΝ'.

Ἀλληλουΐα.

Ἐπινίκιος καὶ οὗτος ὁ ὕμνος· προλέγει δὲ τὴν ἐσομένην πᾶσιν ἀνθρώποις θεογνωσίαν.

Ι Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Αἰνεῖται ὁ Θεὸς καὶ δοξάζεται παρὰ τῶν τὴν ἀγιωσύνην ἐργαζομένων καὶ ἐμμενόντων αὐτῇ· ὁ γὰρ μὴ ὢν ἐν ἀγιωσύνῃ καὶ καθαρότητι, οὗτός ἐστιν ἐν γῇ ἀλλοτρία, πῶς οὖν ἄσει τῷ Θεῷ ἐν γῇ ἀλλοτρία; οὐ γὰρ ῥίπτεται τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ οὐδὲ οἱ μαργαρίται ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. Προεῖρηται δὲ, ὅτι τὴν αἴνεσιν τὴν τῷ Θεῷ ἀνδάνουσαν οὐ μόνον διὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ θεαρέστων πράξεων γίνεσθαι χρή· διὰ τοῦτο ὁ θεῖος οὗτος ψαλμῶδὸς λέγει, αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ἤτοι ἄξιοι συγκαταλέγεσθαι τοῖς ἁγίοις. Σημαίνει ἔτι ὁ λόγος αἰνεῖτε τὸν Θεόν, εὐχαριστοῦντες ὅτι τῇ χάριτι αὐτοῦ γίνονται οἱ ἄνθρωποι ἅγιοι αὐτοῦ καὶ ἐκλεκτοί, καὶ ἄξιοι διὰ τῆς σεμνῆς αὐτῶν πολιτείας συναριθμεῖσθαι τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις, καὶ λαμ-

βάνειν θεῖα χαρίσματα, τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων ἀθώωσιν καὶ τὴν ἀγιωσύνην καὶ τὴν υἱοθεσίαν, ὡς καὶ λέγειν, « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ». Τὸ δὲ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν, ὅτι ἐδημιούργησε καὶ ἐξέτεινε τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἕνεκα τοῦ ἀνθρώπου τῇ δυνάμει αὐτοῦ, διὰ τούτου διεγείρει καὶ τὰς ὑπεράνω τοῦ στερεώματος ἀγγελικὰς δυνάμεις πρὸς αἴνεσιν Θεοῦ· ὡσαύτως καὶ τὸ στερέωμα, ἤτοι τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου τὴν περιεχομένην ὑπὸ τοῦ δευτέρου οὐρανοῦ, ἣν τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἐδημιούργησε.

2 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ· αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἡχῷ σάλπιγγος· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορ-

δαῖς καὶ ὀργάνῳ. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυρ-
βάλοις εὐήχοις, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυρ-
βάλοις ἀλαλαγμοῦ. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσά-
τω τὸν Κύριον.

Δυναστείας τοῦ Θεοῦ λέγει, ὅσα ὁ Θεὸς ἐ-
ποίησε κτίσματα τῇ παναλκεῖ αὐτοῦ δυνάμει καὶ
τὰ θαυμάσια, ἃ αὐτός τε μόνος αὐτούργησε, καὶ
διὰ τῶν ἁγίων τετέλεκε· ταῦτα αἰνετέον ἡμῖν κατα-
νοοῦσι καὶ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ,
καὶ δοξολογητέον αὐτὸν ὡς ἐφικτόν. Ἦχον δὲ
σάλπιγγος λέγει τὴν θεῖαν διδασκαλίαν, ἣν κηρύτ-
τουσιν οἱ τῶν Χριστιανῶν Ἱεροφάντορες· αὕτη ἐ-
στὶν ἡ σάλπιγξ ἡ διανιστῶσα τοὺς νεκροὺς, ἥτοι
τοὺς ἐν μνήμασι τῆς ἀμελείας καὶ ἀκηδείας κειμέ-

νους, καὶ καταστήσαντος ἑαυτὸς νεκρὸς κεχωρισμέ-
νους τῆς ὄντως ζωῆς τῆς ἀθανάτου. Ψαλτήριον δὲ
καὶ κιθάρα καὶ ὅσα τῶν μουσικῶν καταλέγει ὀργά-
νων, προείπομεν ὅτι σημαίνουνσι τὴν συμφωνίαν
τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων μετὰ τῶν σωματικῶν
αἰσθήσεων πρὸς ἐργασίαν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὴν νέ-
κρωσιν τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων· αὕτη γὰρ ἡ ἐναρ-
μόνιος ὕμνωδία τέρπει τὸν Θεόν, ὃν ἱκετεύομεν, ὅ-
πως ἀξιώσῃ καὶ ἡμᾶς αἰνεῖν καὶ μέλπειν ὡδὴν
αὐτῷ ἀρέσκουσιν διὰ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως
καὶ ἔργων θεαρέστων καταλλήλων τῇ πίστει, καὶ
ἀξίους ποιῆσαι ἡμᾶς τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασι-
λείας καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ἵνα δοξάζωμεν
Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἓνα καὶ μόνον
ἀληθινὸν Θεόν, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ κυριωτέρων πραγμάτων κατὰ ἀλφάβητον.

Α.

Ἄβυσσος τί λέγεται, σελ. 217.

Ἀγαλλίαμα πότε ἐγένετο τοῖς ἔθνεσι 23.

Ἀγαπητὸν ἐννοεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ 31.

Ἀγγέλους ἐννοεῖ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους 216. Ἄγγελοι λέγονται οἱ ἱερεῖς 361. Ἄγγελοι φωτεινοὶ φυλάττουσι τοὺς ἀνθρώπους 164.

Ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ λέγεται ἡ κρίσις 75. Ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ λέγει τὸν δεύτερον ναὸν 125.

Ἅγιον λέγει τὸ ὄρος Σινᾶ 96.

Ἀδελφοὺς κατοικοῦντας ἅμα, ἐννοεῖ τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς 349.

Ἀδολεσχίαι ποταῖ εἰσι 308.

Ἀετῷ παρομοιάζει τὴν ψυχὴν ὁ ψαλμῳδός 210.

Αἱ ἀρχηγικαὶ εὐεργεσίαι ἃς ἐπορισάμεθα ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ πέντε εἰσὶ 209.

Αἴγυπτος καὶ γῆ Χὰμ ταῦτοσήμεντά εἰσι 230.

Ἀιδίως βασιλεύει ὁ Κύριος ἀπάντων τῶν κτισμάτων 169.

Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἤρξαντο γίνεσθαι 158.

Αἱ θεαρχικαὶ τρεῖς ὑποστάσεις κατὰ τὰς προσωπικὰς μόνον ιδιότητας διαφέρουσι 124.

Ἄμματα νοητὰ καὶ αἰσθητὰ τίνα λέγει 111.

Αἰνεῖν ἐστὶ τὸ δοξολογεῖν τὸν Θεὸν ἐν λόγοις καὶ θεαρέστοις πράξεσι 388.

Αἱ παρὰ Θεοῦ παιδεῖαι πρὸς ἐπιστροφὴν ἡμῶν ἐπάγονται 105.

Αἶρει τὰς χεῖρας ὁ ὀρθὰ καὶ εὐσεβῇ φρονήματα ἔχων 7.

Αἰώνιός ἐστιν ἡ κόλασις τοῖς Ἰουδαίοις 124.

Ἄκρατος διαφέρει τοῦ κεράσματος 87.

Ἀλαλαγμὸς τίς ἐστι 151. Ἀλαλαγμὸς τί διαφέρει ψαλμοῦ 16.

Ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ποία ἐστὶ 309. Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, λέγεται ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ 133.

Ἀλώπεκες τίνες εἰσὶ 8.

Ἄμαρτωλὸν λέγει τὸν διάβολον 56. 254.

Ἄμπελον ὀνομάζει τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν 115. 117. Ἄμπελωνι τοῦ Χριστοῦ παρεικάζεται ὁ τεθεμελιωμένος ἐν ἀγάπῃ 2.

Ἀναβαθμοὶ διατί λέγονται 324.

Ἀναδενδράδας καλεῖ τοὺς Προφῆτας 116.

Ἀνατολὴ λέγεται ὁ Χριστός 25.

Ἄνθρωπος πνευματικὸς διαφέρει τοῦ, ἄνθρωπος ψυχικός 208. Ἀνθρώπους τίνας ὀνομάζει 72.

Ἄνομία ἐπὶ τῇ ἀνομίᾳ ποία ἐστὶ 51. Ἄνομοι ὀνομάζονται οἱ ἄπιστοι ἐθνικοὶ 12.

Ἀντάλλαγμα τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἡ ἀνθρωπότης καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ 157.

Ἄπαξ ὥμοσα, ἀντὶ τίνος ἐπὶ Θεοῦ νοητέον 155.

Ἀπερίγραπτός ἐστιν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲ ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνει 27.

Ἀποτελέσματα τῆς παραβάσεως τοῦ θείου νόμου 244.

Ἄραβες ἐκλαμβάνονται ἀντὶ τοῦ, Δύσις καὶ ἐσπέρα 68.

Ἀράχνη παρεικάζει τοὺς σταυρωτάς 160.

Ἄρεται τοῦ Δαβὶδ 345.

Ἄρμα τοῦ Θεοῦ τίνας λέγει 36.

Ἄρτον οὐρανοῦ λέγει τὸ μάννα 104.

Ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης παραπτώσεως ἐστὶν ἡ ὑπερήφανεια 344. Ἀρχὴν ὀνομάζει τὸν σταυρόν 262.

Ἄρχοντας Ἰουδα τίνας λέγει 40. Ἄρχοντές εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι 39.

Ἀρωματικῷ χρίσματι παρεικάζει τὴν ὁμοφροσύνην 349.
 Ἀσκῶ παρεικάζει τοὺς δαμάζοντας τὴν σάρκα 308.
 Ἀστραπὰς καὶ βέλη τίνα ὀνομάζει 383.
 Ἀσφάλεια τῆς γῆς ποῖόν ἐστι 216.
 Αὐλαὶ τοῦ Κυρίου εἰσὶν οἱ ναοὶ τῶν Χριστιανῶν 182. 198.
 Αὐτεξούσιον ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον 230.
 Ἀφαιρεῖται ὁ Θεὸς τὰ χάρισματα τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀπὸ τῶν ἀναξίων 93.
 Ἀφροσύνην ἐννοεῖ τὴν συγκατάθεσιν 45.
 Ἀωρίαν τί ὀνομάζει 320.

B.

Βασάν ποσαχῶς ἐρμηνεύεται 38.
 Βασιλεὺς λέγεται ὁ Σολομὼν, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός 63.
 82. Βασιλεῖς λέγονται οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι 34. Βασι-
 λεῖς ἐννοεῖ τοὺς πιστοὺς 41.
 Βέλη διαπορευόμενα τί ὀνομάζει 98.
 Βενιαμὴν ἐννοεῖ Παῦλον τὸν θεῖον Ἀπόστολον 40.
 Βοήθεια τοῦ Ὑψίστου λέγονται οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ 162.
 Βουνοὶ τῆς ἐρήμου εἰσὶν οἱ προϋστάμενοι τῶν ἐθνῶν 15.
 Βραχίονα τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν 60. 96. 151.
 Βρονταί εἰσι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου 98.
 Βροχὴν τί ἐννοεῖ 30.
 Βυθὸν ὑδάτων τίνα ἐννοεῖ 48.

Γ.

Γείτονας ὀνομάζει τοὺς δαίμονας 113. Γείτονες τῶν Ἑ-
 βραίων τίνες ἦσαν 111.
 Γεννήσει παρεικάζει ὁ Θεὸς τὴν ἀπὸ Αἰγύπτου ἐξοδὸν τῶν
 Ἑβραίων 56.
 Γεωργῶ παρομοιάζει τὸν ποιῶντα τὴν ἐλεημοσύνην 271.
 Γῆ ἐσείσθη ἀντὶ τῆς μετακινήσεως τοῦ νομικοῦ γράμ-
 ματος 29. Γῆ τοῦ Θεοῦ λέγεται πᾶσα ἄδολος καρδιά,
 καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος 134. Γῆ ἀγαθὴ εἰσὶν αἱ καρ-
 διαὶ τῶν πιστῶν 132. Γῆ λέγεται καὶ ὁ ἄνθρωπος 216.
 Γῆν ἄκαρπον κατέστησε τοὺς Ἰουδαίους 247. Γῆν τί-
 νας ἐννοεῖ 86. Γῆν νοητέον τοὺς γηγενεῖς 13. 23.
 92. 182. 185.

Γῆρας τί ὀνομάζει 58.

Γινώσκει ὁ Θεὸς τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων 173.

Γλωσσῶδη ἄνδρα τίνα λέγει 370.

Γνωστοὶ τοῦ Κυρίου τίνες ὑπῆρχον 143.

Δ.

Δανειστάς τῶν Ἑβραίων ἐννοεῖ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύ-
 ματα 256.

Δεῖ εὐχαριστεῖν τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ζητου-
 μένου 22.

Δεξιὰ τοῦ Πατρὸς λέγεται ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 95.

117. 161. 287. Δεξιὰν ἐννοεῖ τὰς εὐεργεσίας 153.

Δεξιὰ λέγεται ἡ τιμὴ καὶ τῆς θεότητος ἡ δόξα 261.

Δεῦτε καὶ ἴδετε σημαίνουσι τὴν τῶν ἐθνῶν πρόσκλησιν 18.

Διαθήκην λέγει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον 103. 154.

Διαφέρει ὁ ἐνικὸς τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἀντωνυ-
 μίας κατὰ τὴν ἐννοιαν 100. Διαφέρουσι τῶν σοφῶν
 οἱ ἀστρολόγοι 73.

Διάφορος ὁ ρυθμὸς τῆς αἰνέσεως 355.

Διαπαντὸς ὀφείλουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες παρα-
 σκευάζεσθαι καὶ πανταχόθεν θωρακίζεσθαι 381.

Διατί ἀπὸ τῶν χθαμαλωτέρων ποιεῖται ὁ Δαβὶδ τὴν
 διήγησιν 252.

Διατί ἀμφοτέροι Μωσῆς καὶ Δαβὶδ ἐν τῇ κοσμογονίᾳ
 πρῶτον διηγούνται τὰ βλαστήματα, καὶ εἶτα τὴν δη-
 μιουργίαν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης 219.

Διατί κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν ἀναγινώσκειται ὁ ργ' ψαλ-
 μός 224.

Διατί ὁ Θεὸς συγκεχώρηκε τοὺς Ἰουδαίους χορῶ καὶ τυμ-
 πάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ χρῆσθαι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ὑ-
 μνωδίᾳ 397.

Διατί ὁ Μωϋσῆς οὐδόλως ἀναφέρει ἀγγέλους 395.

Διὰ τοῦ, σήμερον, δηλοῦται ὁ ἐνεστὼς χρόνος 178.

Δικαιοσύνη λέγεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός 174. Δικαιοσύνη
 τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ εἰς Χριστὸν πίστις 55. 59.

Διττὴ ἐστὶν ἡ δεσποτεία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρώ-
 πων 213. Διττὴ ἡ δειλία 322. Διττὴ ἡ τοῦ

Θεοῦ αἵνεςις 395. Διττόν ἐστι τὸ ζομολογεῖσθαι 84. 242. 266. Διττοὶ εἰσιν οἱ ὑπὸ Θεοῦ ἐλευόμενοι 318. Διττὸς ὁ φόβος 9. 299. Διττὸς ὁ θάνατος 209.
Δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια τί σημαίνουσι 57.
Δούλοι Κυρίου τίνες εἰσι 350. Δούλος τοῦ Θεοῦ ποῖός ἐστι 295.
Δράκοντας καὶ ἀβύσσους τίνα ὀνομάζει 397. Δράκοντα τίνα ἐννοεῖ 82.
Δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐστι τὰ θαύματα 6.
Δυναστείαν Θεοῦ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν 59. Δυναστείαν τοῦ Θεοῦ ποῖα λέγει 400.
Δύω φύτεις ἐν τῷ Χριστῷ εἰσι 127.

Ε.

Ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν πῶς ἐρμηνεύεται 286.
Ἐγκατα λέγει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς 257.
Ἐγκαταλιμπάνει ὁ Θεὸς τὰ ἅγια αὐτοῦ σκηνώματα 108.
Ἐδοκίμασας, ἐπὶ Θεοῦ τί σημαίνει .
Ἔθνη ὀνομάζει τοὺς δαίμονας. Ἔθνη λέγει τὰς κακοβουλίας τῶν ἀνθρώπων 285.
Ἐἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου τί ὑπεμφαίνει 261.
Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τί ὑποδηλοῖ 113.
Ἐκατέρα τῶν διαβάσεων τοῦ Ἰσραὴλ τί προεμήνυε 18.
Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε, πῶς ἐρμηνεύεται παρὰ τῶν Πατέρων 263.
Ἐκ νεότητός μου, καὶ ἀπὸ γαστρὸς, καὶ ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, ἀντὶ τίνος εἴρηται 56.
Ἐκούσια λέγονται τὰ ἀγαθὰ ἔργα 314.
Ἐκχέατε τὰς καρδίας ἡμῶν τριχῶς ἐρμηνεύεται 4.
Ἐλεος καὶ κράτος εἰσὶ τὰ παρὰ Θεοῦ λαληθέντα 5.
Ἐλεος καὶ ἀλήθεια εὐφραίνουσι τὸν Θεόν 130. Ἐλεος καὶ σωτήριον λέγεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός 300.
Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι πόσα ἔτη διετέλεσαν οἱ Ἑβραῖοι 78.
Ἐνιαυτὸς λέγεται ὁ καιρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ σώματος ἐν τῷ κόσμῳ διατριβῆς, καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ 14.

Ἐνικῶς λέγων τὸ, διηγῆσομαι, τί σημαίνει 85.
Ἐν μέτρῳ, πῶς νοητέον 115.
Ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος τί σημαίνει 142.
Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐχ ἔξει ἀπολογίαν τινὰ ὁ ἰούδας 255.
Ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ἔδειξεν ὁ Χριστὸς τὴν δύναμιν τῆς αὐτοῦ θεότητος 170.
Ἐν τίνι γίνεται ἡ ὁμοίωσις 123.
Ἐξελεύσεται ἐκ γέατος, πῶς ἐρμηνεύει ὁ Μ. Ἀθανάσιος 72.
Ἐορτὴ τῶν σαλπίγγων 118-
Ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως διὰ χρημάτων εἰσέρχοντο οἱ Ἰουδαῖοι εἰς Ἱερουσαλὴμ. 203.
Ἐπικατάρατος ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἀνθρώπον 285.
Ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου, τί σημαίνει 85.
Ἐπιστομίζει τὸν Ἄρειον ὁ Προφῆτης 276.
Ἐπιτηδεύματα τίνα εἰσὶ 96.
Ἐπὶ τίνος ἡ βασιλεία τῶν Ἑβραίων διηρέθη εἰς δύο 228. 349.
Ἐπταπλασίονα ἀνταπόδοσιν ζητεῖ ὁ Προφῆτης κατὰ τῶν δαιμόνων 113.
Ἔργα τοῦ Κυρίου τίνα λέγει 95. Ἔργον οἰκονομίας Θεοῦ ἦν ἡ σταύρωσις τοῦ Κυρίου 259. Ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐπαινούμενα ποῖα εἰσι 386.
Ἐρημον λέγει τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀναγωγικώτερον δὲ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐθνῶν 15.
Ἐρωδίδος τί ἐστι καὶ τίνα εἰκονίζει 219.
Ἐσκοτισμένους τίνας ἐννοεῖ 83.
Εὐπρέπειαν καλεῖ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Κυρίου 169.
Εὐφραθὰ ἐστὶν ὄνομα τῆς πόλεως Βηθλεὲμ. 346.
Εὐφραίνονται οἱ δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ 25.
Ἐφραίμ ἀντὶ πάντων τῶν Ἰσραηλιτῶν 102.
Ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ τίνες εἰσι 167. 24. Ἐχθροὶ λέγονται καὶ οἱ δαίμονες καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ 25. 58.

Ζ.

Ζητοῦντες τὴν ψυχὴν, καὶ ζητοῦντες τὸν Θεὸν τίνες εἰσὶ 53.

Ζοροβάβελ διατί ὀνομάζεται Σολομών 337.

Ζῶα τοῦ Θεοῦ τίνες καλοῦνται 30.

Ζωαὶ λέγονται αἱ ἄβραι βιωτεύσεις 6. Ζωαὶ ἀντὶ τῆς παρούσης καὶ μελλούσης ζωῆς 7.

Η.

Ἡ ἁμαρτία κατὰγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἄδην 137.

Ἡ ἀρετὴ τῶν πατέρων σώζει πολλάκις τὰ τέκνα, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτῶν ἐπάγει ποινὴν ἐπ' αὐτά 256.

Ἡ διὰ λόγου καὶ ἔργου γινομένη προσευχὴ ἡδύνει τὸν Θεόν 224.

Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παρόντι βίῳ οὐκ ἔστιν ἀμιγῆς ἐλέους 378.

Ἡ ἐπίγειος Ἰερουσαλήμ. διαφέρει τῆς οὐρανίου Ἰερουσαλήμ 90.

Ἡθάμ. τί λέγεται καὶ πῶς ἐρμηνεύεται 82.

Ἡ κατ' ἀρέσκειαν Θεοῦ γινομένη οἰκοδομὴ ἀδιάσειστος διαμένει 337.

Ἡμέραι Χριστοῦ τίνες ἡμέραι λέγονται 66. Ἡμέραι πλήρεις πῶς ἐρμηνεύεται 82. Ἡμέραν δυνάμεως λέγει τὴν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως 262. Ἡμέραν μίαν τίνα ὀνομάζει 129. Ἡμέραν ὀνομάζει ὁ Προφήτης τὸ διίστημα τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας 289. Ἡμέραν ὀργῆς λέγει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως 265. Ἡμέρας πλασθήσονται, δηλοῖ, ὅτι πάντες ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ παραστήσονται ἐνώπιον Κυρίου 367.

Ἡ μετ' εὐγνωμοσύνης καρτερίᾳ τῶν μεγάλων ἀρετῶν ἔστι 377.

Ἡ μετὰ προθυμίας καὶ κατανύξεως προσευχὴ εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ γίνεται 21.

Ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ παιδεία ἐπωφελεστάτη τοῖς ἀνθρώποις ἔστι 287.

Ἡ πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐπαγγελία οὐ περὶ Σολομῶντος υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 148, 156.

Ἡ πίσις τοῦ Θεοῦ προηγείται τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας 280.

Ἡχον σάλπιγξ λέγει τὴν θείαν διδασκαλίαν 400.

Θ.

Θάλασσα τροπικώτερον λέγονται τὰ ἔθνη 13. 99. 184.

Θάλασσα λέγεται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ 82. 153. 171.

192. 247. 275. Θαλάσση παρεικάζεται ὁ κόσμος 150. 222. Θάλασσά ἐστι τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ 171. Θάλασσαν ἐννοεῖ ὁ Ἡσύχιος τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος 222.

Θρσεῖς ἐρμηνεύεται προσδοκία χαρᾶς 68.

Θουμάσια τίνα λέγει 95. 226.

Θεμέλια τῆς γῆς λέγονται οἱ δαίμονες 122. Θεμέλιος τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 138.

Θεοὶ ἐγένοντο οἱ Χριστιανοὶ κατὰ χάριν 122. Θεὸν σωτῆρα καλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν 12. Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 43. Θεὸς τῶν θεῶν ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Θεός 129. Θεοῦ ἐννοεῖ τοὺς ἁγίους Προφῆτας 135. Θεοῦ λέγει τοὺς κατὰ χάριν γενομένους θεοὺς 356.

Θηρίῳ παρεικάζεται ἡ πονηρία 369.

Θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ καὶ ἡ ἀνθρωπότης 170.

Θυγατέρα Σιών τίνα ὀνομάζει 77. Θυγατέρα πολλῶν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν 248. Θυγάτηρ Βαβυλῶνος τί λέγεται 360.

Θυμιάματι παρεικάζεται καὶ ἡ ἐγκάρδιος προσευχὴ 374.

Θυμὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μετεωρισμοὺς αὐτοῦ τίνα ἐννοεῖ 142.

Θυσία παρὰ τοῖς πιστοῖς ἐστὶν ἡ αἵνεσις 272.

Ι.

Ἰακώβ ἀντὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων 110. Ἰακώβ πότε τις καλεῖται, καὶ πότε Ἰσραὴλ 191. Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζει τοὺς Ἑβραίους 352.

Ἰδουμαία πῶς ἐρμηνεύεται 252.

Ἰερουσαλήμ πῶς ἐρμηνεύεται 206. Ἰερουσαλήμ νοεῖται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ 329. Ἰερουσαλήμ ἐννοεῖ τοὺς οἰκήτορας 392. Ἰησοῦς τί διαφέρει τοῦ Χριστοῦ 85.

Ἰλασμὸς τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 343.

Ἰουδαία ἐρμηνεύεται ἐξομολόγησις 188. Ἰουδαίαν καὶ Ἰσ-

ραὴλ τίνα ὀνομάζει 88. Ἰούδας καὶ Ἰσραὴλ τίνες εἰσι 89.
 Ἰορδάνης τύπος ἦν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος 275.
 Ἰσραὴλ ἀντὶ ὄλων τῶν φυλῶν 114.
 Ἰωσήφ τί σημαίνει 96. 114.

Κ.

Καιρὸν ὁ Ἡσυχίος ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως 85.
 Κάλυμνος τί σημαίνει 41.
 Καπνῷ παρεικάζει τοὺς δαίμονας καὶ ἁμαρτωλοὺς 25.
 Καρπὸν τῆς γῆς λέγει τὴν ὀρθὴν πίστιν 23.
 Κατάβασις ζώντων ὑπὸ γῆν ἐν ποίοις ἐδείχθη πρῶτον 237.
 Καταβήσεται ὡς θετός, πῶς νοητέον περὶ τοῦ Σολομῶντος, καὶ πῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ 65.
 Κατ' ἐπίπνοιαν ὁ Θεὸς λαλεῖ τοῖς ἁγίοις Προφῆταις 132.
 Κατάρτα διατὶ ὠνομάσθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός 143. Κατάρταν ἀγαπᾷ ὁ μὴ θέλων εὐλογίαν 257.
 Κατὰ τί ὁ ἄνθρωπος ὁμοιοῦται τῷ Θεῷ 124.
 Κατὰ τί διαστελλονται οἱ Ἰσραηλῖται ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν 78.
 Κατὰ τίνα τρόπον γέγονεν ἡ τὰ πάντα πληροῦντος Θεοῦ ἔλευσις 290.
 Κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἁμαρτίας γίνεται ὁ σάλος 2.
 Κατήρτισεν ὁ Θεὸς τὰ ἔθνη τῇ θεῇ διδασκαλίᾳ 30.
 Κέδρους τοῦ Θεοῦ τίνας ὀνομάζει 116. Κέδρῳ παρεικάζεται ὁ δίκαιος 168.
 Κέρας τῶν δικαίων ἐστὶν ἡ δόξα 88. 167.
 Κέρατα ἁμαρτωλῶν διαφέρει τοῦ, κέρας τοῦ δικαίου 88.
 Κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ πυκάζοντα ποῖα λέγονται 29.
 Κέρδος πορίζεται τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Θεὸς εὐλογῶν καὶ εὐλογούμενος 215.
 Κηδάρ πῶς ἐρμηνεύεται 325.
 Κιθάρρα καὶ σάλπιγξ τί σημαίνουν 192.
 Κλήματα τίνα ὀνομάζει .
 Κληρονομία τοῦ Θεοῦ λέγεται ἡ Ἰερουσαλήμ 110.
 Κληρὸς τί σημαίνει 33.
 Κλίνη τοῦ Ὁγ βασιλέως 358.

Κλίσις ὡτὸς τί δηλοῖ 278.

Κοιλὰδ τῶν σκηνῶν ἐννοεῖ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην 252.
 Κοιλὰς τοῦ κλαυθμῶνος διατὶ ἐκλήθη 128. Κοιλὰδας καὶ σῖτον τίνας νοητέον 15.

Κολλᾶται τῷ Κυρίῳ ὁ ἀποστρυγὼν τὸ πονηρόν 8.

Κόλπος τί σημαίνει 81.

Κόπος εἰσάγει τὸν Χριστιανὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ 75.

Κραυγὴ ἀντὶ τοῦ, σπουδῆς καὶ προθυμίας 204.

Κριοὺς τῶν προβάτων ἐννοεῖ τοὺς προσετῶτας τὸν ἐθνῶν 15.

Κύριον ὀνομάζει τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ 93. Κύριος ὄνομα, σημαίνει θαύματα 126.

Λ.

Λαὸν τίνα ὀνομάζει 64. Λαὸν κτιζόμενον ὀνομάζει τοὺς ἀνακαινισθέντας διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος 205.

Λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο τὰ ἔθνη 131.

Λέοντα καὶ σκύμνον τίνα ὠνόμασεν ὁ Ἰακώβ 63.

Λίβανον τίνα λέγει 70. 168.

Λίθοι εἰσὶν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ Διδάσκαλοι 204.

Λίθος ἀκρογωνιαίος ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 288.

Λόγιον ἐννοεῖ τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα 394. Λόγον ἐννοεῖ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ 309. Λόγοι πονηρίας εἰσὶν οἱ πονηροὶ λογισμοί 373.

Λοχευόμενοι λέγονται οἱ πιστοί 110.

Λύχνος ἐγένετο ὁ νοὺς τῶν πιστῶν 312.

Μ.

Μαρτύριον τί λέγεται 104.

Μάταιος καὶ ψευδὴς ποίος ἐστι 4.

Μέγα τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ 194. Μέγα καὶ τίμιον κτῆμα ὁ ἄνθρωπος 382. Μέγας Θεὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός 177. 181.

Μεγαλεῖα σημαίνει τὴν οὐράνιον στρατιάν 60.

Μεγαλωσύνη ἐστὶν ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ 64.

Μεγίστη ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ 223.

Μέλανες τίνες ἦσαν κατὰ τὸν Ἀπολλινάριον 82.

Μελίσση παρεικάζεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ 285.

Μέσον τῆς γῆς λέγει τὴν Ἱερουσαλήμ 82.

Μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης εἰσὶ τὰ ἔθνη 171.

Μέχρι χιλίων ἐτῶν παρετάθη ἡ Μωσαϊκὴ λατρεία ἀπὸ
Σολομῶντος 129.

Μήτηρ καὶ κοιλία τί σημαίνουν 57.

Μισητέον τὰς πράξεις τῶν παρανόμων 315.

Μονοκέρωτι παρεικάζεται ἡ ἐπὶ γῆς θεμελίωσις τῆς Ἐκ-
κλησίας 69.

Μονότροποι τίνες λέγονται 28.

Μόνη ἡ Θεοτόκος ἔχει τὴν κατὰ τὸν πόκον προτύπωσιν 66.

Μόνος τί σημαίνει 70. Μόνος ὁ Θεὸς ἐστὶ δημιουργὸς
τῶν πάντων 220.

Μόσχος τίνος τύπος ἦν 52.

Μοχλοὶ τῆς Σιών εἰσιν αἱ διδασκαλίαι τῶν ὀρθῶν δογ-
μάτων 393.

Μωαβίτας καὶ ἀλλοφύλους ὀνομάζει ὁ Θεὸς τὰ εἰδωλο-
λατρῶντα ἔθνη 252.

Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν διατί ἐμνήσθη 99.

N.

Ναὸν ἔννοεῖ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 41.

Νεάνιδες τίνες καλοῦνται 39.

Νεκροὶ τίνες εἰσὶ 144.

Νεφέλαι εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι 97. 250. 353. Νεφέλας
τίνες ἔννοεῖ 104. Νεφέλη καὶ γνόφος σημαίνουν τὸ
ἀκατάληπτον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ 185. 186. Νε-
φέλην κούφην ὠνόμασεν ὁ Ἠσαΐας τὸ σῶμα τοῦ Χρι-
στοῦ 196.

Νεφροὶ εἰσιν οἱ διαλογισμοὶ 76. Νεφροὺς ἔννοεῖ τὸ ἐπι-
θυμητικόν 366.

Νεώτερον ποῖον λέγει 293. 319.

Νήσους ἔννοεῖ τὰς εὐσεβεῖς ψυχάς 69. 185.

Νόμος τίνα ὀνομάζονται 100. Νόμος ἀντὶ τοῦ ἱεροῦ
Εὐαγγελίου 234.

Νύκτα ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς τὰς μεταξὺ τοῦ σκότους καὶ
τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τρεῖς νυχθήμερα 221.

Νυκτὶ ζοφερά ἔοικεν ἡ παρούσα ζωὴ 304. Νύξ λέ-
γεται ὁ καιρὸς τῶν θλίψεων 303.

Νυσταγμῷ παρεικάζει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμαρτίας 297.

Ξ.

Ξύλα τοῦ δρυμοῦ ποῖοι λέγονται 184. Ξύλα τοῦ πεδίου
τίνες ἔννοεῖ 218.

Ο.

Ὁδοὶ Κυρίου λέγονται αἱ πολυειδεῖς αὐτοῦ οἰκονομίαι
387. Ὁδὸν ἰσχύος τοῦ Κυρίου λέγει τὴν ἐπὶ γῆς αὐ-
τοῦ παρουσίαν 206. Ὁδὸν λέγει τὸν νόμον 96. Ὁδὸς
τοῦ Θεοῦ τί σημαίνει 23. Ὁδὸς τοῦ Θεοῦ ποία ἐστὶ
136. Ὁδὸς ἐνικῶς διαφέρει ὁδῶν πληθυντικῶς 292.
Ὁδὸς πίστεως ἐστὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον 298. Ὁδοὺς
τοῦ Θεοῦ ἔννοεῖ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ ἔργα τῆς ἐναν-
θρωπήσεως 210. 211.

Ὁ ριγὴ ψαλμὸς εἰς πόσα ὀγδοάρια διαιρεῖται 291.

Ὁ Θεὸς λέγεται καὶ Θεὸς ἐκδικήσεων 172. Ὁ Θεὸς πε-
ποίηκεν, οὐχ ἡμεῖς πεποιθήκαμεν ἀλλήλους 198. Ὁ
Θεὸς οὐ περιορίζεται ἐν τόπῳ 205. Ὁ Θεὸς οὐκ ἔχει
δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά 262. Ὁ Θεὸς ἐπάγει πειρατήρια
ἵνα τὸν πειραζόμενον δόκιμον ἀπεργάσῃται 364. Ὁ
Θεὸς προνοεῖται τοῦ ἀνθρώπου 392.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τέλειος ἄνθρωπος γενόμενος ἐπικα-
λεῖται τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα αὐτοῦ 258.

Οἱ εἰς Θεὸν πιστεύοντες ὀφείλουσιν ἐκ πάσης ὁδοῦ πονη-
ρὰς κωλύειν τοὺς πόδας 313.

Οἶκον Ἰσραὴλ τίνα λέγει 277. Οἶκον Ἀαρὼν ὀνομάζει
τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων 284. Οἶκον Κυρίου λέγει τὴν
ἀνθρωπότητα 330. Οἶκος Θεοῦ λέγονται οἱ πιστοὶ 32.

Οἰκουμένη λέγεται καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία 183.

Οἱ μὴ εἰσακούοντες τῇ φωνῇ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παρόντι
αἰῶνι οὐκ εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
νῶν 179.

Οἱ Προφῆται ἐπεθύμησαν γενέσθαι αὐτόπται τοῦ μυστη-
ρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως 207. 235.

Οἱ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ κακοπαθοῦντες οὐκ αἰσχυνθήσονται 47.
 Ὁ καυχώμενος ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου καὶ ἐπαινεῖται, καὶ ὀφειλὴν ἀποτινύει 344.
 Ὁ Μελχισεδὲκ τύπος ἦν τοῦ Χριστοῦ 264.
 Ὁ μίαν ἐντολὴν καταλιμπάνων πάσας τὰς ἐντολάς ἀθετεῖ 293.
 Ὁνειδος καὶ ἐξουδένωσις γίνεται καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ ἀνθρώπων 296. 300.
 Ὄνομα Κυρίου ἐννοεῖ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ 351.
 Ὄνομα τοῦ Υἱοῦ λέγεται ὁ Πατὴρ 46. Ὄνομα τοῦ Θεοῦ τί λέγεται 465.
 Ὄπωροφύλακες λέγονται οἱ Ἑβραῖοι 114.
 Ὅπλον τοῦ Θεοῦ ποῖόν ἐστι 462. 463. Ὅπλῳ ἄλλῃ-
 θείας θωρακίζει ὁ Θεὸς τοὺς φοβουμένους αὐτόν 463.
 Ὅργη τοῦ Θεοῦ καὶ φοβερισμοὶ λέγονται αἱ πληγαί 445.
 Ὅρκος ἐπὶ Θεοῦ τί λέγεται 227. 264.
 Ὅρη ἐννοεῖ τοὺς βασιλεῖς 187. Ὅρη ἀντὶ τῶν ἀγγελικῶν
 δυνάμεων 493. Ὅρη ποτιζόμενα ἐννοεῖ καὶ τοὺς ἁγίους
 Ἀποστόλους 217. Ὅρη Σιών εἰσιν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ
 350. Ὅρη καὶ βουνοὺς τίνα λέγει 64. Ὅρη αἰώνια τίνα
 ἐννοεῖ 94. Ὅρος Θεοῦ ποῖον λέγει καὶ διατί 35. Ὅρος
 τοῦ Θεοῦ διαφέρει τοῦ, ὅρος πῖον 36. Ὅρος ἁγιάσματος
 λέγεται ἡ Ἱερουσαλήμ 107. Ὅρος ἅγιον ποῖα εἰσι 497.
 Ὅστα τῆς ψυχῆς λέγονται αἱ περὶ Θεοῦ ἐννοιαὶ 202.
 Οὐδεὶς δύναται ἀποκρυβῆναι ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ὁρά-
 σεως 86.
 Οὐδέποτε ὁ Πατὴρ κεχώρισται ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ 152.
 Οὐρανοὶ τίνες εἰσὶν 29. 187. Οὐρανὸν τίνα ἐννοεῖ 104.
 Οὐρανοὺς πληθυντικῶς διατί λέγει ὁ Προφήτης 396.
 Οὐχ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' οἱ ἔχοντες τὴν ωραιότητα τῶν
 ἀρετῶν ἴστανται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ 184.
 Ὁ Υἱὸς Ἰσὺς τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα τὰ οὐσιώδη ἰδιώ-
 ματα 264. 289.
 Ὁφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου τίνες ἦσαν 144. Ὁφθαλμοὺς τοῦ
 Θεοῦ ἐννοεῖ τοὺς Ἀποστόλους 44.

II.

Παγὶς ποῖα λέγεται 314.
 Πάντα τὸν Ἰσραὴλ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰωσήφ συμπεριλαμ-
 βάνει 119.
 Πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἐπιβλέπει ὁ Θεός 49.
 Πάντας τοὺς ἀνθρώπους ὑποτεταγμένους τῇ τοῦ διαβόλου
 δουλείᾳ ἐρρύσατο ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ σταυροῦ 37.
 Παρχμυθία τῶν θλίψεων ἐστὶν ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ 307
 Παραπικραίνοντές εἰσιν οἱ Ἰσραηλῖται 49.
 Παράστασις τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας 246.
 Παρὰ τίνος κατεβλήθη ἡ Βαβυλὼν καὶ ἔνεκα τίνος 76.
 Πάροικος ἐν τῇ γῇ ποῖος λέγεται 296.
 Πᾶς ἄνθρωπος χόρτος ἐστί 203.
 Πᾶς ὁ ἁμαρτάνων ἀνομεῖ 316.
 Πᾶσα εὐδαιμονία ἀνθρώπων φθαρτὴ ἐστί 284.
 Πασῶν τῶν κακιῶν χαλεπωτέρα ἐστὶν ἡ δολία γλῶσσα 325.
 Πατὴρ ὀρφανῶν λέγεται ὁ Θεός 26. Πατὴρ καὶ διδά-
 σκαλος λέγεται μόνος ὁ Θεός 312.
 Πελεκᾶνι ἐρημικῷ τίνες ὁμοιώθησαν 202.
 Πένης λέγεται ὁ Χριστός 260.
 Πέντε τινὰ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ πράξει τοῦ Ἰωσήφ
 εἰς τὴν Αἴγυπτον 229.
 Πεπεδημένοι καὶ κατοικοῦντες ἐν τάφοις τίνες λέγονται
 28. Πεπεδημένους τίνες ὀνομάζει 52.
 Περιζῶμα τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ δυναστεία καὶ τὸ κράτος
 αὐτοῦ 43.
 Περιστεραὶ λέγονται αἱ ψυχαὶ τῶν πιστῶν 44.
 Περὶ τοῦ νόου τῶν Ἑβραίων 374.
 Πηγὰς τοῦ Ἰσραὴλ τίνες ὀνομάζει 40.
 Πιον ὅρος λέγεται ἡ Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν 35.
 Πλεονεξίαν ποῖαν λέγει 299.
 Πλοῖα διαπορευόμενά εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι 222.
 Πνεύματα ὀνομάζονται οἱ ἄγγελοι 216.
 Πόδας καὶ διανοήματα τίνες λέγει μεταφορικῶς 74.
 Πόθεν ὁ Δαβὶδ ἐξῆρε τὴν Κιβωτόν 24.
 Ποῖα τὰ αὐχήματα τῶν Ἑβραίων 202.

Ποῖα προσωποποιεῖ ὁ Προφήτης καὶ παρεικάζει αὐτὰ
βοσκήμασιν αἰσθητοῖς, καὶ διατί 274.

Ποιμένα ὀνομάζει τὸν Θεόν 114.

Ποίοις παρομοιάζεται ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου 218.

Ποίοις ὁ Κύριος γίνεται μερίς 303.

Πόκος σημαίνει τὴν κυρίαν Θεοτόκον 65.

Πόλις τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐράνιος Ἱερουσαλήμ 76. Πόλις
τοῦ Θεοῦ λέγεται ὁ ἄνθρωπος 200.

Πολλά εἰσι τὰ εἶδη τοῦ πλούτου 295.

Πολλαὶ εἰσιν αἱ ὁδοὶ αἱ φέρουσαι τοὺς πιστοὺς πρὸς
τὸν Χριστόν 339. Πολλαὶ εἰσιν αἱ ἀντιδόσεις τῶν φοβου-
μένων τὸν Κύριον 340.

Πολλαπλῇ ἐστὶν ἡ αἰχμαλωσία 335. Πολλαπλῇ ἐστὶν ἡ
ταπείνωσις 378.

Πονηροὺς ἀγγέλους τίνες καλεῖ καὶ διατί 406. Πονη-
ροὶ διαφέρουσι πονηρευομένων 315.

Πορεῖται τοῦ Κυρίου εἰς τὰ κηρύγματα αὐτοῦ 39.

Πόσαι εἰσιν αἱ γενικαὶ ἀρεταὶ 287.

Ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου, τί σημαίνει 6.

Ποταμοὶ ποῖοι λέγονται 170. Ποταμοὶ λέγονται οἱ Ἀπό-
στολοι καὶ Εὐαγγελισταί 193. Ποταμὸς παρὰ τῇ
θείᾳ Γραφῇ λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 44. 170.

Ποταμῷ παρεικάζονται τὰ παρὰ Θεοῦ διδόμενα ἀ-
γαθὰ 13. Ποταμὸν νοητέον τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον 13.

Πότε ἔπαυσαν αἱ ἐορταὶ τῶν Ἰουδαίων 80.

Πότε ἀθυμοῦσιν οἱ δίκαιοι 302.

Ποτήριον σωτηρίου τί λέγεται 281. Ποτηρίῳ παρει-
κάζεται ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ 87.

Ποὺς ἀντὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ 38.

Ποὺς μεταφορικῶς τί λέγεται 175.

Πράγμα πικρὸν ὀνομάζει τὸ κατατοξεῦσαι τὸν ἄμω-
μον 9. Πράγματα κοσμικὰ οὐ ζητητέον παρὰ Κυ-
ρίου προσευχομένους, ἀλλὰ σωτηρίαν ψυχῆς 141.

Πρόβατα ἐννοεῖ τοὺς ἀγίους Μάρτυρας 249. Πρόβατον
ὀνομάζει τὸν Ἰσραὴλ 144.

Προμήνυσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 115. 118.

Προμήνυσις τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου 251. Προμή-
νυσις τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου 335.

Πρόβησις περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ 213.

Πρόβησις τοῦ γεγονότος θαύματος τοῖς ἀλιεύουσιν
Ἀποστόλοις ἐν τῷ πλοίῳ 246.

Πρόσκαιρός ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ κόσμου 212.

Πρόσωπον Θεοῦ λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 22. 182.
225. 303. 318. 364. Πρόσωπον Χριστοῦ λέγει τὸν
Ζοροβάβελ 129.

Προτάττεται τοῦ ψάλλειν τὸ προσκυνεῖν 18.

Προτύπωσις ἦν τῶν μελλόντων ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ γενο-
μένη πάλη τοῦ Ἰακώβ 191.

Προφητεύει ὁ ψαλμωδὸς καὶ οὐ κατεύχεται 126. Προ-
φητεύει οὐχ ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν εἰς
Χριστὸν πιστευσάντων 243.

Πρωτὶ καὶ ἐσπέραν τίνες καιροὺς ὀνομάζει 159.

Πτέρυγας τοῦ Θεοῦ τίνα λέγει 7. Πτέρυγες εἰσιν αἱ γνω-
στικαὶ δυνάμεις 365. Πτέρυγας ἐννοεῖ τὰς δύο Δια-
θήκας 33.

Πτωχὸν τίνα λέγει 31. Πτωχὸν ὁ Δαβὶδ ἕνεκα τίνος
ἐκάλει ἑαυτόν 54. Πτωχὸς τίνος ἕνεκα λέγεται ὁ Ἰη-
σοῦς Χριστός 52. 145. Πτωχὸς ἦν ὁ σύλλογος τῶν
ἐθνῶν 54. 64. 273. Πτωχοὺς διατί καλεῖ τοὺς Ἑ-
βραίους 64.

Πύλαι τῆς Ἐκκλησίας τίνες εἰσὶ 77. Πύλας λέγει τὰ
ἔργα τῆς μετανοίας 198.

Πῦρ ὀνομάζονται αἱ θλίψεις 20.

Πῶς ἡ ἄψυχος φύσις αἰνεῖ τὸν Θεὸν καὶ πῶς οἱ πι-
στοί 52.

Πῶς ἐρμηνεύεται τὸ, χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύ-
ριε 159.

Πῶς ὑποδεκτέον τὸν Χριστὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν 249.

Πῶς ἐρμηνεύονται τὰ ἑβραϊκὰ ὀνόματα, Γαλαὰδ, Μανασ-
σῆς, Ἐφραὶμ καὶ Ἰούδας 252.

Πῶς ἡμεῖς ἐλάβομεν παρὰ Θεοῦ τὴν εὐλογίαν καὶ τὰ
πρωτοτόκια 312.

Πῶς δεῖ προσεύχεσθαι τοὺς Χριστιανούς 375.

P.

Ράβδ καὶ Βαβυλὼν πῶς ἐρμηνεύονται 139.

Ράβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐννοεῖ τὴν ἀλγεινὴν δυναστείαν τῶν ἀσεβῶν 333. Ράβδος ἐστὶ τὸ κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὁ τίμιος Σταυρός 262.

Ρομφαία δίστομος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς ὁρθῆς διδασκαλίας 399.

Σ.

Σαβᾶ ἐρμηνεύεται ἐπιστροφή 68.

Σάρκες τίνες εἰσι 44.

Σεισμὸν τῆς γῆς ἐννοεῖ τὴν μετακίνησιν τῶν ἐθνῶν 29.

Σελήνη καλεῖται ἡ Ἐκκλησία 66. Σελήνη παρεικάζεται, καὶ ὁ διάβολος 67. 327. Σελήνη καὶ ἥλιος τί σημαίνουνσι τροπικώτερον 220.

Σελμών λέγεται ἡ Ἱερουσαλήμ 44.

Σκύλα ποῖα λέγει 322.

Σκμεῖα τίνα λέγει 79.

Σίκημα πῶς ἐρμηνεύεται 252.

Σιών ἐρμηνεύεται σκοπία 44. 204. 206. Σιών ἀντὶ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ 44. Σιών ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ 53. 90. 139. 140. 188. 204. 393. Σιών λέγεται πᾶσα εὐσεβὴς ψυχὴ 90. Σιών παρεικάζονται οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον 333.

Σκεύη ψαλμοῦ εἰσιν οἱ διδάσκαλοι 62.

Σκηναὶ τῶν δικαίων ποίας λέγει 286.

Σκηνώμα Ἰωσήφ καὶ φυλὴ Ἐφραῖμ ἀντὶ ἐνὸς ἐννοῦνται 109. Σκηνώματα καὶ αὐλαὶ Κυρίου καλοῦνται οἱ ναοὶ καὶ τὰ θυσιαστήρια 127. Σκηνώματα ὑψηλὰ λέγονται οἱ δίκαιοι 273.

Σκιάν ἐννοεῖ τὴν νομικὴν λατρείαν 116.

Σκότος τίνα ὀνομάζει 270.

Σοφίαν λέγει τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν 268.

Σπέρμα Ἰησοῦ εἰσιν οἱ πιστοὶ 154.

Στέαρ τί λέγεται 7. Στέαρ πυροῦ ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός 121.

Στεῖρα ἦν ἡ πληθὺς τῶν ἐθνῶν ..

Στηλίτευσις τῶν εἰδωλολατρῶν 276.

Στόμα ἁμαρτωλοῦ τίνες λέγονται 254. Στόμα τοῦ Χριστοῦ ἐσμεν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ 260.

Στύλοι τίνες εἰσι 86.

Συμπαράμενει τῷ ἡλίῳ, πῶς νοητέον ἐπὶ Σολομῶντος 64, καὶ πῶς ἐπὶ Χριστοῦ 65.

Συναγωγὴν τὰρων ἐννοεῖ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἰουδαίων 41.

Σχοινία ἁμαρτωλῶν ποῖα εἰσι 303.

Σωτηρία ἀληθὴς ἐστὶν ἡ παρα Θεοῦ 48. Σωτήριον ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τὸν Χριστόν 1. 54. 104. 190. 307.

T.

Τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἦσαν τῆς θείας δυνάμεως 354.

Ταλαιπωρία ὀνομάζεται ἡ ἡμέρα τοῦ πάθους 146.

Τὰ λυσιτελῆ ἐν τῇ προσευχῇ αἰτητέον 372.

Ταπεινοὶ τὸν ἀλαζόνα ὁ Κύριος 86.

Τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια οὐκ ἀποκαλυπτέον τοῖς ἀσεβέσι 24.

Τὰς ἐν μέθῃ καὶ ἀσωτεῖα τελουμένας ἐορτὰς μισεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφεται 166.

Ταχύτρεπτός ἐστὶν ἡ τῶν κακῶν εὐδαιμονία 342.

Τέσσαρά τίνα πρωτὶ καὶ κατὰ νύκτα ὀφείλομεν ἔκτελεῖν 166.

Τὴν ἀγγελίαν τοῦ θείου νόμου οὐκ ἀπαγορεύει ὁ Θεός 180.

Τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου ποῖα ἐστὶ 3.

Τιμωρεῖ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς παταίνοντας μέχρι τῶν μικροτέρων πλημμελημάτων 38.

Τίνα ἐννοίαν ἔχει τὸ, ἐπὶ δυσμῶν 25.

Τίνα ὀνόματα δηλοῦσι τὰ τάγματα τῶν πιστῶν, καὶ τίνα τὰ βραβεῖα 42.

Τίνα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου προσεύχεται ὁ Κύριος ἡμῶν 49.

Τίνα τὰ πέρατα τοῦ χρόνου 83.

Τίνα ἐφέλκονται τὴν ὁργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίνα καταπαύουσιν αὐτήν 131.

Τίνα τὰ συντελοῦντα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ 132.

Τίνα δηλοῦσι τὸν διάβολον καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ 164.

Τίνα τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου 270.

Τίνες προσφέρουσι τῷ Θεῷ θυσίαν εὐπρόσδεκτον 21.

Τίνες οἱ μισοῦντες τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος 45.

Τίνες ἦσαν οἱ πολεμοῦντες τοῖς Ἰουδαίοις, ὥστε ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῆς αἰχμαλωσίας 125.

Τίνες μκαρίζονται 128.

Τίνες αἱ δύο συζυγίαι, καὶ πότε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνήφθισαν 133.

Τίνες οἱ ζητοῦντες τὸν Κύριον 225.

Τίνες εἰσὶν οἱ ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ πορευόμενοι 292.

Τίνες εἰσὶν οἱ γενόμενοι κληρονομία καὶ υἱοὶ Κυρίου 338.

Τίνι ποδὶ διελεύσονται ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει 18.

Τίνι παρομοιάζεται ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ 19.

Τίνι ἄρτῳ τρέφεται ἡ ψυχὴ 202.

Τίνος ἕνεκα ἐμαστιζόντο οἱ Αἰγύπτιοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον 232.

Τίνος ἕνεκα ἀπκξίωσεν ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆν τῆς εἰσελεύσεως εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας 239.

Τίνος ψυχὴ προσκολλᾶται τῷ Θεῷ, καὶ τίνος τῷ ἐδάφει 297.

Τίνων ὀρφανῶν πατὴρ λέγεται ὁ Θεός 26.

Τίνων ἡ πονηρία ἀναφέρεται τῷ Θεῷ 124.

Τίνων ἕνεκα ἐβδελύξατο ὁ Θεὸς τοὺς Ἑβραίους 240.

Τίς αἰσχύνεται καὶ τίς οὐ καταισχύνεται 55.

Τίς ἀπωθεῖται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ 294.

Τίς ὁ μελετῶν τὸν νόμον ὅλην τὴν ἡμέραν 311.

Τίς ὁ φυλάσσων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ 294.

Τίς τῶν Αἰθιοπῶν πρῶτος ἐπίστευσεν εἰς Χριστόν 42.

Τί σημαίνει ἐπὶ Θεοῦ τὸ, μετεμελήθη 241.

Τί σημαίνει τὸ, καθῆσθαι ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, λεγόμενον ἐπὶ Θεοῦ 194.

Τί ὑποδηλοῖ τὸ, κρεμάσαι τὰ ὄργανα ἐπὶ ταῖς ἰτέαις 359.

Τὸ εὐλογεῖν οὐ τοῖς ἀγγέλοις μόνον προσήκει, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῦ Κυρίου 214.

Τὸ ἐπτάκις, ἀντὶ τοῦ, πολλάκις 322.

Τὸ, ἕως εὖ εὖρα τόπον τῷ Κυρίῳ, τί προμηνύει 346.

Τοίχῳ παρεικάζεται ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπότητος 3. Τοίχῳ καὶ φραγμῷ ὠμοῖται ὁ ἄνθρωπος 2.

Τόπος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ 27. Τόπος ἅγιος τίνα λέγονται 27. Τόπος προσκυνήσεως τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἐν παντὶ τόπῳ 177. 214.

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴσον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος 213.

Τοὺς γενομένους ὡς νήπια καὶ παιδιὰ φυλάσσει ὁ Κύριος 279.

Τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων Ἑβραίων τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὥσπερ κάλυμμα καλύπτει τὸ γράμμα 261.

Τοὺς μετ' ἀδικίας προσευχομένους οὐκ εἰσ ακοῦει ὁ Θεός 22.

Τράπεζα νοητὴ τίνων λόγιά εἰσι 50.

Τρία τινὰ περιεῖχεν ἡ παρὰ Θεοῦ δοθεῖσα διαθήκη τῷ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ 227.

Τρίσος τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ποῖα ἐστὶ 299.

Τρεῖς τὸ ἔτος συνήρχοντο οἱ Ἰουδαῖοι εἰς Ἱερουσαλὴμ 329.

Τριῶν πραγμάτων μέμνηται ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ γενέσει τοῦ ἀνθρώπου 208.

Τροφῆς αἰσθητῆς ποῖαι ψυχαὶ οὐ χρῆζουσι 103.

Τρυγίαν τίνα λέγει 87.

Τύπος τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Κυρίου ἦν ἡ κιβωτός 347.

Τύπος τῆς νηστείας καὶ ἐγκρατείας ἐγένετο ἡμῖν αὐτός ὁ Ἰησοῦς Χριστός 259.

Υ.

Υἷδαςι παρεικάζει τὰς θλίψεις 43. Υἷδαςι παρεικάζει ὁ Θεός τὰ πολλὰ ἔθνη 97. Υἷδατι παρεικάζει τὴν τυραννίδα 20. Υἷδωρ ἐκ πέτρας δις ἐξήχθη 103.

Υἱοὶ τεχνησόμενοι εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι 101. Υἱοὶ Θεοῦ

τίνες λέγονται 449. Υιοὶ Ἀβραάμ. τίνες λέγονται 226. Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, ὁμοούσιος καὶ ἴσος τῷ Πατρὶ 453. Υἱὸς Ἰουδα ἐννοεῖ τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ 255. Υἱὸς Σιών ὀνομάζει τοὺς Χριστιανούς 397.

Ἰμνεῖν τὸν Θεὸν ἐκτὸς Ἱερουσαλὴμ, ἢ ἄλλο τι τῶν ἐθιμῶν ἐκτελεῖν, οὐ συνεκεχώρητο τοῖς Ἰουδαίοις 44.

Ἰπερῶα Θεοῦ εἰσι τὰ ὑψηλότατα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια 216.

Ἰπνος ἐπὶ Θεοῦ τί λέγεται 409.

Ἰποπόδιον τῶν ποδῶν τί ἐννοητέον 496.

Ἰποταγέσεται ἡ ψυχὴ μου, παρὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα λέγεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ 4.

Ἰψιστος τί σημαίνει 18. Ἰψιστος καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα λέγεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός 488.

Φ.

Φάραγξ τί ἐστὶ 217.

Φοβερὸν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου 268.

Φοβούμενους τὸν Κύριον ὀνομάζει τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύσαντας 269. 284. 340.

Φοίνιξ τί ἐστὶ, καὶ τίς αὐτῷ παρεικάζεται 468.

Φραγμὸς τῶν Ἑβραίων ὑπῆρξεν ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως 446.

Φυλακὴ καὶ θύρα τίνα εἰσὶ 372.

Φωνὴ τοῦ Θεοῦ τίνες εἰσὶ 42. Φωνὴν καὶ κραυγὴν λέγων τί ὑπεμφαίνει 93. Φωνὴν βροντῆς τίνα λέγει 98.

Φῶς λέγει τὰ εὐφρόσυνα 94. Φῶς ἐστὶν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ 489.

X.

Χάμ ἐννοεῖ τὴν Αἴγυπτον 407.

Χειμάρρῳ παρεικάζονται οἱ Ἑβραῖοι 265.

Χεῖρ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 406. 490. 259. 306. 362. Χεῖρα καὶ δεξιὰν ὀνομάζει τὴν δύναμιν 84.

Χεῖρα τοῦ Κυρίου ἐννοεῖ τὴν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν τῶν θαυμάτων 259.

Χερουβίμ πῶς ἐρμηνεύεται 444.

Χίλια παρὰ τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ τί σημαίνει 227.

Χιών λέγονται αἱ ἀρεταί 34.

Χόρτον καὶ χλόην τίνα ὀνομάζει 248.

Χρέος ἀπαραίτητον τῷ Χριστιανῷ ἐστὶν ἡ πρὸς Θεὸν αἵνεσις 385.

Χριστοὺς καὶ Προφήτας κκληῖ ὁ ψαλμωδὸς τοὺς εὐσεβεῖς προπάτορας 228.

Χώρα ζώντων ἐστὶν ὁ μέλλων αἰὼν 280.

Ω.

Ὠδίνες θανάτου τίνα εἰσὶ 278.

Ὡς πάροικοι ζῶσιν οἱ δίκαιοι ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ 302.

Ὡσεὶ τέρας ἐγεννήθην ἀντὶ τίνος ἐστὶ 57.

Ὠφελείας παράγει ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν δοκούντων ἐπιβλαβῶν 228.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Ἰπὸ, Παροιμιῶν σελ. 3. καὶ σ. 8. μέθυσον, σ. 13. αὐτοῦ, ἄσμα, ἀπώσαμένη σ. 16. τῷ, ἄλλα σ. 17. Ἐκκλησία, Μάρτυσιν σ. 20. ὕγιῃ σ. 21. Παροιμία, ἐχθρῶν, ἐξῆρεν σ. 25. τῇ σ. 27. οὖν σ. 32. ὁ αὐτός. σ. 34. ὑπολαμβάνετε, Ἀβραάμ, ἐσαεὶ σ. 36, ἐπὶ, Πράξεων, ἐξῆς, οὖν εἰσιν σ. 40, καὶ, οἷς σ. 42. εὐημερίαν σ. 43. Ἀ Κορινθ. σ. 57. γίον σ. 63. ταῦτα, Ἰστέον σ. 74. ἡμέρα 94^η εἰς τοὺς αἰῶνας 95. τί 100. Διαθήκη 103. Κίθωτός 108. Ἰστέον, Κίθωτὸν, Κίθωτοῦ. 114. κατὰ ταῦτὸν 123. Ἀβραάμ. 126. ἀντίληψίς ἐστι, Πνεύματι 129. Ταῦτὸν 30 ἔλεος 133. τὸν δοῦλόι σου 135. Ἰψιστος 138. πληρῶσαι 145. Κίθωτὸν 146. οὐ μὴν δὲ ἄλλα 147. Πνεύματος 148. προσμύνομεν 150. ὄριον 154. ἀσωτείας 163. χειρῶν σου 166. μονογενεῖ 167. φοῖνιξ 168. τῇ γῇ 170. οὖν 175. τοῦ 176. ἐλπίδα 177. εἰς σωτηρίαν, τὴν οἰκουμένην 183. ἀπώσαντο 194. τῶν ποδῶν μου 195. ποιῆσαι, ἐπὶ 200. ἐμπιπλῶντα, ἀπολυτρώσεως 209. ἀνατολῶν 212. ἐπίδημοί ἐσμεν 222. κτήσονται 228. καὶ διασκορπίσαι 238. ἦσαν 243. Ἐφραίμ. 252. προῤῥήσεις 254. ἐπεῖνασέ τε, τὴν θεότητα 258. Ἰστέον 261. ἐβλάστησεν 263. τὸ αὐτὸ 272. διπλασιάσας 279. τῇ πίστει 283. καὶ 286. ἐρχόμενος 289. Κίθωτὸν 290. Ἰστέον 202. πιστεύσας 294. τοῦ Θεοῦ 295. ταύτη 302. ἀπωλόμην 310. εὐρύνει, καταναοῦμεν 311. τῇ 315. Ἀβραάμ 322. τὴν ψυχὴν μου, κατόκει, πάροικοί ἐσμεν 325. Ἀβραάμ 338. Ἀπόστολος, Παραδείσου 344. Αἰγυπτίους 353. αἰχμαλωσίην 358. ἀδικούντων 368. λήψεται 365. Ἀβραάμ 376. αὐτοκράτορι 382. δειματώσῃ 386. νεοσσοῖς 391. ἄλλα 395. αἰώνων.

